WWF

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ

2018

ΕΚΔΟΘΗΚΕ ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Νόμος + Φύση

Η περιβαλλοντική νομοθεσία στην Ελλάδα

Συντονισμός συγγραφής και επιμέλεια: Θεοδότα Νάντσου και Γιώργος Χασιώτης

Συντακτική ομάδα:

Ολιβιέ Βαρδακούλιας, υπεύθυνος οικονικών πολιτικών, WWF Ελλάς
Άννα Βαφειάδου, νομική συνεργάτις, WWF Ελλάς
Φωτεινή Βρεττού, βιολόγος-τοπογράφος, μέλος της νομικής ομάδας του WWF Ελλάς
Κωνσταντίνος Γεωργιάδης, ωκεανογράφος
Θάνος Γιαννακάκης, υπεύθυνος προγράμματος υγροτόπων, WWF Ελλάς
Δημήτρης Ζάντζας, υπεύθυνος επικοινωνίας LIFE-IP4Natura
Λευτέρης Καψάλης, ερευνητής πεδίου, WWF Ελλάς
Σοφία Κόπελα, συνεργάτις πολιτικής για το φυσικό περιβάλλον, WWF Ελλάς
Εύη Κορακάκη, δασολόγος
Παναγιώτα Μαραγκού, συντονίστρια επιστημονικής τεκμηρίωσης
Νίκος Μάντζαρης, υπεύθυνος πολιτικής για την ενέργεια και την κλιματική αλλαγή, WWF Ελλάς
Σταύρος Μαυρογένης, συνεργάτης ενεργειακής και κλιματικής πολιτικής, WWF Ελλάς
Χαρίκλεια Μινώτου, υπεύθυνη προγράμματος Σεκανίων Ζακύνθου
Θεοδότα Νάντσου, επικεφαλής πολιτικής, WWF Ελλάς
Βασίλης Παπαδόπουλος, δικηγόρος
Αχιλλέας Πληθάρας, υπεύθυνος ευαισθητοποίησης, εκπαίδευσης και συμμετοχής, WWF Ελλάς
Δώρα Σκαρτσή, υπεύθυνη προγράμματος Δαδιάς, WWF Ελλάς
Ηλίας Τζηρίτης, συντονιστής τοπικών δράσεων, WWF Ελλάς
Μαρία Φλώρου, δικηγόρος, Νόμος + Φύση
Αντιγόνη Φούτση, συνεργάτις προγράμματος αλιείας, WWF Ελλάς
Γιώργος Χασιώτης, νομικός συντονιστής, WWF Ελλάς
Ιόλη Χριστοπούλου, υπεύθυνη πολιτικής για το φυσικό περιβάλλον

Το WWF **Ελλάς** είναι το ελληνικό τμήμα της διεθνούς περιβαλλοντικής οργάνωσης WWF – World Wide Fund for Nature. Με περισσότερους από 5.000.000 υποστηρικτές παγκοσμίως, το WWF έχει ενεργή παρουσία σε περισσότερες από 100 χώρες.

Αποστολή του WWF είναι να σταματήσει την υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και να χτίσει ένα μέλλον αρμονικής συνύπαρξης ανθρώπων και φύσης, προστατεύοντας τη βιοποικιλότητα, διασφαλίζοντας τη βιώσιμη χρήση των ανανεώσιμων φυσικών πόρων, και προωθώντας τη μείωση της ρύπανσης και της σπάταλης κατανάλωσης.

Η αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία «**Νόμος+Φύση**» δραστηριοποιείται από το 1994, με στόχο να συμβάλει στην ανάπτυξη του περιβαλλοντικού δικαίου στη χώρα μας και να ενισχύσει τη δημόσια συζήτηση σχετικά με τα ζητήματα της προστασίας του περιβάλλοντος και της βιώσιμης ανάπτυξης.

© 2018, WWF Ελλάς

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 1

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 2
Εθνικό δίκαιο 2
Εξελίξεις στο ενωσιακό και διεθνές δίκαιο 11

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗ 16
Εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων 16
Στρατηγική περιβαλλοντική αδειοδότηση 32
Ειδικά θέματα αδειοδότησης 36
Αδειοδότηση έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων 38

ΠΡΑΣΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ 44
Κρατικά έσοδα για το περιβάλλον 44
Πράσινο Ταμείο 45
Επιχειρησιακό πρόγραμμα για το περιβάλλον 48

ΧΩΡΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ 50
Χωροταξία 50
Πολεοδομική νομοθεσία 55

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ 63
Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης 63
Επιθεωρητές Περιβάλλοντος 66
Συνήγορος του Πολίτη 74
Άλλες ελεγκτικές αρχές 77

ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ & ΕΝΕΡΓΕΙΑ 80
Ευρωπαϊκή και διεθνής ενεργειακή και κλιματική πολιτική 80
Εθνική νομοθεσία και πολιτική 91

ΑΕΡΑΣ 111

ΝΕΡΟ 117

ΑΠΟΒΛΗΤΑ 135

ΑΣΤΙΚΑ ΑΠΟΒΛΗΤΑ 135
Χώροι ανεξέλεγκτης διάθεσης αποβλήτων (ΧΑΔΑ) 135
Αστικά απόβλητα και υγειονομική ταφή 138

ΠΡΟΛΗΨΗ, ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΚΤΗΣΗ 141
Πλαστικά 145

ΦΥΣΗ & ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ 149

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ 149
Σύμβαση για τη βιοποικιλότητα 149
Σύμβαση της Βόννης 149

ΟΔΗΓΙΕΣ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ 150
Εξελίξεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο 150
Εφαρμογή των οδηγιών για τη φύση 154
ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ 160
Νόμος για τη βιοποικιλότητα 160
Εθνικό σύστημα προστατευόμενων περιοχών 161
Περιπτώσεις υποβάθμισης προστατευόμενων περιοχών 172
Προστασία ειδών 174
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ 183
ΔΑΣΗ 185
Εθνική στρατηγική για τα δάση 185
Δασικοί χάρτες και οικιστικές πυκνώσεις 187
Δασικές πυρκαγιές 189
ΘΑΛΑΣΣΑ ΚΑΙ ΑΚΤΕΣ 195
Οδηγία πλαίσιο για τη θαλάσσια στρατηγική 195
Θαλάσσια και παράκτια ρύπανση 197
Σύμβαση της Βαρκελώνης και άλλες εξελίξεις στο διεθνές δίκαιο 200
Θαλάσσια χωροταξία 201
Αιγιαλός 202
Αλιεία 208
Μέτρα προστασίας για συγκεκριμένα είδη 212
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ 217
Οδικό δίκτυο 218
Ύδατα 224
Αιολικά πάρκα 226
Έργα υποδομής 230
Δάση - άλση 235
Τουριστικές μονάδες 238
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ 242
Γ' Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής 242
Εθνική στρατηγική ανάπτυξης 243
Έκθεση ΟΟΣΑ για την ελληνική οικονομία 247
Αναπτυξιακός νόμος 248
Οικονομική πολιτική της ΕΕ 249
Το περιβάλλον ως ανθρώπινο δικαίωμα 252
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 - ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΕ 257
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2 – ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ 261
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3 - ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ WWF ΕΛΛΑΣ 263

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Λίγες μέρες πριν την έκδοση αυτής της έκθεσης, χτύπησε παγκόσμιος περιβαλλοντικός συναγερμός από δυο κορυφαίες επιστημονικές ανακοινώσεις: την έκθεση της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Αλλαγή του Κλίματος (IPCC) με τίτλο «Αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη κατά 1,5° C» και τη διετήσια έκθεση του WWF «Ζωντανός πλανήτης». Με δεδομένες τις διαπιστώσεις ότι η επικίνδυνη αύξηση της παγκόσμιας μέσης θερμοκρασίας κατά 1,5° Κελσίου είναι αναπόφευκτη, ενώ η μαζική απώλεια κατά 60% σημαντικών πληθυσμών ψαριών, πουλιών, θηλαστικών, αμφιβίων και ερπετών σε λιγότερο από 50 χρόνια είναι αναμφισβήτητη, το θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο προστασίας του περιβάλλοντος αποκτά πια ζωτική σημασία.

Ταυτόχρονα, πρόσφατη έρευνα κοινής γνώμης στο πλαίσιο του έργου LIFE-IP 4 NATURA, κατέδειξε την έντονη αγωνία της κοινής γνώμης για την προστασία του περιβάλλοντος ως κοινού και ζωτικής σημασίας αγαθού: η συντριπτική πλειονότητα των Ελλήνων, 9 στους 10, δηλώνει σαφώς πως αντιλαμβάνεται ως κίνδυνο την υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και την εξαφάνιση ειδών ζώων και φυτών, ενώ μόλις το 7% θεωρεί υπερβολική την οποιαδήποτε ανησυχία. Επιπλέον, 8 στους 10 Έλληνες θέλουν η περιβαλλοντική νομοθεσία να γίνει πιο αυστηρή.

Αν και είναι προφανές ότι στο πλαίσιο μιας έρευνας κοινής γνώμης η σημασία της αυστηρής εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας δεν γίνεται αντιληπτή ως πιθανώς άμεσα σχετιζόμενη με προσωπικές επιλογές ή ευθύνη για αυθαιρεσίες, εντούτοις η έντονη περιβαλλοντική ανησυχία των Ελλήνων καταγράφεται ως σταθερά πολύ υψηλή τα τελευταία χρόνια. Χαρακτηριστικά, σε όλες τις περιβαλλοντικές έρευνες του Ευρωβαρόμετρου, οι Έλληνες εμφανίζονται ως οι εντονότερα ανήσυχοι για την υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος και την άμεση επίπτωση στη ζωή τους.

Η έκθεση για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας στην Ελλάδα εκδίδεται σταθερά κάθε χρόνο από το 2005. Αποτελεί μια συνεισφορά στον αγώνα για ενδυνάμωση μιας ισχυρής και θετικά παρεμβατικής κοινωνίας πολιτών που βασίζεται σε έγκυρη και αξιόπιστη πληροφόρηση για την κατάσταση του περιβάλλοντος. Προσφέρει επίσης τη μοναδική πηγή πληροφορίας για την ποιότητα, την αποτελεσματικότητα και συνολικά την κατάσταση εφαρμογής του περιβαλλοντικού θεσμικού πλαισίου. Και επειδή, παρά την κακονομία και την αδιαφάνεια που μαστίζει την Ελλάδα, «άγνοια νόμου δεν συγχωρείται», με την έκθεση αυτήν μετατρέπουμε νόμους και πολιτικές σε γνώση προσβάσιμη από όλους. Θυμίζουμε επίσης ότι η προστασία της φύσης και το ασφαλές πλαίσιο για τις επενδύσεις έχουν κοινό παρονομαστή: ξεκάθαρους, δίκαιους και διαφανείς κανόνες.

Η φετινή 14η ετήσια έκθεση εκδίδεται σε συνεργασία με τη μη κερδοσκοπική εταιρεία ανάπτυξης του περιβαλλοντικού δικαίου «Νόμος + Φύση». Η πολύτιμη συνεισφορά της Νόμος + Φύση στην ανάγκη για δημοσιοποίηση και ανάλυση της περιβαλλοντικής νομολογίας και του θεσμικού πλαισίου για το φυσικό περιβάλλον, τη χωροταξία και ευρύτερα τη βιώσιμη ανάπτυξη έχει αναμφίβολα τονώσει τον επιστημονικό διάλογο και έχει καταδείξει την ανάγκη για ένα στιβαρό και αποτελεσματικό πλαίσιο περιβαλλοντικής προστασίας.

Θερμές ευχαριστίες οφείλουμε σε όλους όσοι συνεισέφεραν στη συγγραφή, οι οποίοι αναφέρονται ονομαστικά στο τέλος της έκθεσης. Επίσης ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε στα στελέχη πολλών δημοσίων υπηρεσιών, οι οποίοι, παρά τον φόρτο εργασίας και τις πιέσεις που υφίστανται, παρείχαν με προθυμία σημαντικές πληροφορίες για τις εξελίξεις στους τομείς αρμοδιότητάς τους.

Η συντακτική ομάδα

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

Ο κρίσιμος τομέας της περιβαλλοντικής πληροφορίας και διαφάνειας ωφελείται μεν από μια ευρύτερη προσπάθεια τεχνολογικού εκσυγχρονισμού, όμως η συμμετοχή των διοικούμενων παραμένει κρίσιμο διακύβευμα σε αφάνεια. Προς το παρόν, ο εκσυγχρονισμός αφορά μόνο την προνομιακή επικοινωνία διάφορων οικονομικών φορέων με υπηρεσίες του ΥΠΕΝ. Επιλεκτικά, παρατηρείται άρνηση χορήγησης σημαντικών πληροφοριών.

ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Κατά την περίοδο αναφοράς, οι εξελίξεις στον κρίσιμο τομέα της περιβαλλοντικής πληροφορίας και διαφάνειας ήταν σύνθετες. Από τη μία μεριά, βρίσκεται σε εξέλιξη μία μεγάλη προσπάθεια τεχνολογικού εκσυγχρονισμού, η οποία, όταν θα ολοκληρωθεί, θα αναβαθμίσει σε σημαντικό βαθμό τη δημόσια διοίκηση. Από την άλλη μεριά, μολονότι ο εκσυγχρονισμός αυτός μπορεί να ενισχύσει τη διαφάνεια, την πληροφόρηση, τη λογοδοσία, τη συμμετοχή των διοικούμενων, ελάχιστα βήματα έχουν γίνει προς την κατεύθυνση αυτή. Αντίθετα, προς το παρόν, ο εκσυγχρονισμός αυτός αφορά μόνο την προνομιακή επικοινωνία διάφορων οικονομικών φορέων (όπως οι μηχανικοί) με τις υπηρεσίες του ΥΠΕΝ, και μάλλον υπονομεύει, παρά ενισχύει, την ισότιμη αντιμετώπιση των διοικούμενων. Τέλος, σε τομείς όπως η εξόρυξη υδρογονανθράκων, η οπισθοδρόμηση είναι φανερή, με την αναιτιολόγητη απόκρυψη κρίσιμης περιβαλλοντικής πληροφορίας.

Ηλεκτρονικό περιβαλλοντικό μητρώο

Από το 2011, η ισχύουσα νομοθεσία προβλέπει την ηλεκτρονική διαχείριση της διαδικασίας περιβαλλοντικής αδειοδότησης: μάλιστα, οι ενδεικτικές προθεσμίες για την έκδοση της σχετικής υπουργικής απόφασης και τη λειτουργία του μητρώου ήταν 6 μήνες και ένας χρόνος, αντίστοιχα.[1] Η νέα οδηγία για την περιβαλλοντική αδειοδότηση (2014/52) προβλέπει ότι «*το κοινό ενημερώνεται **μέσω διαδικτύου** και με δημόσιες ανακοινώσεις ή με άλλα πρόσφορα μέσα*» για τα εξής θέματα: «*α) την αίτηση για συναίνεση ανάπτυξης· β) το γεγονός ότι το έργο υπόκειται σε διαδικασία εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων …· γ) λεπτομέρειες σχετικά με τις αρμόδιες αρχές που είναι υπεύθυνες για τη λήψη της απόφασης, τις αρχές από τις οποίες μπορούν να παρασχεθούν σχετικές πληροφορίες, και τις αρχές προς τις οποίες μπορούν να υποβληθούν παρατηρήσεις ή ερωτήματα καθώς και λεπτομέρειες του χρονοδιαγράμματος για τη διαβίβαση των παρατηρήσεων ή των ερωτημάτων· δ) τη φύση των πιθανών αποφάσεων ή, στην περίπτωση που υφίσταται, το σχέδιο απόφασης· ε) ένδειξη του κατά πόσον είναι διαθέσιμες οι πληροφορίες που συλλέγονται …· στ) ένδειξη του χρονοδιαγράμματος και του τόπου παροχής των σχετικών πληροφοριών καθώς και των μέσων με τα οποία οι εν λόγω πληροφορίες καθίστανται διαθέσιμες· ζ) λεπτομέρειες όσον αφορά τις ρυθμίσεις περί της συμμετοχής του κοινού …*».[2] Επίσης, «*[τα]α κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίσουν τη διάθεση των σχετικών πληροφοριών **σε ψηφιακή μορφή** μέσω, **τουλάχιστον**, **μιας κεντρικής διαδικτυακής πύλης ή εύκολα προσπελάσιμων***

[1] Άρθ. 18 παρ. 5 εδ. α΄ και δ΄ ν. 4014/2011 (Α΄ 209).

[2] Άρθ. 6 παρ. 2 οδηγίας 2011/92, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθ. 1 [παρ. 6 β)] της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

***σημείων πρόσβασης**, στο κατάλληλο διοικητικό επίπεδο*».[3] Σύμφωνα με τις αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας 2014/52, «*[γ]ια να ενισχυθεί η δημόσια πρόσβαση στις πληροφορίες και η διαφάνεια, θα πρέπει να διατίθεται, και σε ψηφιακή μορφή, επίκαιρη περιβαλλοντική πληροφόρηση όσον αφορά την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας. Συνεπώς, τα κράτη μέλη θα πρέπει να δημιουργήσουν **τουλάχιστον μια κεντρική διαδικτυακή πύλη ή σημεία πρόσβασης**, σε κατάλληλο διοικητικό επίπεδο, που θα επιτρέπουν την εύκολη και αποτελεσματική πρόσβαση του κοινού στις πληροφορίες αυτές*».[4] Οι απαιτήσεις αυτές έπρεπε να είχαν ικανοποιηθεί από την ημερομηνία ισχύος της οδηγίας, δηλαδή από τις 16 Μαΐου 2017.

Στις 4 Ιουλίου 2018, το ΥΠΕΝ ανακοίνωσε ότι την επόμενη ημέρα (5.7.2018) «*τίθεται σε πλήρη λειτουργία το Ηλεκτρονικό Περιβαλλοντικό Μητρώο... ένα καινοτόμο επιχειρησιακό εργαλείο της περιβαλλοντικής πολιτικής το οποίο μειώνει τη γραφειοκρατία, τον χρόνο και το κόστος των περιβαλλοντικών αδειοδοτήσεων μέσα από διαφανείς διαδικασίες. Το Ηλεκτρονικό Περιβαλλοντικό Μητρώο θα υποστηρίζει όλες τις διαδικασίες και όλα τα στάδια της περιβαλλοντικής αδειοδότησης...*».[5] Είναι σημαντικό, και πολύ θετικό, ότι το νομικό μας πλαίσιο μεριμνά και για την υποβολή σχολίων στα πλαίσια της διαβούλευσης από το ενδιαφερόμενο κοινό μέσω του Ηλεκτρονικού Περιβαλλοντικού Μητρώου:[6] η δυνατότητα αυτή δεν φαίνεται να αποτελεί ρητή απαίτηση της ενωσιακής νομοθεσίας, που απαιτεί απλώς την ηλεκτρονική διανομή της πληροφορίας από τις αρχές προς το κοινό (και όχι αντιστρόφως).

Την επόμενη ημέρα της ανακοίνωσης, επιχειρήθηκε από τον συντάκτη της παρούσας ενότητας πρόσβαση στο μητρώο με προσωρινούς κωδικούς που είχαν διανεμηθεί από το ΥΠΕΝ: στο μητρώο είχαν αναρτηθεί μόνο κάποια «δοκιμαστικά» αρχεία. Αρκετές βδομάδες αργότερα (Σεπτέμβριος 2018), η εγγραφή στο μητρώο ως φυσικό πρόσωπο (με στοιχεία του Taxis Net, όπως ζητήθηκε) κατέδειξε άλλη μια σοβαρή αδυναμία λειτουργίας: η εγγραφή δεν κατέστη δυνατή (μολονότι το help desk απάντησε σε χρόνο που θα ζήλευε και ο ιδιωτικός τομέας), διότι ποτέ δεν έφθασε το e-mail «επιβεβαίωσης» που ενεργοποιεί τον προσωπικό λογαριασμό στο μητρώο. Τελικά, μετά από μία δεύτερη εγγραφή, η πρόσβαση κατέστη δυνατή. Δυστυχώς, τότε (24.9.2018) διαπιστώθηκε ότι στον χώρο που είναι προσπελάσιμος από φυσικά πρόσωπα δεν υπάρχει **ούτε μία μελέτη** αναρτημένη, και δεν διεξάγεται ή έχει διεξαχθεί **ούτε μία διαβούλευση**. Αυτό δεν είναι πειστικό: για παράδειγμα, λίγες ημέρες πριν (19.9.2018), η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας είχε ανακοινώσει στην ιστοσελίδα της την έναρξη διαβούλευσης για έργο παραγωγής και εμπορίας εκρηκτικών: το έργο αυτό, που εκ πρώτης όψεως είναι τοπικά σημαντικό, έπρεπε να είναι ορατό και στο ΗΠΜ, εφόσον το τελευταίο «λειτουργεί».[7] Συνεπώς, και μολονότι η πολιτική δέσμευση είναι αξιέπαινη, μέχρι σήμερα (9.2018) **δεν μπορεί να ειπωθεί ότι υπάρχει Ηλεκτρονικό Περιβαλλοντικό Μητρώο σε λειτουργία**, **και η αδιαφάνεια που διέπει την περιβαλλοντική αδειοδότηση στη χώρα μας συνεχίζεται**.

Ένα προδικαστικό ερώτημα που απέστειλε φέτος το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει άμεση σχέση με τους παραπάνω προβληματισμούς. Σύμφωνα με τις ισχύουσες ρυθμίσεις, «*μέχρι την έναρξη λειτουργίας του ΗΠΜ*» (η οποία, όπως προαναφέρθηκε, στην πράξη δεν έχει συμβεί), η αρμόδια

---

[3] Άρθ. 6 παρ. 5 οδηγίας 2011/92, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθ. 1 [παρ. 6 β)] της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

[4] 18η αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

[5] ΥΠΕΝ. (4.8.2018). Αν. ΥΠΕΝ, Σ. Φάμελλος: «Διαφάνεια στις περιβαλλοντικές αδειοδοτήσεις με ταυτόχρονη μείωση της γραφειοκρατίας και του κόστους» (δελτίο τύπου). Ανάκτηση από: https://bit.ly/2NaD42r

[6] Πρβλ. άρθ. 18 παρ. 2 εδ. γ΄ και 18 παρ. 3 (ζ) εδ. β΄ ν. 4014/2011 (Α΄ 209).

[7] Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας. (4.9.2018). Ανακοίνωση του Περιφερειακού Συμβουλίου επί του περιεχομένου του φακέλου του έργου: «Μονάδα παραγωγής, αποθήκευσης, εμπορίας εκρηκτικών υλών για εμπορική χρήση, στη θέση «Μπαΐρια» περιοχής αγροκτήματος Αγαλαίων της Π.Ε. Γρεβενών». Ανάκτηση από: https://bit.ly/2OKv6d8

περιβαλλοντική αρχή «*[δ]ιαβιβάζει σε έντυπη και ψηφιακή μορφή το φάκελο της ΜΠΕ στο Περιφερειακό Συμβούλιο της οικείας Περιφέρειας*»· στη συνέχεια, το Περιφερειακό Συμβούλιο «*αναρτά στην τηρούμενη από την Περιφέρεια ιστοσελίδα*» ανακοίνωση με γενικές πληροφορίες για το έργο, η οποία περιλαμβάνει «*την/τις υπηρεσία/ες της/ων Περιφέρειας/ών που είναι αρμόδια/ες για την παροχή των σχετικών περιβαλλοντικών πληροφοριών και τις ημέρες και τις ώρες λειτουργίας της/ων*».[8] Κατά συνέπεια, η έλλειψη διαδικτυακής υποδομής σημαίνει ότι το ενδιαφερόμενο κοινό πρέπει να επισκεφτεί προσωπικά την αρχή διαβούλευσης (και στις ώρες λειτουργίας της τελευταίας): αυτό είναι ένα σημαντικό, αν όχι ανυπέρβλητο, εμπόδιο σε μία χώρα με τις γεωγραφικές ιδιαιτερότητες της Ελλάδας. Για τους λόγους αυτούς, το εξής προδικαστικό ερώτημα είναι κρίσιμο: «*τα άρθρα 6 και 11 της οδηγίας 2011/92/ΕΕ, ερμηνευόμενα σε συνδυασμό προς τις διατάξεις του άρθρου 47*[9] *του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, μπορεί να ερμηνευθούν ότι έχουν την έννοια ότι είναι συμβατές προς αυτά διατάξεις του εθνικού δικαίου …στις οποίες προβλέπεται ότι οι διαδικασίες που προηγούνται της έκδοσης απόφασης έγκρισης περιβαλλοντικών όρων έργων και δραστηριοτήτων που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον (δημοσιοποίηση των μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ενημέρωση και συμμετοχή του κοινού στη διαβούλευση)* ***ενεργούνται και ελέγχονται κατά κύριο λόγο από την ευρύτερη διοικητική μονάδα της Περιφέρειας και όχι του οικείου Δήμου***»;[10]

Η απάντηση στο παραπάνω ερώτημα πρέπει να είναι αρνητική.[11] Όπως παρατηρεί ένα σύμβουλος που μειοψήφησε, «*η εξειδίκευση του νόμου με τις εκδοθείσες κ.υ.α. υπήρξε ελλιπής και αποσπασματική, με αποτέλεσμα το σύστημα του νόμου να αλλοιωθεί και εν τέλει να ακυρωθεί. Ειδικότερα, η μεν κ.υ.α. 30651/23.6.2014 που προβλέπει τα του ΗΠΜ δημοσιεύθηκε λίγο πριν την προσβαλλομένη (2.7.2014), το δε ΗΠΜ δεν έχει ακόμη τεθεί σε πλήρη εφαρμογή (με ανάρτηση της μ.π.ε., διαγραμμάτων, γνωμοδοτήσεων κ.λπ.), ενώ η κ.υ.α. 1649/45/14.1.2014 επιχείρησε ατελή, αποσπασματική και επιλεκτική εξειδίκευση του νόμου, το σύστημα του οποίου τελικώς ματαίωσε (…****τήρηση φακέλου ΜΠΕ****,* ***αναρτήσεις και διαβούλευση μακριά από την περιοχή του έργου****,* ***ήτοι στην έδρα της Περιφέρειας****,* ***και όχι στον οικείο Δήμο****, κατά τα ήδη εκτεθέντα, απλή λήψη γνώμης του δημοτικού συμβουλίου για τις ανάγκες της διαβούλευσης και όχι διενέργεια της διαβούλευσης από τον Δήμο, …* ***ασάφεια ως προς το ποιος τηρεί τον φάκελο της ΜΠΕ και ποιος θα παράσχει τις αιτούμενες πληροφορίες στο κοινό****, … κ.λπ.). Αντί της περίπλοκης*

[8] Άρθ. 5 παρ. 1.2 β) και παρ. 5 κ.υ.α. 1649/45/2014 «*Εξειδίκευση των διαδικασιών γνωμοδοτήσεων και τρόπου ενημέρωσης του κοινού και συμμετοχής του ενδιαφερόμενου κοινού στη δημόσια διαβούλευση κατά την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων της Κατηγορίας Α΄ της απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής υπ' αριθμ. 1958/2012 (ΦΕΚ Α΄ 21), σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 19 παράγραφος 9 του ν. 4014/2011 (ΦΕΚ Α΄ 209), καθώς και κάθε άλλης σχετικής λεπτομέρειας*» (Β' 45).

[9] Το άρθ. 47 Χ.Θ.Δ.Ε.Ε. αφορά το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου, και το πρώτο του εδάφιο αναφέρει τα εξής: *«[κ]άθε πρόσωπο του οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης, έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, τηρουμένων των προϋποθέσεων που προβλέπονται στο παρόν άρθρο*» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης C 326/391 της 26.10.2012).

[10] ΣτΕ (Ε'/7μ.) 674/2018 [μετά από παραπομπή της ΣτΕ (Ε') 1112/2017]. Ενώπιον του ΔΕΕ, η υπόθεση (που προς το παρόν εκκρεμεί) έχει λάβει τον αριθμό C-280/18.

[11] Πρβλ., ιδίως, τα άρθ. 6 παρ. 4 της οδηγίας 2011/92 («[σ]το ενδιαφερόμενο κοινό παρέχονται έγκαιρα και πραγματικά δυνατότητες να συμμετάσχει στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σχετικά με το περιβάλλον…»), και το 6 παρ. 2 της ίδιας οδηγίας, όπως ίσχυε πριν την τροποποίησή του («[*τ]ο κοινό ενημερώνεται έγκαιρα, με ανακοινώσεις ή με άλλα πρόσφορα μέσα,* ***όπως τα ηλεκτρονικά μέσα όπου αυτά είναι διαθέσιμα****, για τα ακόλουθα ζητήματα*…»). Τα μέσα αυτά είναι διαθέσιμα, διότι οι Περιφέρειες διατηρούν ιστοσελίδες, και οι ΜΠΕ υποβάλλονται υποχρεωτικά και σε ψηφιακή μορφή. Ακόμα πιο σαφές το νέο (μετά την τροποποίηση από την οδηγία 2014/52) άρθ. 6 παρ. 5 εδ. β' της ίδιας οδηγίας («*[τ]α κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίσουν τη διάθεση των σχετικών πληροφοριών σε ψηφιακή μορφή μέσω, τουλάχιστον, μιας κεντρικής διαδικτυακής πύλης ή εύκολα προσπελάσιμων σημείων πρόσβασης, στο κατάλληλο διοικητικό επίπεδο*»).

και δαπανηρής αυτής διαδικασίας μπορούσε και έπρεπε να επιλεγεί ορθολογικότερη και με μηδαμινό κόστος, όπως τήρηση δημοσιότητας και του φακέλου του έργου στον Δήμο».[12]

Με την επιφύλαξη ότι ακόμα δεν είναι γνωστές οι δυνατότητες της πλατφόρμας, μία πρώτη κριτική του Ηλεκτρονικού Περιβαλλοντικού Μητρώου είναι δυνατή. Πρώτα-πρώτα, ούτε το Εγχειρίδιο Χρήσης, ούτε η σχετική υπουργική απόφαση, διευκρινίζουν ποια ακριβώς είναι τα δικαιώματα πρόσβασης του κοινού. Αντίθετα, υπάρχει μία ασάφεια για το θέμα αυτό. Έτσι, η σχετική υπουργική απόφαση μιλάει για «*διαβαθμισμένη πρόσβαση*» και ορίζει ότι το «*ενδιαφερόμενο κοινό*» είναι η ομάδα των χρηστών «*που έχουν **ελεγχόμενη** πρόσβαση σε στοιχεία ενδιαφέροντός τους σχετικά με τις μελέτες περιβάλλοντος που έχουν τεθεί σε διαβούλευση*»[13], ενώ αντίθετα ο νόμος προβλέπει ότι «*[τ]ο κοινό έχει δικαίωμα πρόσβασης στο ΗΠΜ για θέαση, μεταφόρτωση δεδομένων και συμμετοχή στη διαβούλευση*»[14] - άρα, όχι μόνο στα πλαίσια της διαβούλευσης, αλλά και απλώς για θέαση ή μεταφόρτωση κάποιων δεδομένων, που απομένει να οριστούν. Γενικότερα, το ΗΠΜ θα πρέπει να είναι εργαλείο περιβαλλοντικής πληροφόρησης και συμμετοχής,[15] και όχι απλώς ηλεκτρονικής διεκπεραίωσης μίας διοικητικής διαδικασίας. Στα πλαίσια αυτά, θα ήταν καλύτερο τα αναρτημένα κείμενα να βρίσκονται στον ελεύθερα προσβάσιμο χώρο, και να απαιτείται πιστοποίηση μόνο για τη συμμετοχή και την ανάρτηση: σημειώνεται ότι, κατά ρητή απαίτηση της νομοθεσίας, «*[ο]ι υπηρεσίες αυτές παρέχονται χωρίς να απαιτείται η χρήση ειδικής ηλεκτρονικής άδειας*».[16] Στη συνέχεια, ο νόμος απαιτεί την ανάρτηση του συνόλου των πληροφοριών «*που αναφέρονται στην ... περιβαλλοντική επίδοση ενός έργου ή μιας δραστηριότητας κατά τη διάρκεια του συνολικού κύκλου ζωής, συμπεριλαμβανομένων των αποτελεσμάτων τυχόν περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων*»:[17] αντιθέτως, δεν υπάρχει μέχρι σήμερα η παραμικρή μέριμνα για την ανάρτηση πληροφοριών που δεν αφορούν τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης (π.χ., πορίσματα επιθεωρήσεων, στοιχεία παρακολούθησης).[18] Τέλος, δεν είναι γνωστό αν και πώς το Ηλεκτρονικό Περιβαλλοντικό Μητρώο διασυνδέεται με άλλες παρόμοιες πρωτοβουλίες, όπως η «Διαύγεια», ο ειδικός δικτυακός τόπος ανάρτησης ΑΕΠΟ,[19] το Ηλεκτρονικό Μητρώο Αποβλήτων,[20] οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες του άρθρου 33 του ν. 4495/2017,[21] και το ΟΠΣ-ΑΔΕ,[22] ειδικά αν ληφθεί υπόψη ότι οι κανόνες πρόσβασης, ανάρτησης και μεταφόρτωσης διαφέρουν για κάθε μία από αυτές.

---

[12] ΣτΕ (Ε'/7μ.) 674/2018, σκ. 9η.

[13] Άρθ. 4 παρ. 3 εδ. β΄ και περ. β) ζζ) κ.υ.α. οικ. 30651/2014 «*Εξειδίκευση των προδιαγραφών, του τρόπου παροχής και συντήρησης, των διαδικασιών και αδειών ηλεκτρονικής πρόσβασης και εισαγωγής πληροφοριών καθώς και κάθε αναγκαίας λεπτομέρειας για την οργάνωση, υλοποίηση και λειτουργία του Ηλεκτρονικού Περιβαλλοντικού Μητρώου (ΗΠΜ), σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 18 παράγραφος 5 του Ν.4014/2011 (ΦΕΚ Α 209)*» (Β΄ 1817).

[14] Άρθ. 18 παρ. 3 περ. (ζ) εδ. α΄ ν. 4014/2011 (Α΄ 209).

[15] Είναι χαρακτηριστικό ότι καμία από τις ρυθμίσεις που αφορούν το Ηλεκτρονικό Περιβαλλοντικό Μητρώο (ή το Εγχειρίδιο Χρήσης του) δεν παραπέμπουν στο πλούσιο νομικό πλαίσιο της περιβαλλοντικής πληροφορίας, και της πρόσβασης σε αυτή.

[16] Άρθ. 18 παρ. 3 περ. (ζ) εδ. β΄ ν. 4014/2011 (Α΄ 209).

[17] Άρθ. 18 παρ. 2 εδ. α΄ ν. 4014/2011 (Α΄ 209).

[18] Η παράλειψη αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική, διότι τόσο η εθνική νομοθεσία, όσο και η πρόσφατη ενωσιακή νομοθεσία (όπως οι οδηγίες 2014/52, 2010/75) δίνουν ιδιαίτερο βάρος στην παρακολούθηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον (πρβλ. άρθ. 14 παρ. 1 περ. γ), δ), ε), 16 και 21 παρ. 2 οδηγίας 2010/75, και άρθ. 8α παρ. 1 περ. β) και παρ. 4, και Παράρτημα IV στοιχείο 7 της οδηγίας 2011/92, όπως ισχύει μετά την τροποποίηση της με την οδηγία 2014/52].

[19] Άρθ. 19α ν. 4014/2011 (Α΄ 209)· κ.υ.α. 21398/2012 «Ίδρυση και λειτουργία ειδικού δικτυακού τόπου για την ανάρτηση των αποφάσεων έγκρισης περιβαλλοντικών όρων (ΑΕΠΟ), των αποφάσεων ανανέωσης ή τροποποίησης ΑΕΠΟ, σύμφωνα με το άρθρο 19α του Νόμου 4014/2011 (ΦΕΚ Α/209/ 2011)» (Β΄ 1470).

[20] Από το 2012, έχει προβλεφθεί η ενσωμάτωση του Ηλεκτρονικού Μητρώου Αποβλήτων στο Ηλεκτρονικό Περιβαλλοντικό Μητρώο [άρθ. 58 παρ. 3 ν. 4042/2012 (Α΄24)]. Προς το παρόν (9.2018), το Ηλεκτρονικό Μητρώο Αποβλήτων δεν φαίνεται να έχει ενσωματωθεί κάπου, και είναι διαθέσιμο αυτοτελώς στη διεύθυνση https://wrm.ypeka.gr/ .

[21] Πρβλ. ιδίως υ.α. ΥΠΕΝ/ΥΠΡΓ/48123/6983/2018 «*Διαδικασίες ηλεκτρονικής υποβολής, ελέγχου και έκδοσης των διοικητικών πράξεων του άρθρου 29 του ν. 4495/2017 και καθορισμός ηλεκτρονικών υπηρεσιών σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 33 του ν. 4495/2017*» (Β΄ 3138).

[22] Για το Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα Άσκησης Δραστηριοτήτων και Ελέγχων (ΟΠΣ-ΑΔΕ) βλ. κυρίως άρθ. 14 ν. 4442/2016 (Α΄ 230).

Το κυβερνητικό υπολογιστικό νέφος (G-cloud)

Με διάφορες διοικητικές πράξεις, παραχωρήθηκαν σε διάφορους φορείς υπολογιστικά συστήματα του δημοσίου. Από περιβαλλοντική άποψη, η πιο σημαντική εξέλιξη είναι η παραχώρηση στην «Κοινωνία της Πληροφορίας ΑΕ (ΚτΠ ΑΕ)» της «Διαύγειας», με σκοπό τη φιλοξενία «*του παραπάνω πληροφοριακού συστήματος στις υποδομές του Κυβερνητικού Υπολογιστικού Νέφους (Government Cloud - G-Cloud) και της απρόσκοπτης διάθεσης των υποδομών του τελευταίου από την εταιρεία*».[23] Επίσης, παραχωρούνται στην ίδια εταιρεία τα υπολογιστικά συστήματα του Υπουργείου Υποδομών.[24]

Ο εκσυγχρονισμός των πληροφοριακών συστημάτων του δημοσίου είναι πολύ θετικός, και έχει τη δυνατότητα να επιφέρει σημαντική βελτίωση στην αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης και στις σχέσεις της με τους διοικούμενους. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η καταχώρηση ή η ανάρτηση σε ορισμένα από αυτά τα πληροφοριακά συστήματα έχει νομικές συνέπειες, και επηρεάζει τα δικαιώματα των διοικούμενων. Το αντιπροσωπευτικότερο παράδειγμα είναι η «*Διαύγεια*»: [25] η παραχώρηση της «Διαύγειας», συνεπώς, πρέπει να ικανοποιεί τις απαιτήσεις της νομοθεσίας, και θα πρέπει να καθορίζει ποιος είναι υπεύθυνος για τυχόν δυσλειτουργίες και καθυστερήσεις. Προς το παρόν, δεν υπάρχει σαφήνεια στα θέματα αυτά, καθώς «*[ο]ι όροι της παραχώρησης της υποστήριξης μέσω των διατιθέμενων υποδομών του Government Cloud - G-Cloud από την εταιρεία, ως ανωτέρω, καθορίζονται και εξειδικεύονται μέσω προγραμματικής συμφωνίας μεταξύ του Υπουργείου Διοικητικής Ανασυγκρότησης και της ΚτΠ ΑΕ*».

Ε-άδειες

Από το 2011, η νομοθεσία προβλέπει ότι η «*διαδικασία υποβολής, ελέγχου και έκδοσης των πράξεων εκτέλεσης οικοδομικών ... διενεργείται αποκλειστικά ηλεκτρονικά*».[26] Για τον σκοπό αυτόν, πρόκειται (Σεπτέμβριος 2018) σύντομα να εισαχθεί το πληροφοριακό σύστημα e-Άδειες: η κυριότητα του συστήματος ανήκει στο ΥΠΕΝ (με τον συντονισμό και την αρμοδιότητα εποπτείας στη Γενική Διεύθυνση Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και Γεωχωρικών Πληροφοριών και της Διεύθυνσης Ελέγχου και Εποπτείας Δομημένου Περιβάλλοντος).[27] Ωστόσο, ως πάροχος των ηλεκτρονικών υπηρεσιών προς το ΥΠΕΝ, τους Μηχανικούς και τους πολίτες Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος (ΤΕΕ): για να προβλεφθεί ρητά η διάκριση «παρόχου» και ιδιοκτήτη, χρειάστηκε τροποποίηση της νομοθεσίας.[28]

Οι πράξεις και τα έγγραφα που σχετίζονται με τον έλεγχο, την εποπτεία, την έκδοση και την υλοποίηση των πράξεων εκτέλεσης οικοδομικών εργασιών αποτελούν ουσιώδη περιβαλλοντική πληροφορία, ενώ οι οικοδομικές άδειες είναι αναρτητέες πράξεις. Συνεπώς, οι σχετικές υποχρεώσεις

---

[23] Άρθ. 1 υ.α. ΔΗΔ/Φ.40/37475/2017 «*Υποστήριξη και φιλοξενία του πληροφοριακού συστήματος «ΔΙΑΥΓΕΙΑ» από την «Κοινωνία της Πληροφορίας ΑΕ», μέσω των υποδομών του Κυβερνητικού Υπολογιστικού Νέφους (Government Cloud - G-Cloud) της «Κοινωνίας της Πληροφορίας ΑΕ*» (Β΄ 4878).

[24] Άρθ. μόνο κ.υ.α. οικ. 81628/5131/2017 «Παραχώρηση της παραγωγικής λειτουργίας και υποστήριξης Πληροφοριακών Συστημάτων του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών στην υποδομή του Κυβερνητικού Υπολογιστικού Νέφους (Government Cloud - G-Cloud) της εταιρείας Κοινωνία της Πληροφορίας ΑΕ» (Β' 4136).

[25] Κυρίως, άρθ. 3-5 ν. 3861/2010 (Α' 112).

[26] Άρθ. 33 παρ. 1 εδ. α' ν. 4495/2017, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθ. 45 παρ. 2 ν. 4546/2018 (Α' 101). Οι «ηλεκτρονικές υπηρεσίες» κατά τη διαδικασία έκδοσης των εγκρίσεων δόμησης προβλέπονταν τουλάχιστον από το άρθ. 4 παρ. 2 ν. 4030/2011.

[27] Άρθ. 14 υ.α. ΥΠΕΝ/ΥΠΡΓ/48123/6983/2018 «*Διαδικασίες ηλεκτρονικής υποβολής, έλεγχου και έκδοσης των διοικητικών πράξεων του άρθρου 29 του ν.4495/2017 και καθορισμός ηλεκτρονικών υπηρεσιών σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 33 του ν.4495/2017*» (Β' 3136).

[28] Άρθ. 20 παρ. 1 υ.α. ΥΠΕΝ/ΥΠΡΓ/48123/6983/2018 «*Διαδικασίες ηλεκτρονικής υποβολής, έλεγχου και έκδοσης των διοικητικών πράξεων του άρθρου 29 του ν.4495/2017 και καθορισμός ηλεκτρονικών υπηρεσιών σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 33 του ν.4495/2017*» (Β' 3136)· πρβλ. και άρθ. 33 παρ. 1 εδ. α' ν. 4495/2017, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθ. 45 παρ. 2 ν. 4546/2018 (Α' 101).

βαρύνουν και τον ιδιοκτήτη, και τον πάροχο των ηλεκτρονικών υπηρεσιών (αντιστοίχως, το ΥΠΕΝ και το ΤΕΕ). Η υπουργική απόφαση, αντίθετα, μιλάει απλώς για διαθεσιμότητα «*μέσω κατάλληλων εφαρμογών στους αρμόδιους ανάλογα με την προβλεπόμενη διαβάθμιση (μηχανικούς, πολίτες και στελέχη Υπηρεσιών Δόμησης)*» των απαραίτητων δεδομένων «*για την ιχνηλασιμότητα διαφόρων διακριτών ενεργειών όπως η υποβολή αιτήσεων, η έγκριση ή απόρριψη τους, η διατύπωση παρατηρήσεων και η επιστροφή των αιτήσεων για συμπλήρωση ή διόρθωση*».[29] Η πρόσβαση στα «*δεδομένα για την ιχνηλασιμότητα*», από μόνη της, δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της νομοθεσίας για πρόσβαση στην «*περιβαλλοντική πληροφορία*».

Άλλες εξελίξεις

Μία εξαιρετικά θετική εξέλιξη χαρακτηρίζει την παρούσα θεματική: η θέσπιση της υποχρέωσης της διοίκησης να παρέχει στα ΑμΕΑ πρόσφορα μέσα επικοινωνίας και πρόσβαση στην πληροφόρηση «*υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας*».[30] Θετικό είναι και το γεγονός ότι στις διατάξεις για το Εθνικό Σύστημα Απογραφής Αερίων του Θερμοκηπίου προβλέφθηκε και η πρόσβαση του κοινού σε πληροφορίες που αφορούν εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου [με παραπομπή στο π.δ. 28/2015 «*Κωδικοποίηση διατάξεων για την πρόσβαση σε δημόσια έγγραφα και στοιχεία*» (Α΄ 34)].[31]

Αντιθέτως, άλλες ρυθμίσεις βαίνουν προς την αντίθετη κατεύθυνση. Οι νέες διατάξεις για Σύστημα Ηλεκτρονικής Υποβολής Αιτήσεων (ΣΗΛΥΑ) για κατασκευή κεραιών σιωπούν για την πρόσβαση του κοινού,[32] ενώ οι ιδιώτες μπορούν να προσπελάσουν μόνο τον «ελεύθερο» χώρο του Εθνικού Συστήματος Δημόσιων Συμβάσεων (ΕΣΗΔΗΣ), ο οποίος παρέχει μόνο γενική πληροφόρηση:[33] προφανώς, έχει κριθεί ότι οι τομείς αυτοί δεν είναι «ώριμοι» για διαφάνεια ή (ακόμα περισσότερο) συμμετοχή. Χαρακτηριστικές είναι και οι νέες διατάξεις για το πληροφοριακό σύστημα αυθαιρέτων, του οποίου ανάδοχος είναι το ΤΕΕ: εκεί, μολονότι προβλέπεται ότι το ΤΕΕ «*παρέχει υπηρεσίες προς ...τους Πολίτες*», οι υπηρεσίες αυτές δεν έχουν καμία σχέση με την πρόσβαση σε περιβαλλοντική πληροφορία ή τα διοικητικά έγγραφα (με στοιχειώδη διαφάνεια και χρηστή διοίκηση, με άλλα λόγια): αυτό συμβαίνει διότι «*η χορήγηση των αιτηθέντων στοιχείων πραγματοποιείται αποκλειστικά από τις ΥΔΟΜ και τα τοπικά Παρατηρητήρια*».[34] Σημειώνεται ότι οι ΥΔΟΜ έχουν πρόσβαση στο σύστημα μόνο για «*ανάγνωση*», ενώ οι αρμόδιες Υπηρεσίες του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, του Υπουργείου Οικονομικών και τα περιφερειακά παρατηρητήρια έχουν πρόσβαση στο πληροφοριακό σύστημα και για την επεξεργασία των στοιχείων και τη

---

[29] Άρθ. 17 υ.α. ΥΠΕΝ/ΥΠΡΓ/48123/6983/2018 «*Διαδικασίες ηλεκτρονικής υποβολής, έλεγχου και έκδοσης των διοικητικών πράξεων του άρθρου 29 του ν.4495/2017 και καθορισμός ηλεκτρονικών υπηρεσιών σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 33 του ν.4495/2017*» (Β' 3136).

[30] Άρθ. 65 ν. 4488/2017 (Α' 137).

[31] Άρθ. 8 κ.υ.α. 22993/2017 «*Οργάνωση και λειτουργία Εθνικού Συστήματος Απογραφής Αερίων Θερμοκηπίου*» (Β' 1710).

[32] Πρβλ. κ.υ.α. οικ. 18953/237/Φ1/2018 «*Ρύθμιση διαδικασιών και εφαρμογή του Συστήματος Ηλεκτρονικής Υποβολής Αιτήσεων (ΣΗΛΥΑ) περί χορήγησης αδειών κατασκευών κεραιών*» (Β' 889). Το ΣΗΛΥΑ είναι διαθέσιμο (στους χρήστες του) μέσω της διεύθυνσης [https://spectrum.eett.gr/eSpectrum/home.seam].

[33] Άρθ. 4 παρ. 2.1 κ.υ.α. 117384/2018 «*Ρυθμίσεις τεχνικών ζητημάτων που αφορούν την ανάθεση των Δημοσίων Συμβάσεων έργων, μελετών και παροχής τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών με χρήση των επιμέρους εργαλείων και διαδικασιών του Εθνικού Συστήματος Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων (Ε.Σ.Η.ΔΗ.Σ.)*» (Β' 3821). Το Ε.Σ.Η.ΔΗ.Σ. είναι διαθέσιμο μέσω της ιστοσελίδας [www.promitheus.gov.gr].

[34] Άρθ. 9 και 10 παρ. 3 κ.υ.α. ΥΠΕΝ/ΔΑΟΚΑ/27454/2631/2017 «*Διαδικασίες ηλεκτρονικής υποβολής δικαιολογητικών, κατάθεσης ειδικού προστίμου, προϋποθέσεις και έλεγχος μειώσεων ειδικού προστίμου λόγω εργασιών προσαρμογής, στατικής ενίσχυσης και ενεργειακής αναβάθμισης, για την υπαγωγή αυθαιρέτων κατασκευών στον ν. 4495/2017 «Έλεγχος και προστασία του Δομημένου Περιβάλλοντος και άλλες διατάξεις», ανάθεση διαχείρισης και λειτουργίας του πληροφοριακού συστήματος υπαγωγής αυθαιρέτων και καθορισμός ποσού ανταπόδοσης και λοιπών υποχρεώσεων του αρμόδιου φορέα διαχείρισης του πληροφοριακού συστήματος*» (Β' 3976).

δημιουργία στατιστικής βάσης δεδομένων:[35] με τα δεδομένα αυτά, η διεκπεραίωση αιτημάτων πρόσβαση στην περιβαλλοντική πληροφορία είναι μάλλον αμφίβολη, και δεν φαίνεται να απασχόλησε ποσώς τους συντάκτες των σχετικών ρυθμίσεων.

Τέλος, αξιόλογη εξέλιξη της φετινής χρονιάς ήταν η δημοσίευση της έκθεσης του Εθνικού Κέντρου Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης για την κατάσταση του περιβάλλοντος στην Ελλάδα.[36]

Η έκθεση είναι μία αξιοσημείωτη συλλογή επιστημονικών στοιχείων για την κατάσταση του περιβάλλοντος στη χώρα, από όλες τις διαθέσιμες πηγές. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί η επαγγελματική επιμέλειά της, που είναι σημαντική για μεγάλα κείμενα. Από την άποψη αυτή, είναι πράγματι σημείο αναφοράς. Επίσης, διανθίζεται με πίνακες και γραφήματα, καθώς και γενικές πληροφορίες, που την κάνουν ευανάγνωστη. Για παράδειγμα, στο κεφάλαιο της βιοποικιλότητας, υπάρχει ένα υποκεφάλαιο που εκθέτει γενικά τα αίτια της κρίσης (στον τομέα της βιοποικιλότητας). Τέλος, αναδεικνύονται ορισμένα θέματα που αναλύθηκαν επιστημονικά μόνο πρόσφατα, όπως ο κατακερματισμός από δρόμους και η απώλεια φυσικών επιφανειών. Στα θετικά εντάσσεται και το πολύ σαφές τελικό μήνυμα για την ύπαρξη οικολογικού ελλείματος στην Ελλάδα.

Καμία έκθεση δεν μπορεί να περιέχει τα πάντα. Μερικά αδύναμα σημεία είναι: α) το αδιευκρίνιστο χρονικό πλαίσιο (παρουσιάζονται τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, οποτεδήποτε και αν έχουν συλλεγεί, και σε οποιαδήποτε χρονιά και αν αναφέρονται), β) η μάλλον γενικόλογη αναφορά σε νομικά και θεσμικά θέματα, με έμφαση σε ευρωπαϊκές οδηγίες και «μεγάλες πρωτοβουλίες» του ΥΠΕΝ – αγνοείται η συνεχής νομοθετική παραγωγή, όπου η εικόνα είναι πιο γκρίζα γ) οι ελλείψεις σε παρεμφερείς αλλά κρίσιμους τομείς που σχετίζονται με το περιβάλλον – π.χ., οικονομικά θέματα, νομοθεσία για την υγεία δ) αγνοείται ο τομέας της δόμησης και της χωροταξίας, μολονότι έχει σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις, ορισμένες από τις οποίες αναλύονται (π.χ., κατακερματισμός από δρόμους), ε) η απουσία ποιοτικής αξιολόγησης των στοιχείων. Μολονότι οι διαθέσιμες πληροφορίες παρουσιάζονται με πληρότητα και χωρίς ωραιοποιήσεις, δεν αναδεικνύονται σημαντικές για το περιβάλλον αποτυχίες με κριτικό πνεύμα. Παράδειγμα, η άνευρη αναφορά στη διαχείριση των αστικών λυμάτων τομέας που όμως μαστίζεται από ποσοστό παραβατικότητας άνω του 60%, που τοπικά δημιουργεί μεγάλα προβλήματα.

Σχόλιο: Άρνηση πρόσβασης σε πληροφορίες για το σχιστολιθικό αέριο

Κάθε χρόνο, το WWF Ελλάς υποβάλλει ένα σημαντικό αριθμό αιτήσεων πρόσβασης στην περιβαλλοντική πληροφορία. Φέτος, ήταν η πρώτη χρονιά που οι υπηρεσίες αρνήθηκαν να ικανοποιήσουν ορισμένες από αυτές. Σημειώνεται ότι οι λόγοι άρνησης που προβλέπει το ισχύον νομικό πλαίσιο είναι περιορισμένοι και οι αρνήσεις το παραβιάζουν προδήλως. Ακόμα χειρότερα, οι αρνήσεις υποδηλώνουν μία διοίκηση που επιδιώκει τη μυστικότητα, σε τομείς όπου η διοίκηση αδειοδοτεί δραστηριότητες με σημαντικούς κινδύνους για το περιβάλλον.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της υποβολής αίτησης που υπέβαλε το WWF Ελλάς για πρόσβαση σε «ενημερωτικό σημείωμα» και «γεωλογική μελέτη» που αφορούσαν το σχιστολιθικό αέριο (shale gas) και τους βιτουμενιούχους σχιστόλιθους (bituminous shale), και εκπονήθηκαν από

[35] Άρθ. 10 παρ. 1 κ.υ.α. ΥΠΕΝ/ΔΑΟΚΑ/27454/2631/2017 «*Διαδικασίες ηλεκτρονικής υποβολής δικαιολογητικών, κατάθεσης ειδικού προστίμου, προϋποθέσεις και έλεγχος μειώσεων ειδικού προστίμου λόγω εργασιών προσαρμογής, στατικής ενίσχυσης και ενεργειακής αναβάθμισης, για την υπαγωγή αυθαιρέτων κατασκευών στον ν. 4495/2017 «Έλεγχος και προστασία του Δομημένου Περιβάλλοντος και άλλες διατάξεις», ανάθεση διαχείρισης και λειτουργίας του πληροφοριακού συστήματος υπαγωγής αυθαιρέτων και καθορισμός ποσού ανταπόδοσης και λοιπών υποχρεώσεων του αρμόδιου φορέα διαχείρισης του πληροφοριακού συστήματος*» (Β' 3976).

[36] Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης. (2018, Ιούλιος). Ελλάδα – Έκθεση κατάστασης περιβάλλοντος 2018. Διαθέσιμο από: http://ekpaa.ypeka.gr/index.php/soer-2018

επιστήμονες του ΙΓΜΕ και πανεπιστημιακούς.[37] Πρόκειται για δύο ορυκτά, των οποίων η εξόρυξη ενέχει σημαντικούς κινδύνους για το περιβάλλον, καθώς η εξόρυξή τους μπορεί να γίνει, με οικονομικούς όρους, μόνο με τη μέθοδο της υδραυλικής ρωγμάτωσης (fracking).[38] Τουλάχιστον μία εκδοχή του σημειώματος και της μελέτης φαίνεται να έχει ήδη παρουσιαστεί δημόσια.[39] Η απάντηση του Αυτοτελούς Τμήματος Πολιτικής Έρευνας και Εκμετάλλευσης Υδρογονανθράκων (εφεξής, Αυτοτελούς Τμήματος), η οποία απεστάλη μόνο κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας,[40] έχει ως εξής:

«*σας γνωρίζουμε την αδυναμία μας να χορηγήσουμε τα σχετικά έγγραφα για τους κάτωθι ειδικώς αναφερομένους λόγους: Α) Τα έγγραφα που αιτείσθε δεν περιλαμβάνουν περιβαλλοντικές πληροφορίες υπό την έννοια του άρθρου 42 του π.δ. 28/2015, καθώς το μεν «ενημερωτικό σημείωμα» αναφέρεται στο θέμα της έρευνας για σχιστολιθικό αέριο και βιτουμενιούχους σχιστολίθους σε παγκόσμιο επίπεδο, η δε προκαταρκτική γεωλογική μελέτη αφορά σε στοιχεία του υπεδάφους τα οποία δεν εμπίπτουν εννοιολογικά στον ορισμό του άρθρου 43 του π.δ. 28/2015. Διευκρινίζεται, εξάλλου, ότι κανένα εκ των δύο δεν συνδέεται καθ' οιονδήποτε τρόπο με μέτρα, παράγοντες και εκθέσεις σχετικά με το περιβάλλον. Β) Η διάθεση των σχετικών εγγράφων είναι δραστηριότητα που δεν εμπίπτει στη δημόσια αποστολή της Υπηρεσίας μας (άρθρο 7 του π.δ. 28/2015 σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του π.δ. 132/2017). Γ) Επικουρικά, ακόμα και αν θεωρηθεί ότι τα σχετικά έγγραφα περιλαμβάνουν περιβαλλοντικές πληροφορίες, η «προκαταρκτική γεωλογική μελέτη» περιλαμβάνει ημιτελή δεδομένα για τα οποία είναι άδηλο πότε θα καταστούν τελειωτικά και οριστικά, δεν έχουν ελεγχθεί ως προς την επιστημονική τους ακρίβεια, ούτε αξιολογηθεί από την Υπηρεσία μας... Δ) Τα στοιχεία που αιτείσθε δεν συνιστούν έκφραση πολιτειακής αρμοδιότητας, αλλά εσωτερική πληροφόρηση της Υπηρεσίας μας, η δημοσιοποίηση της οποίας θα μπορούσε να βλάψει εύλογα οικονομικά συμφέροντα του Δημοσίου (αρ. 45 παρ. 1 στ. γ΄ π.δ. 28/2015). Ε) Το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας είναι, παραγώγως, δικαιούχος πνευματικής ιδιοκτησίας της «προκαταρκτικής γεωλογικής μελέτης», από την οποία εξαρτά ζωτικά οικονομικά συμφέροντα άμεσα συναρτώμενα με την οικονομική σταθερότητα του Κράτους (αρ. 45 παρ. 2 στ. δ΄ και ε')...*»

Η απάντηση δεν αντέχει σε σοβαρή κριτική. Αντίθετα, θυμίζει εποχές κατά τις οποίες η δημόσια διοίκηση επικαλείτο έωλους «λόγους εθνικής ασφάλειας» πρακτικά για οτιδήποτε.

Κατά πρώτον, το ΥΠΕΝ θα πρέπει να εξηγήσει πώς είναι δυνατόν η κοινοποίηση εγγράφων «*ημιτελών*» που δεν έχουν «*ελεγχθεί* » ή «*αξιολογηθεί*», και μάλιστα αναφέρονται σε έρευνες «*σε παγκόσμιο επίπεδο*» απειλεί «*ζωτικά οικονομικά συμφέροντα άμεσα συναρτώμενα με την οικονομική σταθερότητα του Κράτους*»: αν αυτό ευσταθεί, τότε η «*οικονομική σταθερότητα του Κράτους*» είναι περισσότερο εύθραυστη από ό,τι συνήθως λέγεται.

---

[37] Υ.α Δ1/29042/19.12.2011 «*Σύσταση και συγκρότηση Επιτροπής για τη μελέτη δυνατοτήτων και προοπτικών εντοπισμού πιθανών σχηματισμών σχιστολιθικού αερίου και ύπαρξης βιτουμενιούχων σχιστολίθων στην Ελλάδα*» (ΑΔΑ: 45ΨΩ0-740) . Σύμφωνα με την απόφαση αυτή, συστάθηκε και συγκροτήθηκε Επιτροπή στη Γενική Γραμματεία Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (Γενική Γραμματεία Ενέργειας σήμερα) για τη «*μελέτη δυνατοτήτων και προοπτικών εντοπισμού πιθανών σχηματισμών σχιστολιθικού αερίου και ύπαρξης βιτουμενιούχων σχιστολίθων στην Ελλάδα*». Όπως αναφέρεται εκεί, «*[η] Επιτροπή έχει ως αντικείμενο την: a. Σύνταξη ενημερωτικού σημειώματος για το θέμα της έρευνας για σχιστολιθικό αέριο (shale gas/black shale) και βιτουμενιούχους σχιστολίθους σε παγκόσμιο επίπεδο. b. Σύνταξη προκαταρτικής γεωλογικής μελέτης δυνατοτήτων και προοπτικών εντοπισμού πιθανών γεωλογικών σχηματισμών σχιστολιθικού αερίου και βιτουμενιούχων σχιστολίθων στην Ελλάδα*».

[38] Από την ογκώδη αρθρογραφία και βιβλιογραφία, πρβλ. την ισορροπημένη ανασκόπηση: R.B. Jackson κ.α. (10.2014). The Environmental Costs and Benefits of Fracking. Annual Review of Environment and Resources 39, 327-322. DOI: 10.1146/annurev-environ-031113-144051. Επίσης: R.D. Vidic κ.α. (17.5.2013). Impact of Shale Gas Development on Regional Water Quality. Science 340 (6134), 1235009–1235009. DOI:10.1126/science.1235009.

[39] Ο ελληνικός ορυκτός πλούτος [blog]. (2013). Σχιστολιθικό Αέριο (shale gas): πολλά υπέρ και πολλά κατά... (blog-post). Ανάκτηση από: http://bit.ly/2qao1YM

[40] Εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών α.π. 42343/4.6.2018.

Δεύτερον, είναι ανησυχητικό ότι το ΥΠΕΝ αγνοεί ότι τα «*στοιχεία του υπεδάφους*» είναι συγχρόνως «*στοιχεία του περιβάλλοντος*» [σημείο Α)] με την έννοια της εφαρμοστέας νομοθεσίας:[41] ο συντάκτης της απάντησης θα έπρεπε να γνωρίζει ότι δημιουργείται περιβαλλοντική ευθύνη από την εισαγωγή στο «υπέδαφος» ουσιών,[42] ότι η περιβαλλοντική ευαισθησία του «υπεδάφους» αποτελεί κριτήριο κατάταξης των έργων,[43] ότι το «υπέδαφος» είναι στοιχείο που λαμβάνεται υπόψη για τη διαπίστωση της «οργανικής ενότητας» κατά τη δασική νομοθεσία,[44] ή ότι υπηρεσίες του ΥΠΕΝ είναι υπεύθυνες για την προστασία και την αξιολόγηση της κατάστασης των υπόγειων υδάτων,[45] και ότι όλα τα παραπάνω εισάγουν ουσιαστικούς περιορισμούς σε κάθε μελλοντική δραστηριότητα εκμετάλλευσης του σχιστολιθικού αερίου και των βιτουμενιούχων σχιστόλιθων, τους οποίους το ΥΠΕΝ οφείλει να επιβάλλει. Επίσης, θα πρέπει να υπενθυμιστεί ότι βάσει της (ούτως ή άλλως, ενδεικτικής) απαρίθμησης της εθνικής, ενωσιακής και διεθνούς νομοθεσίας, «*περιβαλλοντική πληροφορία*» είναι **«οποιαδήποτε»** πληροφορία που αφορά «την κατάσταση των στοιχείων του περιβάλλοντος», ή «δραστηριότητες» που «ενδέχεται να επηρεάσουν» την κατάσταση αυτή.[46] Για τον ίδιο λόγο, οι ισχυρισμοί περί «*εσωτερικής πληροφόρησης*» ή (έλλειψης) «*πολιτειακής αρμοδιότητας*» [σημείο Δ)] δεν ασκούν καμία επιρροή.

Τρίτον, όσον αφορά τον ισχυρισμό ότι η διάθεση εγγράφων δεν «εμπίπτει» στη «δημόσια αποστολή» του αυτοτελούς τμήματος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η σχετική υποχρέωση βαρύνει σωρευτικά την *«(α) κυβέρνηση σε εθνικό, περιφερειακό ή άλλο επίπεδο· (β) φυσικά ή νομικά πρόσωπα που εκτελούν δημόσιο διοικητικό λειτούργημα, δυνάμει του εθνικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων ειδικών καθηκόντων, δραστηριοτήτων ή υπηρεσιών σε σχέση με το περιβάλλον· (γ) οποιοδήποτε άλλο φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο έχει δημόσιες αρμοδιότητες ή ασκεί δημόσιο λειτούργημα ή παρέχει δημόσιες υπηρεσίες, σε σχέση με το περιβάλλον, υπό τον έλεγχο φορέα ή ατόμου που εμπίπτει στις ανωτέρω περιπτώσεις(α) ή (β)»*,[47] εφόσον οι αιτούμενες πληροφορίες βρίσκονται στην «*κατοχή*» τους.[48] Δεν είναι το Αυτοτελές Τμήμα μία νήσος στη δημόσια διοίκηση όπου δεν εφαρμόζονται οι νόμοι. Άλλωστε, ο οργανισμός του ΥΠΕΝ δεν καθιστά **καμία** υπηρεσία ειδικά υπόχρεη για την πρόσβαση στα διοικητικά έγγραφα και την περιβαλλοντική

---

[41] Πρβλ., ενδεικτικά, άρθ. 2 παρ. 3 περ. (α) Σύμβασης για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα [κύρωση με ν. 3422/2005 (ΦΕΚ Α' 303)] · 2 παρ. 1 (α) οδηγίας 2003/4/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «για την πρόσβαση του κοινού σε περιβαλλοντικές πληροφορίες και για την κατάργηση της οδηγίας 90/313/ΕΟΚ του Συμβουλίου» (Επίσημη Εφημερίδα L 41/26 της 14.2.2003)· άρθ. 43 παρ. 1 π.δ. 28/2015 «Κωδικοποίηση διατάξεων για την πρόσβαση σε δημόσια έγγραφα και στοιχεία» (Α' 34).

[42] Άρθ. 3 παρ. 1 περ. (γ) π.δ. 148/2009 «Περιβαλλοντική ευθύνη για την πρόληψη και την αποκατάσταση των ζημιών στο περιβάλλον - Εναρμόνιση με την οδηγία 2004/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21ης Απριλίου 2004, όπως ισχύει» (Α' 190).

[43] Παράρτημα Ι, σημείο 2 β) ν. 4014/2011, όπως αντικαταστάθηκε στο σύνολό του από το άρθ. 2 παρ. 1 υ.α. 5688/2018 (Β΄ 988).

[44] Άρθ. 2 παρ. 2 στ) π.δ. 32/2016 «*Ορισμός επιστημονικών κριτηρίων και συνεκτιμώμενων στοιχείων για την υπαγωγή εκτάσεων στις περιπτώσεις των παραγράφων 1, 2 και 5 του άρθρου 3 του Ν. 998/1979*» (Α' 46).

[45] Άρθ. 6 υ.α. 39626/2208/Ε130/2009 «*Καθορισμός μέτρων για την προστασία των υπόγειων νερών από την ρύπανση και την υποβάθμιση, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2006/118/ΕΚ «σχετικά με την προστασία των υπόγειων υδάτων από την ρύπανση και την υποβάθμιση», του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 2006*» (Β΄ 2075).

[46] Πρβλ., ενδεικτικά, άρθ. 2 παρ. 3 Σύμβασης για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα [κύρωση με ν. 3422/2005 (Α' 303)] · 2 παρ. 1 οδηγίας 2003/4/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «για την πρόσβαση του κοινού σε περιβαλλοντικές πληροφορίες και για την κατάργηση της οδηγίας 90/313/ΕΟΚ του Συμβουλίου» (Επίσημη Εφημερίδα L 41/26 της 14.2.2003)· άρθ. 43 παρ. 1 π.δ. 28/2015 «Κωδικοποίηση διατάξεων για την πρόσβαση σε δημόσια έγγραφα και στοιχεία» (Α' 34).

[47] Άρθ. 42 παρ. 2 και 4 π.δ. 28/2015 «Κωδικοποίηση διατάξεων για την πρόσβαση σε δημόσια έγγραφα και στοιχεία» (Α' 34).

[48] Άρθ. 42, 43 παρ. 2 και παρ. 4, 44 παρ. 3 και παρ. 7 π.δ. 28/2015 «Κωδικοποίηση διατάξεων για την πρόσβαση σε δημόσια έγγραφα και στοιχεία» (Α' 34).

πληροφορία, επειδή ακριβώς **όλες** οι υπηρεσίες που κατέχουν τις αιτούμενες πληροφορίες φέρουν τη σχετική υποχρέωση (φυσικά, υπό τις λοιπές προϋποθέσεις του νόμου). Επιπροσθέτως, ο οργανισμός καθιστά σαφές ότι το συγκεκριμένο αυτοτελές τμήμα είναι αρμόδιο για τη «*διαχείριση*» του «*αρχείου στοιχείων*» που αφορούν την «*την έρευνα και την εκμετάλλευση*» υδρογονανθράκων.[49] Ταυτόχρονα, ούτε το ΥΠΕΝ, ούτε το αυτοτελές τμήμα έχουν ορίσει «υπεύθυνο πρόσβασης» στην περιβαλλοντική πληροφορία, ούτε υποστήριξαν την αναζήτηση πληροφοριών, όπως έχουν υποχρέωση από τη σχετική νομοθεσία.[50]

Τέταρτον, όσον αφορά τον ισχυρισμό περί «*ημιτελών*» στοιχείων [σημείο Α)], είναι ανακριβής: τόσο το σημείωμα και η μελέτη έχουν ολοκληρωθεί, και έχουν παραδοθεί επίσημα από τους συντάκτες τους στο ΥΠΕΝ (ηλεκτρονικό μήνυμα από τον γενικό διευθυντή ΙΓΜΕ, 12.2.2018).

Πέμπτον, όσον αφορά τον ατυχέστατο ισχυρισμό περί «πνευματικής ιδιοκτησίας» του ΥΠΕΝ, και ανεξάρτητα από το γεγονός ότι (αν γίνει δεκτός) καταργεί την πρόσβαση των διοικούμενων σε κάθε περιβαλλοντική πληροφορία ή διοικητικό έγγραφο έχει συνταχθεί από ή υπό την εποπτεία του ΥΠΕΝ, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, η κοινοποίηση σε ένα αιτούντα, άνευ ετέρου, δεν θίγει ούτε το ηθικό, ούτε (πολύ περισσότερο) το περιουσιακό δικαίωμα του δικαιούχου (εδώ, ΥΠΕΝ):[51] άλλωστε, όπου πρόκειται για περαιτέρω χρήση «δημόσιας πληροφορίας», η οποία (υπό όρους) προστατεύεται, κρίσιμα προδήλως είναι τα πνευματικά δικαιώματα των τρίτων, και όχι του ίδιου του δημοσίου.[52]

Έκτον, όσον αφορά τον (εξίσου ατυχή) ισχυρισμό περί πιθανής βλάβης των οικονομικών συμφερόντων του κράτους, και ανεξάρτητα από το γεγονός ότι είναι εμφανώς καταχρηστικός και αναιτιολόγητος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν είναι επιτρεπτός λόγος άρνησης κατά την κείμενη νομοθεσία.[53] Τέλος, βεβαίως και η σχετική μελέτη αποτελεί άσκηση πολιτειακής αρμοδιότητας: το Υπουργείο Περιβάλλοντος έχει ως αποστολή, μεταξύ άλλων, την «*την προώθηση της ανάπτυξης στους τομείς της ενέργειας και των ορυκτών πρώτων υλών, σύμφωνα με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης*», και «*έχοντας επιτελικό και συντονιστικό ρόλο, σχεδιάζει και προωθεί… την έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων*».[54]

Σε τελική ανάλυση, το ζήτημα δεν είναι μόνο (ή κυρίως) νομικό, αλλά και πολιτικό. Το ΥΠΕΝ επιλέγει τη μυστικότητα, την αδιαφάνεια, την έλλειψη λογοδοσίας σε θέματα υδρογονανθράκων, και επιφυλάσσει μία ευνοϊκή μεταχείριση στα θέματα αυτά μόνο στις ισχυρές πετρελαϊκές επιχειρήσεις, με τις οποίες συνδιαλέγεται.

ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

Με παρόμοιο τρόπο, οι εξελίξεις στο ενωσιακό και το διεθνές δίκαιο έχουν αντίρροπο χαρακτήρα. Από τη μία μεριά, διαφαίνεται μία τάση ενίσχυσης της πρόσβασης στην περιβαλλοντική πληροφορία, κυρίως μέσω τεχνολογικών εφαρμογών και επέκτασης των υποχρεώσεων γνωστοποίησης από οικονομικούς φορείς. Η πλήρης υλοποίηση των πρωτοβουλιών αυτών θα έχει σημαντικές συνέπειες όχι μόνο στην περιβαλλοντική πληροφορία, αλλά κάθε πτυχή της καθημερινότητας. Από την άλλη μεριά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπερασπίζεται τη δικιά της εκδοχή

[49] Άρθ. 52 π.δ. 132/2017 «Οργανισμός Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (Υ.Π.ΕΝ)» (Α' 160).
[50] Άρθ. 44 παρ. 9 π.δ. 28/2015 «Κωδικοποίηση διατάξεων για την πρόσβαση σε δημόσια έγγραφα και στοιχεία» (Α' 34).
[51] Πρβλ. άρθ. 2-4 ν. 2121/1993 (Α' 25).
[52] Άρθ. 6, 7 παρ. 1 περ. (β) και 11 π.δ. 28/2015 «Κωδικοποίηση διατάξεων για την πρόσβαση σε δημόσια έγγραφα και στοιχεία» (Α' 34).
[53] Πρβλ. άρθ. 45 παρ. 2 π.δ. 28/2015 «Κωδικοποίηση διατάξεων για την πρόσβαση σε δημόσια έγγραφα και στοιχεία» (Α' 34).
[54] Άρθ. 1 π.δ. 132/2017 «Οργανισμός Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (Υ.Π.ΕΝ)» (Α' 160).

της εμπιστευτικότητας των εσωτερικών διαδικασιών, και εξακολουθεί να έχει την πεποίθηση ότι η διαφάνεια απειλεί την ακεραιότητα των διαδικασιών αυτών.

Καταγγέλτες (whistleblowers) και μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος

Σημαντικές ήταν οι εξελίξεις στο ζήτημα της προστασίας των μαρτύρων και των καταγγελτών δημόσιου συμφέροντος. Μετά από μακροχρόνια ωρίμανση,[55] οι σχετικές προσπάθειες κατέληξαν πρόσφατα σε μία πρόταση ενωσιακής οδηγίας: η αιτιολογική έκθεση σημειώνει ότι «*η προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος που παρέχεται σήμερα σε όλη την ΕΕ είναι κατακερματισμένη... Σε επίπεδο ΕΕ, προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος παρέχεται μόνον σε συγκεκριμένους τομείς και σε ποικίλους βαθμούς. Ως συνέπεια του κατακερματισμού και των εν λόγω κενών, σε πολλές περιπτώσεις, οι μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος δεν προστατεύονται επαρκώς έναντι αντιποίνων. Όταν οι δυνητικοί μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος δεν αισθάνονται ασφαλείς ώστε να αποκαλύψουν τις πληροφορίες που διαθέτουν, τότε παρατηρείται ανεπαρκής καταγγελία δυσλειτουργιών και χάνονται ευκαιρίες πρόληψης και εντοπισμού παραβάσεων του ενωσιακού δικαίου, που μπορούν να βλάψουν σοβαρά το δημόσιο συμφέρον*...»: η πρόταση οδηγίας περιλαμβάνει την υποχρέωση θέσπισης «εσωτερικών» και «εξωτερικών» διαύλων υποβολής και μέτρων παρακολούθησης των καταγγελιών (οι «εσωτερικοί» δίαυλοι και μέτρα θα πρέπει να οριστούν σε νομικές οντότητες του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα με ορισμένα χαρακτηριστικά).[56] Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τα περιβαλλοντικά θέματα ήταν ανάμεσα στα σημαντικότερα που ελήφθησαν υπόψη – αναφέρεται ρητά η συμβολή των καταγγελτών δημόσιου συμφέροντος σε σκάνδαλα όπως το Dieselgate.[57]

Η συμβολή των whistle-blowers στην αποκάλυψη χρηματοοικονομικών σκανδάλων - όπως τα Panama Papers – έχει σημασία και για το ευρύτερο δημόσιο συμφέρον, καθώς σε τελική ανάλυση αφορά τη δυνατότητα της διοίκησης να εφαρμόζει κοινωνικές πολιτικές, μεταξύ άλλων περιβαλλοντικές. Για το θέμα, είχε διεξαχθεί δημόσια διαβούλευση, στην οποία το WWF Ελλάς είχε συμμετάσχει, για να τονίσει την ανάγκη προστασίας των καταγγελτών και των μαρτύρων δημόσιου συμφέροντος σε περιβαλλοντικά θέματα:[58] εκεί, παρατηρήθηκε ότι «*σήμερα, η προστασία των καταγγελτών δημόσιου συμφέροντος στην Ελλάδα είναι, από πολλές απόψεις, περιορισμένη: πρακτικά, δεν υπάρχει προστασία κατά εκδικητικών πρακτικών στον ιδιωτικό τομέα· η νομοθεσία καλύπτει τους καταγγέλτες μόνο ορισμένων εγκλημάτων· με την εξαίρεση μίας διάταξης, η οποία προέρχεται από το ενωσιακό δίκαιο και δεν έχει επαρκώς ενσωματωθεί (άρθ. 22 οδηγίας 2013/30), οι παραβάσεις του περιβαλλοντικού δικαίου δεν καλύπτονται. Το σημερινό υψηλό επίπεδο ανεργίας στην Ελλάδα (και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες), σε συνδυασμό με την εκτεταμένη παραβατικότητα στην εργασιακή νομοθεσία, καθιστά την προστασία των καταγγελτών δημόσιου συμφέροντος επιτακτικό ζήτημα*».

---

[55] Πρβλ., σχετικά, τη Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των καταγγελτών δημόσιου συμφέροντος (whistle-blowers) CM/Rec(2014)7 και την αιτιολογική έκθεση (explanatory memorandum) που το συνοδεύει, την έκθεση του ΟΟΣΑ του Μαρτίου 2016, με τίτλο «Ανάληψη δέσμευσης για την αποτελεσματική προστασία των καταγγελτών στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα» ("Committing to effective whistleblower protection"), και το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 24ης Οκτωβρίου 2017 σχετικά με θεμιτά μέτρα για την προστασία των καταγγελτών που ενεργούν προς το δημόσιο συμφέρον όταν αποκαλύπτουν εμπιστευτικές πληροφορίες για επιχειρήσεις και δημόσιους οργανισμούς [2016/2224(INI)].

[56] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (23.4.2018). Πρόταση. Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την προστασία των προσώπων που καταγγέλλουν παραβάσεις του δικαίου της Ένωσης [COM(2018) 218 final, 2018/0106 (COD)].

[57] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (23.4.2018). Ανακοίνωση της Επιτροπής. Ενίσχυση της προστασίας των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης [COM(2018) 214 final], 2.

[58] European Commission. (29.5.2017).Public consultation on whistleblower protection. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2J58WjM

Ελεύθερη ροή δεδομένων

Με πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, για κάθε δραστηριότητα που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου, προτείνεται η ελεύθερη ροή των μη προσωπικών δεδομένων. Με την επιφύλαξη λόγων δημόσιας ασφάλειας, η πρόταση απαγορεύει περιορισμούς στη θέση αποθήκευσης και επεξεργασίας και επιβάλλει την αφαίρεση κάθε άλλης «απαίτησης τοπικοποίησης» των δεδομένων.[59]

Περαιτέρω χρήση δεδομένων δημόσιου τομέα

Προτείνεται η τροποποίηση της οδηγίας την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα.[60] Το κυριότερο σημείο της τροποποίησης είναι η επέκταση του πεδίου εφαρμογής σε έγγραφα που βρίσκονται στην κατοχή δημόσιων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στους τομείς που ορίζονται στην οδηγία 2014/25/ΕΕ,[61] καθώς και δημόσιες επιχειρήσεις που λειτουργούν ως φορείς δημόσιων υπηρεσιών βάσει του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1370/2007,[62] στον βαθμό που τα εν λόγω έγγραφα παράχθηκαν στα πλαίσια της παροχής υπηρεσιών γενικού συμφέροντος. Επίσης, προτείνεται ο καθορισμός μίας ειδικής κατηγορίας δεδομένων υψηλής αξίας, από τα οποία απορρέουν σημαντικά κοινωνικοοικονομικά οφέλη, και στα οποία η πρόσβαση πρέπει καταρχήν να είναι δωρεάν: η κατηγορία αυτή θα προσδιοριστεί μεταγενέστερα, με κατ' εξουσιοδότηση πράξη.[63]

Δικαστικές αποφάσεις

Το Συμβούλιο και οι αντιπρόσωποι των κρατών μελών δημοσίευσαν τα συμπεράσματά τους σχετικά «*βέλτιστες πρακτικές σχετικά με την επιγραμμική δημοσίευση των δικαστικών αποφάσεων*»: συνιστάται η πλήρης δημοσίευση όλων των δικαστικών αποφάσεων (ή, σε αντίθετη περίπτωση, τη δημοσίευση των κριτηρίων επιλογής των αναρτητέων αποφάσεων), και διάφοροι μηχανισμοί για τη χρηστικότητα και την περαιτέρω χρήση των σχετικών αποθετηρίων.[64]

Πληροφορίες για αειφόρες επενδύσεις και κινδύνους βιωσιμότητας

Με μία πρόταση κανονισμού (ΕΕ), και στο πλαίσιο του χρηματοοικονομικού δικαίου, επιδιώκεται η διεύρυνση των γνωστοποιήσεων σχετικά με τις αειφόρες επενδύσεις και τους κινδύνους βιωσιμότητας. Ειδικότερα, προτείνονται κανόνες διαφάνειας για τον τρόπο που οι συμμετέχοντες στις χρηματοοικονομικές αγορές ενσωμάτωσαν τα θέματα αυτά διαδικασία λήψης επενδυτικών αποφάσεων, καθώς και στις προσυμβατικές γνωστοποιήσεις και τις περιοδικές εκθέσεις που

---

[59] Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (8.10.2018). Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με ένα πλαίσιο για την ελεύθερη ροή των δεδομένων μη προσωπικού χαρακτήρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση - Αποτελέσματα της πρώτης ανάγνωσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Στρασβούργο, 1 - 4 Οκτωβρίου 2018) [Διοργανικός φάκελος 2017/0228(COD)].

[60] Οδηγία 2003/98/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα» (Επίσημη Εφημερίδα L 345/90 της 31.12.2003). Η οδηγία αυτή έχει κυρίως ενσωματωθεί με τα άρθ. 1-14 ν. 3448/2006 (Α΄ 57), όπως έχει τροποποιηθεί, ιδίως από τα άρθ. 1-12 ν. 4305/2014 (Α΄ 237).

[61] Οδηγία 2014/25/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβούλιου «σχετικά με τις προμήθειες φορέων που δραστηριοποιούνται στους τομείς του ύδατος, της ενέργειας, των μεταφορών και των ταχυδρομικών υπηρεσιών και την κατάργηση της οδηγίας 2004/17/ΕΚ» (Επίσημη Εφημερίδα L 94/243 της 28.3.2014). Η οδηγία αυτή έχει κυρίως ενσωματωθεί με τον ν. 4412/2016 (Α΄ 147).

[62] Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1370/2007 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, « για τις δημόσιες επιβατικές σιδηροδρομικές και οδικές μεταφορές και την κατάργηση των κανονισμών του Συμβουλίου (ΕΟΚ) αριθ. 1191/69 και (ΕΟΚ) αριθ. 1107/70» ((Επίσημη Εφημερίδα L 315/1 της 3.12.2007).

[63] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (24.5.2018). Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την περαιτέρω χρήση πληροφοριών του δημόσιου τομέα (αναδιατύπωση) [COM(2018) 234 final, 2018/0111(COD)].

[64] Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (8.10.2018). Συμπεράσματα του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών συνελθόντων στο πλαίσιο του Συμβουλίου για τις βέλτιστες πρακτικές σχετικά με την επιγραμμική δημοσίευση των δικαστικών αποφάσεων (Επίσημη Εφημερίδα C 362/2 της 8.10.2018).

αφορούν τα «πράσινα» χρηματοπιστωτικά προϊόντα. Επίσης, προτείνονται μέτρα για να ενταχθούν στον κανόνα της «συνετής διαχείρισης» ("prudent person" rule)[65] η συνεκτίμηση των περιβαλλοντικών και κλιματικών κινδύνων, και στις εσωτερικές επενδυτικές αποφάσεις η επιρροή των περιβαλλοντικών παραγόντων.[66]

Επιστημονικά δεδομένα

Με μία ενωσιακή σύσταση, τα κράτη μέλη καλούνται να «*καθορίσουν και να εφαρμόσουν σαφείς πολιτικές (οι οποίες θα περιγράφονται αναλυτικά σε εθνικά σχέδια δράσης) για τη διάδοση των επιστημονικών δημοσιεύσεων που απορρέουν από έρευνα η οποία χρηματοδοτείται με δημόσιους πόρους, καθώς και για την ανοικτή πρόσβαση σε αυτές*»: η σύσταση επίσης αφορά τη διαχείριση, διαφύλαξη και περαιτέρω χρήση των δεδομένων που απορρέουν από έρευνα μέσω δημόσιων πόρων, και την ανάπτυξη υποδομών ανοιχτής επιστήμης.[67]

Νομολογιακές συμβολές

Η περίοδος αναφοράς ήταν σημαντική για την εξέλιξη του δικαιώματος πρόσβασης στην περιβαλλοντική πληροφορία σε ενωσιακό επίπεδο. Μολονότι οι αποφάσεις αυτές έχουν εκδοθεί στα πλαίσια διενέξεων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και διαφόρων άλλων φορέων, η σημασία τους για τη διαφάνεια είναι ευρύτερη, καθώς αφορούν θεμελιώδη θέματα διοικητικής διαδικασίας, και τη διαδικασία διαμόρφωσης ενός σημαντικού τμήματος του περιβαλλοντικού δικαίου. Με την απόφαση της 4ης Σεπτεμβρίου 2018, το ΔΕΕ αναίρεσε απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου, και ακύρωσε την άρνηση της Επιτροπής να χορηγήσει δύο έγγραφα: μία εκτίμηση επιπτώσεων που αφορούσε σχέδιο δεσμευτικής πράξης σχετικά το στρατηγικό πλαίσιο των διαδικασιών επιθεώρησης και εποπτείας (όσον αφορά την ενωσιακή περιβαλλοντική νομοθεσία), και ένα σχέδιο εκτίμησης επιπτώσεων για την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε επίπεδο κρατών μελών στον τομέα της περιβαλλοντικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.[68]

---

[65] Ο κανόνας της «συνετής διαχείρισης» (prudent person rule, ή ο πιο αυστηρός prudent investor rule) είναι το μέτρο με το οποίο αποτιμάται η ευθύνη από τη διαχείριση καταπιστευμάτων (trusts), επενδυτικών χαρτοφυλακίων και οργανισμών επαγγελματικής ασφάλισης. Είναι αγγλοσαξωνικής προέλευσης, αλλά έχει επεκταθεί και σε χώρες ηπειρωτικού δικαίου. Συνήθως αντιδιαστέλλεται με ποσοτικούς περιορισμούς, αλλά μπορεί να συνυπάρχει με αυτούς. Για μία αναφορά στο ενωσιακό δίκαιο, βλ. άρθ. 19 οδηγίας (ΕΕ) 2016/2341 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Δεκεμβρίου 2016, για τις δραστηριότητες και την εποπτεία των ιδρυμάτων επαγγελματικών συνταξιοδοτικών παροχών (ΙΕΣΠ) (αναδιατύπωση) (Επίσημη Εφημερίδα L 354/37 της 23.12.2016) [ενσωμάτωση, μεταξύ άλλων, με το άρθ. 7 παρ. 2 υ.α. Φ. Επαγ. ασφ./οικ.16/2003 «Όροι λειτουργίας των Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης» (Β΄ 462), και το άρθ. 4[Α] της υ.α. Φ.51010/οικ.19976/861/2014 «Έκδοση Κανονισμού Δεοντολογίας και Καλών Πρακτικών λειτουργίας των Ταμείων Επαγγελματικής Ασφάλισης» (Β΄ 2751)]. M. Haverland. (10.9.2007). When the welfare state meets the regulatory state: EU occupational pension policy. Journal of European Public Policy 14(6), 886-904. DOI: 10.1080/13501760701497899.

[66] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (24.5.2018). Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τις γνωστοποιήσεις σχετικά με τις αειφόρες επενδύσεις και τους κινδύνους βιωσιμότητας και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2016/2341 [COM(2018) 354 final].

[67] Σύσταση (ΕΕ) 2018/790 της Επιτροπής, της 25ης Απριλίου 2018, για την πρόσβαση στις επιστημονικές πληροφορίες και τη διαφύλαξή τους (C/2018/2375) (Επίσημη Εφημερίδα L 134/12 της 31.5.2018).

[68] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τμήμα μείζονος συνθέσεως). Απόφαση της 4ης Σεπτεμβρίου 2018, ClientEarth υποστηριζόμενη από τη Δημοκρατία της Φινλανδίας [και]το Βασίλειο της Σουηδίας κατά Ευρωπαϊκής Επιτροπής, υπόθεση C-57/2016 P, παρ. 73-114. Κατά το δικαστήριο, «*οι εκτιμήσεις επιπτώσεων στις οποίες προέβη η Επιτροπή αποτελούν…βασικά βοηθήματα που παρέχουν τη δυνατότητα να υπάρχει επαγρύπνηση ώστε οι πρωτοβουλίες του εν λόγω θεσμικού οργάνου και η νομοθεσία της Ένωσης να καταρτίζονται με βάση διαφανείς, πλήρεις και ισορροπημένες πληροφορίες. Βάσει ακριβώς αυτών των πληροφοριών θα μπορεί η Επιτροπή να εκτιμήσει τη σκοπιμότητα, την αναγκαιότητα, τη φύση και το περιεχόμενο τέτοιων πρωτοβουλιών. Οι εκθέσεις εκτίμησης επιπτώσεων περιέχουν, ειδικότερα, την παρουσίαση των διάφορων υπό εξέταση πολιτικών επιλογών, τη μελέτη των επιπτώσεων, των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων των επιλογών αυτών καθώς και σύγκριση των εν λόγω επιλογών*…». Επίσης, «*μολονότι η Επιτροπή οφείλει, βάσει του άρθρου 17, παράγραφοι 1 έως 3, ΣΕΕ, να ενεργεί με πλήρη ανεξαρτησία και με μοναδικό γνώμονα το κοινό συμφέρον όταν προβαίνει σε εκτιμήσεις επιπτώσεων, επισημαίνεται ότι η διαδικασία εκτίμησης επιπτώσεων δεν συνιστά είδος διαδικασίας το οποίο παρουσιάζει, αυτό καθεαυτό, χαρακτηριστικά που έρχονται, καταρχήν,*

Ειδικότερα, το δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα της ανάγκης ύπαρξης ενός «*αυτόνομου χώρου προβληματισμού*» ("space for independent deliberation") για τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς δεν αποδείχθηκε ότι η δημοσιοποίηση «*θα έθιγε σοβαρά τις οικείες διαδικασίες λήψης αποφάσεων*».[69] Επίσης, το δικαστήριο αναίρεσε προηγούμενη απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου, και παρείχε πρόσβαση σε έγγραφο (το κατάλογο που αφορά τις προκαταρκτικές κατανομές, τις δραστηριότητες και τα επίπεδα παραγωγικής ικανότητας σε σχέση με τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα)[70] που ζήτησε ιδιωτική εταιρεία: και εκεί το δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα ότι «*μια πλήρης γνωστοποίηση των επίμαχων πληροφοριών θα επέτρεπε στο κοινό και... στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις να θέσουν ερωτήματα ή να διατυπώσουν κριτική όσον αφορά τις πληροφορίες που είχαν διαβιβάσει τα κράτη μέλη, πράγμα που θα μπορούσε να δημιουργήσει προσκόμματα στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων τόσο ενώπιον της Επιτροπής όσο και ενώπιον των κρατών μελών*».[71] Το δικαστήριο υπογράμμισε την ανάγκη περιοριστικής ερμηνείας των εξαιρέσεων από το δικαίωμα πρόσβασης, και ότι η εξαίρεση για την προστασία του «*εμπιστευτικ[ού] χαρακτήρα* ***των εργασιών*** *των δημόσιων αρχών*», όπως προβλέπεται από τη Σύμβαση του Άαρχους,[72] δεν αφορά ***το σύνολο*** της διοικητικής διαδικασίας.[73] Σε μία τρίτη υπόθεση, ωστόσο, το δικαστήριο διασαφήνισε την έννοια του «*σκοπού ...έρευνας*», ο οποίος μπορεί να δικαιολογεί την άρνηση γνωστοποίησης ενός εγγράφου, με μάλλον διασταλτικό τρόπο.[74]

Σύνταξη κεφαλαίου για την περιβαλλοντική διαφάνεια: Γιώργος Χασιώτης

σε αντίθεση με την παροχή πλήρους διαφάνειας. … [Η] διαφάνεια, ενισχύοντας τη νομιμότητα της διαδικασίας λήψης αποφάσεων της Επιτροπής, εγγυάται την αξιοπιστία της δράσης του θεσμικού αυτού οργάνου στα μάτια των ενδιαφερόμενων πολιτών και οργανώσεων και συμβάλλει, επομένως, ακριβώς στο να εξασφαλίζεται ότι το θεσμικό αυτό όργανο ενεργεί με πλήρη ανεξαρτησία και με μοναδικό γνώμονα το κοινό συμφέρον. Αμφιβολίες ως προς την εκπλήρωση, από το εν λόγω θεσμικό όργανο, των καθηκόντων του με πλήρη ανεξαρτησία και με μοναδικό γνώμονα το κοινό συμφέρον μπορεί να γεννήσει μάλλον η έλλειψη ενημέρωσης του κοινού και η έλλειψη διαλόγου …» (παρ. 90, 104).

[69] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τμήμα μείζονος συνθέσεως). Απόφαση της 4ης Σεπτεμβρίου 2018, ClientEarth υποστηριζόμενη από τη Δημοκρατία της Φινλανδίας [και]το Βασίλειο της Σουηδίας κατά Ευρωπαϊκής Επιτροπής, υπόθεση C-57/2016 P, παρ. 107, 109, 120-128.

[70] Σύμφωνα με το άρθ. 15 παρ. 1 της Απόφασης 2011/278/ΕΕ «*σχετικά με τον καθορισμό ενωσιακών μεταβατικών κανόνων για την εναρμονισμένη δωρεάν κατανομή δικαιωμάτων εκπομπής κατ' εφαρμογή του άρθρου 10α της οδηγίας 2003/87/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου*» (Επίσημη Εφημερίδα L 130/1 της 17.5.2011), «*τα κράτη μέλη υποβάλλουν στην Επιτροπή έως τις 30 Σεπτεμβρίου 2011, κατάλογο των εγκαταστάσεων που υπάγονται στην οδηγία 2003/87/ΕΚ στην επικράτειά τους, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που προσδιορίζονται κατ' εφαρμογή του άρθρου 5, χρησιμοποιώντας ηλεκτρονικό πρότυπο που διατίθεται από την Επιτροπή*». Αυτός ο κατάλογος ήταν το αντικείμενο της επίδικης αίτησης.

[71] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πέμπτο τμήμα). Απόφαση της 13ης Ιουλίου 2017, Saint-Gobain Glass Deutschland GmbH κατά Ευρωπαϊκής Επιτροπής, υπόθεση C-60/2015 P, παρ. 90-93.

[72] Άρθ. 4 παρ. 4 παρ. α) Σύμβασης για την πρόσβαση σε πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε θέματα περιβάλλοντος (Επίσημη Εφημερίδα L 124/4 της 17.5.2005).

[73] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πέμπτο τμήμα). Απόφαση της 13ης Ιουλίου 2017, Saint-Gobain Glass Deutschland GmbH κατά Ευρωπαϊκής Επιτροπής, υπόθεση C-60/2015 P, παρ. 81.

[74] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τέταρτο τμήμα). Απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2017, Γαλλική Δημοκρατία κατά Carl Schlyter, Ευρωπαϊκής Επιτροπής κ.α., υπόθεση C-331/2015 P, παρ. 39-55. Κατά το Δικαστήριο, «έρευνα» είναι «*μια δομημένη και τυποποιημένη διαδικασία … με αντικείμενο τη συλλογή και την ανάλυση πληροφοριών προκειμένου το εν λόγω θεσμικό όργανο να μπορέσει να λάβει θέση στο πλαίσιο της ασκήσεως των αρμοδιοτήτων που του απονέμουν οι Συνθήκες ΕΕ και ΛΕΕ. Η διαδικασία αυτή δεν χρειάζεται κατ' ανάγκη να σκοπεί στον εντοπισμό ή τη δίωξη παραβάσεως ή παρατυπίας. Η έννοια της «έρευνας» μπορεί να καλύπτει επίσης τη δραστηριότητα … που σκοπεί στη διαπίστωση πραγματικών περιστατικών προκειμένου να αξιολογηθεί μια συγκεκριμένη κατάσταση*» (παρ. 46-47).

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗ

Οι ελάχιστες αξιόλογες εξελίξεις καταδεικνύουν ότι η διοίκηση και ο νομοθέτης αντιμετωπίζουν τον κρίσιμο θεσμό της περιβαλλοντικής αδειοδότησης με δυσπιστία, σαν γραφειοκρατικό εμπόδιο, και όχι ως θεμελιώδη βραχίονα μίας αειφόρου ανάπτυξης. Το ευνοιοκρατικά ελαστικό αδειοδοτικό πλαίσιο για τους υδρογονάνθρακες αποτελεί την πλέον προφανή απόδειξη αυτής της επικίνδυνης πρακτικής.

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ

Στις 16 Μαΐου 2017, τέθηκε σε ισχύ η οδηγία 2014/52 «για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον».[75] Όπως είχε σημειωθεί και στην περσυνή ετήσια έκθεση, η παρέλευση της προθεσμίας είχε οδηγήσει σε επιστολή όχλησης. Το Ιανουάριο του 2018, για το θέμα στάλθηκε και αιτιολογημένη γνώμη.[76] Σε κάθε περίπτωση, κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους, η νομοθεσία τροποποιήθηκε σε εφαρμογή της οδηγίας: ωστόσο, οι τροποποιήσεις αυτές, που θα εκτεθούν (μαζί με τις ελλείψεις τους) στη συνέχεια, δεν ολοκληρώνουν την ενσωμάτωση, η οποία παραμένει εκκρεμής.

Κριτήρια κατάταξης ή επιλογής των έργων

Η νέα οδηγία εμπλουτίζει και τροποποιεί εκτεταμένα τα κριτήρια «κατάταξης» (ή «επιλογής»), βάσει των οποίων τα έργα και οι δραστηριότητες που δεν υπόκεινται υποχρεωτικά σε περιβαλλοντική αδειοδότηση βάσει του ενωσιακού δικαίου (έργα και δραστηριότητες του Παραρτήματος ΙΙ της οδηγίας 2011/92), μπορούν, βάσει κατά περίπτωσης εξέτασης και/ή κατωφλίων ή κριτηρίων, να εξαιρεθούν από την εκτίμηση αυτή. Πράγματι, μόνο μετά από συνεκτίμηση των κριτηρίων αυτών μπορούν έργα που εμπίπτουν στο Παράρτημα ΙΙ να εξαιρεθούν από ή να υπαχθούν σε κάθε περίπτωση είτε στην περιβαλλοντική αδειοδότηση,[77] είτε στη διαδικασία του κατά περίπτωση screening που εισάγεται για τον σκοπό αυτόν.[78] Ο συνυπολογισμός όλων των κριτηρίων αυτών είναι υποχρεωτικός.[79]

Οι τροποποιήσεις αυτές επιβλήθηκαν από μία αυξημένη συνειδητοποίηση ορισμένων θεμάτων, που αντιμετωπίζονταν ως τώρα ανεπαρκώς στα πλαίσια της περιβαλλοντικής αδειοδότησης - όπως η κλιματική αλλαγή, η βιοποικιλότητα και η ανθρώπινη υγεία. Ενδεικτικά, στα κριτήρια προστίθενται και οι κίνδυνοι «*σοβαρών ατυχημάτων και/ή καταστροφών που σχετίζονται με το έργο*», και «*προκαλούνται από την κλιματική αλλαγή, κατά την επιστημονική γνώση*», καθώς και οι κίνδυνοι «*για την ανθρώπινη υγεία (για παράδειγμα λόγω μόλυνσης των υδάτων ή ατμοσφαιρικής ρύπανσης)*»· κριτήριο δεν είναι πλέον μόνο το «*μέγεθος*» αλλά και ο «*σχεδιασμός*» του έργου· το

[75] Άρθ. 2 παρ. 1 οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).
[76] European Commission. (25.1.2018). January infringements package: key decisions (fact sheet). Ανάκτηση από: https://bit.ly/2wESzVo
[77] Άρθ. 4 παρ. 3 εδ. α΄ οδηγίας 2011/92 για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 26/1 της 28.1.2012).
[78] Άρθ. 4 παρ. 3 εδ. β΄ και 4 παρ. 4 οδηγίας 2011/92, όπως προστέθηκαν με το άρθ. 1 σημείο (4) της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).
[79] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τρίτο τμήμα). Απόφαση της 24ης Μαρτίου 2011, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Βασιλείου του Βελγίου, υπόθεση C-435/2009, παρ. 53-55.

κριτήριο της χρήσης των φυσικών πόρων περιλαμβάνει ρητά και τη χρήση «*του εδάφους, της γης, των υδάτων και της βιοποικιλότητας*»· διευκρινίζεται το κριτήριο της σώρευσης με άλλα έργα περιλαμβάνει και «*υφιστάμενα και/ή εγκεκριμένα έργα*»· η ομάδα κριτηρίων που αφορά την τοποθεσία των έργων, περιλαμβάνει τώρα και τις παραποτάμιες περιοχές, τις εκβολές ποταμών και το θαλάσσιο περιβάλλον, ενώ ιδιαίτερα σημαντικό για την Ελλάδα είναι το γεγονός ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όχι μόνο τα τοπία, αλλά και οι τοποθεσίες «*ιστορικής, πολιτιστικής ή αρχαιολογικής σημασίας*»· τέλος, προστίθεται στα κριτήρια επιλογής και η δυνατότητα αποτελεσματικής μείωσης των επιπτώσεων.[80] Κατά τη νέα οδηγία, τα κριτήρια αυτά θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και κατά την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων που συντάσσεται για τα έργα του Παραρτήματος ΙΙ: η διάταξη αυτή δεν φαίνεται να έχει ενσωματωθεί.[81]

Το βασικό πρόβλημα με την ελληνική ενσωμάτωση των «*κριτηρίων επιλογής*» είναι ότι τέθηκε σε ισχύ την 12.3.2018.[82] Όπως προαναφέρθηκε, η οδηγία έπρεπε να τεθεί σε ισχύ μέχρι τις 16.5.2017: στο μεσοδιάστημα, και συγκεκριμένα την 14.2.2018,[83] η διοίκηση τροποποίησε την κατάταξη των έργων και δραστηριοτήτων. Όπως θα εκτεθεί παρακάτω, δεν υπάρχει η παραμικρή ένδειξη ότι η τροποποίηση της κατάταξης χρησιμοποίησε τα παραπάνω, ήδη υποχρεωτικά, κριτήρια κατάταξης.

Περιεχόμενο των ΜΠΕ

Με τη νέα οδηγία, επέρχονται σημαντικές αλλαγές στο περιεχόμενο των μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΜΠΕ). Η αξιολόγηση των επιπτώσεων «*στον άνθρωπο, στην πανίδα και στη χλωρίδα*» αντικαθίσταται από την αξιολόγηση των επιπτώσεων «*στον **πληθυσμό** και την **ανθρώπινη υγεία***» και στη «***βιοποικιλότητα**, και ιδίως τα προστατευόμενα είδη και ενδιαιτήματα με βάση την οδηγία 92/43/ΕΟΚ και την οδηγία 2009/147/ΕΚ*».[84]

Για όλα τα έργα που απαιτούν εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, οι τροποποιήσεις επιβάλλουν (μεταξύ άλλων) περιγραφή της χωροθέτησης του έργου, των εργασιών κατεδάφισής του, της επιχειρησιακής του φάσης (όπως ενεργειακή ζήτηση και χρησιμοποιούμενη ενέργεια), και των ποσοτήτων και τύπων των παραγόμενων αποβλήτων κατά τις φάσεις κατασκευής και λειτουργίας (μία συνήθης έλλειψη των ελληνικών ΜΠΕ, που αντιμετωπίζουν το θέμα αυτό γενικόλογα). Οι εναλλακτικές λύσεις που εξετάζονται πρέπει να είναι «εύλογες» - συνεπώς, τα περιθώρια για εναλλακτικές λύσεις που στερούνται στοιχειώδους αξιοπιστίας (έτσι ώστε ένα προαποφασισμένο έργο να φανεί αναπόφευκτο) κάπως θα περιοριστούν.

Υποχρεωτικό πλέον είναι το βασικό σενάριο, δηλαδή οι πτυχές της τρέχουσας κατάστασης του περιβάλλοντος και το περίγραμμα της πιθανής εξέλιξής του. Επίσης, θα πρέπει επιπλέον να

---

[80] Παράρτημα ΙΙΙ οδηγίας 2011/92, όπως αντικαταστάθηκε στο σύνολό του από το Παράρτημα (παρ. 2) της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

[81] Παράρτημα ΙΙ.Α (σημείο 4) οδηγίας 2011/92, όπως αντικαταστάθηκε στο σύνολό του από το Παράρτημα (παρ. 1) της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

[82] Άρθ. 4 κ.υ.α. οικ. 5688/2018 «*Τροποποίηση των παραρτημάτων του ν. 4014/ 2011 (Α΄ 209), σύμφωνα με το άρθρο 36Α του νόμου αυτού, σε συμμόρφωση με την Οδηγία 2014/52/ΕΕ «για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημόσιων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Απριλίου 2014*» (Β΄ 988).

[83] Άρθ. 4 κ.υ.α. οικ. 2307/2018 «*Τροποποίηση της υπ' αριθ. ΔΙΠΑ/οικ 37674/27-7-2016 ΦΕΚ: 2471/Β/10-8-2016) απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής «Κατάταξη δημόσιων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες και υποκατηγορίες, σύμφωνα με το άρθρο 1 παράγραφος 4 του ν.4014/21.09.2011 (Α΄ 209)», ως προς την κατάταξη ορισμένων έργων και δραστηριοτήτων των 1ης, 2ης, 3ης, 4ης, 5ης, 6ης, 7ης, 8ης, 9ης, 10ης, 11ης και 12ης Ομάδων*» (Β΄ 439).

[84] Άρθ. 3 παρ. 1 οδηγίας 2011/92, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε από το άρθ. 1, περ. 3) της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

περιγράφονται οι επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία, την «*γη (επί παραδείγματι κατάληψη εδαφών)*», το «*κλίμα (επί παραδείγματι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, οποιαδήποτε επίπτωση σχετική με την προσαρμογή)*», την πολιτιστική κληρονομιά, καθώς και οι αναμενόμενες σημαντικές επιπτώσεις «*που απορρέουν από την ευαισθησία του έργου σε κινδύνους σοβαρών ατυχημάτων και/ή καταστροφών που σχετίζονται με το εν λόγω έργο*» (κάτι που επίσης συμβαίνει ανεπαρκώς στις ελληνικές ΜΠΕ). Η υποχρέωση περιγραφής των στοιχείων «*που χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό και την εκτίμηση των σημαντικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων*», καθώς και των αβεβαιοτήτων είναι εντονότερη, σε μία προσπάθεια να περιοριστούν οι αυθαίρετες κρίσεις που εμφανίζονται στις ΜΠΕ. Εφεξής, η περιγραφή πρέπει να περιλαμβάνει «*τις άμεσες και τις τυχόν έμμεσες, δευτερεύουσες, σωρευτικές, διασυνοριακές, βραχυπρόθεσμες, μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες, μόνιμες και προσωρινές, θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του έργου*».[85]

Οι παραπάνω αλλαγές συνιστούν μία αξιοσημείωτη προσπάθεια να εμπλουτιστεί και να επικαιροποιηθεί το περιεχόμενο των εκτιμήσεων περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Δυστυχώς, η επιτυχία της προσπάθειας αυτής εξαρτάται από την επιστημονική ανεξαρτησία των συντακτών τους, τη βούληση και την ικανότητα της διοίκησης και του κοινού να ελέγξει με κριτικό πνεύμα το περιεχόμενο αυτό, και τα (μάλλον περιορισμένα) περιθώρια δικαστικού ελέγχου.

Κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων

Κατά την περίοδο αναφοράς, η κατάταξη των έργων και δραστηριοτήτων τροποποιήθηκε συνολικά τρεις φορές. Οι πιο πολλές τροποποιήσεις έγιναν στις αρχές του 2018, όταν μία κοινή υπουργική απόφαση τροποποίησε εκτεταμένα την κατάταξη των έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες για τις ανάγκες της περιβαλλοντικής αδειοδότησης.[86] Στην περίπτωση των «*ερευνητικών γεωτρήσεων για ανεύρεση ορυκτών*», η τροποποίηση έγινε αρχικά με διάταξη νόμου, η οποία στη συνέχεια διορθώθηκε με άλλη διάταξη.[87]

Προκαταρκτικά, θα πρέπει να ειπωθεί ότι η κατάταξη των έργων σε κατηγορίες πρέπει να γίνεται «*ανάλογα με τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον*» και όχι για άλλους λόγους.[88] Εκτός από τις συναρμόδιες αρχές (αδειοδοτούσες αρχές, συμβούλια περιβαλλοντικής αδειοδότησης, κλπ), η κατάταξη επηρεάζει τις προδιαγραφές και το περιεχόμενο των ΑΕΠΟ και των ΜΠΕ,[89] τον χρόνο και

[85] Παράρτημα IV οδηγίας 2011/92, όπως αντικαταστάθηκε στο σύνολό του από το Παράρτημα (παρ. 2) της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

[86] Κ.υ.α. οικ. 2307/2018 «*Τροποποίηση της υπ' αριθ. ΔΙΠΑ/οικ 37674/27-7-2016 ΦΕΚ: 2471/Β/10-8-2016) απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής «Κατάταξη δημόσιων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες και υποκατηγορίες, σύμφωνα με το άρθρο 1 παράγραφος 4 του ν.4014/21.09.2011 (Α΄ 209)», ως προς την κατάταξη ορισμένων έργων και δραστηριοτήτων των 1ης, 2ης, 3ης, 4ης, 5ης, 6ης, 7ης, 8ης, 9ης, 10ης, 11ης και 12ης Ομάδων*» (Β΄ 439).

[87] Σύμφωνα με την προηγούμενη κατάταξη, ήταν η κατηγορία με α/α 9 στην 5η ομάδα («εξορυκτικές και συναφείς δραστηριότητες») με τίτλο «ερευνητικές γεωτρήσεις για ανεύρεση ορυκτών (πλην των αναφερομένων στους α/α 1,7 και 8)» (οι α/α 1,7 και 8 αναφέρουν τα ενεργειακά ορυκτά, τους υδρογονάνθρακες και τα γεωθερμικά πεδία). Με το άρθ. 70 παρ. 1 ν. 4512/2018 (Α΄5), όλα αυτά τα έργα υποβιβάστηκαν στην κατηγορία Β. Λίγο αργότερα, με το άρθ. 122 παρ. 4 ν. 4514/2018 (Α΄ 14), η διάταξη του άρθ. 70 παρ. 1 ν. 4512/2018 τροποποιήθηκε, για να εξαιρεθούν από αυτή και οι ερευνητικές γεωτρήσεις για ανεύρεση μεταλλευτικών ορυκτών, οι οποίες έτσι δεν υποβιβάστηκαν στην κατηγορία Β.

[88] Άρθ. 1 παρ. 1 εδ. α΄ και εδ. β΄ν. 4014/2011 (Α΄ 209).

[89] Πρβλ., μεταξύ άλλων, την κ.υ.α. οικ. 48963/2012 «Προδιαγραφές περιεχομένου Αποφάσεων 'Εγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (Α.Ε.Π.Ο.) για έργα και δραστηριότητες κατηγορίας Α' της υπ' αριθμ. 1958/13-1-2012 απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (Β' 21), όπως ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 7 του Ν. 4014/2011 (Α' 209)» (Β' 2703)· υ.α. οικ. 170225/2014 «Εξειδίκευση των περιεχομένων των φακέλων περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων της Κατηγορίας Α΄ της απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής με αρ. 1958/2012 (Β΄ 21) όπως ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 11 του ν. 4014/2011 (Α΄ 209), καθώς και κάθε άλλης σχετικής λεπτομέρειας» (Β΄ 135).

τον αριθμό των περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων[90] που απαιτούνται για το έργο, τις διαδικασίες «νομιμοποίησης» που τυχόν απαιτούνται,[91] τη χωροθέτηση, και άλλα θέματα. Δυστυχώς, η σχολιαζόμενη υπουργική απόφαση ούτε αιτιολογεί τον «προβιβασμό» και τον «υποβιβασμό» κάποιων έργων και δραστηριοτήτων, ούτε βασίζεται σε ή επικαλείται κάποια συνοδευτική μελέτη.[92] Αντιθέτως, φαίνεται ότι όλες οι τροποποιήσεις έγιναν απολύτως αναιτιολόγητα: ωστόσο, η νομοθεσία για την περιβαλλοντική αδειοδότηση δεν πρέπει να είναι το μέσο με το οποίο η διοίκηση προωθεί (ή αποθαρρύνει) ορισμένες δραστηριότητες. Πρόσθετη δυνατότητα ελιγμών παρέχει και η μεταβατική διάταξη, η οποία επιτρέπει στους φορείς που επηρεάζονται και έχουν καταθέσει πλήρεις φακέλους να επιλέξουν από ποια αρχή επιθυμούν να αδειοδοτηθούν.[93]

Εξετάζοντας τις επιμέρους τροποποιήσεις, βλέπουμε ότι σε αρκετές περιπτώσεις περιορίζονται στις διευκρινιστικές «παρατηρήσεις» που συνοδεύουν την κατάταξη. Κάποιες από τις προσθήκες φαίνεται να είναι μικρής, κυρίως ερμηνευτικής σημασίας: για παράδειγμα, στην περίπτωση των «σταθμών υπεραστικών λεωφορείων» (ομάδα 1η, α/α 31), διευκρινίζεται ότι περιλαμβάνονται και οι «*σταθμοί διεθνών λεωφορειακών γραμμών*». Άλλες, ωστόσο, είναι πιο ουσιαστικές: για παράδειγμα, στην περίπτωση των εγκαταστάσεων «ανάκτησης υλικών από μη επικίνδυνα σύμμεικτα» (ανακυκλώσιμα ή μη) απόβλητα, και επεξεργασίας στερεών αστικών αποβλήτων, προστέθηκε η φράση ότι «*μπορεί να συμπεριλαμβάνει και την παραγωγή δευτερογενούς καυσίμου*» (ομάδα 4η, α/α 10α, 10β, 13).

Ωστόσο, υπάρχει μία μεγάλη ομάδα τεχνολογιών μετατροπής αποβλήτων σε καύσιμα (waste-to-fuel), συχνά βιομηχανικής κλίμακας, η οποία είναι δημιουργεί ερμηνευτικά προβλήματα, καθώς έχουν προβλεφθεί και άλλες κατηγορίες έργων για αυτή, [94] και συχνά έχει και τις δικές της περιβαλλοντικές επιπτώσεις[95] (ανεξάρτητα από τα περιβαλλοντικά οφέλη στα πλαίσια της «κυκλικής οικονομίας»). Άλλωστε, η ανάκτηση άλλων υλικών, που δεν είναι καύσιμα, δεν εμπίπτει εδώ. Εκτεταμένες παρεμβάσεις έγιναν στις πτηνοκτηνοτροφικές εγκαταστάσεις, με προφανή σκοπό

---

[90] Πρβλ. άρθ. 20 ν. 4014/2011 (Α΄ 209).

[91] Πρβλ. άρθ. 9 ν. 4014/2011 (Α΄ 209).

[92] Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες που συνεπάγονται την υπαγωγή τους ή μη σε περιβαλλοντική αδειοδότηση είναι σχέδιο ή πρόγραμμα που εκπονείται (κατά περίπτωση) «για τη γεωργία, δασοπονία, αλιεία, ενέργεια, βιομηχανία, μεταφορές, διαχείριση αποβλήτων, διαχείριση υδάτινων πόρων, τηλεπικοινωνίες, τουρισμό, χωροταξία ή χρήση του εδάφους» και καθορίζει «το πλαίσιο για μελλοντικές άδειες έργων που απαριθμούνται στα παραρτήματα I και II της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ…» [πρβλ. άρθ. 3 παρ. 2 οδηγίας 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων (Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 197 της 21/07/2001)]. Στην περίπτωση αυτή, απαιτείται στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση πριν την έγκρισή του.

[93] Άρθ. 6 κ.υ.α. ΔΙΠΑ/οικ. 37674/2016 (Β΄ 2471), όπως αντικαταστάθηκε στο σύνολό του από το άρθ. 2 της κ.υ.α. οικ. 2307/2018 «*Τροποποίηση της υπ' αριθ. ΔΙΠΑ/οικ 37674/27-7-2016 ΦΕΚ: 2471/Β/10-8-2016) απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής «Κατάταξη δημόσιων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες και υποκατηγορίες, σύμφωνα με το άρθρο 1 παράγραφος 4 του ν.4014/21.09.2011 (Α΄ 209)», ως προς την κατάταξη ορισμένων έργων και δραστηριοτήτων των 1ης, 2ης, 3ης, 4ης, 5ης, 6ης, 7ης, 8ης, 9ης, 10ης, 11ης και 12ης Ομάδων*» (Β΄ 439).

[94] Προφανώς, εδώ εμπίπτει η κατασκευή RDF (refuse-derived fuel) και SRF (solid recovered fuel, π.χ., πέλλετ). Ωστόσο, η διατύπωση είναι αρκετά ευρεία για να καλύπτει και άλλες τεχνολογίες, όπως την εξαγωγή βιοαιθανόλης, βιοντήζελ, πυρολυτικού ελαίου, βιοαερίου, συνθετικού αερίου (syngas), βιοκαυσίμων μέσω φρύξης (torrefaction) κοκ., τα οποία εμπίπτουν πιθανώς σε άλλες κατηγορίες, που κατηγοριοποιούνται διαφορετικά [π.χ., ομάδα 4η, α/α 11, η οποία δεν τροποποιείται («εγκαταστάσεις επεξεργασίας μη επικίνδυνων αποβλήτων προς παραγωγή βιοαερίου»)· ομάδα 9η, α/α 82 («παραγωγή ξυλοκάρβουνου και στερεών καυσίμων από βιομάζα φυτικής προέλευσης») · ομάδα 9η, α/α 83 («παραγωγή άλλων στερεών καυσίμων μη άλλως καθοριζομένων») · ομάδα 10η, α/α 6, (β) και (γ) («εγκαταστάσεις παραγωγής βιοαερίου», οι οποίες ακολουθούν τον ΧΥΤΑ)]. Βλ. H. Saveyn κ.α. (2016). Towards a better exploitation of the technical potential of waste-to-energy (EUR 28230 EN). DOI:10.2791/870953 . Ανάκτηση από: https://bit.ly/2h4KTln

[95] Για παράδειγμα, υπάρχει η πιθανότητα τα ανακυκλωμένα υλικά να περιέχουν ουσίες ή προσμίξεις που είναι απαγορευμένες στα υπόλοιπα υλικά, και μάλιστα χωρίς σχετική ενημέρωση του χρήστη. Πρβλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (16.1.2018). Σχετικά με την εφαρμογή της δέσμης μέτρων για την κυκλική οικονομία: επιλογές σχετικά με τα θέματα διεπαφής μεταξύ της νομοθεσίας για τα χημικά, τα προϊόντα και τα απόβλητα [COM (2018) 32], §§3.1-3.2.

τον δραστικό περιορισμό των έργων κατηγορίας Α1: έτσι, τώρα μόνο οι «*εγκαταστάσεις εκτροφής κοτόπουλων πάχυνσης*» άνω των 187500 θέσεων πάχυνσης είναι κατηγορίας Α1 (προηγουμένως, 75000 – ομάδα 7η, α/α 1). Σε άλλα σημεία, η κατάταξη απλώς οδηγεί σε παράδοξα: η νέα κατηγορία των κέντρων «*αποθήκευσης και διανομής με ή χωρίς ψύξη ή κατάψυξη*» («*κατά την έννοια του ν. 4302/2014*»[96]) (ομάδα 9η, α/α 229) είναι κατηγορίας Β αν ο αποθηκευτικός όγκος είναι μικρότερος των 200000 m^3 · αντιθέτως, η υφιστάμενη κατηγορία των «*εγκαταστάσεων αποθήκευσης εμπορευμάτων ...με ή χωρίς ψύξη*» είναι κατηγορίας Α2, αν ο χώρος ξεπερνά τα 50000 m^3 (ομάδα 9η, α/α 222). Εκτός από όλα τα άλλα, τα πρώτα από αυτά – τα «κέντρα αποθήκευσης και διανομής» - έχουν υποβληθεί πρόσφατα σε καθεστώς γνωστοποίησης.[97] Μάλιστα, για τα τελευταία, εκδόθηκε και υπουργική απόφαση που τα κατανέμει σε βαθμούς όχλησης, με διαφορετικά όρια, ωσάν η (πολεοδομική) «όχληση» να είναι διακριτή από τις επιπτώσεις στο περιβάλλον.[98] Οι ασυνέπειες αυτές δεν θάλπουν ούτε την προστασία του περιβάλλοντος, ούτε την διαφάνεια ή την όμοια μεταχείριση παρόμοιων περιπτώσεων.

Οι νέες κατηγορίες περιλαμβάνουν τα «*μεμονωμένα αγκυροβόλια ...διακίνησης υγρών καυσίμων*»: ενώ προηγουμένως τα αγκυροβόλια αυτά κατατάσσονταν μαζί με τις λιμενικές εγκαταστάσεις (Α1 ή Α2),[99] τώρα υποβιβάζονται στην κατηγορία Α2, ακόμα και εντός περιοχών Natura 2000. Ωστόσο, η διακίνηση υγρών καυσίμων μέσω μεμονωμένων αγκυροβολίων με υποθαλάσσιους αγωγούς και μέσω λιμενικών εγκαταστάσεων είναι εξίσου επικίνδυνες, ειδικά για προστατευόμενες περιοχές. Γενικά, οι περιοχές Natura 2000 θίγονται ιδιαίτερα από τις τροποποιήσεις: έτσι, η εγκατάσταση σε περιοχή Natura 2000 ως κριτήριο κατάταξης καταργείται (μεταξύ άλλων) στα έργα «*εκτροφής θαλάσσιων ιχθύων*» (ομάδα 8η, α/α 2) και «*σταθμών βάσης κινητής και ακίνητης τηλεφωνίας*» (ομάδα 12η, α/α 6). Με τον ίδιο τρόπο, εντός περιοχών Natura 2000, τα όρια για την υπαγωγή στην κατηγορία Α1 των εξορύξεων «*βιομηχανικών ορυκτών, μαρμάρων και σχιστολιθικών πλακών*» (ομάδα 5η, α/α 3) αυξάνονται από 50 σε 150 στρέμματα, με αποτέλεσμα να μειώνονται αντίστοιχα τα έργα κατηγορίας Α1 εντός των περιοχών αυτών: πρόκειται για μία δραστηριότητα που επανειλημμένα έχει ευνοηθεί από νομοθετικές ρυθμίσεις που επιτρέπουν τη συνέχισή της χωρίς περιβαλλοντικούς όρους σε ισχύ (και με διάφορες παραβιάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας).[100] Ομοίως, ακόμα και εντός περιοχών Natura 2000, δεν υπάρχουν πια «*οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις, χώρους στάθμευσης τροχόσπιτων, και λοιπές κατασκηνώσεις*» (ομάδα 6η, α/α 5) κατηγορίας Α1. Εντούτοις, το γεγονός αυτό και μόνο διαφοροποιεί σημαντικά τις επιπτώσεις στο περιβάλλον.

---

[96] Κατά το άρθ. 1 περ. ε) ν. 4302/2014 (Α΄ 225), «*κέντρο αποθήκευσης και διανομής*» είναι «*το σύνολο των εγκαταστάσεων, στεγασμένων ή μη, συμπεριλαμβανομένων και των χώρων στάθμευσης οχημάτων, ρυμουλκούμενων και εμπορευματοκιβωτίων κάθε τύπου, οι οποίες εξυπηρετούν αποκλειστικά την άσκηση μίας ή περισσότερων κύριων δραστηριοτήτων εφοδιαστικής, και είναι αυτόνομες, υπό την έννοια ότι δεν λειτουργούν εντός του χώρου άσκησης άλλης βιοτεχνικής ή βιομηχανικής ή λιανεμπορικής ή γεωργικής δραστηριότητας από το ίδιο πρόσωπο και προς εξυπηρέτηση της δραστηριότητας αυτής».* Επίσης, *«στο Κέντρο Αποθήκευσης και Διανομής δύνανται να ασκούνται και δευτερεύουσες - συμπληρωματικές δραστηριότητες εφοδιαστικής*».

[97] Πρβλ. άρθ. 1 περ. ιγ) και 8 παρ. 1 εδ. β΄ ν. 4302/2014, όπως αντικαταστάθηκαν στο σύνολό τους με το άρθ. 50 παρ. 1 και παρ. 3 ν. 4442/2016 (Α΄ 230), και κ.υ.α. οικ. 53346/645/Φ.61/2017 «*Καθορισμός της διαδικασίας εγκατάστασης και λειτουργίας των Κέντρων Αποθήκευσης και Διανομής (Κ.Α.Δ.), σύμφωνα με το άρθρο 8 του ν. 4302/2014 (Α΄ 225), και λοιπών συναφών θεμάτων*» (Β΄ 1668).

[98] Κ.υ.α. Φ.61/οικ. 696/1/2018 «*Κατάταξη των δραστηριοτήτων που ασκούνται στα Κέντρα Αποθήκευσης και Διανομής σε βαθμούς όχλησης*» (Β΄ 18).

[99] Η (προϊσχύουσα) κατηγορία με α/α 2 στην 3η Ομάδα της υ.α. ΔΙΠΑ/οικ. 37674/2016 «*Τροποποίηση και κωδικοποίηση της υπουργικής απόφασης 1958/2012 - Κατάταξη δημοσίων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες και υποκατηγορίες σύμφωνα με το άρθρο 1 παράγραφος 4 του Ν. 4014/21.9.2011 (ΦΕΚ 209/Α/2011) όπως αυτή έχει τροποποιηθεί και ισχύει»* (Β΄ 2471) έφερε τον εξής τίτλο: «*Λιμένες και λιμενικές εγκαταστάσεις εξυπηρέτησης βιομηχανικών δραστηριοτήτων (π.χ. εξυπηρέτηση βιομηχανικών εγκαταστάσεων, διακίνηση καυσίμων, πετροχημικών ή χημικών προϊόντων, διακίνηση τοξικών και επικινδύνων φορτίων, διακίνηση λατομικών υλικών κ.ά.)*».

[100] Ενδεικτικά, και μόνο από το πρόσφατο παρελθόν, βλ. άρθ. 27 ν. 4258/2014 (Α΄ 94)· άρθ. 62 ν. 4305/2014 (Α΄ 237)· άρθ. 22 ν. 4351/2015 (Α΄ 164) · άρθ. 58 ν. 4508/2017 (Α΄ 200)· άρθ. 68 παρ. 23 ν. 4512/2018 (Α΄ 5).

Η ομάδα έργων που έχει επηρεαστεί περισσότερο από τις τροποποιήσεις είναι αυτή των εξορυκτικών και συναφών δραστηριοτήτων (ομάδα 5η). Είναι εξαιρετικά θετικό ότι οι ερευνητικές γεωτρήσεις για την ανεύρεση μεταλλευμάτων προβιβάζονται στην κατηγορία Α1 (ομάδα 5η, α/α 1). Από την άλλη μεριά, ωστόσο, υπάρχουν αρκετές αρνητικές εξελίξεις. Ερευνητικές γεωτρήσεις που δεν αφορούν μεταλλεύματα, στερεά ενεργειακά ορυκτά, γεωθερμικά πεδία και υδρογονάνθρακες, όπως για παράδειγμα οι ερευνητικές γεωτρήσεις για βιομηχανικά ορυκτά ή αδρανή υλικά, τώρα εμπίπτουν στην κατηγορία Β. Έτσι, δεν υπόκεινται σε περιβαλλοντική αδειοδότηση, τουλάχιστον με την έννοια του ενωσιακού και διεθνούς δικαίου. Με παρόμοιο τρόπο, εκτός των περιοχών Natura, οι εξορύξεις «*βιομηχανικών ορυκτών, μαρμάρων και σχιστολιθικών πλακών*» (ομάδα 5η, α/α 3) έκτασης μικρότερης των 150 στρεμμάτων (προηγουμένως, 50 στρεμμάτων) δεν κατηγοριοποιούνται.

Και στις δύο παραπάνω περιπτώσεις, η απαλλαγή από την περιβαλλοντική αδειοδότηση μπορούσε να λάβει χώρα μόνο μετά από συνεκτίμηση των κριτηρίων που καθορίζει το ενωσιακό δίκαιο, κάτι που δεν υπάρχει η παραμικρή ένδειξη ότι έχει συμβεί.[101] Ταυτόχρονα, τροποποιήθηκε για ορισμένες δραστηριότητες και η αντιστοίχιση των βιομηχανικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων με τους πολεοδομικούς βαθμούς όχλησης, με κύριο πρακτικό αποτέλεσμα την υπαγωγή κάποιων από αυτές στη χαμηλή όχληση, ιδίως στους τομείς των τροφίμων και των φαρμάκων.[102]

Κατά το τελευταίο έτος, η έννοια διάφορων έργων και δραστηριοτήτων σύμφωνα με το ενωσιακό δίκαιο απασχόλησε και το ΔΕΕ. Στην απόφαση της 31ης Μαΐου 2018 κρίσιμη ήταν η έννοια των «γεωτρήσεων μεγάλου βάθους»[103]. Το ζήτημα που τέθηκε είναι αν ένα κράτος μέλος που εξαιρεί τις «*γεωτρήσεις μεγάλου βάθους*» κάτω των 5000 μέτρων (1000 μέτρων εντός περιοχών Natura 2000) υπερβαίνει το περιθώριο εκτίμησης που καταλείπει η ίδια οδηγία [στη συγκεκριμένη περίπτωση, επρόκειτο για γεωτρήσεις στα πλαίσια ερευνών για σχιστολιθικό αέριο με τη μέθοδο της υδραυλικής ρωγμάτωσης (fracking)]. Κατά το ΔΕΕ, το πεδίο εφαρμογής και η γενική οικονομία της οδηγίας [και ιδίως η συστηματική κατάταξη των «γεωτρήσεων μεγάλου βάθους» μαζί με τα υπαίθρια λατομεία, και τις (γενικά μικρού βάθους) υδρογεωτρήσεις] συνεπάγεται ότι η έννοια καλύπτει ***όλες τις γεωτρήσεις που συνδέονται με την εξορυκτική βιομηχανία και έχουν επιπτώσεις στο περιβάλλον***.[104] Από την αφετηρία αυτή, το ΔΕΕ συμπέρανε ότι τα όρια που θέτει το πολωνικό δίκαιο δεν διασφαλίζουν την υπαγωγή σε περιβαλλοντική αδειοδότηση όλων των γεωτρήσεων με σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον διότι, στην πράξη, όλες οι γεωτρήσεις ***του τύπου αυτού*** απαλλάσσονται.[105]

Η απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, αντίθετα, ασχολήθηκε με την έννοια του έργου της «*αποδάσωσης με σκοπό άλλη μορφή χρήσεων γης*»[106]: το σχετικό προδικαστικό ερώτημα ανέκυψε από υπόθεση που αφορούσε την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργου εναέριας μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, το οποίο περιλάμβανε την κοπή δένδρων κάτω από τα καλώδια για λόγους ασφαλείας, σε συνολική έκταση 17.82 εκταρίων (περίπου 178 στρεμμάτων).

---

[101] Άρθ. 4 παρ. 3 και Παράρτημα III οδηγίας 2011/92/ΕΕ, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 26/1 της 28.1.2012), όπου απαριθμούνται τα κριτήρια αυτά.

[102] Κ.υ.α. οικ. 132894/1751/Φ15/2017 «*Συμπλήρωση - Τροποποίηση της κοινής υπουργικής απόφαση οικ. 3137/191/Φ.15/2012 (Β΄ 1048) «Αντιστοίχιση των κατηγοριών των βιομηχανικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων και των δραστηριοτήτων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με τους βαθμούς όχλησης που αναφέρονται στα πολεοδομικά διατάγματα*» (Β΄ 4421). Δραστηριότητες που επηρεάζονται είναι (μεταξύ άλλων) η α/α 20 («παραγωγή ειδών ζαχαροπλαστικής») και α/α 104 («παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων»)..

[103] Παράρτημα ΙΙ, στοιχείο 2 δ) οδηγίας 2011/92/ΕΕ, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 26/1 της 28.1.2012).

[104] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρώτο τμήμα). Απόφαση της 31ης Μαΐου 2018, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Δημοκρατίας της Πολωνίας, υπόθεση C-526/2016, παρ. 54-57.

[105] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρώτο τμήμα). Απόφαση της 31ης Μαΐου 2018, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Δημοκρατίας της Πολωνίας, υπόθεση C-526/2016, παρ. 74-79.

[106] Παράρτημα ΙΙ, στοιχείο 1 δ) οδηγίας 2011/92/ΕΕ, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 26/1 της 28.1.2012).

Το δικαστήριο υπενθύμισε ότι οι έννοιες που περιλαμβάνονται στα παραρτήματα της οδηγίας για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον είναι ***έννοιες του ενωσιακού δικαίου***, που ερμηνεύονται αυτοτελώς, και ότι σε κάθε περίπτωση, το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας για το περιβάλλον είναι εκτεταμένο και ο σκοπός της ευρύτατος.[107] Με βάση τις σκέψεις αυτές, το δικαστήριο συμπέρανε ότι «*[θ]α ήταν όμως αντίθετο προς τον ουσιώδη σκοπό της οδηγίας για το περιβάλλον, καθώς και προς το εκτεταμένο πεδίο εφαρμογής που πρέπει να αναγνωρίζεται στην εν λόγω οδηγία, να μην καλύπτονται από το παράρτημα ΙΙ αυτής έργα συνιστάμενα στη διάνοιξη διαδρόμων, με την αιτιολογία ότι τέτοια έργα δεν περιλαμβάνονται ρητώς στο ως άνω πεδίο εφαρμογής. Μια τέτοια ερμηνεία θα παρείχε τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να αποφεύγουν τις υποχρεώσεις που υπέχουν δυνάμει της οδηγίας…*».[108] Η απόφαση έχει συνέπειες και για το εθνικό δίκαιο, καθώς επιτάσσει τη μεταχείριση κάθε δραστηριότητας που απαιτεί έγκριση επέμβαση σε δάσος ως δραστηριότητας που εμπίπτει καταρχήν στο ενωσιακό δίκαιο για την εκτίμηση επιπτώσεων.

Ο χειρισμός των έργων που δεν περιλαμβάνονται στην ενωσιακή ή την εθνική κατηγοριοποίηση απασχόλησε και το Συμβούλιο της Επικρατείας. Σε μία υπόθεση που αφορούσε την ανάπλαση αστικού πάρκου με κοπή μεγάλου αριθμού δένδρων, το δικαστήριο παρατήρησε ότι «*[τ]ο γεγονός … ότι συγκεκριμένο έργο δεν περιλαμβάνεται ρητώς σε ορισμένη κατηγορία σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας 85/337, όπως κωδικοποιήθηκε με την οδηγία 2011/92, που παρατίθενται σε προηγούμενη σκέψη, ή τις εθνικές διατάξεις που εκδίδονται σε συμμόρφωση με την οδηγία αυτή, δεν αποκλείει το ενδεχόμενο το συγκεκριμένο έργο να έχει σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και συνεπώς δεν αρκεί για την εξαίρεσή του άνευ ετέρου από τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης…*».[109] Αντιθέτως, στην περίπτωση των κεραιών (μία κατηγορία έργων που συχνά απασχολεί τη νομολογία, αλλά δεν περιλαμβάνεται στα παραρτήματα της οδηγίας 2001/92), το δικαστήριο έκρινε ότι το «απλουστευμένο» σύστημα περιβαλλοντικής αδειοδότησης, το οποίο περιλαμβάνει υποβολή μελέτης ραδιοεκπομπών και υπαγωγή σε πρότυπες περιβαλλοντικές δεσμεύσεις (με εξαιρέσεις), δεν αντίκειται στις συνταγματικές αρχές της προστασίας του περιβάλλοντος και της δημόσιας υγείας.[110]

Τροποποιήσεις της διαδικασίας περιβαλλοντικής αδειοδότησης

Με τη νέα οδηγία, επέρχονται ορισμένες σημαντικές τροποποιήσεις στη συνολική διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Γενικά, στην καλύτερη περίπτωση, η ενσωμάτωση είναι ελλιπής. Οι πιο σημαντικές τροποποιήσεις είναι οι παρακάτω:

- **Περιβαλλοντική αδειοδότηση**. Υπάρχει πλέον ένας ορισμός της «εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων»[111] (ή «περιβαλλοντικής αδειοδότησης», κατά την ελληνική ενσωμάτωση).[112] Η

---

[107] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, Gerhard Prenninger κ.α. κατά Oberösterreichische Landesregierung, υπόθεση C-329/2017, παρ. 29-30, 36.

[108] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, Gerhard Prenninger κ.α. κατά Oberösterreichische Landesregierung, υπόθεση C-329/2017, παρ. 37-41.

[109] ΣτΕ (Ε΄τμ.) 2559/2017, σκ. 17η.

[110] ΣτΕ (Ε΄τμ.) 2223/2017, σκ. 14η-15η· ΣτΕ (Ε΄τμ.) 1424/2018, σκ.16η. Το δικαστήριο έκρινε ότι δεν υπάρχει αντίθεση με την παλαιότερη ΣτΕ (Ολ.) 1265/2005, με την οποία είχε κριθεί ότι αντίκειται στο Σύνταγμα η παράλειψη υπαγωγής της κατασκευής και λειτουργίας σταθμών κεραιών σε οποιαδήποτε εκτίμηση των συνεπειών στο περιβάλλον, διότι το τότε νομοθετικό καθεστώς δεν προέβλεπε καμία απολύτως σχετική διαδικασία.

[111] 1 παρ. 2 ζ) οδηγίας 2011/92, όπως προστέθηκε με το άρθ. 1 παρ. 1 α) της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

[112] Άρθ. 3 παρ. α) κ.υ.α. 167563/ΕΥΠΕ/2013 (Β΄ 964), όπως αντικαταστάθηκε από το άρθ. 2 της κ.υ.α. 1915/2018 «*Τροποποίηση των υπ' αριθμ. 48963/2012 (Β΄ 2703) κοινής υπουργικής απόφασης, υπ' αριθμ. 167563/ 2013 (Β΄ 964) κοινής υπουργικής απόφασης και υπ' αριθμ. 170225/2014 (Β΄ 135) υπουργικής απόφασης, που έχουν εκδοθεί κατ΄ εξουσιοδότηση του ν. 4014/2011 (Α΄ 209), σε συμμόρφωση με την Οδηγία 2014/52/ΕΕ «για την τροποποίηση της οδηγίας*

«εκτίμηση» ή «αδειοδότηση» αυτή περιλαμβάνει και τη διαβούλευση με το κοινό. Συνεπώς, δεν μπορεί πλέον να ειπωθεί ότι υπάρχει «περιβαλλοντική αδειοδότηση» - τουλάχιστον με την έννοια του ενωσιακού δικαίου-, όταν εφαρμόζονται διαδικασίες που δεν περιλαμβάνουν τη συμμετοχή αυτή. Για τον λόγο αυτόν, και επειδή ο ν. 4014/2011 θεωρεί «περιβαλλοντική αδειοδότηση» και την «απλουστευμένη διαδικασία» για τα έργα κατηγορίας Β,[113] η διάταξη έπρεπε να είχε ενσωματωθεί στον νόμο αυτόν.

- **Αιτιολογημένο συμπέρασμα**. Κατά τη νέα οδηγία, η «απόφαση χορήγησης άδειας» [δηλαδή η απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων (ΑΕΠΟ)] περιλαμβάνει και το «*αιτιολογημένο συμπέρασμα*» «*σχετικά με τις σημαντικές επιπτώσεις του έργου στο περιβάλλον*», το οποίο λαμβάνει υπόψη την αξιολόγηση των πληροφοριών που έχουν υποβληθεί κατά τη διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης.[114] Κατά τις αιτιολογικές σκέψεις, *«[γ]ια να εξασφαλισθεί διαφάνεια και απόδοση ευθυνών, θα πρέπει να απαιτείται η αιτιολόγηση από την αρμόδια αρχή της απόφασή της για τη χορήγηση άδειας ενός έργου, επισημαίνοντας ότι έλαβε υπόψη της τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων που πραγματοποιήθηκαν και τις πληροφορίες που έχουν συλλεγεί*».[115] Είναι μία σημαντική καινοτομία: στην ελληνική πραγματικότητα, το «αιτιολογημένο συμπέρασμα» θα καθιστούσε διαυγέστερη την αιτιολογική βάση της ΑΕΠΟ, θα εξηγούσε πώς σταθμίστηκαν οι (συχνά αντιφατικές) πληροφορίες που έχουν συλλεγεί, και θα διευκόλυνε τον διοικητικό και δικαστικό της έλεγχο, καθώς και τον μεταγενέστερο εντοπισμό τυχόν «ουσιαστικών μεταβολών των περιβαλλοντικών επιπτώσεων», που θα επέβαλαν την εκπόνηση νέας ΜΠΕ.[116] Στις θεσπισμένες προδιαγραφές των ΑΕΠΟ, δεν διαφαίνεται κάτι ανάλογο: αντιθέτως, εκεί αναφέρεται ότι η αιτιολόγηση της απόφασης είναι προαιρετική (!).[117] Μάλιστα, η νέα οδηγία απαιτεί το «αιτιολογημένο συμπέρασμα» να παραμένει επίκαιρο ή να «εξακολουθεί να ισχύει» κατά την αδειοδότηση.[118]

Κατά την ελληνική ενσωμάτωση, η διαδικασία αυτή «ταυτίζεται» με τη «*διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης του ν. 4014/2011*»:[119] αυτό είναι ανακριβές, καθώς ο ν. 4014/2011 δεν προβλέπει «αιτιολογημένο συμπέρασμα». Επιπροσθέτως, η διάταξη δεν αποτελεί

2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημόσιων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Απριλίου 2014» (Β΄ 304).

[113] Για παράδειγμα, η υπαγωγή σε πρότυπες περιβαλλοντικές δεσμεύσεις των έργων κατηγορίας Β χαρακτηρίζεται ως «περιβαλλοντική αδειοδότηση» από τον τίτλο που φέρει το άρθ. 8 ν. 4014/2011 (Α΄ 209) («*Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων κατηγορίας Β*»).

[114] Άρθ. 1 παρ. 2 ζ) iv) και 8α παρ. 1 α) οδηγίας 2011/92, όπως αντικαταστάθηκαν από το άρθ. 1 παρ. 1 α) και παρ. 9 της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

[115] 34η αιτιολογική σκέψη οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

[116] Σύμφωνα με το άρθ. 6 παρ. 2 ν. 4014/2011 (Α΄ 209), μόνο όταν «*επέρχεται ουσιαστική μεταβολή των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τη λειτουργία του έργου ή της δραστηριότητας*», απαιτείται η υποβολή νέας ΜΠΕ. Στην αντίθετη περίπτωση, η ΑΕΠΟ μπορεί να τροποποιηθεί αμέσως.

[117] Παράρτημα Α, σημείο 2.5) κ.υ.α. 48963/2012 «*Προδιαγραφές περιεχομένου Αποφάσεων Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (Α.Ε.Π.Ο.) για έργα και δραστηριότητες κατηγορίας Α΄ της υπ' αριθμ. 1958/13−1−2012 απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (Β΄ 21), όπως ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 7 του Ν. 4014/2011 (Α΄ 209)*» (Β΄ 2703).

[118] Άρθ. 8α παρ. 6 εδ. α΄ οδηγίας 2011/92, όπως προστέθηκε με το άρθ. 1 παρ. 9) της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

[119] Άρθ. 3 παρ. α) τελευταίο εδάφιο κ.υ.α. 167563/ΕΥΠΕ/2013 (Β΄ 964), όπως αντικαταστάθηκε από το άρθ. 2 της κ.υ.α. 1915/2018 «*Τροποποίηση των υπ' αριθμ. 48963/2012 (Β΄ 2703) κοινής υπουργικής απόφασης, υπ' αριθμ. 167563/ 2013 (Β΄ 964) κοινής υπουργικής απόφασης και υπ' αριθμ. 170225/2014 (Β΄ 135) υπουργικής απόφασης, που έχουν εκδοθεί κατ΄ εξουσιοδότηση του ν. 4014/2011 (Α΄ 209), σε συμμόρφωση με την οδηγία 2014/52/ΕΕ «για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημόσιων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Απριλίου 2014*» (Β΄ 304).

«εξειδίκευση» υφιστάμενων διαδικασιών, και θα έπρεπε να είχε ενσωματωθεί στον βασικό νόμο για την περιβαλλοντική αδειοδότηση (δηλαδή τον ν. 4014/2011).

- **Σύγκρουση καθηκόντων**. Σύμφωνα με τη νέα οδηγία, τα κράτη μέλη οφείλουν να «*διασφαλίζουν ότι η αρμόδια αρχή ή οι αρμόδιες αρχές, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων που απορρέουν από την παρούσα οδηγία, δεν βρίσκονται σε σύγκρουση συμφερόντων*»: ειδικότερα, «*[σ]ε περίπτωση που μια αρμόδια αρχή είναι και κύριος του έργου, τα κράτη μέλη, στο πλαίσιο της οργάνωσης των διοικητικών αρμοδιοτήτων τους, προβαίνουν τουλάχιστον σε κατάλληλο διαχωρισμό των αντικρουόμενων λειτουργιών κατά την εκτέλεση των καθηκόντων που απορρέουν από την παρούσα οδηγία*».[120] Κατά τις αιτιολογικές σκέψεις «*[θ]α πρέπει να διασφαλίζεται η αντικειμενικότητα των αρμοδίων αρχών. Συγκρούσεις συμφερόντων θα μπορούσαν, μεταξύ άλλων, να προληφθούν και μέσω λειτουργικού διαχωρισμού της αρμόδιας αρχής από τον κύριο του έργου*».[121] Είναι χαρακτηριστική η χρήση του ενεστώτα («διασφαλίζουν»), από την οποία απορρέει μία διαρκής υποχρέωση, και η ευρεία διατύπωση που καλύπτει όλες τις αρχές που έχουν σχετικές αρμοδιότητες (π.χ. γνωμοδοτικές) ή καθήκοντα, και όχι μόνο τις αδειοδοτικές.

  Τουλάχιστον μέχρι τη στιγμή αυτή (9.2018), η διάταξη δεν φαίνεται να έχει ενσωματωθεί. Σε κάθε περίπτωση, δημιουργούνται ερωτηματικά για τη συμβατότητα ορισμένων διατάξεων του ν. 4014/2011, όπως αυτών που αφορούν το Συμβούλιο Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης,[122] με τον «κατάλληλο διαχωρισμό» που επιτάσσει η οδηγία. Το θέμα έχει απασχολήσει το ΔΕΕ[123] και άλλα ανώτατα δικαστήρια.[124]

---

[120] Άρθ. 9^{α} οδηγίας 2011/92, όπως προστέθηκε με το άρθ. 1 περ. 110 της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

[121] 25^{η} αιτιολογική σκέψη οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

[122] Σύμφωνα με το άρθ. 13 παρ. 1 γ) ν. 4014/2011 (Α' 209), αντικείμενο του Κεντρικού Συμβουλίου Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης (ΚΕΣΠΑ) είναι «*κυρίως η κατόπιν αιτήματος του Υπουργού ή του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής παροχή γνώμης σε περίπτωση παράλειψης ή έκδοσης αντικρουόμενων γνωμοδοτήσεων από τις αρμόδιες υπηρεσίες ή επί οποιουδήποτε άλλου ζητήματος σχετικού με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις έργων και δραστηριοτήτων της υποκατηγορίας Α1 που ανακύπτει μετά το πέρας των διαδικασιών γνωμοδοτήσεων και δημόσιας διαβούλευσης*». Ωστόσο, στο ΚΕΣΠΑ συμμετέχουν και εκπρόσωποι υπουργείων (π.χ., Υποδομών) που μπορεί να είναι (κατά περίπτωση) και φορείς κάποιων έργων. Ένα άλλο προβληματικό παράδειγμα είναι η Διεύθυνση Αδειοδοτήσεων της Γενικής Γραμματείας Στρατηγικών Επενδύσεων, η οποία είναι επιφορτισμένη όχι μόνο με «*τη θέσπιση περιβαλλοντικών όρων Στρατηγικών Επενδύσεων, κατ` εφαρμογή της κείμενης εθνικής και ενωσιακής νομοθεσίας καθώς και των Διεθνών Συμβάσεων (π.χ. Natura)*» (sic) αλλά και με την «*διενέργεια διαβουλεύσεων για Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) και Στρατηγικές Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) Στρατηγικών Επενδύσεων*» [άρθ. 4 παρ. 3(β) π.δ. 157/2013 «*Καθορισμός των αρμοδιοτήτων των οργανικών μονάδων της Γενικής Γραμματείας Στρατηγικών και Ιδιωτικών Επενδύσεων και του Αυτοτελούς Τμήματος Επιθεώρησης Στρατηγικών και Ιδιωτικών Επενδύσεων*» (Α΄ 249).

[123] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τέταρτο τμήμα). Απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 2011, Department of the Environment for Northern Ireland κατά Seaport (NI) Ltd κ.α. [αίτηση του Court of Appeal in Northern Ireland (Ηνωμένο Βασίλειο) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως], υπόθεση C-474/2010, παρ. 32-43. Η απόφαση αναφέρεται στην οδηγία 2001/42, αλλά οι ίδιες αρχές, ιδίως μετά την οδηγία 2014/52, είναι εφαρμοστέες και για την (μη στρατηγική) εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

[124] Πρβλ. τις αποφάσεις του Conseil d'Etat N^{ο} 400559 της 6/12/2017 (ECLI:FR:CECHR:2017:400559.20171206) και N^{ο} 407601 της 28/12/2017 (ECLI:FR:CECHS:2017:407601.20171228). Με τις αποφάσεις αυτές, ακυρώθηκαν διάφορες διατάξεις του γαλλικού κώδικα περιβάλλοντος (code de l' environnement), διότι, κατά παράβαση της οδηγίας 2011/92, ανέθεταν στις ίδιες δημόσιες αρχές γνωμοδοτικές και αδειοδοτικές αρμοδιότητες.

- **Διάρκεια διαβούλευσης**. Η νέα οδηγία προβλέπει χρονοδιάγραμμα διαβούλευσης ελάχιστης διάρκειας 30 ημερών.[125] Δεν είναι δυνατή η σύντμηση της προθεσμίας αυτής με εθνική ρύθμιση.
- **Απόρρητο**. Η νέα οδηγία δεν επηρεάζει «*την υποχρέωση των αρμοδίων αρχών να τηρούν τους περιορισμούς που επιβάλλουν οι εθνικές νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις και η καθιερωμένη νομική πρακτική όσον αφορά το εμπορικό και βιομηχανικό απόρρητο, συμπεριλαμβανομένης της πνευματικής ιδιοκτησίας, και τη διασφάλιση του δημοσίου συμφέροντος*», αλλά πάντα με την επιφύλαξη των διατάξεων για την περιβαλλοντική πληροφορία.[126] Η ελληνική ενσωμάτωση είναι προβληματική,[127] και απειλεί να ανατρέψει τελείως το γενικό πνεύμα της οδηγίας 2014/52. Δύο είναι τα βασικά προβλήματα: πρώτον, η επιλογή των πληροφοριών που μπορεί να επηρεάσουν τον «*εμπιστευτικό χαρακτήρα εμπορικών ή βιομηχανικών πληροφοριών*» ανατίθεται στον φορέα του έργου, ο οποίος μπορεί να επισημαίνει «με διακριτό τρόπο» τα τμήματα των μελετών που θεωρεί εμπιστευτικά · δεύτερον, η διάταξη δεν παραπέμπει στον σύνολο των διατάξεων που αφορούν την πρόσβαση του κοινού στην περιβαλλοντική πληροφορία, και έτσι υποτιμάται η υποχρέωση στενής ερμηνείας του εμπιστευτικού χαρακτήρα, και το γεγονός ότι πληροφορίες για εκπομπές στο περιβάλλον δεν είναι ποτέ εμπιστευτικές.[128] Αντιθέτως από την οδηγία, προκύπτει σαφώς ότι η αρμόδια αρχή οφείλει να διασφαλίσει την πρόσβαση στην περιβαλλοντική πληροφορία.[129]
- **Κυρώσεις**. Σύμφωνα με τη νέα οδηγία, τα κράτη μέλη «*διατυπώνουν κανόνες σχετικά με τις κυρώσεις που επιβάλλονται για παραβάσεις των εθνικών διατάξεων που θεσπίζονται κατ' εφαρμογή της παρούσας οδηγίας. Οι επιβαλλόμενες κυρώσεις είναι αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές*».[130]

Η διάταξη, που έχει ιδιαίτερη σημασία αν ληφθούν υπόψη οι τροποποιήσεις που επέρχονται στις ισχύουσες ρυθμίσεις, δεν έχει προς το παρόν ενσωματωθεί. Φυσικά, ήδη προβλέπονται κυρώσεις για την παραβίαση των νομοθετικών διατάξεων για την περιβαλλοντική αδειοδότηση: σε κάθε περίπτωση, η «αποτρεπτικότητα» και η «αποτελεσματικότητα» του υφιστάμενου συστήματος διοικητικών κυρώσεων θα έπρεπε, με βάση τις νέες διατάξεις, να επανεξεταστεί. Όχι μόνο οι

---

[125] Άρθ. 6 παρ. 7 οδηγίας 2011/92, όπως προστέθηκε με το άρθ. 1 παρ. 6 ε) της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

[126] Άρθ. 10 εδ. α' οδηγίας 2011/92, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθ. 1 παρ. 12) της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

[127] Άρθ. 4 παρ. 4 κ.υ.α. 170225/2015 «*Εξειδίκευση των περιεχομένων των φακέλων περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων της Κατηγορίας Α΄ της απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής με αρ. 1958/2012 (Β΄ 21) όπως ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 11 του ν. 4014/2011 (Α΄ 209), καθώς και κάθε άλλης σχετικής λεπτομέρειας*» (Β΄135), όπως αντικαθίσταται με το άρθ. 3 παρ. 1 β) της κ.υ.α. 1915/2018 «*Τροποποίηση των υπ' αριθμ. 48963/2012 (Β΄ 2703) κοινής υπουργικής απόφασης, υπ' αριθμ. 167563/ 2013 (Β΄ 964) κοινής υπουργικής απόφασης και υπ' αριθμ. 170225/2014 (Β΄ 135) υπουργικής απόφασης, που έχουν εκδοθεί κατ΄ εξουσιοδότηση του ν. 4014/2011 (Α΄ 209), σε συμμόρφωση με την Οδηγία 2014/52/ΕΕ «για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημόσιων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Απριλίου 2014*» (Β΄ 304).

[128] Για τα θέματα αυτά, πρβλ. ιδίως άρθ. 4 παρ. 2 (ιδίως εδ. γ' και ε') οδηγίας 2003/4 για την πρόσβαση του κοινού σε περιβαλλοντικές πληροφορίες και για την κατάργηση της οδηγίας 90/313/ΕΟΚ του Συμβουλίου (Επίσημη Εφημερίδα L 41/26 της 14.2.2003). Επίσης: Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πέμπτο τμήμα). Απόφαση 23ης Νοεμβρίου 2016, Bayer CropScience SA-NV κ.α., υπόθεση C-442/2014, παρ. 60-102.

[129] Πρβλ., μεταξύ άλλων, άρθ. 6 παρ. 3 περ. γ) οδηγίας 2011/92 για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 26/1 της 28.1.2012).

[130] Άρθ. 10^{α} οδηγίας 2011/92, όπως προστέθηκε με το άρθ. 1 παρ. 13) της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

διοικητικές κυρώσεις κατά το εθνικό δίκαιο έχουν ανώτατο όριο (2000000 ευρώ),[131] αλλά και ο νομοθέτης επεμβαίνει συχνά για να καλύψει τη λειτουργία εγκαταστάσεων κατά παράβαση της νομοθεσίας για την περιβαλλοντική αδειοδότηση (μέσω, π.χ., ειδικής νομοθεσίας, ή της νομοθεσίας για την αυθαίρετη δόμηση).

- **Κοινή (ενοποιημένη) διαδικασία**. Σύμφωνα με τη νέα οδηγία, όταν η υποχρέωση διενέργειας εκτιμήσεων των επιπτώσεών τους στο περιβάλλον προκύπτει ταυτόχρονα από την παρούσα οδηγία και άλλο ενωσιακό νομοθέτημα[132], τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέψουν συντονισμένες και/ή κοινές διαδικασίες. Η «συντονισμένη» διαδικασία συνίσταται κυρίως στον ορισμό κοινής αρχής· η «κοινή» διαδικασία συνίσταται στην ενιαία εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.[133] Από πλευράς Ευρωπαϊκής Επιτροπής, έχει εκδοθεί έγγραφο καθοδήγησης.[134]

  Η διάταξη ενσωματώθηκε με τροποποίηση του ν. 4014/2011: επιλέχθηκε η «κοινή» διαδικασία (ενιαία εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων), ειδικά για «έργα και δραστηριότητες σε περιοχές που έχουν ενταχθεί στο δίκτυο Natura 2000», καθώς και όσα απαιτούν έγκριση επέμβασης σε δάσος και δασικές εκτάσεις, και «άδειες και εγκρίσεις για τη διαχείριση αποβλήτων» βάσει του ενωσιακού ή του εθνικού δικαίου. Εκκρεμεί η υπουργική απόφαση που θα καθορίσει τις ειδικότερες προϋποθέσεις και περιορισμούς, και λεπτομέρειες εφαρμογής της διάταξης.[135] Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η «κοινή διαδικασία» εφαρμόζεται ήδη στα έργα κατηγορίας Α: [136] το αποτέλεσμα είναι η αμαλγαμάτωση της δέουσας εκτίμησης (ειδικής οικολογικής αξιολόγησης) και της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, που απειλεί να εξαφανίσει τις ουσιαστικές διαφορές μεταξύ τους. Κατά το έγγραφο καθοδήγησης που προαναφέρθηκε, «*[σ]ε αντίθεση με την οδηγία ΕΠΕ, το άρθρο 6 παράγραφος 3 της οδηγίας για τους οικοτόπους προβλέπει ότι τα αποτελέσματα της «δέουσας εκτίμησης» είναι δεσμευτικά για την έγκριση της υλοποίησης ενός έργου. Αυτό σημαίνει ότι οι αρμόδιες αρχές δεν επιτρέπεται να εγκρίνουν το έργο εκτός εάν η «δέουσα εκτίμηση» (ΔΕ) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το έργο δεν θα επηρεάσει αρνητικά την ακεραιότητα της εμπλεκόμενης περιοχής Natura 2000*».[137]

---

[131] Σύμφωνα με το άρθ. 21 παρ. 1 ν. 4014/2011 (Α' 209), οι διοικητικές κυρώσεις για την παραβίαση του νόμου αυτού (και των υπουργικών αποφάσεων και διαταγμάτων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση αυτού) δεν ξεπερνούν ποτέ τα 2000000 ευρώ. Είναι αμφισβητήσιμο

[132] Αναφέρονται οι Οδηγίες 92/43/ΕΟΚ, 2000/60/ΕΚ, 2009/147/ΕΚ και 2010/75/ΕΕ. Βλ. άρθ. 2 παρ. 3 οδηγίας 2011/92, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθ. 1 παρ. 2) της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

[133] Άρθ. 2 παρ. 3 εδ. γ΄ και δ΄ οδηγίας 2011/92, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθ. 1 παρ. 2) της οδηγίας 2014/52 για την τροποποίηση της οδηγίας 2011/92/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επίσημη Εφημερίδα L 124/1 της 25.4.2014).

[134] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (27.7.2016). Ανακοίνωση της Επιτροπής. Έγγραφο καθοδήγησης της Επιτροπής για τον εξορθολογισμό των εκτιμήσεων περιβαλλοντικών επιπτώσεων που διεξάγονται βάσει του άρθρου 2 παράγραφος 3 της οδηγίας για την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2014/52/ΕΕ) [Επίσημη Εφημερίδα C 273/01 της 27.7.2016].

[135] Άρθ. 1 παρ. 7 ν. 4014/2011, όπως προστέθηκε με το άρθ. 26 παρ. 2 ν. 4519/2018 (Α' 25).

[136] Πρβλ. άρθ. 10 παρ. 1 ν. 4014/2011 (Α' 209). Για τα έργα κατηγορίας Β, και «εφόσον από την ειδική οικολογική αξιολόγηση προκύπτει ότι ενδέχεται να κινδυνεύει η ακεραιότητα της προστατευόμενης περιοχής», εκδίδονται πρόσθετοι όροι από το Περιφερειάρχη (ό.π., άρθ. 10 παρ. 3): και η διαδικασία αυτή δεν είναι σύμφωνη με την οδηγία 92/43, (μεταξύ άλλων) διότι δεν προβλέπεται διαβούλευση.

[137] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (27.7.2016). Ανακοίνωση της Επιτροπής. Έγγραφο καθοδήγησης της Επιτροπής για τον εξορθολογισμό των εκτιμήσεων περιβαλλοντικών επιπτώσεων που διεξάγονται βάσει του άρθρου 2 παράγραφος 3 της οδηγίας για την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2014/52/ΕΕ) [Επίσημη Εφημερίδα C 273/01 της 27.7.2016], §4.3.

«Τακτοποιήσεις»

Και την περίοδο αναφοράς, συνεχίστηκε η πρακτική της «τακτοποίησης», με μανδύα τυπικού νόμου, της λειτουργίας διάφορων εγκαταστάσεων οι οποίες δεν έχουν απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων σε ισχύ. Οι σχετικές διατάξεις πρέπει να αναδειχθούν, διότι στην πράξη καταργούν τη νομοθεσία για την περιβαλλοντική αδειοδότηση, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την προστασία του περιβάλλοντος, τη διαφάνεια της διοικητικής δράσης και το δικαίωμα συμμετοχής των πολιτών. Είναι δε αξιοσημείωτο ότι οι σχετικές διατάξεις, μολονότι εκ πρώτης όψεως είναι χρονικά περιορισμένες, θεσπίζονται συστηματικά κάθε λίγα χρόνια.[138] Είναι χαρακτηριστικό ότι καμία από τις διατάξεις που ακολουθούν δεν διακρίνει μεταξύ έργων και δραστηριοτήτων σε ευαίσθητες περιοχές και όχι, ή έργων και δραστηριοτήτων με ειδικό αδειοδοτικό καθεστώς ή όχι (π.χ., σε περιοχές Natura, σε αρχαιολογικές ζώνες, κοκ.). Τέλος, είναι δείγματα κάκιστης νομοθέτησης, με πλήθος κρυπτικών παραπομπών σε άλλους νόμους, και μία γενική αδιαφάνεια σχετικά με το εύρος εφαρμογής τους. Ενδεικτικά, μερικές από αυτές είναι οι εξής:

- **Λιμένες και λιμενικά έργα**. Οι εξελίξεις εκτίθενται σε άλλο σημείο της παρούσας έκθεσης.
- **Υφιστάμενα ξενοδοχειακά καταλύματα**. Με μία νέα διάταξη, ορίστηκε ότι *«[τα] υφιστάμενα κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα της παρ. 2 του άρθρου 1 του ν. 4276/2014 (Α ΄ 155), όπως ισχύει, αδειοδοτημένα κατά το χρόνο δημοσίευσης του παρόντος νόμου διατηρούν το Ειδικό Σήμα Λειτουργίας τους ακόμα και αν από το σύνολο των προσηκόντως κατατεθειμένων στην αρμόδια για τη χορήγηση του Ε.Σ.Λ. υπηρεσία προβλεπόμενων δικαιολογητικών ελλείπει Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων, υπό την προϋπόθεση ότι έχει κατατεθεί το σχετικό αίτημα για την έκδοσή της στην αρμόδια περιβαλλοντική αρχή ή ότι αυτό θα κατατεθεί εντός τεσσάρων (4) μηνών από τη δημοσίευση του νόμου αυτού»*· επίσης, *«[σ]ε υφιστάμενα κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα, που διέθεταν Ειδικό Σήμα Λειτουργίας, το οποίο κατά τη δημοσίευση του νόμου αυτού έχει ανακληθεί λόγω έλλειψης ΑΕΠΟ, επαναχορηγείται το ανακληθέν Ε.Σ.Λ., υπό την προϋπόθεση της υποβολής σχετικού αιτήματος στην αρμόδια περιβαλλοντική αρχή εντός τεσσάρων (4) μηνών…»*.[139] Ενδεχομένως, θα μπορούσε προβληθεί ότι παρόμοιες ρυθμίσεις ενθαρρύνουν το εκσυγχρονισμό ενός κρίσιμου κλάδου για την οικονομία, αλλά το καθεστώς που δημιουργείται είναι διαρκές.[140]
- **Σταθμοί η/ε σε μη διασυνδεδεμένα νησιά**. Με μία νέα διάταξη, *«[σ]ταθμοί παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι και λειτουργούν σε Μη Διασυνδεδεμένα Νησιά που δεν διαθέτουν εναλλακτική πηγή παραγωγής ενέργειας από Θερμικές Μονάδες βάσης επαρκούς ισχύος και δεν διαθέτουν Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (Α.Ε.Π.Ο.) σε ισχύ, συνεχίζουν να λειτουργούν για χρονικό διάστημα μέχρι δύο (2) έτη, εφόσον ο φορέας λειτουργίας τους υποβάλλει πλήρη φάκελο για την έκδοση νέας Α.Ε.Π.Ο. στην αρμόδια διοικητική αρχή, εντός δύο (2) μηνών από την έναρξη ισχύος του παρόντος και μέχρι να εκδοθεί αυτή λειτουργεί την εγκατάστασή του σύμφωνα με τους όρους της προϊσχύουσας Α.Ε.Π.Ο. και με*

---

[138] Για περσινά και προπέρσινα παραδείγματα, βλ. WWF Ελλάς. (2017). Νόμος και περιβάλλον στην Ελλάδα. Έκθεση 2017 για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, 21. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2NcHVfJ Επίσης: WWF Ελλάς. (2016). Νόμος και περιβάλλον στην Ελλάδα. Έκθεση 2016 για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, 18. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2QKskFu

[139] Άρθ. 66 παρ. 1 και παρ. 2 ν. 4403/2016, όπως αντικαταστάθηκαν από το άρθ. 53 ν. 4484/2017 (Α' 110). Κατά την αιτιολογική έκθεση, *«[μ]ε την εισαγόμενη ρύθμιση δίδεται η δυνατότητα σε έναν μεγάλο αριθμό υφιστάμενων καταλυμάτων που υποχρεούνται σε περιβαλλοντική αδειοδότηση να λειτουργήσουν ενόψει έναρξης τουριστικής περιόδου. Όπως προκύπτει από στοιχεία των αρμόδιων Φορέων τα ως άνω καταλύματα ήταν αδειοδοτημένα κατά την αρχική πρόβλεψη της ρύθμισης και από τα απαιτούμενα δικαιολογητικά* ***δεν ήταν δυνατό να προσκομιστεί η Απόφαση Έγκρισης ή Ανανέωσης Περιβαλλοντικών Όρων****…».* Οι Υπουργοί, κτλ. (20.7.2017). Τροπολογία στο σχέδιο νόμου: «Προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας στις διατάξεις της οδηγίας (ΕΕ) 2016/881 και άλλες διατάξεις». Ανάκτηση από: http://bit.ly/2pLjHPg

[140] Πρβλ. επίσης άρθ. 66 ν. 4403/2016 (Α' 125), και την «λειτουργική τακτοποίηση» του άρθ. 1 ν. 3766/2009 (Α' 102).

βάση τις απαιτήσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας».[141] Στην ουσία, η διάταξη εξαιρεί από την περιβαλλοντική αδειοδότηση (ή την ανανέωσή της) κάθε σταθμό παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, συμπεριλαμβανόμενων και των ΑΠΕ, σε μη διασυνδεδεμένα νησιά.

- **Οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις σε δασικές εκτάσεις**. Όπως εκτέθηκε παραπάνω, η κατηγοριοποίηση των οργανωμένων τουριστικών κατασκηνώσεων για τις ανάγκες της περιβαλλοντικής τους αδειοδότησης άλλαξε, και πλέον είναι κατηγορίας Α2 ή Β μόνο. Με μία πρόσθετη ρύθμιση, η κατηγορία αυτή έργων και δραστηριοτήτων έχει τη δυνατότητα να λειτουργεί χωρίς έγκριση επέμβασης σε δάσος ή δασική έκταση για τρία ακόμα χρόνια: μάλιστα, «*[κ]ατά τη διάρκεια της ανωτέρω προθεσμίας αναστέλλεται η ισχύς … κήρυξης των εκτάσεων ως αναδασωτέων…*».[142] Φυσικά, με βάση τη νεότερη νομοθεσία, η έγκριση επέμβασης ενσωματώνεται στην Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ) ή τις Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις (ΠΠΔ) αντίστοιχα.[143]
- **Λατομεία σχιστολιθικών πλακών**. Εκτός από την ευνοϊκή αντιμετώπιση της δραστηριότητας αυτής στη νέα κατηγοριοποίηση έργων και δραστηριοτήτων (βλ. παραπάνω), χορηγήθηκε, για πολλοστή φορά, νέα προθεσμία για τη συνέχιση των δραστηριοτήτων τους, ενώ συγκεντρώνονται τα «*απαιτούμενα δικαιολογητικά*».[144] Η οιονεί μονιμότητα του καθεστώτος αυτού έχει ήδη περιγραφεί σε άλλο σημείο της παρούσας έκθεσης.
- **Λατομεία αδρανών υλικών**. Για ορισμένα λατομεία αδρανών υλικών, στα οποία «*διενεργήθηκε εκμετάλλευση σε αυτές εκτός της νόμιμα μισθωμένης έκτασης*», ο νομοθέτης παρεμβαίνει και ανακαλεί ορισμένες πράξεις της δασικής νομοθεσίας (μεταξύ άλλων, πρωτόκολλα διοικητικής αποβολής, αποφάσεις κήρυξης αναδάσωσης, διοικητικές ποινές προστίμων ή ειδικής αποζημίωσης), με βασική προϋπόθεση ότι έχει διενεργηθεί αποκατάσταση «*με μορφολογικά και βλαστητικά χαρακτηριστικά, αντίστοιχα της πραγματοποιηθείσας αποκατάστασης στη νομίμως μισθωμένη έκταση*».[145] Με αυτό τον τρόπο «τακτοποιείται» η παράνομη επέκταση μίας λατομικής δραστηριότητας, πιθανώς σε οικότοπους ή δασικές εκτάσεις οι οποίες αρχικά μπορεί να εξαιρέθηκαν από αυτή λόγω ακριβώς της ευαισθησίας τους, και επειδή διέφεραν από την έκταση όπου έλαβε χώρα εκμετάλλευση.

---

[141] Άρθ. 22 ν. 4513/2018 (Α' 9).

[142] Άρθ. 52 παρ. 14 εδ. στ' ν. 4280/2014, όπως προστέθηκε με το άρθ. 14 ν. 4519/2018 (Α' 25). Κατά την αιτιολογική έκθεση, «*την παρούσα διάταξη προβλέπεται η δυνατότητα χορήγησης έγκρισης επέμβασης σε υφιστάμενες οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις – κάμπινγκ. Η αναγκαιότητα της διάταξης απορρέει από το γεγονός ότι, σύμφωνα με την ισχύουσα διάταξη, η διαδικασία νομιμοποίησης σε ακίνητα δασικού χαρακτήρα μπορεί να ακολουθηθεί μόνο για υφιστάμενα κάμπινγκ, τα οποία είχαν παραχωρηθεί στον ΕΟΤ και κατόπιν αξιοποιήθηκαν τουριστικά από αυτόν ή από τρίτο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, υφιστάμενα κάμπινγκ, για τα οποία δεν ακολουθήθηκε η προαναφερόμενη διαδικασία να μην έχουν δυνατότητα να συνεχίσουν να λειτουργούν νόμιμα στις εκτάσεις αυτές. Με την προτεινόμενη διάταξη, κατόπιν έκδοσης διαπιστωτικής πράξης της Δασικής Αρχής και σύμφωνα με τους όρους που θα περιλαμβάνονται σε αυτή, θα δύνανται τα υφιστάμενα κάμπινγκ να λάβουν έγκριση επέμβασης*». Με άλλα λόγια, η διάταξη είναι απαραίτητη για να επεκταθούν τα κάμπιγκ που υπάγονται σε αυτή. Οι Υπουργοί κτλ. (17.1.2018). Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις», 6. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2RHQcdZ

[143] Άρθ. 1-3 υ.α. 15277/2012 «*Εξειδίκευση διαδικασιών για την ενσωμάτωση στις Αποφάσεις Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων ή στις Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις της προβλεπόμενης από τις διατάξεις της Δασικής Νομοθεσίας έγκρισης επέμβασης, για έργα και δραστηριότητες κατηγοριών Α και Β της υπουργικής απόφασης με αριθμ. 1958/2012 (ΦΕΚ 21/Β/13.1.2012), σύμφωνα με το άρθρο 12 του Ν. 4014/2011*» (Β' 1077).

[144] Άρθ. 68 παρ. 23 εδ. α' ν. 4512/2018 (Α' 5). Κατά τη διάταξη αυτή, *«[ν]ομικά και φυσικά πρόσωπα που εκμεταλλεύονται λατομεία σχιστολιθικών πλακών σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 16 του ν. 3851/2010 (Α΄ 85), όπως έχουν αντικατασταθεί με το άρθρο 27 του ν. 4258/2014 (Α΄94), και συμπληρωθεί με το άρθρο 62 του ν. 4305/2014 (Α΄237), προκειμένου να συνεχίσουν την εκμετάλλευση των λατομείων αυτών, οφείλουν, να υποβάλουν τα απαιτούμενα δικαιολογητικά, σύμφωνα με το άρθρο 64 του ν. 4442/2016, μέσα σε ένα (1) έτος από την έναρξη ισχύος του παρόντος*». Κατά την αιτιολογική έκθεση, «*[ο]ι μεταβατικές διατάξεις, που προβλέπονται στο άρθρο αποσκοπούν στην ομαλή μμετάβαση από το προϊσχύον στο νέο νομικό καθεστώς*». Οι Υπουργοί κτλ. (9.1.2018). Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Ρυθμίσεις για την εφαρμογή των Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και άλλες διατάξεις», 35. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2EdT0Nu

[145] Άρθ. 63 παρ. 15 ν. 4546/2018 (Α' 101).

Κατά την πρόσφατη νομολογία του ΔΕΕ για την οδηγία 2011/92, παράλειψη εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων (επιβεβλημένης από το ενωσιακό δίκαιο) επισύρει την υποχρέωση άρσης των παράνομων συνεπειών: πιο συγκεκριμένα, «*το δίκαιο της Ένωσης δεν αντιτίθεται στη διεξαγωγή μιας τέτοιας εκτιμήσεως, χάριν τακτοποιήσεως της παραλείψεως, μετά την κατασκευή και την έναρξη λειτουργίας της οικείας μονάδας, υπό τη διττή προϋπόθεση, αφενός, ότι οι εθνικοί κανόνες που επιτρέπουν την τακτοποίηση αυτή δεν παρέχουν στους ενδιαφερομένους την ευκαιρία να παρακάμψουν τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης ή να αποφύγουν να τους εφαρμόσουν και, αφετέρου, ότι η χάριν τακτοποιήσεως διενεργούμενη εκτίμηση δεν αφορά μόνο τις μελλοντικές επιπτώσεις της μονάδας αυτής στο περιβάλλον, αλλά λαμβάνει υπόψη τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις από τον χρόνο της υλοποιήσεώς της*».[146] Είναι αμφίβολο αν οι παραπάνω διατάξεις, όπως επεκτείνονται και ανανεώνονται από τον νομοθέτη, ικανοποιούν τις προϋποθέσεις αυτές.

Σύμβαση Espoo

Η Ελλάδα κύρωσε τη σύμβαση του Εσπό (Espoo) για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε διασυνοριακά πλαίσια το 1997.[147] Κατά την τότε αιτιολογική έκθεση, «*[η] παρούσα Σύμβαση δημιουργεί το απαραίτητο θεσμικό πλαίσιο για την προστασία της χώρας μας από πιθανές δυσμενείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις από δραστηριότητες υπάρχουσες ή που ενδέχεται να πραγματοποιηθούν σε γειτονικές χώρες, όπως αυτές περιγράφονται αναλυτικά στο Παράρτημα Ι της Σύμβασης, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, και οι πυρηνικοί και θερμοηλεκτρικοί σταθμοί παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, οι εγκαταστάσεις επεξεργασίας και διάθεσης τοξικών και πυρηνικών αποβλήτων, τα διυλιστήρια πετρελαίου, η εξόρυξη και επεξεργασία μεταλλευμάτων, καθώς και η κατασκευή μεγάλων φραγμάτων και ταμιευτήρων*».[148] Πράγματι, το παράρτημα αυτό περιέχει ένα κατάλογο δραστηριοτήτων, ο οποίος διαφέρει σε αρκετά σημεία από αντίστοιχους καταλόγους άλλων διεθνών ή ενωσιακών νομοθετημάτων: είναι χαρακτηριστικό ότι εκεί εμπεριέχονται δραστηριότητες όπως η «*υπεράκτια παραγωγή υδρογονανθράκων... εφόσον η αντλούμενη ποσότητα υπερβαίνει τους 500 τόνους ημερησίως, προκειμένου για πετρέλαιο*», η «*αποδάσωση μεγάλων εκτάσεων*» και οι «*μεγάλες εγκαταστάσεις αξιοποίησης της αιολικής ενέργειας*». Η Σύμβαση δημιουργεί ένα πλαίσιο για τη διασυνοριακή εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, το οποίο ενεργοποιείται με «κοινοποίηση» (notification) του «*μέρους προέλευσης*» προς το θιγόμενο μέρος:[149] το ελληνικό σημείο επαφής για τις κοινοποιήσεις είναι το Υπουργείο

[146] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2018, Comune di Castelbellino κατά Regione Marche κ.α., υπόθεση C-117/2017, παρ. 30-32.

[147] Ν. 2540/1997 «Κύρωση της Σύμβασης για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε διασυνοριακά πλαίσια» (Α' 249).

[148] Οι Υπουργοί κτλ. (2.4.1997). Εισηγητική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση της Σύμβασης για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε διασυνοριακά πλαίσια». Ανάκτηση από: https://bit.ly/2QfHQJh

[149] Άρθ. 3 Σύμβασης για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε διασυνοριακό πλαίσιο [κύρωση με τον ν. 2540/1997 (Α' 249)].

Εξωτερικών.[150] Η Σύμβαση έχει κυρωθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση[151], τις γειτονικές μας χώρες,[152] και έκτοτε έχει τροποποιηθεί δύο φορές: μία σημαντική, και εξαιρετικά θετική εξέλιξη της χρονιάς ήταν η κύρωση των τροποποιήσεων αυτών.[153]

Δυστυχώς, οι δυνατότητες της Σύμβασης παραμένουν αναξιοποίητες. Δεν υπάρχει κάποια ένδειξη ότι η Ελλάδα έχει ποτέ υποβάλλει κοινοποίηση, ή έχει ζητήσει, βάσει της σύμβασης, να συμμετάσχει σε οποιαδήποτε διασυνοριακή εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.[154] Απομένει να επιβεβαιωθεί αν η κύρωση των τροποποιήσεων σηματοδοτεί και τη βούληση της ελληνικής πλευράς να ασκήσει καλύτερα τα σχετικά δικαιώματά της και να αναλάβει τις σχετικές υποχρεώσεις.

Νομολογιακές συμβολές

Μερικά ζητήματα που απασχόλησαν τη νομολογία κατά την περίοδο αναφοράς είναι τα εξής:

- **Διατήρηση των περιβαλλοντικών όρων σε ισχύ**. Η νομολογία εξακολούθησε να αντιμετωπίζει με επιφυλακτικότητα τη δ*ιατήρηση σε ισχύ* των ΑΕΠΟ βάσει των πολύπλοκων μεταβατικών διατάξεων της νομοθεσίας για την περιβαλλοντική αδειοδότηση. Σύμφωνα με μία από αυτές, οι περιβαλλοντικοί όροι διατηρούνται επ' αόριστον σε ισχύ, εφόσον ο φορέας του έργου ή της δραστηριότητας έχει υποβάλλει οποτεδήποτε πλήρη φάκελο (μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, αιτήματος ανανέωσης ή τροποποίησης περιβαλλοντικών όρων).[155] Κατά τη νομολογία, στην περίπτωση αυτή, η διαδικασία ανανέωσης δεν μπορεί, σε καμία περίπτωση να υπερβαίνει, κατ' ανώτατο όριο, τη δεκαετία από την έκδοση των ΑΕΠΟ, καθώς αυτό είναι το διάστημα που προβλέπεται ως η συνήθης διάρκεια ισχύος των περιβαλλοντικών όρων: κατά συνέπεια, μετά τη δεκαετία, οι περιβαλλοντικοί όροι που έχουν διατηρηθεί σε ισχύ παύουν να ισχύουν αυτοδίκαια.[156] Εξάλλου, η παράταση των «υφιστάμενων» κατά την ημερομηνία ισχύος του ν. 4014/2011 (13.1.2012) περιβαλλοντικών όρων μέχρι δεκαετίας

[150] UNECE. (αχρονολόγητο). Points of Contact regarding Notification. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2OiJ3BZ

[151] Απόφαση του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 1997 σχετικά με την υπογραφή, εξ ονόματος της Κοινότητας, της σύμβασης για την αξιολόγηση των επιπτώσεων επί του διασυνοριακού περιβάλλοντος (σύμβαση του Espoo) (αδημοσίευτη· για την πρόταση και το κείμενο της Σύμβασης, βλ. Επίσημη Εφημερίδα C 104 της 24.4.1992, σ. 5 επ.). Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επίσης κυρώσει και το Πρωτόκολλο για τη στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση της Σύμβασης του Espoo [Απόφαση 2008/871/ΕΚ του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 2008, σχετικά με την έγκριση, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, του πρωτοκόλλου για τη στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση της σύμβασης της ΟΕΕ/ΗΕ για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε διασυνοριακό πλαίσιο η οποία υπογράφηκε στο Espoo το 1991 (Επίσημη Εφημερίδα L 308 της 19.11.2008, σ. 33)], το οποίο είναι εφαρμοστέο μεταξύ κρατών μελών. Φυσικά, η διασυνοριακή εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων *μεταξύ κρατών μελών* προβλέπεται και από ειδικές διατάξεις του ενωσιακού δικαίου, και κυρίως το άρθ. 7 της οδηγίας 2011/92.

[152] Ειδικότερα, η Σύμβαση έχει κυρωθεί από την Αλβανία, την Π.Γ.Δ.Μ./Βόρεια Μακεδονία, τη Βουλγαρία, την Κύπρο και την Ιταλία. United Nations Treaty Collection. (28.9.2018). Depositary. Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context, Status as at 28.9.2018. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2R24xBI

[153] Ν. 4562/2018 «Κύρωση των τροποποιήσεων της Σύμβασης για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε διασυνοριακό πλαίσιο, που υπεγράφη στο Espoo της Φινλανδίας το 1991 και κυρώθηκε με το ν. 2540/1997 (Α' 249)» (Α' 168).

[154] Για ένα παράδειγμα κοινοποίησης βάσει της Σύμβασης του Εσπό από τη Φινλανδία, πρβλ.: Ministry of the Environment. (27.9.2013). Notification in accordance with Article 3 of the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (Espoo Convention) for a project plan to assess an additional reactor alternative in the context of constructing a new nuclear power plant in Finland by developer Fennovoima Oy (YM4/5521/2013). Ανάκτηση από: http://bit.ly/2NOCzvi

[155] Άρθ. 30 παρ. 4 εδ. β' ν. 4014/2011 (Α' 209).

[156] ΣτΕ (Ε' τμ.) 2721-2/2017, σκ. 5η.

εξαρτάται από την έκδοση διαπιστωτικής πράξης της διοίκησης,[157] και η θέση της νομολογίας δεν μεταβλήθηκε στο θέμα αυτό.[158]

- **Μη ουσιώδεις μεταβολές**. Η ουσιώδης τροποποίηση των χαρακτηριστικών ενός έργου ή δραστηριότητας προϋποθέτει νέα περιβαλλοντική αδειοδότηση:[159] επιπροσθέτως, όπου η τροποποίηση είναι επουσιώδης, οι παραπάνω [υπό το προηγούμενο σημείο (bullet)] διατάξεις παρακάμπτουν, στην ουσία, τις ειδικές ρυθμίσεις για την ανανέωση και την τροποποίηση των ΑΕΠΟ. Ωστόσο, όπου τηρείται η ειδική διαδικασία για την τροποποίηση ή ανανέωση των ΑΕΠΟ, η νομολογία είναι περισσότερο δεκτική στα επιχειρήματα της διοίκησης. Σε κάθε περίπτωση, η κρίση της διοίκησης σχετικά με τον ουσιώδη ή μη χαρακτήρα ελέγχεται οριακά, και πρέπει να βασίζεται σε πρόσφορα στοιχεία:[160] έτσι, κρίθηκε ότι είναι επουσιώδης η αντικατάσταση πρώτων υλών και καυσίμων (τουλάχιστον σε ένα βιομηχανικό κλάδο όπου αυτό συνηθίζεται),[161] ή αδειοδότηση μίας προσωρινής μορφής έργου,[162] ή η ανόρυξη νέας γεώτρησης, όταν δεν αλλάζει η χρήση και η αντλούμενη ποσότητα ύδατος.[163]
- **Τεκμήριο απόλυτης γνώσης**. Το εθνικό δίκαιο συνάγει τεκμήριο απόλυτης γνώσης για κάθε ενδιαφερόμενο και κάθε ένδικο βοήθημα από την ανάρτηση των ΑΕΠΟ σε ειδικό δικτυακό τόπο (aepo.gr).[164] Αυτή τη στιγμή, η συμβατότητα της ρύθμισης αυτής με το ενωσιακό δίκαιο και τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ είναι αντικείμενο προδικαστικού ερωτήματος προς το ΔΕΕ.[165] Κατά την άποψη του γράφοντος, μόνη η ηλεκτρονική ανάρτηση δεν μπορεί να στηρίξει παρόμοιο τεκμήριο, σε μία χώρα που μόνο το 71% των νοικοκυριών διαθέτει πρόσβαση στο διαδίκτυο,[166] και το 46% των πολιτών βασικές ψηφιακές δεξιότητες[167] (αντίστοιχα, το δεύτερο και το πέμπτο χειρότερο ποσοστό στην Ευρωπαϊκή Ένωση): πόσο μάλλον που, κατά πάσα πιθανότητα, αυτό το «ψηφιακό χάσμα» συσχετίζεται και με άλλες μορφές ανισότητας (οικονομικής, γεωγραφικής, μορφωτικής, ηλικιακής, έμφυλης). Σε μία περίπτωση, εν όψει του

---

[157] Για τα σχετικά θέματα και κριτική της διοικητικής πρακτικής, πρβλ.: WWF Ελλάς. (2015). Δεσμεύσεις και Εφαρμογή. Η περιβαλλοντική νομοθεσία στην Ελλάδα, 12-13. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2y7ByDZ

[158] ΣτΕ (Ε' τμ.) 1962/2017, 2225/2017, 2477-8/2017, 2483/2017, 3341/2017, 955/2018.

[159] Πρβλ. ΣτΕ (Ε' τμ.) 1682/2016, σκ. 16η.

[160] Τα στοιχεία μπορεί να αφορούν (α) στον σχεδιασμό, την εξέλιξη και τη λειτουργία του έργου, (β) στην τυχόν υλοποίηση των περιβαλλοντικών όρων και περιορισμών που έχουν επιβληθεί και στην αποτελεσματικότητά τους, (γ) σε ενδεχόμενες μεταβολές που έχουν επέλθει στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, (δ) σε ενδεχόμενες μεταβολές του νομοθετικού καθεστώτος που ισχύει στην περιοχή του έργου, ιδίως δε του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού και των κανόνων προστασίας του περιβάλλοντος, καθώς και (ε) σε ενδεχόμενη ουσιαστική μεταβολή των βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών στο διάστημα που έχει παρέλθει από την έκδοση της απόφασης έγκρισης των αρχικών περιβαλλοντικών όρων [ΣτΕ (Ε' τμ.) 101/2018, σκ. 15η, 18η και εκεί αναφορές].

[161] ΣτΕ (Ε' τμ.) 2469/2017, σκ. 8η έως 10η.

[162] ΣτΕ (Ε' τμ.) 2220/2017, σκ. 11η.

[163] ΣτΕ (Ε' τμ.) 854/2018, σκ. 7η έως 8η.

[164] Άρθ. 19α ν. 4014/2011 (Α΄ 209).

[165] Το ερώτημα είναι διατυπωμένο ως εξής: «*τα άρθρα 6 και 11 της οδηγίας 2011/92/ΕΕ, ερμηνευόμενα σε συνδυασμό προς τις διατάξεις του άρθρου 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, μπορεί να ερμηνευθούν ότι έχουν την έννοια ότι είναι συμβατό προς αυτά σύστημα διατάξεων του εθνικού δικαίου, όπως αυτό εκτέθηκε στις αυτές σκέψεις, στο οποίο τελικώς προβλέπεται ότι η δημοσιοποίηση των αποφάσεων έγκρισης περιβαλλοντικών όρων έργων και δραστηριοτήτων που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, με την ανάρτηση αυτών σε ειδικό δικτυακό τόπο, δημιουργεί τεκμήριο πλήρους γνώσης για κάθε ενδιαφερόμενο προκειμένου να ασκήσει το προβλεπόμενο κατά την κείμενη νομοθεσία ένδικο βοήθημα (αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας) εντός προθεσμίας εξήντα (60) ημερών, λαμβανομένων υπ' όψιν των νομοθετικών προβλέψεων για τη δημοσιοποίηση των μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, την ενημέρωση και συμμετοχή του κοινού στη διαδικασία έγκρισης περιβαλλοντικών όρων των εν λόγω έργων και δραστηριοτήτων, οι οποίες θέτουν στο επίκεντρο των διαδικασιών αυτών την ευρύτερη διοικητική μονάδα της Περιφέρειας και όχι του οικείου Δήμου*»; Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, την οποία υπέβαλε το Συμβούλιο της Επικρατείας (Ελλάδα) την 24η Απριλίου 2018 – Alain Flausch, κ.α. κατά Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Υπουργού Οικονομικών, Υπουργού Τουρισμού, Υπουργού Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, υπόθεση C-280/18 (Επίσημη Εφημερίδα C 231/16 της 2.7.2018).

[166] Eurostat. (15.3.2018). Households - level of internet access [isoc_ci_in_h]. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2xTYA1H

[167] Eurostat. (28.6.2018) Individuals' level of digital skills [isoc_sk_dskl_i]. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2zMmtK9

προδικαστικού ερωτήματος, το δικαστήριο αρνήθηκε να συναγάγει παρόμοιο τεκμήριο 8 μήνες από την ηλεκτρονική ανάρτηση.[168] Σε άλλες περιπτώσεις, η πάροδος σημαντικού χρόνου από την ηλεκτρονική ανάρτηση αποδείχθηκε κρίσιμη: έτσι, το Συμβούλιο της Επικρατείας συνήγαγε παρόμοιο τεκμήριο από πάροδο δύο ετών και 8 μηνών από αυτή την ηλεκτρονική ανάρτηση.[169]

- **Τεχνικές κρίσεις και δημόσια διαβούλευση**. Σε υποθέσεις που αφορούν την περιβαλλοντική αδειοδότηση, η νομολογία εξακολούθησε να τονίζει τα όρια του ακυρωτικού ελέγχου. Δεν μπορεί να ειπωθεί ότι οι σχετικές πράξεις αιτιολογούνται επαρκώς, και ότι έχουν σταθμιστεί σωστά οι ωφέλειες και οι βλάβες από ένα έργο ή δραστηριότητα, όταν δεν λαμβάνεται υπόψη ότι η επίμαχη έκταση είναι δάσος (και, ακόμα χειρότερα, όταν γειτνιάζει με ρέματα και προστατευόμενες περιοχές).[170] Ωστόσο, εκφεύγουν του ακυρωτικού ελέγχου και εμπίπτουν στην τεχνική κρίση της της διοίκησης θέματα όπως η φύση των εκπεμπόμενων ρύπων,[171] η επιστημονική μεθοδολογία των μελετητών,[172] η σκοπιμότητα υλοποίησης ενός έργου και τα όποια οφέλη του για την ευρωπαϊκή και εθνική ενεργειακή πολιτική,[173] η ασφαλής συνύπαρξη χώρων αποθήκευσης πετρελαίου με άλλες μονάδες της περιοχής,[174] η πιθανότητα επηρεασμού υδάτινου σώματος από υδροληψίες,[175] ο τρόπος κάλυψης των αναγκών ενέργειας ενός εργοστασίου,[176] η συμβολή ενός έργου στις υδρευτικές ανάγκες,[177] η ορθότητα της χάραξης της οδοποιίας,[178] η επιλογή όδευσης ενός αγωγού.[179] Γενικότερα, δεν ελέγχεται ακυρωτικά η έκταση των κινδύνων που δημιουργεί μία δραστηριότητα στο περιβάλλον και η καταλληλότητα και επάρκεια των περιβαλλοντικών όρων.[180] Στις περιπτώσεις αυτές, και με την επιφύλαξη των διδαγμάτων κοινής πείρας, ελέγχεται μόνο το έρεισμα των παραπάνω κρίσεων στις συνοδευτικές μελέτες και η επάρκεια των τελευταίων, ενώ η ευθεία αξιολόγηση των επιπτώσεων ενός έργου ή δραστηριότητας στο περιβάλλον εκφεύγει του ακυρωτικού ελέγχου.[181] Είναι σαφές ότι ο περιορισμός αυτός προσδίδει μία υπέρμετρη επιρροή στους φορείς των έργων και την αδειοδοτική αρχή, σε θέματα με μεγάλη σημασία για το περιβάλλον: ένα πιθανό αντίβαρο σε αυτή την «δομική» ανισότητα, η οποία επιδεινώνεται και από την άνιση πρόσβαση στην τεχνική γνώση, είναι η διαδικασία της δημόσιας διαβούλευσης, και η νομολογία συνεχώς υπογραμμίζει την ανάγκη συμμετοχής σε αυτή για την προβολή αντιρρήσεων σχετικά με τα θέματα αυτά.[182] Η σημασία αυτή της δημόσιας διαβούλευσης καθιστά επιτακτικό τον εκσυγχρονισμό της.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗ

Τροποποιήσεις της νομοθεσίας

Τον τελευταίο χρόνο, η νομοθεσία για τη στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση τροποποιήθηκε σε αρκετά σημεία. Ειδικότερα:

---

[168] ΣτΕ (Ε' τμ.) 1360/2018, σκ. 5η.
[169] ΣτΕ (Ε' τμ.) 2294/2017, σκ. 5η.
[170] Πρβλ. ΣτΕ (Ε' τμ.) 2558/2017, σκ. 11η.
[171] ΣτΕ (Ε' τμ.) 1362/2018 σκ. 57η· ΣτΕ (Ε'/7μ.) 100/2018, σκ. 26η · ΣτΕ (Ε'/7μ.) 103/2018, σκ. 24η.
[172] ΣτΕ (Ε' τμ.) 1724/2018, σκ. 27η
[173] ΣτΕ (Ε' τμ.) 1361/2018, σκ. 27η.
[174] ΣτΕ (Ε' τμ.) 1266/2018, σκ. 35η.
[175] ΣτΕ (Ε' τμ.) 2463/2017, σκ. 43η.
[176] ΣτΕ (Ε'/7μ.) 102/2018, σκ. 27η.
[177] ΣτΕ (Ε'/7μ.) 2936/2017, σκ. 27η.
[178] ΣτΕ (Ε' τμ.) 964/2018, σκ. 25η.
[179] ΣτΕ (Ε' τμ.) 1360/2018, σκ. 35η.
[180] ΣτΕ (Ε' τμ.) 146/2018, σκ. 14η.
[181] Πρβλ. ΣτΕ (Ολ.) 26/2014, σκ. 28η.
[182] Πρβλ. ΣτΕ (Ε' τμ.) 2465/2017, σκ. 15η · ΣτΕ (Ε' τμ.) 2560/2017, σκ. 12η · ΣτΕ (Ε' τμ.) 46/2018, σκ. 26η και 39η.

- *Λειτουργικός διαχωρισμός της αρμόδιας αρχής και της αρχής σχεδιασμού.* Κατά το ενωσιακό δίκαιο, η αρχή που είναι επιφορτισμένη με τη διενέργεια διαβουλεύσεων πρέπει να έχει «πραγματική αυτοτέλεια» και να είναι «λειτουργικά διαχωρισμένη» από την αρχή σχεδιασμού: αυτό σημαίνει ότι πρέπει να διαθέτει τα δικά της διοικητικά μέσα και δικό της προσωπικό, να είναι σε θέση να εκπληρώσει τα καθήκοντα που ανατίθενται στις αρμόδιες για διαβουλεύσεις αρχές, «*και, ειδικότερα, να εκφράζει αντικειμενικώς τη γνώμη της επί σχεδίου ή προγράμματος*» που εκπονείται.[183] Στο εθνικό δίκαιο, η αρχή αυτή είναι η «*αρμόδια αρχή*»: για τα σχέδια ή προγράμματα εθνικού επιπέδου, πρόκειται για την αρμόδια υπηρεσία περιβάλλοντος του ΥΠΕΝ, κατά κανόνα τη Διεύθυνση Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης.[184] Με τη νέα ρύθμιση, όπου η αρμόδια αρχή και η αρχή σχεδιασμού ανήκουν στις κεντρικές υπηρεσίες του ΥΠΕΝ, η «αρμόδια αρχή» υποβάλλει «εισήγηση έγκρισης ΣΜΠΕ» προς την αρχή σχεδιασμού, και η τελευταία προωθεί την έγκριση του σχεδίου και της ΣΜΠΕ με ενιαία διοικητική πράξη.[185]

  Η απαίτηση «πραγματικής αυτοτέλειας» θέτει ερμηνευτικά προβλήματα, διότι προφανώς δεν αρκεί ο τυπικός μόνο διαχωρισμός των αρμοδιοτήτων. Η πρακτική δεν είναι συνεπής, και μπορούν να βρεθούν παραδείγματα αρχών σχεδιασμού που είναι επιφορτισμένες και με τη διαβούλευση, και με την εκπόνηση σχεδίων ή προγραμμάτων (ή με τη γνωμοδότηση επί των σχεδίων και προγραμμάτων που εκπονούν).[186]

- *Διατάγματα κατ΄εφαρμογή Ειδικής Περιβαλλοντικής Μελέτης.* Η ενωσιακή νομοθεσία προβλέπει την υποβολή σε στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση των σχεδίων ή προγραμμάτων που απαιτούν εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων «*σύμφωνα με τα άρθρα 6 και 7 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ*» - με άλλα λόγια, όλων εκείνων των σχεδίων ή προγραμμάτων που δεν συνδέονται άμεσα ή είναι αναγκαία για τη διαχείριση των τόπων του δικτύου Natura 2000, αλλά είναι δυνατόν να τους επηρεάζουν σημαντικά, είτε αυτοτελώς είτε από κοινού με άλλα σχέδια.[187] Κατά την ελληνική νομοθεσία, τα σχέδια και προγράμματα αυτά υποβάλλονται στη διαδικασία του περιβαλλοντικού προελέγχου (μίας μορφής screening),[188] προκειμένου να εξεταστεί «*αν*

---

[183] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τέταρτο τμήμα). Απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 2011, Department of the Environment for Northern Ireland κατά Seaport (NI) Ltd κ.α., υπόθεση C-474/2010, παρ. 32-43.

[184] Άρθ. 4 κ.υ.α. υπ' αριθμ. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ. 107017/2006 «*Εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2001/42/ΕΚ σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 2001*» (Β' 1225).

[185] Άρθ. 7 παρ. 13 κ.υ.α. υπ' αριθμ. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ. 107017/2006, όπως προστέθηκε με την 7η παράγραφο της κ.υ.α. οικ. 40238/2017 «*Τροποποίηση της κοινής υπουργικής απόφασης υπ' αριθμ. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ. 107017/2006 «Εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2001/42/ΕΚ σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 2001*».

[186] Ένα παράδειγμα είναι η ΕΓΥ, η οποία είναι «αρχή σχεδιασμού» και αρχή διαβούλευσης για τα Σχέδια Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών. Ειδικά για τη διαβούλευση, πρβλ. την εξής δημόσια ανακοίνωση: ΥΠΕΚΑ. (1.6.2016). 2ος Κύκλος Εφαρμογής της οδηγίας 2000/60/ΕΕ για τα ύδατα (2016-2021). Δημόσια διαβούλευση για την 1η Αναθεώρηση των Σχεδίων Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών της Χώρας. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2OdYlsy . Ένα άλλο παράδειγμα είναι το Τμήμα Περιφερειακών Χωρικών Πλαισίων της Διεύθυνσης Χωροταξικού Σχεδιασμού, το οποίο είναι επιφορτισμένο με την «*η κατάρτιση, κρίση και παρακολούθηση της εφαρμογής των Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων (ΠΕΧΠ) σε περιοχές που παρουσιάζουν ιδιαίτερα ή κρίσιμα προβλήματα χωρικής ανάπτυξης που απαιτούν ειδικό σχεδιασμό και πρόγραμμα αναπτυξιακών παρεμβάσεων*» και την «*γνωμοδότηση κατά τη διαδικασία Στρατηγικής Περιβαλλοντικής της Εκτίμησης (Σ.Π.Ε.)*» [άρθ. 34 παρ. 3 γ) γγ) π.δ. 132/2017 «Οργανισμός Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (Υ.Π.ΕΝ)» (Α' 160)].

[187] Άρθ. 3 παρ. 2 περ. β) οδηγίας 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων (Επίσημη Εφημερίδα L 197/30 της 21.7.2001).

[188] Άρθ. 3 παρ. 2 περ. β) τελευταίο εδάφιο κ.υ.α. υπ' αριθμ. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ. 107017/2006, όπως αντικαταστάθηκε από την 1η παράγραφο της κ.υ.α. οικ. 40238/2017 «*Τροποποίηση της κοινής υπουργικής απόφασης υπ' αριθμ. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ. 107017/2006 «Εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων,*

δύναται να αποκλειστεί, βάσει αντικειμενικών στοιχείων, ότι το εν λόγω σχέδιο θα επηρεάσει σημαντικά τον τόπο για τον οποίο πρόκειται» (ή όχι)[189]. Με μία νέα διάταξη, διευκρινίζεται ότι στην κατηγορία αυτή ανήκουν σε κάθε περίπτωση και «*τα προεδρικά διατάγματα χαρακτηρισμού περιοχών και καθορισμού ζωνών προστασίας δραστηριοτήτων και χρήσεων γης των προστατευόμενων περιοχών του άρθρου 6, του ν. 3937/2011 (ΦΕΚ Α΄ 60), τα οποία εκδίδονται κατ' εφαρμογή Ειδικής Περιβαλλοντικής Μελέτης (Ε.Π.Μ)*».[190] Η διάταξη, η οποία εναρμονίζεται με πρόσφατη γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας για παρόμοιο σχέδιο προεδρικού διατάγματος,[191] παραγνωρίζει το γεγονός ότι σχέδια και προγράμματα που «*εκπονούνται για τη γεωργία, δασοπονία, αλιεία, ενέργεια, βιομηχανία, μεταφορές, διαχείριση αποβλήτων, διαχείριση υδάτινων πόρων, τηλεπικοινωνίες, τουρισμό, χωροταξία ή χρήση του εδάφους και τα οποία καθορίζουν το πλαίσιο για μελλοντικές άδειες έργων που απαριθμούνται στα παραρτήματα Ι και ΙΙ της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ*» υποβάλλονται πάντοτε σε Σ.Π.Ε. (χωρίς την ανάγκη προελέγχου), τόσο κατά το ενωσιακό όσο και κατά το εθνικό δίκαιο,[192] και είναι μάλλον απίθανο ότι θα υπάρξει ποτέ προεδρικό διάταγμα χαρακτηρισμού που να μην αφορά και τους τομείς αυτούς.

- *Ενιαία διοικητική πράξη*. Όπως προαναφέρθηκε, όπου η αρχή σχεδιασμού είναι κεντρική υπηρεσία του ΥΠΕΝ, η έγκριση τόσο του σχεδίου όσο και της ΣΜΠΕ προωθείται με ενιαία πράξη. Έγκριση της ΣΜΠΕ και του σχεδίου ή προγράμματος με ενιαία πράξη προβλέπεται και από πρόσφατες ειδικές διατάξεις, όπως στην περίπτωση του θαλάσσιου χωροταξικού σχεδιασμού,[193] και γενικότερα του συστήματος χωρικού σχεδιασμού.[194]

σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2001/42/ΕΚ σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 2001».

[189] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (όγδοο τμήμα). Απόφαση της 21ης Ιουνίου 2012, Σύλλογος Ελλήνων Πολεοδόμων και Χωροτακτών κατά Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας & Δημοσίων Έργων κ.α., υπόθεση C-177/2011, παρ. 24.

[190] Άρθ. 3 παρ. 2 β) δεύτερο εδάφιο κ.υ.α. υπ' αριθμ. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ. 107017/2006, όπως αντικαταστάθηκε από την 1η παράγραφο της κ.υ.α. οικ. 40238/2017 «*Τροποποίηση της κοινής υπουργικής απόφασης υπ' αριθμ. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ. 107017/2006 «Εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2001/42/ΕΚ σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 2001*». Μέχρι πρότινος (πριν την αντικατάστασή της), η διάταξη προέβλεπε απλώς ότι αυτό ήδη ισχύει μόνο για τα «*σχέδια διαχείρισης και τα προγράμματα δράσης που συνδέονται άμεσα ή είναι απαραίτητα για τη διαχείριση και προστασία των προστατευτέων αντικειμένων των περιοχών αυτών*».

[191] Πρβλ. Π.Ε. 175/2017, όπου η παρατήρηση: «*[μ]ε τα δεδομένα αυτά, το Τμήμα κρίνει ότι η επεξεργασία του σχεδίου πρέπει να αναβληθεί προκειμένου η Διοίκηση να εξετάσει ενδελεχώς και να βεβαιώσει, κατά ειδικό και συγκεκριμένο τρόπο, αν τυχόν, κατ' εξαίρεση, οι εγκεκριμένες Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες πληρούν τις διαδικαστικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, αλλιώς να επανυποβάλει το σχέδιο αφού τηρήσει τη σχετική διαδικασία με τη σύνταξη Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων*» (σκ. 14η). Στη συνέχεια, εκδόθηκε το Π.Ε. 80/2018: αν και η Διεύθυνση Προστασίας Φυσικού Περιβάλλοντος και Βιοποικιλότητας έκρινε ότι η «*η συνταχθείσα, στην προκειμένη περίπτωση, Ε.Π.Μ. για την προστασία της περιοχής του Κυπαρισσιακού κόλπου και της ευρύτερης περιοχής του δεν δύναται, κατά την αντίληψή της, να υποκαταστήσει τυχόν απαιτουμένη Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων*», το ΣτΕ, λαμβάνοντας υπόψη τη μεταγενέστερη τροποποίηση του νομικού πλαισίου, κατέληξε ότι «*[μ]ε τα χαρακτηριστικά αυτά, το υφιστάμενο «εσωτερικό» σύστημα εκπόνησης Ε.Π.Μ. στοιχεί, τόσο από ουσιαστική όσο και από διαδικαστική άποψη, προς τις απαιτήσεις της ενωσιακής νομοθεσίας, ιδίως δε της ανωτέρω οδηγίας 2001/42/ΕΚ*» (σκ. 12η, 14η).

[192] Τα σχέδια μπορούν να μην υποβληθούν σε Σ.Π.Ε. μόνο όταν «καθορίζουν τη χρήση μικρών περιοχών σε τοπικό επίπεδο» ή αποτελούν «ήσσονες τροποποιήσεις» των σχεδίων που αφορούν τους τομείς αυτούς. Πρβλ. άρθ. Άρθ. 3 παρ. 2 περ. α) και 3 παρ. 3 οδηγίας 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων (Επίσημη Εφημερίδα L 197/30 της 21.7.2001).

[193] Άρθ. 6 παρ. 6 ν. 4546/2018 (Α΄ 101).

[194] Πρβλ. άρθ. 3 παρ. 1 σημείο (α) (Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια), 4 παρ. 1 σημείο (δ) (Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια), 5 παρ. 1 σημείο (γ) (Τοπικά Χωρικά Σχέδια) και 6 παρ. 1 σημείο (γ) (Ειδικά Χωρικά Σχέδια) π.δ. 90/2018 «*Αρμόδια*

Νομολογιακές εξελίξεις

Εξελίξεις στην ενωσιακή νομολογία. Δύο πρόσφατες αποφάσεις του ΔΕΕ εξέτασαν την έννοια του «σχεδίου ή προγράμματος» για τις ανάγκες της στρατηγικής περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Στην πιο πρόσφατη από αυτές, το ΔΕΕ, παρατηρεί ότι η εφαρμοστέα νομοθεσία αναφέρεται σε σχέδια ή προγράμματα που αφορούν όχι μόνο την «χωροταξία», αλλά και την «χρήση του εδάφους»: η δεύτερη έννοια είναι ευρύτερη. Έτσι, ΣΠΕ δεν απαιτούν μόνο τα σχέδια ή προγράμματα που καθορίζουν δραστηριότητες εντός συγκεκριμένων ζωνών, αλλά και όσα αφορούν θέματα ασφάλειας, υγιεινής, ενέργειας, θορύβου, ακόμα και αισθητικής. Εξετάζοντας ειδικότερα την έννοια του «προγράμματος», το δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι αφορά κάθε πράξη η οποία καθορίζει ένα «σημαντικό» σύνολο κριτηρίων και προϋποθέσεων για την έγκριση έργων και δραστηριοτήτων, οι οποίες ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον: ωστόσο, η έννοια του «σημαντικού συνόλου» είναι ποιοτική, και όχι ποσοτική. Μόνο έτσι αποτρέπεται ο κατακερματισμός των μέτρων του σχεδίου ή προγράμματος, που θα οδηγούσε σε καταστρατήγηση των σχετικών υποχρεώσεων αποτελεσματικότητας της οδηγίας αυτής.[195] Στη δεύτερη υπόθεση, στο επίκεντρο τέθηκε και πάλι μία πράξη πολεοδομικού χαρακτήρα – μία «περίμετρος αστικού αναδασμού» (κατά το βελγικό δίκαιο). Η πράξη αυτή δεν περιέχει ρυθμίσεις θετικού δικαίου, αλλά καθορίζει απλώς μία γεωγραφική έκταση, μέσα στην οποία επιτρέπονται παρεκκλίσεις από πολεοδομικούς κανόνες (βάσει μεταγενέστερων αδειών, που θα υποβληθούν σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων). Το ΔΕΕ, παρατηρώντας ότι η απαίτηση ΣΠΕ ούτε θίγεται, ούτε επιτρέπει την απαλλαγή από την (κοινή) εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, έκρινε ότι η ρύθμιση αυτή αποτελεί σχέδιο ή πρόγραμμα που πρέπει να υποβληθεί σε ΣΠΕ.[196] Συνδυαστικά, οι δύο αυτές υποθέσεις, όπως και παλαιότερες,[197] συνηγορούν υπέρ μίας έννοιας «σχεδίου ή προγράμματος» ευρύτερης από αυτή που γίνεται συνήθως αποδεκτή στη χώρας μας.

Εξελίξεις στην εθνική νομολογία. Στις νομικές ανασκοπήσεις των ετών 2015 έως 2017 έχουν εκτεθεί οι εξελίξεις που σχετίζονται με την ακύρωση του π.δ. «*Καθορισμός μέτρων προστασίας της περιοχής του όρους Υμηττού και των Μητροπολιτικών Πάρκων Γουδή - Ιλισίων*», κατόπιν υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο ΔΕΕ: συνοπτικά, το ΔΕΕ έκρινε ότι οι πράξεις τροποποίησης σχεδίων και προγραμμάτων – εδώ, του προεδρικού διατάγματος περί καθορισμού ζωνών ρυθμίσεως και προστασίας της περιοχής του όρους Υμηττού (1978)[198] - συνεπάγονται τροποποίηση του νομικού πλαισίου αναφοράς και, κατά συνέπεια, ενδέχεται να έχουν περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Όπου οι επιπτώσεις αυτές δεν έχουν ακόμη αποτελέσει το αντικείμενο «εκτιμήσεως περιβαλλοντικών επιπτώσεων», δεν δικαιολογείται η παράλειψη της Σ.Π.Ε. για τις τροποποιήσεις αυτές. Από την άποψη αυτή, το γεγονός ότι οι τροποποιήσεις αυτές απλώς εξειδικεύουν υπερκείμενο ιεραρχικά κανόνα δικαίου – εδώ, του προϊσχύοντος Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (1985)[199] - είναι αδιάφορο.[200]

διοικητικά όργανα, διαδικασίες και προθεσμίες έγκρισης, αναθεώρησης και τροποποίησης των πλαισίων και σχεδίων του συστήματος χωρικού σχεδιασμού του ν. 4447/2016 (Α΄ 241), καθώς και ειδικότερο περιεχόμενο αυτών» (Α΄ 162).

[195] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (δεύτερο τμήμα). Απόφαση της 7ης Ιουνίου 2018, Inter-Environnement Bruxelles ASBL κ.α. κατά Région de Bruxelles-Capitale, υπόθεση C-671/2016, παρ. 42-60.

[196] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (δεύτερο τμήμα). Απόφαση της 7ης Ιουνίου 2018, Raoul Thybaut κ.α. κατά Région wallonne, υπόθεση C-160/2017, παρ. 42-67.

[197] Πρβλ., επίσης: Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (δεύτερο τμήμα). Απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 2016, Patrice D' Oultremont κ.λπ. κατά Région wallonne, υπόθεση C-290/2015, παρ. 48-54.

[198] Πρβλ. π.δ. της 31.8/20.10.1978 «περί καθορισμού ζωνών ρυθμίσεως και προστασίας της περιοχής του όρους Υμηττού» (Δ΄ 544), όπως τροποποιήθηκε με π.δ. της 17/27.3.1981 (Δ΄ 167).

[199] Πρβλ. άρθ. 4 ν. ν. 1515/1985 (Α΄ 18), όπως κωδικοποιήθηκε με το άρθ. 11 του Κώδικα Βασικής Πολεοδομικής Νομοθεσίας [κύρωση με το άρθ. μόνο του π.δ./τος της 14/27.7.1999 «Κώδικα Βασικής Πολεοδομικής Νομοθεσίας» (Δ΄ 580)].

[200] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ένατο τμήμα). Απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2015, Δήμος Κρωπίας Αττικής κατά Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, υπόθεση C- 473/14, παρ. 52-53.

Άλλωστε, δεν αμφισβητείται ότι το προσβαλλόμενο διάταγμα χωροθετεί δραστηριότητες που δύνανται να υπάγονται στην Α΄ κατηγορία έργων (σύμφωνα με την τότε κατηγοριοποίηση).[201]

Κατά την περίοδο αναφοράς, ένα παρόμοιο ζήτημα ανέκυψε με μία ρυμοτομική διάταξη του Νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΝΡΣΑ).[202] Στην περίπτωση αυτή, ωστόσο, ο υπερκείμενος ιεραρχικά κανόνας δικαίου (το ΝΡΣΑ), και η μητροπολιτική παρέμβαση στην περιοχή (της οποίας η αμφισβητούμενη πολεοδομική παρέμβαση αποτελεί εξειδίκευση) είχαν υποβληθεί σε ΣΠΕ, η οποία διασφάλισε την εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον, ενώ δεν θίγεται η υποχρέωση εκπόνησης μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και για τα έργα που θα ακολουθήσουν.[203]

ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ

Επέκταση του καθεστώτος «γνωστοποίησης»

Στην περσινή έκθεση, περιγράφηκε η διαδικασία «γνωστοποίησης» για την άσκηση ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων, την οποία προβλέπει το νέο θεσμικό πλαίσιο άσκησης οικονομικών δραστηριοτήτων.[204] Μολονότι η νομοθεσία προβλέπει καταρχήν την υπαγωγή δραστηριοτήτων σε καθεστώς γνωστοποίησης με προεδρικό διάταγμα,[205] για ασαφείς λόγους αυτό δεν τηρήθηκε.[206] Κατά την περίοδο αναφοράς, το καθεστώς γνωστοποίησης επεκτάθηκε (μεταξύ άλλων) σχεδόν στο σύνολο των μεταποιητικών δραστηριοτήτων,[207] τα συστήματα περιβαλλοντικών υποδομών,[208] και τις εξορυκτικές και μεταλλευτικές δραστηριότητες.[209]

---

[201] ΣτΕ (Ολ.) 2355-61/2017, σκ. 10η.

[202] Πρόκειται για τη διάταξη του άρθρου 42 παρ. 4 ν. 4277/2014 (Α΄ 156) , η οποία προβλέπει άρση των περιορισμών από τη δασική νομοθεσία, επέκταση και τροποποίηση των ρυμοτομικών γραμμών, χρήσεις γης, όρους και περιορισμούς δόμησης, και όρους για την ανάπλαση τμήματος του ρυμοτομικού σχεδίου και του άλσους Νέας Φιλαδέλφειας.

[203] ΣτΕ (Ε' τμ.) 3089/2017, σκ. 10η-11η .

[204] Γενικά, βλ. άρθ. 2-3, 5-7, 15 ν. 4442/2016 (Α' 230).

[205] Άρθ. 5 παρ. 1 ν. 4442/2016 (Α' 230).

[206] Ο ίδιος ο ν. 4442/2016 υπήγαγε σε καθεστώς γνωστοποίησης τις μεταποιητικές και συναφείς δραστηριότητες τροφίμων και ποτών (κεφάλαιο ΣΤ'), τα τουριστικά καταλύματα (κεφάλαιο Η') και άλλες κατηγορίες δραστηριοτήτων.

[207] Άρθ. 17 ν. 4442/2016, όπως αντικαταστάθηκε στο σύνολό του από το άρθ. 71 παρ. 2 ν. 4549/2018 (Α' 230). Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, «*στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος Κεφαλαίου εμπίπτουν: α) οι μεταποιητικές και συναφείς δραστηριότητες με Κωδικούς Αριθμούς Δραστηριότητας (ΚΑΔ) 10 έως και 33 της 3ης ομάδας, οι δραστηριότητες με ΚΑΔ 49.50 της 7ης ομάδας, οι «δραστηριότητες συσκευασίας» με ΚΑΔ 82.92 της 11ης ομάδας και οι δραστηριότητες με ΚΑΔ 95 και 96.01 της 15ης ομάδας του παραρτήματος του παρόντος και β) οι λοιπές δραστηριότητες που διέπονται από τις διατάξεις των άρθρων 17 έως 40 του ν. 3982/ 2011 (Α' 143)*». Εξαιρούνται, και εξακολουθούν να υπάγονται σε καθεστώς έγκρισης, μόνο οι δραστηριότητες «*που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των παραγράφων 4 και 5 του άρθρου 19 του ν. 3982/2011 (Α` 143)*», δηλαδή (συνοπτικά) έργα και δραστηριότητες κατηγορίας Α1, εγκαταστάσεις Seveso και υπεράκτιες εγκαταστάσεις [άρθ. 18Α παρ. 1 ν. 4442/2016, όπως προστέθηκε με το άρθ. 73 ν. 4549/2018 (Α' 230)].

[208] Άρθ. 77 ν. 4442/2016, όπως προστέθηκε με το άρθ. 78 παρ. 1 ν. 4549/2018 (Α' 230). Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, εδώ «*εμπίπτουν τα έργα και οι δραστηριότητες της 4ης Ομάδας «Συστήματα Περιβαλλοντικών Υποδομών» της απόφασης ΔΙΠΑ/οικ. 37674/2016 του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας (Β` 2471), που περιλαμβάνονται στην 5η Ομάδα του Παραρτήματος με Κωδικούς Αριθμούς Δραστηριότητας (ΚΑΔ) 37 και 38, καθώς και στην 7η Ομάδα με ΚΑΔ 52.10.*» (επεξεργασία λυμάτων, συλλογή, επεξεργασία και διάθεση απορριμμάτων και ανάκτηση υλικών, αποθήκευση). Από αυτές, εξαιρούνται, και εξακολουθούν να υπάγονται σε καθεστώς έγκρισης, οι δραστηριότητες για τις οποίες «*δεν προκύπτει συμβατότητα με τις θεσμοθετημένες χρήσεις γης*», και οι οποίες εξακολουθούν να απαιτούν βεβαίωση χωροθέτησης από τη Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού (ΠΕΧΩΣ) της Περιφέρειας, βάσει ειδικών «*χωροθετικών κριτηρίων*» που θα καθοριστούν με την απόφαση του άρθ. 81 ν. 4442/2016 [άρθ. 78 παρ. 2 ν. 4442/2016, όπως προστέθηκε με το άρθ. 78 παρ. 1 ν. 4546/2018 (Α' 230)]. Βέβαια, αναρωτιέται κανείς πώς έργα για τα οποία δεν «προκύπτει συμβατότητα» με θεσμοθετημένες χρήσεις γης θα εγκατασταθούν σε «ασύμβατες» περιοχές βάσει άλλων κριτηρίων που θα θεσπιστούν με υπουργική απόφαση.

[209] Κυρίως, πρόκειται για τη διενέργεια ερευνητικών εργασιών για τη διαπίστωση κοιτασμάτων βιομηχανικών ορυκτών, μαρμάρων, φυσικών λίθων, αδρανών υλικών ειδικών χρήσεων, πλην της μαρμαρόσκονης, μαρμαροψηφίδας και των ασβεστολιθικών αντιολισθηρών [η οποία πραγματοποιείται «*με τις προϋποθέσεις των άρθρων 58 και 59 του ν. 4442/2016 (Α' 230)*», δηλαδή υποβολή γνωστοποίησης σε ιδιωτική έκταση, και έγκρισης σε δημοτική ή δημόσια] και η εκμετάλλευση

Το καθεστώς αυτό συναρτάται με μνημονιακές υποχρεώσεις και σκοπός του είναι η απλούστευση της αδειοδότησης. Η απλούστευση, όμως, έχει και ένα τίμημα, που είναι η αδιαφάνεια, και η αποδυνάμωση (ή μάλλον κατάργηση) του προληπτικού ελέγχου. Όσον αφορά την αδιαφάνεια, θα πρέπει να σημειωθεί χωρίς τον ΟΠΣ-ΑΔΕ, και χωρίς πρόσβαση του κοινού σε αυτό, οι δραστηριότητες που υπάγονται σε γνωστοποίηση καλύπτονται από πλήρη αδιαφάνεια, όσον αφορά τη φύση τους, τον χρόνο έναρξής τους, και τη διάρκειά τους (μεταξύ άλλων). Όσον αφορά την αποδυνάμωση του προληπτικού ελέγχου, για τις ίδιες δραστηριότητες, κανείς πλέον δεν θα ελέγχει αν συντρέχουν οι όποιες προϋποθέσεις θέτει για την έναρξη της δραστηριότητας είτε το οικείο νομικό πλαίσιο, είτε οι συγκεκριμένες άδειες (π.χ., οι ΑΕΠΟ): δεν είναι πλέον εφικτή η επιβολή όρων προληπτικά, όρων για την έναρξη των δραστηριοτήτων αυτών. Άλλωστε, *«[κ]ατά την υποβολή της γνωστοποίησης δεν υποβάλλονται δικαιολογητικά»*, τα οποία «*τηρούνται από τον φορέα*» (!).[210] Για τους λόγους αυτούς, δραστηριότητες με σοβαρούς κινδύνους για το περιβάλλον δεν θα έπρεπε ποτέ να υποβληθούν σε καθεστώς γνωστοποίησης. Επίσης για τους ίδιους λόγους, το ιδιοκτησιακό καθεστώς της έκτασης όπου αναπτύσσεται μία δραστηριότητα δεν θα έπρεπε να ήταν κρίσιμο για την υπαγωγή της σε καθεστώς γνωστοποίησης, όπως συμβαίνει με τις εξορυκτικές δραστηριότητες. Για ορισμένες από τις δραστηριότητες αυτές (εξορυκτικές), μάλιστα, ξενίζει η επιλογή της «γνωστοποίησης» για εκτάσεις με αμφισβητούμενο έναντι του δημοσίου καθεστώς, αφού στις περιπτώσεις αυτές απαιτεί κανείς περισσότερο έλεγχο και διαφάνεια. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι σχετικές διατάξεις είναι δείγματα κακής νομοθέτησης, με δυσνόητες και κρυπτικές παραπομπές από το ένα νομοθέτημα στο άλλο.

Κίνδυνοι μεγάλων ατυχημάτων

Στα τέλη του 2017, εκδόθηκε η ετήσια έκθεση «*σχετικά με την εφαρμογή στα κράτη μέλη της οδηγίας 96/82/ΕΚ του Συμβουλίου για την αντιμετώπιση των κινδύνων μεγάλων ατυχημάτων σχετιζόμενων με επικίνδυνες ουσίες*». Η έκθεση αφορά τη διετία 2012-2014: η σημαντική καθυστέρηση των εκθέσεων αυτών είναι ένα πρόβλημα. Στην Ελλάδα, υπήρχαν (2014) 193 μονάδες που υπάγονταν στη σχετική νομοθεσία, και είχαν υποβληθεί 69 εξωτερικά σχέδια έκτακτης ανάγκης, από τα οποία 37 είχαν υποβληθεί σε δοκιμή (2012-2014).

Ωστόσο, η αρνητική διάκριση της Ελλάδας βρίσκεται στην ενημέρωση του κοινού. Πράγματι, στα πρόσωπα που ενδέχεται να πληγούν σε περίπτωση μεγάλου ατυχήματος πρέπει να παρέχονται τακτικά πληροφορίες για τα μέτρα ασφάλειας και την απαιτούμενη συμπεριφορά σε περίπτωση ατυχήματος, δίχως να προηγείται σχετικό αίτημα: στην Ελλάδα οι πληροφορίες που χορηγήθηκαν κατά την ίδια περίοδο (2012-2014) ήταν **μηδενικές**.[211] Είναι η χειρότερη επίδοση στην Ευρώπη, και η κατάσταση δεν φαίνεται να έχει έκτοτε αλλάξει.

Δυστυχώς, η ενημέρωση του κοινού δεν είναι το μόνο πρόβλημα. Όπως είναι γνωστό, οι οδηγίες Seveso επιτάσσουν τον σχεδιασμό των χρήσεων γης γύρω από τις εγκαταστάσεις – μία απαίτηση η υλοποίηση της οποίας καθυστερεί στη χώρα μας. Με μία νέα διάταξη, η οποία κρίθηκε απαραίτητη για την ολοκλήρωση της Συμφωνίας Δημοσιονομικών Στόχων, ο σχεδιασμός αυτός καθίσταται

λατομείων βιομηχανικών ορυκτών, μαρμάρων και φυσικών λίθων [η οποία «*πραγματοποιείται με τις προϋποθέσεις των άρθρων 60, 61 και 64 του ν. 4442/2016*», δηλαδή υποβολή γνωστοποίησης σε ιδιωτική έκταση, και στις περιοχές της επικράτειας όπου δεν ισχύει το βάρος απόδειξης υπέρ του Δημοσίου της δασικής νομοθεσίας (και μέχρι την επίλυση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος), και έγκρισης σε δημοτική ή δημόσια έκταση). Επίσης, η εκμετάλλευση των λατομείων αδρανών υλικών πραγματοποιείται «*με τις προϋποθέσεις των άρθρων 62, 63 και 64 του ν. 4442/2016*» - δηλαδή, πάλι, γνωστοποίηση σε ιδιωτική έκταση, και στις περιοχές της επικράτειας όπου δεν ισχύει το βάρος απόδειξης υπέρ του Δημοσίου της δασικής νομοθεσίας (και μέχρι την επίλυση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος), και έγκριση σε δημόσια ή δημοτική έκταση. Βλ. άρθ. 50 παρ. 1, 51 παρ. 1 και 52 παρ. 1 ν. 4512/2018 (Α' 5).

[210] Άρθ. 48[Α] παρ. 4 εδ. γ' ν. 4442/2016, όπως προστέθηκε με το άρθ. 77 παρ. 1 ν. 4549/2018 (Α' 230).

[211] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (16.11.2017). Έκθεση της Επιτροπής. Έκθεση για την περίοδο 2012-2014 σχετικά με την εφαρμογή στα κράτη μέλη της οδηγίας 96/82/ΕΚ του Συμβουλίου για την αντιμετώπιση των κινδύνων μεγάλων ατυχημάτων σχετιζόμενων με επικίνδυνες ουσίες [COM(2017) 665 final], §2.2.1, §2.2.2.

ιδιαίτερα δυσχερής. Ειδικότερα, όσες από τις εγκαταστάσεις αυτές λειτουργούν σε θεσμοθετημένους υποδοχείς παραγωγικών δραστηριοτήτων «*μπορούν να συνεχίσουν τη λειτουργία τους για χρονικό διάστημα είκοσι (20) ετών από την ημερομηνία μεταβολής της χρήσης γης, με την οποία οι δραστηριότητες αυτές καθίστανται μη συμβατές*», ενώ «*[σ]την περίπτωση που οι δραστηριότητες αυτές ...λειτουργούν σε περιοχές χωρίς καθορισμένες χρήσεις γης, μπορούν να συνεχίσουν τη λειτουργία τους για χρονικό διάστημα δώδεκα (12) ετών από την ημερομηνία καθορισμού της χρήσης γης*»: μάλιστα, και στις δύο περιπτώσεις, είναι δυνατή σε κάθε περίπτωση και η επέκτασή τους.[212] Τουλάχιστον ως προς το σκέλος της επέκτασης, είναι αμφίβολη η συμφωνία της διάταξης αυτής με το ενωσιακό δίκαιο, αφού κάθε τροποποίηση των εγκαταστάσεων αυτών θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της διάσταση της ασφάλειας.

Υπεράκτιες εγκαταστάσεις

Λέγεται ενίοτε ότι οι περιβαλλοντικές επιδόσεις των δύο υπεράκτιων εγκαταστάσεων εξόρυξης της Ελλάδας είναι ικανοποιητικές.[213] Τουλάχιστον για το 2016, το τελευταίο έτος ενωσιακής αναφοράς, ο ισχυρισμός δεν στηρίζεται κάπου, διότι οι ελληνικές εποπτικές αρχές δεν διεξήγαγαν καμία επιθεώρηση.[214] Την ίδια χρονιά, καταγράφηκαν συνολικά 42 περιστατικά ατυχημάτων για 576 εγκαταστάσεις, πολλά από τα οποία σε χώρες με πολύ μεγάλη εμπειρία στα θέματα αυτά, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο.[215]

Από αυτά τα περιστατικά, το 59,5% αφορούσε ακούσια ελευθέρωση, το 26,2% απώλεια ελέγχου της γεώτρησης (ενεργοποίηση του συστήματος αποφρακτήρα ασφαλείας / εκτροπής), το 7,1 % βλάβες κρίσιμων για την ασφάλεια και το περιβάλλον στοιχείων, και το 4,8 % απώλεια της δομικής ακεραιότητας. Σε ένα περιστατικό απαιτήθηκε η εκκένωση προσωπικού.

ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΥΔΡΟΓΟΝΑΝΘΡΑΚΩΝ

Με την ψήφιση στις αρχές του 2018 από τη Βουλή τεσσάρων νέων νόμων κύρωσης συμβάσεων παραχώρησης χερσαίων και θαλάσσιων περιοχών για έρευνα και εξόρυξη υδρογονανθράκων,[216] και καθώς μερικά από τα εγκεκριμένα προγράμματα προχωρούν με ταχείς ρυθμούς, η θεσμικά καινοφανής αδειοδοτική διαδικασία που ακολουθείται παρουσιάζει μεγάλο νομικό και πολιτικό ενδιαφέρον για τα περιβαλλοντικά πράγματα.

---

[212] Άρθ. 7 παρ. 3 ν. 3325/2005, όπως προστέθηκε με το άρθ. 70 παρ. 1 ν. ν. 4549/2018 (Α' 230).

[213] ΥΠΕΝ. (21.1.2018). Συνέντευξη Γ.Γ. Μιχάλη Βερροιόπουλου για τους υδρογονάνθρακες (δελτίο τύπου). Ανάκτηση από: http://bit.ly/2RJtWR5 Εκεί, αναφέρονται τα εξής: «*ο Γενικός Γραμματέας αναφέρθηκε στο παράδειγμα του Πρίνου, όπου η εξόρυξη υδρογονανθράκων λειτουργεί αρμονικά με την ανάπτυξη του τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή της Θάσου, απαντώντας με αυτόν τον τρόπο σε ανησυχίες που εκφράστηκαν σχετικά με τις πιθανότητες υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος της Ηπείρου*».

[214] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (17.8.2018). Έκθεση της Επιτροπής. Ετήσια έκθεση για την ασφάλεια των υπεράκτιων εργασιών πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση για το έτος 2016 [COM (2018) 595 final], Πίνακας 4.

[215] Οπ.π. πίνακες 2 και 5.

[216] α) Ν. 4527/2018 «Κύρωση της Σύμβασης Μίσθωσης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της εταιρείας Ελληνικά Πετρέλαια Ανώνυμη Εταιρεία για την παραχώρηση του δικαιώματος έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στη χερσαία περιοχή «Βορειοδυτική Πελοπόννησος» (ΦΕΚ 49 Α'/16.03.2018). β) ν. 4526/2018 Κύρωση της Σύμβασης Μίσθωσης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της εταιρείας Ελληνκά Πετρέλαια Ανώνυμη Εταιρεία για την παραχώρηση του δικαιώματος έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στη χερσαία περιοχή «Άρτα-Πρέβεζα» (ΦΕΚ 48 Α'/16.03.2018). γ) Ν. 4525/2018 Κύρωση της Σύμβασης Μίσθωσης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και των εταιρειών «Total E&P Greece B.V.», «Edison International S.p.A.» και «Ελληνικά Πετρέλαια Ανώνυμη Εταιρεία» για την παραχώρηση του δικαιώματος έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στη θαλάσσια περιοχή 2, Ιόνιο Πέλαγος (ΦΕΚ 47 Α'/15.03.2018). δ) Ν. 4524/2018 Κύρωση της Σύμβασης Μίσθωσης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της εταιρείας Energean Oil & Gas- Ενεργειακή Αιγαίου Ανώνυμη Εταιρεία Έρευνας και Παραγωγής Υδρογονανθράκων για την παραχώρηση του δικαιώματος έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στη χερσαία περιοχή «Αιτωλοακαρνανία» (ΦΕΚ 46 Α'/15.03.2018).

Προβλεπόμενες εργασίες πετρελαίου

Στις κυρωθείσες συμβάσεις, οι εργασίες έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων ορίζονται ως «εργασίες πετρελαίου» και περιγράφονται στα άρθρα 3 «Δεσμεύσεις του μισθωτή για εργασίες έρευνας», 5 «Ετήσιο πρόγραμμα εργασιών και προϋπολογισμός», και 7 «Ανακάλυψη: Στάδιο εκμετάλλευσης». Σημειωτέον ότι τόσο οι συμβάσεις όσο και οι προηγηθείσες ΣΜΠΕ αφορούν το σύνολο του προγράμματος εκμετάλλευσης, καλύπτουν δηλαδή ως ενιαίο σύνολο τόσο την έρευνα όσο και την εξόρυξη και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων.

Οι εργασίες έρευνας χωρίζονται σε τρεις φάσεις: η πρώτη φάση αφορά τη σεισμική έρευνα και διαρκεί τρία χρόνια, ενώ οι επόμενες δυο αφορούν βαθιές ερευνητικές γεωτρήσεις και διαρκούν 2-3 χρόνια η κάθε μια. Ο τρόπος εκτέλεσης των ερευνητικών εργασιών επίσης διαφέρει μεταξύ των χερσαίων και θαλάσσιων οικοπέδων.

Ειδικά η πρώτη ερευνητική φάση, η σεισμική έρευνα, ελάχιστα περιγράφεται στους κυρωτικούς νόμους. Πηγές πληροφορίας για το είδος των εργασιών σεισμικής έρευνας είναι οι στρατηγικές μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) που έχουν τεθεί σε διαβούλευση και το πρώτη εγκεκριμένο περιβαλλοντικό σχέδιο δράσης (ΠΣΔ), το οποίο αφορά την περιοχή των Ιωαννίνων.

Στο ΠΣΔ Ιωαννίνων,[217] η σεισμική έρευνα περιλαμβάνει γεωτρητικές εργασίες και χρήση εκρηκτικών υλών ποσότητας έως 18 κ. σε 11.500 γεωτρήσεις βάθους 10-20 μ. και 38 γεωτρήσεις βάθους 80 μ. Επιπλέον, η φάση της σεισμικής έρευνας σε χερσαίες περιοχές κατά κανόνα περιλαμβάνει αποψιλώσεις βλάστησης δασικών εκτάσεων και συμπαγούς δάσους, πτήσεις ελικοπτέρων, διάνοιξη δρόμων, κατασκευή ελικοδρομίων, χρήση μηχανοκίνητου εξοπλισμού.

Σε χερσαίες περιοχές, οι εργασίες πετρελαίου ενδέχεται να μην περιορίζονται σε συμβατικές μεθόδους εξόρυξης πετρελαίου και αερίου, αλλά να στοχεύουν και στην εκμετάλλευση κοιτασμάτων σχιστολιθικού αερίου. Το σχιστολιθικό αέριο εξορύσσεται με την ιδιαίτερα επιβαρυντική για το φυσικό περιβάλλον μέθοδο της υδραυλικής ρωγμάτωσης (hydraulic fracturing-fracking), η οποία συνίσταται στη διοχέτευση με υψηλή πίεση μεγάλων ποσοτήτων νερού, άμμου και ισχυρών χημικών (όπως υδροχλωρικό οξύ) στο υπέδαφος. Οι επιπτώσεις από τη ρύπανση των υπόγειων υδάτων, την απόληψη νερού, τα υγρά ρωγμάτωσης, είναι εξαιρετικά σοβαρές.[218]

Περιβαλλοντικές επιπτώσεις

Όλες οι χερσαίες περιοχές παραχώρησης καλύπτουν πολύ μεγάλες εκτάσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν τμήματα εθνικών πάρκων και περιοχές που προστατεύονται από τις κοινοτικές οδηγίες 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους και 2009/147/ΕΚ για τα άγρια πουλιά, αλλά και από τη Σύμβαση Ραμσάρ (όπως οι υγρότοποι Μεσολογγίου – Αιτωλικού και ο Αμβρακικός). Οι επιπτώσεις στο περιβάλλον των περιοχών σεισμικής έρευνας είναι σοβαρές και περιλαμβάνουν αποψίλωση βλάστησης, διάβρωση εδάφους, υδρολογικές αλλοιώσεις, ρύπανση από απόβλητα, αλλαγή χρήσεων γης, ρύπανση από την κίνηση οχημάτων, αλλοιώσεις σε οικοσυστήματα από διάνοιξη δρόμων, και εν τέλει κατακερματισμό των οικοσυστημάτων.[219]

---

[217] ENVECO AE. (αχρονολόγητο). Περιβαλλοντικό σχέδιο δράσης (ΠΣΔ). Χερσαία σεισμική έρευνα (ΧΣΕ) στην περιοχή «Ιωάννινα» της Περιφέρειας Ηπείρου. Αν και η διαδικασία έγκρισης των σχεδίων περιβαλλοντικής δράσης δεν περιγράφεται με σαφήνεια, εντούτοις στην πράξη το ΠΣΔ Ιωαννίνων εγκρίθηκε από την αρμόδια Δ/νση Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης του ΥΠΕΝ με την από 17 Οκτωβρίου 2017 «Εισήγηση αποδοχής Περιβαλλοντικού Σχεδίου Δράσης για τη Χερσαία Σεισμική Έρευνα στην περιοχή υδρογονανθράκων «Ιωάννινα» Περιφέρειας Ηπείρου» (α.π. 30192).

[218] Potočnik, Janez, Επίτροπος Περιβάλλοντος ΕΕ. (2012, 26 Ιανουαρίου). Transmission note on the EU environmental legal framework applicable to shale gas projects. Note for the attention of Mr Matthias Groote, Chair of the ENVI Committee, European Parliament. Ανάκτηση από: http://ec.europa.eu/environment/integration/energy/pdf/legal_assessment.pdf.

[219] Ενδεικτικά: α) Amec Foster Wheeler Environment & Infrastructure. (2016). Study on the assessment and management of environmental impacts and risks resulting from the exploration and production of hydrocarbons. Final report. European

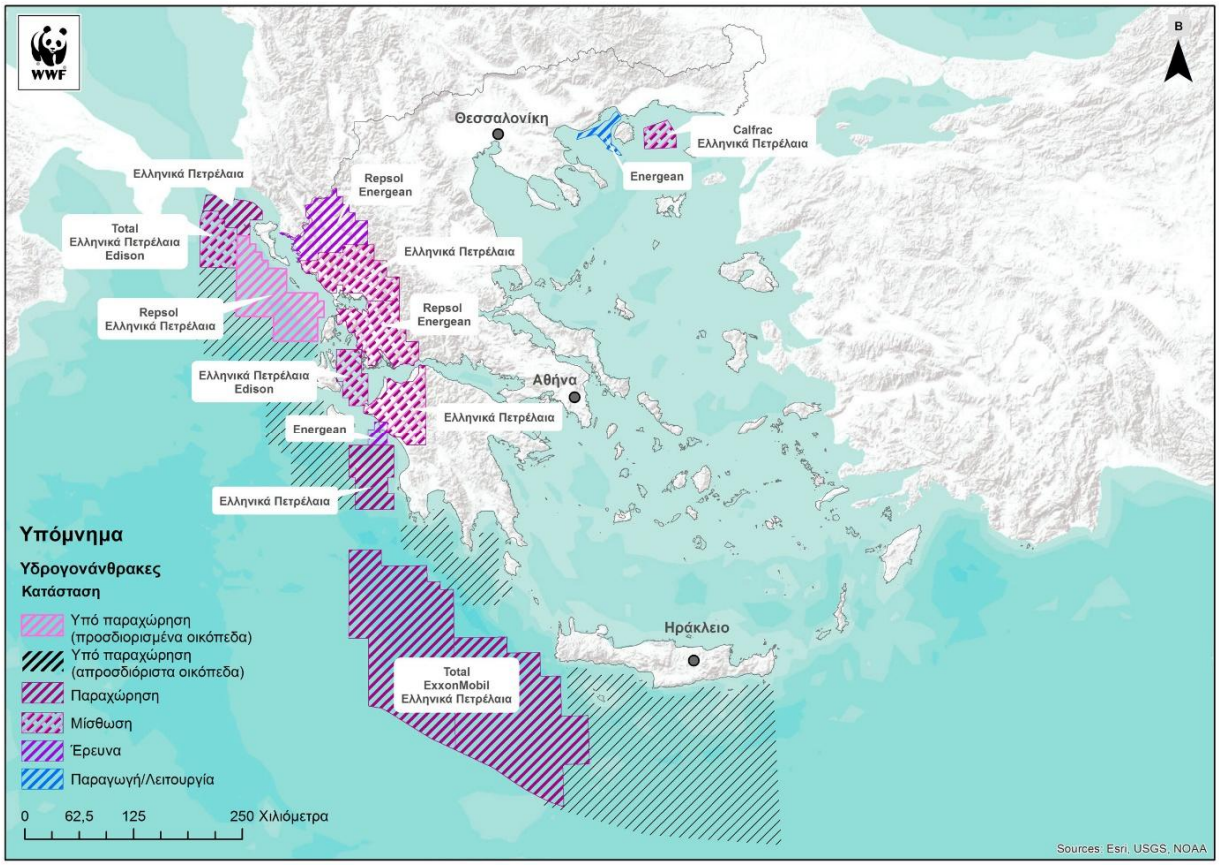

Όσον αφορά τις θαλάσσιες περιοχές (κυρίως το Ιόνιο και την Κρήτη), οι επιπτώσεις των σεισμικών ερευνών στα θαλάσσια θηλαστικά θα είναι δίχως αμφιβολία εξαιρετικά επιβλαβείς, όπως έχει αποδειχθεί από τη συντριπτική πλειονότητα των σχετικών με το θέμα μελετών διεθνώς, και περιγράφεται με σαφήνεια και στις στρατηγικές μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) των ίδιων των συμβάσεων παραχώρησης. Η χρήση σεισμικών αεροβόλων (seismic airguns) για την πρόκληση ακουστικών πηγών, καθώς και η συνεπακόλουθη αύξηση της κυκλοφορίας σκαφών με τα ρυμουλκούμενα airguns είναι η σοβαρότερη και πλέον αδιαμφισβήτητη επίπτωση στη θαλάσσια βιοποικιλότητα.[220] Η πρόκληση ακουστικών τραυμάτων που μπορούν να προκαλέσουν ακόμα και

Commission. β) UNEP. (1997). Environmental management in oil and gas exploration and production. An overview of issues and management approaches. Joint E&P Forum/UNEP technical publication. γ) Roberts, D.; Ciuti, S.; Barber, Q.E.; Willier, C.; Nielsen, S.E. (2018, 19 March). Accelerated seed dispersal along linear disturbances in the Canadian oil sands region. Nature Sci. Rep. 8: 4828 DOI:10.1038/s41598-018-22678-y. δ) Lee, P. ; Boutin, S. (2005, 22 August). Persistence and developmental transition of wide seismic lines in the western Boreal Plains of Canada. Journal of Environmental Management 78 (2006) 240–250. DOI:10.1016/j.jenvman.2005.03.016

[220] Η επίδραση των σεισμικών ερευνών για υδρογονάνθρακες στο θαλάσσιο περιβάλλον έχει προσελκύσει ιδιαίτερο επιστημονικό ενδιαφέρον, λόγω των αναμφισβήτητων και συχνά θανατηφόρων επιπτώσεων στα θαλάσσια θηλαστικά, και γενικότερα στο θαλάσσιο περιβάλλον. Ενδεικτικά: α) Robert D. McCauley, Ryan D. Day, Kerrie M. Swadling, Quinn P. Fitzgibbon, Reg A. Watson, Jayson M. Semmens. (2017, 22 June). Widely used marine seismic survey air gun operations negatively impact zooplankton. Nature Ecology & Evolution 1: 0195 (2017). DOI: 10.1038/s41559-017-0195. β) Tollerfson, J. (29 June 2017). Air guns used in offshore oil exploration can kill tiny marine life. Nature 546, 586–587. DOI:10.1038/nature.2017.22167. γ) Gordon, J., Gillespie, D., Potter, J., Frantzis, A., Simmonds, M. P., Swift, R., and Tompson, D. (2003, 1 December). A review of the effects of seismic surveys on marine mammals. Mar. Technol. Soc. J. 37(4): 16–34. DOI: 10.4031/002533203787536998 . δ) Gedamke, J., Gales, N., and Frydman, S. (2011, 2 February). Assessing risk of baleen whale hearing loss from seismic surveys: the effect of uncertainty and individual variation. The Journal of the Acoustical Society of America 129, 496 (2011). DOI: 10.1121/1.3493445

θάνατο σε θαλάσσια θηλαστικά και θαλάσσιες χελώνες (είδη κατά προτεραιότητα προστατευόμενα από την οδηγία 92/43/ΕΟΚ και από διεθνείς συμβάσεις) αναφέρονται μεν ως σοβαρές στις ΣΜΠΕ, εντούτοις όμως οι επιπτώσεις και οι προτεινόμενες ενέργειες μετριασμού τους δεν εξετάζονται στο ειδικότερο επίπεδο ανά είδος και περιοχή, ειδικά δεδομένου ότι αυτή η φάση εργασιών δεν υποβάλλεται σε διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΕΠΕ).

Ειδικά στα Ιωάννινα, το εγκεκριμένο με τον ν. 4300/2014 πρόγραμμα ενδέχεται να αφορά και την εξόρυξη σχιστολιθικού αερίου, καθώς κοιτάσματα στην περιοχή έχουν εντοπιστεί από έρευνα επιστημονικής επιτροπής που συγκρότησε ο υπουργός Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και της οποίας η μελέτη ολοκληρώθηκε και παραδόθηκε το 2012. Εδώ πρέπει να τονιστεί ότι τα αποτελέσματα αυτής της μελέτης περιβάλλονται από το υπουργείο με μεγάλη μυστικότητα, καθώς αίτημα πληροφοριών και χορήγησης των σχετικών εγγράφων και μελετών από το WWF Ελλάς, συνοδευόμενο από εισαγγελική εντολή, απορρίφθηκε από τον αρμόδιο προϊστάμενο, με το σκεπτικό ότι η μελέτη αυτή, η οποία έχει ολοκληρωθεί και παραδοθεί, αποτελεί «εσωτερική πληροφόρηση της υπηρεσίας μας, η δημοσιοποίηση της οποίας μπορεί να βλάψει τα οικονομικά συμφέροντα του Δημοσίου [...]» και ότι το υπουργείο «είναι, παραγώγως, δικαιούχος πνευματικής ιδιοκτησίας της «προκαταρκτικής γεωλογικής μελέτης», από την οποία εξαρτά ζωτικά οικονομικά συμφέροντα άμεσα συναρτώμενα με την οικονομική σταθερότητα του Κράτους [...]».[221]

Η ανεξάρτητη επιστημονική έρευνα που έχει πραγματοποιηθεί σε χώρες που μετρούν δεκαετίες εξόρυξης υδρογονανθράκων δείχνει ότι οι επιπτώσεις από τη διάνοιξη σεισμικών γραμμών σε δασικά οικοσυστήματα είναι μακροχρόνιες και πολύ σοβαρές.[222]

Περιβαλλοντική αδειοδότηση εργασιών πετρελαίου

Όπως προαναφέρθηκε, δεδομένου ότι οι συμβάσεις με τις εταιρείες εξόρυξης κυρώνονται με νόμο, οι διαδικασίες περιβαλλοντικής αδειοδότησης καθορίζονται από τον κάθε κυρωτικό νόμο ξεχωριστά. Αν και στις περισσότερες συμβάσεις προβλέπεται ότι «*ο Μισθωτής υποχρεούται να ... (β) εκτελεί όλες τις Εργασίες Πετρελαίου σε πλήρη συμμόρφωση με την Περιβαλλοντική Νομοθεσία*», εντούτοις το πρώτο στάδιο έρευνας δεν υπόκειται σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων κατά την έννοια των διατάξεων του άρθρου 1 της οδηγίας 2011/92/ΕΕ για την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων και κατά τα ειδικά προβλεπόμενα της υπουργικής απόφασης οικ. 170225/2014 (ΦΕΚ Β 135) για την εξειδίκευση των φακέλων περιβαλλοντικής αδειοδότησης.

Σύμφωνα με τις συμβάσεις παραχώρησης, το πρώτο στάδιο ερευνών, δηλαδή η σεισμική έρευνα και οι σχετικές γεωτρητικές, ηχοβολιστικές (για θαλάσσιες περιοχές) ή αποψιλωτικές (για χερσαίες περιοχές) εργασίες, δεν υπόκειται σε διαδικασία περιβαλλοντικής εκτίμησης. Με βάση τις συμβάσεις παραχωρήσεων, ο μισθωτής υποχρεούται σε κατάρτιση ενός καινοφανούς στην εθνική νομοθεσία «σχεδίου περιβαλλοντικής δράσης» (ΣΠΔ), το οποίο «υποβάλλεται στον Εκμισθωτή προς εξέταση και πρέπει να τηρείται από το Μισθωτή» (άρθ. 12.10 των συμβάσεων παραχώρησης που κυρώθηκαν με τους ν. 4298/2014, ν. 4300/2014, ν. 4524/2018, ν. 4525/2018, 4526/2018, 4527/2018). Αν και

[221] WWF Ελλάς προς ΙΓΜΕ, Γενική Δ/νση Ενέργειας ΥΠΕΝ, Δ/νση Ενεργειακών Πολιτικών ΥΠΕΝ. (2018, 31 Ιανουαρίου). Αίτημα χορήγησης περιβαλλοντικών πληροφοριών.

[222] Ενδεικτικά: α) Braverman, Michael, Quinton, William L. (2015, 22 September). Hydrological impacts of seismic lines in the wetland-dominated zone of thawing, discontinuous permafrost, Northwest Territories, Canada. Hydrological Processes Vol. 30 Issue 15, 2617-2627. DOI: 10.1002/hyp.10695 β) Cassidy K. van Rensen,Scott E. Nielsen,Barry White,Tim Vinge,Victor J. Lieffers. (2015, Απρίλιος). Natural regeneration of forest vegetation on legacy seismic lines in boreal habitats in Alberta's oil sands region. Biological Conservation 184, 127-135. DOI: 10.1016/j.biocon.2015.01.020 γ) Kolowski, J. M.; Alonso, A. (2012, 13 July). Primate Abundance in an Unhunted Region of the Northern Peruvian Amazon and the Influence of Seismic Oil Exploration. International Journal of Primatology (2012) 33:958–971. DOI 10.1007/s10764-012-9627-y . δ) J. Lovitt, M. M. Rahman, S. Saraswati, G. J. McDermid, M. Strack, and B. Xu. (2018, 23 February). UAV remote sensing can reveal the effects of low-impact seismic lines on surface morphology, hydrology, and methane (CH4) release in a boreal treed bog. Journal of Geophysical Research – Biogeosciences 123 (3), 1117-1129. DOI: 10.1002/2017JG004232 .

το περιεχόμενο του ΣΠΔ καθορίζεται συνήθως στις αποφάσεις έγκρισης των σχετικών ΣΜΠΕ, εντούτοις στις μέχρι σήμερα εφαρμογές του υπολείπεται δραματικά του θεσμικά κατοχυρωμένου πλέγματος περιβαλλοντικής προστασίας και δημόσιας διαβούλευσης που καλείται να ικανοποιήσει μια ΜΠΕ και η θεσμοθετημένη διαδικασία έγκρισης και δημοσιοποίησής της.

Σημειώνεται ότι στην υ.α. οικ. 37674/10.08.2016 (ΦΕΚ Β 2471) οι ερευνητικές γεωτρήσεις για την ανεύρεση υδρογονανθράκων κατατάσσονται στην υποκατηγορία Α1 της 5ης ομάδας (εξορυκτικές και συναφείς δραστηριότητες) του παραρτήματος V, συνεπώς και οι αντίστοιχου επιπέδου εργασίες σεισμικής έρευνας πρέπει να υποβάλλονται σε διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΥΔΡΟΓΟΝΑΝΘΡΑΚΩΝ

ΣΤΑΔΙΟ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ		ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ*
		Χερσαίες	Θαλάσσιες	
Βασικό στάδιο ερευνών *Α φάση (σεισμική έρευνα)*	2-3 έτη	**Εργασίες**:* Γεωτρήσεις βάθους 10-20 μ. και 80 μ., χρήση εκρηκτικών, διάνοιξη δρόμων, κοπή βλάστησης, πτήσεις αεροσκαφών, εγκατάσταση ελικοδρομίων, κίνηση οχημάτων. **Επιπτώσεις**: Αλλαγή χρήσης γης, αποψίλωση βλάστησης, ρύπανση, θόρυβος, κατακερματισμός ενδιαιτημάτων, όχληση πανίδας.	**Εργασίες**:* Ηχοβολισμός του βυθού με χρήση airguns από ειδικά σκάφη, κίνηση σκαφών & ρυμουλκούμενου εξοπλισμού. **Επιπτώσεις**: Ακουστικά τραύματα ή θάνατος κητωδών και χελωνών, απόβλητα, αέρια ρύπανση, βλάβες σε κοράλλια, διαταραχή βυθού.	· «Μελέτη αρχικής κατάστασης» · «Σχέδιο περιβαλλοντικής δράσης»
Βασικό στάδιο ερευνών *Β & Γ φάση (βαθιές γεωτρήσεις)*	3-4 έτη	**Εργασίες**:* Βαθιές γεωτρήσεις 3.000-5.200 μ., κίνηση οχημάτων, κατασκευή εγκαταστάσεων. **Επιπτώσεις**: Διαρροές, ρύπανση από απόβλητα, θόρυβος, φωτισμός, κατακερματισμός ενδιαιτημάτων.	**Εργασίες**:* Πλωτές εγκαταστάσεις, γεωτρήσεις βυθού, πτήση αεροσκαφών, κίνηση πλοίων. **Επιπτώσεις**: Απομάκρυνση κητωδών, βλάβες σε κοράλλια, βλάβη βένθους και βυθού, απόβλητα και θαλάσσια συντρίμμια, αέρια ρύπανση, θόρυβος, φωτισμός.	Διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων (ΑΕΠΟ)
Εξόρυξη - εκμετάλλευση	25 έτη	**Εργασίες**:* Ανέγερση & λειτουργία εγκαταστάσεων, γεωτρήσεις, κίνηση οχημάτων. **Επιπτώσεις:** Ρύπανση εδάφους, ρύπανση υδάτινων σωμάτων, απελευθέρωση H_2S, θάνατος ζώων λόγω χρήσης εκρηκτικών, μεγάλος κίνδυνος ατυχήματος, καταστροφή ενδιαιτημάτων.	**Εργασίες**:* Ανέγερση & λειτουργία εγκαταστάσεων, γεωτρήσεις, κίνηση σκαφών, πτήση αεροσκαφών. **Επιπτώσεις**: Διαρροές πετρελαίου, εκπομπές ρύπων, στερεά και υγρά απόβλητα, θόρυβος, καταστροφή βυθού, συντρίμματα, ατυχήματα πετρελαιοκηλίδας.	Διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων (ΑΕΠΟ)

Πηγές: Νόμοι κύρωσης συμβάσεων παραχώρησης και οι σχετικές μελέτες.

Το μείζον ζήτημα της εξαίρεσης από την υποχρέωση διενέργειας μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΜΠΕ) κατά την πρώτη φάση ερευνητικών εργασιών, δηλαδή στη φάση των σεισμικών ερευνών, χρήζει ιδιαίτερης προσοχής, καθώς έτσι εξαιρούνται από τη σημαντική διαδικασία της a priori περιβαλλοντικής εκτίμησης δραστηριότητες και εργασίες που επιφυλάσσουν σημαντικές επιπτώσεις σε προστατευόμενα οικοσυστήματα και είδη χλωρίδας και πανίδας.

Τα ΣΠΔ δεν υποβάλλονται σε δημόσια διαβούλευση και δεν δημοσιεύονται, ενώ η διαδικασία έγκρισής τους υποκαθίσταται από την εισήγηση της αδειοδοτούσας αρχής, δηλαδή της Διεύθυνσης Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Αν και η τελευταία αυτή πράξη χαρακτηρίζεται ως εισήγηση (και όχι ως εγκριτική πράξη), εντούτοις είναι προφανές ότι επάγεται μεταβολή στον νομικό κόσμο, καθώς αποτελεί την πράξη με την οποία η ελληνική Πολιτεία

δίνει το «πράσινο φως» για την έναρξη των εργασιών.[223] Η εισήγηση πάντως αυτή είναι αμφίβολο αν ικανοποιεί τις απαιτήσεις για «έγκριση», τουλάχιστον κατά την έννοια των εφαρμοστέων οδηγιών 2011/92/ΕΕ για την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων και 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους. Επιπροσθέτως, τα ΣΠΔ δεν ικανοποιούν τις απαιτήσεις για δέουσα εκτίμηση έργων και δραστηριοτήτων που ενδέχεται να επηρεάσουν σημαντικά τόπους ή είδη των οδηγιών 92/43/ΕΟΚ και 2009/147/ΕΕ. Επισημαίνεται ότι η δέουσα εκτίμηση του άρθρου 6 της οδηγίας για τους οικοτόπους δεν είναι μια απλή μελέτη από τις πολλές μελέτες που απαιτούνται για την έγκριση έργων και δραστηριοτήτων. Σύμφωνα με το σκεπτικό του ΔΕΕ (υπόθεση C-441/03), «*η διαδικασία περί της «δέουσας εκτιμήσεως» δεν συνιστά μια απλώς τυπική διαδικαστική πράξη, αλλά πρέπει να καθιστά δυνατή μια εμπεριστατωμένη ανάλυση που να ανταποκρίνεται στους κατά το προαναφερθέν άρθρο 6 στόχους διατηρήσεως του επίμαχου τόπου, ιδίως όσον αφορά την προστασία των φυσικών οικοτόπων προτεραιότητας και των ειδών προτεραιότητας.*»

Άλλωστε, όπως έχει πρόσφατα κρίνει και το ΔΕΕ,[224] και μόνο οι αποψιλωτικές εργασίες σε δάσος, πόσο μάλλον οι γεωτρήσεις και η χρήση εκρηκτικών, πρέπει να ερμηνεύονται κατά τις διατάξεις της οδηγίας 2011/92/ΕΕ (παράρτημα ΙΙ, περίπτωση 1.δ) ως «αρχική δάσωση και αποδάσωση με σκοπό άλλη μορφή χρήσεων γης». Συνεπώς, πρέπει να προηγηθεί τεκμηριωμένη απόφαση της διοίκησης για την υποβολή αποψιλωτικών έργων σε ΕΠΕ, βάσει «κατά περίπτωση εξέτασης ή κατωτάτων ορίων ή κριτηρίων που καθορίζει το κράτος μέλος». Σε άλλη πρόσφατη απόφασή του, το ΔΕΕ έκρινε πως ο a priori αποκλεισμός «από τη διαδικασία ελέγχου της ανάγκης να διεξαχθεί εκτίμηση των επιπτώσεων που έχουν στο περιβάλλον έργα συνιστάμενα στην αναζήτηση ή εξερεύνηση κοιτασμάτων σχιστολιθικού αερίου», ακόμα και όταν αυτός δεν εφαρμόζεται σε προστατευόμενες περιοχές, συνιστά παραβίαση των υποχρεώσεων εφαρμογής της οδηγίας 2011/92/ΕΕ.[225]

Σε ένα συμπαγές και συνεπές αδειοδοτικό πλαίσιο, οι παρεμβάσεις και οχλήσεις που συνεπάγονται οι σεισμικές έρευνες θα έπρεπε να υποβάλλονται σε πλήρη εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων με τη διαφάνεια και δημόσια λογοδοσία που αρμόζει σε κάθε σύγχρονο κράτος.

Σε μια εποχή κατά την οποία άλλα κράτη της Μεσογείου προχωρούν σε ακύρωση προγραμμάτων έρευνας και εξόρυξης υδρογονανθράκων για λόγους προστασίας του περιβάλλοντος και συμμόρφωσης με τη Συνθήκη των Παρισίων για την κλιματική αλλαγή,[226] το γεγονός ότι στην Ελλάδα τέτοια προγράμματα απολαμβάνουν ιδιαίτερου και εμφανώς ευνοϊκού αδειοδοτικού καθεστώτος προκαλεί μεγάλο προβληματισμό και εύλογες ανησυχίες για το κατά πόσον εξυπηρετούν πραγματικά το δημόσιο συμφέρον. Ιδιαίτερα καθώς πρόκειται για νέα δραστηριότητα, η μη υιοθέτηση των βέλτιστων διεθνών πρακτικών περιβαλλοντικής αδειοδότησης είναι παντελώς αδικαιολόγητη και ευνοεί μια κατάσταση ασυδοσίας και μειωμένου ελέγχου.

Σύνταξη κεφαλαίου για την περιβαλλοντική αδειοδότηση: Γιώργος Χασιώτης και Θεοδότα Νάντσου

---

[223] Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι σε πρόσφατη κρίση του στην περίπτωση της εκτροπής του Αχελώου το ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο έχει κρίνει ότι ένα αντίστοιχο έγγραφο «*της Ε.Υ.Δ.Ε Ο.Σ.Υ.Ε., με το οποίο δόθηκε εντολή στην ανάδοχο εταιρεία να συνεχίσει τις εργασίες στο επίμαχο έργου είναι εκτελεστή διοικητική πράξη, …. διότι επήγετο μεταβολή στο νομικό κόσμο*» (ΣτΕ Ολομ. 26/2014).

[224] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (όγδοο τμήμα). Απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, Gerhard Prenninger κ.α. κατά Oberösterreichische Landesregierung, υπόθεση C-329/2017.

[225] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρώτο τμήμα). Απόφαση της 31ης Μαΐου 2018, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Δημοκρατίας της Πολωνίας, υπόθεση C-526/2016.

[226] Το 2017, η κυβέρνηση της Γαλλίας απαγόρευσε την έκδοση νέων αδειών για εργασίες έρευνας για υδρογονάνθρακες,και νέων παραχωρήσεων για τις άδειες αυτές. Οι ισχύουσες άδειες δεν μπορούν να επεκταθούν μετά το 2040 (νόμος 2017-1839 της 30ης Δεκεμβρίου 2017). Η Γαλλία αιτιολόγησε την απόφαση αυτή ως συμβολή στη μάχη κατά της κλιματικής αλλαγής και υπέρ της προστασία του φυσικού περιβάλλοντος της Μεσογείου και της «βαριάς βιομηχανίας» της Νότιας Γαλλίας, δηλαδή του τουρισμού. Σημειώνεται ότι στην ίδια χώρα, η έρευνα και η παραγωγή υδρογονανθράκων με τη μέθοδο της υδραυλικής ρωγμάτωσης (fracking) έχει απαγορευθεί από το 2011 (νόμος 2011-835 της 13ης Ιουλίου 2011), και το ίδιο ισχύει για αρκετές ευρωπαϊκές χώρες ακόμα. Βλ. Lepage, Y; Berthon, G. (2018, November). France. Στο συλλογικό έργο: Strong, C. (2018). The Oil and Gas Review – Edition 6. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2z7qB6B

ΠΡΑΣΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ

Αν και πρόστιμα για περιβαλλοντικές παραβάσεις βεβαιώνονται, εντούτοις μόνο ένα πολύ μικρό μέρος φαίνεται πως εισπράττεται από το κράτος. Ειδικά σε σχέση με το Πράσινο Ταμείο, το ποσοστό των πράσινων πόρων που καταλήγει σε αυτό και μπορεί να διοχετευθεί σε δράσεις περιβαλλοντικής προστασίας παραμένει περιορισμένο στο ετήσιο 2,5%. Φέτος, για πρώτη φορά θεσμοθετήθηκε εξαίρεση, με αφορμή την πολύνεκρη πυρκαγιά στο Μάτι.

Οι πράσινοι πόροι που είναι διαθέσιμοι στην Ελλάδα, δηλαδή τα έσοδα που εισπράττονται μέσω περιβαλλοντικών ρυθμίσεων και οι χρηματοδοτήσεις που προορίζονται για την προστασία του περιβάλλοντος, αποτελούν αντικείμενο διαχείρισης είτε του Πράσινου Ταμείου είτε των συγχρηματοδοτούμενων στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020 επιχειρησιακών προγραμμάτων.

Στην ενότητα αυτή δίνεται μια συνοπτική εικόνα:

α) της κατάστασης των περιβαλλοντικών εσόδων από εθνικές πηγές,
β) της λειτουργίας του Πράσινου Ταμείου,
γ) του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη».

ΚΡΑΤΙΚΑ ΕΣΟΔΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ως πράσινοι πόροι νοούνται τα έσοδα περιβαλλοντικού σκοπού και χαρακτήρα, τα οποία εισπράττονται είτε απευθείας για λογαριασμό του Πράσινου Ταμείου είτε ως εισφορές, πρόστιμα και φόροι που αποδίδονται στα δημόσια ταμεία.

Από τον Κρατικό Προϋπολογισμό του 2018 προκύπτουν τα παρακάτω έσοδα με περιβαλλοντικό χαρακτήρα, μεγάλο μέρος των οποίων εισπράττεται υπέρ του Πράσινου Ταμείου.[227]

Κρατικός προϋπολογισμός 2018 – Έσοδα περιβαλλοντικού χαρακτήρα

Κωδ.	Ονομασία	2018 Προβλέψεις	2017 Εκτίμηση	2016 Πραγματοποίηση
1364	Τέλη περιβαλλοντικής επιβάρυνσης οχημάτων	0	0	135.042,39
3513	Έσοδα υπέρ Πράσινου Ταμείου από πρόστιμα για αυθαίρετα κτίσματα	5.000.000	4.000.000	3.511.456,64
3516	Έσοδα υπέρ Πράσινου Ταμείου από εισφορές για ανέγερση κτιρίων άνευ χώρου στάθμευσης αυτοκινήτων και πρόστιμα από τη μεταβολή χρήσης κτιρίων που συνεπάγεται αύξηση των θέσεων στάθμευσης αυτοκινήτων	0	0	212.897,78
3517	Έσοδα υπέρ Πράσινου Ταμείου για λογ/σμό "Πράσινο Ταμείο" κλπ, (παρ.7,άρθ.3, ν.2242/94 & ν.1327/83)[228]	5.000.000	4.000.000	4.351.671,06

[227] Βουλή των Ελλήνων. (2017, 20 Δεκεμβρίου). Κύρωση του Κρατικού Προϋπολογισμού οικονομικού έτους 2018 – Κεντρικές Υπηρεσίες. Ανάκτηση από https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=fb5c1115-7a3b-4263-8593-a83201506d56

[228] Άρθ. 30 30 παρ. 3, εδ. α' και β', όπως αντικαταστάθηκαν από το άρθ. 3 παρ. 7 ν. 2242/1994 (Α' 162) και ισχύουν: «*τα πρόστιμα, που επιβάλλονται κατά τις προηγούμενες παραγράφους, περιέρχονται στο Ε.Τ.Ε.Ρ.Π.Σ., τηρούνται σε ειδικό λογαριασμό που ονομάζεται "Πράσινο Ταμείο", εισπράττονται κατά τις διατάξεις για την είσπραξη δημοσίων εσόδων και αποδίδονται στο Ε.Τ.Ε.Ρ.Π.Σ. Τα παραπάνω πρόστιμα διατίθενται, με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος,*

3518	Έσοδα υπέρ Πράσινου Ταμείου από εισφορές για έκδοση αδειών οικοδομών, εξαίρεση από κατεδάφιση και τέλος για παρεκκλίσεις από τους ισχύοντες όρους δόμησης	3.000.000	2.000.000	1.831.428,42
3519	Έσοδα υπέρ Πράσινου Ταμείου για λογ/σμό "Γαλάζιο Ταμείο" (παρ.3, άρθ.3,ν.2242/94)	3.000.000	3.000.000	2.211.486,69
3745	Παράβολα υπέρ Πράσινου Ταμείου εγγραφής των ενεργειακών επιθεωρητών στα οικεία μητρώα (άρθ. 24, ν.4014/11)	1.000.000	1.000.000	827.700,25
3746	Παράβολα αιτήσεων ρύθμισης αυθαιρέτων κατασκευών ή αλλαγών χρήσης ακινήτων (άρθ. 24, ν. 4014/11)	64.000.000	59.000.000	76.710.860
3773	Πρόστιμα Σώματος Επιθεώρησης Περιβάλλοντος, Δόμησης, Ενέργειας και Μεταλλείων (ΣΕΠΔΕΜ)	1.000.000	1.000.000	0

ΠΡΑΣΙΝΟ ΤΑΜΕΙΟ

Το Πράσινο Ταμείο είναι η μοναδική εθνική πηγή πόρων για την εξυπηρέτηση του οικολογικού χρέους της χώρας, όμως είναι μειωμένη λόγω του περιορισμού του ορίου των λειτουργικών του δαπανών ανά στο 2,5% επί του συνόλου των διαθεσίμων του.[229]

Η επίτευξη υψηλού επιπέδου διαφάνειας και δημόσιας λογοδοσίας εξακολουθεί να αποτελεί τη μεγαλύτερη πρόκληση για το Πράσινο Ταμείο. Η υποχρέωση για ετήσια δημοσιοποίηση των οικονομικών δεδομένων του ταμείου προβλέπεται ρητά στον καταστατικό του Πράσινου Ταμείου νόμο 3889/2010. Οι υποχρεώσεις δεν περιορίζονται στη δημοσιοποίηση ετήσιων συγκεντρωτικών προϋπολογισμών – απολογισμών, αλλά και λεπτομερέστερων δεδομένων για τις εισροές και τις χρηματοδοτήσεις, καθώς και για τον απολογισμό των πράσινων πόρων.

Στην ιστοσελίδα του Πράσινου Ταμείου παρατηρείται ελλιπής ενημέρωση: εκθέσεις ορκωτών ελεγκτών δεν αναρτώνται, ενώ οι ετήσιοι προϋπολογισμοί περιορίζονται στην παράθεση βασικών στοιχείων εσόδων και εξόδων, δίχως αναφορά στο περιεχόμενο και δίχως απολογισμό για το έργο.

Πάντα με τον περιορισμό του 2,5%, το Πράσινο Ταμείο οφείλει να διαμορφώνει χρηματοδοτικά προγράμματα, στο πλαίσιο των οποίων εντάσσονται οι δράσεις που λαμβάνουν ενίσχυση. Σημαντικός κανόνας λογοδοσίας που διέπει το ΠΤ και το διαφοροποιεί από τον αδιαφανή και σκανδαλωδώς διαχειριζόμενο προκάτοχό του, το Ειδικό Ταμείο Εφαρμογής Ρυθμιστικών και Πολεοδομικών Σχεδίων (ΕΤΕΡΠΣ) είναι η υποχρέωση για δημοσιοποίηση ετήσιων απολογισμών, τόσο επί του συνόλου της διαχείρισης των πράσινων πόρων όσο και ανά χρηματοδοτικό πρόγραμμα (περ. ι, παρ. 1, άρθ. 5, ν. 3889/2010).

Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης Α' και Β' βαθμού στην περιοχή των οποίων προκλήθηκε η ρύπανση και χρησιμοποιούνται αποκλειστικώς για τη χρηματοδότηση προγραμμάτων αποκατάστασης, αναβάθμισης και προστασίας του περιβάλλοντος στις περιοχές αυτές, που καταρτίζονται από τους ως άνω Ο.Τ.Α. ή από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων".

[229] Η διάταξη της παρ. 4 του άρθ. 3 του ν. 3889/2010, όπως τροποποιήθηκε με την παρ. 6β του άρθ. 39 του ν. 4024/2011 (ΦΕΚ Α' 226/27.10.2011) και στη συνέχεια με το άρθ. 32 παρ. 4 του ν. 4111/2013 (ΦΕΚ Α' 18/25.01.2013) και ισχύει, έχει ως εξής: «κατά τη διάρκεια εφαρμογής του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής, η διάθεση των πόρων του Πράσινου Ταμείου κατ` έτος, όπως προβλέπονται στο άρθρο 8, για τις λειτουργικές του δαπάνες και την επίτευξη των σκοπών του, δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει το δύο και ήμισυ τοις εκατό (2,5%) επί του συνόλου των διαθεσίμων του κατά το τέλος του προηγούμενου έτους. Τα επιπλέον του ανωτέρω ποσοστού διαθέσιμα επιτρέπεται να περιέρχονται στον Κρατικό Προϋπολογισμό με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Οικονομικών και Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής».

Για το 2018, ο προϋπολογισμός του Πράσινου Ταμείου διαμορφώθηκε ως εξής:[230]

ΠΡΑΣΙΝΟ ΤΑΜΕΙΟ Προϋπολογισμός 2018	
Έσοδα	
Πηγή	**€**
Ρύθμιση αυθαιρέτων	173.502.166,86
Πρώην ΕΤΕΡΠΣ (εισπράττονται μέσω ΔΟΥ και αφορούν α) πρόστιμα για αυθαίρετα κτίσματα, β) από χρηματικές ποινές για ρύπανση, γ) διάφορα έσοδα υπέρ λοιπών τρίτων/ Γαλάζιο Ταμείο.	4.000.000
Επιχορηγήσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση	517.833,14
Καταβολή προστίμων που προέρχονται από τις δ/νσεις υδάτων (κ.υ.α. 101123/2015)	130.000.000
Έσοδα υπέρ του πρώην Ενιαίου Φορέα Δασών	15.000.000
Κρατήσεις προς απόδοση στο Ελληνικό Δημόσιο και στα Ασφαλιστικά Ταμεία	540.000
Πρόστιμα και Χρηματικές ποινές	350.000
Επιστροφές δανείων	1.300.000
Τόκοι κεφαλαίων	62.000.000
Λοιπά έσοδα	60.000
ΣΥΝΟΛΟ	**257.400.000**
Έξοδα	
Πηγή	**€**
Χρηματοδοτικά προγράμματα ΠΤ	79.115.059,40
Λειτουργικές δαπάνες (16 εκατ. € για φορολογία εισοδήματος / 0,86 εκατ. € για έξοδα μισθοδοσίας & εργοδοτικών εισφορών για 51 άτομα για 6 μήνες / 540.000 € για ανταποδοτικές κρατήσεις, 200.000€ για έκτακτες ανάγκες / 1,56 εκατ. € αφορά για λειτουργικές δαπάνες)	19.166.940,60
ΣΥΝΟΛΟ	98.282.000

Κατά την τελευταία χρονιά, ενεργοποιήθηκαν τα εξής χρηματοδοτικά προγράμματα, για τα οποία δεν υπάρχει συγκεντρωτική εικόνα, μόνο οι αποφάσεις έγκρισης που αναρτώνται στη Διαύγεια:

ΠΡΑΣΙΝΟ ΤΑΜΕΙΟ	
Χρηματοδοτικά προγράμματα	Πίστωση (€)
1. Φυσικό περιβάλλον και καινοτόμες περιβαλλοντικές δράσεις	2.500.000
2. Φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών 2018	
3. Δράσεις περιβαλλοντικού ισοζυγίου 2018	37.982.663,87
4. Ευρωπαϊκό πρόγραμμα LIFE 2018	2.000.000
5. Συνεχιζόμενα έργα για το 2018	15.545.215,94
6. Προστασία Θαλάσσιου Περιβάλλοντος και πρόληψη/αντιμετώπιση θαλάσσιας ρύπανσης 2018 (Γαλάζιο Ταμείο)	2.800.000
7. Προστασία και αναβάθμιση δασών 2018	10.000.000

Αξιόλογη εξέλιξη αποτελεί η επικαιροποίηση του οδηγού διαχείρισης για τα χρηματοδοτικά προγράμματα επίτευξης του περιβαλλοντικού ισοζυγίου, στο πλαίσιο του άξονα «Αστική

[230] Πράσινο Ταμείο. (2017, 20 Δεκεμβρίου). Απόφαση Διοικητικού Συμβουλίου 130.1/2017 (ΑΔΑ: Ψ9ΣΕ46Ψ844-5Λ7).

αναζωογόνηση 2018».[231] Σύμφωνα με το άρθ. 77 του ν. 4495/2017 για το δομημένο περιβάλλον, οι δράσεις περιβαλλοντικού ισοζυγίου αποσκοπούν στην «περιβαλλοντική και πολεοδομική αποκατάσταση και εξισορρόπηση της επιβάρυνσης που προκαλείται από τη διατήρηση αυθαιρέτων κατασκευών και αλλαγών χρήσης». Σε εφαρμογή αυτού και των άρθ. 6 και 7 του ν. 3843/2010 για τους ημιυπαίθριους, το Πράσινο Ταμείο εξειδικεύει κριτήρια ένταξης, διευκρινίζοντας ότι αυτό «το πρόγραμμα δεν χρηματοδοτεί δράσεις σε περιοχές εκτός σχεδίου ή εκτός ορίων οικισμών».

Ειδικά όσον αφορά την εφαρμογή των διατάξεων για την επίτευξη περιβαλλοντικού ισοζυγίου από την τακτοποίηση πολεοδομικών αυθαιρεσιών, επισημαίνεται πως ακόμα εκκρεμεί η έκδοση του π.δ. που προβλέπεται στο άρθ. 7, παρ. 3 του ν. 3843/2010, σχετικά με τα ειδικότερα κριτήρια κατανομής του ειδικού προστίμου ανά πρωτοβάθμιο ΟΤΑ για την «*απόκτηση, αποκατάσταση και συντήρηση ακινήτων σε παραδοσιακούς οικισμούς, ιστορικά κέντρα πόλεων και προστατευόμενες περιοχές της φύσης και της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και την απελευθέρωση, αποκατάσταση, αναβάθμιση, ανάπλαση και προστασία χώρων με ιδιαίτερη περιβαλλοντική σημασία, όπως ακτών, παραλιακών ζωνών, ρεμάτων, αλσών, δασών και δασικών εκτάσεων*».

ΠΡΑΣΙΝΟ ΤΑΜΕΙΟ – ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ

Νομοθέτημα	**Ρύθμιση**
Άρθ. 55, ν. 4512/2018 Ρυθμίσεις για την εφαρμογή των Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και άλλες διατάξεις	Ειδικός λογαριασμός δημιουργείται στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας υπό τη διαχείριση του Πράσινου Ταμείου, ο οποίος αφορά αποκλειστικά σε έργα αποκατάστασης λατομείων.
Άρθ. 11, ν. 4519/2018 Φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών και άλλες διατάξεις	β) Οι δαπάνες μισθοδοσίας των φορέων διαχείρισης καλύπτονται για το έτος 2018 από το Πράσινο Ταμείο, ενώ οι λοιπές λειτουργικές δαπάνες καλύπτονται εν μέρει από πιστώσεις που εγγράφονται στον τακτικό προϋπολογισμό του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας για το σκοπό αυτόν και εν μέρει από το Πράσινο Ταμείο. γ) Για τα επόμενα έτη και εφόσον έχουν αναρτηθεί οι οριστικοί πίνακες κατάταξης του άρθ. 7, οι λειτουργικές δαπάνες των ΦΔΠΠ, συμπεριλαμβανομένων των δαπανών μισθοδοσίας, καλύπτονται από πιστώσεις που εγγράφονται στον τακτικό προϋπολογισμό του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, διαφορετικά από το ΠΤ.
Άρθ. 37, ν. 4546/2018 Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της οδηγίας 2014/89/ΕΕ «περί θεσπίσεως πλαισίου για το θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό»	Μεταφορά στον Κρατικό Προϋπολογισμό ποσό από τον ετήσιο προϋπολογισμό του ΠΤ για δασοπροστασία και πρόληψη λαθροϋλοτομίας, για εξυπηρέτηση των σκοπών του Ειδικού Φορέα Δασών. Η ΓΔ Δασών & Δασικού Περιβάλλοντος του ΥΠΕΝ υποβάλλει ετήσια απολογιστική έκθεση στο ΠΤ.
ΠΝΠ «Επείγοντα μέτρα για την εκτέλεση πράξεων κατεδάφισης και την αποκατάσταση ζημιών από τις πυρκαγιές της 23ης και 24ης Ιουλίου 2018» (ΦΕΚ Α' 149/2018)	Οι δαπάνες της εκτέλεσης των πράξεων κατεδάφισης καλύπτονται από το Πράσινο Ταμείο, καταλογίζονται σε βάρος του υπόχρεου. Το Πράσινο Ταμείο μπορεί να διαθέτει πόρους κατά παρέκκλιση των περιορισμών της παρ. 4 του άρθρου 3 του ν. 3889/2010 (Α΄ 182).
Υπουργική απόφαση ΥΠΕΝ/ΔΑΟΚΑ/13096/1035 (ΦΕΚ Β' 916/15.03.2018)	Καθορισμός των περιπτώσεων και της διαδικασίας μερικής επιστροφής χρηματικών ποσών ενιαίου ειδικού προστίμου αυθαιρέτων κατασκευών, που έχουν υπαχθεί στις διατάξεις αναστολής επιβολής κυρώσεων των νόμων ν. 4014/2011, ν. 4178/2013 και ν. 4495/2017.

[231] Πράσινο Ταμείο. (2018, Ιούνιος). Οδηγός διαχείρισης χρηματοδοτικού προγράμματος: «Δράσεις περιβαλλοντικού ισοζυγίου» 2017-2018 – 'Άξονας προτεραιότητας 1 «Αστική αναζωογόνηση 2018». Ανάκτηση από: http://www.prasinotameio.gr/attachments/article/312/ΟΔΗΓΟΣ%20ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ%20ΙΣΟΖΥΓΙΟ%202018.pdf

Τέλος, είναι απαραίτητο να τονιστεί για άλλη μια φορά η ανάγκη προστασίας του Πράσινου Ταμείου από κάθε προσπάθεια αλλοίωσης του καταστατικού σκοπού του και της κατεύθυνσης των πόρων του με βάση τις πηγές εσόδων του. Η ίδρυση του Πράσινου Ταμείου αποτέλεσε δίχως καμία αμφιβολία μια εξέλιξη – ορόσημο στα περιβαλλοντικά πράγματα, ιδιαίτερα καθώς αντικατέστησε το εξαιρετικά προβληματικής και αδιαφανούς λειτουργίας Ειδικό Ταμείο Εφαρμογής Ρυθμιστικών και Πολεοδομικών Σχεδίων (ΕΤΕΡΠΣ),[232] το οποίο ιδρύθηκε το 1972 και διαχειρίστηκε με μνημειώδη αδιαφάνεια άγνωστα ποσά από φόρους και πρόστιμα που εισπράχθηκαν για περιβαλλοντικούς σκοπούς, αλλά παραμένει άγνωστο πού κατέληξαν.[233]

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Στο πλαίσιο του συγχρηματοδοτούμενου από την ΕΕ (80%) και την Ελλάδα (20%) Εταιρικού Συμφώνου για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2014-2020 συνενώνονται οι τομείς του περιβάλλοντος και των μεταφορών κάτω από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη».

Μέσα στη χρονιά, εκδόθηκαν οι ακόλουθες προσκλήσεις για υποβολή προτάσεων:

ΤΙΤΛΟΣ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ (€)
Εκπόνηση, αξιολόγηση και αναθεώρηση ειδικών χωροταξικών πλαισίων	445.494,39
Ολοκλήρωση εθνικού συστήματος προστατευόμενων περιοχών	33.315.221
Δημοτική κομποστοποίηση αποβλήτων (Β. Αιγαίο)	1.400.000
Δημιουργία πράσινων σημείων (Κ. Μακεδονία)	10.000.000
Ολοκλήρωση και συμπλήρωση υποδομών ΟΕΔΑ Περιφέρειας Δ. Ελλάδας	15.300.000
Ολοκληρωμένη διαχείριση αστικών αποβλήτων (Περιφέρεια Πελοποννήσου)	58.000.000
Ολοκλήρωση και συμπλήρωση υποδομών ΟΕΔΑ στη Στερεά Ελλάδα	6.500.000
Καταπολέμηση χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων	400.000
Παραγωγή ενέργειας από μονάδες ΣΗΘΥΑ ή με χρήση ΑΠΕ σε νοσοκομεία	64.933.924
Διασφάλιση ποιότητας μετρήσεων ατμοσφαιρικής ρύπανσης	284.000
Συστηματική καταγραφή υδρογεωτρήσεων	2.550.000
Ολοκλήρωση και συμπλήρωση υποδομών ΟΕΔΑ στην Αττική	150.000.000
Έργα ύδρευσης Νήσου Κέρκυρας	49.000.000
Ολοκλήρωση υποδομών επεξεργασίας αστικών λυμάτων (ΕΕΛ) στους οικισμούς Γ' προτεραιότητας (πληθυσμός 2.000-15.000 ι.π.)	4.346.349
Ενεργειακή αναβάθμιση δημοσίων κτιρίων σε αθλητικές εγκαταστάσεις	27.353.750
Δράσεις διαχείρισης βιοαποβλήτων	3.940.000
Διαχείριση αποβλήτων από προσφυγικές ροές στα νησιά Β. Αιγαίου και Δωδεκανήσου	3.047.059
Έργα διευθέτησης χειμάρρων/ρεμάτων – Αντιπλημμυρική προστασία πόλεων	98.171.734
Συστηματική καταγραφή υδρογεωτρήσεων	2.400.00
Ολοκλήρωση και συμπλήρωση υποδομών ολοκληρωμένης διαχείρισης αποβλήτων	26.000.000
Ολοκλήρωση ΕΕΛ στους υπολειπόμενους οικισμούς Α' και Β΄ προτεραιότητας	239.626.716
Ενεργειακή αναβάθμιση δημοσίων κτιρίων – Βουλή των Ελλήνων	3.000.000
Σύνταξη καταλόγου εισβλητικών ειδών και μεθοδολογίας για την εκτίμηση του κινδύνου	150.000

[232] Σοβαρή κριτική στη λειτουργία του ΕΤΕΡΠΣ έχει ασκηθεί τόσο από το WWF Ελλάς, όσο και από άλλες οργανώσεις, όπως η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία. Εκτενής αναφορά περιλαμβάνεται στην πρώτη ετήσια έκθεση του WWF Ελλάς για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας (2005), η οποία είναι ηλεκτρονικά διαθέσιμη στο http://politics.wwf.gr/images/stories/political/nomothesia/nomoreport2005.pdf (τελευταία πρόσβαση: 28 Μαΐου 2011).

[233] Οι διαπιστώσεις του WWF Ελλάς σχετικά με το τεράστιο έλλειμμα διαφάνειας, δημόσιας λογοδοσίας και αποτελεσματικής διαχείρισης των πόρων του ΕΤΕΡΠΣ επιβεβαιώνεται από την έκθεση ελέγχου πεπραγμένων του ειδικού αυτού λογαριασμού την οποία ανέθεσε το ΥΠΕΚΑ στην εταιρεία ελεγκτικών και οικονομικών υπηρεσιών PricewaterhouseCoopers Business Solutions ΑΕ. Η έκθεση «Διοικητική σύνοψη – Αποτύπωση υφιστάμενης κατάστασης λειτουργίας του ΕΤΕΡΠΣ» είναι διαθέσιμη από: http://www.prasinotameio.gr/images/documents/dioik_synopsi.pdf.

Εκπόνηση, αξιολόγηση και αναθεώρηση εθνικών χωροταξικών πλαισίων	170.000
Εκπόνηση, αξιολόγηση και αναθεώρηση εθνικών χωροταξικών πλαισίων	30.000
Παρακολούθηση & καταγραφή της κατάστασης των θαλάσσιων υποπεριοχών	7.950.000
Υποδομές επεξεργασίας αστικών λυμάτων στους οικισμούς Γ' προτεραιότητας	8.200.000
Διαχείριση αστικών αποβλήτων: Μονάδες επεξεργασίας αποβλήτων στη Θεσσαλία	44.230.000
Διαχείριση αστικών αποβλήτων: Υλοποίηση ώριμων έργων	45.000.000

Όπως επισημάνθηκε στην 3η συνεδρίαση της Επιτροπής Παρακολούθησης του επιχειρησιακού προγράμματος Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξης 2014-2020 (ΕΠ ΥΜΕΠΕΡΑΑ),[234] τα ποσοστά απορρόφησης παραμένουν χαμηλά. Ιδιαίτερης σημασίας ζήτημα αποτελεί η ολοκλήρωση των έργων διαχείρισης υγρών αποβλήτων σε οικισμούς β' (πληθυσμός > 15.000) και γ' (πληθυσμός 2.000-15.000 ι.π.) προτεραιότητας κατά την οδηγία 91/271/ΕΟΚ. Σημειώνεται ότι οι διατιθέμενοι από το επιχειρησιακό πρόγραμμα πόροι δεν επαρκούν για την κάλυψη όλων των οικισμών β' και γ' προτεραιότητας, ώστε να επιτευχθεί πλήρης συμμόρφωση της χώρας με τις απαιτήσεις της κοινοτικής νομοθεσίας.

Σύμφωνα με τον πίνακα εκπλήρωσης των εκ των προτέρων αιρεσιμοτήτων,[235] η συμμόρφωση με τις απαιτήσεις της οδηγίας 2000/60/ΕΕ για τα νερά αποτελούσε εκκρεμότητα, η οποία ολοκληρώθηκε με την έγκριση των 14 σχεδίων διαχείρισης λεκανών απορροής των υδατικών διαμερισμάτων της χώρας (βλ. σχετική ενότητα για το νερό).

Σύνταξη κεφαλαίου: Θεοδότα Νάντσου

[234] Αποφάσεις – συμπεράσματα 3ης συνεδρίασης Επιτροπής Παρακολούθησης Ε.Π. «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξης» 2014-2020. Αθήνα, 24 Νοεμβρίου 2017 (ΑΔΑ: 6ΒΗΛ465ΧΙ8-Η8Ε).

[235] Εθνική Αρχή Συντονισμού. (2017, Νοέμβριος). Εκ των προτέρων αιρεσιμότητες – Πρόοδος εκπλήρωσης. ΕΠ «Υποδομές μεταφορών, περιβάλλον & αειφόρος ανάπτυξης 2014-2020». Ειδική Υπηρεσία Στρατηγικής, Σχεδιασμούς και Αξιολόγησης.

ΧΩΡΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Δραματικό ορόσημο για την πολεοδομική πραγματικότητα της χώρας ήταν η πολύνεκρη πυρκαγιά στο Μάτι που κατέδειξε τις συνέπειες της αυθαίρετης και της εκτός σχεδίου δόμησης. Οι πρώτες σημαντικής έκτασης κατεδαφίσεις αυθαιρέτων πραγματοποιήθηκαν μαζί με τις νομιμοποιήσεις παρανομιών που συνεχίζονται με αδιαφανείς διαδικασίες, και την επιδείνωση του θεσμικού πλαισίου δόμησης.

Ορόσημο ήταν και ο νόμος για τη θαλάσσια χωροταξία, που ψηφίστηκε κατόπιν απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για παραπομπή της Ελλάδας στο Δικαστήριο της ΕΕ. Στον αντίποδα, ο νέος νόμος για τη δόμηση αποτελεί ένα ακόμα δείγμα κακής νομοθέτησης, καθώς περιπλέκει το ρυθμιστικό πλαίσιο, ανοίγει νέα κεφάλαια νομιμοποίησης αυθαιρέτων και παρατείνει εκ νέου την προθεσμία τακτοποίησης παρανομιών.

ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

Παρά τη μεγάλη καθυστέρηση συμμόρφωσης με την προθεσμία και τις ασάφειες του σχετικού νόμου, η μεταφορά της οδηγίας για τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό ήταν αναμφισβήτητα η σημαντικότερη εξέλιξη στον τομέα της χωροταξίας. Η εφαρμογή του νέου νόμου και ο αποτελεσματικός συντονισμός όλων των επιπέδων και εργαλείων χωροταξικού σχεδιασμού είναι μια μεγάλη πρόκληση και αγώνας δρόμου για τις αρμόδιες υπηρεσίες, ώστε να τηρηθούν οι προθεσμίες της οδηγίας και να εφαρμοστεί ουσιαστικά σε σχέση με την ανάγκη συμπερίληψης στα σχέδια της παράκτιας ζώνης.

Στο πεδίο του σχεδιασμού για την υπόλοιπη επικράτεια, η πορεία αξιολόγησης και αναθεώρησης των ειδικών χωροταξικών πλαισίων εξακολουθεί να εξελίσσεται αργά. Το πρώτο περιφερειακό χωροταξικό που εγκρίθηκε είναι αυτό της Κρήτης, ενώ η ολοκλήρωση των λοιπών 11 περιφερειακών χωροταξικών έχει εξαγγελθεί για το τέλος του 2018.

Επιγραμματικά, οι κυριότερες νέες κανονιστικές ρυθμίσεις στο πεδίο του χωροταξικού σχεδιασμού φαίνονται στον παρακάτω πίνακα.

ΝΕΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΧΩΡΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ

ΦΕΚ /ΑΔΑ	Ημ/νία	Τίτλος
Α' 101/2018	12.06.2018	Νόμος 4546/2018 «Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της οδηγίας 2014/89/ΕΕ «περί θεσπίσεως πλαισίου για το θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό» και άλλες διατάξεις».
Β' 2818/2018	16.07.2018	ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/39459/683 «Τεχνικές προδιαγραφές εκπόνησης μελετών Περιφερειακών Χωροταξικών Πλαισίων (Π.Χ.Π.) του ν. 4447/2016»
Α' 114/2018	29.06.2018	Προεδρικό διάταγμα 59/2018 «Κατηγορίες και περιεχόμενο χρήσεων γης»

Ν. 4546/2018 για τη θαλάσσια χωροταξία

Με την ψήφιση του νόμου 4546/2018 (ΦΕΚ Α' 101/12.06.2018), μεταφέρεται στο εθνικό δίκαιο η οδηγία 2014/89/ΕΕ για τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό. Η κατάθεση αυτού του νομοσχεδίου στη Βουλή και η ψήφισή του ήρθε με μεγάλη καθυστέρηση, καθώς η προθεσμία ενσωμάτωσης ήταν η 18η Σεπτεμβρίου 2016. Προηγήθηκε μάλιστα τον Δεκέμβριο 2017 απόφαση της Επιτροπής για

παραπομπή στο ΔΕΕ,[236] καθώς η Ελλάδα δεν είχε ενσωματώσει έγκαιρα την οδηγία για τη θαλάσσια χωροταξία στο εθνικό δίκαιο. Περισσότερο από δύο χρόνια από την αρχική διαβούλευση επί του νομοσχεδίου (2016), η Ελλάδα ενσωμάτωσε τον Ιούνιο 2018 την οδηγία με τον ως άνω νόμο.[237]

Αξίζει να σημειωθεί ότι αξιοποιώντας τη δυνατότητα που έχει το ΔΕΕ να επιβάλει πρόστιμο στις χώρες που δεν ενσωματώνουν έγκαιρα ευρωπαϊκές οδηγίες ήδη από την πρώτη καταδίκη στο ΔΕΕ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε προτείνει ημερήσιο πρόστιμο για την Ελλάδα της τάξης των 31.460 ευρώ για κάθε μέρα από την έκδοση της απόφασης μέχρι την ενσωμάτωσης της οδηγίας. Μετά την ψήφιση του νόμου ενσωμάτωσης, η Επιτροπή απέσυρε την προσφυγή κατά της χώρας. Σε συνέχεια της θέσπισης του νόμου ενσωμάτωσης, η ΕΕ παραιτήθηκε από την προσφυγή και το δικαστήριο καταδίκασε την Ελληνική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.

Με βάση τον ν. 4546/2016, αρμόδια αρχή για την εφαρμογή της οδηγίας είναι ο Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας, ο οποίος μπορεί να ορίσει αρμόδια υπηρεσία για την εφαρμογή της.

Η οδηγία 2014/89/ΕΕ[238] έχει ως στόχο την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης των ανθρώπινων οικονομικών δραστηριοτήτων και των θαλάσσιων περιοχών, καθώς και τη βιώσιμη χρήση των θαλάσσιων πόρων. Κατά το άρθρο 15 της οδηγίας (άρθ. 5, ν. 4546/2018), θαλάσσιος χωροταξικός σχεδιασμός θα πρέπει να ολοκληρωθεί το συντομότερο δυνατόν και πάντως το αργότερο έως τις 31 Μαρτίου 2021, δηλαδή σε λιγότερο από τρία χρόνια από τη θέσπιση του νέου νόμου.

Αβεβαιότητα γεννάται για την επίτευξη επί της ουσίας συντονισμού των θαλάσσιων χωροταξικών πλαισίων με τις κατευθύνσεις του εθνικού χωρικού σχεδιασμού. Η χρονική πίεση, δεδομένης βέβαια και της μεγάλης καθυστέρησης μεταφοράς της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο, επιχειρείται να ξεπεραστεί με την πρόβλεψη του άρθ. 6 πως η εθνική στρατηγική για τον θαλάσσιο χώρο αποτελεί μεν μέρος της εθνικής χωρικής στρατηγικής, εντούτοις όμως κατά την πρώτη εφαρμογή η κατάρτισή της θα προηγηθεί της εθνικής χωρικής στρατηγικής του ν. 4447/2016.

Ενδεικτικό επίσης των ασφυκτικών πλέον χρονικών περιθωρίων είναι ότι ως αρμόδια αρχή ορίζεται ο Υπουργός που αναλαμβάνει έτσι αρμοδιότητες σχεδιασμού και αξιολόγησης, εποπτεύει και συντονίζει προγράμματα και ενημερώνει την ΕΕ. Με απόφασή του θα οριστεί η αρμόδια υπηρεσία για την εφαρμογή των διατάξεων του νόμου, διαδικασία που πάντως συνεπάγεται επιπλέον καθυστέρηση στην εφαρμογή και ανάπτυξη των θαλάσσιων χωροταξικών. Με απόφαση υπουργού θα οριστούν και οι προδιαγραφές εκπόνησης των θαλάσσιων χωροταξικών σχεδίων. Σε κάθε περίπτωση, η εφαρμογή του θαλάσσιου χωροταξικού σχεδιασμού δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί ως αρμοδιότητα αποκλειστικά του ΥΠΕΝ, δεδομένου μάλιστα ότι η διαχείριση του θαλάσσιου χώρου και ο σχεδιασμός δραστηριοτήτων και χρήσεων αφορά πολλούς φορείς και συναρμόδιες αρχές (π.χ. Υπουργείο Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, σχετικές αποκεντρωμένες και περιφερειακές υπηρεσίες).

Δεδομένου του διατομεακού χαρακτήρα του θαλάσσιου σχεδιασμού και του ενιαίου χαρακτήρα του θαλάσσιου χώρου, σημείο προβληματισμού για την αποτελεσματική εφαρμογή αποτελεί η πρόβλεψη ότι τα θαλάσσια χωροταξικά σχέδια αντιστοιχίζονται με τα περιφερειακά χωροταξικά.

Όπως επισημαίνεται στην έκθεση της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής: «*παρατηρείται ότι μεταξύ του θαλάσσιου χωροταξικού σχεδιασμού που θα εκπονηθεί και του ήδη εκπονηθέντος χωροταξικού σχεδιασμού δεν φαίνεται να δημιουργείται σχέση κατίσχυσης του ενός έναντι του άλλου (βλ. και άρθρα 6 παρ. 5 και 7). Επομένως, δεν είναι σαφές τι θα εφαρμοσθεί σε περίπτωση*

[236] Προσφυγή της 18ης Ιανουαρίου 2018 – Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας (Υπόθεση C-36/18) (Επίσημη Εφημερίδα C 94/14 της 12.3.2018).
[237] Νόμος 4546/2018 «Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της οδηγίας 2014/89/ΕΕ «περί θεσπίσεως πλαισίου για το θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό» και άλλες διατάξεις» (Α΄101)
[238] Οδηγία (ΕΕ) 2014/89/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Ιουλίου 2014, περί θεσπίσεως πλαισίου για τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό.

σύγκρουσης μεταξύ των σχετικών σχεδίων (επί παραδείγματι, ως προς τα κριτήρια επίλυσης τυχόν διαφορών). Δεδομένου ότι η αρχή για την κατάρτιση της εθνικής θαλάσσιας χωροταξικής στρατηγικής και των θαλάσσιων χωροταξικών σχεδίων είναι ο αρμόδιος υπουργός, υπό την εποπτεία του οποίου καταρτίζονται και η εθνική χωρική στρατηγική και τα ειδικά και τα περιφερειακά χωροταξικά πλαίσια, η εποπτεία εναρμόνισης των ήδη εκπονηθέντων χωροταξικών σχεδίων και του θαλάσσιου χωροταξικού σχεδιασμού γίνεται σε κεντρικό επίπεδο.»[239]

Θετικό στοιχείο του νόμου είναι ότι διευκρινίζεται πως ο θαλάσσιος και ο παράκτιος χώρος, περιλαμβανομένου και του αιγιαλού, θα αντιμετωπίζονται ενιαία. Όπως επισημάνθηκε από το WWF Ελλάς, η ενσωμάτωση πρέπει επίσης να συνοδευτεί με την κύρωση του πρωτοκόλλου της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την ολοκληρωμένη διαχείριση της παράκτιας ζώνης.[240] Σε κάθε περίπτωση, η εφαρμογή του νέου νόμου θα δοκιμαστεί και από το αναμενόμενο σχέδιο νόμου για τον αιγιαλό που είναι γνωστό ότι προετοιμάζει το Υπουργείο Οικονομικών (βλ. σχετικό κεφάλαιο) και βεβαίως από την τήρηση των προβλεπόμενων και δεσμευτικών για τη χώρα προθεσμιών ολοκλήρωσης του θαλάσσιου χωροταξικού σχεδιασμού.

Ειδικός και περιφερειακός χωροταξικός σχεδιασμός

Σύμφωνα με τον νόμο για τη χωροταξία 4447/2016 (ΦΕΚ Α' 241/23.12.2016), τα ειδικά και τα περιφερειακά χωροταξικά πλαίσια αποτελούν τα εργαλεία του στρατηγικού χωρικού σχεδιασμού, προσδιορίζουν δηλαδή τις στρατηγικές κατευθύνσεις σε εθνικό επίπεδο. Ειδικά δε τα περιφερειακά χωροταξικά προβλέπεται ότι περιέχουν κατευθύνσεις για χρήσεις γης και όρους δόμησης που λαμβάνονται υπόψη μέχρι τη θεσμοθέτηση υποκείμενου χωροταξικού σχεδιασμού.

Όπως προκύπτει από τον προγραμματισμό δράσεων εφαρμογής της στρατηγικής ανάπτυξης που παρουσιάστηκε στο Eurogroup της 22ης Ιουνίου 2018, προηγείται το ειδικό χωροταξικό για τον τουρισμό (2019), και ακολουθούν τα σχέδια για τη βιομηχανία (2020), τον ορυκτό πλούτο (2020), τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (2020) και τις ιχθυοκαλλιέργειες (2021). Επίσης, η κατάρτιση των τοπικών χωρικών σχεδίων αναμένεται να ξεκινήσει μέσα στο τελευταίο τρίμηνο του 2018, ενώ η ολοκλήρωση της διαδικασίας αναθεώρησης των ειδικών χωροταξικών πλαισίων αναμένεται να έχει ολοκληρωθεί μέχρι το τέλος του 2021.

Το ειδικό χωροταξικό πλαίσιο για τον τουρισμό βρίσκεται σε φάση εκπόνησης,[241] ενώ το ειδικό χωροταξικό για τις ΑΠΕ βρίσκεται στη φάση σύνταξης τεχνικών προδιαγραφών για την αξιολόγηση και αναθεώρησή του. Το ειδικό χωροταξικό για τον τουρισμό έχει εντοπιστεί ως επείγουσα προτεραιότητα, δεδομένων των αποφάσεων με τις οποίες το Συμβούλιο Επικρατείας ακύρωσε τα δυο προηγούμενα πλαίσια: με τη ΣτΕ Ε' 519/2017 καταργήθηκε το ειδικό χωροταξικό για τον τουρισμό του 2009 (κ.υ.α. 24208/2009 (Β΄1138Β'), καθώς το δικαστήριο έκρινε ότι αυτό αντικαταστάθηκε από το νέο χωροταξικό πλαίσιο του 2013, ενώ με τη ΣτΕ Ολ. 3632/2015 ακυρώθηκε και το νέο ειδικό χωροταξικό του 2013 (κ.υ.α. 67659/9.12.2013 ΦΕΚ Β΄3155). Με

[239] Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής. (2018, 4 Ιουνίου). Έκθεση επί του νομοσχεδίου «Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της οδηγίας 2014/89/ΕΕ «περί θεσπίσεως πλαισίου για το θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό» και άλλες διατάξεις». Ανάκτηση από https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/7b24652e-78eb-4807-9d68-e9a5d4576eff/e-thalassa-epist.pdf

[240] WWF Ελλάς. (2018, 31 Μαΐου). WWF Ελλάς: τοποθέτηση για το σχέδιο νόμου για τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό. [Ανακοίνωση]. Ανάκτηση από:http://www.wwf.gr/news/2089-topothetisi-gia-to-sxedio-nomou-gia-ton-thalassio-xorotaksiko-sxediasmo

[241] Απόφαση ΥΠΕΝ/ΔΧΩΡΣ/42875/744. (2018, 4 Ιουλίου). Απόφαση έγκρισης των τεχνικών προδιαγραφών, της διαδικασίας ανάθεσης και των εγγράφων της σύμβασης για τη σύναψη δημόσιας σύμβασης εκπόνησης της μελέτης «Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον τουρισμό» (ΑΔΑ: ΨΤΝΝ4653Π8-ΖΣΔ).

εγκύκλιό της,[242] η αρμόδια Δ/νση Χωροταξικού Σχεδιασμού του ΥΠΕΝ επιχειρεί να ξεκαθαρίσει το θολό τοπίο για την ανάπτυξη μεγάλων τουριστικών επενδύσεων, κάνοντας ειδική αναφορά στη ΣτΕ 519/2017 και παραπέμποντας στα υφιστάμενα περιφερειακά χωροταξικά, στα χωρικά σχέδια τοπικού επιπέδου και στην ειδικότερη τουριστική νομοθεσία.

Η πρώτη διαδικασία αναθεώρησης περιφερειακού χωροταξικού πλαισίου (π.χ.σ.) που ολοκληρώθηκε αφορά την Κρήτη, της οποίας το νέο περιφερειακό χωροταξικό εγκρίθηκε με την κ.υ.α. 42284/13.10.2017 (ΑΑΠ 260/2017).

Το νέο χωροταξικό της Κρήτης καθορίζει:

- Ευρείες ζώνες ανάπτυξης αστικών δραστηριοτήτων (άρθ. 5), με επιδίωξη τον περιορισμό της εκτός σχεδίου δόμησης.
- Ευρύτερες χωρικές ενότητες α) ανάπτυξης γεωργίας και λοιπού πρωτογενούς τομέα, β) αστικής/οικιστικής / τουριστικής ανάπτυξης και παραθεριστικής κατοικίας, γ) ανάπτυξης ενέργειας από ΑΠΕ,
- Πύλες του δικτύου μεταφορών και διαμετακομιστικά κέντρα εθνικής εμβέλειας.
- Σημειακές παραγωγικές δραστηριότητες εθνικής και περιφερειακής εμβέλειας. Σε αυτές κατατάσσονται τα υφιστάμενα ΒΙΠΑ/ΒΙΟΠΑ/ΒΙΠΕ και ΒΕΠΕ, ενώ επιδιώκεται η ανάπτυξη επιχειρηματικών πάρκων ειδικού τύπου, με έμφαση στις τεχνοπόλεις, για την εγκατάσταση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων νέας και υψηλής τεχνολογίας, ερευνητικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες, επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών και θερμοκοιτίδες επιχειρήσεων. Σε σχέση με τους ενεργειακούς κόμβους, προβλέπεται η αναβάθμιση του θερμικού σταθμού Αθερινόλακκου και ο περιορισμός λειτουργίας του ΑΗΣ Λινοπεραμάτων. Προτείνεται επίσης η δημιουργία νέου σταθμού ηλεκτροπαραγωγής με φυσικό αέριο στην Κορακιά Ηρακλείου.
- Φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους διεθνούς, εθνικής και περιφερειακής εμβέλειας, οι οποίοι συνδυαστικά με τις περιοχές Natura «συγκροτούν ευρείες περιοχές με φέρουσα ικανότητα φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου, εντός των οποίων αναλαμβάνονται στοχευμένες χωρικές δράσεις για την προστασία και ανάδειξη των στοιχείων τους [...]». Ως διεθνούς σημασίας στοιχεία ορίζονται το περιπατητικό μονοπάτι Ε4, το Φαράγγι Σαμαριάς, η εντός των τειχών Πόλη των Χανίων, η Παλαιά Πόλη Ρεθύμνου, Μονή Αρκαδίου, η Κνωσός, το Φρούριο Λιμένος (Κούλες) και τα τείχη της πόλεως του Ηρακλείου, Φαιστός, το Ανάκτορο Μαλίων, η Σπιναλόγκα, το Ανάκτορο Ζάκρου και το Φοινικόδασος στο Βάι.

Ανάμεσα στους στρατηγικούς του στόχους περιλαμβάνεται η «ενίσχυση της ετοιμότητας να υποδεχθεί χερσαίες εγκαταστάσεις [....] για την έρευνα και πιθανή εκμετάλλευση υδρογονανθράκων». Η στόχευση αυτή προκαλεί απορία, καθώς φαίνεται να περιορίζεται αποκλειστικά στις χερσαίες εγκαταστάσεις εξυπηρέτησης των εργασιών πετρελαίου που θα πραγματοποιηθούν στον θαλάσσιο χώρο, χωρίς να ακολουθείται από οποιαδήποτε πραγματική πρόβλεψη που να ενισχύει την ετοιμότητα αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων τόσο από τη λειτουργία των εγκαταστάσεων, όσο και από την πολύ πραγματική απειλή ατυχημάτων πετρελαιοκηλίδας. Η έλλειψη αυτή επισημαίνεται και στη γνωμοδότηση που υποβλήθηκε από το Περιφερειακό Συμβούλιο Περιφέρειας Κρήτης στη Β1 φάση της μελέτης «Αξιολόγηση, αναθεώρηση και εξειδίκευση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Κρήτης».[243]

---

[242] Εγκύκλιος Διεύθυνσης Χωροταξικού Σχεδιασμού 28089/2017. (2017, 13 Ιουνίου). Ενημέρωση σχετικά με 519/2017 απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας για το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον τουρισμό.

[243] Περιφέρεια Κρήτης, Περιφερειακό Συμβούλιο. Απόσπασμα πρακτικού 12/10-11-2015. Αριθμ. Απόφασης 75/2015.

Ενδιαφέρον έχει η διατήρηση της πρόβλεψης του προηγούμενου περιφερειακού χωροταξικού Κρήτης για καθορισμό περιοχών με φέρουσα ικανότητα φυσικού κεφαλαίου, στις οποίες περιλαμβάνονται εκτεταμένες ζώνες μεγάλης οικολογικής αξίας και τοπία σε μεγάλο βαθμό αδιατάρακτα. Τέτοια περίπτωση είναι η «ενιαία ζώνη στα ανατολικά, αρχίζοντας από τα Περιβολάκια και τον Άγιο Γιώργη έως και βόρεια στο ακρωτήρι Σίδερο και τους Διονυσάδες» (άρθ. 11, παρ. 2) στο Λασίθι. Στην περιοχή αυτή όμως έχει εντωμεταξύ εγκριθεί η κατασκευή μεγάλου τουριστικού συγκροτήματος 1.900 κλινών, το οποίο περιλαμβάνει συνεδριακά κέντρα, γήπεδα γκολφ, υδροθεραπευτήρια, λιμενικές υποδομές, εμπορικά καταστήματα, θρησκευτικούς χώρους, και ελικοδρόμιο. Εκκρεμεί επίσης η αδειοδότηση άλλης μιας αντίστοιχου μεγέθους τουριστικής επένδυσης. Όπως είχε εκτιμηθεί κατά τη φάση αξιολόγησης του πρώτου περιφερειακού χωροταξικού Κρήτης, η άσκηση συνδυασμένων πολιτικών, όπως ο καθορισμός περιοχών με ιδιαίτερη φέρουσα ικανότητα φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου, κατά την πρώτη δεκαετία 2003-2013, αξιολογήθηκε ελλειμματική και είναι απαραίτητο κατά την επόμενη προγραμματική περίοδο να κατευθυνθούν εκεί ολοκληρωμένα και ενιαία οι προσπάθειες με έμφαση στις συνδυασμένες πολιτικές, αλλά με σύγχρονη μέριμνα για την προστασία και ανάδειξη του συνόλου των περιοχών με φέρουσα ικανότητα».

Προβλέπει τέλος ότι οι ειδικοί λιμένες «Καλός Λιμένας» και Αθερινόλακκος, καθώς και ο λιμένας Τυμπακίου μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τις υποστηρικτικές υποδομές έρευνας και εξόρυξης υδρογονανθράκων νότια της Κρήτης.

Τέλος, το π.χ.σ. Κρήτης προκρίνει τη συγκέντρωση των εγκαταστάσεων ΑΠΕ εκτός περιοχών του δικτύου Natura 2000 και κατά ιεραρχική προτεραιότητα ως εξής: «(1) στην ευρύτερη ζώνη των τριών ενεργειακών κόμβων της Κρήτης, (2) στις κεφαλές των μεγάλων φραγμάτων - που μπορούν να συνοδεύονται στο μέλλον από έργα αντλησιοταμίευσης, τα οποία βελτιώνουν την εφεδρεία και την ευστάθεια του συστήματος, καθώς και (3) εντός των ορίων «ευρέων ζωνών αναζήτησης για εγκαταστάσεις ΑΠΕ». Αν και η αρχή της συγκεντρωμένης ανάπτυξης που διέπει τη διάταξη αυτήν έχει προφανή πλεονεκτήματα για την οικονομία κλίμακας στην ανάπτυξη υποδομών, εντούτοις φαίνεται να παραγνωρίζει την ανάγκη χωροθέτησης των αιολικών πάρκων σε περιοχές με εκμεταλλεύσιμο αιολικό δυναμικό, καθώς δεν συνοδεύεται από κάποια εκτίμηση ανεμολογικών δεδομένων για τις περιοχές στις οποίες προκρίνεται η χωροθέτηση.

Η σύνταξη σχεδίων για τα διατάγματα και τις αποφάσεις εφαρμογής του ν. 4447/2016 θα χρηματοδοτηθεί από το επιχειρησιακό πρόγραμμα «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη». Το σχετικό έργο που προβλέπεται να ολοκληρωθεί μέχρι το τέλος του 2018 αφορά τη σύνταξη τεχνικών προδιαγραφών για τα περιφερειακά χωροταξικά πλαίσια, τα τοπικά χωρικά σχέδια και τα πολεοδομικά σχέδια εφαρμογής, την αναθεώρηση των πολεοδομικών σταθεροτύπων και τα σχέδια π.δ. καθορισμού όρων και διαδικασιών για όλα τα επίπεδα χωρικού σχεδιασμού.[244]

Εγκρίσεις επενδυτικών σχεδίων

Άλλες σημαντικές εξελίξεις είναι η έκδοση του προεδρικού διατάγματος έγκρισης σχεδίου ολοκληρωμένης ανάπτυξης (ΣΟΑ) του πρώην αεροδρομίου Ελληνικού, έγκριση άλλων πολεοδομικών μελετών ανάπτυξης ακινήτων του ΤΑΙΠΕΔ, καθώς και επενδυτικών σχεδίων ανάπτυξης τουριστικών χωριών.

[244] Απόφαση ΥΠΕΝ/ΓΡΓΓΧΣΑΠ/46108/919/16.07.2018 «3η Τροποποίηση Απόφασης υλοποίησης με ίδια μέσα του Υποέργου 1: «Σύνταξη σχεδίων Υπουργικών Αποφάσεων και Προεδρικών Διαταγμάτων που απαιτούνται για την εφαρμογή του Ν.4447/2016» της Πράξης «Θεσμοθέτηση δευτερογενούς νομοθεσίας για την υλοποίηση του ν. 4269/2014, όπως αυτός εκάστοτε ισχύει» με κωδικό ΟΠΣ (MIS) 5002168» (ΑΔΑ: ΨΚΚΕ4653Π8-ΦΟ0).

Το προεδρικό διάταγμα για το Ελληνικό προβλέπει τη δημιουργία μητροπολιτικού πάρκου πρασίνου και αναψυχής, την πολεοδόμηση και τον καθορισμό ζωνών στις οποίες αποδίδεται η χρήση τουρισμού και αναψυχής, ενώ επιτρέπεται η δόμηση χωρίς να πολεοδομούνται. Η έκταση χωρίζεται στην περιοχή του πρώην αεροδρομίου επιφάνειας 5.249.873,49 τ.μ. και του παρακτίου μετώπου επιφανείας 758.203 τ.μ.

Στον χώρο του πρώην αεροδρομίου αναπτύσσονται έξι περιοχές προς πολεοδόμηση («γειτονιές»), μια ζώνη ανάπτυξης χρήσεων τουρισμού, αναψυχής και επιχειρηματικού πάρκου, καθώς και το Μητροπολιτικό Πάρκο Πρασίνου και Αναψυχής έκτασης επιφανείας 2.000.569,02 τ.μ., με μέγιστη επιτρεπόμενη δόμηση τα 351.390 τ.μ., στο οποίο επιτρέπεται η ανέγερση δυο κτιρίων ύψους 10 μέτρων και ενός υψηλού κτιρίου ύψους 200 μ. που «προορίζεται να λειτουργεί ως τοπόσημο του Πάρκου». Στην περιοχή του παράκτιου μετώπου προβλέπονται μια περιοχή προς πολεοδόμηση με χρήση αμιγούς κατοικίας και δυο ζώνες ανάπτυξης με χρήσεις της κατηγορίας «τουρισμός – αναψυχή»,[245] από τις οποίες εξαιρείται η χρήση «περίθαλψη», ενώ μόνο από τη ζώνη του Αγίου Κοσμά εξαιρείται η χρήση «καζίνο». Ειδική πρόβλεψη για καζίνο γίνεται στη Ζώνη Α-Α1 του χώρου του πρώην αεροδρομίου, με μέγιστη επιτρεπόμενη δόμηση τα 15.000 τ.μ.

Η πώληση και πολεοδομική ανάπτυξη του Ελληνικού αποτελεί δέσμευση στο πλαίσιο των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής. Όπως αναφέρεται στην έκθεση τέταρτης αξιολόγησης του προγράμματος του ΕΜΣ, «*σχετικά με το Ελληνικό, οι αρχές θα ολοκληρώσουν α) τη μετεγκατάσταση των υπαρχόντων χρηστών (περιλαμβάνονται στις εκκρεμείς κρατικές δράσεις)· β) την ενεργοποίηση νόμου για την εγκατάσταση του φορέα διαχείριση ανοιχτών και δημόσιων χώρων και εγκαταστάσεων και γ) θα εφαρμόσουν το αναθεωρημένο χρονοδιάγραμμα που συμφωνήθηκε στην ομάδα εργασίας για την εφαρμογή όλων των προαπαιτούμενων σχετικά με την υιοθέτηση των απαραίτητων υπουργικών αποφάσεων και την απονομή της άδειας καζίνο (περιλαμβάνονται στις εκκρεμείς κρατικές δράσεις) ώστε να διασφαλίσουν τη χρηματοδοτική ολοκλήρωση μέχρι τον Δεκέμβριο 2018.*»[246]

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Η έγκριση από τη Βουλή του νέου νόμου για το δομημένο περιβάλλον ήταν αναμφίβολα η πιο σημαντική εξέλιξη της χρονιάς στο πεδίο της πολεοδομικής νομοθεσίας. Επίσης αξιόλογη εξέλιξη ήταν η έκδοση του νέου προεδρικού διατάγματος για τις χρήσεις γης.

Αξιοσημείωτες νομοθετικές εξελίξεις πολεοδομικού ενδιαφέροντος είναι οι εξής:

Πράξεις ιδιαίτερου πολεοδομικού ενδιαφέροντος		
ΦΕΚ /ΑΔΑ	**Ημ/νία**	**Τίτλος**
Α 167/2018	03.11.2018	Νόμος 4495/2018 «Έλεγχος και προστασία του δομημένου περιβάλλοντος και άλλες διατάξεις»
ΑΑΠ 173/2018	22.08.2018	Υπουργική απόφαση «Έγκριση πολεοδομικής μελέτης και περιβαλλοντικών όρων του Παραθεριστικού - Τουριστικού Χωριού «Λόφοι Κοιλάδας» (Kilada Hills) στην Κοιλάδα του Δήμου Ερμιονίδας, Π.Ε. Αργολίδας»
ΑΑΠ 186/2018	21.08.2017	Έγκριση του Ειδικού Σχεδίου Χωρικής Ανάπτυξης του Δημοσίου Ακινήτου (ΕΣΧΑΔΑ) με την ονομασία «Castello Bibelli (Mibelli)» στην περιοχή «Κάτω Κορακιάνα» του Δήμου Κέρκυρας»

[245] Η κατηγορία χρήσεων «τουρισμός – αναψυχή» του άρθ. 5 π.δ. 59/2018 (ΦΕΚ 114 Α') «Κατηγορίες και περιεχόμενο χρήσεων γης» περιλαμβάνει και τις ειδικότερες χρήσεις «κατοικία», «καζίνο» και «χώροι διεξαγωγής τεχνικών – ψυχαγωγικών και τυχερών παιγνίων».

[246] European Commission. (2018, 20 June). Fourth review of the ESM Programme-Draft. Supplemental Memorandum of Understanding.

ΑΑΠ 35/2018	01.03.2018	Προεδρικό διάταγμα «Έγκριση του Σχεδίου Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης (ΣΟΑ) του Μητροπολιτικού Πόλου Ελληνικού Αγίου Κοσμά Περιφέρειας Αττικής».
ΑΑΠ 253/2017	02.11.2017	Έγκριση πολεοδομικής μελέτης τουριστικού χωριού και σχεδίου γενικής διάταξης χωροθέτησης κτιρίων, εγκαταστάσεων και έργων υποδομής ξενοδοχειακού συγκροτήματος για εφαρμογή του ΕΣΧΑΔΑ «Αγ. Ιωάννης Σιθωνίας».
ΑΑΠ 2/2018	24.01.2018	Έγκριση χωροθέτησης του επενδυτικού σχεδίου αξιοποίησης του ακινήτου «Αστέρας Βουλιαγμένης» στη Βουλιαγμένη Αττικής.
ΑΑΠ 88/2018	10.05.2018	«Έγκριση χωροθέτησης του επενδυτικού σχεδίου αξιοποίησης του ακινήτου «Διεθνές Κέντρο Ραδιοτηλεόρασης (IBC) - Golden Hall» στο Μαρούσι Αττικής».
Ψ60Λ4653Π8-ΙΣ2	04.10.2017	«Αναστολή έκδοσης εγκρίσεων δόμησης, αδειών δόμησης και εκτέλεσης οικοδομικών εργασιών σε τμήμα της περιοχής του ορεινού όγκου του Υμηττού»
ΑΑΠ 176/2017	03.08.2017	«Παράταση αναστολής έκδοσης οικοδομικών αδειών και εκτέλεσης οικοδομικών εργασιών στις περιοχές του δικτύου Natura 2000 με κωδικό GR1220002 «Δέλτα Αξιού – Λουδία – Αλιάκμονα – Ευρύτερη περιοχή – Αξιούπολη», με κωδικό GR1220010 «Δέλτα Αξιού – Λουδία – Αλιάκμονα – Αλυκή Κίτρους» και με κωδικό GR1250004 «Αλυκή Κίτρους – Ευρύτερη περιοχή»
ΑΑΠ 88/2018	10.05.2018	«Έγκριση χωροθέτησης του επενδυτικού σχεδίου αξιοποίησης του ακινήτου «Διεθνές Κέντρο Ραδιοτηλεόρασης (IBC) - Golden Hall» στο Μαρούσι Αττικής»
Β 93/2018	15.05.2018	Υπουργική απόφαση «Νομιμοποίηση Ορειβατικού Καταφυγίου «Γιώσος Αποστολίδης» στο όρος Όλυμπος στη θέση Οροπέδιο Μουσών Π.Ε. Πιερίας»
Β 1068/2018	23.03.2018	Υπουργική απόφαση «Νομιμοποίηση Ορειβατικού Καταφυγίου «Γιάννης Χασιώτης» στα όρη Πιερία, στη θέση Άνω Μηλιά της Π.Ε. Πιερίας»
Β 1068/2018	23.03.2018	Υπουργική απόφαση «Νομιμοποίηση Ορειβατικού Καταφυγίου «Μιχάλης Δέφνερ» στο όρος Παρνασσός, στη θέση «Σαραντάρι», της Π.Ε. Βοιωτίας»
Β 1080/2018	23.03.2018	Υπουργική απόφαση «Νομιμοποίηση Ορειβατικού Καταφυγίου «Νάσος Τζάρτζανος» στο όρος Βαρδούσια, στη θέση «Πιτιμάλικο», της Π.Ε. Φωκίδας»
Β 1080/2018	23.03.2018	Υπουργική απόφαση «Νομιμοποίηση Ορειβατικού Καταφυγίου στο όρος Βουνάσα των Καμβουνίων στη θέση Μουργκόη, της Π.Ε. Γρεβενών»

Ν. 4495/2017 για το δομημένο περιβάλλον

Ο ν. 4495/2017 (ΦΕΚ Α' 167/03.11.2017) «Έλεγχος και προστασία του δομημένου περιβάλλοντος και άλλες διατάξεις» αποτελείται από πέντε τμήματα που αφορούν α) τη δομή της πολεοδομικής διοίκησης της χώρας, β) το σύστημα έκδοσης αδειών δόμησης, γ) ρυθμίσεις χωρικού σχεδιασμού (κυρίως τη μεταφορά συντελεστή δόμησης και το περιβαλλοντικό ισοζύγιο), δ) τη νομιμοποίηση αυθαιρέτων, και ε) άλλες διατάξεις.

Αν και σαφώς βελτιωμένος από το σχέδιο νόμου που είχε τεθεί σε διαβούλευση το 2016,[247] μια προσεκτική ανάγνωση δείχνει ότι ο ν. 4495/2017 δημιουργεί περισσότερα προβλήματα από όσα η εισηγητική έκθεση[248] ισχυρίζεται ότι λύνει. Μάλιστα, ήταν τόσο πρόχειρα γραμμένος, ώστε λίγους μήνες μετά την ψήφισή του υπέστη μαζική τροποποίηση με το σαρωτικό άρθρο 34 του ν. 4546/2017 για τη θαλάσσια χωροταξία.

Με το νέο πλαίσιο, το ΥΠΕΝ επιχειρεί μεν να θεσμοθετήσει μια πιο καθετοποιημένη διοικητική δομή, εντούτοις όμως σε κρίσιμα προβλήματα, όπως η αντιμετώπιση της αυθαίρετης δόμησης, αποκεντρώνει την ευθύνη ελέγχου και υλοποίησης αποφάσεων, περιπλέκοντας ακόμα περισσότερο το ήδη αναποτελεσματικό περιβάλλον εφαρμογής της πολεοδομικής νομοθεσίας.

[247] WWF Ελλάς. (2016, 19 Σεπτεμβρίου). Σχόλια στο σχέδιο νόμου για τον «Έλεγχο και προστασία του δομημένου περιβάλλοντος». Ανάκτηση από http://www.wwf.gr/images/pdfs/sxolia-nomosxedio-YPEN-domhsh-Septemvrios2016.pdf

[248] Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. (2017, 3 Νοεμβρίου). Έλεγχος και προστασία του δομημένου περιβάλλοντος και άλλες διατάξεις. Νομοθετικό έργο. https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=d051d387-60d7-4960-b075-a7f4013307ea

Στον παρακάτω πίνακα με τις αρμοδιότητες των υπηρεσιών και οργάνων που προβλέπει το νέο πλαίσιο, σημαντικά ζητήματα που δημιουργούν προβληματισμό είναι ότι ο ν. 4495/2017:

- Εισάγει μια περίπλοκη και χωρίς εμφανές νόημα κατακερματισμένη διοικητική δομή που καθόλου δεν εγγυάται βελτιωμένη αντιμετώπιση των συσσωρευμένων πολεοδομικών προβλημάτων της χώρας·
- Πλήττει το κράτος δικαίου μέσα από την επέκταση της πολιτικής νομιμοποίησης αυθαιρέτων σε περιπτώσεις αμετάκλητων δικαστικών αποφάσεων·
- Επαναλαμβάνει διάταξη του επανειλημμένα τροποποιημένου Νέου Οικοδομικού Κανονισμού (ν. 4067/2012) που προβλέπει νομιμοποιήσεις αυθαιρέτων εάν ισχύουν όροι δόμησης, αποδυναμώνοντας για άλλη μια φορά την έννοια του προληπτικού ελέγχου για τη διασφάλιση και την ενίσχυση πολεοδομικού σχεδιασμού που ικανοποιεί καλούς όρους διαβίωσης για όλους.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΕΛΕΓΧΟΥ ΔΟΜΗΣΗΣ

Επίπεδο	Υπηρεσία/ όργανο	Αρμοδιότητα
Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας	Δ/νση Ελέγχου Δομημένου Περιβάλλοντος και Εφαρμογής Σχεδιασμού	Επιτελική: παρακολούθηση, έλεγχος και λήψη μέτρων, συγκρότηση και εποπτεία των συλλογικών οργάνων.
	Κεντρικό Συμβούλιο Πολεοδομικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων (ΚΕΣΥΠΟΘΑ)	Επίλυση ερμηνευτικών θεμάτων, γνώμη για υπερβάσεις ιερών ναών, γνώμη τεχνικού συμβούλου.
	Κεντρικό Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής (ΚΕΣΑ)	Γνωμοδοτεί για θέματα αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, μελέτες, ιδιαίτερα κτίρια και κατασκευές.
	Κεντρική Επιτροπή Προσβασιμότητας	Εισήγηση ρυθμίσεων για βελτίωση προσβασιμότητας δομικών έργων.
Υπουργείο Εσωτερικών	ΚΕΣΥΠΟΘΑ Μακεδονίας - Θράκης (άρθ. 24, παρ. 6-7)	Επίλυση ερμηνευτικών ζητημάτων, γνωμοδότηση επί παρεκκλίσεων, παροχή γνώμης τεχνικού συμβούλου.
Υπουργείο Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής	ΚΕΣΥΠΟΘΑ Αιγαίου	Οπ.π.
	Κεντρικό Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Αιγαίου (ΚΕΣΑΑ)	Γνωμοδοτεί για θέματα αρχιτεκτονικού σχεδιασμού και αρχιτεκτονικών μελετών.
Περιφέρεια	Περιφερειακά παρατηρητήρια (Δ/νσεις ελέγχου δόμησης)	Κατευθύνσεις προς τοπικά παρατηρητήρια, τήρηση η-μητρώων.
	Συμβούλια παρακολούθησης δομημένου περιβάλλοντος	Σύνταξη εκθέσεων πορείας
	Περιφερειακά συμβούλια πολεοδομικών θεμάτων και αμφισβητήσεων (ΠΕΣΥΠΟΘΑ)	Εξέταση διοικητικών προσφυγών κατά πράξεων ή παραλήψεων ΥΔΟΜ.
	Επιτροπή Προσβασιμότητας	Γνωμοδότηση προς πολίτες επί θεμάτων προσβασιμότητας.
Περιφερειακή ενότητα	Τοπικά παρατηρητήρια (Τμήματα ελέγχου δόμησης)	Αντιμετώπιση αυθαίρετης δόμησης, παρακολούθηση η-πολεοδομικής ταυτότητας, επικίνδυνες οικοδομές.
	Συμβούλια αρχιτεκτονικής	Γνώμη επί αρχιτεκτονικών μελετών σε παραδοσιακούς οικισμούς.
	Επιτροπή Εξέτασης Προσφυγών Αυθαιρέτων	Προσφυγές κατά εκθέσεων αυτοψίας και πορισμάτων.
	Συμβούλια πολεοδομικών θεμάτων και αμφισβητήσεων (ΣΥΠΟΘΑ)	Εξέταση προσφυγών κατά πορισμάτων ελεγκτών δόμησης κατά τη διαδικασία τον έλεγχο εφαρμογής οικοδομικών αδειών.

Δήμος	Υπηρεσίες δόμησης	Έκδοση των διοικητικών πράξεων σχ. με εκτέλεση οικοδομικών εργασιών.

Αυθαίρετα

Κατά το μέρος που αφορά τις νομιμοποιήσεις αυθαιρέτων, ο ν. 4495/2017 αποτελεί άλλη μια επιβεβαίωση της διαχρονικής πολιτικής ασυλίας που περιβάλλει την παράνομη δόμηση στην Ελλάδα. Ειδικά οι διατάξεις των άρθ. 106, παρ. 1α) και 110, παρ. 3 που επιτρέπουν νομιμοποίηση ακόμα και σε περιπτώσεις αμετάκλητης δικαστικής απόφασης κατεδάφισης αποτελούν σκανδαλώδη παραβίαση των συνταγματικών αρχών της ισότητας και του κράτους δικαίου, καθώς τοποθετούν σε μειονεκτική θέση τους νομοταγείς πολίτες έναντι όσων παρανομούν.

Με το άρθ. 5 μεταφέρεται επίσης η αρμοδιότητα κατεδάφισης αυθαιρέτων από τις αποκεντρωμένες διοικήσεις στις περιφερειακές διευθύνσεις ελέγχου δόμησης. Όπως όμως χαρακτηριστικά επισημαίνει στο σχετικό έγγραφό του ο Συνήγορος του Πολίτη, η ανάθεση στην κεντρική διοίκηση της ευθύνης για τις κατεδαφίσεις αποτελεί τη βέλτιστη λύση, λόγω της μεροληψίας και των τοπικών μικροπολιτικών σχέσεων που εμποδίζουν την εκτέλεση τέτοιων αποφάσεων. Η μέχρι σήμερα αδυναμία των αποκεντρωμένων διοικήσεων να προχωρήσουν σε κατεδαφίσεις αποδίδεται κατά κύριο λόγο στην ελλιπή στελέχωση και υλικοτεχνική υποδομή, θέμα που πρέπει να αντιμετωπιστεί.

Παρέμβαση Συνηγόρου του Πολίτη για τα αυθαίρετα

Με αφορμή την κατάθεση στη Βουλή του νομοσχεδίου για τη δόμηση (ν. 4495/2017), ο Συνήγορος του Πολίτη Ανδρέας Ποττάκης έστειλε προς τους συναρμόδιους υπουργούς επιστολή[249] με σχόλια και επισημάνσεις για την αντιμετώπιση της αυθαίρετης δόμησης.

Όπως επισημαίνει ο ΣτΠ, τα προβλήματα που ο ν. 4495/2017 δηλώνεται ότι αντιμετωπίζει «*δεν έχουν προκληθεί από την έλλειψη συγκεκριμένου νομοθετικού πλαισίου, αλλά από τις συνεχείς νομοθετικές μεταβολές του και την πλημμελή εφαρμογή του, λόγω της παράλειψης έκδοσης των προβλεπόμενων προεδρικών διαταγμάτων και υπουργικών αποφάσεων, της δυσλειτουργίας και της ελλιπούς στελέχωσης του υφιστάμενου ελεγκτικού μηχανισμού, της ανεπάρκειας διατάξεων πολεοδομικού δικαίου σε πολλές περιοχές*».

Ειδικά για τα αυθαίρετα, «*η Αρχή έχει διαπιστώσει ότι το πρόβλημα παραμένει διότι εξακολουθούν να οικοδομούνται αυθαίρετες κατασκευές και μετά την τεθείσα καταληκτική ημερομηνία κατασκευής (28.07.2011) για την υπαγωγή στη σχετική διαδικασία τακτοποίησης. Επίσης, από τη διερεύνηση σειράς αναφορών που έχουν κατατεθεί στην Αρχή, διαπιστώθηκε ότι η διαδικασία ένταξης των αυθαίρετων κατασκευών στο Ν. 4178/2013, μέσω του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας, χωρίς τη διενέργεια προηγούμενων σχετικών ελέγχων, έχει ως αποτέλεσμα και την υποβολή ανακριβών δηλώσεων*.»

Εν όψει του νομοσχεδίου για τον αιγιαλό που είναι γνωστό ότι ετοιμάζει το Υπουργείο Οικονομικών, και το οποίο αναμένεται να εισαγάγει για πρώτη φορά οριζόντιες ρυθμίσεις νομιμοποίησης αυθαιρέτων στον παράκτιο και θαλάσσιο χώρο, ενδιαφέρον παρουσιάζει σχετική γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους προς το ΥΠΕΝ.[250]

Συγκεκριμένα, σε ερώτημα του νομοθετικού τμήματος του ΥΠΕΝ σχετικά με το «*εάν είναι δυνατή η υπαγωγή αυθαιρέτων κατασκευών εντός της καθορισμένης ζώνης αιγιαλού ή απαγορεύεται σε κάθε περίπτωση εκτός της παραγράφου 8 του άρθρου 23 του ν. 4178/2013*», το ΝΣΚ απάντησε ότι κατά

[249] Συνήγορος του Πολίτη. (2017, 22 Δεκεμβρίου). Επισημάνσεις του Συνηγόρου του Πολίτη για το νομοσχέδιο «Έλεγχος και προστασία δομημένου περιβάλλοντος». Ανάκτηση από: https://www.synigoros.gr/?i=quality-of-life.el.diadikasia_ekdosis.471238

[250] Γνωμοδότηση ΝΣΚ 232/2017. Τη γνωμοδότηση αποδέχθηκε ο Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας και κοινοποίησε προς τις αρμόδιες υπηρεσίες του υπουργείου (ΑΔΑ: ΩΩ2Φ4653Π8-ΑΗΖ).

κανόνα η νομιμοποίηση αυθαιρέτων κατασκευών στον αιγιαλό και τον παλαιό αιγιαλό δεν επιτρέπεται. Εξαιρούνται λιθόκτιστα κτίσματα κατασκευής προ της 14ης Μαρτίου 1983 (έναρξη ισχύος του ν. 1337/1983) σε ζώνη εκτός οριοθετημένου αιγιαλού.

Παράλληλα με τη συνέχιση και νομοθετική ενίσχυση της πολιτικής νομιμοποίησης πολεοδομικών παρανομιών, αναμφίβολα αξιόλογη εξέλιξη ήταν ότι μέσα στη χρονιά φαίνεται να άνοιξε το μέτωπο της κατεδάφισης αυθαιρέτων κατασκευών. Με πρώτη φάση την κατεδάφιση των τελεσίδικα παράνομων ταβερνών στην παραλία του Σχοινιά, η οποία πραγματοποιήθηκε υπό την πίεση παρέμβασης της ΕΕ, το τεράστιο πλέον πρόβλημα των αυθαιρέτων ήρθε με τραγικό τρόπο στην επιφάνεια, μετά από την καταστροφική πυρκαγιά του Ιουλίου 2018 στο Μάτι Αττικής.

Το θέμα των παράνομων ταβερνών στην παραλία του Σχοινιά, η οποία αποτελεί μέρος του Εθνικού Πάρκου Σχοινιά – Μαραθώνα, έφθασε στην τελική λύση του κατόπιν της καταλυτικής παρέμβασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, στο πλαίσιο της διαδικασίας EU-Pilot.[251] Συγκεκριμένα, στη Ζώνη Α3 «Περιοχή δάσους χαλεπίου πεύκης και κουκουναριάς» του Εθνικού Πάρκου Σχοινιά – Μαραθώνα (ΦΕΚ Δ' 35/2000) λειτουργούσαν οκτώ ταβέρνες, οι οποίες είχαν προ της ίδρυσης του εθνικού πάρκου κριθεί παράνομες και κατεδαφιστέες με αμετάκλητα πρωτόκολλα κατεδάφισης. Μετά από αλλεπάλληλες διοικητικές και δικαστικές αποφάσεις, ατελέσφορες επιχειρήσεις απομάκρυνσης και πολλές παρατάσεις λειτουργίας, ακόμα και με φωτογραφική νομοθετική ρύθμιση, τελικά οι αυθαίρετες ταβέρνες κατεδαφίστηκαν από τον Ιανουάριο μέχρι τον Μάρτιο του 2018 από συνεργεία της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής.[252]

Το ιστορικό της αυθαίρετης δόμησης και της παράνομης λειτουργίας των ταβερνών στον Σχοινιά είναι ενδεικτικό της δειλής και αναποτελεσματικής αντιμετώπισης του μεγάλου προβλήματος της πολεοδομικής αυθαιρεσίας από τις αρμόδιες υπηρεσίες και, σίγουρα, τις πολιτικές ηγεσίες της χώρας. Όπως περιγράφεται σε επιστημονική ανακοίνωση του Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Σχοινιά – Μαραθώνα,

«*Στο πευκοδάσος (ζώνη Α3) και σε χώρο ιδιοκτησίας του Οικοδομικού Συνεταιρισμού Δικαστών και Εισαγγελέων λειτουργούν (-σαν) από το έτος 1964, οκτώ (8) καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος. Το έτος 1999 (προ χαρακτηρισμού της* περιοχής *ως Εθνικού Πάρκου με Προεδρικό Διάταγμα, και ιδρύσεως του Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Σχινιά – Μαραθώνα) εκδοθήκαν πρωτόκολλα κατεδάφισης για τα εν λόγω κτίσματα από την αρμόδια Δασική Υπηρεσία.»*

Τον Οκτώβριο του 2003 η Διεύθυνση Ελέγχου Συντήρησης Έργων (Δ.Ε.Σ.Ε) της Περιφέρειας Αττικής με έγγραφό της προς το νόμιμο ιδιοκτήτη (Ο.Σ.ΔΙ.Ε) ενημέρωσε για την πρόθεση της να προβεί στην εκτέλεση των πρωτοκόλλων *κατεδάφισης. Πράγματι όπως αναφέρεται και σε έγγραφο της Δ.Ε.Σ.Ε, το πρωί της 10ης Νοεμβρίου 2003 τα μηχανήματα της Περιφέρειας Αττικής, ενώ ευρίσκοντο σε μικρή απόσταση από τα καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος, ειδοποιήθηκαν οι χειριστές τους να μην προχωρήσουν στην εκτέλεση των κατεδαφίσεων. Σε έγγραφο του Δασαρχείου Καπανδριτίου προς το Φορέα Διαχείρισης αναφέρεται ότι κατά τα έτη 2004-2005 σε ένα κατάστημα υγειονομικού ενδιαφέροντος έγιναν επεκτάσεις κτιρίων και έργα βελτίωσης του δρόμου προσπέλασης. Το 2006 έτερο κατάστημα προχώρησε σε επιπρόσθετες κατασκευές. Για τα ανωτέρω επελήφθη το Δασαρχείο μέσω έκδοσης πρωτοκόλλων μήνυσης.*

Το 2007 ο Γενικός Επιθεωρητής Ελεγκτής Δημόσιας Διοίκησης (Γ.Ε.Ε.Δ.Δ) κατόπιν καταγγελίας από την «Επιτροπή Πολιτών Σχινιά - Μαραθώνα» προχώρησε σε έρευνα για το καθεστώς των αυθαίρετων κτισμάτων στον αιγιαλό του Εθνικού Πάρκου. Στις 19/12/2007 εκδόθηκε η ενδιάμεση

[251] Η διαδικασία EU Pilot είναι ένας ανεπίσημος διάλογος μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του κράτους μέλους το οποίο αφορά πιθανή μη συμμόρφωση με ενωσιακή νομοθεσία, πριν την επίσημη εκκίνηση διαδικασίας παράβασης. Η διαδικασία EU Pilot βασίζεται στη χρήση διαδικτυακής βάσης δεδομένων και εργαλείων επικοινωνίας, μέσω των οποίων η Επιτροπή και οι εθνικές κυβερνήσεις μοιράζονται πληροφορίες για τις συγκεκριμένες υποθέσεις.

[252] Λιάλιος, Γ. (2018, 12 Μαρτίου). Με «οδηγό» τον Σχινιά στην πολιορκία των αυθαιρέτων. Καθημερινή.

έκθεση ελέγχου λόγω του ότι, όπως αναφέρει χαρακτηριστικά, η διεξοδική διερεύνηση της υπόθεσης ανέδειξε σύνθετα ζητήματα νομικής και πραγματικής φύσης. Το έτος 2009 εκδόθηκε η τελική έκθεση ελέγχου του Γενικού Επιθεωρητή Δημοσίας Διοίκησης για τη περιοχή του αιγιαλού του ΕΠΑΣΜ [5], από την οποία προκύπτει ότι τα εν λόγω καταστήματα λειτουργούσαν με ελλιπή πιστοποιητικά είτε πυρασφάλειας, είτε δεν τηρούσαν τους απαιτούμενους υγειονομικούς όρους σε ότι αφορά τη χρήση βόθρων για την εξυπηρέτηση των πελατών τους. Ακόμα οδήγησε το Δήμο Μαραθώνα σε απόφαση ανάκλησης των αδειών λειτουργίας.

Στις 10/02/2011 διαβιβάζεται από το εποπτεύον Υπουργείο κατεπείγον έγγραφο προς το Φορέα Διαχείρισης για ενημέρωση σχετικά με την υποβάθμιση του υγροτόπου του Σχινιά. Για πρώτη φορά ο Φορέας Διαχείρισης ενημερώνεται ότι η Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής άνοιξε αυτεπάγγελτα φάκελο καταγγελίας ζητώντας στοιχεία και πληροφορίες, έχοντας στηριχθεί μάλιστα στα αποτελέσματα της τελικής έκθεσης του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης. Ως πρώτο μεταξύ των υπολοίπων ζητημάτων ανέφερε τη λειτουργία των καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος στη Ζώνη Α3 του Εθνικού Πάρκου. Στις 24/02/2012 κυρώνονται οι δασικοί χάρτες (αρχική κύρωση) του Δήμου Μαραθώνα (ΦΕΚ Δ' 88), στους οποίους τα τμήματα που υπάρχουν τα καταστήματα ορίζονται ως αναδασωτέα.

Η νεοσυσταθείσα υπηρεσία του Υπουργείου Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής με αρμοδιότητα την επιθεώρηση και κατεδάφιση αυθαιρέτων, (Ε.Υ.Ε.Κ.Α) με επιστολή της στις 19/04/2013, προς τις αρμόδιες υπηρεσίες, επανέφερε το ζήτημα της επιβεβλημένης εκτέλεσης των τελεσίδικων πρωτοκόλλων κατεδάφισης και ανέφερε ότι εκείνη την περίοδο οι αυθαίρετες κατασκευές ενώ βρίσκονταν σε καθεστώς σφράγισης από το Δήμο Μαραθώνα εξακολουθούσαν να λειτουργούν. Από έγγραφα του Δήμου Μαραθώνα , προκύπτει ότι κατά τα έτη 2011-2014 τα εν λόγω καταστήματα είχαν σφραγιστεί επί συνόλω σαράντα έξι (46) φορές από το Δήμο Μαραθώνα. Το Νοέμβριο του 2013 η Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος επανέρχεται με νέα επιστολή της για το ζήτημα της υποβάθμισης του υγροτόπου του Σχινιά (EU-PILOT 5712/2013). Ο Φορέας Διαχείρισης στην απάντηση που απέστειλε ανέφερε ότι βρισκόταν σε διαρκή επικοινωνία με τους εμπλεκόμενους φορείς για την όσο το δυνατόν συντομότερη εκτέλεση των πρωτοκόλλων κατεδάφισης. Στις 08/08/2014 ψηφίζεται ο νόμος 4280/2014 που στην ακροτελεύτια διάταξη του αναφέρει το εξής: «10. Οι υφιστάμενες προ του έτους 1955 ταβέρνες διατηρούνται μέχρι να εγκριθεί η μετεγκατάστασή τους στη Ζώνη Β2, η οποία θα πρέπει να υλοποιηθεί το αργότερο εντός χρονικού διαστήματος έξι μηνών από τη σύνταξη της έκθεσης – μελέτης για τη ζώνη Β2, που προβλέπεται στο κεφάλαιο Β΄ παράγραφος ΙV.11α της υπ' αριθ. 32473/7718/17.12.2001 κοινής υπουργικής απόφασης των Υπουργών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και Γεωργίας «Κανονισμός Διοίκησης και Λειτουργίας του Εθνικού Πάρκου Σχινιά – Μαραθώνα (Ν. Αττικής) και Σχέδιο Διαχείρισης αυτού» (Β΄ 1830) και σε κάθε περίπτωση για ένα χρόνο [...]».

«Αμέσως μετά την ψήφιση του νόμου οι εγκαταλελειμμένες παράνομες ταβέρνες λειτούργησαν αυθαίρετα, χωρίς άδειες λειτουργίας». Όπως αποτυπώνεται και σε φωτογραφικό υλικό του Φορέα Διαχείρισης, μετά την ψήφιση του νόμου ορισμένα εκ των καταστημάτων προέβησαν σε ανακαινίσεις και μάλιστα εναπόθεσαν τις παλαιές ηλεκτρικές τους συσκευές (πχ. ψυγεία) αλλά και επικίνδυνα υλικά (π.χ. φύλλα αμίαντου) στον πυρήνα του».[253]

Μετά από την πολύνεκρη πυρκαγιά της 23ης Ιουλίου 2018 στον Νέο Βουτζά και το Μάτι Αττικής, που είχε ως συνέπεια την ανάδυση του θέματος της εκτός σχεδίου και της αυθαίρετης δόμησης ως πολεοδομικής κρίσης με καταστροφικές συνέπειες, το ΥΠΕΝ προχώρησε την υπόθεση της κατεδάφισης μερικών αυθαιρέτων που βαρύνονται με αμετάκλητες αποφάσεις.

Συγκεκριμένα, στις 23 Αυγούστου 2018, το υπουργείο ανακοίνωσε την πρόθεσή του να επιταχύνει τις διαδικασίες κατεδάφισης 3.200 παράνομων κτισμάτων στην Αττική, ιεραρχώντας ως πρώτης

[253] Κουμπής, Κ. (2017, 15 Σεπτεμβρίου). Το καθεστώς αυθαίρετης δόμησης στο Ε.ΠΑ.Σ.Μ [αναρτημένη ανακοίνωση]. Ανάκτηση από: http://www.lifethemis.eu/el/eldcongress/announcements/999.

προτεραιότητας 15 κατασκευές σε εθνικούς δρυμούς, 105 κατασκευές σε δασικές εκτάσεις σε Καπανδρίτι, Λαύριο, Πάρνηθα, Πεντέλη και Μέγαρα, 20 κατασκευές στο παραλιακό μέτωπο Αθηνών-Σουνίου, 35 κατασκευές στο παραλιακό μέτωπο Μεγάρων, 17 κατασκευές στον υγροβιότοπο Βουρκάρι, και 16 τουριστικές εγκαταστάσεις και εγκαταστάσεις εστίασης που βρίσκονται σε παραλίες και αιγιαλούς.[254]

Αξιοσημείωτο στοιχείο της διαδικασίας νομιμοποίησης παρανομιών που ξεκίνησε το 2011 και συνεχίζεται είναι η αδιαφάνεια και το προφανές έλλειμμα δημόσιας λογοδοσίας σχετικά με τα αυθαίρετα που έχουν ήδη νομιμοποιηθεί. Συγκεκριμένα, τις νομιμοποιήσεις έχει αναλάβει το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας (ΤΕΕ) και τις διεκπεραιώνει δίχως κανέναν έλεγχο, πολεοδομικό ή περιβαλλοντικό. Επιπλέον, σε κανένα στάδιο της διαδικασίας νομιμοποίησης πολεοδομικών και περιβαλλοντικών παρανομιών μέσα από το σχετικό θεσμικό πλαίσιο δεν προβλέπεται διαφάνεια και δημοσιοποίηση των χωρικών δεδομένων των αυθαιρέτων που δηλώνονται και τακτοποιούνται.

Μερικές μέρες μετά την πυρκαγιά στο Μάτι και ως απάντηση στη δημόσια κατακραυγή για τη διαχρονική άρνηση της Πολιτείας να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά το πρόβλημα της αυθαίρετης δόμησης, το ΤΕΕ έδωσε στη δημοσιότητα μερικά συγκεντρωτικά στοιχεία από τις δηλώσεις αυθαιρέτων στο κλειστό πληροφοριακό σύστημα.[255] Συγκεκριμένα:

- Οι δηλώσεις αυθαιρεσιών σε ολόκληρη την Ελλάδα ανέρχονται σε 971.000.
- Οι δηλώσεις αυθαιρέτων κτισμάτων στο Μάτι είναι 327. Εξ αυτών, οι δηλώσεις για παντελώς αυθαίρετα κτίσματα με υπέρβαση μεγεθών άνω του 40% είναι 156.
- Το σύνολο των δηλωμένων αυθαιρέτων στο Μάτι ανέρχεται σε 24.455 τ.μ.
- Το 52% των δηλώσεων στο Μάτι δεν έχει καμία οικοδομική άδεια. Ο αντίστοιχος μέσος όρος στην επικράτεια είναι 25% των δηλώσεων χωρίς άδεια. Το 93% είναι εκτός σχεδίου. Ο αντίστοιχος μέσος όρος στην επικράτεια είναι 29% των δηλώσεων εκτός σχεδίου.

Διευκρινίζεται τέλος στην ανακοίνωση ότι στους σχετικούς νόμους «*και αντίστοιχα στο πληροφοριακό σύστημα του ΤΕΕ, δεν εντάσσονται κτίσματα που έχουν ανεγερθεί αυθαίρετα σε δάση, δασικές περιοχές, ρέματα, αιγιαλούς κλπ, σύμφωνα με τις συνταγματικές προβλέψεις.*» Δεν διευκρινίζεται όμως πώς ακριβώς διαπιστώνεται με πραγματικούς όρους η τήρηση των συγκεκριμένων προβλέψεων μη υπαγωγής αυθαιρέτων που έχουν ανεγερθεί στις ανωτέρω κατηγορίες φυσικών περιοχών, δεδομένου ότι ο έλεγχος των δηλώσεων που υποβάλλονται είναι δειγματοληπτικός σε ποσοστό 5%.

Διάταγμα χρήσεων γης

Η δημοσίευση του νέου προεδρικού διατάγματος για τις χρήσεις γης 59/2018 (ΦΕΚ Α' 114/29.06.2018) ήταν αναμφίβολα μια σημαντική εξέλιξη της χρονιάς. Το νέο π.δ. αυξάνει τις γενικές χρήσεις γης σε 13 (από 9 που προβλέπονταν από το π.δ. ΦΕΚ 166 Δ'/1987). Οι νέες χρήσεις είναι οι εγκαταστάσεις αστικών υποδομών κοινής ωφέλειας, η αγροτική χρήση, και οι τεχνοπόλεις – τεχνολογικά πάρκα.

Στο πρακτικό επεξεργασίας 37/2018 (12.03.2018), το Ε' Τμήμα του ΣτΕ στάθηκε ιδιαίτερα στα ζητήματα προστασίας της αγροτικής γης και της χωροθέτησης γωνιών ανακύκλωσης και μικρών πράσινων σημείων. Ειδικά για τη γεωργική γη, το ΣτΕ ζήτησε τη μείωση από 40 σε 30 του αριθμού

[254] Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. (2018, 23 Αυγούστου). Πρόσκληση υποβολής προσφορών για την εκτέλεση τελεσίδικων αποφάσεων κατεδάφισης αυθαιρέτων [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=389&sni[524]=5809&language=el-GR

[255] Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας. (2018, 27 Ιουλίου). Αριθμητικά δεδομένα και στατιστικά στοιχεία δηλώσεων αυθαίρετης δόμησης στην πυρόπληκτη περιοχή Μάτι Ανατολικής Αττικής [Ανακοίνωση]. Διαθέσιμο από http://web.tee.gr/eidisis/arithmitika-dedomena-kai-statistika-stoicheia-diloseon-aythairetis-domisis-stin-pyroplikti-periochi-mati-anatolikis-attikis/

κλινών για τουριστικά καταλύματα σε περιοχές αγροτικής χρήσης, επισημαίνοντας ότι η «κατ' εξαίρεση πρόβλεψη τουριστικών κλινών σε περιοχές με αγροτική χρήση πρέπει να είναι ήπια». Όσον αφορά τις γωνιές ανακύκλωσης και τα πράσινα σημεία, το πρακτικό επεξεργασίας σημειώνει ότι αυτά «επιβάλλονται στους τομείς της πολιτικής και της νομοθεσίας από την εθνική και ενωσιακή νομοθεσία για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, με σκοπό τη μείωση και την ανακύκλωση των αποβλήτων». Προτείνει δε να προστεθεί πρόβλεψη για γωνιές ανακύκλωσης σε όσες γενικές κατηγορίες χρήσεων το υποβληθέν για επεξεργασία σχέδιο π.δ. προέβλεπε μόνο πράσινα σημεία, ώστε να αντικατασταθούν σταδιακά οι κάδοι ανακύκλωσης.

Σημείο προβληματισμού αποτελεί η συνεχιζόμενη εξαίρεση από τις γενικές κατηγορίες χρήσεων γης των περιοχών ειδικής προστασίας, όπως για παράδειγμα οι περιοχές Natura, αρχαιολογικοί χώροι και οι ζώνες αιγιαλού – παραλίας. Έλλειψη αποτελεί η μη συμπερίληψη των κέντρων περίθαλψης άγριων ζώων στις χρήσεις, τα οποία με μια διασταλτική προσέγγιση φαίνεται να εντάσσονται στην κατηγορία 24.3 των κτηνοτροφικών – πτηνοτροφικών εγκαταστάσεων.

Υπενθυμίζεται πως σχέδιο π.δ. για τις χρήσεις γης που είχε ανακοινωθεί από το ΥΠΕΚΑ τον Δεκέμβριο του 2011 ήταν μια πρώτη απόπειρα συμπερίληψης στον χωρικό σχεδιασμό της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και του τοπίου. Το γεγονός ότι η κατηγορία αυτή είχε συμπεριληφθεί και στο σχέδιο προεδρικού διατάγματος που το ΥΠΕΝ τοποθέτησε σε δημόσια διαβούλευση τον Φεβρουάριο 2018, και η οποία υπέστη ανελέητη αντίδραση από εκπροσώπους συγκεκριμένων βιομηχανικών κλάδων, όπως ο λιγνιτικός και ο μεταλλευτικός, αποτελεί εντυπωσιακή πολιτική υποχώρηση. Μερικά μάλιστα από τα σχόλια που είχαν τότε υποβληθεί στη διαβούλευση δείχνουν ξεκάθαρα πως η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος αντιμετωπίζεται σαν αντιαναπτυξιακή επιλογή που δεν θα έπρεπε να κατατάσσεται στις χρήσεις γης.[256] Η εξαίρεση της προστασίας περιοχών από τις χρήσεις γης διαιωνίζει την αντίληψη πως η διατήρηση των φυσικών οικοσυστημάτων, που πλέον αποτελεί και το κυριότερο εργαλείο προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, είναι μια εξωτική προσθήκη στον χωρικό και πολεοδομικό σχεδιασμό.

Σύνταξη κεφαλαίου για τον χωρικό σχεδιασμό: Θεοδότα Νάντσου, Γιώργος Χασιώτης και Παναγιώτα Μαραγκού

[256] Βλ. σχετικά τα σχόλια από τη ΔΕΗ: http://www.opengov.gr/minenv/?c=23853

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Από τα στοιχεία προκύπτει πως σημαντικότερη ελεγκτέα παράβαση είναι η διαχείριση αποβλήτων. Δημοτικές χωματερές, επιχειρήσεις που διαχειρίζονται χημικά απόβλητα με επικίνδυνο τρόπο ή αδειάζουν λύματα σε δασικές περιοχές ή ρέματα, και βιολογικοί καθαρισμοί που υπολειτουργούν συγκεντρώνουν τα περισσότερα πρόστιμα. Την ίδια στιγμή, η υπηρεσία περιβαλλοντικής επιθεώρησης παραμένει αδικαιολόγητα υποβαθμισμένη.

Σύμφωνα με τον ν. 4014/2011, αρμόδιες αρχές για τη διεξαγωγή των περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων και προγραμματισμένων ή έκτακτων ελέγχων είναι:

- Τα τμήματα επιθεώρησης περιβάλλοντος των σωμάτων επιθεώρησης Νοτίου και Βορείου Ελλάδος της Ειδικής Γραμματείας Σώματος Επιθεωρητών και Ελεγκτών του ΥΠΕΝ για όλες τις περιπτώσεις.
- Η αδειοδοτούσα αρχή για τις προληπτικές επιθεωρήσεις κατά την περιβαλλοντική αδειοδότηση.
- Οι αρμόδιες υπηρεσίες των αποκεντρωμένων διοικήσεων και των περιφερειών σε έργα και δραστηριότητες της χωρικής τους αρμοδιότητας, ανεξαρτήτως κατηγορίας.
- Τα κλιμάκια ελέγχου ποιότητας περιβάλλοντος (ΚΕΠΠΕ) σε έργα/δραστηριότητες της χωρικής τους αρμοδιότητας.

Η ενότητα αυτή επικεντρώνεται στο έργο του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης και των Σωμάτων Επιθεώρησης Νοτίου και Βορείου Ελλάδος της Ειδικής Γραμματείας Σώματος Επιθεωρητών και Ελεγκτών του ΥΠΕΝ (τέως Σώμα Επιθεώρησης Περιβάλλοντος, Δόμησης, Ενέργειας και Μεταλλείων του ΥΠΕΝ), καθώς δεν υπάρχουν στοιχεία για τη συνολική αποτίμηση του έργου, καθώς δεν υπάρχουν στοιχεία για τη συνολική αποτίμηση του έργου όλων των σχετικών με το περιβάλλον ελεγκτικών σωμάτων (κλιμάκια ελέγχου ποιότητας περιβάλλοντος των περιφερειών, περιβαλλοντική αστυνομία, κλπ). Αναφορά γίνεται επίσης και στο έργο του Συνηγόρου του Πολίτη που δεν διενεργεί μεν ελέγχους, ούτε επιβάλλει κυρώσεις, έχει όμως κρίσιμο διαμεσολαβητικό ρόλο μεταξύ πολιτών και διοίκησης και διατυπώνει σημαντικές συστάσεις για την αντιμετώπιση σοβαρών προβλημάτων στην περιβαλλοντική διακυβέρνηση της χώρας.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Κατά τον νόμο,[257] ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης (ΓΕΔΔ) είναι επιφορτισμένος με τον συντονισμό και την προεδρία του Συντονιστικού Οργάνου Επιθεώρησης και Ελέγχου[258] (ΣΟΕΕ). Στην προβλεπόμενη ετήσια σχετική έκθεση, ο ΓΕΔΔ δημοσιοποιεί τα πεπραγμένα 15 σωμάτων και υπηρεσιών ελέγχου, μεταξύ των οποίων το Σώμα Επιθεώρησης Περιβάλλοντος, Δόμησης, Ενέργειας και Μεταλλείων (ΣΕΠΔΕΜ), το Σώμα Επιθεωρητών Ελεγκτών Υπουργείου Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων (ΣΕΥΥΜΕ), το Σώμα Επιθεωρητών Δημόσιων Έργων, η Διεύθυνση Οικονομικής

[257] Νόμος 3074/2002 «Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης. Αναβάθμισης του Σώματος Επιθεωρητών – Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης και του Συντονιστικού Οργάνου Επιθεώρησης και Ελέγχου και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 296/04.12.2002).

[258] Νόμος 2839/2000 «Ρυθμίσεις θεμάτων του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 196/12.09.2000).

Αστυνομίας και η Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας, και η Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων Λιμενικού Σώματος – Ελληνικής Ακτοφυλακής.

Ειδικά σε σχέση με το έργο των επιθεωρητών περιβάλλοντος (επόμενο κεφάλαιο), έλεγχος του ΓΕΔΔ για τη χρονική εξέλιξη και ολοκλήρωση των προβλεπόμενων διαδικασιών των περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων του Τμήματος Επιθεώρησης Περιβάλλοντος τις Επιθεώρησης Βορείου Ελλάδος διαπίστωσε σοβαρές καθυστερήσεις «*τέσσερα έως πέντε χρόνια μετά τη διενέργεια της αυτοψίας, με αποτέλεσμα η ποινική διαδικασία να οδηγείται σε παραγραφή, η επιβολή των από το νόμο προβλεπομένων προστίμων να έχει καθυστερήσει πολύ και η περιβαλλοντική ζημιά να συνεχίζεται*».[259]

Σύμφωνα με την έκθεση του ΓΕΔΔ, σημαντικοί έλεγχοι περιβαλλοντικής διαφθοράς που ολοκλήρωσε το Σώμα Επιθεωρητών Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης (ΣΕΕΔΔ) είναι οι εξής:

Ελεγχόμενη υπηρεσία	Αντικείμενο
Δασαρχείο Πεντέλης – ΥΔΟΜ Δ. Διονύσου	Νομιμότητα χορήγησης οικοδομικών αδειών από το Τμήμα Πολεοδομίας και Πολεοδομικών Εφαρμογών Καπανδριτίου σε εκτάσεις με δασική βλάστηση, ως ευρισκόμενες εντός οικισμού προ-υφιστάμενου του έτους 1923, κείμενες στην ευρύτερη περιοχή της Δ.Ε. Αγ. Στεφάνου Αττικής και παράλειψη οφειλόμενων ενεργειών του Δασαρχείου Πεντέλης για την προστασία αναδασωτέας έκτασης σε παρακείμενη του Αγ. Στεφάνου περιοχή.
Δ/νση Δασών Κυκλάδων – Κτηματολογικό Γραφείο Θήρας	Νομιμότητα ενεργειών ή/και η παράλειψη οφειλόμενων ενεργειών των Υπηρεσιών ως προς τη χορήγηση πιστοποιητικού βεβαίωσης του χαρακτήρα έκτασης, η οποία περιλαμβάνεται στον οριστικό Δασικό Χάρτη των Δημοτικών/Τοπικών Κοινοτήτων Ακρωτηρίου, Μεγαλοχωρίου, Εμπορειού, Πύργου και Επισκοπής του Δήμου Θήρας.
Δασαρχείο Σπερχειάδας	Νομιμότητα των ενεργειών ή/και η παράλειψη οφειλομένων ενεργειών του Δασαρχείου Σπερχειάδας, ως προς τη μη σύννομη υλοτόμηση δασικών συμπλεγμάτων της περιοχής ευθύνης του Δασαρχείου Σπερχειάδας.
Διεύθυνση Ανάπτυξης Π.Ε. Χανίων / Αυτοτελές Γραφείο Δημόσιας Περιουσίας Χανίων	Διαχείριση αδρανών αποβλήτων και πρόκληση ζημίας σε οριοθετημένο ρέμα (Ταυρωνίτης).

Το 2017, ο ΓΕΔΔ ολοκλήρωσε έλεγχο του Σώματος Επιθεωρητών Βόρειας Ελλάδας (ΣΕΒΕ) για καθυστερήσεις στη διεκπεραίωση υποθέσεων από το των επιθεωρητών περιβάλλοντος. Ο έλεγχος διατάχθηκε με την αρ. πρωτ. ΓΕΔΔ Φ.1398.2015/24472/06.11.2015 εντολή μετά από καταγγελία.

Οι υποθέσεις που ερεύνησε το κλιμάκιο ελέγχου του ΓΕΔΔ αφορούσαν δέκα ΧΑΔΑ και έναν ΧΥΤΑ, οκτώ νοσοκομεία και ιδιωτικά θεραπευτήρια, τέσσερα σφαγεία ή εγκαταστάσεις εξεργασίας υποπροϊόντων σφαγής, δυο μονάδες τροφίμων, ένα λιγνιτωρυχείο, πέντε εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων, ένα λατομείο, και έξι βιομηχανικές εγκαταστάσεις.

Η έρευνα από το κλιμάκιο ελέγχου εντοπίζει καθυστερήσεις στη διαδικασία προσυπογραφής εγγράφων και ανομοιογένειες στην προώθηση υποθέσεων. Εντοπίζει επίσης εγγενείς δυσλειτουργίες και αντικειμενικές δυσκολίες, όπως η υποστελέχωση, ο όγκος των υποθέσεων και η συχνή παρουσία και απασχόληση των επιθεωρητών στα δικαστήρια. Η έκθεση διαβιβάστηκε στην αρμόδια

[259] Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης. (2017, Μάϊος). Έκθεση ελέγχου για τον έλεγχο της χρονικής εξέλιξης και της ολοκλήρωσης των προβλεπόμενων διαδικασιών των περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων του Τμήματος Επιθεώρησης Περιβάλλοντος της Επιθεώρησης Βορείου Ελλάδος του ΣΕΠΔΕΜ.

εισαγγελική αρχή, με αποτέλεσμα ο Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών Θεσσαλονίκης να παραπέμψει σε δίκη την προϊσταμένη του Σώματος Επιθεωρητών Βορείου Ελλάδος (ΣΕΒΕ) και 8 επιθεωρητές.[260]

Το κλιμάκιο ελέγχου του ΓΕΔΔ καταλήγει σε μερικές προτάσεις βελτίωσης της λειτουργικότητας των τμημάτων επιθεώρησης περιβάλλοντος. Σε αυτές περιλαμβάνεται η μείωση του αριθμού υπογραφόντων στα έγγραφα της διαδικασίας επιθεώρησης, η προτυποποίηση των διαδικασιών και εγγράφων, ο προγραμματισμός ελέγχων με πρόβλεψη υπερβάσεων, και η καθιέρωση αλγορίθμου για τον υπολογισμό προστίμων.

Συγκεκριμένα, οι προτάσεις της ΓΕΔΔ για βελτίωση της λειτουργικότητας των τμημάτων επιθεώρησης περιβάλλοντος είναι οι εξής:

«*1. Οι εντολές ελέγχου να δίδονται εγγράφως και σε αυτές να ορίζεται ο επισπεύδων επιθεωρητής. Έτσι τόσο το αντικείμενο του ελέγχου, όσο και ο χρόνος έναρξης της διαδικασίας θα καθορίζονται σαφώς, ενώ ο γραπτός ορισμός του επισπεύδοντος επιθεωρητή θα αποκλείει περιπτώσεις παρανοήσεων […]. Τέλος, η γραπτή εντολή είναι ένα νομιμοποιητικό έγγραφο του ελέγχου, που επιδεικνύεται στον ελεγχόμενο φορέα.*

2. Οι εκθέσεις ελέγχου να συντάσσονται σε κάθε περίπτωση, είτε υπάρχουν ευρήματα είτε όχι (στην περίπτωση μη ύπαρξης ευρημάτων θεωρείται αναγκαία επειδή

- *η μη ύπαρξη ευρημάτων μπορεί να τεκμαίρεται δευτερογενώς από τη λήψη αποτελεσμάτων από εργαστηριακούς ελέγχους κλπ*
- *με την έκθεση ελέγχου ολοκληρώνεται ο ανατεθείς έλεγχος*
- *σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως αυτές της παρα. Ε.5 (που υπήρξαν ευρήματα περιβαλλοντικών παραβάσεων αλλά για νομικούς λόγους δεν καταλογίστηκαν παραβάσεις), είναι απολύτως απαραίτητη η αναλυτική παράθεση ευρημάτων και η τεκμηρίωση των θέσεων των επιθεωρητών.*

3. Να γίνει προσπάθεια μείωσης του αριθμού των υπογραφόντων στα διάφορα έγγραφα της διαδικασίας περιβαλλοντικής επιθεώρησης. Σε κάθε περίπτωση οι εκθέσεις ελέγχου θα πρέπει να υπογράφονται μόνο από τους αρμόδιους επιθεωρητές για λόγους δεοντολογίας, αφού αυτοί διενήργησαν τον έλεγχο και είναι υπεύθυνοι για τα ευρήματά του. Η προσυπογραφή των εκθέσεων ελέγχου από τον αρμόδιο τμηματάρχη και την τομεάρχη, πέραν του αντιδεοντολογικού χαρακτήρα της προσυπογραφής της έκθεσης ελέγχου από άτομα που δεν συμμετείχαν σε αυτόν, δημιουργεί δυνητικά περιβάλλον αθέμιτων παρεμβάσεων. Τέλος, επισημαίνουμε ότι σε όλα τα λοιπά Σώματα Επιθεώρησης και Ελέγχου οι εκθέσεις υπογράφονται μόνο από τους διενεργήσαντες τον έλεγχο επιθεωρητές και μόνον.

4. Για τη χρονική εξέλιξη των διαφόρων σταδίων της περιβαλλοντικής επιθεώρησης θα πρέπει να ορίζονται και τηρούνται χρόνοι με σχετική ελαστικότητα. Για το σκοπό αυτό προτείνεται να εξετασθεί η δυνατότητα ορισμού των χρόνων αυτών στην εντολή ελέγχου.

5. Η χρονική εξέλιξη των διαφόρων σταδίων της περιβαλλοντικής επιθεώρησης θα πρέπει να παρακολουθείται στενά, τόσο σε επίπεδο Επιθεώρησης Βορείου και Νοτίου Ελλάδος (ΕΒΕ και ΕΝΕ), όσο και σε επίπεδο Γενικής Διεύθυνσης του ΣΕΠΔΕΜ. Προς τούτο θεωρείται χρήσιμη η ανάπτυξη σχετικά απλής μηχανογραφικής εφαρμογής (υπάρχει σχετικό υλικό στους ΕΠ της ΕΒΕ, όπως κατατέθηκε στο Κλιμάκιο Ελέγχου).

6. Να γίνει προτυποποίηση των διαδικασιών και των εγγράφων με την εκπόνηση σχετικού εγχειριδίου.

[260] Λιάλιος, Γ. (2018, 14 Ιουλίου). Παραβάσεις χωρίς τιμωρία για επιθεωρητές περιβάλλοντος. Καθημερινή. Ανάκτηση από: http://www.kathimerini.gr/974889/article/epikairothta/ellada/paravaseis-xwris-timwria-gia-epi8ewrhtes-perivallontos

7. Να γίνεται προγραμματισμός ελέγχων (με πρόβλεψη υπερβάσεων προς τα άνω) με βάση τις δυνατότητες σε προσωπικό, ώστε να είναι δυνατή η διεκπεραίωση των υποθέσεων σε ανεκτούς χρόνους. Το Κλιμάκιο Ελέγχου θεωρεί ότι είναι ιδιαίτερα σημαντικό οι όποιες καθυστερήσεις να είναι ανάλογες σε όλες τις εν εξελίξει υποθέσεις, ώστε να αποφεύγονται τα φαινόμενα επιλεκτικότητας που επέδειξε ο παρόν έλεγχος.

8. Για τον υπολογισμό των προστίμων θα πρέπει, να καθιερωθεί τρόπος (αλγόριθμος) με ελαχιστοποίηση των υποκειμενικών παραμέτρων.

Ολοκληρώνοντας τις προτάσεις, το Κλιμάκιο Ελέγχου επισημαίνει ότι θεωρεί σημαντικό παράγοντα, για την ποσοτικά και ποιοτικά ικανοποιητική λειτουργία μιας Υπηρεσίας υψηλών απαιτήσεων, όπως τα Τμήματα Επιθεώρησης Περιβάλλοντος του ΣΕΠΔΕΜ, την επαρκή στελέχωσή τους και την ύπαρξη ηθικών και υλικών κινήτρων».[261]

ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Με το προεδρικό διάταγμα 132/2017 (ΦΕΚ Α' 30.10.2017) «Οργανισμός Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (Υ.Π.ΕΝ)» όλα τα ελεγκτικά σώματα του υπουργείου συνενώνονται κάτω από την Ειδική Γραμματεία Σώματος Επιθεωρητών και Ελεγκτών του ΥΠΕΝ (ΕΓΣΕΕ του ΥΠΕΝ). Στη νέα ειδική γραμματεία υπάγονται οι υπηρεσίες του πρώην Σώματος Επιθεώρησης Περιβάλλοντος, Δόμησης και Ενέργειας, την επιθεώρηση μεταλλείων, αλλά πλέον και τον έλεγχο της διακίνησης καυσίμων, ελεγκτικό αντικείμενο τελείως άσχετο με το περιβάλλον και την ενέργεια.

Οι κυριότερες εξελίξεις του έτους αναφοράς για τους επιθεωρητές περιβάλλοντος συνοψίζονται στην έκθεση για το 2017, η οποία δημοσιεύθηκε τον Απρίλιο του 2018. Σημείο για προβληματισμό αποτελεί η εξάντληση των ετήσιων εκθέσεων στην απλή παράθεση στοιχείων, δίχως οποιαδήποτε αξιολόγηση και χωρίς να καταλήγουν σε προτάσεις για τη βελτίωση του πλαισίου αδειοδότησης και γενικότερα της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της χώρας. Οι ετήσιες εκθέσεις του σημαντικότερου σώματος περιβαλλοντικού ελέγχου που διαθέτει η χώρα αντανακλούν τον υποβαθμισμένο ρόλο που έχει ως διοικητική υπηρεσία, της οποίας ο προγραμματισμός των ελέγχων εξαρτάται από την πολιτική ηγεσία του υπουργείου στο οποίο υπάγεται.

Επίσης αξιόλογη εξέλιξη είναι η κατάρτιση του πρώτου πενταετούς εθνικού σχεδίου περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων, το οποίο προβλέπεται στο άρθ. 20 παρ. 8 -10 του ν. 4014/2011 και καλύπτει όλα τα έργα και δραστηριότητες αδειοδοτικής κατηγορίας Α' (έργα και δραστηριότητες τα οποία ενδέχεται να προκαλέσουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, για τα οποία απαιτείται η διενέργεια ΜΠΕ). Τέλος, αυτή η περίοδος κηλιδώθηκε με την παραπομπή από τον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών Θεσσαλονίκης οκτώ επιθεωρητών περιβάλλοντος και της προϊσταμένης Βορείου Ελλάδος σε δίκη, με βασική κατηγορία την καθυστέρηση ολοκλήρωσης διαδικασιών βεβαίωσης παραβάσεων για 34 υποθέσεις.

Κατά το 2017, οι επιθεωρητές περιβάλλοντος Νότιας και Βόρειας Ελλάδας διενήργησαν 69 νέους περιβαλλοντικούς ελέγχους, πολλές από τις οποίες αφορούσαν αποκλειστικά το ναυάγιο του «Αγία Ζώνη ΙΙ» και την πορεία καθαρισμού της πετρελαιοκηλίδας στον Σαρωνικό, και δύο σε συνέχεια προηγούμενων αυτοψιών. Σε ποσοστό 80%, οι έλεγχοι αφορούσαν δραστηριότητες του δημόσιου τομέα και οι υπόλοιπες τον ιδιωτικό. Έναυσμα των ελέγχων ήταν κατά κύριο λόγο η εντολή της πολιτικής ηγεσίας σε ποσοστό 20%, ο τακτικός προγραμματισμός σε ποσοστό 19% και οι καταγγελίες σε ποσοστό 14%.

[261] Παπασπύρου, Μ. (2018, 30 Αυγούστου). Διαβίβαση στοιχείων [Επιστολή προς WWF Ελλάς].

Έναυσμα νέων ελέγχων (2016)							
Αίτημα δημόσιου φορέα	Εντολή πολιτικής ηγεσίας	Εισαγγελική παραγγελία	Εντολή ΓΕΔΔ	Καταγγελία / αναφορά	Αυτεπάγγελτα (εκτάκτως)	Τακτικός προγραμματισμός	**Σύνολο**
5 (7%)	20 (29%)	6 (9%)	1 (1%)	14 (20%)	4 (6%)	19 (28%)	**69**

Η υπεροχή της εντολής της πολιτικής ηγεσίας ως πρώτης πηγής εναύσματος για ελέγχους από τους επιθεωρητές περιβάλλοντος αποτελεί σαφή ένδειξη της πολιτικής εξάρτησης μιας υπηρεσίας με κομβικό ρόλο στον έλεγχο του περιβαλλοντικού εγκλήματος.

Στελέχωση και διάρθρωση

Οι επιθεωρητές περιβάλλοντος διενεργούν αυτοψίες σε έργα και δραστηριότητες του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα για να διαπιστώσουν εάν τηρούνται οι όροι περιβαλλοντικής αδειοδότησης και η περιβαλλοντική νομοθεσία γενικότερα. Επιπλέον, μπορούν να διενεργούν ελέγχους και μετρήσεις, ανεξάρτητα από την αρμοδιότητα άλλης αρχής ή υπηρεσίας να εκτελεί ανάλογους ελέγχους.

Τα βασικά στάδια περιβαλλοντικού ελέγχου είναι:

1. Η διενέργεια και η σύνταξη έκθεσης αυτοψίας από ορισθέντες επιθεωρητές.
2. Η σύνταξη και υπογραφή έκθεσης ελέγχου.
3. Η σύνταξη και υπογραφή πράξης βεβαίωσης παράβασης (εάν διαπιστωθεί).
4. Η σύνταξη και υπογραφή εισήγησης επιβολής προστίμου.
5. Η υπογραφή της πράξης επιβολής προστίμου από το αρμόδιο όργανο διοίκησης.

Μέχρι τον Ιανουάριο 2016, οπότε και υπογράφηκε η οικ. 201/2016 (ΦΕΚ Β' 608.01.2016) απόφαση εξουσιοδότησης υπογραφής «με εντολή υπουργού» και «με εντολή αναπληρωτή υπουργού» των γενικών και ειδικών γραμματέων, των προϊσταμένων των γενικών διευθύνσεων, των διευθύνσεων και των τμημάτων, οι προϊστάμενοι των τμημάτων επιθεώρησης περιβάλλοντος δεν είχαν αρμοδιότητα τελικής υπογραφής των εγγράφων.

Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση της επιθεώρησης περιβάλλοντος για το 2017,[262] καταγράφεται μια μικρή αύξηση του αριθμού των ελέγχων που κατά πάσα πιθανότητα οφείλεται στις τακτικές και έκτακτες αυτοψίες που διενεργήθηκαν από το Σώμα Επιθεωρητών Νοτίου Ελλάδος στις παράκτιες περιοχές της Αττικής που υπέστησαν ρύπανση από την πετρελαιοκηλίδα του «Αγία Ζώνη ΙΙ», σε σύγκριση με το 2016. Εντούτοις όμως είναι πρόδηλη η μείωση των ελέγχων μέσα στα χρόνια.

[262] Ειδική Γραμματεία Σώματος Επιθεωρητών και Ελεγκτών ΥΠΕΝ. (2018, Απρίλιος). Συνοπτική παρουσίαση του έργου της ΕΓΣΕΕ το έτος 2017. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=VNCmk1wP%2f%2fs%3d&tabid=396&language=el-GR

Αυτό το ανησυχητικό γεγονός προφανώς δεν αντανακλά αντίστοιχη πτώση στην περιβαλλοντική παραβατικότητα, ώστε να μην υπάρχει ανάγκη από ελέγχους, αλλά αποδίδεται σαφώς στη σταδιακή υποστελέχωση της υπηρεσίας.

Συγκεκριμένα, ο αριθμός των επιθεωρητών περιβάλλοντος έχει μειωθεί στους 16 το 2017, από 35 το 2011. Αξίζει να σημειωθεί ότι εντός του έτους 2017, στο ΣΕΒΕ υπηρετούσαν μόνο δύο επιθεωρητές περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένης της προϊσταμένης του τμήματος. Ο αριθμός των επιθεωρητών αυξήθηκε σταδιακά στους 6. Αυτή η μείωση αντανακλάται και σε μείωση στους αριθμούς των επιθεωρήσεων.

Σημαντικές υποθέσεις 2017

Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση των επιθεωρητών περιβάλλοντος για το 2017, συντάχθηκαν 33 εκθέσεις ελέγχου για αυτοψίες που διενεργήθηκαν μέσα στη χρονιά, αλλά και σε προηγούμενες, εκδόθηκαν 34 πράξεις βεβαίωσης παραβάσεων και υποβλήθηκαν στον αρμόδιο υπουργό 23 εισηγήσεις επιβολής προστίμων συνολικού ύψους 672.250 ευρώ.

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣΤΙΜΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Δραστηριότητα	Εισηγηθέν πρόστιμο (€)
1. Ανεξέλεγκτη διάθεση αποβλήτων (Λαυρεωτική)	700
2. Μηχανουργείο - μη επικίνδυνα απόβλητα (Πέραμα)	1.000
3. Ελαιοτριβείο (Αγρίνιο)	2.900
4. ΧΑΔΑ (Βόρεια Κυνουρία)	3.500
5. Βιομηχανία εκτυπωτικών κυλίνδρων	4.500
6. Συλλογή και αποθήκευση ογκωδών απορριμμάτων (Μέγαρα)	5.350
7. ΧΥΤΑ (Κυκλάδες)	6.200
8. Ανακύκλωση μεταλλικών απορριμμάτων (Ασπρόπυργος)	7.150
9. Επεξεργασία αλουμινίου (Τανάγρα)	8.900
10. Αστικά λύματα (Μήλος)	14.700
11. Κέντρο επεξεργασίας λυμάτων (Πάτρα)	15.750
12. Μεταφόρτωση αποβλήτων (Χαλάνδρι)	17.000
13. Ανακύκλωση συσσωρευτών (Θήβα)	18.000
14. Διαχείριση αποβλήτων (Ασπρόπυργος)	19.250
15. Κέντρο επεξεργασίας λυμάτων (Άκτιο – Βόνιτσα)	21.300
16. Πυρηνελαιουργείο – ελαιοτριβείο (Οιχαλία)	25.500
17. Βιομηχανία τροφίμων (Κυλλήνη)	43.350
18. Αδρανοποίηση υποπροϊόντων σφαγής (Ανδραβίδα)	43.350
19. Ανεξέλεγκτη διάθεση αποβλήτων	54.000
20. Ταφή αποβλήτων (Ωρωπός)	60.000
21. Λιμένας (Ελευσίνα)	75.600
22. Επεξεργασία και αποβάθρες εκφόρτωσης βωξίτη	87.250
23. Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων (Κρωπία)	137.000

Σημείο έντονου προβληματισμού τόσο για την πολιτική ανεξαρτησία του ελεγκτικού έργου όσο και για τη δημόσια λογοδοσία της ΕΓΣΕΕ αποτελεί το γεγονός ότι οι αποφάσεις επιβολής κυρώσεων δεν δημοσιεύονται στη Διαύγεια, σε αντίθεση με τις αποφάσεις των περιφερειακών κλιμακίων ελέγχου ποιότητας περιβάλλοντος (ΚΕΠΠΕ).

Οι πιο σημαντικές περιβαλλοντικές επιθεωρήσεις που καταγράφονται στην ετήσια έκθεση της ΕΓΣΕΕ αφορούν:

- Υγρά απόβλητα και αέριες εκπομπές σε διυλιστήριο στην Κορινθία: Σε εκτέλεση εισαγγελικής παραγγελίας, διενεργήθηκε έλεγχος σε της διαχείρισης των αέριων, υγρών και στερεών αποβλήτων στις λιμενικές εγκαταστάσεις διυλιστηρίου. Διαδικασία ελέγχου σε εξέλιξη.

- Χώρος ταφής επικίνδυνων αποβλήτων μεταλλουργίας χρυσού: Εξετάστηκε η νομιμότητα της κατασκευής χώρου υγειονομικής ταφής επικίνδυνων αποβλήτων στον Κοκκινόλακα Κασσάνδρας. Επίσης, «μετά από ενδελεχή έρευνα και επισταμένη τεκμηρίωση, διαβιβάστηκαν απόψεις επί των μελετών χαρακτηρισμού των αποβλήτων της δραστηριότητας, σύμφωνα με τις οποίες η υπηρεσία θεωρεί ότι δεν είναι πλήρεις και τεκμηριωμένες.»
- Εργασίες απορρύπανσης στον Σαρωνικό μετά το ναυάγιο του «Αγία Ζώνη ΙΙ»: Οι επιθεωρητές παρακολούθησαν συστηματικά το έργο απορρύπανσης. Ο «έλεγχος ολοκληρώθηκε εντός του έτους χωρίς τη διαπίστωση περιβαλλοντικών παραβάσεων».
- Λιγνιτωρυχείο Αμυνταίου: Σε εκτέλεση εντολής από την Εισαγγελία Φλώρινας, διενεργήθηκε κατεπείγουσα προκαταρκτική εξέταση για τη διερεύνηση τυχόν ποινικών ευθυνών για περιβαλλοντική υποβάθμιση που προκλήθηκε στους οικισμούς Αναργύρων και Βαλτονέρων από την κατολίσθηση στο λιγνιτωρυχείο Αμυνταίου της ΔΕΗ και υποβάθμιση περιβάλλοντος. Αυτοψία διενεργήθηκε από ειδικούς ανακριτικούς υπαλλήλους. Η εξέταση βρίσκεται σε τελικό στάδιο και αναμένεται η ολοκλήρωση της δικογραφίας.
- Λατομεία σχιστολιθικών πλακών στο Νότιο Πήλιο: Διενεργήθηκαν αυτοψίες σε τρία δημοτικά λατομεία κατόπιν καταγγελιών για παράνομη λειτουργία και επιβάρυνση του περιβάλλοντος, ειδικά καθώς τα δυο βρίσκονται σε περιοχές Natura 2000. Σε όλες τις περιπτώσεις διαπιστώθηκε «άναρχη εκμετάλλευση σε όλη την έκτασή τους».
- Ξενοδοχειακές μονάδες στη Νέα Μάκρη: Διερευνήθηκε τυχόν ανεξέλεγκτη διάθεση λυμάτων στην παραλία. Με τη χρήση ρομποτικού συστήματος και τηλεκάμερας διαπιστώθηκε ότι δεν έχουν γίνει παράνομες συνδέσεις και διάθεση βοθρολυμάτων προς την παραλία.
- Διυλιστήριο στη Δυτική Θεσσαλονίκη: Διερευνήθηκαν αναφορές για έντονο πρόβλημα οσμών στο Κορδελιό. Διενεργήθηκαν δειγματοληψίες ατμοσφαιρικού αέρα από το Εργαστήριο Ελέγχου Ατμοσφαιρικής Ρύπανσης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Η επιθεώρηση βρίσκεται σε εξέλιξη.
- ΚΕΛ Πόρου Τροιζηνίας: Σε εκτέλεση εισαγγελικής παραγγελίας, διενεργήθηκε αυτοψία στις εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων του Πόρου. Διαπιστώθηκε ότι το ηλεκτρομηχανολογικό σύστημα βρισκόταν εκτός λειτουργίας και ότι τα εισερχόμενα λύματα κατέληγαν στη θάλασσα χωρίς επεξεργασία. Επίσης, στον περιβάλλοντα χώρο διαπιστώθηκε η ύπαρξη σκραπ και άλλων αποβλήτων ηλεκτρικού εξοπλισμού. Η διαδικασία ελέγχου βρίσκεται σε εξέλιξη.

Επιθεώρηση δόμησης και κατεδαφίσεων

Όπως προβλέπει το π.δ. 132/2017 «Οργανισμός Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας (Υ.Π.ΕΝ.)» (Α΄160/30-10-17), στην ΕΙΣΕΕ ΥΠΕΝ περιλαμβάνονται δύο σώματα επιθεώρησης με δύο τμήματα επιθεώρησης δόμησης και κατεδαφίσεων (ΤΕΔΚ Βόρειας και Νότιας Ελλάδας).

Διάδοχο σχήμα της Ειδικής Υπηρεσίας Κατεδαφίσεων που ιδρύθηκε με το άρθ. 7 του ν. 3818/2010,[263] τα τμήματα επιθεώρησης δόμησης και κατεδαφίσεων εποπτεύουν το έργο των ελεγκτών δόμησης, συντονίζουν τις ενέργειες των αποκεντρωμένων διοικήσεων για την εκτέλεση των τελεσίδικων πρωτοκόλλων κατεδάφισης αυθαιρέτων και εισηγούνται προς το Εποπτικό Συμβούλιο ποινές για παράνομες δηλώσεις υπαγωγής σε ρυθμίσεις τακτοποίησης αυθαιρέτων.

Στο τέλος του 2017, στα σώματα επιθεώρησης Νότιας και Βόρειας Ελλάδας υπηρετούσαν συνολικά 16 επιθεωρητές δόμησης (επτά στο ΣΕΝΕ και εννιά στο ΣΕΒΕ).

[263] Νόμος 3818/2010 «Προστασία δασών και δασικών εκτάσεων του Νομού Αττικής, σύσταση Ειδικής Γραμματείας Επιθεώρησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 18/16.02.2010).

Αξιόλογη εξέλιξη ήταν η δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης[264] του τρόπου υπολογισμού διοικητικών κυρώσεων εις βάρος ελεγκτών δόμησης για τους οποίους διαπιστώνεται παράβαση καθήκοντος. Οι παραβάσεις που αφορούν υπερβάσεις επιφανειών (συντελεστής δόμησης και όγκου) και ύψους κτιρίου επισύρουν τον μεγαλύτερο βαθμό κύρωσης (10), ακολουθούμενες από εκείνες που αφορούν τη θέση και τις διαστάσεις του κτιρίου (5).

Στην Αττική, το ΤΕΔΚ συνεργάστηκε με το Πράσινο Ταμείο για τον συντονισμό και την υλοποίηση έργου κατεδαφίσεων με τίτλο «Εκτέλεση αμετάκλητων πρωτοκόλλων κατεδάφισης αυθαιρέτων κατασκευών σε δάση, δασικές και αναδασωτέες εκτάσεις στα όρια της Περιφερειακής Ενότητας Ανατολικής Αττικής», ύψους 437.759 ευρώ. Στη Βόρεια Ελλάδα, το οικείο ΤΕΔΚ συντόνισε την εκτέλεση από τις αποκεντρωμένες διοικήσεις 24 αμετάκλητων πρωτοκόλλων κατεδάφισης, εκ των οποίων τα 22 σε ζώνη αιγιαλού και παραλίας.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η κατεδάφιση των χρόνια και τελεσίδικα αυθαίρετων ταβερνών στην παραλία του Εθνικού Πάρκου Σχοινιά – Μαραθώνα.[265] Το ΤΕΔΚ Νότιας Ελλάδας συντόνισε την καταγραφή των παράνομων επεκτάσεων και κατασκευών, ενεργοποιώντας το αρμόδιο δασαρχείο, και σε συνεργασία με την Α.Δ. Αττικής συντόνισε τη διαδικασία ανάθεσης του έργου κατεδάφισης των πέντε παράνομων κτισμάτων. Μεταξύ Ιανουαρίου και Απριλίου 2018 κατεδαφίστηκαν οι πέντε ταβέρνες και αποκαταστάθηκε η ακτή.[266]

Επιθεώρηση μεταλλείων

Σύμφωνα με την έκθεση της ΕΓΣΕΕ για το 2017, σημαντικότερες υποθέσεις που χειρίστηκε η επιθεώρηση μεταλλείων του ΣΕΝΕ και του ΣΕΒΕ το 2017 ήταν οι εξής:

- **Λιγνιτωρυχείο Πεδίου Αμυνταίου**: Αυτοψίες για τα αίτια και τις επιπτώσεις της μεγάλης έκτασης κατολίσθηση στο Ορυχείο Πεδίου Αμυνταίου στο Λιγνιτικό Κέντρο Δυτικής Μακεδονίας που συνέβη στις 10 Ιουνίου 2017 πραγματοποίησαν οι επιθεωρητές μεταλλείων. Ο συνολικός όγκος των υλικών που κατολίσθησαν εκτιμάται περίπου σε 80 Χ 106 m^3 στείρων υλικών. Η συνολική έκταση που κατέλαβαν τα υλικά της κατολίσθησης ανέρχεται σε περίπου 3.300 στρέμματα. Η έκθεση αυτοψίας διαβιβάστηκε στην αρμόδια εισαγγελική αρχή και στον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Άγνωστη παραμένει η εξέλιξη της υπόθεσης.
- **Λιγνιτωρυχείο Χωρεμίου Ν. Αρκαδίας**: Νέα αυτοψία από την επιθεώρηση μεταλλείων ΣΕΝΕ κατόπιν κατολίσθησης που είχε συμβεί το 2013. Η αναγκαστική απαλλοτρίωση και μετεγκατάσταση των κατοίκων του οικισμού Τριποτάμου που εκκρεμεί εδώ και περισσότερα από 12 χρόνια. Με νέο αίτημα της ΔΕΗ, η Επιθεώρηση Μεταλλείων συναίνεσε στη μείωση από 500 μ. στα 250 μ. της απόστασης ασφαλείας από τα όρια του οικισμού για τη διενέργεια μεταλλευτικών εργασιών και επέτρεψε την προσέγγιση των εκσκαφών του ορυχείου πολύ κοντά στον οικισμό. Σημειωτέον ότι σε αντίστοιχα αιτήματα από τη ΔΕΗ το 2014, 2015 και 2016 για μείωση της απόστασης ασφάλειας από τον οικισμό, η Επιθεώρηση Μεταλλείων δεν είχε συναινέσει. Το σκεπτικό της απόφασης ήταν ότι η καθυστέρηση μετεγκατάστασης του οικισμού «*σε συνδυασμό με τη διατήρηση της απόστασης ασφαλείας των 500 μέτρων, δεν θα επέτρεπε την επαρκή τροφοδοσία με λιγνίτη των δύο Ατμοηλεκτρικών Σταθμών της περιοχής για την κάλυψη των αναγκών του ενεργειακού ισοζυγίου της χώρας*». Πρόκειται για μια απόφαση που

[264] Υπουργική απόφαση αρ. οικ. 382/2017 «Διοικητικές κυρώσεις ελεγκτών δόμησης» (ΦΕΚ Β 4039/17.11.2017).

[265] Οι ταβέρνες στην παραλία του Σχοινιά είχαν κριθεί παράνομες και κατεδαφιστέες με αμετάκλητα πρωτόκολλα κατεδάφισης από τη δεκαετία του 1990. Με ειδική ρύθμιση στο άρθ. 63 του ν. 4280/2014 (ΦΕΚ Α' 159), με την οποία συμπληρώθηκε το άρθ. 4 του από 22-6/3.7.2000 π.δ. «Χαρακτηρισμός χερσαίων και θαλάσσιων περιοχών του Σχινιά - Μαραθώνα ως Εθνικού Πάρκου» (Δ' 395), είχε δοθεί παράταση έξι μηνών από τη σύνταξη σχετικής μελέτης, ώστε να μετεγκατασταθούν στη ζώνη Β2 του Εθνικού Πάρκου Σχοινιά – Μαραθώνα.

[266] Φραγκιουδάκης, Μ. (2018, 5 Απριλίου). Παραλία Σχινιά: Αυθαίρετα τέλος – Έρχονται τα … ΚΕΛ. News247. Ανάκτηση από: https://www.news247.gr/koinonia/paralia-schinia-aythaireta-telos-erchontai-ta-kel.6598714.html

προδήλως θέτει ως υπέρτερη αξία τη λειτουργία των ατμοηλεκτρικών σταθμών από την ασφάλεια των κατοίκων που πλήττονται από την εξορυκτική δραστηριότητα και υποβάλλονται και στη δύσκολη διαδικασία της αναγκαστικής έξωσης από τη γη και τις κατοικίες τους.

- **Μεταλλεία χρυσού στη Χαλκιδική**: Πραγματοποιήθηκαν αυτοψίες στις Σκουριές και σε περιοχές ρηγματώσεων στον οικισμό Στρατωνίκης. Επίσης, επιθεωρητές μεταλλείων συμμετείχαν σε επιτροπή ελέγχου της κατασκευής του χώρου ταφής επικίνδυνων αποβλήτων στον Κοκκινόλακα.
- **Σμυριδωρυχεία Νάξου**: Συνεπεία ατυχήματος που συνέβη το 2016, η «Επιθεώρηση Μεταλλείων πρότεινε και πέτυχε την απασχόληση για πρώτη φορά στα σμυριδωρυχεία Επιβλέποντα και Τεχνικού Ασφαλείας Μηχανικού Μεταλλείων».

Αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημιάς

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει το έργο του Συντονιστικού Γραφείου Αντιμετώπισης Περιβαλλοντικών Ζημιών (ΣΥΓΑΠΕΖ),[267] το οποίο αφορά τη διερεύνηση 16 υποθέσεων, την παρακολούθηση 72 ανοιχτών υποθέσεων σε διάφορα στάδια μέχρι την τελική συμμόρφωση, και το κλείσιμο υποθέσεων των οποίων τα μέτρα αποκατάστασης έχουν ολοκληρωθεί. Ειδικής μνείας χρήζουν υποθέσεις που έκλεισαν μέσα στο 2017, με ολοκλήρωση των μέτρων αποκατάστασης:

- **Πρώην ραδιοσταθμός στην Ξάνθη**: Η περιοχή ανήκει στο Δίκτυο Natura 2000 (με κωδικούς ΕΖΔ-GR1150010 και ΖΕΠ-GR1150001) και στο Εθνικό Πάρκο Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, και έχει δηλωθεί και ως υγρότοπος της Συνθήκης Ramsar.
- **Χωματερή σε σπηλαιοβάραθρο**: Σε χωματερή γεωργικών αποβλήτων και μπάζων είχε μετατραπεί επί πολλά χρόνια σπηλαιοβάραθρο στην Αγία Άννα Βοιωτίας. Ο όγκος των απορριμμάτων υπολογίστηκε σε 8.463,14 m^3. Είχε προηγηθεί παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη, κατόπιν αναφοράς από την Ελληνική Σπηλαιολογική Εταιρεία.

Επιθεωρήσεις για την τήρηση υποχρεώσεων αποκατάστασης έγιναν σε κλωστοϋφαντουργία στη Μεσσηνία, εργοστάσιο παραγωγής τσιμέντου στον Βόλο, εργοστάσιο παραγωγής μεταλλικών σωλήνων και ταινιών στην Τανάγρα, εγκαταστάσεις ΒΙΟΚΑ στην Κρήτη, και στον ΑΗΣ Χανίων.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που διέθεσε το ΣΥΓΑΠΕΖ στο WWF Ελλάς, στο πλαίσιο σύνταξης αυτής της έκθεσης, μέχρι σήμερα έχουν ολοκληρωθεί μέτρα αποκατάστασης της περιβαλλοντικής ζημιάς σε 12 υποθέσεις, οι οποίες καταγράφονται στον παρακάτω πίνακα.

ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΜΕΤΡΩΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΖΗΜΙΑΣ

ΑΔΑ	Αντικείμενο	Έτος
457ΦΟΡ10-Ζ7Ι, ΒΙΥΚΟΡ10-9Φ3	Ολοκλήρωση δράσεων πρόληψης και αποκατάστασης περιβαλλοντικής ζημιάς από τη λειτουργία βόθρων σε γήπεδο της δραστηριότητας γαλβανισμού «ΜΕΤΑΛ ΑΒΕΕ» στη θέση «Πάτημα» Δ. Σχηματαρίου.	2014
Β49ΞΟΡ1Κ-Ω2Ω, Β49ΣΟΡ1Κ-ΒΒΚ	Έγκριση εργασιών απομάκρυνσης επικίνδυνων αποβλήτων και αποκατάστασης του περιβάλλοντος σε εγκαταλελειμμένη μονάδα μονωτικών και στεγανωτικών υλικών στον Βοτανικό, Δ. Αθηναίων.	2012

[267] Το ΣΥΓΑΠΕΖ είναι αυτοτελές τμήμα της ΕΓΣΕΕ ΥΠΕΝ. Έχει την ευθύνη εφαρμογής του π.δ. 148/2009 «Περιβαλλοντική ευθύνη για την πρόληψη και την αποκατάσταση των ζημιών στο περιβάλλον - Εναρμόνιση με την οδηγία 2004/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21ης Απριλίου 2004» (Α΄190).

Β4ΛΜΟΡ10-ΨΒ4, ΒΙΥΚΟΡ10-109	Ολοκλήρωση δράσεων εξυγίανσης/αποκατάστασης σε εγκαταστάσεις εμπλουτισμού και επεξεργασίας σιδηρονικελιούχου μεταλλεύματος λόγω εναπόθεσης επικίνδυνων και μη επικίνδυνων αποβλήτων (λιπαντικά έλαια, ΟΤΚΖ, μεταχειρισμένα ελαστικά, ΑΗΗΕ, σκραπ, στείρα εμπλουτισμού).	2014
ΒΕΦΦΟΡ10-5Β0	Λήψη μέτρων πρόληψης/αποκατάστασης από τη λειτουργία δανειοθαλάμου στο 181 χλμ Αυτοκινητόδρομου ΠΑΘΕ.	2012
ΒΕΧΒΟΡ10-ΧΥΝ, ΒΙΥΚΟΡ10-73Ν	Λήψη μέτρων πρόληψης/αποκατάστασης σε γαλβανιστήριο λόγω διάθεσης επεξεργασμένων υγρών αποβλήτων σε απορροφητικούς βόθρους.	2014
ΒΛ08ΟΡ10-6Μ2	Απομάκρυνση χημικών αποβλήτων από εγκαταλελειμμένη δραστηριότητα στη θέση «Παρασκευόρεμα» Μαντουδίου.	2013
ΒΙΦΙΟΡ10-ΦΔΣ	Έγκριση εργασιών εξυγίανσης/αποκατάστασης χωματερής εντός σπηλαιοβαράθρου.	2014
ΒΙΦΣΟΡ10-ΒΒΥ	Λήψη μέτρων πρόληψης από τη λειτουργία εγκαταστάσεων πλυντηρίου-λιπαντηρίου στο 6ο χλμ οδού Ψαχνών-Τριάδας Εύβοιας.	2014
ΒΙΥΚΟΡ10-421, 6ΟΟ8ΟΡ10-ΕΚ5, 61ΒΜΜΟΡ0-ΛΛΞ	Έλεγχος ρύπανσης (ελαιώδη απόβλητα) – λήψη μέτρων αποκατάστασης απορροφητικού βόθρου σε βιομηχανία παραγωγής συνδετικού υλικού στη θέση «Κάραβος» Αλιβερίου Εύβοιας.	2015
75ΙΞΟΡ1Φ-ΙΛΑ, Ψ4ΤΘΟΡ1Φ-ΡΛΨ, 6ΜΓΓΟΡ1Φ-1ΘΩ	Λήψη μέτρων πρόληψης/αποκατάστασης από ανεξέλεγκτη προσωρινή αποθήκευση νωπού ελαιοπυρήνα στη θέση «Μπουρμπούλι» της παραλιακής οδού Ναυπλίου-Νέας Κίου.	2016
ΒΝΠΜ465ΦΘΗ-Φ53	Καταλογισμός δαπανών για την ανάληψη δράσεων πρόληψης/αποκατάστασης στον ποταμό Άραχθο λόγω διαφυγής μαζούτ από εγκαταλελειμμένο εργοστάσιο χυμοποιίας εσπεριδοειδών.	2015
7ΣΑΛ4653Π8-Δ3Ο	Καταλογισμός δαπανών για την ανάληψη δράσεων πρόληψης/αποκατάστασης που προκλήθηκε από την απόρριψη επικίνδυνων αποβλήτων, στη θέση «Παλαιά Δεξαμενή» Ν. Αρτάκης.	2017

Εκκρεμεί η ολοκλήρωση μέτρων αποκατάστασης σε 43 υποθέσεις που έχουν υπαχθεί στις διατάξεις του π.δ. 148/2009, στο πλαίσιο των οποίων έχουν διενεργηθεί έλεγχοι για τη συμμόρφωση των φορέων εκμετάλλευσης και την επιβολή διοικητικών κυρώσεων. Οι περισσότερες εκκρεμείς υποθέσεις αφορούν παράνομη διαχείριση και απόρριψη αποβλήτων. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα προγράμματα μέτρων αποκατάστασης και παρακολούθησης της εφαρμογής τους της περιβαλλοντικής ζημιάς από ρύπανση με χρώμιο σε γήπεδο ιδιοκτησίας βιομηχανίας αλουμινίου στα Οινόφυτα και από την εκδήλωση πυρκαγιάς σε εγκαταστάσεις ανακύκλωσης στον Ασπρόπυργο.[268]

Εθνικό σχέδιο περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων

Σε εφαρμογή του άρθρου 20 του ν. 4014/2011 (Α΄209), το ΣΕΠΔΕΜ προχώρησε στην κατάρτιση πενταετούς σχεδίου περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων, το οποίο παρουσιάστηκε τον Νοέμβριο του 2017 και συζητήθηκε σε ημερίδα ενημέρωσης όλων των συναρμόδιων αρχών ελέγχου.[269] Πρόκειται για ιδιαίτερα σημαντική εξέλιξη, καθώς ο δημόσια διαθέσιμος σχεδιασμός των τακτικών ελέγχων ενισχύει τη διαφάνεια και λογοδοσία, αλλά και τον συντονισμό των μηχανισμών περιβαλλοντικού

[268] Βλ. σχετικά τις αποφάσεις της Δ/νσης Υδάτων Στερεάς Ελλάδας με ΑΔΑ 77ΘΣ4653Π8-ΗΙΤ, 773ΦΟΡ10-Κ27 και 641ΦΟΡ10-ΨΞΩ για την αδειοδότηση της «ΕΛΒΑΛ ΑΕ» για την υλοποίηση πιλοτικών δοκιμών αποκατάστασης της ρύπανσης σε υπόγεια ύδατα της λεκάνης απορροής Ασωπού. Επίσης, την απόφαση του ΣΥΓΑΠΕΖ με ΑΔΑ Ψ9ΛΩ4653Π8-ΖΔ0 για την υλοποίηση μέτρων αποκτατάστασης από τον φορέα εκμετάλλευσης εγκατάστασης διαλογής και ανακύκλωσης μη επικίνδυνων στερεών αποβλήτων «Γενική Ανακυκλώσεως – Κτηματική Ξενοδοχειακή ΑΕ».

[269] Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Σώμα Επιθεώρησης Περιβάλλοντος, Δόμησης, Ενέργειας και Μεταλλείων (ΣΕΠΔΕΜ). (2017, Ιούνιος). Εθνικό σχέδιο και προγράμματα τακτικών περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=329&language=el-GR

ελέγχου. Αξίζει στο σημείο αυτό να τονιστεί πως στόχος της συγκεκριμένης πρόβλεψης του ν. 4014/2011 ήταν η ισχυροποίηση των ελεγκτικών μηχανισμών και η ενδυνάμωση του κεντρικού συντονιστικού ρόλου του σώματος επιθεωρητών περιβάλλοντος. Ο στόχος αυτός παραμένει ανεκπλήρωτος και μεγάλο ζητούμενο.

Σύμφωνα με το σχέδιο αυτό, όλα τα έργα και οι δραστηριότητες που υπάγονται στην κατηγορία Α΄ για την περιβαλλοντική τους αδειοδότηση, εντάχθηκαν σε Μητρώο Ελεγχόμενων Δραστηριοτήτων που καταρτίστηκε για το σκοπό αυτό και τηρείται στο ΣΕΠΔΕΜ. Το Μητρώο περιέλαβε καταρχήν 6.252 έργα και δραστηριότητες που έχουν λάβει ΑΕΠΟ από τις 28-5-2012 ως τις 31-12-2016. Στη συνέχεια έγινε εκτίμηση του περιβαλλοντικού κινδύνου κάθε έργου και δραστηριότητας (ανάλυση επικινδυνότητας με βάση συγκεκριμένα κριτήρια), προσδιορίστηκε η κατηγορία επικινδυνότητάς του που λαμβάνει τιμές από (1: χαμηλότερου περιβαλλοντικού κινδύνου) έως και (6: ψηλότερου κινδύνου), και προσδιορίστηκε η ελάχιστη συχνότητα τακτικού ελέγχου του (δηλαδή ο μέγιστος χρόνος μεταξύ δύο διαδοχικών ελέγχων, που είναι από 1 έως 10 έτη.)

Με βάση τα αποτελέσματα αυτά, καταρτίστηκαν τα πρώτα ετήσια προγράμματα περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων για το 2018 και 2019, για τα έργα και τις δραστηριότητες κάθε μίας από τις 13 περιφέρειες της χώρας. Οι επιθεωρήσεις κατανεμήθηκαν ανάμεσα στις συναρμόδιες αρχές ελέγχου λαμβάνοντας υπόψη το διαθέσιμο ανθρώπινο δυναμικό. Ο αριθμός των περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων ανά περιφέρεια και ανά αρχή ελέγχου φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΝ

Περιφέρεια	**Σύνολο τακτικών ελέγχων 2018-2022**	**Πρόγραμμα 2018 Συνολικοί στόχοι και υλοποίηση ανά αρμόδια αρχή ελέγχου**			
		Στόχος 2018	ΕΓΣΕΕ-ΥΠΕΝ	Περιφέρειες	Αποκ. διοικήσεις
Ανατ. Μακεδονίας & Θράκης	566	72	1	52	19
Κεντρικής Μακεδονίας	844	113	5	84	24
Δυτικής Μακεδονίας	237	23	2	14	7
Ηπείρου	236	30	2	22	6
Θεσσαλίας	409	50	5	25	20
Στερεάς Ελλάδας	680	90	6	68	16
Ιονίων Νήσων	85	12	1	9	2
Δυτικής Ελλάδας	272	33	7	22	4
Πελοποννήσου	389	57	4	47	6
Αττικής	572	71	5	53	13
Βορείου Αιγαίου	133	23	6	12	5
Νοτίου Αιγαίου	274	34	2	23	9
Κρήτης	362	46	3	38	5
ΣΥΝΟΛΟ	5.055	654	49	469	136

Πηγή: ΣΕΠΔΕΜ (2017) Εθνικό Σχέδιο Περιβαλλοντικών Επιθεωρήσεων, προσαρμογή.

Επιπλέον, το Εθνικό Σχέδιο καθόρισε ορισμένες διαδικασίες για τη διενέργεια των έκτακτων περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων, περιλαμβανόμενης της αξιολόγησης και χειρισμού των καταγγελιών/αναφορών, με σκοπό την αποσυμφόρηση των αρχών ελέγχου από τον μεγάλο αριθμό των επιθεωρήσεων που διενεργούνται εκτάκτως μετά από καταγγελία.

Τέλος το Εθνικό Σχέδιο καθόρισε διαδικασίες για τον συντονισμό και τη συνεργασία των 21 συναρμόδιων αρχών επιθεώρησης (13 περιφερειών, επτά αποκεντρωμένων διοικήσεων και του ΣΕΠΔΕΜ). Στις 7 Νοεμβρίου 2017 το ΣΕΠΔΕΜ διοργάνωσε ημερίδα ενημέρωσης και συντονισμού στην οποία κλήθηκαν όλες οι συναρμόδιες αρχές ελέγχου.

Για την υλοποίηση του Εθνικού Σχεδίου στο ΣΕΠΔΕΜ δημιουργήθηκε διαδικτυακή βάση δεδομένων (πλατφόρμα) συνδεδεμένη με τη βάση δεδομένων της περιβαλλοντικής αδειοδότησης (aepo.ypeka.gr) Η βάση ήδη λειτουργεί και:

- Φιλοξενεί το Μητρώο ελεγχόμενων έργων και δραστηριοτήτων και το εμπλουτίζει αυτόματα με τις νέες δραστηριότητες κατηγορίας Α που αδειοδοτούνται περιβαλλοντικά, μέσω διασύνδεσης με τη βάση δεδομένων της περιβαλλοντικής αδειοδότησης.
- Για κάθε έργο του μητρώου, υπολογίζει αυτόματα τη συχνότητα επιθεώρησής του (από 1 φορά ανά έτος ως μια φορά ανά 10 χρόνια), βάσει της ανάλυσης περιβαλλοντικού κινδύνου, που γίνεται με μαθηματικούς αλγόριθμους που έχουν ενσωματωθεί στην πλατφόρμα.
- Συγκεντρώνει τα αποτελέσματα για το κάθε στάδιο των περιβαλλοντικών ελέγχων με ευθύνη της κάθε ελεγκτικής αρχής, διευκολύνοντας τον αποτελεσματικό συντονισμό των αρμόδιων αρχών και την παρακολούθηση εφαρμογής του σχεδίου.

Μελλοντικά, το μητρώο μπορεί να συμβάλει στην πληροφόρηση του κοινού σχετικά με τους περιβαλλοντικούς ελέγχους, αφού οι πολίτες θα μπορούν να γνωρίζουν τους ελέγχους που έχουν ήδη διεξαχθεί από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Θα καλύπτει επίσης την υποχρέωση της χώρας βάσει του άρθρου 23, παρ. 6 της οδηγίας 2010/75 «για τις βιομηχανικές εκπομπές (ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης)», που προβλέπει την υποχρέωση δημοσιοποίησης των αποτελεσμάτων των αυτοψιών που γίνονται σε εγκαταστάσεις που υπάγονται στις διατάξεις της.

Δεδομένου ότι μητρώο περιλαμβάνει μόνο τους τακτικούς ελέγχους, είναι απαραίτητο η διαδικτυακή αυτή βάση να επεκταθεί και να δημοσιοποιεί τα αποτελέσματα των έκτακτων ελέγχων που διενεργούνται από όλες τις αρχές.

Ανεξάρτητη αρχή περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων

Δεδομένου του κομβικού ρόλου του σώματος επιθεωρητών περιβάλλοντος στην πάταξη του περιβαλλοντικού εγκλήματος, το WWF Ελλάς σταθερά από το 2005 υποστηρίζει την ανάγκη αναβάθμισής του σε αυτοτελή και ανεξάρτητη αρχή περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων.

Για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας της αρχής περιβαλλοντικών επιθεωρήσεων, είναι απαραίτητο να προβλεφθεί νομοθετικά ότι ως επικεφαλής της Αρχής επιλέγεται πρόσωπο εγνωσμένου κύρους που ενισχύεται με προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία. Η επιλογή του επικεφαλής της αρχής μπορεί να αποτελεί πρωτοβουλία του Υπουργού Περιβάλλοντος και η τελική απόφαση να λαμβάνεται μετά από γνώμη της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας και της Μόνιμης Επιτροπής Προστασίας του Περιβάλλοντος της Βουλής. Σημειώνεται ότι αντίστοιχες προβλέψεις υπάρχουν ήδη για άλλους ανάλογους θεσμούς (π.χ. Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης). Απαραίτητη είναι επίσης η ανάθεση στην αρχή και κυρωτικών αρμοδιοτήτων κατά το πρότυπο του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας (ΣΕΠΕ), ώστε εκτός από την ελεγκτική δράση, να μπορεί να παρεμβαίνει δυναμικά και με την επιβολή διοικητικών κυρώσεων.

Τέλος, θα πρέπει να καθιερωθεί ένα κατά το δυνατόν, απλό και σαφές σύστημα υποβολής ετήσιων εκθέσεων για την παροχή συγκρίσιμων πληροφοριών σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας των επιμέρους συστημάτων περιβαλλοντικού ελέγχου και σχετικά με τον βαθμό επιτυχίας του στόχου της βελτίωσης της συμμόρφωσης προς την περιβαλλοντική νομοθεσία. Η αποτίμηση πρέπει να συνδυάζεται με την ευρεία διάχυση των αποτελεσμάτων στις αρμόδιες επιτροπές της Βουλής, σε υπηρεσίες και οργανισμούς, τις ιδιωτικές και δημόσιες επιχειρήσεις, και ευρύτερα στην κοινωνία.

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Ο Συνήγορος του Πολίτη (ΣτΠ) είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη ανεξάρτητη αρχή (άρθ. 103, παρ.9 του Συντάγματος). Από το 1998, οπότε και ξεκίνησε τη λειτουργία του, αποστολή του είναι η διαμεσολάβηση μεταξύ της δημόσιας διοίκησης και των πολιτών για την προστασία των δικαιωμάτων τους, την τήρηση της νομιμότητας και την καταπολέμηση της κακοδιοίκησης. Ως

διαμεσολαβητής, ο ΣτΠ διατυπώνει συστάσεις και προτάσεις προς τη δημόσια διοίκηση, χωρίς όμως να επιβάλλει κυρώσεις ή να προβαίνει σε ακύρωση πράξεων της δημόσιας διοίκησης. Τις αναφορές για κακοδιοίκηση σε σχέση με το περιβάλλον χειρίζεται ο Κύκλος Ποιότητας Ζωής.

Κατά το 2017, ο μεγαλύτερος αριθμός υποθέσεων αφορά περιπτώσεις κακοδιοίκησης στους τομείς του κράτους πρόνοιας και του περιβάλλοντος (οικιστικού και φυσικού).[270]

Ανάμεσα στις κορυφαίες επισημάνσεις που καταγράφονται στην ετήσια έκθεση για το 2017, περιλαμβάνεται η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών, κυρίως λόγω καθυστέρησης έκδοσης των προβλεπόμενων πράξεων και τον ελλιπή διοικητικό συντονισμό. Επίσης ιδιαίτερης σημασίας είναι οι παρεμβάσεις για ισχύουσα ή υπό ψήφιση νομοθεσία, όπως ο νόμος για το δομημένο περιβάλλον, οι δασικοί χάρτες και ο νόμος για την έρευνα και εκμετάλλευση λατομικών.

Παρεμβάσεις Συνηγόρου του Πολίτη (κύκλος ποιότητας ζωής)

Τίτλος	Ημερομηνία
Αποκατάσταση της νομιμότητας σε έργα οδοποιίας στα Ιωάννινα	30.07.2018
Παράνομη εξορυκτική δραστηριότητα και απόρριψη αποβλήτων - Αγ. Μαρίνα Χανίων	23.07.2018
Κατεδάφιση αυθαιρέτων με ιδιωτικά μέσα, λόγω αδυναμίας εκτέλεσης της ΑΔ Κρήτης	11.07.2018
Πρόσβαση πολιτών αναφορικά με τη διευθέτηση-οριοθέτηση του ρέματος Ραφήνας	15.06.2018
Αποκατάσταση χώρου ανεξέλεγκτης διάθεσης αποβλήτων στη Ζάκυνθο	25.05.2018
Εγκατάσταση βιολογικού καθαρισμού στον Δήμο Δοξάτου Δράμας	15.05.2018
Απομάκρυνση κεραίας κινητής τηλεφωνίας στην Άμφισσα από την ίδια την εταιρία	11.05.2018
Συμμόρφωση Δήμου Καρύστου για την κατασκευή έργου ομβρίων υδάτων	07.05.2018
Αυτοψίες και μετακίνηση κάδων απορριμμάτων σε τρεις δήμους	15.03.2018
Επισημάνσεις ΣτΠ για το ν.σ. "Έλεγχος και προστασία του δομημένου περιβάλλοντος"	22.12.2017
Παρέμβαση του ΣτΠ για την πρόσβαση σε διοικητικά έγγραφα	13.12.2017
Τήρηση της διαδικασίας περί επικινδύνων οικοδομών στο πρώην Ξενία Πάρνηθας	04.12.2017
Παύση λειτουργίας καταστήματος στη Χαλκίδα λόγω αυθαιρεσιών και ηχορύπανσης	21.11.2017

[270] Συνήγορος του Πολίτη. (2018, Μάρτιος). Ετήσια έκθεση 2017. Ανάκτηση από: https://www.synigoros.gr/?i=stp.el.annreports.487901

ΣτΠ για το σ.ν. «Έρευνα και εκμετάλλευση λατομικών ορυκτών και άλλες διατάξεις»	17.11.2017
Διαχείριση και προστασία Νήσου Χρυσής Ιεράπετρας Κρήτης	28.08.2017
Ο ΣτΠ στη Βουλή για τη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων	01.11.2017
Άμεσα μέτρα για την προστασία της Χρυσής Λασιθίου ζητά ο ΣτΠ	28.08.2017
Διαπιστώσεις και προτάσεις ΣτΠ για τους δασικούς χάρτες	29.06.2017

Σημαντικές παρεμβάσεις

Υποθέσεις περιβαλλοντικού αντικειμένου που απασχόλησαν τον ΣτΠ είναι οι παρακάτω:

- Οδικά έργα χωρίς άδεια στα Ιωάννινα:[271] Διαμόρφωση οδικού άξονα Κενάν Μεσαρέ-Βογιάνου-Γεννηματά δίχως απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, για την οποία το 2014 εκδόθηκε πράξη βεβαίωσης παράβασης και από τους επιθεωρητές περιβάλλοντος. Παρά τη δέσμευση του Δήμου Ιωαννιτών από το 2013 για εκπόνηση συνολικής ΜΠΕ, αυτό δεν συνέβη. Σημειωτέον ότι την περίοδο αναφοράς ο Συντονιστής της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Ηπείρου-Δυτικής Μακεδονίας ενέκρινε τους περιβαλλοντικούς όρους του έργου «Ολοκλήρωση μεγάλου δακτυλίου πόλης Ιωαννίνων (κόμβος Πανηπειρωτικού σταδίου - κόμβος Βογιάνου)» με φορέα του έργου το Δήμο Ιωαννιτών.Το τελευταίο, όμως, έργο βρίσκεται σε άμεση διασύνδεση και με άλλα επιμέρους υλοποιηθέντα έργα του οδικού άξονα Κενάν Μεσαρέ-Βογιάνου-Γεννηματά, οι επιπτώσεις των οποίων δεν εκτιμήθηκαν ποτέ σωρευτικά. Την πλημμέλεια αυτή αναγνώρισε και ο Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας, ο οποίος, αποφαινόμενος επί της ειδικής διοικητικής προσφυγής που κατέθεσαν ενώπιόν του πολίτες του Δήμου Ιωαννίνων, ακύρωσε την ως άνω απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων «καθ' ότι με την προσβαλλόμενη απόφαση δεν αξιολογήθηκαν τα αθροιστικά αποτελέσματα από την κατασκευή όλων των προβλεπομένων έργων οδοποιΐας με την απαλλαγή από ΑΕΠΟ τμημάτων αυτού». Η απόφαση αυτή αποκαθιστά τη νομιμότητα σχετικά με ένα μείζον κοινωνικό και περιβαλλοντικό ζήτημα, αυτό της σύννομης κατασκευής έργων οδοποιίας, όπως αναφέρει και ο Συνήγορος του Πολίτη.
- Μέτρα για την προστασία Νήσου Χρυσής:[272] Σε πόρισμα προς τα αρμόδια υπουργεία, ο ΣτΠ διαπιστώνει περιβαλλοντική υποβάθμιση του νησιού Χρυσή (Γαϊδουρονήσι) Λασιθίου και παράνομες κατασκευές και δραστηριότητες. Επισημαίνει ότι η αναποτελεσματική εφαρμογή του νομοθετικού πλαισίου, η αδυναμία επίσπευσης των διοικητικών διαδικασιών, η εμπλοκή πλήθους υπηρεσιών, καθώς και τα επιμέρους οικονομικά συμφέροντα δυσχεραίνουν την εξεύρεση λύσης.
- Εξορυκτική δραστηριότητα και απόβλητα στα Χανιά:[273] Περιβαλλοντική υποβάθμιση από παράνομη εξορυκτική δραστηριότητα και απόρριψη αποβλήτων εντός λατομικού χώρου στην Αγ. Μαρίνα Χανίων. Επιβλήθηκαν πρόστιμα από όλες τις αρμόδιες υπηρεσίες και από την ΑΔ ζητήθηκε η κατάθεση μελέτης μορφολογικής και βλαστητικής αποκατάστασης.
- Κατεδάφιση αυθαιρέτων στην Κρήτη:[274] Διαμεσολάβηση λόγω μη κατεδάφισης από την ΑΔ Κρήτης αυθαιρέτων κατασκευών εστιατορίου (ξύλινη πέργκολα) που είχαν καταγραφεί από την ΥΔΟΜ Αγίου Νικολάου το 2014. Σύμφωνα με έγγραφο της ΑΔ Κρήτης, η κατεδάφιση πραγματοποιήθηκε, καθώς επιτράπηκε η διάθεση των απαραίτητων μέσων από τον ίδιο τον αναφερόμενο πολίτη, σε εκτέλεση απόφασης του Ειρηνοδικείου Λασιθίου. Η ΑΔ επικαλέστηκε αδυναμία άσκησης της αρμοδιότητας κατεδάφισης για όλες τις πολεοδομικές αυθαιρεσίες.

[271] Συνήγορος του Πολίτη. (2018, 30 Ιουλίου). Αποκατάσταση της νομιμότητας σε έργα οδοποιίας των Ιωαννίνων κατόπιν παρέμβασης του Συνηγόρου του Πολίτη. Ανάκτηση από: https://www.synigoros.gr/?i=quality-of-life.el.pznews.512454

[272] Συνήγορος του Πολίτη. (2017, Ιούλιος). Άμεσα μέτρα για την προστασία της Χρυσής Λασιθίου ζητά ο Συνήγορος του Πολίτη. Ανάκτηση από: https://www.synigoros.gr/?i=quality-of-life.el.pznews.449999

[273] Συνήγορος του Πολίτη. (2018, 23 Ιουλίου). Παράνομη εξορυκτική δραστηριότητα και απόρριψη αποβλήτων στην Αγ. Μαρίνα Χανίων – Ακύρωση Ειδικής Μελέτης Αποκατάστασης. Ανάκτηση από: https://www.synigoros.gr/?i=quality-of-life.el.erga_diaxeirisi_apovlitwn.511249

[274] Συνήγορος του Πολίτη. (2018, 11 Ιουλίου). Κατεδάφιση αυθαιρέτων με ιδιωτικά μέσα, λόγω αδυναμίας εκτέλεσης της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Κρήτης & του Δήμου Αγίου Νικολάου [Σύνοψη Διαμεσολάβησης, Ανταπόκριση της Διοίκησης]. Ανάκτηση από: https://www.synigoros.gr/?i=quality-of-life.el.diadikasia_peri_ay8airetwn.509365

ΑΛΛΕΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Λιμενικό Σώμα

Ως αρμόδιο για την εφαρμογή της νομοθεσίας για τη ρύπανση στον θαλάσσιο και παράκτιο χώρο, το Λιμενικό Σώμα διενεργεί ελέγχους και επιβάλλει κυρώσεις για περιβαλλοντικές παραβάσεις.[275] Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση του Συντονιστικού Οργάνου Επιθεώρησης και Ελέγχου για το 2017, το Λιμενικό Σώμα συμμετείχε στην κατάρτιση του εθνικού σχεδίου επιθεωρήσεων για τη διασυνοριακή μεταφορά αποβλήτων, υπό τον συντονισμό των επιθεωρητών περιβάλλοντος.[276]

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Διεύθυνσης Προστασίας Θαλάσσιου Περιβάλλοντος του Λ.Σ.,[277] καταγράφεται μείωση στον αριθμό αποφάσεων επιβολής προστίμων από το 2008 μέχρι το 2017.

Συγκεκριμένα, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, ο αριθμός των αποφάσεων επιβολής κυρώσεων μειώνεται από 641 το 2008 σε 105 το 2017. Αντίστοιχα, το συνολικό ποσό προστίμων μειώνεται από 5.056.150 ευρώ το 2008 σε 564.433 ευρώ το 2017. Η μείωση αυτή δεν είναι σαφές εάν οφείλεται σε μειωμένο αριθμό ελέγχων ή σε βελτίωση της περιβαλλοντικής συμμόρφωσης πλοίων, εγκαταστάσεων και άλλων ελεγχόμενων πηγών.

Για το 2017, από τις 105 αποφάσεις επιβολής κυρώσεων για θαλάσσια ρύπανση, οι 39 αφορούσαν παραβιάσεις της Σύμβασης MARPOL, οι 61 το π.δ. 55/1998 (ΦΕΚ Α' 58) για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, και οι λοιπές αφορούσαν καταλογισμό δαπανών απορρύπανσης.

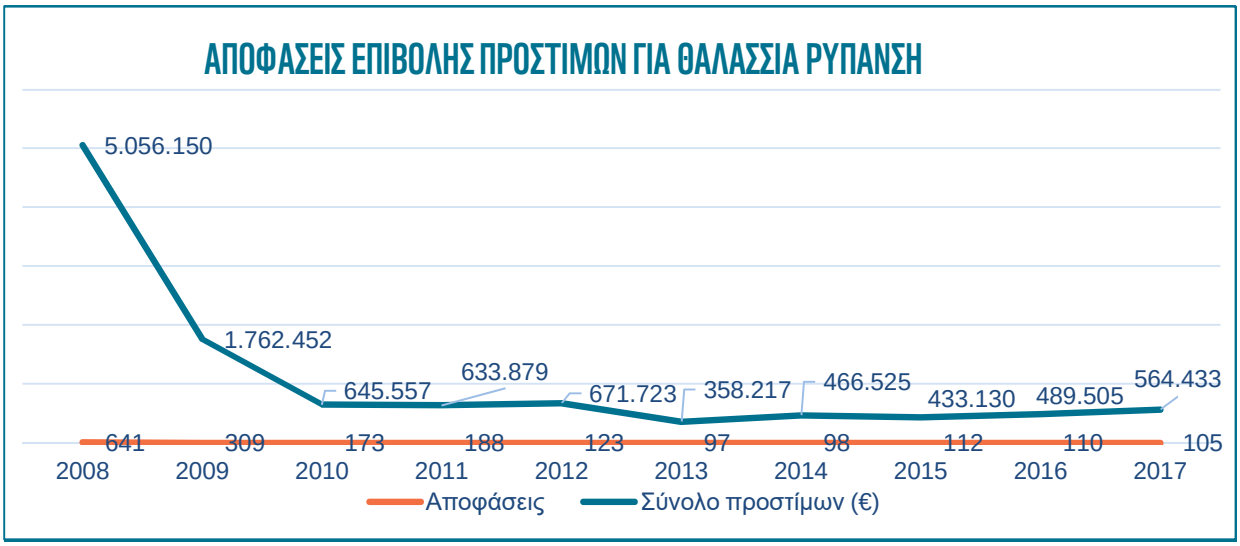

Σημαντική εξέλιξη ήταν και η έκδοση απόφασης του Υπουργού Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής με την οποία καθορίζονται συντελεστές βαρύτητας (2-6) και άλλων παραμέτρων για τον υπολογισμό των προστίμων που το Λιμενικό Σώμα επιβάλλει για παράνομη δόμηση σε θαλάσσιο και παράκτιο

[275] Σύμφωνα με το άρθ. 1 του π.δ. 55/1998 (ΦΕΚ Α' 58), ως «αρχή» για την επίβλεψη εφαρμογής της νομοθεσίας για τη θαλάσσια ρύπανση ορίζονται τα κεντρικά λιμεναρχεία, τα λιμεναρχεία και τα υπολιμεναρχεία της χώρας.
[276] Το σχέδιο απαντά στις απαιτήσεις του Κανονισμού (ΕΚ) 1013/2006 «για τις μεταφορές των αποβλήτων».
[277] Λιμενικό Σώμα-Ελληνική Ακτοφυλακή. (2017, 27 Ιανουαρίου). Ανάλυση περιστατικών ρύπανσης και αποφάσεων επιβολής προστίμων για το έτος 2016. Ανάκτηση από http://www.hcg.gr/node/14298.

χώρο.[278] Σύμφωνα με την απόφαση, μεγαλύτερος συντελεστής βαρύτητας (6) αποδίδεται στις μη αναστρέψιμες επεμβάσεις, όπως οι προσχώσεις στον θαλάσσιο χώρο και η σοβαρή αλλοίωση του παράκτιου περιβάλλοντος (μπαζώματα, κυματοθραύστες, μόλοι και κρηπιδότοιχοι). Συντελεστής βαρύτητας 5 αποδίδεται σε «δύσκολα αναστρέψιμες επεμβάσεις», όπως τοιχία αντιστήριξης, γλίστρες σκαφών, κτίρια και ανωδομές. Η απόφαση προβλέπει διπλασιασμό των προστίμων σε περιπτώσεις τέλεσης παραβάσεων σε περιοχές Natura και αναίρεσης του κοινόχρηστου χαρακτήρα ή παρεμπόδισης της ελεύθερης και ακώλυτης πρόσβασης σε ακτή και θάλασσα (πχ περιφράξεις περιμετρικά του χώρου και δημιουργία περίκλειστων καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος).

Περιβαλλοντικοί έλεγχοι σε επίπεδο περιφέρειας

Οι περιφέρειες διενεργούν περιβαλλοντικούς ελέγχους είτε συγκροτώντας ανά εξάμηνο κλιμάκια ελέγχου ποιότητας περιβάλλοντος (ΚΕΠΠΕ) με βάση το άρθρο 20, παρ. 4 του ν. 4014/2011,[279] είτε με υπαλλήλους των οικείων τμημάτων περιβάλλοντος και υδροοικονομίας. Τα ΚΕΠΠΕ απαρτίζονται από προσωπικό των περιβαλλοντικών υπηρεσιών της περιφέρειας. Στο τέλος της διαδικασίας ελέγχου συντάσσεται έκθεση αυτοψίας.

Κατά το έτος που καλύπτει αυτή η έκθεση, 12 περιφέρειες συγκρότησαν κλιμάκια ελέγχου ποιότητας περιβάλλοντος. Η Περιφέρεια Αττικής δεν έχει συγκροτήσει ΚΕΠΠΕ. Σύμφωνα με την παρ. 12 των άρθ. 18 και 33 του Κώδικα Βασικής Πολεοδομικής Νομοθεσίας, στα οποία παραπέμπει το σχετικό με τις περιβαλλοντικές επιθεωρήσεις άρθ. 20 του ν. 4014/2011, οι περιβαλλοντικός έλεγχος σε Αττική και Θεσσαλονίκη ανατίθεται σε ΚΕΠΠΕ που συγκροτούνται από τους οικείους οργανισμούς ρυθμιστικού σχεδίου, και όχι από τις περιφέρειες. Με την κατάργηση όμως των οργανισμών αυτών, η αρμοδιότητα αυτή πέρασε στην Περιφέρεια.

Σε σχετικό ερώτημα του γραφείου Αναπληρωτή Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας απάντησε το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (Γ' Τμ.).[280] Σύμφωνα με το σκεπτικό της απόφασης, λαμβάνοντας υπόψη ότι με την κατάργηση του Οργανισμού Αθήνας (ν. 4250/2014) δεν μεταφέρθηκε σε άλλο όργανο η αρμοδιότητας συγκρότησης ΚΕΠΠΕ για την περιοχή που καλύπτει το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αττικής, «*το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (Τμήμα Γ") γνωμοδοτεί, ομόφωνα ότι ο Περιφερειάρχης Αττικής είναι αρμόδιος για τη συγκρότηση των Κ.Ε.Π.ΠΕ. στην περιοχή της χωρικής του αρμοδιότητας στην Αττική, σύμφωνα με τον ν. 4014/2011, άρθρο 20, παρ. 4*».

[278] Απόφαση αριθμ. 2131.24/47431/18 «Καθορισμός συντελεστών βαρύτητας (σβ1...ν) στον τύπο του πρώτου εδαφίου της παρ. 24 του άρθρου 3 του ν. 2242/1994 (Α'162) και λοιπών παραμέτρων για τον υπολογισμό διοικητικών προστίμων για παραβάσεις της παρ. 1 του άρθρου 29 του ν. 2971/2001 (Α'285)» (ΦΕΚ Β' 2839/16.07.2018).

[279] Σύμφωνα με το άρθ. 20 παρ. 4 του ν. 4014/2011, «[με] απόφαση του Περιφερειάρχη που εκδίδεται υποχρεωτικά κάθε έξι μήνες, συγκροτούνται Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος (Κ.Ε.Π.ΠΕ.) απαρτιζόμενα κυρίως από το προσωπικό των περιβαλλοντικών υπηρεσιών της Περιφέρειας, η σύνθεση των οποίων καταχωρίζεται στο ΗΠΜ. Στους ελέγχους που γίνονται από τα Κ.Ε.Π.ΠΕ. είναι δυνατόν, μετά από σχετική πρόσκληση, να περιλαμβάνεται και εκπρόσωπος του Δήμου στην περιοχή του οποίου υπάγεται διοικητικά το έργο ή η δραστηριότητα που θα ελεγχθεί. Ειδικά για την περιοχή των ρυθμιστικών σχεδίων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρων 18 παρ. 12 και 33 παρ. 12, αντιστοίχως, του Κώδικα Βασικής Πολεοδομικής Νομοθεσίας».

[280] Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (Γ' Τμήμα). (2017, 28 Νοεμβρίου). Αριθμός γνωμοδοτήσεως: 264/2017. Ερωτάται, αν στην Περιφέρεια Αττικής είναι δυνατή η συγκρότηση Κλιμακίων Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος (Κ.Ε.Π.ΠΕ.), με απόφαση του
Περιφερειάρχη, κατ΄ εφαρμογή των διατάξεων του ν. 4014/2011, άρθρο 20, παρ. 4, ως ισχύει, ενόψει των διατάξεων του ν. 1327/1983, άρθρο 5 και του ν. 1515/1985, άρθρο 11, παρ. 12 (ΑΔΑ: 7ΓΛ7ΟΡΡΕ-ΣΥΓ).

Σημαντικές αποφάσεις επιβολής προστίμων από ΚΕΠΠΕ φαίνονται στον παρακάτω πίνακα:

ΠΡΟΣΤΙΜΑ ΑΠΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΚΛΙΜΑΚΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Περιφέρεια / ΑΔΑ	Υπόθεση	Πρόστιμο (€)
Βόρειο Αιγαίο / 6ΝΞΡ7ΛΩ-ΧΣΘ	Πλημμελής λειτουργία αποχετευτικού συστήματος του Κέντρου Υποδοχής και Ταυτοποίησης Μόριας και αυθαίρετη διοχέτευση αστικών λυμάτων με αποτέλεσμα τη ρύπανση χείμαρρου, υδροφόρου ορίζοντα και θάλασσας.	50.000
Πελοποννήσου / ΨΧΝ37Λ1-6Κ8	ΧΑΔΑ-Εναπόθεση από τον Δ. Τρίπολης απορριμμάτων σε παλιό λατομείο, χωρίς μέτρα περιβαλλοντικής προστασίας.	45.000
Πελοποννήσου / 7ΤΥΠ7Λ1-2ΔΡ	ΧΑΔΑ Δήμου Ναυπλιέων στη θέση «Καραθώνας».	40.000
Δ. Μακεδονίας / 6Ψ4Ξ7ΛΨ-4ΡΞ	Εργοστάσιο γούνας - ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος στο Δρυόβουνο του Δ. Βοΐου Κοζάνης.	34.350
Πελοποννήσου / ΨΗ0Υ7Λ1-ΥΝ3	Πλημμελής λειτουργία ΕΕΛ Νέας Επιδαύρου και παράνομη διάθεση λυμάτων παρακείμενη δασική περιοχή.	30.000
Στερ. Ελλάδας / 7Ζ387ΛΗ-27Σ	Εκτός προδιαγραφών αποθήκευση χημικών αποβλήτων.	28.300
Ιονίων Νήσων / ΩΣΓΠ7ΛΕ-ΗΩΙ	ΧΑΔΑ Δ. Ζακύνθου στην περιοχή «Σαρακίνα».	20.000
Πελοποννήσου / ΩΥΚ87Λ1-ΑΞΠ	ΣΜΑ Δ. Τρίπολης – Συσσώρευση απορριμμάτων και μη εφαρμογή μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος.	25.000
Πελοποννήσου / 73337Λ1-9ΩΤ	Παράνομη λειτουργία ΕΕΛ Άργους – Ναυπλίου στη θέση Κιόσκια. Πλημμελής παρακολούθηση και μη σύννομη διαχείριση στερεών αποβλήτων.	22.000
Στερεάς Ελλάδας / Ω4ΡΣ7ΛΗ-7ΨΗ	Μη απομάκρυνση εξοπλισμού ανεμολογικού ιστού ενεργειακής εταιρείας στη θέση "Κοκκάλια" Δ. Καρπενησίου.	20.000
Πελοποννήσου / 6ΛΝΧ7Λ1-Ξ45	Πλημμελής λειτουργία ΕΕΛ στη θέση «Κάμπος» Ερμιονίδας. Ανεξέλεγκτη απόρριψη βοθρολυμάτων και λυματολάσπης σε παρακείμενο γήπεδο· λειτουργία χωρίς άδεια.	20.000
Πελοποννήσου / 6Η7Ζ7Λ1-6ΟΕ	ΧΑΔΑ και καύση στερεών αποβλήτων από τον Δ. Κορίνθου.	20.000
Πελοποννήσου / 6Κ6Β7Λ1-7ΞΔ	Πλημμελής λειτουργία ΧΥΤΑ Δ. Ξυλοκάστρου.	20.000
Ιονίων Νήσων / 61ΚΠ7ΛΕ-0ΕΟ	ΕΕΛ Αγ. Μάρκου Κέρκυρας: Έλλειψη αδειών· αντλία λυμάτων σε δεξαμενή αερισμού· διαρροή λυμάτων σε ρέμα.	19.000
Νοτίου Αιγαίου / 66ΗΣ7ΛΞ-8Ν1	ΧΑΔΑ από τον Δ. Τήνου, στη θέση «Κοσσίνι».	17.000
Β. Αιγαίου / ΨΛΓΔ7ΛΩ-ΥΗ3	Παραβάσεις περιβαλλοντικών όρων σε λατομικό χώρο στη θέση Κουμαριές, στον Δ. Μαραθοκάμπου Σάμου.	15.000
Νοτίου Αιγαίου / 7ΚΓΠ7ΛΞ-Λ5Ν	ΧΑΔΑ Δ. Θήρας. Η είσοδος ήταν ελεύθερη, με φύλακα στην πύλη. Ανεξέλεγκτη απόρριψη σύμμεικτων απορριμμάτων.	15.000

Σύνταξη κεφαλαίου για τον περιβαλλοντικό έλεγχο: Θεοδότα Νάντσου

ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ &ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Αρνητική εξέλιξη ήταν η δρομολόγηση της πώλησης λιγνιτικών στοιχείων της ΔΕΗ, η οποία απειλεί να διαιωνίσει το λιγνιτικό μοντέλο ηλεκτροπαραγωγής. Θετικές εξελίξεις ήταν η θέσπιση του Εθνικού Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης των λιγνιτικών περιοχών στη μεταλιγνιτική εποχή και ο νόμος για τις ενεργειακές κοινότητες που ανοίγει τον δρόμο για κοινωνική συμμετοχή στην αποκεντρωμένη παραγωγή ΑΠΕ. Όμως, φαίνεται πλέον καθαρά ότι είναι αδύνατον η Ελλάδα να πετύχει τον εθνικό στόχο συμμετοχής των ΑΠΕ στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας κατά 40%.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η COP 23 στη Βόννη

Η 23η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη των συμβαλλόμενων μερών στη σύμβαση – πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή διεξήχθη στη Βόννη υπό την Προεδρία των Φίτζι το διάστημα 5-17 Νοεμβρίου 2017[281]. Αποτέλεσε τη δεύτερη Συνδιάσκεψη μετά τη Συμφωνία του Παρισιού το 2015 και την πρώτη μετά την ανακοίνωση της απόφασης του Προέδρου των ΗΠΑ Ντόναλντ Τραμπ για αποχώρηση από τη Συμφωνία.[282] Η αποστολή των ΗΠΑ παρουσιάστηκε επί της ουσίας με δύο διαφορετικά πρόσωπα στη συνδιάσκεψη. Από τη μία η επίσημη εθνική αποστολή κράτησε χαμηλούς τόνους και είχε υποτονική συμμετοχή στις διαπραγματεύσεις με μεγαλύτερη συμμετοχή στα ζητήματα της χρηματοδότησης και του μηχανισμού για τις απώλειες και ζημίες. Από την άλλη δυναμικά στο προσκήνιο ήρθε μια πρωτοβουλία από Πολιτείες, επιχειρήσεις και πόλεις των ΗΠΑ, οι οποίες εκπροσωπούν πάνω από το ήμισυ της οικονομίας της χώρας, οι οποίες συλλογικά δεσμεύτηκαν να αναλάβουν δράση για το κλίμα.[283]

Σημαντικό μέρος των επίσημων διαπραγματεύσεων αφορούσε την ανάληψη δράσεων από τα κράτη-μέλη για την περίοδο πριν από το 2020, το οποίο είναι το έτος έναρξης εφαρμογής της Συμφωνίας του Παρισιού. Βασικό σημείο της Συμφωνίας του Παρισιού ήταν η διαδικασία διαλόγου για την υιοθέτηση «ενισχυμένων φιλοδοξιών» για τη δράση για το κλίμα πριν από το 2020. Αυτή θα προκύψει μέσα από μια διαδικασία διαλόγου (facilitative dialogue) εντός του 2018 και η οποία τελικώς ονομάστηκε «Διάλογος της Ταλανόα» προς τιμήν της Προεδρίας των Φίτζι με τον συνολικό του σχεδιασμό να εντάσσεται ως παράρτημα στο τελικό κείμενο της COP 23.[284] Στόχος του Διαλόγου της Ταλανόα είναι μια οργανωμένη ανταλλαγή απόψεων και προτάσεων για την ενίσχυση της φιλοδοξίας όχι μόνο από τα κράτη μέλη αλλά και από μη κρατικούς φορείς για την περίοδο πριν το 2020. Στο πλαίσιο αυτό δημιουργήθηκε ηλεκτρονική πλατφόρμα όπου ο κάθε ενδιαφερόμενος φορέας μπορεί να καταθέσει τις απόψεις του αναφορικά με τρία ερωτήματα: Πού είμαστε, πού

[281] Η COP 23 αποτέλεσε την πρώτη Συνδιάσκεψη για το Κλίμα υπό την προεδρία Μικρού Νησιωτικού Αναπτυσσομένου Κράτους. Την έναρξη των εργασιών έκανε ένας 12χρονος μαθητής από τα Φίτζι, ο Τιμόσι Ναουλουσάλα ο οποίος υπενθύμισε στους εκπροσώπους ότι «δεν έχει να κάνει με το πώς ή με το ποιος αλλά έχει να κάνει με το τι μπορεί να κάνει ατομικά ο καθένας» Για περισσότερα βλ. την ιστοσελίδα της COP 23 (https://www.cop23.de/en/).

[282] CNN. (2017, June 2). Trump on Paris accord: "We're getting out". Ανάκτηση από: https://goo.gl/Cu98uX

[283] America's Pledge (2017, November). America's Pledge Phase 1 Report: States, Cities, and Businesses in the United States Are Stepping Up on Climate Action. Ανάκτηση από: https://www.bbhub.io/dotorg/sites/28/2017/11/AmericasPledgePhaseOneReportWeb.pdf

[284] Ταλανόα στη γλώσσα των Φίτζι σημαίνει εξιστόρηση, αφήγηση και συζήτηση. Για περισσότερες πληροφορίες αλλά και τις απόψεις που έχουν ήδη κατατεθεί σε παγκόσμιο επίπεδο βλ. https://talanoadialogue.com/

θέλουμε να πάμε και πώς θα φτάσουμε εκεί. Στόχος ο Διάλογος να έχει ολοκληρωθεί μέχρι το τέλος του 2018 και τα συμπεράσματά του να παρουσιαστούν στην COP 24 στο Κατοβίτσε.

Το όλο εγχείρημα ανάληψης πιο φιλόδοξων στόχων για το κλίμα ενισχύθηκε με τη δημοσίευση τον Οκτώβριο του 2018 της επιστημονικής έκθεσης της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC) σχετικά με τον περιορισμό της ανόδου της παγκόσμιας θερμοκρασίας στον 1,5ºC σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα, η οποία αναμένεται να εντείνει την πολιτική πίεση για την ανάληψη δράσης για το κλίμα.[285]

Σύμφωνα με την έκθεση της IPCC:

- Οι ανθρώπινες δραστηριότητες εκτιμάται ότι έχουν προκαλέσει παγκόσμια αύξηση της θερμοκρασίας κατά 1º C, σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα, με πιθανή κλίμακα από 0,8° C έως 1,2° C. Η αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη θεωρείται σχεδόν βέβαιο ότι θα φθάσει τους 1,5° C μεταξύ 2030 και 2052, εάν η αύξηση συνεχιστεί με τον τρέχοντα ρυθμό.
- Αντανακλώντας τη μακροπρόθεσμη τάση θέρμανσης από την προ-βιομηχανική εποχή, η παρατηρούμενη παγκόσμια μέση θερμοκρασία επιφάνειας (GMST) για τη δεκαετία 2006-2015 ήταν 0,87 ° C (πιθανώς μεταξύ 0,75 ° C και 0,99 ° C) υψηλότερη από τη μέση τιμή για το 1850 - 1900 περίοδο. Η εκτιμώμενη ανθρωπογενής υπερθέρμανση του πλανήτη αντιστοιχεί στο επίπεδο της παρατηρούμενης αύξησης της θερμοκρασίας κατά ± 20%. Η εκτιμώμενη ανθρωπογενής υπερθέρμανση του πλανήτη αυξάνεται επί του παρόντος σε 0,2° C (πιθανώς μεταξύ 0,1° C και 0,3° C) ανά δεκαετία, λόγω προηγούμενων και συνεχιζόμενων εκπομπών.
- Η υπερθέρμανση είναι μεγαλύτερη από τον παγκόσμιο ετήσιο μέσο όρο σε πολλές χερσαίες περιοχές και εποχές. Για παράδειγμα στην Αρκτική η υπερθέρμανση είναι δύο έως τρεις φορές υψηλότερη. Η θέρμανση είναι γενικά υψηλότερη στην ξηρά από τον ωκεανό.
- Η ανθρωπογενής θέρμανση σε σχέση με την προ-βιομηχανική περίοδο θα συνεχιστεί για αιώνες έως χιλιετίες και θα συνεχίσει να προκαλεί περαιτέρω μακροπρόθεσμες αλλαγές στο κλιματικό σύστημα, όπως η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, με συναφείς επιπτώσεις.

Σύμφωνα με έρευνες επιστημόνων για τον προϋπολογισμό του άνθρακα στην ατμόσφαιρα, παγκοσμίως μπορούμε να εκπέμψουμε μεταξύ 200 έως 900 δισεκατομμύρια τόνους διοξειδίου του άνθρακα πριν από την υπέρβαση αυτού του ορίου ανόδου της θερμοκρασίας. Με τον σημερινό ρυθμό των παγκόσμιων εκπομπών, περίπου 40 δισεκ. τόνους διοξειδίου του άνθρακα ετησίως, αυτή η ποσότητα εκπομπών μπορεί να καλυφθεί μέσα σε 5-22 χρόνια. Ακόμα όμως και στο πιο «αισιόδοξο σενάριο», σύμφωνα με το οποίο έχουμε 22 χρόνια για να εξαντλήσουμε τον προϋπολογισμό άνθρακα, οι εκπομπές πρέπει να μειώνονται κατά 4% κάθε χρόνο προκειμένου να πετύχουμε τον στόχο, ξεκινώντας από πέρυσι. Παρόλα αυτά το 2017, οι παγκόσμιες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου αυξήθηκαν μετά από 3 χρόνια.

Εκτός από τις διαδικασίες αναφορικά με τον Διάλογο της Ταλανόα, τις διαπραγματεύσεις απασχόλησαν και άλλα σημαντικά ζητήματα για την πορεία της διεθνούς κλιματικής πολιτικής. Οι κυριότεροι προβληματισμοί που προήλθαν κυρίως από τη μεριά των αναπτυσσομένων κρατών αφορούσαν την αδυναμία εκπλήρωσης της δέσμευσης των ανεπτυγμένων κρατών για χρηματοδότηση της κλιματικής δράσης με 100 δισεκ. δολάρια μέχρι το 2020 και της μη επικύρωσης από αρκετά κράτη της «Τροποποίησης της Ντόχα», η οποία αφορά τη δεύτερη περίοδο δέσμευσης του Πρωτοκόλλου του Κιότο.[286]

---

[285] Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2018, June). Global Warming of 1.5 °C. An IPCC special report on the impacts of global warming of 1.5 °C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty [Special Report 1.5; draft]. Ανάκτηση από: http://www.ipcc.ch/report/sr15/

[286] UNFCCC. (2018, Ιούλιος). Doha Amendment. Ανάκτηση από: https://unfccc.int/process/the-kyoto-protocol/the-doha-amendment

Παρά τις ενστάσεις των ανεπτυγμένων κρατών, το τελικό κείμενο της COP 23 υιοθέτησε βασικά αιτήματα της πλευράς των αναπτυσσομένων κρατών αναφορικά με την αύξηση της φιλοδοξίας πριν από το 2020.[287] Πιο αναλυτικά, αποφασίστηκε η διοργάνωση δύο επιπλέον συνεδριάσεων για τον έλεγχο της προόδου της πορείας μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (stocktaking sessions) το 2018 και το 2019 και η σύνταξη δύο εκθέσεων αναφοράς για την πορεία εκπλήρωσης των δεσμεύσεων για τη χρηματοδότηση κλιματικών δράσεων το 2018 και το 2020. Τα πορίσματα των παραπάνω στη συνέχεια θα ενταχθούν σε μια ενιαία έκθεση (synthesis report), η οποία θα δημοσιευτεί λίγο πριν από την COP 24, που θα λάβει χώρα στις 3-14 Δεκεμβρίου 2018 στο Κατοβίτσε της Πολωνίας.[288] Επίσης, αποφασίστηκε η αποστολή επιστολών τα συμβαλλόμενα μέρη του Πρωτοκόλλου του Κιότο και δεν έχουν ακόμη επικυρώσει την «Τροποποίηση της Ντόχα» με στόχο να κινήσουν της διαδικασίες το συντομότερο δυνατόν.[289]

Άλλες σημαντικές πρωτοβουλίες που δρομολογήθηκαν χάρη στη διαπραγματευτική ικανότητα της Προεδρίας των νησιών Φίτζι της COP 23, αφορούσαν ζητήματα του παγκόσμιου νότου. Πρώτον το Σχέδιο Δράσης για το Φύλο, στο οποίο αναδεικνύεται ο ρόλος των γυναικών στη δράση για το κλίμα και δίνεται έμφαση στην ενδυνάμωση του γυναικείου φύλου γενικότερα.[290] Δεύτερον η «Πλατφόρμα για τις Τοπικές Κοινότητες και τους Αυτόχθονες Πληθυσμούς», η οποία έχει σαν στόχο την ανταλλαγή εμπειριών και καλών πρακτικών τόσο για τον μετριασμό όσο και για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή.[291] Τρίτον, η πρωτοβουλία συνεργασίας για τους ωκεανούς (Ocean Pathway Partnership) με στόχο την ενσωμάτωση της διακυβέρνησης των ωκεανών σε παγκόσμιο επίπεδο στη διαδικασία των διαπραγματεύσεων της UNFCCC.[292]

Μια άλλη σημαντική διεθνής εξέλιξη εκτός του πλαισίου της UNFCCC, υπήρξε η υπογραφή από είκοσι τρεις χώρες με πρωτοβουλία των Νησιών Μάρσαλ, μιας διακήρυξης για την ενίσχυση της φιλοδοξίας αναφορικά με τους στόχους για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.[293] Η «Διακήρυξη για τη Φιλοδοξία» όπως ονομάστηκε στοχεύει στην ενθάρρυνση υιοθέτησης ακόμη πιο φιλόδοξων μακροχρόνιων κλιματικών σχεδιασμών και καλεί σε νέες επενδύσεις και αύξηση της χρηματοδότησης κλιματικών δράσεων.

Αναθεώρηση του ευρωπαϊκού συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών

Στις 9 Νοεμβρίου 2017 οριστικοποιήθηκε η συμφωνία μεταξύ των τριών θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά την αναθεώρηση της οδηγίας για τη λειτουργία του Ευρωπαϊκού Συστήματος Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών (ΕΣΕΔΕ) κατά τη διάρκειας της 4ης φάσης του, τη δεκαετία 2021-2030. Πρόκειται για το πέρας μιας επίπονης διαδικασίας που διήρκεσε σχεδόν τρία χρόνια και χαρακτηρίστηκε από πολύ έντονες πολιτικές αντιπαραθέσεις.

---

[287] UNFCCC. (2017, Νοέμβριος). Fiji Momentum for Implementation. Ανάκτηση από: https://unfccc.int/resource/docs/2017/cop23/eng/l13.pdf

[288] Η επίσημη ιστοσελίδα της Συνδιάσκεψης είναι εδώ: http://cop24.gov.pl/

[289] Αξίζει να σημειωθεί ότι αρκετές ευρωπαϊκές χώρες επικύρωσαν την Τροποποίηση της Ντόχα κατά τη διάρκεια της COP 23 συμπεριλαμβανομένων της Γερμανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου. Ανάκτηση από: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVII-7-c&chapter=27&clang=_en

[290] UNFCCC. (2018, Νοέμβριος). Establishment of a gender action plan. Ανάκτηση από: https://unfccc.int/resource/docs/2017/sbi/eng/l29.pdf

[291] UNFCCC. (2018, Νοέμβριος). Local communities and indigenous peoples platform. Ανάκτηση από: https://unfccc.int/resource/docs/2017/sbsta/eng/06.pdf

[292] UNFCCC. (2018, Νοέμβριος). The Ocean Pathway: Towards an Ocean Inclusive UNFCCC Process. Ανάκτηση από: https://cop23.com.fj/the-ocean-pathway/

[293] Η Διακήρυξη υπογράφτηκε από τις εξής χώρες: Αργεντινή, Βρετανία, Καναδάς, Χιλή, Κολομβία, Κόστα Ρίκα, Δανία, Αιθιοπία, Φίτζι, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Μαλδίβες, Νήσοι Μάρσαλ, Μεξικό, Μονακό, Κάτω Χώρες, Νέα Ζηλανδία, Ρουάντα, Αγία Λουκία, Νορβηγία. Ως κείμενο διακήρυξης εκφράζει την πολιτική βούληση των κρατών που το υπογράφουν και δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα. Το κείμενο είναι διαθέσιμο εδώ: https://www.docdroid.net/DmkO5kd/180621-declaration-for-ambition-rmi-press-release-declaration-final-combined.pdf

Τελικά οι διαπραγματευτές συμφώνησαν σε ένα μηχανισμό ετήσιας ακύρωσης των δικαιωμάτων που βρίσκονται στο Αποθεματικό Σταθεροποίησης της Αγοράς (Market Stability Reserve - MSR), σύμφωνα με τον οποίο από το 2023 και μετά, τα δικαιώματα του αποθεματικού που είναι περισσότερα από τα δικαιώματα που δημοπρατήθηκαν την προηγούμενη χρονιά θα ακυρώνονται. Επίσης επιτρέπεται στα κράτη μέλη να ακυρώνουν δικαιώματα όταν κλείνουν εγχώριες μονάδες.

Δυστυχώς η ποσότητα των δωρεάν δικαιωμάτων που προσφέρθηκε στις ενεργοβόρες βιομηχανίες αυξήθηκε κατά 150 εκατομμύρια (+3%). Αν όμως αυτή η αύξηση δεν χρειάζεται για να αποφευχθεί η εφαρμογή του διατομεακού διορθωτικού συντελεστή (cross-sectional correction factor), τα δικαιώματα αυτά χρησιμοποιούνται για να αυξήσουν το Ταμείο Καινοτομίας κατά 50 εκατομμύρια και το Ταμείο Εκσυγχρονισμού κατά 75 εκατομμύρια δικαιώματα. Επίσης σταδιακά από το δεύτερο μισό της τέταρτης φάσης του ΕΣΕΔΕ, θα καταργηθούν πλήρως τα δωρεάν δικαιώματα σε τομείς που δεν χαρακτηρίζονται από κίνδυνο διαρροής άνθρακα. Αντιθέτως οι τομείς που θεωρείται ότι έχουν κίνδυνο διαρροής άνθρακα, θα λάβουν δωρεάν δικαιώματα εκπομπών, ύψους 160 δισεκ. ευρώ.

Δυστυχώς τα δωρεάν δικαιώματα στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής που προσφέρονται στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής μέσω της εξαίρεσης του άρθρου 10γ στα (10) κράτη μέλη που το 2013 είχαν κατά κεφαλήν ΑΕΠ κάτω από το 60% του μέσου όρου της ΕΕ, αυξήθηκαν από το 40% (πρόταση Ευρωπαϊκής Επιτροπής) στο 60% της ποσότητας που κατανέμεται στα κράτη μέλη, πράγμα που ισοδυναμεί σε 868 εκατομμύρια δωρεάν δικαιώματα εκπομπών τη δεκαετία 2021-2030. Επίσης αρνητική εξέλιξη είναι το γεγονός ότι οι επιλέξιμες επενδύσεις που πρέπει να γίνουν από τις εταιρίες ηλεκτροπαραγωγής ως αντάλλαγμα των δωρεάν δικαιωμάτων που λαμβάνουν, δεν αποκλείουν επενδύσεις σε κάρβουνο/λιγνίτη (πχ αναβαθμίσεις λιγνιτικών μονάδων).

Αντιθέτως πολύ θετική εξέλιξη αποτελεί το γεγονός ότι οι μονάδες ηλεκτροπαραγωγής από κάρβουνο/λιγνίτη αποκλείονται εντελώς από την πρόσβαση στο Ταμείο Εκσυγχρονισμού (περίπου 8 δισεκ. ευρώ τη δεκαετία 2021-2030), δεδομένου ότι το κριτήριο επιλεξιμότητας των αντίστοιχων επενδύσεων αποκλείει μονάδες ηλεκτροπαραγωγής που καίνε στερεά καύσιμα, με μία μερική εξαίρεση για μονάδες συμπαραγωγής ηλεκτρισμού και θερμότητας στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία.

Επίσης βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση είναι η δυνατότητα χρήσης πόρων του Ταμείου Εκσυγχρονισμού για τη Δίκαιη Μετάβαση λιγνιτικών περιοχών της ΕΕ στη μεταλιγνιτική περίοδο. Πρόκειται για τους πρώτους ευρωπαϊκούς πόρους που προσφέρονται για την αναζωογόνηση και τη στροφή των εξαρτημένων από τον λιγνίτη τοπικών οικονομιών προς βιώσιμες κατευθύνσεις. Δυστυχώς δεν έγινε αποδεκτό το αίτημα για θέσπιση διακριτού ταμείου, με αποτέλεσμα η Ελλάδα που δεν είναι επιλέξιμη για πρόσβαση στο Ταμείου Εκσυγχρονισμού, να μη δικαιούται πόρους του ΕΣΕΔΕ ούτε για τη μετάβαση στη μεταλιγνιτική περίοδο.

Τέλος, οι τρεις θεσμοί της ΕΕ κατέληξαν ότι ο τομέας της ναυτιλίας δεν θα συμπεριληφθεί στο ΕΣΕΔΕ εκτός αν ο Διεθνής Οργανισμός Ναυτιλίας (IMO) αποτύχει να λάβει αποτελεσματικά μέτρα για τη μείωση των εκπομπών του κλάδου παγκοσμίως ως το 2023.

Η αναθεωρημένη οδηγία οριστικοποιήθηκε τον Φεβρουάριο του 2018 με την επικύρωση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,[294] ενώ τον Μάρτιο του 2018 δημοσιεύτηκε στην επίσημη εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως οδηγία 2018/410/ΕΕ.[295]

---

[294] Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2018). Νομοθετικό ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 6ης Φεβρουαρίου 2018 σχετικά με την πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση της οδηγίας 2003/87/ΕΚ με σκοπό την ενίσχυση οικονομικά αποδοτικών μειώσεων των εκπομπών και την προώθηση επενδύσεων χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών (COM(2015)0337 – C8-0190/2015 – 2015/0148(COD)) (Συνήθης νομοθετική διαδικασία: πρώτη ανάγνωση). Ανάκτηση από: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2018-0024+0+DOC+XML+V0//EL

[295] Οδηγία (ΕΕ) 2018/410 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Μαρτίου 2018, για την τροποποίηση της οδηγίας 2003/87/ΕΚ με σκοπό την ενίσχυση οικονομικά αποδοτικών μειώσεων των εκπομπών και την

Πρωτοβουλία για τη μετάβαση των περιοχών με άνθρακα

Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι οι τοπικές οικονομίες στις ανθρακοφόρες περιοχές της Ευρώπης θα υποστούν τις μεγαλύτερες επιπτώσεις από τη μετάβαση της ΕΕ σε μια οικονομία μηδενικού άνθρακα. Επομένως αποτελεί κορυφαίο ζήτημα κοινωνικής δικαιοσύνης για την ΕΕ η οικονομική στήριξη αυτών των περιοχών καθώς και των εργαζομένων στη βιομηχανία άνθρακα. Εντούτοις, όπως αναφέρθηκε, η Ευρωπαϊκή Ένωση απέτυχε να συνεισφέρει πρακτικά σε αυτή την κατεύθυνση στην πρόσφατη αναθεώρηση της οδηγίας για το ΕΣΕΔΕ, καθώς δεν θέσπισε διακριτό Ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης όπως είχε προτείνει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Αντί αυτού, στις 11 Δεκεμβρίου 2017, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε στο Στρασβούργο την πρωτοβουλία της για την υποστήριξη 42 ανθρακοφόρων περιφερειών σε 12 κράτη – μέλη, οι οποίες εξαρτώνται οικονομικά σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό από την εξόρυξη κάρβουνου.[296] Στα εγκαίνια μάλιστα της πρωτοβουλίας συμμετείχε και ο έλληνας υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας, ο οποίος ενώ μίλησε για την ανάγκη διαφοροποίησης της οικονομίας στις λιγνιτικές περιοχές της χώρας, δεν δίστασε να μιλήσει ταυτόχρονα και για την κατασκευή και λειτουργία όχι μόνο μίας, αλλά περισσοτέρων λιγνιτικών μονάδων.[297] Η πρωτοβουλία αποτελεί μέρος του Πακέτου Καθαρής Ενέργειας της ΕΕ, στο οποίο αναφέρεται ότι η Κομισιόν για την υποστήριξη μιας κοινωνικά δίκαιης και καθαρής ενεργειακής μετάβασης αναλαμβάνει σε συνεργασία με τους φορείς των ανθρακοφόρων περιφερειών να τις καθοδηγήσει με έμφαση στα ζητήματα πρόσβασης και απορρόφησης διαθέσιμων κονδυλίων και προγραμμάτων, και να τις ενισχύσει μέσω της ανταλλαγής καλών πρακτικών για τη διαφοροποίησή των οικονομικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσουν.[298]

Το μέγεθος της πρόκλησης που έχει να αντιμετωπίσει η συγκεκριμένη πρωτοβουλία, αλλά και οι ευκαιρίες που ανοίγονται για επενδύσεις, νέες θέσεις εργασίας και φυσικά καθαρότερο περιβάλλον και καλύτερη ποιότητα ζωής γίνονται σαφείς αν ληφθεί υπόψη ότι από την εξόρυξη κάρβουνου στην ΕΕ εξαρτώνται σήμερα 185.000 άμεσες θέσεις εργασίας. Ο στόχος της πρωτοβουλίας είναι η υποστήριξη στρατηγικών μετάβασης και έργων επίδειξης, τα οποία σηματοδοτούν τη διαφοροποίηση της παραγωγικής βάσης και την καθαρή ενεργειακή μετάβαση.

Η πρωτοβουλία δεν έχει διακριτή χρηματοδότηση αλλά στοχεύει στην κινητοποίηση πόρων από άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία όπως το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ταμείο Συνοχής, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση και η Υπηρεσία Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (SRSS).

Η πρωτοβουλία υλοποιείται μέσω δύο εργαλείων. Το πρώτο αφορά τις εθνικές ομάδες εργασίας, οι οποίες αποτελούνται από εμπειρογνώμονες των σχετικών Γενικών Διευθύνσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (κυρίως ΓΔ Ενέργειας, ΓΔ Περιφερειακής Πολιτικής και Αστικής Ανάπτυξης, ΓΔ Δράσης για το Κλίμα και ΓΔ Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ένταξης) και εκπροσώπους εθνικών και περιφερειακών αρχών με κυριότερο στόχο τη διευκόλυνση της προετοιμασίας των στρατηγικών μετάβασης και την ιεράρχηση προτεραιοτήτων όσον αφορά τα έργα επίδειξης.

Το δεύτερο εργαλείο είναι η Πλατφόρμα για τη Μετάβαση των Ανθρακοφόρων Περιοχών (Coal Regions in Transition Platform), η οποία λειτουργεί ως ένα φόρουμ στο οποίο παρουσιάζονται οι

προώθηση επενδύσεων χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών και της απόφασης (ΕΕ) 2015/1814 (Επίσημη Εφημερίδα L 76/3 της 19.3.2018).

[296] Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017, 11 Δεκεμβρίου). Δεν εγκαταλείπεται καμία περιφέρεια: έναρξη λειτουργίας της πλατφόρμας για τις περιοχές με ανθρακωρυχεία σε μεταβατικό στάδιο [Δελτίο Τύπου]. Ανάκτηση από: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-5165_el.htm

[297] ΥΠΕΝ. (2017, 12 Δεκεμβρίου). Ομιλία ΥΠΕΝ Γ. Σταθάκη στο Στρασβούργο - Εκκίνηση λειτουργίας της «Πλατφόρμας για τις Λιγνιτικές Περιοχές σε Μετάβαση» [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=785&sni%5b524%5d=5319&language=el-GR

[298] European Commission. (2016, November 30). Communication from the Commission. Clean Energy for All Europeans. [COM(2016) 860 final], Annex 2.

στρατηγικές μετάβασης και τα υποψήφια έργα και γίνεται διάλογος με την ευρύτερη κοινότητα των εμπλεκόμενων φορέων από τους χώρους της κοινωνίας των πολιτών, των εργατικών συνδικάτων και τη βιομηχανία.[299] Επίσης, παρουσιάζονται βέλτιστες πρακτικές και εμπειρίες από άλλους τομείς, στελέχη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής παρέχουν πληροφορίες για την πρόσβαση σε κονδύλια της ΕΕ και γίνεται παρακολούθηση της πορείας των πιλοτικών έργων ανά περιφέρεια.

Της Πλατφόρμας Άνθρακα ηγείται η ΓΔ Ενέργειας, που όμως συνεργάζεται με τη ΓΔ Περιφερειακής Πολιτικής και τη ΓΔ Έρευνας και Τεχνολογίας οι οποίες συμπροεδρεύουν στις δύο ομάδες εργασίας της Πλατφόρμας, ενώ το Κοινό Κέντρο Ερευνών (Joint Research Center, JRC) της ΕΕ παρέχει την επιστημονική γνώση.[300]

Ως πιλοτικές περιοχές της Πλατφόρμας έχουν επιλεγεί η Δυτική Μακεδονία (Ελλάδα), η Σιλεσία (Πολωνία), το Τριέσιν (Σλοβακία) και το Βρανδεμβούργο της Γερμανίας. Οι περιφέρειες οι οποίες θα ενταχθούν στο επόμενο κύμα διεύρυνσης της Πλατφόρμας προέρχονται από τη Ρουμανία, την Τσεχία και την Ισπανία. Η πλατφόρμα διαρθρώνεται σε δύο ομάδες εργασίας με τα εξής θέματα:

- «Οικονομία μετά τον άνθρακα και δομικός μετασχηματισμός» (Post coal economy and structural transformation), η οποία επικεντρώνεται στην οικονομική διαφοροποίηση των ανθρακοφόρων περιοχών και
- «Καθαρή ατμόσφαιρα και ενεργειακός μετασχηματισμός» (Clean air and energy system transformation), η οποία επικεντρώνεται σε στρατηγικές και έργα που στοχεύουν στη βελτίωση της ποιότητας της ατμόσφαιρας.

Για το 2018 έχουν προγραμματιστεί τρεις συναντήσεις της Πλατφόρμας Άνθρακα στις Βρυξέλλες ενώ μέχρι τη στιγμή της συγγραφής της παρούσας έκθεσης έχουν ήδη διεξαχθεί οι δύο από αυτές.[301]

Παρά ταύτα, η δομή, η λειτουργία και η στόχευση της Πλατφόρμας έχει γίνει αντικείμενο κριτικής από τις περιβαλλοντικές οργανώσεις (ΜΚΟ), συμπεριλαμβανομένου και του WWF Ελλάς, ιδιαίτερα όσον αφορά ζητήματα διαφάνειας και λογοδοσίας. Πριν από την έναρξη της πρώτης συνάντησης της Πλατφόρμας Άνθρακα στις Βρυξέλλες, οι ΜΚΟ Climate Action Network Europe, CEE Bankwatch, Friends of the Earth - CEPA, Greenpeace και το WWF, που ανήκουν στην πανευρωπαϊκή καμπάνια "Europe Beyond Coal", σε κοινή δήλωσή τους καυτηρίασαν τις απόπειρες προώθησης τεχνολογιών «καθαρού κάρβουνου» μέσω της Πλατφόρμας και κάλεσαν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να επικεντρωθεί αποκλειστικά και μόνο στην επίτευξη της μετάβασης των ανθρακοφόρων περιοχών σε βιώσιμες οικονομικές δραστηριότητες που **δεν** σχετίζονται με το κάρβουνο.[302] Η έμμεση στήριξη της βιομηχανίας άνθρακα με την προώθηση έργων που συντηρούν ακριβές και ξεπερασμένες από την πραγματικότητα τεχνολογίες απειλεί να υπονομεύσει το όλο εγχείρημα της απανθρακοποίησης της ευρωπαϊκής οικονομίας και της μετάβασης σε καθαρές μορφές ενέργειας.[303]

Ένα άλλο ζήτημα που έθιξαν οι ΜΚΟ ήταν αυτό της διαφάνειας και της διαβούλευσης όσον αφορά τη διαδικασία εκπόνησης των σχεδίων μετάβασης. Αυτή δεν είναι ανοιχτή, καθώς πολλές φορές οι

---

[299] Για τη δομή και τη λειτουργία της Πλατφόρμας Άνθρακα βλ.: European Commission. (αχρονολόγητο). Platform on Coal and Carbon-Intensive Regions. Terms of Reference. Ανάκτηση από: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/crit_tor_fin.pdf

[300] Η ΓΔ Περιφερειακής Πολιτικής στην πρώτη ομάδα εργασίας για το δομικό μετασχηματισμό των οικονομιών και η ΓΔ Έρευνας και Τεχνολογίας.

[301] Η πρώτη έλαβε χώρα στις 26-28 Φεβρουαρίου 2018, η δεύτερη στις 12-13 Ιουλίου 2018 και η τρίτη προετοιμάζεται για τις 23-25 Οκτωβρίου 2018. Το πρόγραμμα και οι παρουσιάσεις των εισηγητών είναι διαθέσιμες εδώ: https://ec.europa.eu/energy/en/coal-regions-transition-platform-working-groups

[302] WWF European Policy Office. (2018, February 26). 'Clean coal' myth risks sabotaging EU path towards 100% renewables. Ανάκτηση από: http://www.wwf.eu/?uNewsID=323715

[303] Επίσης, για μια κριτική προσέγγιση της λειτουργίας της Πλατφόρμας στις περιπτώσεις της Σιλεσίας και του Τριέσιν βλ.: Bankwatch CEE. (2018, June 5). The European Commission's platform for coal regions in transition: case studies highlight tilt toward coal companies. Ανάκτηση από: https://bankwatch.org/publication/the-european-commission-s-platform-for-coal-regions-in-transition-case-studies-highlight-tilt-toward-coal-companies

συναντήσεις των τεχνικών ομάδων εργασίας γίνονται κεκλεισμένων των θυρών, ενώ η κοινωνία των πολιτών δεν προσκλήθηκε να συμμετάσχει με εισηγήσεις στην πρώτη συνάντηση στις Βρυξέλλες παρά μόνο να παρακολουθήσει τις συνεδριάσεις.

Αποτέλεσμα των αντιδράσεων ήταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή να αλλάξει τον τίτλο της δεύτερης ομάδας εργασίας από "Eco-innovation and advanced coal technologies" σε "Energy system transformation and clean air". Αυτό δεν σημαίνει ότι οι «προηγμένες τεχνολογίες άνθρακα» (advanced coal technologies) αποκλείστηκαν, αφού στη συνάντηση της Πλατφόρμας του Ιουλίου, συμμετείχε εκπρόσωπος της γερμανικής RWE με σχετική εισήγηση.[304] Εντούτοις η παρουσία του λόμπι άνθρακα στη δεύτερη συνάντηση εργασίας ήταν σαφώς μειωμένη σε σχέση με την πρώτη. Επιπλέον θετικό αποτέλεσμα που προήλθε από την κινητοποίηση των ΜΚΟ ήταν η πρόσκλησή τους από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να συμμετάσχουν με εισηγήσεις και προτάσεις για τα σχέδια μετάβασης.[305] Την κοινωνία των πολιτών εκπροσώπησαν το WWF Ελλάς το οποίο παρουσίασε τον Οδικό Χάρτη για τη μεταλιγνιτική εποχή στη Δυτική Μακεδονία και η CEE Bankwatch η οποία αναφέρθηκε στην επανακατάρτιση των εργαζομένων.[306]

Τέλος, εκτός από την τρίτη συνάντηση της Πλατφόρμας στις Βρυξέλλες τον Οκτώβριο, θα διοργανωθεί ένας υψηλού επιπέδου διάλογος για το μέλλον των ανθρακοφόρων περιοχών κατά τη διάρκεια της COP 24 στο Κατοβίτσε.

Κανονισμός για τις δεσμευτικές ετήσιες μειώσεις εκπομπών αερίων θερμοκηπίου

Κατά την περίοδο αναφοράς, μετά την αναθεώρηση της οδηγίας που διέπει τη λειτουργία του χρηματιστηρίου ρύπων (ΕΣΕΔΕ), ολοκληρώθηκαν οι διαπραγματεύσεις και για τον δεύτερο πυλώνα της ευρωπαϊκής κλιματικής πολιτικής, του ευρωπαϊκού κανονισμού Effort Sharing Regulation (πλέον θα ονομάζεται Climate Action Regulation ή Κανονισμός Κλιματικής Δράσης). Ο κανονισμός αυτός θα ρυθμίζει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) για την περίοδο 2021-2030 από δραστηριότητες οι οποίες *δεν* περιλαμβάνονται στο ΕΣΕΔΕ (κυρίως μεταφορές, κτίρια, γεωργία και απόβλητα), και οι οποίες καλύπτουν 55%-60% των συνολικών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου της ΕΕ. Υπενθυμίζεται ότι σύμφωνα με την απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Οκτωβρίου 2014 για να επιτευχθεί ο αποφασισμένος στόχος μείωσης κατά 40% των συνολικών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου ως το 2030 σε σχέση με τα επίπεδα του 1990, απαιτείται μείωση των εκπομπών στους τομείς που δεν υπάγονται στο ΕΣΕΔΕ κατά 30% ως το 2030 σε σχέση με το 2005.[307] Προφανώς, η ποσοστιαία μείωση κατά 30% το 2030 σε σχέση με το 2005 μπορεί να επιτευχθεί με πολλούς διαφορετικούς τρόπους, οι οποίοι όμως μπορεί να παρουσιάζουν τεράστιες διαφορές μεταξύ τους στις συνολικές ποσότητες αποφευγόμενων εκπομπών καθόλη τη διάρκεια της δεκαετίας 2021-2030. Ο εν λόγω κανονισμός προσδιορίζει λοιπόν με ποιον ακριβώς τρόπο θα επιτευχθεί αυτός ο στόχος για τις δραστηριότητες που δεν υπάγονται στο ΕΣΕΔΕ, και πώς θα επιμεριστεί η προσπάθεια ανάμεσα στα κράτη μέλη.

---

[304] Elsen, R. (2018, July 13). Advanced coal technologies: Research for power plants and chemical use of coal in the Rhenish lignite-mining area. Ανάκτηση από: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/10_projects_in_alternative_use_of_lignite_-_dr._reinhold_elsen_is_vice_president_of_research_development_at_rwe.pdf

[305] Mavrogenis S. (2018, Ιούλιος). Just Transition not just a transition! Ανάκτηση από: http://www.just-transition.info/just-transition-not-just-a-transition-

[306] Mantzaris N. (2018, Ιούλιος). Roadmap for the Transition of Western Macedonia to the Post-Lignite Era. Επίσης: Mustatu A. (2018, Ιούλιος). 'Reskilling in Central and Eastern Europe. 'Ολες οι παρουσιάσεις βρίσκονται διαθέσιμες εδώ: https://ec.europa.eu/energy/en/content/presentations-coal-regions-transition-platform-working-groups-12-13-july-2018

[307] European Council. (2014, October 24). European Council (23 and 24 October 2014) – Conclusions. Ανάκτηση από: https://goo.gl/oz6nfB

Μετά την απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις 14 Ιουνίου 2017,[308] τη σκυτάλη της επεξεργασίας του κανονισμού παρέλαβε το Συμβούλιο των Υπουργών Περιβάλλοντος, οι οποίοι στις 13 Οκτωβρίου 2017 κατέληξαν σε κοινή, σαφώς πιο συντηρητική θέση από αυτή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, υπό την Εσθονική προεδρία.[309] Οι υπουργοί διαφοροποιήθηκαν ως προς την ευθυγράμμιση του σημείου εκκίνησης με τις πραγματικές εκπομπές που αποφάσισε το ΕΚ. Η πρόταση μάλιστα της Γερμανίας για προσαρμογή του σημείου εκκίνησης που θα μείωνε τις εκπομπές κατά μόλις 100 εκατομμύρια τόνους CO_2 αναγκάζοντας όλα τα κράτη μέλη να ξεκινήσουν τουλάχιστον από τα επίπεδα εκπομπών που είχαν δεσμευτεί να πετύχουν ως το 2020, απορρίφθηκε από το Συμβούλιο. Επίσης, οι υπουργοί αύξησαν την απόθεμα ασφαλείας από τα αναξιοποίητα δικαιώματα από τα 90 στα 115 εκατομμύρια δικαιώματα, ενώ συνολικά η εφαρμογή όλων των ευελιξιών που περιέχονται στην απόφασή τους θα οδηγήσει σε μείωση μόλις 23% των εκπομπών ως το 2030. Τα επίπεδα αυτά βρίσκονται πολύ κοντά σε αυτά τα οποία εκτιμάται ότι θα επιτευχθούν ακόμα και χωρίς η ΕΕ να έθετε στόχους για το 2030, και προφανώς πολύ μακριά από την επίτευξη των στόχων της Συμφωνίας του Παρισιού.

Παρά τα εμπόδια και τις διαφωνίες, οι τριμερείς διαπραγματεύσεις που ακολούθησαν την αρχική θέση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου κατέληξαν σε προσωρινή συμφωνία στις 21 Δεκεμβρίου 2017,[310] η οποία εγκρίθηκε από την Επιτροπή Περιβάλλοντος, Υγιεινής και Ασφάλειας Τροφίμων (ENVI) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις 24 Ιανουαρίου 2018. Τελικά, το **σημείο αφετηρίας** θα βασίζεται στον μέσο όρο των εκπομπών από το 2016 έως το 2018, όπως προτάθηκε από την Επιτροπή, με την έναρξη του υπολογισμού της πορείας είτε το 2019 συν 5 μήνες (πέντε δωδέκατα της απόστασης μεταξύ 2019 και 2020) είτε το 2020, ανάλογα με το ποιο χρονικό σημείο οδηγεί σε χαμηλότερο δικαίωμα για το οικείο κράτος μέλος. Το νέο σημείο αφετηρίας οδηγεί σε μία αύξηση της φιλοδοξίας κατά 120 εκατομμύρια δικαιώματα για όλη την περίοδο 2021-2030 σε σχέση με τη θέση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου: ωστόσο, η αύξηση αυτή είναι σαφώς χαμηλότερη από την αντίστοιχη θέση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η οποία θα οδηγούσε σε αποφυγή εκπομπών 450 εκατομμυρίων τόνων. Μέση λύση βρέθηκε και για το απόθεμα ασφαλείας [προηγούμενη ονομασία: «αποθεματικό πρόωρης δράσης» (early action reserve)], σχεδόν στον μέσο όρο των θέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (90 εκατομμύρια) και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (115 εκατομμύρια). Τελικά το μέγεθος του αποθέματος ασφάλειας προσδιορίστηκε στα 105 εκατομμύρια δικαιώματα. Η εφάπαξ ευελιξία του ΕΣΕΔΕ (100 εκατομμύρια δικαιώματα), την οποία τα κράτη μέλη θα μπορούν να αξιοποιούν για να πετύχουν τους στόχους τους ως προς αυτόν τον Κανονισμό, παρέμεινε η ίδια. Το ίδιο συνέβη και με την ευελιξία που θα επιτρέπει στα κράτη μέλη να κάνουν χρήση των καθαρών απορροφήσεων από τις χρήσεις γης, τις αλλαγές της και τον τομέα δασοπονίας [Land Use, Land Use Change, Forestry (LULUCF)] μέχρι τα επίπεδα των 280 εκατομμυρίων δικαιωμάτων συνολικά. Συνολικά εκτιμάται ότι η χρήση όλων των ευελιξιών από τα κράτη μέλη στο πλαίσιο του συμφωνηθέντος Κανονισμού θα οδηγήσει σε μειώσεις των εκπομπών κατά 25-26% ως το 2030 σε

[308] Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2017). Δεσμευτικές ετήσιες μειώσεις των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου για την τήρηση των δεσμεύσεων που απορρέουν από τη συμφωνία του Παρισιού. Τροπολογίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 14ης Ιουνίου 2017 στην πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τις δεσμευτικές ετήσιες μειώσεις των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου από τα κράτη μέλη από το 2021 έως το 2030, για μια ανθεκτική Ενεργειακή Ένωση και την τήρηση των δεσμεύσεων που απορρέουν από τη συμφωνία του Παρισιού και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 525/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για μηχανισμό παρακολούθησης και υποβολής εκθέσεων σχετικά με τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου και άλλων πληροφοριών που αφορούν την κλιματική αλλαγή (COM(2016)0482–C80331/2016 –2016/0231(COD)). Ανάκτηση από: https://goo.gl/mxTvTX

[309] Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2017, 13 Οκτωβρίου). Μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου στους τομείς επιμερισμού των προσπαθειών για προσέγγιση των στόχων του Παρισιού. Ανάκτηση από: http://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2017/10/13/effort-sharing/

[310] Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2017, 21 Δεκεμβρίου). Προσωρινή συμφωνία για τον επιμερισμό των προσπαθειών στο πεδίο των εκπομπών - ένα ακόμη βήμα προς την επίτευξη των στόχων του Παρισιού [δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από: http://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2017/12/21/provisional-deal-on-effort-sharing-emissions-another-big-step-towards-paris-targets/

σχέση με τα επίπεδα του 2005, σαφώς χαμηλότερες δηλαδή από τον στόχο του 30% που συμφωνήθηκε σε επίπεδο αρχηγών κρατών τον Οκτώβριο του 2014. Το κείμενο της συμφωνίας υπερψηφίστηκε από την ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις 16 Απριλίου του 2018 με 343 ψήφους υπέρ, 172 κατά και 170 αποχές.[311]

Πακέτο «Καθαρή ενέργεια για όλους τους Ευρωπαίους»

Κατά τη περίοδο αναφοράς σημαντική πρόοδος έγινε στην επεξεργασία των φακέλων που περιλαμβάνονται στο λεγόμενο πακέτο «καθαρής ενέργειας για όλους τους ευρωπαίους», που αποτελείται από οκτώ επιμέρους φακέλους.[312]

Ο πρώτος φάκελος του οποίου η επεξεργασία ολοκληρώθηκε ήταν αυτός για την οδηγία ενεργειακής απόδοσης κτιρίων στις 14 Μάιου 2018 που στόχο έχει την αξιοποίηση των μεγάλων δυνατοτήτων εξοικονόμησης ενέργειας στο κτιριακό απόθεμα.[313] Ακολούθησε ο φάκελος για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ). Στις 13 Ιουνίου 2018, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συμφώνησαν σε ένα δεσμευτικό (αλλά όχι σε επίπεδο κρατών μελών) στόχο διείσδυσης 32% ΑΠΕ στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας ως το 2030, με προοπτική περαιτέρω αύξησής του το 2023.[314] Πρόκειται για μια σαφή βελτίωση σε σχέση με το αναιμικό 27% που είχε συμφωνηθεί για το 2030, αλλά και πάλι λιγότερο φιλόδοξο από το 35% που είχε ψηφίσει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον Ιανουάριο του 2018.[315] Μελανό σημείο της συμφωνίας αποτέλεσε η προώθηση των βιοκαυσίμων και της καύσης δασικής βιομάζας σε σημείο που υπάρχει σοβαρός κίνδυνος αύξησης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.[316]

Μερικές μέρες αργότερα, στις 19 Ιουνίου 2018, έκλεισε και η συμφωνία μεταξύ Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την ενεργειακή αποδοτικότητα,[317] όπου και πάλι σημειώθηκε βελτίωση σε σχέση με την αρχική συμφωνία των κρατών μελών τον Οκτώβριο του 2014 στο κλιματικό και ενεργειακό πακέτο του 2030. Θεσπίστηκε ένας στόχος εξοικονόμησης ενέργειας 32,5% ως το 2030, 5,5 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερος από

---

[311] Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2018, 17 Απριλίου). Νομοθετικό ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 17ης Απριλίου 2018 σχετικά με την πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τις δεσμευτικές ετήσιες μειώσεις των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου από τα κράτη μέλη από το 2021 έως το 2030, για μια ανθεκτική Ενεργειακή Ένωση και την τήρηση των δεσμεύσεων που απορρέουν από τη συμφωνία του Παρισιού και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 525/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για μηχανισμό παρακολούθησης και υποβολής εκθέσεων σχετικά με τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου και άλλων πληροφοριών που αφορούν την κλιματική αλλαγή (COM(2016)0482 – C8-0331/2016 – 2016/0231(COD)) (Συνήθης νομοθετική διαδικασία: πρώτη ανάγνωση). Ανάκτηση από: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2018-0097+0+DOC+XML+V0//EL#top

[312] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2016, 30 Νοεμβρίου). Καθαρή ενέργεια για όλους τους Ευρωπαίους – Ελευθερώνοντας το αναπτυξιακό δυναμικό της Ευρώπης [Δελτίο Τύπου]. Ανάκτηση από: https://goo.gl/KJbFUL

[313] European Commission. (2018, May 14). Commission welcomes Council adoption of new Energy Performance in Buildings Directive [news]. Ανάκτηση από: https://ec.europa.eu/info/news/commission-welcomes-council-adoption-new-energy-performance-buildings-directive-2018-may-14_el

[314] European Commission. (2018, June 14). Europe leads the global clean energy transition: Commission welcomes ambitious agreement on further renewable energy development in the EU [statement]. Ανάκτηση από: http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-18-4155_en.htm

[315] European Parliament. (2018, January 17). MEPs set ambitious targets for cleaner, more efficient energy use. Ανάκτηση από: http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180112IPR91629/meps-set-ambitious-targets-for-cleaner-more-efficient-energy-use

[316] Council of the European Union. (2018, June 27). Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on the promotion of the use of energy from renewable sources (recast) [Interinstitutional File: 2016/0381 (COD)]. Ανάκτηση από: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/ITRE/DV/2018/07-09/18-provisional-agreement-blanco-lopez-red-EN.pdf

[317] European Commission. (2018, June 19). Energy efficiency first: Commission welcomes agreement on energy efficiency [statement]. Ανάκτηση από: http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-18-3997_en.htm

τον αντίστοιχο του 2014, αλλά, όπως και στην περίπτωση των ΑΠΕ, χαμηλότερος από το 35% που ψήφισε το Ευρωκοινοβούλιο τον Ιανουάριο του 2018. Δυστυχώς ο στόχος του 32,5% θα είναι μη δεσμευτικός, οι εθνικές συνεισφορές από τα κράτη μέλη ενδεικτικές, και η πραγματική ετήσια μείωση της κατανάλωσης με βάση το άρθρο 7 της αναθεωρημένης οδηγίας θα είναι 0,8% αντί για 1,5% που είναι σήμερα. Βέβαια, με την εφαρμογή όλων των ευελιξιών που ισχύουν σήμερα, η πραγματική ετήσια μείωση της κατανάλωσης για την τρέχουσα περίοδο είναι και πάλι της τάξης του 0,8%. Όπως και στην περίπτωση της οδηγίας για τις ΑΠΕ, παρέχεται η δυνατότητα αναθεώρησης των στόχων της οδηγίας για την ενεργειακή αποδοτικότητα το 2023.[318]

Τα κράτη μέλη θα πρέπει να ενσωματώσουν και τις δύο αναθεωρημένες οδηγίες για τις ΑΠΕ και την ενεργειακή αποδοτικότητα στις εθνικές τους νομοθεσίες 18 μήνες μετά τη δημοσίευσή τους στην επίσημη εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι η επίτευξη και των δύο αναθεωρημένων στόχων για ΑΠΕ και εξοικονόμηση ενέργειας θα οδηγήσει σε μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 45-46% ως το 2030 σε σχέση με τα επίπεδα του 1990, αντί του 40% που είχε συμφωνηθεί στο κλιματικό και ενεργειακό πακέτο του 2030. Τον ίδιο στόχο κατέθεσε η Ευρωπαϊκή Ένωση ως δική της συνεισφορά στην εφαρμογή της Συμφωνίας του Παρισιού. Συνεπώς είναι απαραίτητη η αναθεώρησή της προς τα πάνω, όπως άλλωστε υποσχέθηκε να πράξει ο Επίτροπος Κανιέτε στον Διάλογο Ταλανόα στην επόμενη Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για το Κλίμα στο Κατοβίτσε της Πολωνίας.

Μετά την ολοκλήρωση των τριμερών διαπραγματεύσεων που ξεκίνησαν στις 21 Φεβρουαρίου 2018, στις 20 Ιουνίου 2018, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, δεσμεύτηκαν, στο πλαίσιο του κανονισμού διακυβέρνησης,[319] να μηδενίσουν τις εκπομπές στην ΕΕ το συντομότερο δυνατόν, εγκαταλείποντας τον προηγούμενο ξεπερασμένο στόχο της μείωσης κατά 80-95% ως το 2050. Βασικός σκοπός του κανονισμού είναι η επίτευξη των στόχων που περιέχονται στο κλιματικό και ενεργειακό πακέτο του 2030. Αυτό θα επιτευχθεί διασφαλίζοντας από τη μία τη συνέπεια μεταξύ των εθνικών στόχων των κρατών μελών με αυτούς της ΕΕ, αλλά, από την άλλη, επιτρέποντας ευελιξία στα κράτη μέλη ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες και ανάγκες τους.

Συμφωνήθηκαν επίσης τα χρονοδιαγράμματα για την κατάθεση από τα κράτη μέλη των Εθνικών Σχεδίων για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) με ορίζοντα το 2030. Πλέον τα αρχικά κείμενα πρέπει να κατατεθούν ως το τέλος του 2018 ώστε να λάβουν σχόλια από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως τον Ιούνιο του 2019, ενώ τα τελικά σχέδια πρέπει να είναι έτοιμα ως τον Δεκέμβριο του 2019. Η προθεσμία για την πρώτη αναφορά προόδου σχετικά με την πορεία εφαρμογής τους είναι η 15η Μαρτίου 2023. Η 1η Ιανουαρίου 2020 συμφωνήθηκε ως η καταληκτική ημερομηνία για την κατάθεση και των μακροπρόθεσμων στρατηγικών από τα κράτη μέλη, ενώ κανονικά θα έπρεπε αυτές να προηγηθούν, έτσι ώστε τα ΕΣΕΚ που θα διαμορφωθούν να είναι συνεπή με τις αντίστοιχες μακροχρόνιες στρατηγικές. Οι τελευταίες θα αναθεωρούνται κάθε πέντε χρόνια, ενώ θα εκπονούνται καινούργιες κάθε δέκα χρόνια. Για να εξασφαλιστεί η επίτευξη του συμφωνηθέντος στόχου διείσδυσης των ΑΠΕ κατά 32% ως το 2030, ορίστηκαν τρεις ενδιάμεσοι στόχοι.

Έτσι, ως το 2022 πρέπει η ΕΕ να έχει φτάσει το 18% του στόχου, ως το 2025 το 43% και ως το 2027 το 65% αυτού. Τα ίδια έτη αναφοράς (2022, 2025 και 2027) ορίστηκαν και για την επίτευξη των στόχων της εξοικονόμησης ενέργειας. Ωστόσο, οι ασφαλιστικές δικλείδες που τέθηκαν για την

---

[318] Council of the European Union. (2018, June 29). Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL amending Directive 2012/27/EU on energy efficiency [Interinstitutional File:2016/0376 (COD)]. Ανάκτηση από: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/ITRE/DV/2018/07-09/17-provisional-agreement-poche-energy-efficiency-EN.pdf

[319] Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2018, 29 Ιουνίου). Διακυβέρνηση της Ενεργειακής Ένωσης: Το Συμβούλιο επιβεβαιώνει τη συμφωνία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Ανάκτηση από: http://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2018/06/29/governance-of-the-energy-union-council-confirms-deal-reached-with-the-european-parliament/

επίτευξη των στόχων διείσδυσης των ΑΠΕ είναι ιδιαίτερα χαλαρές καθώς σε περίπτωση που η ΕΕ βρεθεί εκτός στόχων, θα γίνουν απλές παραινέσεις στα κράτη μέλη που βρίσκονται κάτω από τα δικά στους σημεία αναφοράς, ώστε να λάβουν διορθωτικά μέτρα. Όσον αφορά την εξοικονόμηση ενέργειας, η απόφαση είναι ακόμα πιο χαλαρή αφού όποια διορθωτικά μέτρα κριθούν αναγκαία θα λαμβάνονται σε επίπεδο ΕΕ και θα προτείνονται απλά κάποια μέτρα στα κράτη μέλη.[320]

Σε αντίθεση με τους τέσσερις προαναφερθέντες φακέλους, αυτός του κανονισμού σχετικά με τη εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας δεν ολοκληρώθηκε κατά την περίοδο αναφοράς. Πρόκειται για τον κανονισμό του οποίου το άρθρο 23 ρυθμίζει το ακανθώδες ζήτημα της συμμετοχής ή όχι μονάδων που καίνε λιθάνθρακα/λιγνίτη σε μηχανισμούς αποζημίωσης ισχύος (capacity mechanisms). Υπενθυμίζεται ότι η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,[321] που είχε παρουσιαστεί κατά την προηγούμενη περίοδο αναφοράς, απαγόρευε τη συμμετοχή νέων μονάδων λιθάνθρακα/λιγνίτη σε τέτοιους μηχανισμούς καθώς έθεσε ως κριτήριο επιλεξιμότητας για τη συμμετοχή να μην εκπέμπει η μονάδα πάνω από 550 γραμμάρια διοξειδίου του άνθρακα ανά κιλοβατώρα παραγόμενης ενέργειας (550 gr CO_2/KWh), όριο που σαφώς υπερβαίνουν οι μονάδες που καίνε λιθάνθρακα ή λιγνίτη. Όσον αφορά τις υφιστάμενες μονάδες, που θα αποτελούν και τη συντριπτική πλειοψηφία των μονάδων που θα λειτουργούν όταν ο νέος κανονισμός τεθεί σε ισχύ, η Επιτροπή πρότεινε να επιτραπεί η συμμετοχή τους σε μηχανισμούς αποζημίωσης ισχύος αλλά ως το 2025 το αργότερο. Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε επί του θέματος και η Επιτροπή Βιομηχανίας, Έρευνας και Ενέργειας (ITRE) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη σχετική ψηφοφορία τον Φεβρουάριο του 2018.[322]

Αντιθέτως, το Συμβούλιο των υπουργών υιοθέτησε μια πολύ πιο φιλική προς τον άνθρακα στάση όταν αποφάσισε τις θέσεις με τις οποίες θα προσέλθει στις τριμερείς διαπραγματεύσεις.[323] Συγκεκριμένα, πρότεινε να επιτρέπεται η συμμετοχή νέων μονάδων σε μηχανισμούς αποζημίωσης ισχύος ως το 2025. Μάλιστα όρισε ως νέες μονάδες αυτές για τις οποίες θα έχει ληφθεί απόφαση για την κατασκευή τους ως τη στιγμή που θα τεθεί σε ισχύ ο κανονισμός και όχι από τη έναρξη της εμπορικής λειτουργίας που πρότεινε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, δίνοντας τη δυνατότητα να συμπεριληφθούν και μονάδες λιθάνθρακα/λιγνίτη για τις οποίες σήμερα δεν υπάρχει απολύτως κανένας σχεδιασμός. Εξαιρετικά αρνητική όμως ήταν η θέση του Συμβουλίου και για τις υφιστάμενες μονάδες, για τις οποίες προτάθηκε να συμμετέχουν σε μηχανισμούς αποζημίωσης ισχύος ως το 2035. Πρόκειται για μια δομικά αντιφατική θέση του Συμβουλίου. Από τη μία μεριά λαμβάνονται αποφάσεις για την αύξηση της φιλοδοξίας στη διείσδυση των ΑΠΕ και την ενίσχυση της ενεργειακής αποδοτικότητας, που οδηγεί σε de facto αύξηση της φιλοδοξίας όσον αφορά τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, και από την άλλη, σε άλλο φάκελο του ίδιου

---

[320] Council of the European Union. (2018, June 29). Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on the Governance of the Energy Union, amending Directive 94/22/EC, Directive 98/70/EC, Directive 2009/31/EC, Regulation (EC) No 663/2009, Regulation (EC) No 715/2009, Directive 2009/73/EC, Council Directive 2009/119/EC, Directive 2010/31/EU , Directive 2012/27/EU, Directive 2013/30/EU and Council Directive (EU) 2015/652 and repealing Regulation (EU) No 525/2013 [Interinstitutional File: 2016/0375 (COD)]. Ανάκτηση από: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/CJ10/DV/2018/07-10/4-provisional-agreement-turmes-rivasi-governance-EN.pdf

[321] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2017, 23 Φεβρουαρίου). Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας [COM(2016) 861 final]. Ανάκτηση από: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9b9d9035-fa9e-11e6-8a35-01aa75ed71a1.0005.02/DOC_1&format=PDF

[322] Επιτροπή Βιομηχανίας, Έρευνας και Ενέργειας. (2018, 16 Ιουλίου). Έκθεση σχετικά με την πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας (αναδιατύπωση) (COM(2016)0861 – C8-0492/2016 – 2016/0379(COD)). Ανάκτηση από: http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2018-0042+0+DOC+XML+V0//EL

[323]Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2017, 19 Δεκεμβρίου). Δημιουργία μιας σύγχρονης αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας – Το Συμβούλιο συμφωνεί τη θέση του. Ανάκτηση από: http://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2017/12/19/creating-a-modern-electricity-market-council-agrees-its-position/

πακέτου, χαρίζεται μία ακόμα επιδότηση στον άνθρακα. Εκτός από την Πολωνία, η Ελλάδα ήταν ίσως η πιο ένθερμη υποστηρίκτρια αυτής της θέσης του Συμβουλίου. Σε μια απέλπιδα προσπάθεια να καταστήσει πιο ελκυστικό το πακέτο πώλησης των λιγνιτικών μονάδων της ΔΕΗ μέσω των επιπλέον χρημάτων από τη συμμετοχή των λιγνιτικών μονάδων στους μηχανισμούς αποζημίωσης ισχύος, η Ελλάδα υποθηκεύει την κλιματική πολιτική ολόκληρης της ΕΕ.

Παρά το γεγονός ότι τόσο το Συμβούλιο όσο και το Ευρωκοινοβούλιο είχαν διαμορφώσει τις θέσεις τους από τον Δεκέμβριου του 2017 και τον Φεβρουάριο του 2018 αντίστοιχα, η Βουλγαρική προεδρία δεν ξεκίνησε καν τις τριμερείς διαπραγματεύσεις, οι οποίες αναμένονται να ξεκινήσουν τον Σεπτέμβριο από την Αυστριακή προεδρία.

ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Εκτός από τις εξελίξεις που θα περιγραφούν αναλυτικά στις επόμενες ενότητες, η Ελλάδα έλαβε αιτιολογημένη γνώμη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Μάρτιο του 2018 λόγω της αδυναμίας της να ενσωματώσει τους κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τον υπολογισμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από την καύση πετρελαίου και ντίζελ, ώστε να μπορεί στη συνέχεια να αξιολογήσει τις επιδόσεις των προμηθευτών καυσίμων και τη συμμόρφωσή τους με την οδηγία για την ποιότητα καυσίμων (98/70/ΕΚ).[324] Επίσης, τον Μάιο 2018 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έστειλε στην Ελλάδα δύο προειδοποιητικές επιστολές λόγω της αδυναμίας της να ενσωματώσει στην εθνική νομοθεσία ορισμένες απαιτήσεις της οδηγίας 2011/70/Euratom η οποία θεσπίζει κοινοτικό πλαίσιο για την υπεύθυνη και ασφαλή διαχείριση αναλωμένων καυσίμων και ραδιενεργών αποβλήτων, καθώς και ολόκληρη την οδηγία 2013/59/Euratom για τον καθορισμό βασικών προτύπων ασφαλείας για την προστασία από τους κινδύνους που προκύπτουν από ιοντίζουσες ακτινοβολίες, όπως έπρεπε να είχε πράξει ως τις 6 Φεβρουαρίου 2018.[325]

Λιγνίτης

Η ολοκλήρωση των τριμερών διαπραγματεύσεων μεταξύ Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Κοινοβουλίου και Επιτροπής στις 9 Νοεμβρίου 2018 για την αναθεώρηση της οδηγίας για το Ευρωπαϊκό Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών (ΕΣΕΔΕ), βρήκε, οριστικά και αμετάκλητα τις ελληνικές λιγνιτικές μονάδες (υφιστάμενες και νέες), χωρίς δωρεάν δικαιώματα εκπομπών για τη δεκαετία 2021-2030. Το γεγονός αυτό επιφέρει καίριο πλήγμα στην οικονομική βιωσιμότητα του λιγνιτικού μοντέλου ηλεκτροπαραγωγής, όπως άλλωστε έχει παραδεχθεί και ο πρόεδρος της ΔΕΗ δημοσίως, αναγνωρίζοντας ότι η διεκδίκηση των δωρεάν δικαιωμάτων εκπομπών μέσω της εξαίρεσης του άρθρου 10γ είχε ως στόχο να καταστούν οικονομικά βιώσιμες οι νέες λιγνιτικές μονάδες «Πτολεμαΐδα V» και «Μελίτη ΙΙ». Αντιθέτως, από την αναθεώρηση της οδηγίας για το ΕΣΕΔΕ, η Ελλάδα κέρδισε 25 εκατομμύρια δικαιώματα (τα οποία αποτιμώνται σε €500-600 εκατομμύρια) για τις ηλεκτρικές διασυνδέσεις και την απανθρακοποίηση των μη διασυνδεδεμένων νησιών. Δυστυχώς, καθώς το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης δημιουργήθηκε ως τμήμα του Ταμείου Εκσυγχρονισμού, στο οποίο η Ελλάδα δεν θα έχει πρόσβαση αφού δεν πληροί τα σχετικά κριτήρια, οι λιγνιτικές περιοχές της χώρας δεν θα έχουν τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν επιπλέον ευρωπαϊκούς πόρους για τη μετάβαση στη μεταλιγνιτική εποχή.[326]

---

[324]European Commission. (2018, March 8). March infringements package: key decisions [press release]. Ανάκτηση από: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-1444_EN.htm

[325]European Commission. (2018, May 17). May infringements package: key decisions [press release]. Ανάκτηση από: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-3446_EN.htm

[326] Μάντζαρης, Ν.(2017, 11 Νοεμβρίου). Game over για το κάρβουνο [online άρθρο]. Ανάκτηση από: http://www.huffingtonpost.gr/nikos-mantzaris/blog-game-over-gia-to-karvouno_b_18520532.html?ncid=engmodushpmg00000004

Καθοριστικής σημασίας εξέλιξη για το μέλλον του λιγνίτη στην Ελλάδα είναι η απόπειρα πώλησης του 40% του λιγνιτικού χαρτοφυλακίου της ΔΕΗ σε ιδιώτες. Η κυβέρνηση, υποκύπτοντας στην πίεση της σχετικής μνημονιακής δέσμευσης, κατέθεσε το νομοσχέδιο «Διαρθρωτικά μέτρα για την πρόσβαση στο λιγνίτη και το περαιτέρω άνοιγμα της χονδρεμπορικής αγοράς ηλεκτρισμού», το οποίο καθορίζει το πλαίσιο πώλησης των ατμοηλεκτρικών σταθμών (ΑΗΣ) Μεγαλόπολης Α', Μεγαλόπολης Β' και Μελίτης (συμπεριλαμβανομένης και της άδειας παραγωγής για τη νέα λιγνιτική μονάδα Μελίτη ΙΙ, ισχύος 450 MW), καθώς και των συνδεόμενων ορυχείων. Παρά τις αντιδράσεις κομμάτων της αντιπολίτευσης, της τοπικής αυτοδιοίκησης των λιγνιτικών περιοχών, των εργαζομένων και περιβαλλοντικών ΜΚΟ, το νομοσχέδιο υπερψηφίστηκε με κάποιες τροποποιήσεις στις 25 Απριλίου του 2018.[327]

Το WWF Ελλάς είχε ταχθεί κατά της προοπτικής πώλησης τμήματος του λιγνιτικού χαρτοφυλακίου της ΔΕΗ μήνες πριν την κατάθεση του νομοσχεδίου στη Βουλή, κατακρίνοντας την επιμονή των θεσμών[328] να επιβάλουν μια επιλογή, η οποία βασίζεται σε ξεπερασμένα δεδομένα, θα δώσει παράταση ζωής στο ολοένα και ακριβότερο λιγνιτικό μοντέλο ηλεκτροπαραγωγής, και θα οδηγήσει στο αντίθετο από το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα (δηλαδή, τη μείωση των τιμών στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας).[329] Μετά την κατάθεση του νομοσχεδίου, το WWF Ελλάς συμμετείχε επίσης στη συζήτηση στην Επιτροπή Παραγωγής και Εμπορίου[330] που προηγήθηκε της ψηφοφορίας στη Βουλή, απέστειλε επιστολή στους έλληνες βουλευτές[331] και έκανε δημόσια παρέμβαση, επισημαίνοντας ότι η πώληση τμήματος των λιγνιτικών μονάδων και των ορυχείων της ΔΕΗ είναι λανθασμένη καθώς:

- Διαιωνίζει το περιβαλλοντικά επιζήμιο, αλλά πλέον και οικονομικά καταστροφικό λιγνιτικό μοντέλο ηλεκτροπαραγωγής, επιβάλλοντας την κατασκευή νέων λιγνιτικών μονάδων και τη συνέχιση της λιγνιτικής εκμετάλλευσης για τις επόμενες δεκαετίες.
- Δεν θα πετύχει τον στόχο που επιδιώκει, την ενίσχυση δηλαδή του ανταγωνισμού στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά το ακριβώς αντίθετο. Χαρακτηριστική είναι η στρέβλωση του ανταγωνισμού που επιβάλλεται με την ανάγκη κατασκευής και δεύτερης νέας λιγνιτικής μονάδας (Μελίτη ΙΙ) τη στιγμή που είναι ευρύτατα αποδεκτό ότι (και) αυτή θα είναι ζημιογόνος χωρίς δωρεάν δικαιώματα εκπομπών. Επίσης στρέβλωση του ανταγωνισμού -και μάλιστα εις βάρος της ΔΕΗ- είναι και ο περιορισμός της λειτουργίας της νέας μονάδας φυσικού αερίου της ΔΕΗ «Μεγαλόπολη V», ώστε να εξασφαλίζονται ώρες λειτουργίας για τις δύο προς πώληση λιγνιτικές μονάδες.
- Διαιωνίζει μια λανθασμένη πρακτική παρατάσεων και νομοθετικών διευθετήσεων σοβαρών ζητημάτων που σχετίζονται με την αδειοδότηση λιγνιτικών μονάδων. Το διαφαινόμενο αδιέξοδο δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί παρά μόνο με την εκπόνηση νέων μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων και την έκδοση περιβαλλοντικών όρων με βάση αυτές. Προφανώς σε αυτή τη διαδικασία πρέπει να ληφθούν υπόψη τα νέα όρια εκπομπών και να υιοθετηθούν οι πραγματικά

[327] Νόμος 4533/2018 **«**Διαρθρωτικά μέτρα για την πρόσβαση στο λιγνίτη και το περαιτέρω άνοιγμα της χονδρεμπορικής αγοράς ηλεκτρισμού**» (**ΦΕΚ Α' 75/27.04.2018).

[328] Mantzaris, N. (2018, January 25). Greek coal: The EU's dirty little secret [online article]. Ανάκτηση από: https://www.euractiv.com/section/climate-environment/opinion/greek-coal-the-eus-dirty-little-secret/

[329]Μάντζαρης Ν. (2017, 29 Νοεμβρίου). Υγιής ΔΕΗ χωρίς λιγνίτη [online άρθρο]. Ανάκτηση από: http://www.efsyn.gr/arthro/ygiis-dei-horis-ligniti

[330]Βουλή των Ελλήνων, Διαρκής Επιτροπή Παραγωγής και Εμπορίου (2018, 23 Απριλίου). Συνέχιση της επεξεργασίας και εξέτασης του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας «Διαρθρωτικά μέτρα για την πρόσβαση στο λιγνίτη..» [αρχείο πολυμέσων (video)]. Ανάκτηση από: http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/ToKtirio/Fotografiko-Archeio/#5cbe59dc-f8ea-49c6-bc2c-a8cb010b15ac

[331]WWF Ελλάς (2018, 24 Απριλίου). Σχόλια WWF Ελλάς επί του νομοσχεδίου «Διαρθρωτικά μέτρα για την πρόσβαση στο λιγνίτη και το περαιτέρω άνοιγμα της χονδρεμπορικής αγοράς ηλεκτρισμού» (αρ. πρωτ. 79/2018) [επιστολή]. Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/images/pdfs/WWF_comments_PPC_sale_final.pdf

βέλτιστες και πλέον σύγχρονες αντιρρυπαντικές τεχνολογίες για τη μείωση της ρύπανσης που προκαλεί η λειτουργία των λιγνιτικών μονάδων.

- Αφήνει τους εργαζόμενους σε αβεβαιότητα, καθώς προαναγγέλλει μειώσεις προσωπικού χωρίς να εξασφαλίζει πόρους για την επανεκπαίδευση και την απορρόφησή τους σε άλλους παραγωγικούς τομείς.
- Μειώνει τον τοπικό πόρο ανάπτυξης που δίνεται στις λιγνιτικές περιοχές της χώρας για να αντισταθμίσουν την καταστροφή του περιβάλλοντος που προκαλείται σε αυτές από τη λιγνιτική δραστηριότητα.
- Δεν εξασφαλίζει τους αναγκαίους οικονομικούς πόρους (πχ μέσω της διοχέτευσης τμήματος των δημοσίων εσόδων από τη δημοπράτηση δικαιωμάτων CO_2) για τη μετάβαση των τοπικών κοινωνιών στην επερχόμενη μεταλιγνιτική περίοδο.

Με τροπολογία της τελευταίας στιγμής, ο υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας επέλεξε να δωρίσει 98 εκατομμύρια ευρώ στη ΔΕΗ και τους υπόλοιπους προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας (70% στη ΔΕΗ και 30% στους υπόλοιπους) από το πλεόνασμα του Ειδικού Λογαριασμού ΑΠΕ (ΕΛΑΠΕ), αντί να τα διοχετεύσει στη στήριξη της μετάβασης των λιγνιτικών περιοχών της χώρας στη μεταλιγνιτική περίοδο. Η λανθασμένη αυτή πολιτική επιλογή επικρίθηκε από το WWF Ελλάς.[332]

Στις αρχές Ιουλίου 2018 ολοκληρώθηκε η αξιολόγηση των εταιριών που εκδήλωσαν ενδιαφέρον για την απόκτηση του 100% του μετοχικού κεφαλαίου των Αποεπενδυόμενων Επιχειρήσεων Λιγνιτική Μελίτης Α.Ε. (που περιλαμβάνει τη Μελίτη Ι, την άδεια παραγωγής για τη Μελίτη ΙΙ και τα συνδεόμενα ορυχεία) ή/και Λιγνιτική Μεγαλόπολης Α.Ε. (που περιλαμβάνει τη Μεγαλόπολη Α', τη Μεγαλόπολη Β' και τα συνδεόμενα ορυχεία).[333] Επιλέχθηκαν 6 εταιρίες, ανάμεσα στις οποίες και ελληνικές ενεργοβόρες βιομηχανίες, που θα κληθούν να υποβάλουν δεσμευτικές προσφορές με στόχο να έχει ολοκληρωθεί η πώληση ως τον Οκτώβριο.

Μετά την ψήφιση του νόμου για την πώληση της ΔΕΗ ανανεώθηκαν οι περιβαλλοντικοί όροι για τον προς πώληση ΑΗΣ Μελίτης που περιλαμβάνει και την ανύπαρκτη δεύτερη μονάδα.[334] Πρόκειται για την πρώτη ΑΕΠΟ λιγνιτικού σταθμού στην Ελλάδα, στην οποία τα επιτρεπόμενα όρια εκπομπών και για τις δύο μονάδες συμμορφώνονται με τα νέα ευρωπαϊκά όρια που καθορίζονται στην εκτελεστική απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,[335] χωρίς όμως να προσδιορίζεται με ποιες τεχνολογίες αντιρρύπανσης θα επιτευχθεί το ευκταίο αποτέλεσμα. Σημειώνεται ότι η προηγούμενη ΑΕΠΟ για τον ΑΗΣ Μελίτης είχε εκπνεύσει το 2009, ενώ η σχετική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων είχε εκπονηθεί το 1997. Εντύπωση επίσης προκαλεί το γεγονός ότι ενώ η ανανεωμένη ΑΕΠΟ αναφέρεται σε δύο μονάδες ισχύος 330 MW η καθεμία, η άδεια παραγωγής για τη δεύτερη μονάδα έχει εκδοθεί για μονάδα ισχύος 450 MW.

---

[332] Μάντζαρης, Ν. (WWF Ελλάς). (2018, 25 Απριλίου). Δώρο 100 εκ. ευρώ στους προμηθευτές ενέργειας από τον κ. Σταθάκη ή στήριξη στις λιγνιτικές περιοχές της χώρας [online άρθρο]; Ανάκτηση από: https://energypress.gr/news/doro-100-ek-eyro-stoys-promitheytes-energeias-apo-ton-k-stathaki-i-stirixi-stis-lignitikes

[333] ΔΕΗ ΑΕ, Διευθυντής τύπου και ΜΜΕ. (2018, 6 Ιουλίου). Αξιολόγηση των συμμετεχόντων στην πρώτη φάση της διαγωνιστικής διαδικασίας για την απόκτηση του 100% του μετοχικού κεφαλαίου των Αποεπενδυόμενων Επιχειρήσεων Λιγνιτική Μελίτης ΑΕ ή/και Λιγνιτική Μεγαλόπολης ΑΕ [Δελτίο Τύπου]. Ανάκτηση από:
https://kentro-typou.dei.gr/media/1181/αξιολόγηση-συμμετεχόντων-στην-πρώτη-φάση-του-διαγωνισμού.pdf

[334] Απόφαση Γενικής Διευθύντριας Περιβαλλοντικής Πολιτικής ΥΠΕΝ οικ. 10153/8-6-2018 «Ανανέωση–τροποποίηση της υπ' αρ. 67596/23-9-98 Απόφασης Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων κατασκευής και λειτουργίας του ΑΗΣ Φλώρινας (Μελίτης) ισχύος 2x330 MWe της ΔΕΗ ΑΕ στη περιοχή της Κοινότητας Μελίτης του Ν. Φλώρινας, καθώς και αναδιατύπωση αυτής» (ΑΔΑ: 6ΧΜ44653Π8-8ΛΔ).

[335] Εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2017/1442 της Επιτροπής, της 31ης Ιουλίου 2017, για τον καθορισμό των συμπερασμάτων για τις βέλτιστες διαθέσιμες τεχνικές (ΒΔΤ) βάσει της οδηγίας 2010/75/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου όσον αφορά μεγάλες μονάδες καύσης Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Επίσημη Εφημερίδα L 212/1 της 17 Αυγούστου 2017).

Κατά την περίοδο αναφοράς, συνεχίστηκαν οι προσπάθειες της ΔΕΗ και της κυβέρνησης να παρατείνουν τον χρόνο ζωής των λιγνιτικών σταθμών Αμυνταίου και Καρδιάς, συνολικής ισχύος 1850 MW (42% της λιγνιτικής ισχύος της χώρας). Πρόκειται για δύο από τα πιο ρυπογόνα λιγνιτικά συγκροτήματα της χώρας: σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του ΥΠΕΝ, ο μέσος όρος (2012-2016) των ετήσιων εκπομπών σκόνης των ΑΗΣ Καρδιάς Ι και ΙΙ (200 και 228 mg/Nm^3 αντίστοιχα), υπερβαίνει 17 και 19 φορές το νέο όριο εκπομπών σκόνης (12 mg/Nm^3). Ταυτόχρονα, ο μέσος όρος (2012-2016) των ετήσιων εκπομπών διοξειδίου του θείου του ΑΗΣ Αμυνταίου κατά την ίδια πενταετία (1087 mg/Nm^3) υπερβαίνει 8,4 φορές το νέο όριο του συγκεκριμένου ρύπου (130 mg/Nm^3). Και τα δύο λιγνιτικά συγκροτήματα έχουν υπαχθεί από το 2013 σε καθεστώς παρέκκλισης περιορισμένης διάρκειας λειτουργίας, σύμφωνα με το άρθρο 33(1) της οδηγίας βιομηχανικών εκπομπών (2010/75/ΕΕ) και δικαιούνται να λειτουργήσουν μόνο 17.500 ώρες την οκταετία 2016-2023. Εντούτοις, ΔΕΗ και κυβέρνηση, ήδη από το τέλος του 2015, επιχειρούν να αυξήσουν τις ώρες λειτουργίας για το ίδιο χρονικό διάστημα σε 32.00ο, με επίκληση της εξαίρεσης του άρθρου 33(4) της ίδιας οδηγίας και χωρίς καμία εκπεφρασμένη πρόθεση να αναβαθμίσουν τους εν λόγω σταθμούς ώστε να συμμορφωθούν με τα ευρωπαϊκά όρια. Παρά το γεγονός ότι η Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος απέρριψε το αίτημα εξηγώντας αναλυτικά τους λόγους για τους οποίους κανένας από τους λιγντικούς αυτούς σταθμούς δεν δικαιούται να υπαχθεί στην εξαίρεση αυτή, ΔΕΗ και κυβέρνηση δεν έδειξαν να εγκαταλείπουν τις προσπάθειες.

Στην αρχή, έγινε προσπάθεια να συνδεθεί η ικανοποίηση του αιτήματος για επιπλέον ώρες λειτουργίας με την πορεία των διαπραγματεύσεων μεταξύ ελληνικής κυβέρνησης και θεσμών σχετικά με το περιεχόμενο του προς πώληση λιγνιτικού χαρτοφυλακίου της ΔΕΗ: στην προσπάθεια αυτή, το WWF Ελλάς αντέδρασε τόσο εντός[336] όσο και εκτός συνόρων[337], τονίζοντας τη σημασία της απαρέκκλιτης τήρησης της ευρωπαϊκής και εθνικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας και υπενθυμίζοντας τους ακριβείς λόγους για τους οποίους κανένας από τους λιγνιτικούς αυτούς σταθμούς δεν δικαιούται 32.000 ώρες λειτουργίας. Στη συνέχεια, η προσπάθεια για την παράταση ζωής του λιγνιτικού συγκροτήματος της Καρδιάς εγκαταλήφθηκε, αλλά συνεχίστηκε η ίδια προσπάθεια για τον ΑΗΣ Αμυνταίου. Συγκεκριμένα, τέσσερις ιδιώτες, εκπρόσωποι κυρίως των ενεργοβόρων βιομηχανιών, κατέθεσαν δημόσιες προτάσεις στη ΔΕΗ για την αναβάθμιση του ΑΗΣ Αμυνταίου ώστε να λειτουργήσει τουλάχιστον ως το 2030 έναντι ευνοϊκών όρων πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας από τον ΑΗΣ σε αυτές.

Το WWF Ελλάς τοποθετήθηκε[338] σχετικά με την εξέλιξη αυτή, επισημαίνοντας ουσιώδη αδειοδοτικά προβλήματα του ΑΗΣ, καθώς και το γεγονός ότι η παράταση ζωής για τον ΑΗΣ θα απαιτήσει πολύ πιο εκτεταμένα έργα αναβάθμισης από αυτά που είδαν το φως της δημοσιότητας, προκειμένου ο ΑΗΣ να συμμορφώνεται με τη νέα ευρωπαϊκή περιβαλλοντική νομοθεσία.

Παράλληλα, με γρήγορους ρυθμούς τρέχουν οι διαδικασίες για τη μονάδα συμπαραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και θερμότητας από βιομάζα,[339] η οποία θα λύσει το πρόβλημα τηλεθέρμανσης στο Αμύνταιο όταν εξαντληθούν οι 17.500 ώρες λειτουργίας που δικαιούται ο σταθμός. Υπενθυμίζεται ότι σύμφωνα με τη μελέτη που παρουσίασε το 2016 το WWF Ελλάς, η παραγόμενη

[336] Μάντζαρης, Ν. (WWF Ελλάς). (2018, 17 Ιανουαρίου). Απάντηση WWF Hellas στη ΔΕΗ: Η τήρηση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας δεν μπορεί να είναι «α λα καρτ» [online άρθρο]. Ανάκτηση από: https://energypress.gr/news/apantisi-wwf-hellas-sti-dei-i-tirisi-tis-perivallontikis-nomothesias-den-mporei-na-einai-la

[337] Mantzaris, N. (WWF Greece). (2017, December 14). EU shouldn't allow Greek violation of environmental legislation. Ανάκτηση από: https://www.euractiv.com/section/electricity/opinion/eu-shouldnt-allow-greek-violation-of-environmental-legislation/

[338] Mantzaris, N. (WWF Greece). (2018, March 1). Is the private sector really saving coal in Greece? Ανάκτηση από: https://www.euractiv.com/section/energy/opinion/is-the-private-sector-really-saving-coal-in-greece/

[339] Τράτσα, Μ. (2018, 25 Φεβρουαρίου). 15 μνηστήρες για τη μονάδα βιομάζας στο Αμύνταιο. Το Βήμα (έντυπη έκδοση). Ανάκτηση από: http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=945813&wordsinarticle=

θερμότητα από τεχνολογίες ΑΠΕ και ιδιαίτερα συμπαραγωγής ηλεκτρισμού και θερμότητας από βιομάζα μπορεί να προσφέρει θερμότητα σε οικονομικά ανταγωνιστικές τιμές με τον λιγνίτη.[340]

Όσον αφορά την περίπτωση του Αμυνταίου, τον Νοέμβριο του 2017 ολοκληρώθηκε το πόρισμα των εμπειρογνωμόνων[341] σχετικά με την κατολίσθηση του ορυχείου του Αμυνταίου που λίγο έλειψε να στοιχίσει ζωές ανθρώπων που κατοικούν στον παρακείμενο οικισμό των Αγ. Αναργύρων. Το πόρισμα δεν επιρρίπτει ευθύνες στη ΔΕΗ, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι ενώ οι παράγοντες που συνέβαλαν στην κατολίσθηση «*ήταν υπό συνεχή διερεύνηση, ωστόσο, δεν είναι πάντα εφικτή η ρεαλιστική εκτίμηση των πιθανών επιπτώσεων κατά την περίπτωση σύγχρονης και συνδυασμένης δράσης αυτών*». Στο μεταξύ, και παρά τις υποσχέσεις 15 μήνες μετά το ατύχημα, δεν έχει πραγματοποιηθεί ακόμα η μετεγκατάσταση του οικισμού.

Η περίοδος αναφοράς περιλαμβάνει και νομικές ενέργειες με στόχο τη συμμόρφωση των λιγνιτικών σταθμών με την εθνική και ευρωπαϊκή περιβαλλοντική νομοθεσία. Ειδικότερα, το WWF Ελλάς σε συνεργασία με την οργάνωση νομικών περιβάλλοντος Client Earth κατήγγειλε στην Επιτροπή Συμμόρφωσης της Συνθήκης Άαρχους (Aarhus Convention Compliance Committee) το καθεστώς χορήγησης ενιαίας άδειας λειτουργίας σε λιγνιτικούς σταθμούς της ΔΕΗ με ένδυμα τυπικού νόμου.[342] Κατά τους καταγγέλλοντες, η αδιαφανής και ιδιότυπη αυτή πρακτική, που ακολουθείται από όλες τις ελληνικές κυβερνήσεις των τελευταίων 16 ετών, παραβιάζει το άρθρο 9 της διεθνούς συνθήκης του Άαρχους. Πράγματι, υπό κανονικές συνθήκες, το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας θα εξέδιδε ξεχωριστή άδεια λειτουργίας για κάθε λιγνιτικό σταθμό, η οποία θα μπορούσε να ελεγχθεί δικαστικά, προστατεύοντας το περιβάλλον και τη δημόσια υγεία. Αντίθετα, η ενιαία άδεια λειτουργίας που αφορά όλους τους λιγνιτικούς σταθμούς, χορηγείται και ανανεώνεται ανά τακτά χρονικά διαστήματα με τυπικό νόμο, για τελευταία φορά τον Δεκέμβριο του 2015. Η καταγγελία έγινε παραδεκτή, κατόπιν σχετικής ακρόασης, στις 13 Σεπτεμβρίου 2017 και εκκρεμεί.[343]

Στην ίδια Επιτροπή, το WWF Ελλάς και η ClientEarth κατήγγειλαν την έλλειψη δημόσιας διαβούλευσης γύρω από το Μεταβατικό Εθνικό Σχέδιο Μείωσης Εκπομπών (ΜΕΣΜΕ).[344] Πρόκειται για το αδειοδοτικό πλαίσιο στο οποίο υπάχθηκαν οι λιγνιτικοί σταθμοί του Αγίου Δημητρίου (Ι-ΙΙ, ΙΙΙ-ΙV και V), της Μεγαλόπολης Α', της Μεγαλόπολης Β' και της Μελίτης, συνολικά 2.525 MW μικτής ονομαστικής ισχύος, ή σχεδόν του 60% της συνολικής, υφιστάμενης λιγνιτικής ισχύος της χώρας. Το ΜΕΣΜΕ αποτελεί στην ουσία μια εξαίρεση της οδηγίας 2010/75/ΕΕ για τις βιομηχανικές εκπομπές, σύμφωνα με την οποία, οι λιγνιτικοί σταθμοί που υπάγονται σε αυτό παίρνουν παράταση 4,5 ετών για να συμμορφωθούν με τα όρια εκπομπών που ισχύουν για τους υπόλοιπους σταθμούς στην Ευρωπαϊκή Ένωση από το 2016. Το ΜΕΣΜΕ καθορίζει συνολικά τις μέγιστες ποσότητες εκπομπών διοξειδίου του θείου, οξειδίων του αζώτου και μικροσωματιδίων που μπορεί να εκπέμπουν οι παραπάνω λιγνιτικοί σταθμοί. Η δημόσια διαβούλευση, που υπαγορεύεται από το άρθρο 7 της Συνθήκης του Άαρχους, θα έδινε τη δυνατότητα στο ενδιαφερόμενο κοινό να εκφραστεί για την

---

[340]WWF Ελλάς. (2016, Ιούλιος). Εναλλακτικές λύσεις για την τηλεθέρμανση στη Δ. Μακεδονία. Η περίπτωση της πόλης της Πτολεμαΐδας [οικονομική και τεχνική αξιολόγηση]. Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/images/pdfs/H_Ptolemaida.pdf

[341]ΥΠΕΝ. (2017, 8 Νοεμβρίου). Ολοκληρώθηκε το πόρισμα της Επιτροπής Εμπειρογνωμόνων για την κατολίσθηση του ορυχείου Αμυνταίου [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από:
http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=389&sni%5b524%5d=5254&language=el-GR

[342]WWF Ελλάς. (2017, 13 Σεπτεμβρίου). Παραδεκτή η καταγγελία της ενιαίας άδειας λειτουργίας των λιγνιτικών σταθμών της ΔΕΗ. Ανάκτηση από:
http://www.wwf.gr/news/2005-paradekti-i-kataggelia-tis-eniaias-adeias-leitourgias-ton-lignitikon-stathmon-tis-dei

[343]United Nations Economic Commission for Europe (UNECE) Aarhus Convention Compliance Committee (ACCC). (2017, 2018). ACCC/C/2017/148 Greece. Ανάκτηση από:
https://www.unece.org/environmental-policy/conventions/public-participation/aarhus-convention/tfwg/envppcc/envppcccom/acccc2017148-greece.html

[344]WWF Ελλάς. (2017, 15 Δεκεμβρίου). Παραδεκτή η καταγγελία για το Μεταβατικό Εθνικό Σχέδιο Μείωσης Εκπομπών της Ελλάδας στην Επιτροπή Άαρχους. Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/news/2045-paradekti-i-kataggelia-gia-to-metavatiko-ethniko-sxedio-meiosis-ekpompon-tis-elladas-stin-epitropi-aarxous

αυξημένη ρύπανση που συνεπάγεται η επιλογή αυτή. Η καταγγελία έγινε παραδεκτή, κατόπιν σχετικής ακρόασης, στις 15 Δεκεμβρίου 2017, και εκκρεμεί.[345]

Τέλος, το WWF Ελλάς, το ελληνικό γραφείο της Greenpeace και η Client Earth κατέθεσαν αιτήσεις ακύρωσης κατά των Αποφάσεων Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ) των λιγνιτικών σταθμών Μεγαλόπολη Α'[346] και Μεγαλόπολη Β'[347]. Οι δύο ΑΕΠΟ ανανεώθηκαν επτά χρόνια μετά τη λήξη ισχύος των προηγούμενων, χωρίς την εκπόνηση νέων Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, παρά το γεγονός ότι στο μεταξύ είχαν λάβει χώρα σημαντικές αλλαγές, όπως η έναρξη ισχύος της οδηγίας για τις βιομηχανικές εκπομπές και η ένταξη των δύο σταθμών στο Μεταβατικό Εθνικό Σχέδιο Μείωσης Εκπομπών (ΜΕΣΜΕ). Επιπλέον, οι δύο ΑΕΠΟ επιτρέπουν στους δύο λιγνιτικούς σταθμούς να υπερβαίνουν τα νέα, αυστηρότερα όρια εκπομπών αερίων ρύπων που θεσπίστηκαν σε ευρωπαϊκό επίπεδο τον Αύγουστο του 2017.[348]

Δίκαιη μετάβαση

Παρά το γεγονός ότι η προτροπή του WWF Ελλάς προς τους Έλληνες βουλευτές για καταψήφιση του νομοσχεδίου για τη ΔΕΗ δεν εισακούστηκε, ο Αναπληρωτής υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας υιοθέτησε κατά τη συζήτηση του νομοσχεδίου ένα βασικό αίτημα του WWF Ελλάς και της τοπικής αυτοδιοίκησης, ανακοινώνοντας την ίδρυση ενός Εθνικού Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης (ΕΤΔΜ), που θα χρηματοδοτείται από τα δημόσια έσοδα δημοπράτησης δικαιωμάτων CO_2.[349]

Η ιδέα της χρηματοδότησης της μετάβασης στη μεταλιγνιτική περίοδο με τα έσοδα από τα δικαιώματα CO_2 παρουσιάστηκε για πρώτη φορά από το WWF Ελλάς στην Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Περιβάλλοντος της Βουλής τον Νοέμβριο του 2015 στο πλαίσιο της προετοιμασίας των ελληνικών θέσεων ενόψει της Παγκόσμιας Συνδιάσκεψης για το Κλίμα στο Παρίσι (COP21).[350] Στη συνέχεια, οι δήμαρχοι των 5 ενεργειακών δήμων της χώρας, στο πλαίσιο της συζήτησης για τον ν. 4369/2016,[351] διεκδίκησαν από κοινού τη διοχέτευση του 20% των εσόδων δημοπράτησης CO_2 στις λιγνιτικές περιοχές της χώρας για την ανάπτυξη βιώσιμων οικονομικών δραστηριοτήτων που δεν σχετίζονται με τον λιγνίτη. Το δίκαιο αυτό αίτημα απορρίφθηκε από τον τότε υπουργό Π. Σκουρλέτη, για να γίνει αποδεκτό από τη σημερινή ηγεσία του ΥΠΕΝ με καθυστέρηση τριών ετών. Επίσης, το 2016 το WWF Ελλάς σε συνεργασία με το Πάντειο Πανεπιστήμιο εκπόνησε και παρουσίασε έναν Οδικό Χάρτη Μετάβασης στη μεταλιγνιτική περίοδο για την περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας, όπου για πρώτη φορά διαμορφώθηκε και κοστολογήθηκε ένα σχέδιο μετάβασης, το οποίο συγκεκριμενοποιεί προτάσεις τοπικών φορέων και προτείνει λύσεις για τον πρωτογενή, τον

[345]United Nations Economic Commission for Europe (UNECE) Aarhus Convention Compliance Committee (ACCC). (2017, 2018). ACCC/C/2017/149 Greece. Ανάκτηση από: https://www.unece.org/environmental-policy/conventions/public-participation/aarhus-convention/tfwg/envppcc/envppcccom/acccc2017149-greece.html

[346]Απόφαση Γενικής Διευθύντριας Περιβαλλοντικής Πολιτικής ΥΠΕΝ 25666/8-9-2017 «Ανανέωση - τροποποίηση της υπ' αρ. 158734/06 Απόφασης Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων λειτουργίας του ΑΗΣ Μεγαλόπολης της ΔΕΗ ΑΕ στη Μεγαλόπολη Αρκαδίας, καθώς και αναδιατύπωση αυτής» (ΑΔΑ: ΩΒΦΑ4653Π8-ΤΜΧ).

[347]Απόφαση Γενικής Διευθύντριας Περιβαλλοντικής Πολιτικής ΥΠΕΝ 34393/8.9.2017 «Ανανέωση – τροποποίηση της υπ' αρ. 161692-06 Απόφασης Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων λειτουργίας του ΑΗΣ Μεγαλόπολης Β της ΔΕΗ ΑΕ στη Μεγαλόπολη Αρκαδίας, καθώς και αναδιατύπωση αυτής» (ΑΔΑ: Ω70Χ4653Π8-ΜΦΖ).

[348] WWF Ελλάς. (2017, 10 Νοεμβρίου). Αιτήσεις ακύρωσης κατά της περιβαλλοντικής αδειοδότησης των λιγνιτικών σταθμών Μεγαλόπολη Α' και Β' [δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/news/2030-2017-11-10-17-07-04

[349] ΥΠΕΝ. (2018, 4 Ιουνίου). Αν. ΥΠΕΝ. Σ. Φάμελλος: «Κάνουμε πράξη το Εθνικό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης για τις λιγνιτικές περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας και του Δήμου Μεγαλόπολης» [δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=389&sni%5b524%5d=5683&language=el-GR

[350] Βουλή των Ελλήνων. Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Προστασίας Περιβάλλοντος. (2015, 18 Νοεμβρίου). Η Διεθνής Διάσκεψη COP21 στο Παρίσι και η πολιτική της Ελλάδας για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής [αρχείο πολυμέσων (video)]. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2Prhmsa

[351] Νόμος 4369/2016 «Εθνικό Μητρώο Επιτελικών Στελεχών Δημόσιας Διοίκησης, βαθμολογική διάρθρωση θέσεων, συστήματα αξιολόγησης, προαγωγών και επιλογής προϊσταμένων (διαφάνεια − αξιοκρατία και αποτελεσματικότητα της Δημόσιας Διοίκησης) και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 33/27.2.2016).

δευτερογενή και τριτογενή τομέα της Δυτικής Μακεδονίας, υπολογίζοντας τον αριθμό των θέσεων εργασίας, την τοπικά προστιθέμενη αξία και το ύψος των απαιτούμενων επενδύσεων.[352]

Η απόφαση για την ίδρυση ΕΤΔΜ καθιστά την Ελλάδα την πρώτη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αξιοποιεί δημόσια έσοδα από τη δημοπράτηση δικαιωμάτων CO_2 για τη χρηματοδότηση της μετάβασης στη μεταλιγνιτική περίοδο. Η εξέλιξη αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία αν λάβει κανείς υπόψη το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν θα έχει πρόσβαση στο Ταμείο Εκσυγχρονισμού (και στους πόρους του Ευρωπαϊκού Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης που εμπεριέχονται σε αυτό), σύμφωνα με την αναθεωρημένη οδηγία για το ΕΣΕΔΕ όπως θα ισχύσει την περίοδο 2021-2030. Υπενθυμίζεται ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είχε προτείνει τη θέσπιση ενός Ευρωπαϊκού Ταμείου για τη Δίκαιη Μετάβαση των λιγνιτικών ανθρακικών/λιγνιτικών περιφερειών της ΕΕ, με έσοδα από την πώληση δικαιωμάτων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου: ωστόσο, η πρόταση δεν έγινε αποδεκτή από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο[353]. Ο στόχος επετεύχθη μερικώς αφού δεσμεύτηκαν χρήματα για τη Δίκαιη Μετάβαση ως μέρος του Ταμείου Εκσυγχρονισμού, αλλά όχι σε διακριτό Ταμείο, με αποτέλεσμα το ποσό να είναι μικρό και η Ελλάδα να μην έχει πρόσβαση στους σχετικούς πόρους.[354]

Όσον αφορά τις επιλέξιμες προς χρηματοδότηση δράσεις από το ΕΤΔΜ, το ΥΠΕΝ κατέθεσε σε δημόσια διαβούλευση σχετικό κείμενο.[355] Σύμφωνα με αυτό, το ποσό που θα διατεθεί μέσω του συγκεκριμένου ταμείου ανέρχεται συνολικά σε 60 εκατομμύρια ευρώ (20 εκατομμύρια ευρώ ανά έτος) και αφορά έξι άξονες προτεραιότητας για το 2018:[356]

1. Ανάπτυξη καθαρών μορφών ενέργειας, με έμφαση κυρίως στην προώθηση των ΑΠΕ και των ενεργειακών κοινοτήτων για την καταπολέμηση της ενεργειακής φτώχειας.
2. Εξοικονόμηση ενέργειας, με στόχο κυρίως τη βελτίωση της απόδοσης των δημοσίων κτιρίων έτσι ώστε να καταστούν κτίρια παθητικού φορτίου.
3. Στήριξη του πρωτογενούς τομέα, με έμφαση στην προώθηση ενεργειακών καλλιεργειών και συγκεκριμένα της τοπικά παραγόμενης βιομάζας για την τροφοδοσία εναλλακτικών συστημάτων τηλεθέρμανσης, καθώς επίσης και άλλων καλλιεργειών υψηλής προστιθέμενης αξίας (όπως κρόκος, τριανταφυλλιά, ρίγανη, τσάι του βουνού) με εξαγωγικό χαρακτήρα.
4. Βιομηχανική κληρονομιά, κυρίως για την πολιτιστική διατήρηση και την ανάδειξη των λιγνιτικών σταθμών.
5. Προγράμματα ολοκληρωμένης παρέμβασης στο χώρο της εργασίας με στόχο τη διατήρηση και δημιουργία θέσεων απασχόλησης στις λιγνιτικές περιοχές.
6. Προγράμματα στήριξης της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας στους παραπάνω τομείς.

Επιλέξιμες περιοχές για χρηματοδότηση είναι η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (Περιφερειακές Ενότητες Κοζάνης και Φλώρινας) και η Περιφερειακή Ενότητα Αρκαδίας (Δήμος Μεγαλόπολης). Ο γενικός στόχος του ΕΤΔΜ είναι η σταδιακή διαφοροποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων στις συγκεκριμένες περιοχές και η δημιουργία μακροπρόθεσμων θέσεων εργασίας. Πουθενά στο κείμενο

---

[352] WWF Ελλάς (2016, Ιούλιος). Οδικός Χάρτης Μετάβασης για τη Μεταλιγνιτική Περίοδο για την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας [οικονομική και τεχνική αξιολόγηση]. Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/images/pdfs/Rmap_Study.pdf

[353] Η Ελλάδα ήταν η μοναδική χώρα που υποστήριξε στο Συμβούλιο Υπουργών τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης, η οποία όμως απορρίφθηκε από τα υπόλοιπα κράτη – μέλη.

[354] Στο Ταμείο Εκσυγχρονισμού στο οποίο έχουν δικαίωμα συμμετοχής χώρες που το εισόδημά τους βρισκόταν κάτω από το 60% του μέσου κοινοτικού το 2014 με αποτέλεσμα το ποσό να είναι μικρό και η Ελλάδα να μην έχει πρόσβαση στους σχετικούς πόρους.

[355] ΥΠΕΝ. (2018, Οκτώβριος). Εθνικό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης. Τελικό κείμενο διαβούλευσης. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2OIso7a

[356] Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ο Ειδικός Λογαριασμός θα είναι ανεξάρτητος από υφιστάμενα αντισταθμιστικά μέτρα, τα οποία έχουν θεσπιστεί για τις λιγνιτικές περιοχές της χώρας όπως το Περιβαλλοντικό Οικιακό Τιμολόγιο και το ειδικό τέλος δικαιωμάτων λιγνίτη.

της διαβούλευσης δεν αναφέρονται ως επιλέξιμες προς χρηματοδότηση δράσεις που αφορούν άλλες χρήσεις λιγνίτη ή τεχνολογίες αποθήκευσης άνθρακα. Τα κριτήρια επιλεξιμότητας, όπως διατυπώνονται, αφορούν κυρίως τη μείωση του ανθρακικού αποτυπώματος σε σχέση με την υφιστάμενη κατάσταση και των αποβλήτων στο πρότυπο της κυκλικής οικονομίας.

Η διακυβέρνηση του ΕΤΔΜ αποφασίστηκε να γίνεται κεντρικά από κρατικό φορέα που λειτουργεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Ανάλογα με τη χρηματοδοτική προτεραιότητα, ειδική επιτροπή από εκπροσώπους του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας και των κατά περίπτωση συναρμόδιων υπουργείων θα συντάσσει ανοιχτές προσκλήσεις για την υποβολή προτάσεων από τους ενδιαφερόμενους.[357] Η επιτροπή αυτή θα αξιολογεί τις προτάσεις, ενώ η υλοποίηση των ενταγμένων έργων/δράσεων θα παρακολουθείται από τον αρμόδιο φορέα και η αξιολόγηση της υλοποίησης θα γίνεται από την ειδική επιτροπή και την τοπική αυτοδιοίκηση.

Το κείμενο που προτάθηκε προς διαβούλευση συγκέντρωσε την προσοχή των εμπλεκόμενων φορέων αλλά και πολιτών από τις λιγνιτικές περιοχές, οι οποίοι κατέθεσαν τις δικές τους απόψεις και προτάσεις. Η Γενική Συνομοσπονδία Εργαζομένων Ελλάδος άσκησε έντονη κριτική για το γεγονός ότι στη διακυβέρνηση του ΕΤΔΜ δεν συμμετέχουν εκπρόσωποι των εργαζομένων και ότι στους χρηματοδοτικούς άξονες δεν γίνεται αναφορά στους εργαζόμενους στις λιγνιτικές περιοχές.[358]

Το WWF Ελλάς κατέθεσε επίσης σχόλια στη διαβούλευση με στόχο να αναδείξει τα προβληματικά σημεία του κειμένου και να προτείνει βελτιώσεις και τροποποιήσεις. Το πρώτο ζήτημα που έθιξε ήταν η χρηματοδότηση του ΕΤΔΜ. Αρχικά, το προβλεπόμενο ποσό κρίνεται ανεπαρκές[359]. Προβλέπονται μόλις 20 εκατ. ευρώ ετησίως και μόνο ως το 2020 για τη δίκαιη μετάβαση από τα δημόσια έσοδα δημοπράτησης CO_2, ή περίπου 6% των προβλεπόμενων εσόδων για το 2018, τη στιγμή που ο νόμος 4369/2016 σε συνδυασμό με την πλεονασματικότητα του Ειδικού Λογαριασμού ΑΠΕ του ΛΑΓΗΕ, δίνει τη δυνατότητα για 12% (ή περίπου 40 εκατ. ευρώ). Παράλληλα, από τον ίδιο πόρο και στο πλαίσιο του νόμου για την πώληση του 40% του λιγνιτικού χαρτοφυλακίου της ΔΕΗ, η κυβέρνηση επέλεξε να παραχωρήσει 98 εκατομμύρια ευρώ στους προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ αν το ποσοστό των εσόδων που διοχετεύονται στην ενεργοβόρο βιομηχανία παραμείνει και για το 2018 στο 15% όπως συνέβη το 2016 και το 2017, 50 εκατομμύρια ευρώ θα ενισχύσουν αυτού του είδους τις βιομηχανίες, μερικές εκ των οποίων επιθυμούν τη διαιώνιση του λιγνιτικού μοντέλου ηλεκτροπαραγωγής μέσω της αγοράς των προς πώληση λιγνιτικών μονάδων.

Δεύτερον, ως προς το γενικό στόχο του ΕΤΔΜ, ο οποίος αφορά «*τη χρηματοδότηση έργων και δράσεων για τη διαφοροποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων των λιγνιτικών περιοχών*» το WWF Ελλάς επισήμανε ότι στο τελικό κείμενο θα πρέπει να αναφέρεται ξεκάθαρα ότι αποκλείονται από τις υπό χρηματοδότηση οικονομικές δραστηριότητες εκείνες που σχετίζονται με την εξόρυξη και την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από λιγνίτη ή άλλα ορυκτά καύσιμα. Επίσης, παρά το γεγονός ότι είναι θετικό ότι το ΕΤΔΜ δεν συμψηφίζεται με άλλους πόρους, θα πρέπει το συγκεκριμένο σημείο να επαναδιατυπωθεί για να είναι συμβατό με τις εξελίξεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς στο νέο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο η μόχλευση κονδυλίων από διαφορετικές χρηματοδοτικές πηγές θεωρείται μονόδρομος. Ως εκ τούτου, το WWF Ελλάς πρότεινε το ΕΤΔΜ να λειτουργήσει ως μια χρηματοδοτική βάση, που μαζί με άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία (για παράδειγμα τμήμα του Τοπικού Πόρου Ανάπτυξης) θα στηρίζει έργα μεγαλύτερης κλίμακας προσφέροντας πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στις περιοχές ενδιαφέροντος.

---

[357] Π.χ. Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης, Υπουργείο Εργασίας, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, κ.λπ.

[358] ΓΣΕΕ. (2018, 2 Ιουλίου). Ένα Ταμείο χωρίς τη Συμμετοχή των εργαζομένων δεν μπορεί ποτέ να είναι Δίκαιο. Ανάκτηση από https://gsee.gr/?p=35937

[359] WWF Ελλάς. (2018, 6 Ιουλίου). Σχόλια WWF Ελλάς για το Εθνικό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης. Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/news/2140-wwf-10

Ως προς τη διακυβέρνηση του ΕΤΔΜ, το WWF Ελλάς πρότεινε τη διατήρηση για μια πενταετία των συγκεκριμένων αξόνων προτεραιότητας, καθώς είναι αρκετά περιεκτικοί και μπορούν να συμπεριλάβουν μεγάλη ποικιλία βιώσιμων δράσεων. Προβληματικά σημεία όμως παραμένουν ο μηχανισμός αξιολόγησης καθώς δεν εξειδικεύεται η διαδικασία λειτουργίας του, ο υπερσυγκεντρωτικός χαρακτήρας της ειδικής επιτροπής, η οποία θα επιλέγει τους χρηματοδοτικούς άξονες, θα συντάσσει τις προκηρύξεις, θα αξιολογεί τις προτάσεις προς ένταξη και θα συμμετέχει στην τελική αξιολόγηση των έργων και τέλος ο αδιευκρίνιστος βαθμός συμμετοχής της Αυτοδιοίκησης στο ΕΤΔΜ αλλά και η προβληματική απουσία της κοινωνίας των πολιτών και των εργαζομένων στις λιγνιτικές δραστηριότητες.

Για την άρση των παραπάνω εμποδίων το WWF Ελλάς πρότεινε μια διαφορετική δομή διακυβέρνησης του ΕΤΔΜ, η οποία να διασφαλίζει τον στρατηγικό του χαρακτήρα και τη θεσμική συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων μέσω της σύστασης του Εθνικού Συμβουλίου για τη Δίκαιη Μετάβαση. Στο Εθνικό Συμβούλιο θα συμμετέχουν εκπρόσωποι των Υπουργείων Περιβάλλοντος και Ενέργειας και άλλων αρμόδιων Υπουργείων, της τοπικής αυτοδιοίκησης, των εργαζομένων, ειδικών επιστημόνων και της κοινωνίας των πολιτών και θα έχει ως κύριο αντικείμενο την εποπτεία και αξιολόγηση της πορείας υλοποίησης ενός πενταετούς σχεδίου δράσης. Όσον αφορά την Ειδική Επιτροπή, αυτή θα πρέπει να περιοριστεί σε ένα πιο τεχνοκρατικό έργο, με κύριο αντικείμενο τη σύνταξη των προκηρύξεων και την αξιολόγηση των προτάσεων.

Τέλος, WWF Ελλάς πρότεινε την τροποποίηση του νόμου 4369/2016 για τον τρόπο κατανομής των δημοσίων εσόδων από τη δημοπράτηση δικαιωμάτων CO_2 ώστε να μπορεί να καλύψει τους στόχους των αξόνων προτεραιότητας του ΕΤΔΜ, ενώ για μια ολοκληρωμένη πολιτική Δίκαιης Μετάβασης απαιτούνται φορολογικές ρυθμίσεις καθώς και ενσωμάτωση της δίκαιης μετάβασης στα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια που επίκεινται.

Τους επόμενους μήνες, και κατ' εφαρμογή του ν. 4369/2016, αναμένεται η έκδοση της ετήσιας Κοινής Υπουργικής Απόφασης που θα προσδιορίζει την ακριβή κατανομή των δημοσίων εσόδων από τη δημοπράτηση δικαιωμάτων CO_2 για το 2018 σε συγκεκριμένες δράσεις (Ειδικός Λογαριασμός ΑΠΕ του ΛΑΓΗΕ, εξοικονόμηση ενέργειας, ενεργοβόρες βιομηχανίες κλπ), στις οποίες θα περιλαμβάνεται και το Εθνικό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης.

Φυσικό αέριο

Αύξηση 21,06% σε σχέση με το 2016 παρουσίασε το 2017 η συνολική ζήτηση του φυσικού αερίου στη χώρα μας, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία για το σύνολο του έτους. Συγκεκριμένα οι ποσότητες που διακινήθηκαν στο σύστημα μεταφοράς ήταν 4.642.869.559 Nm^3 έναντι 3.835.318.225 Nm^3 το 2016. Η τάση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αύξηση 18,06% του τομέα των ηλεκτροπαραγωγών, ο οποίος αποτελεί το 66,8% της συνολικής κατανάλωσης του 2017. Οι καταναλώσεις από τα δίκτυα διανομής φυσικού αερίου (μικρή βιομηχανία και οικιακοί και εμπορικοί καταναλωτές- αποτέλεσαν το 19,5% της συνολικής κατανάλωσης του 2017) παρουσίασαν αύξηση ίση με 10,05%. Στη μεγάλη βιομηχανία (καταναλωτές συνδεδεμένοι απ' ευθείας με το δίκτυο μεταφοράς πλην ηλεκτροπαραγωγών- αντιστοιχούσαν στο 13,7% της συνολικής κατανάλωσης του 2017) η αύξηση κατανάλωσης ήταν ίση με 64,90%.[360]

Ειδικά στην ηλεκτροπαραγωγή, το φυσικό αέριο συνέχισε το 2017 την ανοδική πορεία που είχε ξεκινήσει το 2016. Από τις 12.512 GWh ηλεκτρικής ενέργειας και μερίδιο 24% στην κάλυψη της

[360] ΔΕΣΦΑ. (2018, 7 Φεβρουαρίου). Έκθεση Διαχείρισης του Διοικητικού Συμβουλίου του Διαχειριστή Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου (ΔΕΣΦΑ) ΑΕ περιόδου 1 Ιανουαρίου έως 31 Δεκεμβρίου 2017». Ανάκτηση από: http://desfa.gr/userfiles/financialreports/ekthesi-diaixeirisis-tou-dioikhtikou-symbouliou-apo01012017ews31122017.pdf

ζήτησης στο διασυνδεδεμένο δίκτυο (2016) [361], αύξησε τη συνεισφορά του σε 15.397 GWh (+23%) και 30% της συνολικής ζήτησης (2017)[362], η οποία παρέμεινε στα ίδια περίπου επίπεδα με το 2016. Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2018, ωστόσο, το φυσικό αέριο παρουσιάζει μείωση (5.896 GWh και μερίδιο 24%)[363], σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2017 (7.158 GWh και 28%)[364]. Η μείωση αυτή μπορεί να αποδοθεί στην αυξημένη συμμετοχή των ΑΠΕ το 2018, καθώς τα μερίδια του λιγνίτη και των εισαγωγών παρέμειναν στα ίδια περίπου επίπεδα σε σχέση με το πρώτο εξάμηνο του 2017.

Τον Ιούνιο του 2017 το ΤΑΙΠΕΔ, απηύθυνε πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος αναφορικά με την απόκτηση του 66% του μετοχικού κεφαλαίου του Διαχειριστή Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου (ΔΕΣΦΑ) σε ενδιαφερόμενους επενδυτές,[365] με βάση τη σχετική συμφωνία της ελληνικής κυβέρνησης με τους θεσμούς. Τον Φεβρουάριο του 2018 έλαβε δύο δεσμευτικές προσφορές από δύο κοινοπραξίες[366], οι οποίες αποσφραγίστηκαν τον Μάρτιο του 2018.[367] Μετά την αποσφράγιση και των βελτιωμένων οικονομικών προσφορών,[368] το ΤΑΙΠΕΔ ανακήρυξε την κοινοπραξία των εταιρειών «Snam S.p.A.», «Enagás Internacional S.L.U.» και «Fluxys S.A.» προτιμητέο επενδυτή για το 66% του ΔΕΣΦΑ.[369] Τον Ιούλιο του 2018, υπεγράφη η σύμβαση πώλησης του 66% του μετοχικού κεφαλαίου του ΔΕΣΦΑ (31% για το ΤΑΙΠΕΔ και 35% για τα ΕΛΠΕ) με την κοινοπραξία έναντι συνολικού τιμήματος 535 εκατ. ευρώ,[370] σημαντικά υψηλότερο από αυτό των 400 εκατ. ευρώ που προσέφερε η αζέρικη SOCAR πριν δύο χρόνια, η συμφωνία με την οποία δεν ολοκληρώθηκε.

Οι τρεις εταιρίες της κοινοπραξίας που επελέγη για την αγορά του 66% του ΔΕΣΦΑ κατέχουν μαζί το 55% του Διαδριατικού Αγωγού Φυσικού Αερίου (ΤΑΡ), η κατασκευή του οποίου προχωρά με γρήγορους ρυθμούς. Ειδικά σε σχέση με τον ΤΑΡ, πρέπει να σημειωθεί ότι οι τοπικοί φορείς και η δημοτική αρχή της Καβάλας αντιδρούν στην όδευση του αγωγού καθώς, όπως υποστηρίζουν, απειλείται η περιοχή του τυρφώνα των τεναγών και του αρχαιολογικού χώρου των Φιλίππων, αλλά και η υψηλής αξίας αγροτική γη. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος, ο ΤΑΡ πρότεινε τη

[361] ΑΔΜΗΕ. (2016, Δεκέμβριος). Μηνιαίο δελτίο ενέργειας. Ανάκτηση από: https://goo.gl/fNW5Lb
[362] ΑΔΜΗΕ. (2017, Δεκέμβριος). Μηνιαίο δελτίο ενέργειας. Ανάκτηση από: http://www.admie.gr/fileadmin/groups/EDRETH/Monthly_Energy_Reports/Energy_Report_201712_v1.pdf
[363] ΑΔΜΗΕ. (2018, Ιούνιος). Μηνιαίο δελτίο ενέργειας. Ανάκτηση από: http://www.admie.gr/fileadmin/groups/EDRETH/Monthly_Energy_Reports/Energy_Report_201806_v1.pdf
[364] ΑΔΜΗΕ. (2017, Ιούνιος). Μηνιαίο δελτίο ενέργειας. Ανάκτηση από: http://www.admie.gr/fileadmin/groups/EDRETH/Monthly_Energy_Reports/Energy_Report_201706_v1.pdf
[365] ΤΑΙΠΕΔ (2017, 26 Ιουνίου). Πρόσκληση για την εκδήλωση ενδιαφέροντος αναφορικά με την απόκτηση συμμετοχής 66% στο μετοχικό κεφάλαιο του Διαχειριστή Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου (ΔΕΣΦΑ) [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από: https://goo.gl/XT7Kvd
[366] ΤΑΙΠΕΔ (2018, 16 Φεβρουαρίου). Δύο δεσμευτικές προσφορές για το 66% του ΔΕΣΦΑ [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από: https://www.hradf.com/storage/files/uploads/desmeytike-sprosfore-s160218.pdf
[367] ΤΑΙΠΕΔ. Δελτίο τύπου. (2018, 29 Μαρτίου). Αποσφραγίστηκαν οι δεσμευτικές οικονομικές προσφορές για το 66% του ΔΕΣΦΑ [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από: https://www.hradf.com/post/580/aposfragisthkan-oi-desmeytikes-oikonomikes-prosfores-gia-to-65-toy-desfa
[368] ΤΑΙΠΕΔ. (2018, Απρίλιος). Αποσφράγιση των βελτιωμένων οικονομικών προσφορών για τον ΔΕΣΦΑ [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από: https://www.hradf.com/post/582/aposfragish-twn-beltiwmenwn-oikonomikwn-prosforwn-gia-ton-desfa
[369] ΤΑΙΠΕΔ. (2018, 19 Απριλίου). Το ΤΑΙΠΕΔ ανακήρυξε την κοινοπραξία των εταιρειών «Snam S.p.A.», «Enagás Internacional S.L.U.» και «Fluxys S.A.» προτιμητέο Επενδυτή για το 66% του ΔΕΣΦΑ [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από: https://www.hradf.com/post/584/to-taiped-anakhrykse-thn-koinopraksia-twn-etaireiwn-snam-s-p-a-enagas-internacional-s-l-u-kai-fluxys-s-a-protimhteo-ependyth-gia-to-66-toy-desfa
[370] ΤΑΙΠΕΔ. (2018, 20 Ιουλίου). Υπογραφή της συμφωνίας πώλησης του ΔΕΣΦΑ μεταξύ ΤΑΙΠΕΔ, ΕΛΠΕ και της «SENFLUGA Energy Infrastructure Holdings S.A. [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από: https://www.hradf.com/storage/files/uploads/desfaypografh-spa200718.pdf

διεξαγωγή διαμεσολάβησης, ώστε να επιτραπεί η έγκαιρη ολοκλήρωση των έργων.[371] Το ζήτημα είχε επίσης συζητηθεί σε σύσκεψη στο ΥΠΕΝ τον Νοέμβριο του 2017.[372]

Κατά την περίοδο αναφοράς, και χωρίς κανένα συνολικό σχέδιο, η κυβέρνηση συνέχισε να επιζητά την ανάδειξη της Ελλάδας σε «περιφερειακό κόμβο αγωγών ενέργειας», και να προωθεί ενθέρμως τον σχεδιασμό κι άλλων αγωγών φυσικού αερίου που θα διέρχονται από τη χώρα μας. Τον Δεκέμβριο του 2017, ο Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας υπέγραψε «Μνημόνιο Συναντίληψης» με τους εκπροσώπους της Κύπρου, του Ισραήλ και της Ιταλίας με στόχο την ωρίμανση του έργου κατασκευής του East Med.[373] Ο αγωγός αυτός θα μεταφέρει φυσικό αέριο από τα κοιτάσματα της Λεβαντίνης στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Φυσικού Αερίου, μέσω της Ελλάδας. Το αέριο της Ανατολικής Μεσογείου θα κατευθύνεται υποθαλάσσια προς την Κύπρο, στη συνέχεια προς τις ακτές της Κρήτης, και ακολούθως, μέσω της Πελοποννήσου και της Δυτικής Ελλάδας, στην Ιταλία. Στη γειτονική μας χώρα θα φθάνει μέσω του αγωγού IGI - Poseidon (ΠΟΣΕΙΔΩΝ), που θα συνδέεται με τον EastMed στο Φλωροβούνι της Θεσπρωτίας. Από τον Ιούλιο του 2014, η διαχείριση του Έργου ανήκει στη θυγατρική της ΔΕΠΑ «ΥΑΦΑ - ΠΟΣΕΙΔΩΝ», στην οποία συμμετέχει ισομερώς η ιταλική Edison. Επίσης, τον Οκτώβριο του 2017, ο υπουργός ανακοίνωσε ότι εντός του 2018 θα ξεκινήσει η κατασκευή και του Ελληνο-Βουλγαρικού Διασυνδετήριου Αγωγού (IGB), του οποίου η λειτουργία προβλέπεται για το 2020, ενώ θετικά αντιμετώπισε και την προοπτική και για δεύτερη νότια όδευση εκτός του EastMed.[374]

Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΛΑΓΗΕ[375] και του ΔΕΔΔΗΕ[376] στο χρονικό διάστημα Ιούνιος 2017 - Μάιος 2018 εγκαταστάθηκαν 216 MW αιολικών πάρκων και μόλις 1 MWφωτοβολταϊκών σταθμών, περιλαμβανομένων των εγκαταστάσεων επί στεγών και των σταθμών στο μη-διασυνδεδεμένο σύστημα. Ειδικά για τα φωτοβολταϊκά συστήματα που υπάγονται στο καθεστώς του ενεργειακού συμψηφισμού, και από την αρχή του προγράμματος (Μάιος 2015) έως το τέλος του 2017, είχαν εγκατασταθεί και συνδεθεί συστήματα ισχύος 14 MW, τα 6,5 MW από τα οποία μέσα στο 2017[377]. Με βάση τα στοιχεία του ΛΑΓΗΕ[378,379], οι ΑΠΕ (αιολικά, φωτοβολταϊκά, φωτοβολταϊκά στις στέγες, μικρά υδροηλεκτρικά και βιομάζα) συνεισέφεραν το 2017 στο σύνολο της επικράτειας 10.337,7

[371] Τράτσα, Μ. (2018, 23 Φεβρουαρίου). Διαμεσολάβηση προτείνει η εταιρεία του ΤΑΡ. Ανάκτηση από: http://www.tovima.gr/society/article/?aid=945757&wordsinarticle=

[372] ΥΠΕΝ. (2017, 23 Νοεμβρίου). Σύσκεψη στο ΥΠΕΝ για τον ΤΑΡ [Δελτίο Τύπου]. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=389&sni%5b524%5d=5291&language=el-GR

[373]ΥΠΕΝ. (2017, 5 Δεκεμβρίου). Συμμετοχή ΥΠΕΝ, Γιώργου Σταθάκη στην Τετραμερή Σύνοδο Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ και Ιταλίας [Δελτίο Τύπου]. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=389&sni[524]=5310&language=el-GR

[374]ΥΠΕΝ. (2017, 10 Οκτωβρίου). ΥΠΕΝ Γ. Σταθάκης στον Economist: υπέρ της συνεργασίας και των συνεργιών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη [Δελτίο Τύπου]. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=389&sni[524]=5208&language=el-GR

[375]ΛΑΓΗΕ ΑΕ (2018, Μάιος). Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και ΣΗΘΥΑ. Συνοπτικό Πληροφοριακό Δελτίο. Ανάκτηση από: http://www.lagie.gr/fileadmin/groups/EDRETH/RES/DELTIO_APE_MAIOS_2018__3_.pdf

[376] α) ΔΕΔΔΗΕ ΑΕ (2018, Απρίλιος). Πληροφοριακό Δελτίο Παραγωγής στα Μη Διασυνδεδεμένα νησιά για τον Απρίλιο 2018. β) ΔΕΔΔΗΕ ΑΕ (2017, Ιούνιος). Πληροφοριακό Δελτίο Παραγωγής στα Μη Διασυνδεδεμένα νησιά για τον Ιούνιο 2017.

[377]Σύνδεσμος Εταιριών Φωτοβολταϊκών. (2018, 11 Ιουλίου). Στατιστικά στοιχεία αγοράς φωτοβολταϊκών για το 2017. Ανάκτηση από: http://helapco.gr/wp-content/uploads/pv-stats_greece_2017_11July2018.pdf

[378]ΛΑΓΗΕ ΑΕ (2017, Ιανουάριος) Μηνιαίο Δελτίο Ειδικού Λογαριασμού ΑΠΕ & ΣΗΘΥΑ Διασυνδεδεμένου Συστήματος και Δικτύου, Ιανουάριος 2017. Ανάκτηση από: http://www.lagie.gr/fileadmin/groups/EDSHE/MiniaiaDeltiaEL/12_2016_Miniaio_Deltio_APE_SITHYA.pdf

[379] ΛΑΓΗΕ ΑΕ (2017, Δεκέμβριος) Μηνιαίο Δελτίο Ειδικού Λογαριασμού ΑΠΕ & ΣΗΘΥΑ Διασυνδεδεμένου Συστήματος και Δικτύου, Δεκέμβριος 2017. Ανάκτηση από: http://www.lagie.gr/fileadmin/groups/EDSHE/MiniaiaDeltiaEL/12_2017_Miniaio_Deltio_Dekembrioy_2017_APE_SITHYA_v1.0_05.02.2018.pdf

GWh, μια οριακή αύξηση 2,8% σε σχέση με τις 10.051 GWh που προσέφεραν το 2016. Ενώ το 2016 το μερίδιο των ΑΠΕ στο διασυνδεδεμένο σύστημα (συμπεριλαμβανομένων και των μεγάλων υδροηλεκτρικών) ξεπέρασε για πρώτη φορά αυτό του λιγνίτη με 30% έναντι 29%,[380] το 2017 ο λιγνίτης πέρασε ξανά μπροστά με μερίδιο 31%, ενώ οι ΑΠΕ και τα μεγάλα υδροηλεκτρικά περιορίστηκαν στο 27%.[381]

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι είναι αδύνατον η Ελλάδα να πετύχει τον στόχο συμμετοχής των ΑΠΕ (συμπεριλαμβανομένων των μεγάλων υδροηλεκτρικών) στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας κατά 40% που θεσπίστηκε με τον ν. 3851/2010.

Για να αυξηθεί η συμμετοχή των ΑΠΕ στην ηλεκτροπαραγωγή, η κυβέρνηση, κατόπιν γνωμοδότησης της ΡΑΕ,[382] δρομολόγησε την εγκατάσταση αιολικών και φωτοβολταϊκών σταθμών συνολικής ισχύος 2600 MW την τριετία 2018-2020 (από 1000 MW το 2018 και το 2019 συν 600 MW το 2020), τα οποία θα ενταχθούν σε καθεστώς στήριξης με τη μορφή λειτουργικής ενίσχυσης μέσω ανταγωνιστικής διαδικασίας υποβολής προσφορών (δημοπρασίες). Είχε προηγηθεί η αξιολόγηση του μηχανισμού δημοπρασιών από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με βάση τους κανόνες της ΕΕ για κρατικές ενισχύσεις, η οποία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι από τον ελληνικό μηχανισμό δημοπρασιών δεν προκύπτουν φαινόμενα υπεραντιστάθμισης. Η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι με τον ελληνικό μηχανισμό δημοπρασιών θα αυξηθεί το μερίδιο ηλεκτροπαραγωγής από ανανεώσιμες πηγές στην Ελλάδα, ενώ παράλληλα θα μειωθεί στο ελάχιστο η στρέβλωση του ανταγωνισμού λόγω της κρατικής στήριξης.[383]

Σύμφωνα με το νέο σύστημα στήριξης που θεσπίστηκε με τον ν. 4414/16[384] (το οποίο αντικαθιστά το σύστημα των εγγυημένων τιμών για τις ώριμες τεχνολογίες ΑΠΕ), κάθε έργο ΑΠΕ που επιλέγεται στον αντίστοιχο διαγωνισμό με βάση την προσφορά που θα έχει υποβάλει, θα αποζημιώνεται εν μέρει από την ημερήσια αγορά ενέργειας και θα συμπληρώνει την αποζημίωσή του κάθε μήνα με το ποσό της δημόσιας λειτουργικής ενίσχυσης (μέχρι την τιμή προσφοράς που έδωσε στο διαγωνισμό). Η γνωμοδότηση της ΡΑΕ καθόρισε την ανώτατη επιτρεπόμενη τιμή προσφοράς για κάθε ανταγωνιστική διαδικασία υποβολής προσφορών και την ποσότητα ισχύος που δημοπρατείται σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με τους πίνακες που δημοσίευσε το ΥΠΕΝ[385].

Στις 2 Ιουλίου 2018 διεξήχθη από τη ΡΑΕ, η πρώτη ηλεκτρονική δημοπρασία με το νέο σύστημα, σε 3 ανταγωνιστικές διαδικασίες (μία για φωτοβολταϊκά ισχύος 0,5-1 MW, μία για φωτοβολταϊκά ισχύος 1 MW έως 20 MW και μία για αιολικά 3- 50MW). Παρατηρήθηκε σημαντική μείωση των

---

[380] ΑΔΜΗΕ. (2016, Δεκέμβριος). Μηνιαίο Δελτίο Ενέργειας. Δεκέμβριος 2016. Ανάκτηση από: http://www.admie.gr/fileadmin/groups/EDRETH/Monthly_Energy_Reports/Energy_Report_201612_v1.pdf

[381] ΑΔΜΗΕ. (2017, Δεκέμβριος). Μηνιαίο Δελτίο Ενέργειας. Ανάκτηση από: http://www.admie.gr/fileadmin/groups/EDRETH/Monthly_Energy_Reports/Energy_Report_201712_v1.pdf .

[382] Γνωμοδότηση ΡΑΕ υπ'αριθμ. 2/2018 «Σύμφωνα με τις διατάξεις των παραγράφων 3 και 6 του άρθρου 7 του ν. 4414/2016 σχετικά με τη διενέργεια ανταγωνιστικών διαδικασιών υποβολής προσφορών για σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Α.Π.Ε. και Σ.Η.Θ.Υ.Α και συγκεκριμένα ως προς: α) την εγκατεστημένη ισχύ ανά τεχνολογία ή/και κατηγορία σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Α.Π.Ε. και Σ.Η.Θ.Υ.Α. η οποία δημοπρατείται μέσω ανταγωνιστικών διαδικασιών υποβολής προσφορών, β) τον ελάχιστο αριθμό των ανταγωνιστικών διαδικασιών ανά έτος, γ) την ανώτατη ή /και κατώτατη επιτρεπόμενη τιμή προσφοράς για κάθε ανταγωνιστική διαδικασία και δ) το τέλος συμμετοχής για κάθε ανταγωνιστική διαδικασία» (ΑΔΑ: 7Μ53ΙΔΞ-ΧΥ7).

[383]Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2018, 4 Ιανουαρίου). Κρατική ενίσχυση: η Επιτροπή εγκρίνει τον ελληνικό μηχανισμό δημοπρασιών για ηλεκτρική ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές [Δελτίο Τύπου]. Ανάκτηση από: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-5461_el.htm

[384] Νόμος 4414/2016. «Νέο καθεστώς στήριξης των σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και Συμπαραγωγή Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης - Διατάξεις για το νομικό και λειτουργικό διαχωρισμό των κλάδων προμήθειας και διανομής στην αγορά του φυσικού αερίου και άλλες διατάξεις» (Α' 149).

[385] ΥΠΕΝ (2018, 22 Μαρτίου). Δημοπρασίες ισχύος από ΑΠΕ. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=389&sni[524]=5538&language=el-GR

τιμών, έως και 22,7% σε σχέση με τις ανώτατες που είχαν προσδιοριστεί από τη ΡΑΕ. Κατοχυρώθηκαν έργα ΑΠΕ συνολικής ισχύος 277,32 MW, μόλις το 27,7% δηλαδή της συνολικής προς δημοπράτηση ισχύος για το 2018 και κάτω από το 50% της ονομαστικής ισχύος των 600 MW που είχε προγραμματίσει η ΡΑΕ για τις 3 συγκεκριμένες ανταγωνιστικές διαδικασίες. Ειδικότερα[386], για τα μικρά φωτοβολταϊκά ισχύος από 500 KW έως 1 MW, συμμετείχαν συνολικά 155 έργα, και υπεβλήθησαν 1.527 προσφορές, ενώ η συνολική ισχύς που κατακυρώθηκε ήταν 53,48 MW. Οι προσφορές κυμάνθηκαν από 80 €/MWh έως 75,87 €/MWh, με μεσοσταθμική τιμή τα 79,02 €/MWh - 7,04 % χαμηλότερη από την ανώτατη τιμή των 85 ευρώ €/MWh που καθόρισε η ΡΑΕ. Το 61,7% των έργων σε αυτή την κατηγορία κατέληξαν σε μία μόνο εταιρία. Για τα μεγαλύτερα φωτοβολταϊκά ισχύος από 1 MW έως 20 MW συμμετείχαν 14 έργα και η ισχύς που κατακυρώθηκε ήταν 52,92 MW. Οι προσφορές κυμάνθηκαν από 62,97 €/MWh έως 71 €/MWh, με μεσοσταθμική τιμή στα 63,81 €/MWh, 20,2% χαμηλότερη από την ανώτατη τιμή των 80 €/MWh που καθόρισε η ΡΑΕ. Το 85% της ισχύος σε αυτήν την κατηγορία κατέληξε σε μία μόνο εταιρία.

Τέλος, για τα αιολικά 3-50 MW ή 6–50 MW για αιολικούς σταθμούς που ανήκουν σε ενεργειακές κοινότητες, συμμετείχαν 14 έργα και κατακυρώθηκε ισχύς 170,92 MW. Οι προσφορές κυμάνθηκαν από 68,18 €/MWh έως 71,93 €/MWh, με μεσοσταθμική τιμή 69,53 €/MWh, 22,7% χαμηλότερη από την ανώτατη τιμή των 90 €/MWh που καθόρισε η ΡΑΕ. Η μειωμένη ισχύς που κατακυρώθηκε σε αυτή τη δημοπρασία σε σχέση με την προγραμματισμένη, πιθανόν να σημάνει και δεύτερη δημοπρασία εντός του 2018 πέραν της προγραμματισμένης κοινής για αιολικά και φωτοβολταϊκά συνολικής ισχύος 400 MW.

Παρά την καθυστέρηση, μια αναμφισβήτητα θετική εξέλιξη για την περαιτέρω διείσδυση των ΑΠΕ στο ενεργειακό μίγμα της χώρας, ήταν η ψήφιση του ν. 4513/2018 για τις ενεργειακές κοινότητες[387] με στόχο την αξιοποίηση των ΑΠΕ από επιχειρήσεις, ΟΤΑ, αλλά και πολίτες, ώστε να καταστούν εκτός από καταναλωτές και παραγωγοί ηλεκτρικής ενέργειας. Οι ενεργειακές κοινότητες μπορούν να έχουν κερδοσκοπικό ή μη χαρακτήρα, καθώς θα μπορούν να πωλούν την ενέργεια που παράγουν ή να καλύπτουν τις δικές της ενεργειακές ανάγκες μέσω αυτής από ΑΠΕ (αιολικά, φωτοβολταϊκά, μονάδες βιομάζας ή βιοαερίου). Θα μπορούν επίσης να λειτουργούν υβριδικά συστήματα ΑΠΕ και αποθήκευσης ενέργειας, να γίνουν προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου αλλά και να εγκαταστήσουν και να λειτουργήσουν συστήματα τηλεθέρμανσης, αφαλάτωσης, καθώς και υποδομές φόρτισης ηλεκτροκίνητων οχημάτων.

Στις ενεργειακές κοινότητες μπορούν να συμμετέχουν φυσικά πρόσωπα, νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου, όπως και ΟΤΑ πρώτου ή δευτέρου βαθμού. Ο ελάχιστος αριθμός μελών για την ίδρυση μιας ενεργειακής κοινότητας είναι πέντε ή τρία στη περίπτωση που η σύστασή της γίνει μόνο από ΟΤΑ (δύο για νησιωτικούς ΟΤΑ), ενώ το 51% των μελών πρέπει να σχετίζονται με τον τόπο στον οποίο βρίσκεται η έδρα της ενεργειακής κοινότητες, ώστε οι τοπικές κοινωνίες να είναι αυτές που απολαμβάνουν το μεγαλύτερο τμήμα των ωφελειών από την αποκεντρωμένη παραγωγή ΑΠΕ. Σύμφωνα με τις βασικές αρχές της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, κάθε μέλος μιας ενεργειακής κοινότητας έχει μία ψήφο ανεξαρτήτως του κεφαλαίου που έχει καταβάλει.

---

[386] Απόφαση ΡΑΕ 649/2018 «α) Επί των οριστικών αποτελεσμάτων των Ηλεκτρονικών Δημοπρασιών της 2ας Ιουλίου 2018 σύμφωνα με τις υπ' αριθμ. 1/2018, 2/2018 και 3/2018 Προκηρύξεις για τη διενέργεια Ανταγωνιστικών Διαδικασιών υποβολής προσφορών για σταθμούς ΑΠΕ για τις Κατηγορίες Ι, ΙΙ και ΙΙΙ αντίστοιχα και επί των υποβληθέντων ενστάσεων, στο πλαίσιο της υπ' αριθμ. 321/2018 Απόφασης ΡΑΕ Διενέργεια τριών (3) Ανταγωνιστικών Διαδικασιών υποβολής προσφορών για σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 παρ. 5 του ν. 4414/2016 (ΦΕΚ Α' 149) » (ΦΕΚ Β' 1466/27.04.2018, ΑΔΑ:63ΝΖΙΔΞ-ΡΧΔ). β) Έκδοση των αποτελεσμάτων των τριών (3) Ανταγωνιστικών Διαδικασιών υποβολής προσφορών για σταθμούς ΑΠΕ σύμφωνα με τις υπ' αριθμ. 1/2018, 2/2018 και 3/2018 Προκηρύξεις για τις Κατηγορίες Ι,ΙΙ και ΙΙΙ αντίστοιχα» (ΑΔΑ: Ω58ΟΙΔΞ-Θ9Ψ).

[387] Νόμος 4513/2018 «Ενεργειακές Κοινότητες και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 9/23.1.2018).

Ίσως το σημαντικότερο στοιχείο του νέου νόμου είναι ότι επιτρέπει την εφαρμογή του εικονικού ενεργειακού συμψηφισμού από ενεργειακές κοινότητες, δηλαδή πρακτικά από όλους τους πολίτες: η δυνατότητα αυτή δεν υπήρχε με βάση τον ν. 4414/2016, παρά μόνο για νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου που επιδιώκουν κοινωφελείς ή άλλους δημοσίου ενδιαφέροντος σκοπούς, και τους κατ' επάγγελμα αγρότες. Παρόλα αυτά, το πλεονέκτημα αυτό δεν μπορεί να αξιοποιηθεί ακόμα, καθώς δεν έχει εκδοθεί η υπουργική απόφαση που απαιτείται για τον καθορισμό των τεχνικών λεπτομερειών του εικονικού συμψηφισμού για τις ενεργειακές κοινότητες. Για τον σκοπό αυτόν, απέστειλαν επιστολή στον υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας 13 ενδιαφερόμενοι φορείς.[388]

Επιπλέον, ελκυστικά σημεία του νόμου αποτελούν η εξασφάλιση σταθερών φορολογικών συντελεστών για πέντε χρόνια στις ενεργειακές κοινότητες (δέκα για τις ενεργειακές κοινότητες με έδρα τα νησιά με πληθυσμό κάτω από 3.100 κατοίκους), η δυνατότητα συμμετοχής σε προγράμματα του αναπτυξιακού νόμου, το δικαίωμα αναζήτησης χρηματοδότησης από ευρωπαϊκούς πόρους, η προτεραιότητα στις διαδικασίες αδειοδότησης, η απαλλαγή από το ετήσιο τέλος διατήρησης δικαιώματος κατοχής άδειας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, το μειωμένο κατά 50% ύψος της εγγυητικής επιστολής που πρέπει να καταβάλλουν για σταθμούς ΑΠΕ, ΣΗΘΥΑ και υβριδικούς σταθμούς, το μειωμένο ελάχιστο εταιρικό κεφάλαιο (από €600.000 για ανώνυμη εταιρία ή εταιρία περιορισμένης ευθύνης σε €60.000 για ενεργειακές κοινότητες), η εξαίρεση από ανταγωνιστικές διαδικασίες υποβολής προσφορών, η απαλλαγή από το ειδικό τέλος 1,7% όταν συμμετέχει ΟΤΑ στην ενεργειακή κοινότητα καθώς και οι ευνοϊκοί όροι για τις ενεργειακές κοινότητες που λειτουργούν ως φορείς εκμετάλλευσης υποδομών φόρτισης ηλεκτροκίνητων οχημάτων.

Εντούτοις, με ειδική τροπολογία στον νόμο για τις ενεργειακές κοινότητες, η κυβέρνηση έδωσε μια ακόμα κρυφή επιδότηση στον λιγνίτη, και μάλιστα επιβαρύνοντας τον κρατικό προϋπολογισμό (άρθρο 26). Πιο συγκεκριμένα μείωσε ως 42 €/MWh τα τιμολόγια ηλεκτρικής ενέργειας, αποκλειστικά και μόνο για τις λιγνιτικές περιοχές της χώρας. Η μείωση προσδιορίστηκε αργότερα με υπουργική απόφαση ακριβώς στα 42 €/MWh, με δικαιούχους όλους τους καταναλωτές ως 2400 KWh ανά τετράμηνο ολόκληρης της περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας (ακόμα και των 2 περιφερειακών ενοτήτων Καστοριάς και Γρεβενών όπου δεν υπάρχουν λιγνιτωρυχεία ή λιγνιτικές μονάδες) και του δήμου Μεγαλόπολης.[389] Με τον τρόπο αυτό, επιδοτείται η κατανάλωση ενέργειας σε μια χώρα που είναι ουραγός στις πολιτικές εξοικονόμησης και ταυτόχρονα εμμέσως πλην σαφώς ενισχύει την εξάρτηση των τοπικών κοινωνιών από τον λιγνίτη, όταν όλα δείχνουν ότι πρέπει να συμβεί το ακριβώς αντίθετο.

Επιπλέον, θετική εξέλιξη αποτελεί η πολιτική στήριξη από την κυβέρνηση υβριδικών έργων ΑΠΕ στα μην διασυνδεδεμένα νησιά, η οποία αποτελεί αλλαγή πλεύσης σε σχέση τουλάχιστον με τον Μακροχρόνιο Ενεργειακό Σχεδιασμό του τομέα Ενέργειας του ΣΥΡΙΖΑ,[390] ο οποίος προέβλεπε συνέχιση του πετρελαϊκού μοντέλου ηλεκτροπαραγωγής στα νησιά ως το 2035. Αντιθέτως, κατά την περίοδο αναφοράς τόσο ο πρωθυπουργός[391] όσο και ο υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας[392] δήλωσαν την επιθυμία τους και άλλα μη διασυνδεδεμένα νησιά του Αιγαίου να ακολουθήσουν το

[388] Σωτήρχου, Ι. (2018, 25 Ιουνίου). Οι Ενεργειακές Κοινότητες σε αναμονή. Ανάκτηση από: http://www.efsyn.gr/arthro/oi-energeiakes-koinotites-se-anamoni

[389] Υπουργική Απόφαση 26359/4101/2018 «Εφαρμογή Περιβαλλοντικού Οικιακού Τιμολογίου ηλεκτρικής ενέργειας για τους καταναλωτές της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας και του Δήμου Μεγαλόπολης της Περιφερειακής Ενότητας Αρκαδίας» (Β' 1936).

[390] Greenpeace Ελλάς. (2017, 13 Μαρτίου). Μακροχρόνιος ενεργειακός σχεδιασμός: κάρβουνο και πετρέλαιο για πάντα. Ανάκτηση από: https://goo.gl/Rf5Nf6

[391] Ελληνική Δημοκρατία, Η κυβέρνηση. (2018, 16 Απριλίου). Συνέδριο για την Παραγωγική Ανασυγκρότηση της Περιφέρειας Ν. Αιγαίου. Ανάκτηση από: https://government.gov.gr/sinedrio-gia-tin-paragogiki-anasigkrotisi-tis-periferias-n-egeou/

[392] ΥΠΕΝ. (2018, 22 Φεβρουαρίου). Ομιλία ΥΠΕΝ, Γ. Σταθάκη για τα "Εξυπνα νησιά" [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=389&sni%5b524%5d=5429&language=el-GR

πρωτοποριακό παράδειγμα της Τήλου [https://tiloshorizon.eu], όπου ένα υβριδικό σύστημα αποτελούμενο από μία ανεμογεννήτρια, ένα φωτοβολταϊκό και δύο μπαταρίες αποθήκευσης ενέργειας θα καλύψει το μεγαλύτερο μέρος της ζήτησης σε ηλεκτρική ενέργεια του νησιού, ενώ τους χειμερινούς μήνες όταν η ζήτηση είναι χαμηλή, η περίσσεια της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ΑΠΕ θα εξάγεται σε γειτονικά νησιά. Το έργο αυτό άλλωστε μαζί με το υβριδικό έργο ΑΠΕ και αντλησιοταμίευσης στην Ικαρία προσέφερε πολύτιμες υπηρεσίες στην αντιμετώπιση από του αρμόδιους φορείς προβλημάτων που σχετίζονται με την αδειοδότηση υβριδικών συστημάτων γενικά.[393] Ως το τέλος του 2018 αναμένεται η προκήρυξη διαγωνισμών παρόμοιων υβριδικών συστημάτων σε τρία άλλα νησιά (Σύμη, Αστυπάλαια, Καστελόριζο), ενώ στη συνέχεια αναμένεται να ενταχθούν και 12 ακόμα νησιά στην πρωτοβουλία, μεταξύ των οποίων και μερικά με πολύ μεγαλύτερες καταναλώσεις όπως η Ρόδος.[394] Φυσικά, οι παραπάνω εξαγγελίες και δηλώσεις στήριξης στα υβριδικά συστήματα ΑΠΕ πρέπει να μεταφραστούν σε ρητές δεσμεύσεις στο πλαίσιο της εκπόνησης του Μακροχρόνιου Ενεργειακού Σχεδιασμού (βλ. σχετική ενότητα).

Ένα έργο που θα δώσει περαιτέρω ώθηση στην εκμετάλλευση του πλούσιου δυναμικού ΑΠΕ των νησιών μας και στη μείωση των χρεώσεων ΥΚΩ για όλους τους καταναλωτές στην Ελλάδα, είναι η ηλεκτρική διασύνδεση των Κυκλάδων, η οποία εγκαινιάστηκε στις 19.3.2018 στη Σύρο, παρουσία του πρωθυπουργού.[395] Από την πρώτη φάση της διασύνδεσης των Κυκλάδων (έργο προϋπολογισμού 245 εκατ. ευρώ) ολοκληρώθηκε επιτυχώς η δοκιμαστική λειτουργία του υποθαλάσσιου καλωδίου που συνδέει τη Σύρο με το Εθνικό Σύστημα Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΕΣΜΗΕ) μέσω του υποσταθμού του Λαυρίου και έγινε η ηλέκτριση των καλωδίων που συνδέουν τη Σύρο με την Τήνο και την Πάρο. Από το καλώδιο ηλεκτροδοτούνται και τα νησιά που ήταν συνδεδεμένα με τον σταθμό της Πάρου, δηλαδή η Αντίπαρος, η Νάξος, το Κουφονήσι, η Σχοινούσα, η Ηρακλειά, η Ίος, η Σίκινος και η Φολέγανδρος, ενώ τον Ιούλιο του 2018 εγκαινιάστηκε και η ηλεκτρική διασύνδεση της Μυκόνου. Από τον πρώτο χρόνο λειτουργίας της α΄φάσης της διασύνδεσης το συνολικό όφελος εκτιμάται στα 80 εκατ. ευρώ (από τη μείωση των ΥΚΩ).

Πέρα από τις επόμενες φάσεις της διασύνδεσης των Κυκλάδων, αναμένεται και η διασύνδεση της Κρήτης αλλά και άλλων νησιών του Αιγαίου. Ειδικά για τη διασύνδεση της Κρήτης, τον Απρίλιο του 2018 δημοσιοποιήθηκαν τα τεύχη δημοπράτησης για τους διαγωνισμούς για την κατασκευή του υποθαλάσσιου καλωδίου που θα συνδέσει την Πελοπόννησο με την Κρήτη καθώς και την κατασκευή των δυο τερματικών σταθμών. Αρωγός σε αυτή την προσπάθεια ενίσχυσης των διασυνδέσεων των νησιών με στόχο την απανθρακοποίησή τους και την ενίσχυση της διείσδυσης των ΑΠΕ θα είναι και τα 25 εκατομμύρια δικαιώματα εκπομπών που έλαβε η Ελλάδα για τη δεκαετία 2021-2030 στο πλαίσιο της αναθεώρησης της οδηγίας για το χρηματιστήριο ρύπων (βλ. ενότητα για τον λιγνίτη).

Ιδιαίτερης σημασίας για την ανάπτυξη των ΑΠΕ στην Ελλάδα ήταν η ανακοίνωση από τον υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας, κατά τη διάρκεια σεμιναρίου με τίτλο «*Καλές πρακτικές για τη διατήρηση και προστασία της βιοποικιλότητας κατά την ανάπτυξη αιολικών πηγών ενέργειας*»,[396] για αναθεώρηση του ειδικού χωροταξικού πλαισίου για τις ΑΠΕ (ΕΧΠΑΠΕ) με στόχο την αποτελεσματικότερη προστασία της βιοποικιλότητας.

---

[393] ΥΠΕΝ. (2017, 2 Οκτωβρίου). ΥΠΕΝ: θεσμικές πρωτοβουλίες για τη μετάβαση νησιών σε μορφές καθαρής ενέργειας [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=389&sni%5b524%5d=5189&language=el-GR

[394] Τράτσα, Μ. (2018, 20 Απριλίου). Μετά τα «έξυπνα» νησιά, έρχονται τα ενεργειακά. Ανάκτηση από: http://www.tovima.gr/society/article/?aid=968441

[395] ΥΠΕΝ. (2018, 16 Μαρτίου). Εγκαίνια στη Σύρο του έργου Ηλεκτρικής Διασύνδεσης των Κυκλάδων [Δελτίο Τύπου]. Ανάκτηση από: http://ypeka.gr/Default.aspx?tabid=389&sni[524]=5522&language=el-GR

[396] ΥΠΕΝ. (2017, 1 Δεκεμβρίου). Τεχνικό σεμινάριο: Καλές πρακτικές για τη διατήρηση και προστασία της βιοποικιλότητας κατά την ανάπτυξη αιολικών πηγών ενέργειας. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=943&language=el-GR

Τέλος, από τις 19 Ιουλίου ως τις 9 Αυγούστου 2018 η κυβέρνηση έθεσε σε δημόσια διαβούλευση σχέδιο νόμου για την έρευνα, εκμετάλλευση και διαχείριση του γεωθερμικού δυναμικού της χώρας,[397] με σκοπό τη δημιουργία των προϋποθέσεων για την ορθολογική αξιοποίησή του.

Εξοικονόμηση ενέργειας και ενεργειακή αποδοτικότητα

Οι επιδόσεις της Ελλάδας στην εξοικονόμηση ενέργειας και την ενεργειακή αποδοτικότητα εξακολουθούν να είναι από τις χειρότερες στην Ευρώπη, παρά την οικονομική κρίση που πλήττει τη χώρα μας. Σύμφωνα με την έκθεση αξιολόγησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του 2017 σχετικά με την πορεία επίτευξης των εθνικών στόχων εξοικονόμησης ενέργειας και την εφαρμογή της οδηγίας για την ενεργειακή απόδοση ως το 2015 για όλη την ΕΕ,[398] η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία το χρονικό διάστημα 2009-2015 αύξησε την κατανάλωση πρωτογενούς ενέργειας. Το πιο εντυπωσιακό είναι ότι αυτό συνέβη παρά το γεγονός ότι στο ίδιο χρονικό διάστημα το ΑΕΠ της Ελλάδας μειώθηκε δραματικά. Μεταξύ δε 2014 και 2015, μεσούσης της οικονομικής κρίσης, η Ελλάδα παρουσίασε τη δεύτερη μεγαλύτερη αύξηση στην τελική κατανάλωση ενέργειας (+6,3%), πίσω μόνο από την Ουγγαρία (+6,9%). Αλλά και όσον αφορά την ενεργειακή ένταση (κατανάλωση ενέργειας σε σχέση με την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία –ΑΠΑ-) των βιομηχανιών η Ελλάδα έχει τη χειρότερη επίδοση σε όλη την ΕΕ την περίοδο 2005-2015. Σχεδόν όλα τα κράτη μέλη κατόρθωσαν να βελτιώσουν την απόδοση της βιομηχανίας τους, με αποτέλεσμα η συνολική μείωση της ενεργειακής έντασης στην ΕΕ να αγγίξει το 19 %. Μόνο η Ελλάδα (+26 %), η Ουγγαρία (+19 %), η Λετονία (+14 %) και η Κύπρος (+11 %) αύξησαν την κατανάλωση τελικής ενέργειας του βιομηχανικού τους τομέα ανά ακαθάριστη προστιθέμενη αξία.

Από την άλλη μεριά, η Ελλάδα παρουσίασε τη μεγαλύτερη μείωση (20%) στην κατανάλωση τελικής ενέργειας στις μεταφορές: η επίδοση αυτή σε μεγάλο βαθμό μπορεί να αποδοθεί στην οικονομική κρίση, δεδομένου ότι η χώρα μας έρχεται πρώτη σε όλη την ΕΕ στη μείωση των οδικών μεταφορών με -6,5% (από το 2007), όταν ο ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι -1,8%, ενώ είναι προτελευταία στην ΕΕ στη διείσδυση της ηλεκτροκίνησης στις μεταφορές. Όσον αφορά όμως την πρόοδο προς την εκτιμώμενη εξοικονόμηση για το 2015 σύμφωνα με το άρθρο 7 της οδηγίας 2012/27/ΕΕ, η Ελλάδα ήταν και πάλι στις τελευταίες θέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιτυγχάνοντας εξοικονόμηση μόλις στο 58% των εκτιμώμενων επιπέδων, ενώ στο σύνολό της η Ευρωπαϊκή Ένωση κατόρθωσε να πετύχει εξοικονόμηση που ξεπερνά την εκτιμώμενη ποσότητα (115%). Η Επιτροπή καταλήγει στην προφανή προτροπή για εντατικοποίηση των προσπαθειών προς τα 8 κράτη μέλη, τα οποία ανέφεραν ποσότητες εξοικονόμησης σημαντικά κάτω από τα απαιτούμενα επίπεδα για το 2015, μεταξύ άλλων και προς τη χώρα μας.

Παρόλα αυτά, η κυβέρνηση φαίνεται να συνεχίζει στον ίδιο δρόμο, αφού ενέκρινε το Εθνικό Σχέδιο Δράσης Ενεργειακής Απόδοσης (ΕΣΔΕΑ) του 2017:[399] το σχέδιο αυτό δεν περιέχει διορθωτικές κινήσεις και δεν διαφοροποιείται σημαντικά από τα προηγούμενα ΕΣΔΕΑ, ώστε να καταστεί εφικτή η βελτίωση των αρνητικών επιδόσεων.Μάλιστα η σχετική έκθεση που υπέβαλε η Ελλάδα στην Επιτροπή[400] εκτιμά ότι η χώρα μας θα πετύχει ως το 2020 μόλις το 65% του συνολικού στόχου εξοικονόμησης ενέργειας (2156 ktoe εκ των 3333 ktoe που έχουν τεθεί ως στόχος) την περίοδο 2014-

[397] ΥΠΕΝ (2018, 9 Αυγούστου). Ολοκλήρωση Δημοσίευσης Διαβούλευσης. Έρευνα, εκμετάλλευση και διαχείριση του γεωθερμικού δυναμικού της χώρας και άλλες διατάξεις. Ανάκτηση από: http://www.opengov.gr/minenv/?p=9454

[398] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2017, 23 Νοεμβρίου). Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο. (2017, Νοέμβριος). Αξιολόγηση του 2017 σχετικά με την πρόοδο που σημείωσαν τα κράτη μέλη προς την επίτευξη των εθνικών στόχων ενεργειακής απόδοσης για το 2020 και την εφαρμογή της οδηγίαςγια την ενεργειακή απόδοση, όπως ορίζεται στο άρθρο 24 παράγραφο 3 της οδηγίας 2012/27/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση [COM/2017/0687 final].

[399] Υπουργική Απόφαση ΔΕΠΕΑ/Γ/οικ. 171872/2018 «Έγκριση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης Ενεργειακής Απόδοσης (ΕΣΔΕΑ) και της ετήσιας έκθεσης προόδου για την επίτευξη του εθνικού στόχου ενεργειακής απόδοσης, έτους 2017» (Β' 1001).

[400] ΥΠΕΝ. (2017, Δεκέμβριος). 4ο Εθνικό Σχέδιο Δράσης Ενεργειακής Απόδοσης της Ελλάδας. Ανάκτηση από: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/el_neeap_2017_el.pdf

2020 στο πλαίσιο του άρθρου 7, ζητώντας επιπλέον χρήματα για να καλυφθεί η διαφορά του 35% (1176 ktoe).

Χαρακτηριστικό δείγμα της μη συμμόρφωσης με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για την ενεργειακή αποδοτικότητα και την εξοικονόμηση ενέργειας, αποτελεί η προειδοποιητική επιστολή που απέστειλε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην Ελλάδα για την κακή εφαρμογή της οδηγίας για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων (2010/31/ΕΕ).[401] Η οδηγία απαιτεί από τα κράτη μέλη να καθορίσουν και να εφαρμόσουν ελάχιστες απαιτήσεις ενεργειακής απόδοσης για τα νέα και τα υφιστάμενα κτίρια, να εξασφαλίσουν την πιστοποίηση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων και να επιβάλουν την τακτική επιθεώρηση των συστημάτων θέρμανσης και κλιματισμού. Επιπλέον, η οδηγία απαιτεί από τα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν ότι όλα τα νέα κτίρια θα είναι «σχεδόν μηδενικής κατανάλωσης ενέργειας» από το 2021 και μετά (από το 2019 για τα δημόσια κτίρια).

Μετά από καθυστέρηση χρόνων, προκηρύχθηκε το δεύτερο πρόγραμμα «Εξοικονομώ κατ'οίκον». Συγκεκριμένα, στις 2.3.2018 δημοσιεύτηκε η κοινή υπουργική απόφαση των υπουργών Οικονομίας και Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος και Ενέργειας που προκηρύσσει το πρόγραμμα «Εξοικονόμηση Κατ' Οίκον ΙΙ».[402] Το πρόγραμμα, για το οποίο εκδόθηκε και σχετικός οδηγός,[403] παρέχει χρηματοδότηση για την υλοποίηση παρεμβάσεων, με στόχο την εξοικονόμηση ενέργειας στον οικιακό κτιριακό τομέα, με έμφαση στα χαμηλά και μεσαία εισοδήματα. Οι διαθέσιμοι στο πρόγραμμα πόροι από το ΕΣΠΑ 2014-2020 ανέρχονται σε περίπου 250 εκατ. ευρώ, ενώ ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος, συμπεριλαμβανομένων των ιδιωτικών κεφαλαίων, αναμένεται από το ΥΠΕΝ να ανέλθει στα 500 εκατ. ευρώ. Μερικές μέρες αργότερα εκδόθηκε η πρώτη τροποιητική κοινή υπουργική απόφαση,[404] ενώ στις 8 Ιουνίου 2018 εκδόθηκε και δεύτερη.[405] Παρά τα αρχικά προβλήματα λειτουργίας της ηλεκτρονικής πλατφόρμας, 28.211 αιτήσεις υπάχθηκαν στο πρόγραμμα από τον Μάρτιο 2018 ως τις αρχές Αυγούστου. Με βάση τα στοιχεία αυτά, το υπουργείο Ανάπτυξης αναμένει ότι το σύνολο των πόρων που θα εισρεύσουν στην οικονομία μέσω του προγράμματος θα φτάσει τα 414,8 **εκατ. ευρώ** (δημόσια δαπάνη 298 εκατ. ευρώ), δηλαδή περίπου το 50% του προϋπολογισμού της άμεσης ενίσχυσης του προγράμματος.

Τέλος, μεγάλη καθυστέρηση παρατηρείται επίσης και στην εφαρμογή του νέου Κανονισμού Ενεργειακής Απόδοσης Κτιρίων (ΚΕΝΑΚ). Κατά την περίοδο αναφοράς το ΥΠΕΝ ενέκρινε[406] την εφαρμογή των τεχνικών οδηγιών του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας (ΤΕΕ) για την ενεργειακή απόδοση κτιρίων. Το ΤΕΕ είχε συνάψει στις αρχές Ιανουαρίου 2017 σύμβαση με το ΥΠΕΝ προκειμένου να αναλάβει το έργο «Εκπόνηση απαιτούμενων ενεργειών για την αναθεώρηση του υφιστάμενου πλαισίου για την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων». Στη συνέχεια, το σχέδιο για έγκριση και εφαρμογή των τεχνικών οδηγιών του ΤΕΕ για την Ενεργειακή Απόδοση των Κτιρίων (ΤΟΤΕΕ-1, 2 και 4) γνωστοποιήθηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία και τελικώς το ενέκρινε.

---

[401] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2017, 7 Δεκεμβρίου). Δέσμη παραβάσεων Δεκεμβρίου: κυριότερες αποφάσεις [Δελτίο Τύπου]. Ανάκτηση από: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-4767_el.htm

[402] Κοινή Υπουργική Απόφαση 171563/131/2018 «Προκήρυξη του προγράμματος «Εξοικονόμηση κατ' οίκον ΙΙ», που θα υλοποιηθεί στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020» (Β' 756).

[403] ΥΠΕΝ. (2018, Φεβρουάριος). «Εξοικονόμηση κατ' οίκον ΙΙ» - Οδηγός και Παραρτήματα [Δελτίο τύπου]. http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=389&sni%5b524%5d=5440&language=el-GR

[404] Κοινή Υπουργική Απόφαση 172574/222/2018 «Τροποποίηση της με Α.Π. 171563/131/21.02.2018 (Β΄ 756/02.03.2018) κοινής απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας και του Ανα- πληρωτή Υπουργού Οικονομίας και Ανάπτυξης με τίτλο: «Προκήρυξη του προγράμματος "Εξοικονόμηση κατ' οίκον ΙΙ", που θα υλοποιηθεί στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020»» (Β' 952).

[405] Κοινή Υπουργική Απόφαση 175600/430/2018 «Τροποποίηση της με Α.Π. 171563/131/21.02.2018 (Β'756/02.03.2018) κοινής απόφασης του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας και του Αναπληρωτή Υπουργού Οικονομίας και Ανάπτυξης με τίτλο: «Προκήρυξη του προγράμματος "Εξοικονόμηση κατ' οίκον ΙΙ", που θα υλοποιηθεί στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020», όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει» (Β' 2123).

[406] Υπουργική Απόφαση ΔΕΠΕΑ/οικ. 182365/2017 «Έγκριση και εφαρμογή των Τεχνικών Οδηγιών ΤΕΕ για την Ενεργειακή Απόδοση Κτιρίων» (Β' 4003).

Μακροχρόνιος Ενεργειακός Σχεδιασμός

Για μια ακόμα χρονιά η χώρα παρέμεινε χωρίς μακροχρόνιο ενεργειακό σχεδιασμό, σε μια περίοδο μάλιστα που βρίσκονται σε εξέλιξη καταιγιστικές αλλαγές στον ενεργειακό σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο με την πώληση τμήματος του λιγνιτικού χαρτοφυλακίου της ΔΕΗ και την επεξεργασία των φακέλων που περιλαμβάνονται στο πακέτο της «καθαρής ενέργειας για όλους τους ευρωπαίους». Συστάθηκε εντούτοις τον Φεβρουάριο του 2018 η Εθνική Επιτροπή για την Ενέργεια και το Κλίμα[407] που στόχο έχει την εκπόνηση του εθνικού σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ), το οποίο θα υποβληθεί στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σύμφωνα με την υποχρέωση που έχουν όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Στο έργο υποστηρίζεται από δύο ομάδες εργασίας, για την Επεξεργασία Μέτρων, Πολιτικών και Μοντέλων, καθώς και για την Ανάλυση, Μελετών και Αξιολόγηση Επιπτώσεων. Δημιουργήθηκαν επίσης, έξι τεχνικές υπο-ομάδες εργασίας, για τη συλλογή δεδομένων, ανάπτυξη και επεξεργασία των σχετικών ενοτήτων του ΕΣΕΚ: 1) Εκπομπές Αερίων του Θερμοκηπίου 2) Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας 3) Ενεργειακή Απόδοση 4) Ενεργειακή Ασφάλεια 5) Αγορά Ενέργειας 6) Έρευνα, Καινοτομία και Ανταγωνιστικότητα. Το έργο των παραπάνω θα συντονίζει πενταμελής Γραμματεία Διακυβέρνησης, αρμόδια για την παρακολούθηση της πορείας εκπόνησης του ΕΣΕΚ.

Τον Απρίλιο του 2018 πραγματοποιήθηκε στο ΥΠΕΝ η πρώτη ανοικτή συνάντηση για τον Μακροχρόνιο Ενεργειακό Σχεδιασμό με τη συμμετοχή πολλών φορέων που ασχολούνται με την ενέργεια στην Ελλάδα, αλλά χωρίς την ύπαρξη κάποιου συγκεκριμένου πλαισίου διαβούλευσης. Το WWF Ελλάς στην τοποθέτησή του έθεσε ως προτεραιότητα τον ορισμό σαφούς χρονοδιαγράμματος για την απεξάρτηση της χώρας από τον λιγνίτη έως τις αρχές της δεκαετίας του 2030, πράγμα που με βάση μελέτη του Εθνικού Αστεροσκοπείου και του WWF Ελλάς δεν είναι μόνο περιβαλλοντικά επιβεβλημένο αλλά θα οδηγήσει και σε χαμηλότερο κόστος ηλεκτροπαραγωγής. Η απεξάρτηση αυτή πρέπει να συνοδευτεί από στροφή στις ΑΠΕ, καθώς και από ένα συνεκτικό σχέδιο για τον μετασχηματισμό των τοπικών οικονομιών στις λιγνιτικές περιοχές της χώρας. Για τον λόγο αυτό μάλιστα είναι αναγκαίο στον διάλογο για τον Μακροχρόνιο Ενεργειακό Σχεδιασμό να συμμετάσχουν και οι εκπρόσωποι των τοπικών κοινωνιών από τις λιγνιτικές περιοχές της χώρας. Πραγματοποιήθηκε επίσης και δεύτερη ενημερωτική συνάντηση τον Ιούνιο του 2018, ενώ προηγουμένως ζητήθηκε -μέσα σε ασφυκτικά χρονικά πλαίσια- από φορείς να καταθέσουν απόψεις σε ζητήματα που άπτονται των 6 παραπάνω ενοτήτων, τις οποίες καθόρισε το υπουργείο χωρίς ποτέ να εξηγήσει το σκεπτικό της διαμόρφωσής τους.

Αγορά ηλεκτρικής ενέργειας

Εκτός από τις προαναφερθείσες αποκρατικοποιήσεις ΔΕΣΦΑ, ΔΕΠΑ και της πώλησης του 40% του λιγνιτικού χαρτοφυλακίου της ΔΕΗ, οι δεσμεύσεις της χώρας απέναντι στους θεσμούς επιτάσσουν και την πώληση του 17% του μετοχικού κεφαλαίου της ΔΕΗ, καθώς και την αποκρατικοποίηση των Ελληνικών Πετρελαίων (ΕΛΠΕ). Η πώληση του 17% της ΔΕΗ έχει καθυστέρηση καθώς έχει συνδεθεί με την πορεία της πώλησης των λιγνιτικών της μονάδων και ορυχείων, η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη.

Συνεχίστηκαν και κατά αυτή την περίοδο αναφοράς οι δημοπρασίες ηλεκτρικής ενέργειας ΝΟΜΕ, οι οποίες θεσπίστηκαν κατόπιν επιμονής των θεσμών με τελικό στόχο τη μείωση των τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας στη χονδρεμπορική αγορά μέσω της εισόδου και άλλων προμηθευτών ηλεκτρικής ενέργειας, οι οποίοι θα δημιουργήσουν συνθήκες ανταγωνισμού με τη ΔΕΗ, μειώνοντας ταυτόχρονα το μερίδιό της στη λιανική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας στο 50% ως το 2020. Στις 25 Οκτωβρίου 2017 διενεργήθηκε η 4η και τελευταία δημοπρασία ΝΟΜΕ για το 2017, με την τιμή να διαμορφώνεται πολύ ψηλότερα από τις τρεις προηγούμενες του 2017 στα 45,02€/MWh, στην εντελώς αντίθετη κατεύθυνση δηλαδή από την επιθυμητή. Στις αρχές του 2018 η ΡΑΕ ανακοίνωσε

[407] Υ.α. ΔΕΠΕΑ/οικ. 170744/2018 «Συγκρότηση Εθνικής Επιτροπής για την Ενέργεια και το Κλίμα» (ΦΕΚ Β' 304).

τις ποσότητες και τις ημερομηνίες διεξαγωγής των δημοπρασιών για το 2018.[408] Ως τώρα (Αύγουστος 2018) έχουν διεξαχθεί τρεις δημοπρασίες. Κι ενώ στις δημοπρασίες του Φεβρουαρίου και του Απριλίου, η τιμή μειώθηκε από το υψηλό του 2017 σε 41,25€/MWh και 42,05 €/MWh αντίστοιχα, στην τελευταία δημοπρασία του Ιουλίου εκτοξεύτηκε στα 48,8 €/MWh σημειώνοντας νέο ρεκόρ, ενώ η ΔΕΗ διατηρεί ακόμα μερίδιο στην αγορά πάνω από 80% τη στιγμή που με βάση το συμφωνηθέν σχέδιο με τους θεσμούς θα πρέπει να κλείσει το 2018 με ποσοστό 62,24%.[409] Οι υψηλές τιμές των δημοπρασιών αποδίδονται σε μεγάλο βαθμό στην ανοδική πορεία των τιμών των δικαιωμάτων άνθρακα που έφτασαν στα 17€/t, εξέλιξη που επιβαρύνει πολύ την τιμή της λιγνιτικής κιλοβατώρας, δεδομένου ότι οι ελληνικοί λιγνιτικοί σταθμοί εκπέμπουν κατά μέσο όρο 1,63 τόνους διοξειδίου του άνθρακα (CO_2) για κάθε παραγόμενη μεγαβατώρα. Δεδομένου ότι η μεσοσταθμική τιμή CO_2 για την επόμενη δεκαετία προβλέπεται να είναι ακόμα υψηλότερη (η Επιτροπή εκτιμά 25 €/t για την 4η φάση του ΕΣΕΔΕ 2021-2030), καθίσταται ακόμα πιο δυσοίωνη η πρόβλεψη για την επιτυχία των ΝΟΜΕ. Πλέον το ναυάγιο της εφαρμογής του μέτρου απειλεί να οδηγήσει σε αύξηση τις τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας για τους καταναλωτές, αναδεικνύοντας με τον πιο γλαφυρό τρόπο πόσο λανθασμένη είναι η επιμονή στο λιγνιτικό μοντέλο ηλεκτροπαραγωγής στην Ελλάδα.

Λόγω της εξάλειψης του ελλείμματος του Ειδικού Λογαριασμού ΑΠΕ του ΛΑΓΗΕ από τον οποίο πληρώνονται οι παραγωγοί ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ, η ΡΑΕ αποφάσισε τόσο τον Οκτώβριο του 2017 όσο και τον Ιούλιο του 2018[410] ότι δεν υπάρχει ανάγκη αναπροσαρμογής του Ειδικού Τέλους Μείωσης Αέριων Ρύπων (ΕΤΜΕΑΡ). Επομένως δεν υπήρξε καμία μεταβολή στις χρεώσεις ΕΤΜΕΑΡ σε όλες τις κατηγορίες καταναλωτών κατά την περίοδο αναφοράς, και με βάση την πιο πρόσφατη απόφαση της ΡΑΕ, δεν πρόκειται να υπάρξει ως το τέλος του 2018. Σημειώνεται ότι αυτό επετεύχθη παρά τις πιέσεις των θεσμών προς την κυβέρνηση να καταργηθεί η Πρόσθετη Χρέωση Εκπροσώπων Φορτίου Ειδικού Λογαριασμού ΑΠΕ και ΣΗΘΥΑ (ΠΧΕΦΕΛ) που επιβαρύνει τους προμηθευτές πιέζοντας τις τιμές ηλεκτρικής ενέργειας προς τα πάνω, και να την υποκαταστήσει με αυξήσεις στο ΕΤΜΕΑΡ που θα επιβάρυναν τους καταναλωτές, προκειμένου να διατηρήσει τον ΕΛΑΠΕ πλεονασματικό. Πάντως, οι θεσμοί επιμένουν ότι η χρέωση προμηθευτών θα πρέπει να καταργηθεί από το 2019 με τη λογική ότι για τη στήριξη των ΑΠΕ πρέπει να πληρώνουν οι καταναλωτές και όχι οι προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας.

Μπορεί οι χρεώσεις ΕΤΜΕΑΡ να μην άλλαξαν κατά την περίοδο αναφοράς, άλλαξαν όμως οι χρεώσεις των Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας (ΥΚΩ). Με τροπολογία[411] στο νομοσχέδιο για την αδειοδότηση διαστημικών δραστηριοτήτων, οι κλίμακες χρεώσεων από τέσσερις που ίσχυαν ως το τέλος του 2017 μειώνονται σε τρεις:

- 0-1.600 κιλοβατώρες ανά τετραμηνία με χρέωση 6,9 ευρώ η μεγαβατώρα (ίδια με πριν)
- 1600 -2.000 κιλοβατώρες ανά τετραμηνία με χρέωση 50 ευρώ η μεγαβατώρα (από 15,7 ευρώ που ίσχυε ως 31.12.2017)

---

[408] Απόφαση ΡΑΕ 1091/2017 «Καθορισμός ετήσιας ποσότητας ηλεκτρικής ενέργειας, που διατίθεται μέσω των δημοπρασιών πώλησης προθεσμιακών προϊόντων ηλεκτρικής ενέργειας με φυσική παράδοση, καταμερισμός της ποσότητας σε επιμέρους προθεσμιακά προϊόντα και πρόγραμμα διεξαγωγής των δημοπρασιών για το έτος 2018, σύμφωνα με το άρθρο 138 παρ. 1 του ν. 4389/2016, ως ισχύει» (Β' 4831).

[409] Απόφαση Κυβερνητικού Συμβουλίου Οικονομικής Πολιτικής 77/2018 «Έγκριση Σχεδίου Εφαρμογής Δημοπρασιών ΝΟΜΕ» (Β' 58).

[410] ΡΑΕ (2018, 3 Ιουλίου). Μη αναγκαιότητα άσκησης της αρμοδιότητας της ΡΑΕ για την αναπροσαρμογή των χρεώσεων ΕΤΜΕΑΡ κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 143 παραγρ. 3 του ν. 4001/2011 [ανακοίνωση]. Ανάκτηση από: http://www.rae.gr/site/categories_new/about_rae/factsheets/2018/maj/0307.csp

[411] Τροπολογία 1409/44 19.12.2017 «Τροποποίηση των διατάξεων του νομοθετικού πλαισίου για τη διασφάλιση παροχής Υπηρεσιών Κοινής Ωφελείας (ΥΚΩ) στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας (ν. 4067/2012 και ν. 4001/2011)» στο σχέδιο νόμου: «Αδειοδότηση διαστημικών δραστηριοτήτων-Καταχώρηση στο Εθνικό Μητρώο Διαστημικών Αντικειμένων-Ίδρυση Ελληνικού Διαστημικού Οργανισμού και λοιπές διατάξεις». https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/bbb19498-1ec8-431f-82e6-023bb91713a9/10518087.pdf Βλ., για την ψηφισθείσα ρύθμιση, άρθ. 55 ν. 4508/2018 (Α' 200), με το οποίο τροποποιήθηκαν ή αντικαταστάθηκαν διάφορες παράγραφοι του άρθ. 36 ν. 4067/2012, καθώς και τα άρθ. 56 και 57 του ν. 4508/2018, για διάφορες άλλες ρυθμίσεις που αφορούν τον ειδικό λογαριασμό ΥΚΩ.

- 2.000 και άνω ανά τετραμηνία με χρέωση 85 ευρώ η μεγαβατώρα (από 39,87 ευρώ για 2.000-3.000 μεγαβατώρες και 44,8 ευρώ η μεγαβατώρα για 3.000 και άνω που ίσχυαν ως 31.12.2017).

Το νέο σύστημα χρεώσεων τέθηκε σε ισχύ από 1.1.2018. Επιπλέον διορθώνεται μια χρόνια αδικία του συστήματος χρεώσεων καθώς αν ένας καταναλωτής υπερέβαινε, έστω και κατά μία κιλοβατώρα το άνω όριο μιας κλίμακας χρεωνόταν ολόκληρη την κατανάλωσή του με την υψηλότερη τιμή της αμέσως επόμενης κλίμακας. Με την τροπολογία αυτή μόνο η υπερβάλλουσα ηλεκτρική ενέργεια από συγκεκριμένη κλίμακα χρεώνεται με την επόμενη υψηλότερη τιμή. Το νέο σύστημα χρεώσεων είναι πιο ευνοϊκό για τις υψηλές καταναλώσεις.

Τον Ιούνιο του 2018 ξεκίνησε τη λειτουργία του το «Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας Α.Ε.» (ΕΧΕ), ένας από τους βασικούς πυλώνες του μοντέλου-στόχου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με το οποίο επιδιώκεται η δημιουργία ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας. Ο ΛΑΓΗΕ κατέχει 22% των μετοχών, ενώ οι ΑΔΜΗΕ, ΔΕΣΦΑ, Χρηματιστήριο Αθηνών και Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης κατέχουν αντίστοιχα, 20%, 7%, 31% και 20%.[412] Το χρηματιστήριο ενέργειας θεωρείται ο διάδοχος του ΛΑΓΗΕ και η θέσπισή του έχει στόχο οι ενεργειακές συναλλαγές να φύγουν από τον στενό έλεγχο του κράτους ή των κρατικών εταιρειών και να πραγματοποιούνται με όρους αγοράς από τους συμμετέχοντες.

Τέλος, δύο νέες αναβολές πήρε η δικάσιμος της αίτησης ακύρωσης του Συνδέσμου Παραγωγών Ενέργειας με Φωτοβολταϊκά (ΣΠΕΦ) στο ΣτΕ κατά της υ.α. ΑΠΕΗΛ Γ1/Φ1/οικ. 184898 για τις υπηρεσίες διακοπτόμενου φορτίου (διακοψιμότητα). Η πρώτη για τις 22 Φεβρουαρίου 2018 και η δεύτερη, σύμφωνα με πληροφορίες, για τον Νοέμβριο 2018. Στο μεταξύ, με υπουργική απόφαση τον Δεκέμβριο του 2017 παρατάθηκε για δύο επιπλέον χρόνια η ισχύς του μέτρου της διακοψιμότητας.[413]

Σύνταξη κεφαλαίου: Σταύρος Μαυρογένης και Νίκος Μάντζαρης

[412] ΥΠΕΝ. (2018, 20 Ιουνίου). Ξεκίνησε τη λειτουργία του το Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=389&sni%5b524%5d=5715&language=el-GR

[413] Υπουργική Απόφαση 32920/9181 «Υπηρεσία Διακοπτόμενου Φορτίου, τύπος και περιεχόμενο Συμβάσεων Διακοπτόμενου Φορτίου, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 17 του ν. 4203/2013» (Β' 4546).

ΑΕΡΑΣ

Η επίτευξη των στόχων της ΕΕ για την ποιότητα της ατμόσφαιρας στην Ελλάδα αποτελεί ζητούμενο μέχρι σήμερα. Φέτος, δημοσιεύθηκε η έκθεση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος για την ποιότητα της ατμόσφαιρας από το 2000 έως το 2016, ενώ με την ετήσια έκθεση ποιότητας περιβάλλοντος του ΥΠΕΝ δίνεται και εικόνα για την ατμοσφαιρική ρύπανση στην Ελλάδα.

Η ατμοσφαιρική ρύπανση αποτελεί τον μεγαλύτερο περιβαλλοντικό κίνδυνο για την ανθρώπινη υγεία στην Ευρώπη, καθώς ευθύνεται για κατά προσέγγιση 400.000 πρόωρους θανάτους ετησίως.[414] Η θνησιμότητα αυτή συνεπάγεται, επίσης, υψηλό οικονομικό κόστος, όπως αποτυπώνει η Παγκόσμια Τράπεζα σε σχετικά πρόσφατη μελέτη της.[415] Οι πιο επιβλαβείς ατμοσφαιρικοί ρύποι στην Ευρώπη για την ανθρώπινη υγεία είναι τα αιωρούμενα σωματίδια (PM), το διοξείδιο του αζώτου (NO_2) και το τροποσφαιρικό όζον (O_3). Στην Ελλάδα, τα ποσοστά πρόωρων θανάτων που καταγράφηκαν το έτος 2016 είναι επίσης υψηλά, όπως φαίνεται στο παρακάτω γράφημα.

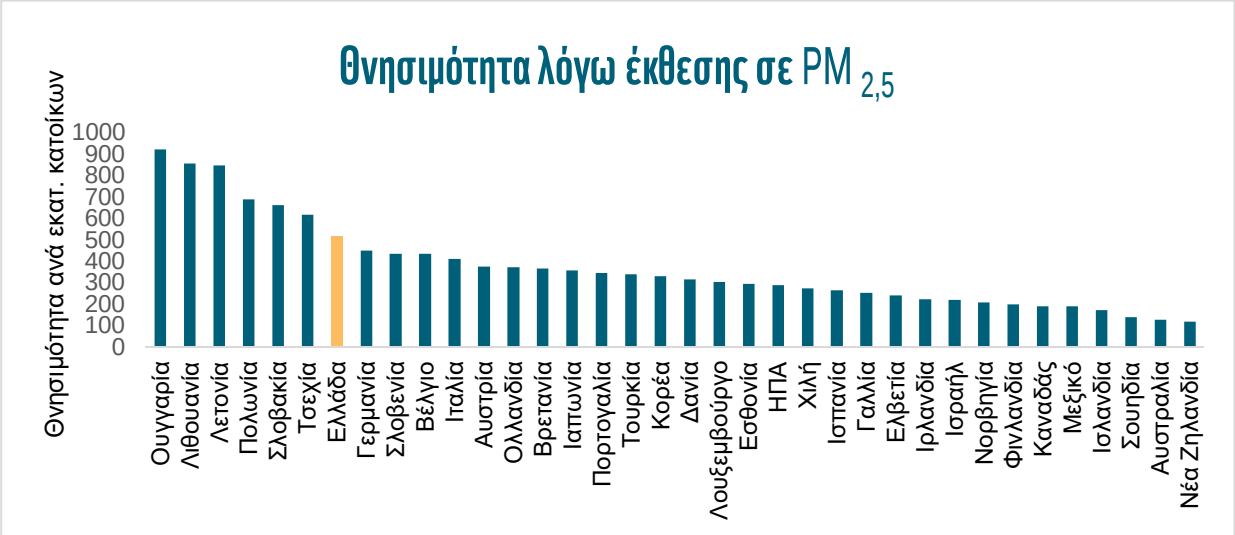

Πηγή: OECD (2018), "Air quality and health: Mortality and welfare cost from exposure to air pollution", OECD Environment Statistics (database).

Οι ατμοσφαιρικοί ρύποι προκαλούν, όμως, σοβαρές επιπτώσεις όχι μόνο στην ανθρώπινη υγεία, αλλά και στο περιβάλλον. Οι πιο επιβλαβείς για τα οικοσυστήματα ρύποι είναι το όζον (O_3), η αμμωνία (NH_3) και τα οξείδια του αζώτου (NO_x). Η κατάσταση της ατμόσφαιρας συνδέεται επίσης άρρηκτα με μία σειρά πολιτικών της ΕΕ, με κυριότερες εξ' αυτών την ενεργειακή, την αγροτική πολιτική, τις μεταφορές και τη βιομηχανία.

Όπως αποτυπώνεται στο παρακάτω γράφημα, η ενωσιακή νομοθεσία εξετάζει την ποιότητα της ατμόσφαιρας αφενός με βάση τις εκπομπές ατμοσφαιρικών ρύπων διαφόρων δραστηριοτήτων και αφετέρου με βάση τις συγκεντρώσεις των ρύπων αυτών στην ατμόσφαιρα.

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζονται οι ευρωπαϊκές και εθνικές εξελίξεις σχετικά με την καταγραφή της ποιότητας της ατμόσφαιρας και οι πρόσφατες εξελίξεις σε τομείς πολιτικών που συνδέονται με αυτή.

[414] EEA (2018). Air quality in Europe (Report No 12/2018), 11. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2qFakkC

[415] World Bank and Institute for Health Metrics and Evaluation. (2016). The Cost of Air Pollution: Strengthening the Economic Case for Action. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2FfTDXl

Ευρωπαϊκές εξελίξεις

Σύμφωνα με την τελευταία έκθεση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος (European Environment Agency, EEA) για την ποιότητα της ατμόσφαιρας στην Ευρώπη από το 2000 έως το 2016, παρά τις μειώσεις που έχουν συντελεστεί διαχρονικά στις εκπομπές και τις συγκεντρώσεις ρύπων στην ατμόσφαιρα, η ποιότητα αυτής παραμένει χαμηλή σε αρκετές περιοχές.[416] Ειδικότερα, τα αιωρούμενα σωματίδια (PM), τα οποία αποτελούν εξαιρετικά επιβλαβείς ρύπους,[417] εξακολουθούν να υπερβαίνουν τις ευρωπαϊκές[418] οριακές τιμές σε μεγάλα τμήματα της ΕΕ.

Καθίσταται, λοιπόν, αναγκαία η λήψη αποτελεσματικής δράσης για την περαιτέρω μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Καταρχάς, είναι απαραίτητη η κατανόηση των αιτιών της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και ακολούθως η λήψη ολιστικών λύσεων στο πλαίσιο μίας ολοκληρωμένης διεπιστημονικής προσέγγισης.[419] Προς την κατεύθυνση αυτή κινείται, η ευρωπαϊκή πολιτική για τον καθαρό αέρα, η οποία επικαιροποιήθηκε πρόσφατα από την Επιτροπή.[420]

Συγκεκριμένα, το πρόγραμμα «Καθαρός Αέρας για την Ευρώπη» (Clean Air for Europe, CAFE) του 2013 επιβεβαίωσε τον στόχο να επιτευχθεί το ταχύτερο δυνατόν πλήρης συμμόρφωση με τα ισχύοντα πρότυπα ποιότητας του αέρα σε όλη την ΕΕ και έθεσε στόχους για το 2020 και το 2030, στηριζόμενο σε τρεις βασικούς πυλώνες: (α) τα πρότυπα ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα που καθορίζονται στις οδηγίες για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα, (β) τους εθνικούς στόχους μείωσης των εκπομπών που καθορίζονται στην οδηγία για τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών όσον αφορά τους σημαντικότερους διασυνοριακούς ατμοσφαιρικούς ρύπους, και (γ) τα πρότυπα εκπομπών για τις κυριότερες πηγές ρύπανσης, από τις εκπομπές των οχημάτων και των πλοίων έως την ενέργεια και τη βιομηχανία.[421]

Στο πλαίσιο του προγράμματος αυτού, δημοσιεύθηκε την περίοδο αναφοράς η πρώτη έκδοση της προοπτικής για καθαρό αέρα.[422] Πρόκειται για έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η οποία, μέσω της καταγραφής της ποιότητας της ατμόσφαιρας στην Ευρώπη, αποτελεί εργαλείο παρακολούθησης της προόδου προς την επίτευξη των στόχων της ΕΕ.

Η έκθεση αυτή καταλήγει στο θετικό συμπέρασμα ότι η δέσμη μέτρων που εγκρίθηκε μετά το πρόγραμμα «καθαρός αέρας» του 2013 αναμένεται έως το 2030 να υπερβεί κατά πολύ τον στόχο του προγράμματος για μείωση κατά 52% των επιπτώσεων στην υγεία και να επιτύχει συγκεντρώσεις αιωρούμενων σωματιδίων ($PM_{2,5}$) στα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ, κάτω από την κατευθυντήρια τιμή του ΠΟΥ. Η έκθεση εξαίρει την ανάγκη να αναληφθεί αποφασιστική δράση για την επίτευξη των στόχων των οδηγιών για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα[423] σε όλα τα

---

[416] EEA (2018). Air quality in Europe (Report No 12/2018), 10, 19. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2qFakkC

[417] Πρόσφατες μελέτες συνδέουν τη βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη έκθεση σε αιωρούμενα σωματίδια ($PM_{2,5}$), ακόμη και σε επίπεδα χαμηλότερα από τα προβλεπόμενα στις ισχύουσες κατευθυντήριες γραμμές του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (ΠΟΥ), με θνησιμότητα και καρδιαγγειακά νοσήματα. World Health Organization (WHO, 2016). WHO Expert Consultation: Available evidence for the future update of the WHO Global Air Quality Guidelines (AQGs), 13. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2AQp2vh. Βλ. επίσης σχετικά με τις ισχύουσες κατευθυντήριες γραμμές του ΠΟΥ για την ποιότητα της ατμόσφαιρας, οι οποίες βρίσκονται υπό αναθεώρηση/επικαιροποίηση. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2PGx16p

[418] EEA (2018). Air quality in Europe (Report No 12/2018), 12. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2qFakkC Εκεί αναφέρονται συνοπτικά τα ευρωπαϊκά πρότυπα ποιότητας της ατμόσφαιρας.

[419] EEA (2018). Air quality in Europe (Report No 12/2018), 10. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2qFakkC

[420] European Commission (EC). (2018, 17 Μαΐου). Clean Air. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/1kxIbUy

[421] Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018, 17 Μαΐου). Ανακοίνωση. Μια Ευρώπη που προστατεύει: Καθαρός αέρας για όλους [COM(2018) 330 final]. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2PbVpx4

[422] Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018, 7 Ιουνίου). Έκθεση. Η πρώτη έκδοση της προοπτικής για καθαρό αέρα [COM(2018) 446 final]. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2Ds9nEY

[423] Οδηγία 2008/50/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 2008, για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα και καθαρότερο αέρα για την Ευρώπη (Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ L 152 της 11.6.2008, σ. 1 έως 44), όπως έχει τροποποιηθεί με την οδηγία (ΕΕ) 2015/1480 της Επιτροπής, της 28ης Αυγούστου 2015, για την τροποποίηση ορισμένων παραρτημάτων των οδηγιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 2004/107/ΕΚ και 2008/50/ΕΚ,

επίπεδα διακυβέρνησης (εθνικό, περιφερειακό, τοπικό). Επίσης, επισημαίνει ότι για την επίτευξη των τιθέμενων στόχων για το 2030 είναι αναγκαία η πλήρης εφαρμογή από τα κράτη μέλη όλων των μέτρων της οδηγίας σχετικά με τη μείωση των εθνικών εκπομπών ορισμένων ατμοσφαιρικών ρύπων.[424] Τέλος, αναδεικνύει την αναγκαιότητα συνεργειών και με άλλες πολιτικές της ΕΕ όπως είναι η αγροτική πολιτική.[425]

Ιδιαίτερης αναφοράς χρήζει η εκκρεμής διαδικασία ελέγχου καταλληλότητας των οδηγιών για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα.[426] Το ζήτημα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης αποτελεί μείζον ζήτημα, το οποίο απασχολεί την κοινή γνώμη. Οι Ευρωπαίοι πολίτες, μάλιστα, τη θεωρούν ως τη δεύτερη μεγαλύτερη περιβαλλοντική απειλή μετά την κλιματική αλλαγή.[427] Την περίοδο αναφοράς της παρούσας, πραγματοποιήθηκε δημόσια διαβούλευση στην οποία συμμετείχαν φυσικά και νομικά πρόσωπα διαφορετικών πεδίων ενδιαφέροντος και δραστηριοποίησης.[428] Επίσης, τον Ιούνιο του 2018 έλαβε χώρα η πρώτη συνάντηση των ενδιαφερομένων μερών (stakeholder workshop) στο πλαίσιο της ως άνω διαδικασίας δημόσιας διαβούλευσης. Κατά τη συνάντηση αυτή αναδείχθηκαν περισσότερα ζητήματα σχετικά με την εφαρμογή των κρίσιμων αυτών οδηγιών από τα διαφορετικά πεδία εξειδίκευσης των συμμετεχόντων.

Επίσης, διατυπώθηκε το αίτημα να ενδυναμωθεί στο ενωσιακό δίκαιο το δικαίωμα σε καθαρό αέρα, παρέχοντας πρόσβαση στη δικαιοσύνη ατομικά στους πολίτες αλλά και σε ανεξάρτητο όργανο που θα τους εκπροσωπεί. Τέλος, εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αναφέρθηκε ότι πρόκειται να τεθούν προς περαιτέρω αξιολόγηση τέσσερις τομείς, και συγκεκριμένα: (α) η συμμόρφωση με τις κατευθυντήριες γραμμές του ΠΟΥ και η ανάγκη πρόσβασης στα πιο πρόσφατα επιστημονικά δεδομένα, (β) η συλλογή αξιόπιστων δεδομένων, (γ) η ανάγκη παροχής πληροφορίας δημόσια διαθέσιμης στο κοινό σχετικά με την ποιότητα της ατμόσφαιρας και (δ) η ανάγκη εκπόνησης σχεδίων για την αντιμετώπιση των υπερβάσεων των οριακών τιμών και λήψης συνεκτικών μέτρων.[429]

Τέλος, με την πρόσφατη καταδίκη της Πολωνίας λόγω μη ορθής ενσωμάτωσης των οδηγιών για την ποιότητα της ατμόσφαιρας διαφάνηκε για άλλη μια φορά ότι τα κράτη μέλη έχουν ακόμη δρόμο να διανύσουν στον τομέα αυτόν.[430] Από την άλλη μεριά, αποτελεί θετική εξέλιξη το κλείσιμο των δύο υποθέσεων επί παραβάσει που είχε κινήσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά της Ελλάδας.[431]

οι οποίες ορίζουν τους κανόνες σχετικά με τις μεθόδους αναφοράς, την επικύρωση των δεδομένων και την τοποθεσία των σημείων δειγματοληψίας για την εκτίμηση της ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα (Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ L 226 της 29.8.2015, σ. 4 έως 11)· Οδηγία 2004/107/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Δεκεμβρίου 2004, σχετικά με το αρσενικό, το κάδμιο, τον υδράργυρο, το νικέλιο και τους πολυκυκλικούς αρωματικούς υδρογονάνθρακες στον ατμοσφαιρικό αέρα (Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ L 23 της 26.1.2005, σ. 3 έως 16).

[424] Οδηγία (ΕΕ) 2016/2284 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Δεκεμβρίου 2016, σχετικά με τη μείωση των εθνικών εκπομπών ορισμένων ατμοσφαιρικών ρύπων, την τροποποίηση της οδηγίας 2003/35/ΕΚ και την κατάργηση της οδηγίας 2001/81/ΕΚ (Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ L 344 της 17.12.2016, σ. 1 έως 31).

[425] Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018, 7 Ιουνίου). Έκθεση. Η πρώτη έκδοση της προοπτικής για καθαρό αέρα. COM(2018) 446 final, 17-18. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2Ds9nEY

[426] EC. Air Quality - AQD Fitness Check. (2018, 2 Οκτωβρίου). Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2zylkTR

[427] EEA (2018). Air quality in Europe (Report No 12/2018), 10. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2qFakkC

[428] EC. (2018). Public Consultation to support the Fitness Check of the EU Ambient Air Quality Directives. Factual summary report. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2G1prdK

[429]European Cpmmission. (2018, 18 Ιουνίου). Stakeholder workshop to support the fitness check of the EU ambient air quality directives. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2rOq59U

[430]Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τρίτο τμήμα). Απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2018. Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Δημοκρατίας της Πολωνίας, υπόθεση C-336/16.

[431]Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017, 4 Οκτωβρίου). Αριθμός υπόθεσης επί παραβάσει 20170075. Κλείσιμο υπόθεσης σχετικά με την οδηγία (ΕΕ) 2015/1480 της Επιτροπής, της 28ης Αυγούστου 2015, για την τροποποίηση ορισμένων παραρτημάτων των οδηγιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 2004/107/ΕΚ και 2008/50/ΕΚ. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2Fc9Vk3· Ευρωπαική Επιτροπή (2018, 19 Ιουλίου). Αριθμός υπόθεσης επί παραβάσει 20180020. Κλείσιμο υπόθεσης σχετικά με την οδηγία (ΕΕ) 2015/2193 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου

ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΝΩΣΙΑΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΕΡΑ	
Ημερομηνία	**Νομοθετική, προπαρασκευαστική ή άλλη πράξη**
8.11.2017	Έκθεση της ΕΕ: Αξιολόγηση της ανάγκης επανεξέτασης του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1222/2009 σχετικά με τη σήμανση των ελαστικών επισώτρων αναφορικά με την εξοικονόμηση καυσίμου.
8.11.2017	Πρόταση κανονισμού σχετικά με τα πρότυπα επιδόσεων για τις εκπομπές από τα καινούργια επιβατικά αυτοκίνητα και από τα καινούργια ελαφρά επαγγελματικά οχήματα όσον αφορά τις εκπομπές, στο πλαίσιο της ολοκληρωμένης προσέγγισης για τη μείωση των εκπομπών CO_2 από ελαφρά οχήματα και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 715/2007.
8.11.2017	Ανακοίνωση της ΕΕ: Ευρύτερη δυνατή χρήση των εναλλακτικών καυσίμων - Σχέδιο δράσης για υποδομές εναλλακτικών καυσίμων βάσει του άρθρου 10 παράγραφος 6 της οδηγίας 2014/94/ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της αξιολόγησης εθνικών πλαισίων πολιτικής βάσει του άρθρου 10 παρ. 2 της οδηγίας 2014/94/ΕΕ.
30.1.2018	Εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2018/143 της Επιτροπής για την επιβεβαίωση ή την τροποποίηση του προσωρινού υπολογισμού των μέσων ειδικών εκπομπών CO_2 και των στόχων ειδικών εκπομπών όσον αφορά τους κατασκευαστές καινούργιων ελαφρών επαγγελματικών οχημάτων για το ημερολογιακό έτος 2016, σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 510/2011.
	Εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2018/144 της Επιτροπής, για την επιβεβαίωση ή την τροποποίηση των μέσων ειδικών εκπομπών CO_2 και των στόχων για τις ειδικές εκπομπές των κατασκευαστών επιβατικών αυτοκινήτων για το ημερολογιακό έτος 2016, σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 443/2009.
6.2.2018	Έκθεση της Επιτροπής: Ποιότητα καυσίμων βενζίνης και ντίζελ που χρησιμοποιούνται για τις οδικές μεταφορές στην Ευρωπαϊκή Ένωση (έκθεση για το 2016).
19.2.2018	Έκθεση της ΕΕ: σχετικά σχετικά με τα πρότυπα επιδόσεων για τις εκπομπές από τα καινούργια ελαφρά επαγγελματικά οχήματα όσον αφορά τις εκπομπές, στο πλαίσιο της ολοκληρωμένης προσέγγισης της Ένωσης για τη μείωση των εκπομπών CO_2 από ελαφρά οχήματα.
23.2.2018	Κανονισμός 107 της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη (UNECE) — Ενιαίες διατάξεις έγκρισης οχημάτων της κατηγορίας M2 ή M3.
16.4.2018	Έκθεση της ΕΕ σχετικά με την εφαρμογή και συμμόρφωση με τα πρότυπα για το θείο στα καύσιμα πλοίων, όπως ορίζονται στην οδηγία (ΕΕ) 2016/802.
17.5.2018	Πρόταση κανονισμού σχετικά με τον καθορισμό προτύπων επιδόσεων για τις εκπομπές CO_2 των νέων βαρέων επαγγελματικών οχημάτων.
	Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Οδεύοντας προς την αυτοματοποιημένη κινητικότητα: Μια στρατηγική της ΕΕ για την κινητικότητα του μέλλοντος».
18.5.2018	Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 2018/732, σχετικά με κοινή μεθοδολογία σύγκρισης της τιμής ανά μονάδα των εναλλακτικών καυσίμων σύμφωνα με την οδηγία 2014/94/ΕΕ.
2.7.2018	Κανονισμός (ΕΕ) 2018/932 της Επιτροπής, όσον αφορά τον έλεγχο μέσω φορητών συστημάτων μέτρησης εκπομπών (PEMS) και τις απαιτήσεις για την έγκριση τύπου για συνήθη κλίμακα καυσίμων.
9.7.2018	Κανονισμός (ΕΕ) 2018/956 για την παρακολούθηση και τη δήλωση των εκπομπών CO_2 και της κατανάλωσης καυσίμου από τα νέα βαρέα επαγγελματικά οχήματα.

Εθνικές εξελίξεις

Την περίοδο αναφοράς της παρούσας δημοσιεύθηκε η ετήσια έκθεση ποιότητας της ατμόσφαιρας του ΥΠΕΝ για το έτος 2017. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα, *«[η] διαχρονική εξέλιξη των τιμών δείχνει ότι, παρόλο που υπάρχουν στις διάφορες θέσεις, αυξομειώσεις των μέσων ετήσιων τιμών ρύπανσης από χρόνο σε χρόνο, υπάρχει τάση πτωτική ή τάση σταθεροποίησης, ανάλογα με το ρύπο. Η εξέλιξη αυτή μπορεί να αποδοθεί, κυρίως στην τεχνολογική αναβάθμιση του στόλου των Ι.Χ. αυτοκινήτων και των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς, στην εφαρμογή του μέτρου της κάρτας ελέγχου*

2015, για τον περιορισμό των εκπομπών ορισμένων ρύπων στην ατμόσφαιρα από μεσαίου μεγέθους μονάδες καύσης. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2DctS7M

καυσαερίων (ΚΕΚ), στα μέτρα ελέγχου εκπομπής ρύπων από διάφορες πηγές, στη χρήση καυσίμων με καλύτερες τεχνικές προδιαγραφές, στη λειτουργία των μέσων σταθερής τροχιάς, στη διευκόλυνση της κυκλοφορίας των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς, στη διείσδυση του φυσικού αερίου στον οικιακό, βιομηχανικό και τριτογενή τομέα, στην ολοκλήρωση των μεγάλων κυκλοφοριακών έργων κ.λ.π.».[432]

Η έκθεση αυτή αποτυπώνει τα αποτελέσματα του Εθνικού Δικτύου Παρακολούθησης της Ατμοσφαιρικής Ρύπανσης (ΕΔΠΑΡ), το οποίο αποτελεί το δίκτυο των εγκατεστημένων σταθμών παρακολούθησης της ποιότητας της ατμόσφαιρας σε διάφορες πόλεις της χώρας[433] για συγκεκριμένους ατμοσφαιρικούς ρύπους. Ωστόσο, δεν καταγράφουν όλοι οι σταθμοί όλους τους ατμοσφαιρικούς ρύπους που προβλέπει η σχετική νομοθεσία, παρουσιάζοντας έτσι μία ελλιπή εικόνα της κατάστασης της ποιότητας της ατμόσφαιρας.

Στο λεκανοπέδιο της Αττικής, το 2017 σημειώθηκαν σε ορισμένους σταθμούς περιστατικά υπέρβασης των οριακών τιμών ορισμένων ρύπων. Συγκεκριμένα, καταγράφηκαν α) υπερβάσεις των οριακών τιμών για τα αιωρούμενα σωματίδια (PM_{10}), οι οποίες όμως οφείλονταν σε φυσικό αίτιο (μεταφορά σκόνης από τη Σαχάρα) και για τις οποίες ελήφθησαν βραχυπρόθεσμα μέτρα,[434] β) υπερβάσεις των οριακών τιμών του διοξείδιου του αζώτου (NO_x) και γ) υπερβάσεις των οριακών τιμών του όζοντος (O_3).[435] Επίσης, υπερβάσεις των οριακών τιμών των αιωρούμενων σωματιδίων (PM_{10}) σημειώθηκαν στη Θεσσαλονίκη, τον Βόλο και τη Λάρισα.[436]

Η ορθή χωροθέτηση και η συνεχής λειτουργία των σταθμών παρακολούθησης αποτελούν ζητήματα μείζονος σημασίας. Όπως επισημάνθηκε και από τους συμμετέχοντες στη διαδικασία δημόσιας διαβούλευσης για τον έλεγχο της καταλληλότητας των οδηγιών για την ποιότητα της ατμόσφαιρας, είναι απαραίτητη η γεωγραφική επέκταση του δικτύου παρακολούθησης των κρατών μελών, αποφεύγοντας τα διοικητικά όρια κατά τον καθορισμό των ζωνών παρακολούθησης.[437] Στην Ελλάδα, το δίκτυο παρακολούθησης καλύπτει ορισμένες μόνο πόλεις, ενώ δεν λειτουργούν σταθερά όλοι οι σταθμοί παρακολούθησης.

Κρίσιμο ζήτημα αποτελεί η πρόσβαση των πολιτών στην πληροφορία και τα δεδομένα σχετικά με την ποιότητα της ατμόσφαιρας. Πρόκειται για κατεξοχήν περιβαλλοντική πληροφορία, στην οποία έχουν δικαίωμα πρόσβασης όλοι οι πολίτες. Είναι σημαντικό οι αρμόδιες αρχές να συλλέγουν αξιόπιστα και επίκαιρα δεδομένα σχετικά με την ποιότητα της ατμόσφαιρας και να τα διαθέτουν απευθείας, δημοσίως και εγκαίρως στους πολίτες.

Η κατάσταση της ατμόσφαιρας συνδέεται άρρηκτα και με τις εκπομπές ατμοσφαιρικών ρύπων προερχόμενες από τη βιομηχανία. Φέτος, βρέθηκε στο επίκεντρο του δημοσίου διαλόγου[438] το ζήτημα της πρόσβασης των πολιτών σε στοιχεία περί της λειτουργίας εγκαταστάσεων του κλάδου της τσιμεντοβιομηχανίας, και συγκεκριμένα σχετικά με τη χρήση εναλλακτικών καυσίμων. Οι

---

[432] ΥΠΕΝ (2018, Ιούλιος). Ετήσια έκθεση ποιότητας της ατμόσφαιρας 2017. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2zBnNxX

[433] ΥΠΕΝ (2018, Ιούλιος). Ετήσια έκθεση ποιότητας της ατμόσφαιρας 2017, 100. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2zBnNxX

[434] Κατ' ουσίαν πρόκειται για συστάσεις προς τους πολίτες. Βλ. ενδεικτικά ΥΠΕΝ (2017, 26 Δεκεμβρίου). Δελτίο τύπου. Καταγραφή υψηλών τιμών συγκεντρώσεων αιωρούμενων σωματιδίων- Συστάσεις για τη χρήση τζακιών και θερμαστρών στερεών καυσίμων. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2JMLw2T

[435] ΥΠΕΝ (2018, Ιούλιος). Ετήσια έκθεση ποιότητας της ατμόσφαιρας 2017, 39 επ. και 44. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2zBnNxX

[436] ΥΠΕΝ (2018, Ιούλιος). Ετήσια έκθεση ποιότητας της ατμόσφαιρας 2017, 78 επ. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2zBnNxX. Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, ως αρμόδια για τη λειτουργία των σταθμών μέτρησης στη Θεσσαλονίκη, αναρτά σε σχετικό ιστότοπο ημερησίως δελτία για την ποιότητα της ατμόσφαιρας και ανακοινώνει σε περίπτωση υπέρβασης των οριακών τιμών συστάσεις προς τους πολίτες. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2SW4RmD. Η Περιφέρεια Θεσσαλίας, ως αρμόδια για τη λειτουργία των σταθμών μέτρησης στο Βόλο και τη Λάρισα, αναρτά ελλιπώς σε σχετικό ιστότοπο δελτία για την ποιότητα της ατμόσφαιρας. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2JS7Zfi

[437] European Commission. (2018, June 18). EC Stakeholder workshop to support the fitness check of the EU ambient air quality directives. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2rOq59U

[438] Βουλή των Ελλήνων. Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Προστασίας Περιβάλλοντος (2018, 16 Μαΐου). Ημερήσια διάταξη με θέμα «Καύση εναλλακτικών καυσίμων στην Ελληνική Τσιμεντοβιομηχανία». Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2QywwZn

πολίτες του Βόλου διεκδίκησαν μέσω πολιτικών παρεμβάσεων πρόσβαση σε στοιχεία σχετικά με την ποιότητα της ατμόσφαιρας της πόλης τους, σχετικά με τις εκπομπές εγκατάστασης του κλάδου της τσιμεντοβιομηχανίας που δραστηριοποιείται στην ευρύτερη περιοχή και σχετικά με τις επιπτώσεις στην ατμόσφαιρα και τη δημόσια υγεία από τη χρήση εναλλακτικών καυσίμων.

Σε απάντηση προς τους πολίτες του Βόλου ο Αναπληρωτής Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας αναγνώρισε το δικαίωμά τους για πρόσβαση στα στοιχεία,[439] ανακοίνωσε την προώθηση της επικαιροποίησης του πρωτοκόλλου εθελοντικής συνεργασίας της Ένωσης Τσιμεντοβιομηχανιών με την πολιτεία και τη συγκρότηση Επιτροπής Κοινωνικού Ελέγχου, η οποία *«θα αποτελείται από εκπροσώπους των τοπικών αυτοδιοικητικών, κοινωνικών, επαγγελματικών και επιστημονικών Φορέων και θα έχει ως αντικείμενο την παρακολούθηση της χρήσης εναλλακτικών καυσίμων στο συγκεκριμένο εργοστάσιο, την πληροφόρηση της τοπικής κοινωνίας, αλλά και την ενίσχυση μέτρων αντιρρύπανσης και περιβαλλοντικού ελέγχου»*.[440]

Η ενωσιακή νομοθεσία και η εθνική νομοθεσία ενσωμάτωσης προβλέπουν την υποχρεωτική εκπόνηση σχεδίων ποιότητας της ατμόσφαιρας από τις αρμόδιες αρχές, σε περίπτωση που σε κάποιον οικισμό ή ζώνη η συγκέντρωση ορισμένων ρύπων υπερβαίνει τις τιμές στόχους ή τις οριακές τιμές που έχουν θεσπιστεί.[441] Τα σχέδια αυτά δύνανται να περιλαμβάνουν και μέτρα βραχυπρόθεσμης δράσης σε περίπτωση κινδύνου υπέρβασης ορίων συναγερμού.[442]

Το 2013 ο Περιφερειάρχης Θεσσαλίας εξέδωσε σχέδιο βραχυπρόθεσμης δράσης για την αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στην περιοχή του πολεοδομικού συγκροτήματος Βόλου-Ν. Ιωνίας, του Δήμου Βόλου Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας, της Περιφέρειας Θεσσαλίας. Όπως αναφέρει στο προοίμιό της η απόφαση, υφίστατο *«ανάγκη σχεδιασμού έκτακτων μέτρων και αποτελεσματικής αντιμετώπισης των έκτακτων καταστάσεων ατμοσφαιρικής ρύπανσης από αιωρούμενα σωματίδια στο Πολεοδομικό συγκρότημα Βόλου-Νέας Ιωνίας του Δήμου Βόλου που είναι σε θέση να δημιουργήσουν κινδύνους στην υγεία των κατοίκων»*. [443]

Σε περίπτωση που πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής των ως άνω διατάξεων στην περιοχή του Βόλου, είναι απαραίτητο να εκπονηθεί σχέδιο ποιότητας της ατμόσφαιρας για την περιοχή, το οποίο θα θεσπίζει τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να μειωθεί κατά το δυνατόν η περίοδος υπέρβασης.

Σύνταξη κεφαλαίου: Άννα Βαφειάδου

---

[439] ΥΠΕΝ (αχρονολόγητο). Δελτίο τύπου. Αν. ΥΠΕΝ, Σ. Φάμελλος: «Τα συστήματα μέτρησης ρύπων στις βιομηχανίες ανοικτά σε κάθε πολίτη». Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2JMIvzE

[440] ΥΠΕΝ (2018, 3 Μαΐου), Δελτίο τύπου. Πρόσκληση του ΥΠΕΝ για συγκρότηση Επιτροπής Κοινωνικού Ελέγχου για τη χρήση εναλλακτικών καυσίμων (RDF) στο εργοστάσιο ΑΓΕΤ - ΗΡΑΚΛΗΣ Βόλου. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2zI2vyK

[441] Άρθ. 23 οδηγίας 2008/50/ΕΚ για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα και καθαρότερο αέρα για την Ευρώπη. Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ L 152 της 11.6.2008, σ. 1 έως 44· Άρθ. 23 κ.υ.α. υπ' αριθμ. Η.Π. 14122/549/Ε.103/2011 Μέτρα για τη βελτίωση της ποιότητας της ατμόσφαιρας, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2008/50/ΕΚ «για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα και καθαρότερο αέρα για την Ευρώπη» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 21ης Μαΐου 2008» (Β' 488), όπως τροποποιήθηκε με την κ.υ.α. υπ' αριθμ. 174505/607/2017 (Β'1311) (εφεξής κ.υ.α. ενσωμάτωσης).

[442]Άρθ. 24 οδηγίας 2008/50/ΕΚ· Άρθρο 24 κ.υ.α. ενσωμάτωσης 2011, όπως ισχύει.

[443] Απόφαση Περιφερειάρχη Θεσσαλίας υπ' αριθμ. οικ. 5958/2013. Σχέδιο βραχυπρόθεσμης δράσης για την αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στην περιοχή του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Βόλου − Ν. Ιωνίας, του Δήμου Βόλου Περιφερειακής Ενότητας Μαγνησίας, της Περιφέρειας Θεσσαλίας, προοίμιο, σημείο 20 (Β'2489).

NEPO Σημαντική εθνική εξέλιξη αποτελεί η δημοσίευση των κειμένων της πρώτης αναθεώρησης των σχεδίων διαχείρισης λεκανών και των πρώτων σχεδίων διαχείρισης πλημμύρας, ενισχύοντας την ολοκληρωμένη διαχείριση των υδάτινων πόρων. Σε ενωσιακό επίπεδο, βρίσκεται σε εξέλιξη η αξιολόγηση του νομικού οπλοστασίου των οδηγιών για τα ύδατα και για τις πλημμύρες, γεγονός που έχει κινητοποιήσει τις περιβαλλοντικές οργανώσεις της ΕΕ.

Εισαγωγή

Τα γλυκά νερά αν και καλύπτουν λιγότερο από το 1% της επιφάνειας της γης, αποτελούν οικότοπο για ποσοστό μεγαλύτερο του 10% των γνωστών ζώων και για το 1/3 περίπου των γνωστών σπονδυλωτών. Σύμφωνα, όμως, με την πρόσφατη έκθεση του WWF με τίτλο «ζωντανός πλανήτης», από το 1970 έως το 2014 καταγράφηκε δραματική μείωση των πληθυσμών που διαβιούν σε αυτά κατά 83%.[444] Η μείωση αυτή είναι ενδεικτική της υποβάθμισης που υφίστανται τα ύδατα παγκοσμίως.[445] Το 2000, εισήχθη στην κοινοτική (ενωσιακή πλέον) νομοθεσία η πρωτοποριακή έννοια της ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτινων πόρων[446] στοχεύοντας έως το 2015 και το αργότερο έως το 2027, στην επίτευξη της καλής κατάστασης των υδάτων, στην αποφυγή της περαιτέρω υποβάθμισης και στην αποκατάστασή τους.[447]

Φέτος, συμπληρώνονται δεκαοχτώ χρόνια από την υιοθέτηση της οδηγίας πλαίσιο για τα ύδατα 2000/60/ΕΚ[448] και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει κινήσει την προβλεπόμενη σε αυτή διαδικασία επανεξέτασης της οδηγίας,[449] η οποία αναμένεται να ολοκληρωθεί στα τέλη του 2019.[450] Στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, τη στιγμή της συγγραφής της παρούσας έκθεσης, διεξάγεται δημόσια διαβούλευση αφενός σχετικά με τη συνεισφορά της οδηγίας πλαίσιο για τα ύδατα στη βιώσιμη διαχείριση των υδάτων και στη βελτίωση της κατάστασης των υδάτινων σωμάτων, και αφετέρου σχετικά με τη συνεισφορά της οδηγίας για τις πλημμύρες[451] στη λήψη στρατηγικών για τη μείωση του κινδύνου πλημμύρας στην Ευρώπη.[452]

[444] WWF. 2018. Living Planet Report 2018. Aiming Higher. Grooten, M. and Almond, R.E.A.(Eds). WWF, Gland, Switzerland, 66, 95. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2EOmUba

[445] Η σύνθεση και η αφθονία της ιχθυοπανίδας στα ύδατα αποτελεί βιολογικό στοιχείο της οικολογικής κατάστασης των υδάτων. Βλ. Παράρτημα V, 1.1, οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων.

[446] Η έννοια της ολοκληρωμένης διαχείρισης προϋποθέτει τη σύνδεση και με άλλους τομείς της κοινοτικής πολιτικής (π.χ. ενεργειακή, γεωργική και αλιευτική) και αντιδιαστέλλεται προς την προηγούμενη τομεακή προσέγγιση των πολιτικών και των νομοθετικών πράξεων. Επίσης, η έννοια αυτή αναφέρεται και σε ένα διευρυμένο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, στο οποίο υπάγονται τα εσωτερικά (επιφανειακά και υπόγεια), τα μεταβατικά και τα παράκτια ύδατα.

[447] Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων.

[448] Η έναρξη ισχύος της ξεκινά από τη δημοσίευσή της στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ήτοι από την 22 Δεκεμβρίου 2000.

[449] Άρθ. 19 παρ. 2, οδηγίας 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων. Κατά τη διαδικασία αυτή θα επανεξεταστούν (α) η οδηγία πλαίσιο για τα ύδατα, οι δύο «θυγατρικές» οδηγίες, ήτοι (β) η οδηγία 2006/118/ΕΚ σχετικά με την προστασία των υπόγειων υδάτων από τη ρύπανση και την υποβάθμιση, και (γ) η οδηγία 2008/105/ΕΚ σχετικά με πρότυπα ποιότητας περιβάλλοντος στον τομέα της πολιτικής των υδάτων, και τέλος (δ) η οδηγία 2007/60/ΕΚ για τις πλημμύρες.

[450] European Commission (2017, October 20). Evaluation roadmap. Fitness check of the Water Framework Directive and the Floods Directive. Ref. Ares (2017) 5128184. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2kkYJ70

[451] Οδηγία 2007/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2007, για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας.

[452]European Commission. (2018, September 17). Public consultation. Fitness Check of the Water Framework Directive and the Floods Directive. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2xDpRVb

Η οδηγία πλαίσιο για τα ύδατα αποτελεί κρίσιμο οπλοστάσιο[453] για την ενίσχυση της γνώσης για την κατάσταση των υδάτων και τη βελτίωση της κατάστασής τους μέσω της συντονισμένης λήψης μέτρων από κοινού και με άλλες πολιτικές της ΕΕ με τη βοήθεια εθνικών και ευρωπαϊκών χρηματοδοτικών εργαλείων. Η διασφάλιση του υψηλού αυτού επιπέδου νομικής θωράκισης των υδάτων αποτελεί ζήτημα μείζονος σημασίας. Ενώ, τυχόν ελλείψεις στην ενσωμάτωση της οδηγίας από τα κράτη μέλη μπορούν να θεραπευθούν εστιάζοντας στην ορθή εφαρμογή των προβλέψεων της οδηγίας, παρά με την τροποποίηση της τελευταίας.[454]

Το βασικό εργαλείο σχεδιασμού που εισάγει η οδηγία 2000/60/ΕΚ είναι το Σχέδιο Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών (ΣΔΛΑΠ). Σύμφωνα με τις προβλέψεις της οδηγίας, τα κράτη μέλη όφειλαν να δημοσιεύσουν τα σχέδια διαχείρισης των υδάτων που βρίσκονται είτε εξ' ολοκλήρου, είτε εν μέρει στην επικράτειά τους, το αργότερο έως το 2009.[455] Ακολούθως, η πρώτη αναθεώρηση των σχεδίων διαχείρισης έπρεπε να λάβει χώρα το αργότερο έως το 2015 και στη συνέχεια κάθε επόμενη αναθεώρηση προβλέπεται ότι θα εκπονείται ανά εξαετία (2021 και 2027).[456]

Την περίοδο αναφοράς της παρούσας, δημοσιεύθηκε η έκθεση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος σχετικά με την κατάσταση των υδάτων στην Ευρώπη, με βάση τα αναθεωρημένα σχέδια που εκπόνησαν τα κράτη μέλη το 2015, τα οποία προγραμματίζουν τον δεύτερο κύκλο εφαρμογής, ήτοι την περίοδο 2015-2021. Σύμφωνα με την έκθεση αυτή, την περίοδο 2010-2015 μόνο το 40% των υπό παρακολούθηση υδάτων της Ευρώπης βρέθηκε να καλύπτει τις απαιτήσεις της οδηγίας για καλή και άριστη κατάσταση των υδάτων.[457]

Στην παραπάνω έκθεση δεν εμπεριέχονται στοιχεία για την Ελλάδα, καθότι η πρώτη αναθεώρηση των σχεδίων διαχείρισης της χώρας ολοκληρώθηκε στο τέλος του 2017.

Στις ακόλουθες γραμμές παρατίθενται οι εξελίξεις της περιόδου αναφοράς σχετικά με τη διαχείριση των πολύτιμων υδάτινων πόρων, και συγκεκριμένα τα δημοσιευθέντα κείμενα της πρώτης αναθεώρησης των σχεδίων διαχείρισης υδάτων και τα σχέδια διαχείρισης κινδύνων πλημμύρας, οι εξελίξεις στην ενωσιακή και εθνική νομοθεσία για το πόσιμο νερό, τα λύματα και τις επιπτώσεις της γεωργίας στα ύδατα.

Σχέδια διαχείρισης λεκανών απορροής ποταμών

Λίγες μέρες πριν την εκπνοή του 2017 δημοσιεύθηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως οι αποφάσεις της Εθνικής Επιτροπής Υδάτων περί έγκρισης της πρώτης αναθεώρησης των ΣΔΛΑΠ για

---

[453]Βλ. σχετικά με το άμεσο αποτέλεσμα της οδηγίας πλαίσιο για τα ύδατα «[…] Η πρακτική αποτελεσματικότητα της οδηγίας 2000/60, καθώς και ο σχετικός με την προστασία του περιβάλλοντος σκοπός της […], απαιτούν να έχουν οι μεν ιδιώτες τη δυνατότητα να επικαλούνται ενώπιον δικαστηρίου την οδηγία αυτή, τα δε εθνικά δικαστήρια τη δυνατότητα να τη λαμβάνουν υπόψη τους ως στοιχείο του δικαίου της Ένωσης, προκειμένου, μεταξύ άλλων, να ελέγξουν αν η εθνική αρχή που χορήγησε άδεια για έργο δυνάμενο να έχει επιπτώσεις στην κατάσταση των υδάτων τήρησε τις υποχρεώσεις τις οποίες υπέχει από το άρθρο 4 της ως άνω οδηγίας, ιδίως δε την υποχρέωση πρόληψης της υποβάθμισης της κατάστασης των υδατικών συστημάτων, και παρέμεινε, ως εκ τούτου, εντός των ορίων της διακριτικής ευχέρειας που παρέχει στις αρμόδιες εθνικές αρχές η προαναφερθείσα διάταξη (βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 25ης Ιουλίου 2008, Janecek, C-237/07, EU:C:2008:447, σκέψη 37, και της 8ης Νοεμβρίου 2016, Lesoochranárske zoskupenie VLK, C-243/15, EU:C:2016:838, σκέψη 44)». Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (δεύτερο τμήμα). Απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017. Protect Natur-,Arten- und Landschaftsschutz Umweltorganisation κατά Bezirkshauptmannschaft Gmünd. Υπόθεση C-664/15. ECLI:EU:C:2017:987, σκέψη 34η.

[454] Living Rivers Europe. (αχρονολόγητο). The EU Water Framework Directive-Fit for Purpose. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2Q8JpZU

[455] Άρθ. 13 παρ. 6, οδηγίας 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων.

[456] Άρθ. 13 παρ. 7, οδηγίας 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων.

[457]European Environment Agency (2018, July 3). European waters getting cleaner, but big challenges remain. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2INv0hd

το σύνολο της χώρας.[458] Επίσης δύο από τα αρχικώς εκπονηθέντα ΣΔΛΑΠ, τα οποία συζητήθηκαν φέτος ενώπιον του ανωτάτου διοικητικού δικαστηρίου, κρίθηκαν νόμιμα.[459]

Τα ΣΔΛΑΠ αποτελούν το βασικό εργαλείο σχεδιασμού και διαχείρισης του υδατικού δυναμικού, τόσο σε εθνικό όσο και διασυνοριακό επίπεδο, ώστε η έστω και καθυστερημένη[460] δημοσίευση της πρώτης αναθεώρησης των σχεδίων αποτελεί μία σημαντική και θετική εξέλιξη.

Τα νέα σχέδια έρχονται να *αντικαταστήσουν* τα πρώτα, όπως δηλώνεται ρητά στο πρώτο άρθρο των σχετικών εγκριτικών αποφάσεων.[461] Η οδηγία πλαίσιο για τα ύδατα (ΟΠΥ)[462] και η εθνική νομοθεσία ενσωμάτωσης[463] προβλέπουν την περιοδική ενημέρωση των ΣΔΛΑΠ προκειμένου τα τελευταία να αποτελούν δυναμικά εργαλεία, εμπεριέχοντα ενημερωμένα στοιχεία για την κατάσταση των υδάτων. Τα σχέδια αυτά στοχεύουν στην επίτευξη της καλής κατάστασης/καλού οικολογικού δυναμικού των υδάτων, μέσω της λήψης πρόσφορων και αποτελεσματικών μέτρων από τη διοίκηση. Ενώ, για τον προγραμματισμό των έργων και των δράσεων που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τα ύδατα θα πρέπει να λαμβάνονται, επίσης, υπόψη[464] τα οικεία Σχέδια Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας (ΣΔΚΠ)[465] και τα προβλεπόμενα στα υπό εκπόνηση οικεία Περιφερειακά Σχέδια για Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή (ΠεΣΠΚΑ).[466]

Η πρακτική αποτελεσματικότητα του σχεδιασμού προϋποθέτει την ενεργό συμμετοχή του κοινού,[467] των χρηστών του πόρου αυτού ζωτικής σημασίας, ήδη από πρώιμο στάδιο. Εξάλλου, τα ΣΔΛΑΠ αποτελούν «σχέδια» υπό την έννοια της οδηγίας 2001/42/ΕΚ,[468] ώστε θα πρέπει να δίνεται έγκαιρη και πραγματική ευκαιρία στο κοινό να εκφράσει τη γνώμη του εντός εύλογων χρονικών περιθωρίων

---

[458] Οι αποφάσεις της Εθνικής Επιτροπής Υδάτων για την έγκριση της πρώτης αναθεώρησης των Σχεδίων Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών (ΣΔΛΑΠ) των 14 Υδατικών Διαμερισμάτων (ΥΔ) της χώρας και των αντίστοιχων Στρατηγικών Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) δημοσιεύθηκαν το Δεκέμβριο του 2017 στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, τεύχος Β' με αριθ. φύλλων 4664, 4665, 4666, 4672, 4673, 4674, 4675, 4676, 4677, 4678, 4679, 4680, 4681 και 4682. Ημερομηνία, όμως, πραγματικής κυκλοφορίας των ΦΕΚ ήταν η 3η Ιανουαρίου 2018.

[459] ΣτΕ (Ε' τμήμα) 2462/2017 (Νόμιμο το ΣΔΛΑΠ του ΥΔ Βόρειας Πελοποννήσου σχετικά με τη διαχείριση της λίμνης Στυμφαλίας), διατακτικό· ΣτΕ (Ε' τμήμα) 2936/2017 (Νόμιμο το ΣΔΛΑΠ του ΥΔ Ηπείρου), διατακτικό.

[460] Η Ελλάδα είχε λάβει αιτιολογημένη γνώμη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την καθυστέρηση υιοθέτησης του δεύτερου κύκλου ΣΔΛΑΠ. European Commission (2017, 27th of April). Formal notice to Greece under art. 258 TFEU for the late adoption of the 2nd round of River Basin Management Plans under the Water Framework Directive. Infringement number 20172023. Η υπόθεση, όμως, έκλεισε την 7η Ιουνίου του 2018 μετά τη δημοσίευση και κοινοποίηση των αναθεωρημένων σχεδίων στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. ΥΠΕΝ (2018, 11 Ιουνίου). Δελτίο τύπου. Στο αρχείο της ΕΕ η 6ετής καθυστέρηση της Ελλάδας στα Σχέδια Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών (ΣΔΛΑΠ). Ανάκτηση από:https://bit.ly/2QTrG9p

[461] Βλ. άρθ. 1, παρ. 2 των αποφάσεων της Εθνικής Επιτροπής Υδάτων για την έγκριση της πρώτης αναθεώρησης των Σχεδίων Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών (ΣΔΛΑΠ) των 14 Υδατικών Διαμερισμάτων (ΥΔ) της χώρας και των αντίστοιχων Στρατηγικών Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ).

[462] Άρθ. 13 παρ. 7 και παράρτημα VII οδηγίας 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων.

[463] Νόμος 3199/2003 «Προστασία και διαχείριση των υδάτων - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000, όπως ισχύει» (ΦΕΚ Α' 280) · π.δ. 51/2007 «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για την ολοκληρωμένη προστασία και διαχείριση των υδάτων σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ "για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων" του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000, όπως ισχύει» (ΦΕΚ Α' 54).

[464] Βλ. άρθ. 2, παρ. 1, περίπτ. (ε) των αποφάσεων της Εθνικής Επιτροπής Υδάτων για την έγκριση της πρώτης αναθεώρησης των Σχεδίων Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών (ΣΔΛΑΠ) των 14 Υδατικών Διαμερισμάτων (ΥΔ) της χώρας και των αντίστοιχων Στρατηγικών Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ).

[465] Βλ. σχετικά εδώ: https://bit.ly/2JjljZw

[466] Δεν έχουν εκπονηθεί ακόμη. Βλ. σχετικά εδώ: https://bit.ly/2Atsk7C

[467] Σημείο 14, προοίμιο και άρθ. 14 οδηγίας 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων.

[468] Άρθ. 3, παρ. 2, περίπτ. α οδηγίας 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων· άρθ. 3, παρ. 1, περίπτ. α' κ.υ.α. αριθμ. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ. 107017/2006 (ΦΕΚ Β'1225) εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2001/42//ΕΚ, όπως ισχύει.

επί του προκαταρκτικού σχεδίου και της περιβαλλοντικής μελέτης (Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, ΣΜΠΕ).[469] Εν προκειμένω, διεξήχθη **δημόσια διαβούλευση** επί των προσχεδίων της πρώτης αναθεώρησης των ΣΔΛΑΠ και των σχετικών ΣΜΠΕ,[470] η οποία κρίθηκε «επιτυχής» από τη διοίκηση, παρά την ομολογούμενη μέτρια συμμετοχή πολιτών και ΜΚΟ.[471]

Ωστόσο, κατά τη διαδικασία δημόσιας διαβούλευσης δεν δόθηκε εύλογος χρόνος στο κοινό για τον σχολιασμό των προσχεδίων και των σχετικών ΣΜΠΕ. Τα προσχέδια έφεραν πολλαπλές ημερομηνίες,[472] η ανακοίνωση όμως της ανάρτησής τους έγινε την 21η Ιουλίου 2017.[473] Αυτή θεωρείται η εναρκτήρια ημερομηνία της εξάμηνης κατ' ελάχιστον προθεσμίας που επιτάσσει για το στάδιο αυτό της διαδικασίας η οδηγία πλαίσιο για τα ύδατα.[474] Οι ΣΜΠΕ αναρτήθηκαν λίγο αργότερα.[475] Η ανακοίνωση της ολοκλήρωσης της διαδικασίας δημόσιας διαβούλευσης και η σχεδόν ταυτόχρονη έγκριση της πρώτης αναθεώρησης των ΣΔΛΑΠ και των ΣΜΠΕ δημιουργεί ερωτηματικά σχετικά με την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας και κατά πόσο ελήφθησαν πραγματικά υπόψη οι παρατηρήσεις όσων συμμετείχαν. Βέβαια, εκπονήθηκαν εκθέσεις αξιολόγησης των αποτελεσμάτων της διαβούλευσης[476] για κάθε υδατικό διαμέρισμα, οι οποίες όμως δεν έχουν αναρτηθεί μέχρι σήμερα.

Επίσης, δεν υπήρξε έγκαιρη ενημέρωση του κοινού και των ενδιαφερόμενων φορέων για τις ημερίδες/σεμινάρια που διεξήχθησαν. Η ανακοίνωση διεξαγωγής των ημερίδων δημοσιευόταν στην ιστοσελίδα του ΥΠΕΝ[477] από μία έως τρεις ημέρες νωρίτερα, μη παρέχοντας κατ' αυτό τον τρόπο ικανό χρόνο στους ενδιαφερόμενους να παρευρεθούν σε αυτές, δεδομένης και της δυσκολίας

---

[469] Άρθ. 6, παρ. 1, 2 και 4 σε συνδυασμό με το άρθ. 5 οδηγία 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων· άρθ. 6, παρ. 1 και άρθ. 7 παρ. 4.2. κ.υ.α. αριθμ. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ. 107017/2006 (ΦΕΚ Β'1225) εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2001/42//ΕΚ, όπως ισχύει.

[470] Βλ. άρθ. 15 των αποφάσεων της Εθνικής Επιτροπής Υδάτων για την έγκριση της πρώτης αναθεώρησης των Σχεδίων Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών (ΣΔΛΑΠ) των 14 Υδατικών Διαμερισμάτων (ΥΔ) της χώρας και των αντίστοιχων Στρατηγικών Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ).

[471] Βλ. ενδεικτικά παρ. 1.4.3. Παράρτημα, Εθνική Επιτροπή Υδάτων. Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΦΕΚ Β'4681/2017)· παρ. 1.4.3. Παράρτημα, Εθνική Επιτροπή Υδάτων. Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Θεσσαλίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΦΕΚ Β'4682/2017)· παρ. 1.4.3. Παράρτημα, Εθνική Επιτροπή Υδάτων. Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Αττικής και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΦΕΚ Β'4672/2017)· παρ. 1.4.3. Παράρτημα, Εθνική Επιτροπή Υδάτων. Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΦΕΚ Β'4673/2017)· παρ. 1.4.3. Παράρτημα, Εθνική Επιτροπή Υδάτων. Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Μακεδονίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΦΕΚ Β'4676/2017).

[472] Οι ημερομηνίες σύνταξης και αναθεωρήσεων αναγράφονταν στο ίδιο το κείμενο των προσχεδίων (Μάιος, Ιούνιος, Ιούλιος και Σεπτέμβριος 2017).

[473] ΥΠΕΝ. (2017, 21 Ιουλίου). Δελτίο τύπου. Νέος ειδικά διαμορφωμένος ιστότοπος για τη διαβούλευση των Προσχέδιων της 1ης Αναθεώρησης των Σχεδίων Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2I8RxpL

[474] Βλ. άρθ. 14, παρ. 2 οδηγία 2000/60/ΕΚ της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων, το οποίο προβλέπει ότι «[τα] κράτη μέλη παρέχουν προθεσμία τουλάχιστον έξι μηνών για την υποβολή γραπτών παρατηρήσεων σχετικά με τα εν λόγω έγγραφα, προκειμένου να υπάρξει δυνατότητα ενεργού συμμετοχής και διαβουλεύσεων».

[475] Οι ημερομηνίες σύνταξης και αναθεώρησης αναγράφονταν στο κείμενο των ΣΜΠΕ (Ιούλιος, Αύγουστος και Σεπτέμβριος 2017).

[476] Κείμενα τεκμηρίωσης αριθ. 13 της 1ης Αναθεώρησης των ΣΔΛΑΠ των ΥΔ της χώρας.

[477] Βλ. ενδεικτικά: ΥΠΕΝ (2017, 11 Σεπτεμβρίου). Δελτίο τύπου. Ημερίδες για την 1η αναθεώρηση των Σχεδίων Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών και για τα Σχέδια Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας, στο Ηράκλειο Κρήτης. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2zp0hFz· ΥΠΕΝ (2017, 9 Οκτωβρίου). Δελτίο τύπου. Ημερίδες για την 1η αναθεώρηση των Σχεδίων Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών και για τα Σχέδια Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας στο Μεσολόγγι. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2PZIH1x.

μετακίνησης σε μία πόλη για ζητήματα που αφορούν και επηρεάζουν άμεσα περιοχή εκτάσεως περιφέρειας. Επιπρόσθετα, οι ημερίδες έλαβαν χώρα το Σεπτέμβριο και τον Οκτώβριο του 2017, σε χρόνο κατά τον οποίο δεν είχαν αναρτηθεί πλήρως όλα τα απαραίτητα έγγραφα.

Έως και σήμερα, μετά τη δημοσίευση των νέων ΣΔΛΑΠ, δεν έχουν αναρτηθεί τα **κείμενα τεκμηρίωσης**, τα οποία αποτελούν υποστηρικτικό υλικό των σχεδίων. Τα ΣΔΛΑΠ παρουσιάζουν με τρόπο συνοπτικό τα αποτελέσματα της αξιολόγησης της κατάστασης των υδάτων ανά υδατικό διαμέρισμα, όπως καταγράφεται από το Εθνικό Δίκτυο Παρακολούθησης Υδάτων.[478] Ωστόσο, είναι αναγκαία η δημοσίευση και των αναλυτικών κειμένων για την κατάσταση των υδάτων, ως εμπεριέχοντα περιβαλλοντική πληροφορία, υπό την έννοια της Σύμβασης του Άαρχους.[479] Άλλωστε, ο σχετικός ιστότοπος για την ανάρτηση των κειμένων αυτών λειτουργεί ήδη.[480]

Όπως είχαμε παρατηρήσει και στη τελευταία έκθεσή μας,[481] η Ειδική Γραμματεία Υδάτων (ΕΓΥ) είχε δημοσιεύσει **κείμενα μεθοδολογίας** προς τους συντάκτες των αναθεωρημένων ΣΔΛΑΠ προκειμένου να διασφαλισθεί η ομοιομορφία των αναθεωρημένων σχεδίων και να αποφευχθούν φαινόμενα αποκλίσεων που είχαν εντοπιστεί στα αρχικώς εκπονηθέντα σχέδια ανά συντάκτη/ανάδοχο μελετητικό γραφείο. Δεδομένου του έντονα τεχνικού χαρακτήρα της ΟΠΥ, η έκδοση των κειμένων αυτών μεθοδολογίας από τη διοίκηση ήταν απαραίτητη. Το γεγονός αυτό μαρτυρά και ο μεγάλος αριθμός κατευθυντήριων κειμένων που έχει εκδώσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την εφαρμογή της οδηγίας.[482]

Κατά την περίοδο αναφοράς της παρούσας έκθεσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε το **κατευθυντήριο κείμενο για την εφαρμογή του άρθρου** 4 **παρ**. 7 **της ΟΠΥ**.[483] Η διάταξη αυτή εισάγει εξαίρεση στην επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων της οδηγίας, δηλαδή της καλής οικολογικής κατάστασης/καλού οικολογικού δυναμικού, είτε λόγω νέων τροποποιήσεων των

[478] Πρόκειται για ένα δίκτυο το οποίο έχουν λειτουργούν πέντε δημόσιοι φορείς, υπό την επίβλεψη της Ειδικής Γραμματείας Υδάτων (ΕΓΥ) και περιλαμβάνει πάνω από 2.000 σταθμούς παρακολούθησης της κατάστασης των υδάτων. Η ιστοσελίδα είναι διαθέσιμη εδώ: http://nmwn.ypeka.gr/. Ωστόσο, δεν είναι επικαιροποιημένη, ούτε λειτουργεί πλήρως. Ενώ, επικαιροποιημένα γεωχωρικά δεδομένα με διακρίσεις για την κατάσταση των υδάτων είναι διαθέσιμα εδώ: http://wfdgis.ypeka.gr/.

[479]Η Σύμβαση για την πρόσβαση στις πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα υπεγράφη στις 25 Ιουνίου 1998 στην πόλη Άαρχους της Δανίας και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ν. 3422/2005 (ΦΕΚ'Α 303). Το άρθ. 2 παρ. 3 ορίζει ως περιβαλλοντική πληροφορία «κάθε πληροφορία υπό γραπτή, παραστατική, προφορική, ηλεκτρονική ή οποιαδήποτε άλλη υλική μορφή σχετικά με: (α) Την κατάσταση στοιχείων του περιβάλλοντος, όπως είναι ο αέρας και η ατμόσφαιρα, τα ύδατα, το έδαφος, η γη, το τοπίο και οι φυσικές τοποθεσίες, η βιοποικιλότητα και οι συνιστώσες της, συμπεριλαμβανομένων των γενετικώς τροποποιημένων οργανισμών, καθώς και την αλληλεπίδραση μεταξύ των στοιχείων αυτών […]». Ενώ, το άρθ. 5 προβλέπει ότι «2. Κάθε Μέρος εξασφαλίζει ότι, εντός του πλαισίου της εθνικής νομοθεσίας, οι Δημόσιες Αρχές διαθέτουν περιβαλλοντικές πληροφορίες στο κοινό κατά διαφανή τρόπο και ότι οι εν λόγω περιβαλλοντικές πληροφορίες είναι πράγματι ευπρόσιτες, μεταξύ άλλων, με την: […] (β) Καθιέρωση και διατήρηση πρακτικών ρυθμίσεων, όπως: (i) Καταλόγων, μητρώων ή φακέλων προσιτών στο κοινό […].3. Κάθε Μέρος εξασφαλίζει την προοδευτική διάθεση περιβαλλοντικών πληροφοριών σε ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων οι οποίες είναι ευπρόσιτες στο κοινό μέσω δημόσιων τηλεπικοινωνιακών δικτύων […]».

[480] Βλ. σχετικά εδώ: https://bit.ly/2JhlhBy

[481] WWF Ελλάς. (2017). Νόμος και περιβάλλον στην Ελλάδα – Έκθεση 2017 για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, 156. Ανάκτηση από:http://www.wwf.gr/images/pdfs/WWF-NOMOreport-2017-Final16Oct2017.pdf

[482] European Commission. (2003-2017). WFD Guidance Documents. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2NmJSFE. Πρβλ. σημείο 49, προοίμιο οδηγίας 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων, *«[θ]α πρέπει να καθοριστούν τεχνικές προδιαγραφές για να εξασφαλισθεί μια συνεκτική προσέγγιση στην Κοινότητα ως μέρος της παρούσας οδηγίας. […] Προκειμένου να προωθηθεί η πλήρης κατανόηση και η συνεπής εφαρμογή των κριτηρίων για το χαρακτηρισμό των περιοχών λεκάνης απορροής ποταμού και αξιολόγησης της κατάστασης των υδάτων, η Επιτροπή μπορεί να θεσπίσει κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή των κριτηρίων αυτών»*.

[483]European Commission. (2017). Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive and the Floods Directive. Exemptions to the Environmental Objectives according to Article 4(7) (Guidance Document No. 36). Ανάκτηση από:https://bit.ly/2C9Sazj

φυσικών χαρακτηριστικών των υδάτων (υδρομορφολογική αλλοίωση),[484] είτε λόγω νέων ανθρώπινων δραστηριοτήτων βιώσιμης ανάπτυξης, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις.

Σύμφωνα με την τελευταία έκθεση[485] του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για το Περιβάλλον για την αξιολόγηση της κατάστασης των υδάτων στην Ευρώπη[486] και των πιέσεων που δέχονται, η υδρομορφολογική αλλοίωση[487] συνιστά την κυριότερη πίεση για τα επιφανειακά ύδατα, επηρεάζοντας το 40% αυτών.[488] Η υδρομορφολογική αλλοίωση ενός επιφανειακού υδάτινου σώματος συντελείται ποικιλοτρόπως, όπως για παράδειγμα με την ευθυγράμμιση ή τη δημιουργία καναλιών, την οριοθέτηση των ρεμάτων και τα φράγματα, προς εξυπηρέτηση διαφόρων σκοπών (π.χ. ύδρευση, άρδευση, παραγωγή ενέργειας ή αντιπλημμυρική προστασία), και εμποδίζει την επίτευξη καλής οικολογικής κατάστασης. Ενώ η σύγχρονη τάση στη διαχείριση των υδάτων προκρίνει όλο και πιο έντονα την αποκατάσταση των φυσικών διεργασιών των υδάτων.[489]

Το κατευθυντήριο κείμενο υπ' αριθ. 36 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στοχεύει στην αποσαφήνιση μίας σειράς ζητημάτων που ανακύπτουν κατά την εφαρμογή της εξαίρεσης του άρθρου 4 παρ. 7 της ΟΠΥ, με κυριότερο αυτών τη λεπτομερή περιγραφή του συλλογισμού για τον έλεγχο εφαρμογής της διάταξης αυτής.[490] Ενώ, εναπόκειται στα κράτη μέλη να εκπονήσουν ένα λεπτομερή οδηγό εφαρμογής της διάταξης, ώστε να συμβαδίζει με τη νομική, διοικητική και τεχνική πραγματικότητα κάθε κράτους μέλους.[491]

Σχετικά, η ΕΓΥ είχε δημοσιεύσει, ήδη από το Νοέμβριο του 2016, το κείμενο μεθοδολογίας για τον προσδιορισμό των εξαιρέσεων του άρθρου 4 παρ. 7 περί νέων τροποποιήσεων.[492]

---

[484]Κατά το κατευθυντήριο κείμενο: «if Article 4(7) is applied for a new modification to the physical characteristics of a surface water body (hydromorphological alteration), a water body might then qualify to be designated as HMWB [highly modified water body] in the next RBMP [river basin management plan] where the water body is deteriorated / cannot reach Good Ecological Status. […] Once a water body is designated as HMWB following the Article 4(7) exemption and Article 4(3) test, HMWB designation needs to be checked every 6 years in subsequent RBMPs whether the requirements for HMWB designation and GEP are achieved». Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive and the Floods Directive. Guidance Document No. 36. Exemptions to the Environmental Objectives according to Article 4(7), 65 επ. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2C9Sazj

[485] European Environment Agency. (2018). European waters - Assessment of status and pressures (EEA Report No 7/2018).

[486] Η έκθεση αφορά στη μελέτη των στοιχείων που συλλέχθηκαν κατά το δεύτερο κύκλο των ΣΔΛΑΠ. Κατά τον χρόνο εκπόνησης της έκθεσης, όμως, η Ελλάδα δεν είχε ολοκληρώσει ακόμη τον δεύτερο κύκλο ΣΔΛΑΠ (1η αναθεώρηση), ώστε δεν συμπεριελήφθη. European Environment Agency. (2018). European waters - Assessment of status and pressures (EEA Report No 7/2018), 15.

[487] Τα υδρομορφολογικά στοιχεία, αποτελούν ποιοτικά στοιχεία για την ταξινόμηση της οικολογικής κατάστασης των υδάτων και αφορούν στο υδρολογικό καθεστώς, στη συνέχεια του ποταμού και τις μορφολογικές συνθήκες αυτού. Βλ. Παράρτημα V οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων.

[488] European Environment Agency. (2018). European waters - Assessment of status and pressures (EEA Report No 7/2018), 7.

[489] European Environment Agency. (2018). European waters - Assessment of status and pressures (EEA Report No 7/2018), 10 και 72 επ. Βλ. επίσης, United Nations. (2018). UN World Water Development Report – Nature-based solutions for water. Επίσης, η φετινή παγκόσμια ημέρα νερού ήταν αφιερωμένη από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών στη φύση και συγκεκριμένα στην αναζήτηση τρόπων με τους οποίους η τελευταία μπορεί να μας βοηθήσει να αντιμετωπίσουμε τις διαρκώς εντεινόμενες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα ύδατα. Βλ. περισσότερα εδώ: https://bit.ly/2Cipwb2

[490] Το κείμενο αυτό, ερμηνεύοντας την ΟΠΥ, διευκρινίζει τη διάκριση μεταξύ της αξιολόγησης εφαρμογής (applicability assessment) και του ελέγχου (test) του άρθρου 4 παρ. 7 της οδηγίας. European Commission. (2017). Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive and the Floods Directive. Exemptions to the Environmental Objectives according to Article 4(7) (Guidance Document No. 36), 16 επ. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2C9Sazj

[491]European Commission. (2017). Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive and the Floods Directive. Exemptions to the Environmental Objectives according to Article 4(7) (Guidance Document No. 36), 2. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2C9Sazj

[492] Ειδική Γραμματεία Υδάτων. (2016, Νοέμβριος). 1η Αναθεώρηση σχεδίων διαχείρισης λεκανών απορροής ποταμών των υδατικών διαμερισμάτων – Εφαρμογή του άρθρου 4.7 της οδηγίας 2000/60/ΕΚ. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2Omfws1

Σύμφωνα με το κείμενο αυτό, η εξέταση υπαγωγής στην ως άνω διάταξη λαμβάνει χώρα κατά τον σχεδιασμό, ήτοι κατά την εκπόνηση των ΣΔΛΑΠ, οι λόγοι υπαγωγής εκτίθενται αναλυτικά στα σχέδια αυτά και αναθεωρούνται ανά εξαετία. Εν προκειμένω, κατά την πρώτη αναθεώρηση των ΣΔΛΑΠ δεν συμπεριελήφθησαν νέα έργα στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 παρ. 7 της οδηγίας,[493] ενώ σε ορισμένα υδατικά διαμερίσματα διατηρήθηκε σε ισχύ η υπαγωγή έργων στην ως άνω εξαίρεση που είχε χορηγηθεί στα πρώτα ΣΔΛΑΠ.[494] Ωστόσο, τα έργα αυτά όφειλαν να εξεταστούν εκ νέου (έλεγχος άρθρου 4 παρ. 7) και να μνημονευθούν οι σχετικοί λόγοι διατήρησης τους ή μη στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης αυτής.

Το κείμενο μεθοδολογίας εμπεριέχει, επίσης, προβλέψεις για έργα τα οποία εμπίπτουν μεν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 παρ. 7 της οδηγίας, αλλά προγραμματίζονται και αναπτύσσονται εντός του κύκλου εφαρμογής των σχεδίων, ήτοι εντός της εξαετίας.[495] Ώστε, στην περίπτωση αυτή, το κείμενο διακρίνει (α) μεταξύ των έργων που εμπίπτουν στη διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης,[496] και (β) αυτών που δεν εμπίπτουν στη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης, αλλά μόνο στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4 παρ. 7.

Στην πρώτη περίπτωση (α) ο έλεγχος εφαρμογής της εξαίρεσης του άρθρου 4 παρ. 7 της οδηγίας γίνεται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας περιβαλλοντικής αδειοδότησης.[497] Ενώ, (β) για τα έργα που δεν εμπίπτουν στη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης, η αξιολόγηση εφαρμογής του άρθρου 4 παρ. 7 της οδηγίας γίνεται κατά τη διαδικασία αδειοδότησής τους με βάση τις προβλέψεις

[493] Βλ. από τα μελετώμενα ΣΔΛΑΠ της πρώτης αναθεώρησης, παρ. 8.5, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β' 4681/2017)· παρ. 8.5, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Θεσσαλίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β' 4682/2017)· παρ. 8.5, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Αττικής και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β' 4672/2017)· παρ. 8.5, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β' 4673/2017)· παρ. 8.5, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Μακεδονίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β' 4676/2017).

[494] Βλ. από τα μελετώμενα ΣΔΛΑΠ της πρώτης αναθεώρησης, τα οποία διατήρησαν σε ισχύ τις εξαιρέσεις των πρώτων ΣΔΛΑΠ με σχετική αναφορά σε υποσημείωση, παρ. 8.5, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β' 4681/2017)· παρ. 8.5, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Θεσσαλίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β' 4682/2017)· παρ. 8.5, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Μακεδονίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β' 4676/2017).

[495] Συγκεκριμένα, «[οι] λόγοι που οδηγούν στην εφαρμογή του 4.7 θα πρέπει να αναφέρονται στο Σχέδιο Διαχείρισης Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος το οποίο αναθεωρείται ανά εξαετία. Αυτό δε σημαίνει ότι η αξιολόγηση ενός έργου κατά το άρθρο 4.7 πρέπει να γίνεται στο πλαίσιο κατάρτισης της αναθεώρησης των Σχεδίων Διαχείρισης», Ειδική Γραμματεία Υδάτων. (2016, Νοέμβριος). 1η Αναθεώρηση σχεδίων διαχείρισης λεκανών απορροής ποταμών των υδατικών διαμερισμάτων – Εφαρμογή του άρθρου 4.7 της οδηγίας 2000/60/ΕΚ, 14. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2Omfws1

[496] Βλ. ν. 4014/2011 «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος» (Α'209), όπως ισχύει· υ.α. ΥΠΕΝ αριθμ. ΔΙΠΑ/οικ. 37674/2016 «Τροποποίηση και κωδικοποίηση της υπουργικής απόφασης 1958/2012 - Κατάταξη δημοσίων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες και υποκατηγορίες σύμφωνα με το άρθρο 1 παράγραφος 4 του Ν. 4014/21.9.2011 (ΦΕΚ 209/Α/2011)» όπως ισχύει.

[497] Ειδική Γραμματεία Υδάτων. (2016, Νοέμβριος). 1η Αναθεώρηση σχεδίων διαχείρισης λεκανών απορροής ποταμών των υδατικών διαμερισμάτων – Εφαρμογή του άρθρου 4.7 της οδηγίας 2000/60/ΕΚ, 9. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2Omfws1

του κειμένου αυτού,[498] ήτοι κατά την εισαγόμενη με τα κείμενα της πρώτης αναθεώρησης ΣΔΛΑΠ νέα διαδικασία.[499]

Η ΟΠΥ επιτάσσει οι λόγοι υπαγωγής στις εξαιρέσεις από τους περιβαλλοντικούς στόχους της καλής κατάστασης/καλού οικολογικού δυναμικού των υδάτων να εκτίθενται αναλυτικά στα ΣΔΛΑΠ, ώστε να παρέχεται η δυνατότητα στο κοινό να εκφρασθεί κατά τη διαδικασία της δημόσιας.

Στην περίπτωση, όμως, των έργων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθ. 4 παρ. 7 της οδηγίας που προγραμματίζονται και αναπτύσσονται εντός του κύκλου εφαρμογής του σχεδίου, συντελείται μία εν τοις πράγμασι (*de facto*) τροποποίηση των ΣΔΛΑΠ, ώστε καθίσταται αναγκαία η σχετική αναθεώρηση των ΣΔΛΑΠ. Εναλλακτικά, μπορεί να διεξαχθεί μία *ad hoc* διαδικασία δημόσιας διαβούλευσης, είτε στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής αδειοδότησης είτε μίας άλλης διαδικασίας. Σε κάθε περίπτωση, τα έργα αυτά θα πρέπει να συμπεριληφθούν στην επόμενη αναθεώρηση των ΣΔΛΑΠ που θα λάβει χώρα.[500] Η εισαγόμενη, όμως, με τα κείμενα της πρώτης αναθεώρησης ΣΔΛΑΠ νέα διαδικασία, δεν προβλέπει δημόσια διαβούλευση.

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, τα ΣΔΛΑΠ αποτελούν εργαλεία στρατηγικού σχεδιασμού και εισάγουν ρυθμίσεις, άλλως **μέτρα**, για την επίτευξη των τιθέμενων σε αυτά περιβαλλοντικών στόχων. Σύμφωνα με την ΟΠΥ και την εθνική νομοθεσία ενσωμάτωσης, η πρώτη ενημέρωση των σχεδίων και όλες οι επόμενες ενημερώσεις πρέπει να περιλαμβάνουν επίσης περίληψη τυχόν μέτρων που δεν εφαρμόστηκαν και περίληψη πρόσθετων ενδιάμεσων μέτρων που θεσπίστηκαν. Στα κείμενα της πρώτης αναθεώρησης των ΣΔΛΑΠ εμπεριέχεται πίνακας ο οποίος δείχνει τον χαμηλό βαθμό προόδου[501] στην εφαρμογή των βασικών και συμπληρωματικών προγραμμάτων μέτρων των πρώτων σχεδίων σε πολλά υδατικά διαμερίσματα.

Τα προβλεπόμενα στα κείμενα πρώτης αναθεώρησης ΣΔΛΑΠ μέτρα (συνεχιζόμενα ή νέα) αφορούν, ως επί το πλείστον, στη λήψη διοικητικών ή νομοθετικών μέτρων ή στην εκπόνηση μελετών, και λιγότερο στην κατασκευή έργων.[502] Ενδεικτικά, προβλέπεται σύνταξη/επικαιροποίηση γενικών

---

[498] Ειδική Γραμματεία Υδάτων. (2016, Νοέμβριος). 1η Αναθεώρηση σχεδίων διαχείρισης λεκανών απορροής ποταμών των υδατικών διαμερισμάτων – Εφαρμογή του άρθρου 4.7 της οδηγίας 2000/60/ΕΚ, 10. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2Omfws1

[499] Βλ. ενδεικτικά παρ. 8.5, Εθνική Επιτροπή Υδάτων. Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Θεσσαλίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΦΕΚ Β'4682/2017).

[500] «[…] Where a project is put forward in the middle of the 6 years cycle and was not included in the previous RBMP, under strict and short time limits, Member States will be de facto amending their RBMPs and with no public consultation. Therefore, the preferred course of action would be to formally update the existing RBMPs. An alternative would be to rely on a proper ad hoc public consultation, e.g. using the EIA process or other proper consultation […]». European Commission. (2013). Streamlining environmental assessment procedures for energy infrastructure Projects of Common Interest (PCIs), 11-12. Ανάκτηση από:https://bit.ly/1G3PS0b

[501] Βλ. ενδεικτικά, πιν. 2.2 και 2.3, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β' 4681/2017)· πιν. 2.2 και 2.3, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Θεσσαλίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β'4682/2017)· πιν. 2.2 και 2.3, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Αττικής» (ΦΕΚ Β'4672/2017)· πιν. 2.2 και 2.3, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β'4673/2017)· πιν. 2.2 και 2.3, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Μακεδονίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β'4676/2017).

[502] Τα ΣΔΛΑΠ εκτός από στρατηγικά εργαλεία σχεδιασμού αποτελούν και χρηματοδοτικά εργαλεία, καθότι, η κατάρτιση και η εξαετής αναθεώρηση αυτών αποτελεί αιρεσιμότητα εκ των προτέρων για τα επιχειρησιακά προγράμματα τομεακά και περιφερειακά, ώστε να χρηματοδοτούνται με κοινοτικούς πόρους σημαντικά έργα διαχείρισης υδατικών πόρων. Βλ. Βουλή των Ελλήνων, Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Προστασίας Περιβάλλοντος. (2017). Έκθεση της Υποεπιτροπής υδατικών πόρων. Περίοδος ΙΖ΄- Σύνοδος Β, 68. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2RTVzqv

σχεδίων ύδρευσης (masterplan),[503] αναθεώρηση του υφιστάμενου στρατηγικού σχεδίου αντιμετώπισης φαινομένων λειψυδρίας και ξηρασίας,[504] υλοποίηση σχεδίων ασφαλείας νερού,[505] ηλεκτρονική ετήσια καταγραφή μετρήσεων των απολήψεων επιφανειακών και υπόγειων υδάτινων σωμάτων,[506] και μείωση της διάχυτης ρύπανσης από τη γεωργία στις ευπρόσβλητες ζώνες.[507] Ενώ τα σχέδια αναπτύσσουν κανονιστική ισχύ κατά τον καθορισμό προσωρινών ζωνών υδροληψίας[508] και ανωτάτων ορίων αρδευτικών αναγκών καλλιεργειών για ιδιωτικές υδροληψίες.[509] Αναλυτικά, τα προγράμματα βασικών και συμπληρωματικών μέτρων παρουσιάζονται στα κείμενα τεκμηρίωσης υπ' αριθ. 12 των νέων ΣΔΛΑΠ,[510] τα οποία όμως δεν έχουν δημοσιευθεί μέχρι σήμερα.

Τέλος, η ΟΠΥ[511] και η εθνική νομοθεσία ενσωμάτωσης[512] προβλέπουν την ανάκτηση του κόστους των υπηρεσιών ύδατος κατόπιν εκπόνησης σχετικής οικονομικής ανάλυσης.[513] Στα κείμενα της πρώτης αναθεώρησης των ΣΔΛΑΠ το ποσοστό ανάκτησης του χρηματικού κόστους για αγροτική

---

[503] Βλ. ενδεικτικά, πιν. 9.3, M04B0301, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β' 4681/2017).

[504] Βλ. ενδεικτικά, πιν. 9.3, M04B0308 Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β' 4681/2017).

[505] Οπ.π. πιν. 9.3, M04B0404.

[506] Οπ.π. πιν. 9.3, M04B0502.

[507] Οπ.π. πιν. 9.3, M04B0803.

[508] Τα κείμενα της πρώτης αναθεώρησης ΣΔΛΑΠ καθορίζουν προσωρινές ζώνες υδροληψίας (ζώνη απόλυτης και ελεγχόμενης προστασίας), ενώ έως το 2021 θα πρέπει να έχουν καθοριστεί ζώνες προστασίας των σημείων υδροληψίας που εξυπηρετούν τα δίκτυα ύδρευσης. Βλ. ενδεικτικά, πιν. 9.3, M04B0401, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β' 4681/2017).

[509] Βλ. ενδεικτικά, πιν. 9.3, M04B0305, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων « Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β' 4681/2017).

[510] Κείμενο τεκμηρίωσης των ΣΔΛΑΠ υπ' αριθ. 12 Προγράμματα βασικών και συμπληρωματικών μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της ανάλυσης του κόστους τους σε σχέση με την αποδοτικότητά τους. Βλ. ενδεικτικά, πιν. 1.1, α/α 12, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β'4681/2017)· πιν. 1.1, α/α 12, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Θεσσαλίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β'4682/2017)· πιν. 1.1, α/α 12, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Αττικής και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β'4672/2017)· πιν. 1.1, α/α 12, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β'4673/2017)· πιν. 1.1, α/α 12, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Μακεδονίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β'4676/2017).

[511] Βλ. άρθ. 5, 9 και Παράρτημα ΙΙΙ, οδηγίας 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων. Οι εν λόγω διατάξεις αναγνωρίζουν οικονομική αξία σε διάφορες χρήσεις των υδάτων. Βλ. επίσης απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το μέτρο της Πορτογαλίας σχετικά με την παράταση της χρήσης των δημόσιων υδάτινων πόρων για την παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας: Απόφαση (ΕΕ) 2017/1592 της Επιτροπής, της 15ης Μαΐου 2017, σχετικά με το μέτρο SA.35429 — 2017/C (πρώην 2013/NN), το οποίο έθεσε σε εφαρμογή η Πορτογαλία σχετικά με την παράταση της χρήσης των δημόσιων υδάτινων πόρων για την παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας [κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό C(2017) 3110] (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 243/5 της 21.9.2017).

[512] Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων 135275/19.5.2017 «Έγκριση γενικών κανόνων κοστολόγησης και τιμολόγησης υπηρεσιών ύδατος. Μέθοδος και διαδικασίες για την ανάκτηση κόστους των υπηρεσιών ύδατος στις διάφορες χρήσεις του» (ΦΕΚ Β' 1751).

[513] Σχετικά, εκπονήθηκαν τα κείμενα τεκμηρίωσης των ΣΔΛΑΠ υπ' αριθ. 11 «Οικονομική ανάλυση των χρήσεων ύδατος», τα οποία δεν έχουν δημοσιευθεί μέχρι σήμερα.

χρήση παρουσιάζεται πολύ χαμηλό σε ορισμένα υδατικά διαμερίσματα.[514] Ενώ, τα επίπεδα ανάκτησης του περιβαλλοντικού κόστους και του κόστους πόρου θα καθοριστούν μετά τις 30.6.2019.[515] Η οικονομική ανάλυση αυτή είναι κρίσιμη τόσο για λόγους κοινωνικής δικαιοσύνης όσο και λόγους περιβαλλοντικής προστασίας.

Λεκάνη απορροής Πηνειού

Ειδική αναφορά χρήζει στο υδατικό διαμέρισμα Θεσσαλίας και ειδικότερα στη λεκάνη απορροής του ποταμού Πηνειού. Το αρχικώς εκπονηθέν σχέδιο διαχείρισης του ΥΔ Θεσσαλίας προέβλεπε ως συμπληρωματικό μέτρο για τα υδάτινα σώματα που δεν προβλεπόταν να επιτύχουν τους περιβαλλοντικούς στόχους της ΟΠΥ, την ολοκλήρωση έργων μεταφοράς ποσότητας νερού 250 hm^3 από τον Αχελώο στη ΛΑΠ Πηνειού (έργο εκτροπής ποταμού Αχελώου).[516] Ενώ, το κείμενο της πρώτης αναθεώρησης του ΣΔΛΑΠ του ως άνω υδατικού διαμερίσματος προβλέπει μία ομάδα μέτρων για να *υποκαταστήσει* το ως άνω περιγραφόμενο έργο της εκτροπής.[517] Όπως αναφέρεται στο τελευταίο, «[σ]την ομάδα αυτή των μέτρων εντάσσονται τα «πρόσθετα» έργα ταμίευσης στη ΛΑΠ Πηνειού καθώς και τα νέα μέτρα που παρουσιάζονται παρακάτω. [...] Τα μέτρα αυτά σε συνδυασμό με πληθώρα άλλων μέτρων που αφορούν στην εξοικονόμηση (κυρίως αρδευτικού) ύδατος στοχεύουν στην κάλυψη του σημαντικού ποσοτικού ελλείμματος της Θεσσαλίας, διατηρώντας τη δραστηριότητα της γεωργίας στα υφιστάμενα επίπεδα».[518]

Εντούτοις, η διαφαινόμενη πρόθεση της διοίκησης να απεμπλακεί από το έργο της εκτροπής,[519] δεν στερείται αμφιβολιών[520] και αντιφάσεων. Η αντίφαση ευρίσκεται στο ίδιο το κείμενο της πρώτης αναθεώρησης του ΣΔΛΑΠ, και συγκεκριμένα σε μία υποσημείωση, με την οποία *διατηρούνται σε ισχύ* τα προβλεπόμενα στο αρχικώς εκπονηθέν ΣΔΛΑΠ σχετικά με την υπαγωγή των έργων της

---

[514] Βλ. ενδεικτικά, πιν. 7.5, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β'4681/2017· πιν. 7.5, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Θεσσαλίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β'4682/2017).

[515] Βλ. ενδεικτικά, παρ. 7.4.3., Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β'4681/2017· παρ. 7.4.3, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Θεσσαλίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Υδάτων» (ΦΕΚ Β'4682/2017).

[516] Παρ. 12.4, πίνακας 12.3-3, συμπληρωματικό μέτρο υπ' αριθμ. WD04S400, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Θεσσαλίας» (ΦΕΚ Β'2561/2014).

[517] Παρ. 9.2.4., Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Θεσσαλίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Υδάτων» (ΦΕΚ Β'4682/2017).

[518] Παρ. 9.2.4., Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Θεσσαλίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Υδάτων» (ΦΕΚ Β'4682/2017).

[519] ΥΠΕΝ. (2017, 27 Σεπτεμβρίου). Αν. ΥΠΕΝ, Σ. Φάμελλος: "Επιλογή της κυβέρνησης να υπάρξει βιώσιμη λύση για τους υδατικούς πόρους της Θεσσαλίας" [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2PT7nbh . Επίσης: ΥΠΕΝ. (2017, 4 Οκτωβρίου). Ολοκληρώθηκε νωρίτερα η περιοδεία του Αν. ΥΠΕΝ, Σωκράτη Φάμελλου, στους νομούς Λάρισας και Τρικάλων [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2ONVgjm . Επίσης: ΥΠΕΝ. (2018, 6 Φεβρουαρίου). Αν ΥΠΕΝ: "Η ανάπτυξη στη Δυτ. Ελλάδα περνάει από το περιβάλλον" [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2JcdpBf . Επίσης: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (2018, 5 Μαρτίου). Β. Κόκκαλης: Πυλώνες για την ανάπτυξη της Θεσσαλίας, οι νέες καλλιέργειες και η ορθολογική χρήση του νερού [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2CCbRPG

[520] Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (2017, 2 Οκτωβρίου). Περιοδεία του Υφυπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων Β. Κόκκαλη στην Αιτωλοακαρνανία [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2JfdHqW . Εκεί σημειώνεται ότι «[σε] ερώτηση για το θέμα της εκτροπής του Αχελώου ανάφερε πως «η Κυβέρνηση εμμένει στις δηλώσεις του καθ' ύλην αρμόδιου αναπληρωτή Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας Σωκράτη Φάμελλου». Επεσήμανε πως η Αιτωλοακαρνανία όπως και η Θεσσαλία, αντιμετωπίζουν πρόβλημα με το νερό και *δεν πρέπει να γίνεται διαχωρισμός στις Περιφέρειες και ζήτησε τη συναίνεση της Δυτικής Ελλάδας στο να στηριχτεί η Θεσσαλία για τις αναγκαίες υποδομές για το νερό*».

εκτροπής στον κατάλογο των προγραμματιζόμενων νέων έργων του άρθρου 4 παρ. 7 της ΟΠΥ.[521] Ώστε, αν και δεν αναφέρεται ρητά, το έργο της εκτροπής φαίνεται να είναι παρόν έως και σήμερα στον σχεδιασμό της διαχείρισης των υδάτινων πόρων του ΥΔ της Θεσσαλίας.

Τη στιγμή συγγραφής της παρούσας έκθεσης, εκκρεμεί ενώπιον Συμβουλίου της Επικρατείας αίτηση ακύρωσης των κειμένων της πρώτης αναθεώρησης των ΣΔΛΑΠ των ΥΔ Θεσσαλίας και Δυτικής Στερεάς Ελλάδας, την οποία υπέβαλαν περιβαλλοντικές οργανώσεις και άλλοι φορείς.

Υδροηλεκτρικά έργα

Την περίοδο αναφοράς της παρούσας έκθεσης, με τροπολογία επί άσχετου σχεδίου νόμου,[522] νυν άρθρο 280 του νόμου υπ' αριθμ. 4555/2018 (ΦΕΚ Α'133), τροποποιήθηκε η παρ. 1 του άρθρου 3Α του νόμου υπ' αριθμ. 1280/1982 (ΦΕΚ Α'108),[523] σχετικά με την ευθύνη της ΔΕΗ και του προσωπικού της για ατυχήματα (φυσικών προσώπων ή υλικών ζημιών) που προκαλούνται από τη λειτουργία εγκαταστάσεων της εταιρείας για την παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας. Σύμφωνα με τη διάταξη, όπως ισχύει σήμερα, «[…] η ΔΕΗ και το προσωπικό της ευθύνονται για βαριά αμέλεια, σε περίπτωση ατυχήματος φυσικών προσώπων ή υλικών ζημιών, προερχόμενων από τυχόν κατολισθήσεις ή λόγω ανόδου της στάθμης των υδάτων, *αποκλειστικά και μόνο στην περίπτωση που αυτές οφείλονται σε ενέργειες ή παραλείψεις του προσωπικού του φορέα λειτουργίας (ΔΕΗ)*» (επισήμανση της νέας προσθήκης).[524] Με την τροποποίηση αυτή, φαίνεται ότι επιδιώκεται ο περιορισμός της ευθύνης σε περίπτωση ζημιών που οφείλονται σε εσφαλμένους χειρισμούς του έργου, και όχι στην ίδια την ύπαρξη, συνήθη λειτουργία ή εγκατάστασή του. Επίσης, με τη διάταξη αυτή, όπως και με τη διάταξη του άρθ. 280 ν. 4555/2018 (βλ. παρακάτω), επιδιώκεται η επιβάρυνση των τυχόν εναγόντων (ζημιωθέντων ή οργανώσεων) με το βάρος απόδειξης της αιτιώδους συνάφειας, το οποίο σε όλες τις υποθέσεις περιβαλλοντικής ζημίας είναι σημαντικό. Ό,τι και αν ισχύει, μία επαρκής διαδικασία αδειοδότησης των έργων θα έπρεπε να διασφαλίσει ότι οι ζημίες αυτές είναι, στη χειρότερη περίπτωση, οι μικρότερες δυνατές.

Οι υποχρεώσεις του κυρίου του έργου προβλέπονται καταρχήν στον Κανονισμό Ασφαλείας Φραγμάτων,[525] αλλά και στους όρους της περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Ενδέχεται, ωστόσο, οι τελευταίοι να περιορίζουν την ευθύνη του κυρίου του έργου. Ένα τέτοιο παράδειγμα, προσπάθειας

---

[521] Παρ. 8.5, υποσημείωση 19, Απόφαση Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Θεσσαλίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β' 4682/2017).

[522] Τροπολογία υπ' αριθμ. 1690/79 επί Σχεδίου Νόμου του Υπουργείου Εσωτερικών με θέμα «Μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης - Εμβάθυνση της Δημοκρατίας - Ενίσχυση της Συμμετοχής - Βελτίωση της οικονομικής και αναπτυξιακής λειτουργίας των Ο.Τ.Α. [Πρόγραμμα «ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ Ι»] - Ρυθμίσεις για τον εκσυγχρονισμό του πλαισίου οργάνωσης και λειτουργίας των ΦΟΔΣΑ - Ρυθμίσεις για την αποτελεσματικότερη, ταχύτερη και ενιαία άσκηση των αρμοδιοτήτων σχετικά με την απονομή ιθαγένειας και την πολιτογράφηση - Λοιπές διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών και άλλες διατάξεις». Για αδιευκρίνιστους λόγους, ούτε η τροπολογία (όπως υποβλήθηκε) ούτε άλλο συνοδευτικό υλικό είναι διαθέσιμα (9.2018) στον ιστοχώρο της Βουλής.

[523] Η αρχική διατύπωση του άρθρου $3^{Α}$ παρ. 1 του ν. 1280/1982 (Α' 108) είχε ως εξής: «[μ]ετά την παραχώρηση στο Δημόσιο των εκτάσεων που αναφέρονται στα άρθρα 1 και 2, καθώς και σε περίπτωση παραχώρησης από τη ΔΕΗ, σύμφωνα με όρους που αποφασίζει η ίδια, της χρήσης για αξιοποίηση ή εκμετάλλευση τεχνητών λιμνών και παρόχθιων περιοχών των υδροηλεκτρικών εγκαταστάσεων της, η ΔΕΗ και το προσωπικό της ευθύνονται για βαρειά αμέλεια, για ατυχήματα σε πρόσωπα ή για υλικές ζημίες λόγω ανόδου της στάθμης των υδάτων ή κατολισθήσεων μέσα στις παραπάνω εκτάσεις».

[524] Η διάταξη του άρθρου $3^{Α}$ παρ. 1 του ν. 1280/1982 (ΦΕΚ Α' 108), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 280 του ν. 4555/2018 (ΦΕΚ Α'133) και ισχύει έχει ως εξής: «[μ]ετά την παραχώρηση στο Δημόσιο των εκτάσεων που αναφέρονται στα άρθρα 1 και 2, καθώς και σε περίπτωση παραχώρησης από τη ΔΕΗ της χρήσης για αξιοποίηση ή εκμετάλλευση τεχνητών λιμνών και παρόχθιων περιοχών των υδροηλεκτρικών εγκαταστάσεών της, η ΔΕΗ και το προσωπικό της ευθύνονται για βαριά αμέλεια, σε περίπτωση ατυχήματος φυσικών προσώπων ή υλικών ζημιών, προερχόμενων από τυχόν κατολισθήσεις ή λόγω ανόδου της στάθμης των υδάτων, αποκλειστικά και μόνο στην περίπτωση που αυτές οφείλονται σε ενέργειες ή παραλείψεις του προσωπικού του φορέα λειτουργίας (ΔΕΗ)».

[525] Απόφαση υπ' αριθμ. ΔΑΕΕ/οικ.2287/2016 Υπουργού Υποδομών και Μεταφορών «Έγκριση Κανονισμού Ασφάλειας Φραγμάτων - Διοικητική Αρχή Φραγμάτων» (ΦΕΚ Β'4420).

περιορισμού της ευθύνης, απαντάται στην απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων για το υδροηλεκτρικό έργο της Μεσοχώρας Τρικάλων.[526] Σύμφωνα με τον όρο 4.3.1.18. της ως άνω απόφασης, «[ε]αν κατά τη φάση λειτουργίας του έργου προκύψουν προβλήματα σε κατοικίες που βρίσκονται στο μη απαλλοτριούμενο τμήμα των υφιστάμενων οικισμών, *οφειλόμενα αποδεδειγμένα σε φαινόμενα εδαφικής αστάθειας που προκαλούνται από τη λειτουργία του ταμιευτήρα*, ο φορέας του έργου υποχρεούται να τις αποκαταστήσει πλήρως, εφόσον αυτό είναι εφικτό ή στην αντίθετη περίπτωση να αποζημιώσει τους θιγόμενους ιδιοκτήτες. Εναλλακτικά, οι θιγόμενοι μπορούν να ασκήσουν τα δικαιώματα που προβλέπονται για εκείνους, των οποίων οι ιδιοκτησίες απαλλοτριώνονται».

Τέλος, κατά τον ποινικό κώδικα, η πρόκληση πλημμύρας αποτελεί κοινώς επικίνδυνο έγκλημα, το οποίο τιμωρείται όταν τελείται τόσο εκ προθέσεως,[527] όσο και εξ' αμελείας.[528]

Πλημμύρες

Την περίοδο αναφοράς καταγράφηκαν περισσότερα ακραία καιρικά φαινόμενα,[529] μεταξύ των οποίων, οι έντονες πλημμύρες της 15ης Νοεμβρίου 2017 στη Δυτική Αττική[530] που είχαν ως τραγικό επακόλουθο ανθρώπινες απώλειες και ζημίες, περιουσιακές και περιβαλλοντικές. Οι πληγείσες περιοχές χαρτογραφήθηκαν άμεσα[531] και κηρύχθηκαν σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης.[532] Επίσης, η πολιτεία αναγνώρισε την αναγκαιότητα λήψης μέτρων για την αντιμετώπιση της αυθαίρετης δόμησης και αποκατάστασης των φυσικών διεργασιών των υδάτων.[533]

Ύστερα από μεγάλη καθυστέρηση, η χώρα μας δημοσίευσε τελικά τα προβλεπόμενα στην οδηγία 2007/60/ΕΚ[534] σχέδια διαχείρισης κινδύνων πλημμύρας (ΣΔΚΠ). Υποχρέωση, για την οποία η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε αποστείλει στις ελληνικές αρχές αιτιολογημένη γνώμη.[535]

Σύμφωνα με την οδηγία 2007/60/ΕΚ, ως πλημμύρα ορίζεται «*η προσωρινή κάλυψη από νερό του εδάφους το οποίο, υπό φυσιολογικές συνθήκες, δεν καλύπτεται από το νερό. Αυτό περιλαμβάνει*

---

[526] Υπουργική Απόφαση υπ' αριθμ. πρωτ. οικ. 34701/4.8.2017 «Έγκριση περιβαλλοντικών όρων για το έργο «Υδροηλεκτρικό Έργο (ΥΗΕ) Μεσοχώρας, στον ποταμό Αχελώο, Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων» της εταιρείας ΔΕΗ ΑΕ» (ΑΔΑ: ΨΩΧ74653Π8-23Λ).

[527] Άρθ. 268 ΠΚ [κύρωση με το π.δ. 283/1985 «Ποινικός Κώδικας» (Α΄106)].

[528] Άρθ. 269 ΠΚ [κύρωση με το π.δ. 283/1985 «Ποινικός Κώδικας» (Α΄106)].

[529] Βλ. ενδεικτικά: Υπουργείο Εσωτερικών (2018, 5 Οκτωβρίου). 1,2 εκατ. ευρώ στους δήμους Μαντουδίου-Λίμνης-Αγίας Άννας και Βόρειας Κυνουρίας, για την αποκατάσταση των καταστροφών από τα πρόσφατα ακραία καιρικά φαινόμενα [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2OD5p1k· Υπουργείο Εσωτερικών. (2018, 4 Οκτωβρίου). 2,6 εκατ. ευρώ στους δήμους Ξυλοκάστρου Ευρωστίνης, Ιστιαίας Αιδηψού, Άργους Μυκηνών, Κυθήρων, Πόρου και Λοκρών, για την αποκατάσταση των καταστροφών από τα πρόσφατα ακραία καιρικά φαινόμενα [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2yfgVpp .

[530] Γ. Χασιώτης (WWF Ελλάς). (2017, 24 Νοεμβρίου). Νομικά θωρακισμένοι, στην πράξη γυμνοί απέναντι στις πλημμύρες. Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/blog/2036-nomika-thorakismenoi-stin-praksi-gymnoi-apenanti-stis-plimmyres

[531]Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας. (2017). EMSR257 – Πλημμύρες στη Δυτική Αττική. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2CgVOXD· COPERNICUS Emergency Management Service – Mapping. (2017, November 15). EMSR257: Flood in Attika, Greece. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2OmnaTn

[532]Ενδεικτικά: Απόφαση Γενικού Γραμματέα Πολιτικής Προστασίας υπ' αριθ. πρωτ. 8093/15.11.2017 περί κήρυξης σε κατάσταση Έκτακτης Ανάγκης Πολιτικής Προστασίας της Δημοτικής Ενότητας Νέας Περάμου του Δήμου Μεγαρέων, της Δημοτικής Ενότητας Μαγούλας του Δήμου Ελευσίνας και της Δημοτικής Ενότητας Μάνδρας του Δήμου Μάνδρας-Ειδυλλίας της Περιφερειακής Ενότητας Δυτικής Αττικής της Περιφέρειας Αττικής (ΑΔΑ: 65ΡΣ465ΧΘ7-Ξ3Γ).

[533]ΥΠΕΝ. (2017, 17 Νοεμβρίου). Αν. ΥΠΕΝ Σ. Φάμελλος: «Ολοκληρώνουμε το Φεβρουάριο τα σχέδια διαχείρισης και πρόληψης πλημμυρών για όλη την Ελλάδα». Ανάκτηση από:https://bit.ly/2CeXpgg

[534] Οδηγία 2007/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2007, για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας· κ.υ.α. υπ' αριθμ. Η.Π. 31822/1542/Ε103/2010 Αξιολόγηση και διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2007/60/ΕΚ "για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας", του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2007" (ΦΕΚ Β'1108), όπως τροποποιήθηκε με την κ.υ.α υπ' αριθμ. 177772/924/2017 (ΦΕΚ Β' 2140).

[535] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2018, 17 Μαΐου). Νερό: Η Επιτροπή καλεί την Ελλάδα να συμμορφωθεί με τους κανόνες σχετικά με την πρόληψη των πλημμυρών [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2yCIokZ

πλημμύρες από ποτάμια, ορεινούς χειμάρρους, εφήμερα ρεύματα της Μεσογείου και πλημμύρες από τη θάλασσα σε παράκτιες περιοχές, δύναται δε να εξαιρεί πλημμύρες από συστήματα αποχέτευσης».[536] Πρόκειται για ένα φυσικό φαινόμενο, μέρος των φυσικών διεργασιών των υδάτων[537] ή αποτέλεσμα άλλων φαινομένων, όπως οι πυρκαγιές,[538] ώστε δεν μπορεί να εκλείψει παντελώς.[539] Για το λόγο αυτό, η ως άνω οδηγία αποσκοπεί *«[στ]η θέσπιση ενός πλαισίου για την **αξιολόγηση** και τη **διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας**, με στόχο τη **μείωση των αρνητικών συνεπειών** στην ανθρώπινη υγεία, το περιβάλλον, την πολιτιστική κληρονομιά και τις οικονομικές δραστηριότητες που συνδέονται με τις πλημμύρες στην Κοινότητα»*.[540]

Η οδηγία για τις πλημμύρες προβλέπει σε πρώτο στάδιο την αξιολόγηση και χαρτογράφηση των κινδύνων πλημμύρας (προκαταρκτική αξιολόγηση κινδύνων πλημμύρας, χάρτες επικινδυνότητας πλημμύρας και χάρτες κινδύνων πλημμύρας),[541] και ακολούθως τη λήψη σχεδίων διαχείρισης των κινδύνων πλημμύρας, τα οποία θα πρέπει να εστιάζουν στην πρόληψη, την προστασία και την ετοιμότητα.[542] Τα τελευταία, από κοινού με τα ΣΔΛΑΠ, αποτελούν στοιχεία της ολοκληρωμένης διαχείρισης των λεκανών απορροής ποταμών.[543] Για το λόγο αυτόν, η οδηγία για τις πλημμύρες θέτει τις ίδιες προθεσμίες για την εκπόνηση και αναθεώρηση των ΣΔΚΠ[544] με αυτές για τα ΣΔΛΑΠ της 2000/60/ΕΚ, ώστε να λαμβάνονται υπόψη τα επικαιροποιημένα στοιχεία για την κατάσταση των υδάτων και να διασφαλίζεται ο συντονισμός μεταξύ των προβλεπόμενων διαδικασιών.

Τα πρώτα ΣΔΚΠ, όμως, δημοσιεύθηκαν τελικά τον Ιούλιο του 2018, αντί για το Δεκέμβριο του 2015 που προβλέπει η οδηγία 2007/60/ΕΚ.[545] Τα προσχέδια διαχείρισης κινδύνων πλημμύρας για τα υδατικά διαμερίσματα της χώρας αναρτήθηκαν στον ειδικό ιστότοπο της ΕΓΥ και τέθηκαν σε

---

[536] Άρθ. 2 παρ. 1 οδηγία 2007/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2007, για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας.

[537] Παρ. 5.3 της απόφασης της Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση Σχεδίου Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας Λεκανών Απορροής ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Αττικής (EL06) και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β'2693/2018).

[538] Βλ. σχετικά με τη σύνδεση πυρκαγιών και πλημμυρών, «[ό]πως ήταν αναμενόμενο, οι συνέπειες των πυρκαγιών που ξέσπασαν στην Πελοπόννησο το 2007 συνεχίζουν να είναι αισθητές σε περιβαλλοντικό επίπεδο, καθιστώντας την ευρύτερη περιοχή ευάλωτη σε τυχόν νέες οικολογικές καταστροφές, 10 χρόνια μετά. Σύμφωνα με μια πρόσφατη έρευνα που διενεργήθηκε από ερευνητική ομάδα του Πανεπιστημίου Αθηνών (Τμήμα Γεωλογίας και Γεωπεριβάλλοντος), του Πανεπιστημίου του Κονέκτικατ (UCONN) και του WWF Ελλάς, επιβεβαιώθηκε: σημαντική αύξηση του αριθμού των πλημμύρων στην περιοχή, ως απόρροια των πυρκαγιών του 2007 και της "αποσταθεροποίησης" που προκάλεσαν στο τοπικό οικοσύστημα». WWF Ελλάς (2017, 23 Αυγούστου). Τελικά μια πυρκαγιά τελειώνει όταν σβήσει [ανάρτηση σε blog]; Ανάκτηση από:http://www.wwf.gr/blog/1998-telika-mia-pyrkagia-teleionei-otan-svisei

[539] «Οι πλημμύρες είναι φυσικά φαινόμενα τα οποία είναι αδύνατο να προληφθούν. Ωστόσο, ορισμένες ανθρώπινες δραστηριότητες (όπως η αύξηση των ανθρωπίνων οικισμών και περιουσιακών στοιχείων στις πλημμυρικές περιοχές καθώς και η μείωση της φυσικής ικανότητας του εδάφους όσον αφορά την κατακράτηση υδάτων κατά τη χρήση γης) και η αλλαγή του κλίματος συμβάλλουν στην αύξηση της πιθανότητας επέλευσης φαινομένων πλημμύρας και των αρνητικών τους συνεπειών». Προοίμιο, σημείο 2, οδηγία 2007/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2007, για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας.

[540] Άρθ. 1 οδηγίας 2007/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2007, για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας.

[541] Προοίμιο σημείο 12, άρθ. 4 έως 6, οδηγίας 2007/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2007, για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας.

[542] Προοίμιο σημεία 13 και 14, άρθ. 7 επ. και Παράρτημα, οδηγίας 2007/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2007, για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας.

[543] Προοίμιο σημείο 17 και 19, άρθ. 2, 3 και 9, οδηγίας 2007/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2007, για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας.

[544] Άρθ. 7 παρ. 5 και 9 παρ. 2, οδηγίας 2007/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2007, για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας.

[545] Οι αποφάσεις της Εθνικής Επιτροπής Υδάτων για την έγκριση των Σχεδίων Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας των 14 Υδατικών Διαμερισμάτων (ΥΔ) της χώρας, της Λεκάνης Απορροής Ποταμού Έβρου και των αντίστοιχων Στρατηγικών Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) δημοσιεύθηκαν τον Ιούλιο του 2018 στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, τεύχος Β' με αριθ. Φύλλων 2638, 2639, 2640, 2682, 2683, 2684, 2685, 2686, 2687, 2688, 2689, 2690, 2691, 2692, 2693.

δημόσια διαβούλευση τον Ιούλιο του 2017,[546] ενώ σταδιακά αναρτήθηκαν και οι σχετικές ΣΜΠΕ.[547] Στη διαβούλευση συμμετείχε το WWF Ελλάς υποβάλλοντας σχόλια επί του προσχεδίου του υδατικού διαμερίσματος της Αττικής.[548] Όπως αναδείχθηκε και από τα αποτελέσματα της δημόσιας διαβούλευσης που συμπεριελήφθησαν στο ΣΔΚΠ,[549] είναι αναγκαία μεταξύ άλλων, (α) η επαναξιολόγηση της μεθοδολογίας του καθορισμού των ζωνών δυνητικά υψηλού κινδύνου πλημμύρας,[550] (β) η συμπλήρωση της πληροφορίας που σχετίζεται με την αντιμετώπιση του πλημμυρικού κινδύνου, (γ) η εξειδίκευση σε τοπικό επίπεδο των μέτρων που εμπεριέχονται στα σχέδια διαχείρισης.

Ωστόσο, τα προβλεπόμενα στο πρόγραμμα μέτρων δεν εμπεριέχουν ρυθμίσεις (μέτρα με κανονιστική ισχύ), αλλά είτε προβλέπουν την εκπόνηση μελετών, ή την οργάνωση της πληροφορίας σε μητρώα, ή την υλοποίηση έργων αντιπλημμυρικής προστασίας.[551] Στο πρόγραμμα μέτρων προβλέπεται, επίσης, η επικαιροποίηση των σχεδίων (masterplan) για αντιπλημμυρικά έργα σε Αττική και Θεσσαλονίκη.[552] Αναγκαία, όμως, είναι καταρχήν η λήψη μέτρων επί των υφιστάμενων χρήσεων γης[553] και η προώθηση ενός ορθολογικού πολεοδομικού σχεδιασμού.[554]

Τέλος, οι ανάδοχοι-μελετητές ανέδειξαν αφενός τα προβλήματα που προέκυψαν κατά την κατάρτιση του ΣΔΚΠ, όπως η έλλειψη επαρκούς αριθμού σταθμών συλλογής μετεωρολογικής πληροφορίας ή η

[546] Ειδική Γραμματεία Υδάτων (2017, 14 Ιουλίου). Αναρτήθηκαν τα Προσχέδια των Σχεδίων Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας για το σύνολο των Υδατικών Διαμερισμάτων. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2R5jPop· Ειδική Γραμματεία Υδάτων (2017, 18 Ιουλίου). Αναρτήθηκε η έναρξη της Διαβούλευσης των Προσχεδίων των Σχεδίων Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2R5jPop

[547] ΥΠΕΝ (2017, 15 Δεκεμβρίου). Δημόσια Διαβούλευση επί της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του σχεδίου Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας των Λεκανών Απορροής Ποταμών των Υδατικών Διαμερισματών της χώρας. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2NT0iFN·ΥΠΕΝ (2018, 14 Φεβρουαρίου). Δημόσια Διαβούλευση επί της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του σχεδίου Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας των Λεκανών Απορροής Ποταμών των Υδατικών Διαμερισμάτων της χώρας. Ανάκτηση από:https://bit.ly/2NT0iFN

[548]WWF Ελλάς (2017, 7 Δεκεμβρίου). Σχόλια στο προσχέδιο διαχείρισης πλημμυρών Αττικής. Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/images/pdfs/WWF_sholia_SDKP_attikis.pdf

[549]Παρ. 11.3.3 της απόφασης της Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση Σχεδίου Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας Λεκανών Απορροής ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Αττικής (EL06) και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β'2693/2018).

[550] Σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 1 της οδηγίας 2007/60/ΕΚ, η προκαταρκτική αξιολόγηση του κινδύνου πλημμύρας επανεξετάζεται και εφόσον απαιτείται επικαιροποιείται έως τις 22 Δεκεμβρίου 2018 και εν συνεχεία ανά εξαετία.

[551] Βλ. πίνακα 10.4. της απόφασης της Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση Σχεδίου Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας Λεκανών Απορροής ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Αττικής (EL06) και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β'2693/2018).

[552] Υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών (2018, 5 Οκτωβρίου). Το στρατηγικό σχέδιο που εκπονεί ο Υπουργός Υποδομών και Μεταφορών κ. Χρήστος Σπίρτζης για την αντιπλημμυρική θωράκιση της Αττικής και Θεσσαλονίκης [Δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2R3jgvq

[553] Βλ. οδηγία 2007/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2007, για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας, προοίμιο, σημείο 9: «[σ]τις αναπτυξιακές πολιτικές που αφορούν τα ύδατα και τις χρήσεις γης, τα κράτη μέλη και η Κοινότητα θα πρέπει να εξετάζουν τις πιθανές επιπτώσεις που μπορούν να έχουν οι πολιτικές αυτές στους κινδύνους και στη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας». Επίσης, σημείο 12: «[π]ροκειμένου να διασφαλισθεί αποτελεσματικό μέσο ενημέρωσης καθώς και πολύτιμη βάση για τον καθορισμό των προτεραιοτήτων κατά τη λήψη […] αποφάσεων σχετικά με τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας, είναι απαραίτητο να προβλεφθεί η καθιέρωση χαρτών επικινδυνότητας πλημμύρας και χαρτών κινδύνων πλημμύρας στους οποίους να εμφαίνονται […] πληροφορίες σχετικά με ενδεχόμενες πηγές περιβαλλοντικής ρύπανσης, ως συνέπεια πλημμύρας. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη θα πρέπει να επανεκτιμήσουν τις δραστηριότητες που έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση των κινδύνων πλημμύρας».

[554]Παρ. 11.3.3 της απόφασης της Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση Σχεδίου Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας Λεκανών Απορροής ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Αττικής (EL06) και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β' 2693/2018).

μη ορθολογική κατανομή τους στο χώρο, και αφετέρου την ανάγκη για βελτίωση των γεωχωρικών δεδομένων και την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση του πλημμυρικού κινδύνου.[555]

Πόσιμο νερό

Την περίοδο αναφοράς καταγράφηκαν στη χώρα μας καταστροφικές πυρκαγιές δίχως προηγούμενο.[556] Σύμφωνα, με σχετική ανακοίνωση του αρμόδιου υπουργείου κατόπιν αναλύσεων που διεξήχθησαν στο νερό του δικτύου ύδρευσης των πυρόπληκτων δήμων, οι τιμές των μελετώμενων παραμέτρων βρέθηκαν σύμφωνες με την ισχύουσα νομοθεσία για την ποιότητα του νερού ανθρώπινης κατανάλωσης.[557] Η τελευταία, μάλιστα, τροποποιήθηκε πρόσφατα με την ενσωμάτωση στο εθνικό δίκαιο[558] των τελευταίων τροποποιήσεων της οδηγίας 98/83/ΕΚ σχετικά με την ποιότητα του νερού ανθρώπινης κατανάλωσης.[559]

Το μεγαλύτερο διακύβευμα στη διαχείριση των υδάτων αποτελεί η εξασφάλιση της πρόσβασης όλων των πολιτών σε πόσιμο νερό. Σε εθνικό επίπεδο, τα κείμενα της πρώτης αναθεώρησης των ΣΔΛΑΠ των ΥΔ της χώρας προβλέπουν στους καταλόγους των προγραμμάτων μέτρων την υλοποίηση Σχεδίων Ασφάλειας Νερού, τα οποία «αποτελούν μία ολιστική προσέγγιση που σχετίζεται με την ποιοτική διαχείριση των υδάτων από την πηγή του ύδατος έως και τη διανομή, υιοθετώντας την αρχή των «πολλαπλών φραγμάτων» (multiple barriers) και εστιάζοντας στην ανάγκη εφαρμογής μέτρων ελέγχου σε κάθε κρίκο της αλυσίδας υδροδότησης.[560] Η σύνταξη των σχεδίων ασφάλειας νερού σε περισσότερα υδατικά διαμερίσματα βρίσκεται εν εξελίξει.

Ενώ σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το ζήτημα αυτό είχε αναδείξει η πρώτη ευρωπαϊκή πρωτοβουλία πολιτών Right2Water (Δικαίωμα στο νερό),[561] με βασικό αίτημα «τα θεσμικά όργανα και τα κράτη-μέλη της ΕΕ να είναι υποχρεωμένα να εξασφαλίζουν ύδρευση και αποχέτευση για όλους τους πολίτες». Σε συνέχεια του αιτήματος αυτού, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεσμεύτηκε να επανεξετάσει την οδηγία για το πόσιμο νερό. Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας για την αξιολόγηση και τον έλεγχο καταλληλότητας της ως άνω οδηγίας,[562] η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσε πρόταση αναδιατύπωσης της οδηγίας 98/83/ΕΚ, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει.[563] Αν και η νομοθετική

---

[555]Παρ. 12.3 της απόφασης της Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση Σχεδίου Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας Λεκανών Απορροής ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Αττικής (EL06) και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΦΕΚ Β' 2693/2018).

[556] WWF Ελλάς (2018, 30 Ιουλίου). Ματιά ζωής για το μέλλον. Ανακτήθηκε από: http://www.wwf.gr/news/2108-matia-zois-gia-to-mellon

[557]ΥΠΕΝ, Υπουργείο Παιδείας. (2018, 28 Αυγούστου). Κοινό Δελτίο Τύπου των Υπουργείων Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Παιδείας (Τομέας Έρευνας και Καινοτομίας) και Υγείας σχετικά με πρόσφατα δημοσιεύματα [Δελτίο Τύπου]. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2RgMrv0

[558] Κ.υ.α. υπ' αριθμ. Γ1(δ)/ ΓΠ οικ.67322/2017 «Ποιότητα νερού ανθρώπινης κατανάλωσης σε συμμόρφωση προς τις διατάξεις της Οδηγίας 98/83/ΕΚ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της 3ης Νοεμβρίου 1998 όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία (ΕΕ) 2015/1787 (L260, 7.10.2015)» (Β' 3282).

[559] Οδηγία 98/83/ΕΚ του Συμβουλίου της 3ης Νοεμβρίου 1998 σχετικά με την ποιότητα του νερού ανθρώπινης κατανάλωσης· Οδηγία (ΕΕ) 2015/1787 της Επιτροπής, της 6ης Οκτωβρίου 2015, για την τροποποίηση των παραρτημάτων ΙΙ και ΙΙΙ της οδηγίας 98/83/ΕΚ του Συμβουλίου σχετικά με την ποιότητα του νερού ανθρώπινης κατανάλωσης.

[560]Βλ. ενδεικτικά, πιν. 9.3, μέτρο Μ10Β0404 της απόφασης της Εθνικής Επιτροπής Υδάτων «Έγκριση 1ης Αναθεώρησης του Σχεδίου Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Κεντρικής Μακεδονίας και της αντίστοιχης Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (Β' 4675/2017).

[561]Right2Water. (2018). Right to water is an European citizens initiative launched to ensure that water remains a public service and a public good. Ανακτήθηκε από: https://www.right2water.eu/

[562]European Commission. (2016, December 1). Commission Staff Working Document. REFIT evaluation of the drinking water directive 98/83/EC [SWD(2016) 428 final]. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2qyexFH

[563]Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018, 1 Φεβρουαρίου). Πρόταση-Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την ποιότητα του νερού ανθρώπινης κατανάλωσης (αναδιατύπωση) [COM(2017) 753 final]. Εκεί, σημειώνεται ότι «[…]η αξιολόγηση ανέδειξε τέσσερις τομείς όπου υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης: – ο κατάλογος των παραμέτρων, – η εφαρμογή προσέγγισης με βάση τον κίνδυνο, – η βελτίωση της διαφάνειας σε θέματα σχετικά με το νερό και η παροχή πρόσβασης σε επικαιροποιημένες πληροφορίες στους καταναλωτές, και – τα υλικά που έρχονται σε επαφή με το πόσιμο

διαδικασία βρίσκεται ακόμα εν εξελίξει,[564] η πρόταση της οδηγίας δεν προβλέπει ρητή αναγνώριση του καθολικού δικαιώματος πρόσβασης στο πόσιμο νερό και στις υπηρεσίες αποχέτευσης, όπως ζητήθηκε από την πρωτοβουλία «Right2Water».[565]

Αστικά λύματα

Την περίοδο αναφοράς δημοσιεύθηκε σημαντικός αριθμός αποφάσεων έγκρισης περιβαλλοντικών όρων για την κατασκευή Εγκαταστάσεων Επεξεργασίας Λυμάτων (ΕΕΛ) σε διάφορους δήμους της χώρας.[566] Ωστόσο, το έλλειμμα διαχείρισης των αστικών λυμάτων για το σύνολο των προβλεπόμενων οικισμών, για το οποίο έχει καταδικασθεί η χώρα μας, υφίσταται ακόμα, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την περίπτωση του Κέντρου Επεξεργασίας Λυμάτων του Θριασίου Πεδίου.[567] Προς την κατεύθυνση θεραπείας του γενικότερου ελλείμματος αυτού κινείται η Επιτελική Προγραμματική Σύμβαση για τη «μελέτη, κατασκευή και λειτουργία των έργων διαχείρισης λυμάτων των οικισμών Γ' προτεραιότητας στην Ελλάδα» που υπεγράφη τον Δεκέμβριο του 2017[568] και η εξασφάλιση της σχετικής χρηματοδότησης.[569]

νερό. Η συνοδευτική εκτίμηση επιπτώσεων εξέτασε επίσης ένα σημείο που αναφέρεται στην ευρωπαϊκή πρωτοβουλία πολιτών και στις διαβουλεύσεις, και συγκεκριμένα ότι ορισμένα τμήματα του πληθυσμού, για παράδειγμα ευάλωτες και περιθωριοποιημένες ομάδες όπως οι Ρομά, δεν έχουν πρόσβαση σε πόσιμο νερό. Με βάση τα αποτελέσματα της εκτίμησης επιπτώσεων, η παρούσα νομοθετική πρόταση αποτελεί αναλογική απάντηση σε αυτά τα ζητήματα», σελ. 2. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2PX7B1d

[564]European Parliament / Legislative Observatory. (2018, November 2). Quality of water intended for human consumption. Recast. [2017/0332(COD)]. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2PInpYC

[565]Βλ. άρθρο 13 της σχετικής πρότασης. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018, 1 Φεβρουαρίου). Πρόταση-Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την ποιότητα του νερού ανθρώπινης κατανάλωσης (αναδιατύπωση) [COM(2017) 753 final]. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2PX7B1d

[566]Βλ. μεταξύ άλλων: Απόφαση Συντονιστή Α.Δ. Πελοπ/σου, Δυτ. Ελλάδας και Ιονίου υπ' αριθμ. πρωτ. 163120/2017 με θέμα Έγκριση Περιβαλλοντικών Όρων του έργου: «Μονάδα Επεξεργασίας Αστικών Λυμάτων Τ.Κ. Καλλιανίου, Δ.Ε. Τροπαίων, Δήμου Γορτυνίας, Νομού Αρκαδίας» (ΑΔΑ: 6ΨΓΒΟΡ1Φ-ΥΔΟ)· Απόφαση Συντονίστριας Α.Δ. Κρήτης υπ' αριθμ. πρωτ. 3406/2017 με θέμα «Έγκριση Περιβαλλοντικών Όρων για την κατασκευή και λειτουργία του έργου: «Έργα συλλογής, μεταφοράς, επεξεργασίας και διάθεσης αστικών λυμάτων ευρύτερης περιοχής Παλαίκαστρου Δήμου Σητείας Π.Ε. Λασιθίου» (ΑΔΑ: 739ΗΟΡ1Θ-3ΦΤ)· Απόφαση Συντονιστή Α.Δ. Θεσσαλίας – Στ. Ελλάδας υπ' αριθμ πρωτ. 2859/158045/2017 με θέμα Έγκριση περιβαλλοντικών όρων του έργου «Αποχέτευση ακαθάρτων και Ε.Ε.Λ. οικισμών Ν. Στύρων, Στύρων στο Δήμο Καρύστου Ν. Ευβοίας» (ΑΔΑ: Ψ1ΤΘΟΡ10-ΔΗΤ)· Απόφαση Συντονιστή Α.Δ. Αττικής υπ' αριθμ. πρωτ. 61501/3438/2017 με θέμα Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ) του έργου «Κατασκευή και λειτουργία Δικτύου Αποχέτευσης και Εγκατάστασης Επεξεργασίας Λυμάτων (ΕΕΛ) του οικισμού Αλεποχωρίου» της Δ.Ε. Βιλίων του Δήμου Μάνδρα-Ειδυλλίας της Περιφέρειας Αττικής (ΑΔΑ: ΩΓΒΦΟΡ1Κ-96Μ)· Απόφαση Συντονιστή Α.Δ. Αττικής υπ' αριθμ πρωτ. 53504/2984/17/2018 με θέμα Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ) του έργου «Εγκατάσταση Επεξεργασίας Λυμάτων Κερατέας» στη θέση Βιγκλίζα στο Δήμο Λαυρεωτικής της Περιφέρειας Αττικής (ΑΔΑ: 68ΗΝΟΡ1Κ-ΓΔ0)· Απόφαση Συντονιστή Α.Δ. Ηπείρου – Δυτ. Μακεδονίας υπ' αριθμ. πρωτ. 47386/2018 με θέμα Έγκριση Περιβαλλοντικών Όρων του έργου: «Εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων οικισμού Πύργων, Δ.Ε. Βερμίου του Δήμου Εορδαίας, της Περιφερειακής Ενότητας Κοζάνης της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας» (ΑΔΑ: Ψ0Δ9ΟΡ1Γ-ΔΡΓ)· Απόφαση Συντονιστή Α.Δ. Ηπείρου-Δυτ. Μακεδονίας υπ' αριθμ. πρωτ. 70391/2018 με θέμα Έγκριση περιβαλλοντικών όρων του έργου: «Μελέτη Αποχέτευσης –Μονάδας Επεξεργασίας Λυμάτων και Καθορισμού Αποδέκτη των Τ.Κ. Καναλακίου ,Χόχλας και Αμμουδιάς του Δ. Πάργας, Π.Ε. Πρέβεζας (ΑΔΑ: 6Ο2ΣΟΡ1Γ-ΛΘ0).

[567]ΥΠΕΝ (2018, 15 Μαρτίου). Αν. ΥΠΕΝ, Σ. Φάμελλος: «Εντός του 2018 η επίλυση όλων των χρόνιων καθυστερήσεων με τα λύματα στο Θριάσιο» [Δελτίο τύπου]. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2qir8h8

[568]Υπουργείο Οικονομίας & Ανάπτυξης. Μονάδα Οργάνωσης της Διαχείρισης Αναπτυξιακών Προγραμμάτων (2018, 20 Φεβρουαρίου). Η ΜΟΔ στηρίζει με προσωπικό και υποδομή την Τεχνική Γραμματεία Λυμάτων. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2AtT2Nd. Βλ. επίσης κ.υ.α. υπ' αριθμ. πρωτ. ΥΠΕΝ/ΔΔΥ/46628/6843/2018 με θέμα Σύσταση και συγκρότηση Ομάδας Διοίκησης Έργου – Τεχνικής Γραμματείας Λυμάτων. ΑΔΑ ΨΛΡ74653Π8-54Μ.

[569]ΥΠΕΝ. (2018, 21 Μαρτίου). Συνάντηση Σ. Φάμελλου και Κ. Αγοραστού για την υλοποίηση επιχειρησιακού σχεδίου στον τομέα της επεξεργασίας των αστικών λυμάτων [Δελτίο τύπου]. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2Jj5WAi

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διεξήγαγε δημόσια διαβούλευση[570] για την αξιολόγηση της οδηγίας για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων.[571] Ενώ, μία εξέλιξη σχετικά με την εφαρμογή της ως άνω οδηγίας από τα κράτη-μέλη αποτελεί η πρόσφατη απόφασή του ΔΕΕ με την οποία καταδίκασε το Βασίλειο της Ισπανίας σε καταβολή χρηματικής ποινής[572] λόγω μη συμμόρφωσης με προηγούμενη καταδικαστική απόφαση του ως άνω δικαστηρίου. Με την τελευταία, είχε κριθεί ότι η Ισπανία παραβίαζε την κοινοτική νομοθεσία μη διασφαλίζοντας τη συλλογή και διαχείριση αστικών λυμάτων ορισμένων οικισμών άνω των 15.000 κατοίκων.[573]

Ρέματα

Άξια αναφοράς είναι η δικαστική απόφαση υπ' αριθμ. 1131/2018 του Ε' τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας,[574] επί αίτησης ακυρώσεως περιβαλλοντικών οργανώσεων, κίνησης πολιτών και κατοίκων κατά της απόφασης έγκρισης περιβαλλοντικών όρων για την ανάπλαση του ρέματος της Πικροδάφνης.[575] Μεταξύ των προτεινόμενων στην ΑΕΠΟ έργων αντιπλημμυρικής προστασίας συμπεριλαμβάνεται και η στήριξη των πρανών με συρματοκιβώτια. Το δικαστήριο έκρινε ότι «[...] πρέπει να αναβληθεί για έξι (6) μήνες η εκδίκαση της υπόθεσης προκειμένου η Διοίκηση να αποστείλει στο Δικαστήριο σχέδιο προεδρικού διατάγματος για την οριοθέτηση του ρέματος της Πικροδάφνης στο σύνολό του».

Γεωργία

Τον Οκτώβριο του 2017 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή απέστειλε επίσημη επιστολή[576] στη χώρα μας καλώντας τη να συμμορφωθεί με την καταδικαστική απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση C-149/14. Με τη τελευταία, το ΔΕΕ έκρινε ότι «[η] Ελληνική Δημοκρατία, καθόσον δεν χαρακτήρισε ως ευπρόσβλητες ζώνες ορισμένες ζώνες στις οποίες παρατηρείται παρουσία μαζών υπόγειων ή επιφανειακών υδάτων που προσβάλλονται από συγκεντρώσεις νιτρικών ιόντων μεγαλύτερες από 50 mg/l και/ή από φαινόμενο ευτροφισμού και δεν εκπόνησε τα προγράμματα δράσεως σχετικά με τις ζώνες αυτές εντός ενός έτους μετά τον εν λόγω χαρακτηρισμό, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει δυνάμει των άρθρων 3, παράγραφος 4, και 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/676/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 1991, για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης».[577] Από την άλλη μεριά, έθεσε στο αρχείο τον φάκελο περί πλημμελούς ενσωμάτωσης των παραρτημάτων Ι και ΙΙ της ως άνω οδηγίας.[578]

Από την πλευρά της ελληνικής πολιτείας, ανατέθηκε στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών η εκπόνηση μελέτης για τη σύνταξη προγραμμάτων δράσης στις ευπρόσβλητες από νιτρορύπανση

[570]European Commission. (2018). Public consultation on the evaluation of the urban waste water treatment directive. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2JrVR2r

[571]Οδηγία του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1991 για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων (91/271/ΕΟΚ).

[572]Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (όγδοο τμήμα). Απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Βασιλείου της Ισπανίας, υπόθεση C-205/17.

[573]Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (όγδοο τμήμα). Απόφαση της 14ης Απριλίου 2011, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Βασιλείου της Ισπανίας, υπόθεση C-343/10.

[574]Όμοια και η ΣτΕ (Ε' τμ.)1132/2018.

[575]Απόφαση Συντονιστή Α.Δ. Αττικής υπ' αριθμ. πρωτ. 81299/5913/2016 με θέμα Έγκριση των Περιβαλλοντικών όρων του έργου «Ανάπλαση ρέματος Πικροδάφνης από Λ. Βουλιαγμένης έως εκβολή» (ΑΔΑ: 6ΩΩ3ΟΡ1Κ-ΧΧΣ).

[576]European Commission (2017, 4th October). October infringements package: key decisions. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2PXtL3n

[577]Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ένατο τμήμα). Απόφαση της 23ης Απριλίου 2015, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας, υπόθεση C-149/14.

[578]European Commission. (2010, 2011, 2017). Water – Mise en œuvre incomplète et incorrecte des annexes II et III de la Directive 91/676/CEE. Infringement number 20102001. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2Ji7ue6

περιοχές[579] και ανακοινώθηκε η ένταξη έργων στο χρηματοδοτικό εργαλείο της δράσης 10.1.04 «Μείωση της ρύπανσης νερού από γεωργική δραστηριότητα» του μέτρου 10 «Γεωργοπεριβαλλοντικά και κλιματικά μέτρα» του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2014-2020.[580]

Την περίοδο αναφοράς της παρούσας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε έκθεση σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 91/676/ΕΟΚ του Συμβουλίου για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης με βάση τις εκθέσεις των κρατών μελών για την περίοδο 2012–2015. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της ως άνω έκθεσης, «[τα] στοιχεία σχετικά με συγκεντρώσεις νιτρικών ιόντων δείχνουν ότι η ποιότητα των γλυκών υδάτων και των υπόγειων υδάτων έχει βελτιωθεί ελαφρώς κατά την περίοδο 2012-2015 σε σύγκριση με την προηγούμενη περίοδο αναφοράς (2008-2011). [...] Γενικά και παρά την όποια θετική πρόοδο, η υπερφόρτωση με θρεπτικές ουσίες από τη γεωργία εξακολουθεί να είναι μία από τις σημαντικότερες πιέσεις που δέχεται το υδάτινο περιβάλλον. Το πρόβλημα αυτό πρέπει να αντιμετωπιστεί για την επίτευξη της καλής οικολογικής κατάστασης των υδάτων σύμφωνα με την οδηγία πλαίσιο για τα ύδατα». Επίσης, προκύπτει η ανάγκη αύξησης των σταθμών παρακολούθησης των υδάτων, βελτίωσης της ποιότητας των προγραμμάτων δράσης και βελτίωσης των συνεργειών μεταξύ των οδηγιών για τη φύση και της οδηγίας για τη νιτρορύπανση.[581]

Σύνταξη κεφαλαίου: Άννα Βαφειάδου

[579]Απόφαση Γ.Γ. Αγροτικής Πολιτικής και Διαχείρισης Κοινοτικών Πόρων υπ' αριθμ. πρωτ. 1565/2018 με θέμα: Απόφαση έγκρισης διάθεσης πίστωσης του έργου: «ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΔΡΑΣΗΣ ΣΤΙΣ ΕΥΠΡΟΣΒΛΗΤΕΣ ΑΠΟ ΝΙΤΡΟΡΥΠΑΝΣΗ ΠΕΡΙΟΧΕΣ» στο πλαίσιο του προγράμματος «Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-2020» (ΑΔΑ: 6ΨΡ34653ΠΓ-1ΘΕ).

[580] Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (2018, 10 Ιουλίου). Ένταξη δικαιούχων στη Δράση 10.1.04 «Μείωση της ρύπανσης νερού από γεωργική δραστηριότητα» του Μέτρου 10 του ΠΑΑ 2014 – 2020 [Δελτίο τύπου]. Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2CEYL4m

[581] Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018, 4 Μαΐου). Έκθεση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 91/676/ΕΟΚ του Συμβουλίου για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης με βάση τις εκθέσεις των κρατών μελών για την περίοδο 2012–2015 (COM/2018/257 final). Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2PU8IPe

ΑΠΟΒΛΗΤΑ

Οι χωματερές και η απαράδεκτα χαμηλή ανακύκλωση και επαν στις έρευνες κοινής γνώμης τα απόβλητα αναδεικνύονται ως κυρίαρχο περιβαλλοντικό πρόβλημα. Μέχρι σήμερα, η Ελλάδα έχει καταβάλει 150 εκατ. ευρώ σε πρόστιμα για κακή διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων, περισσότερα από κάθε άλλη χώρα) τα οποία όμως δεν φαίνεται να βελτιώνουν την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου.

ΑΣΤΙΚΑ ΑΠΟΒΛΗΤΑ

Χώροι ανεξέλεγκτης διάθεσης αποβλήτων (ΧΑΔΑ)

Οι ΧΑΔΑ αποτελούν ένα από τα μεγαλύτερα περιβαλλοντικά προβλήματα της χώρας, αλλά λίγα είναι τα διαθέσιμα και αξιόπιστα στοιχεία για τη συνολική τους εικόνα στη χώρα. Με δεδομένες τις αποφάσεις με τις οποίες το Δικαστήριο της ΕΕ επιβάλλει στην Ελλάδα χρηματικές ποινές για μη συμμόρφωση με ενωσιακό δίκαιο για τα απόβλητα (στερεά και υγρά), με χρονικά παλαιότερη την απόφαση C-378/13 για τη λειτουργία χωματερών, έχει από το 2015 μέχρι σήμερα καταβληθεί το συνολικό ποσό των 104.232.715 ευρώ.[582] Επιχειρώντας μια γενική αξιολογική κρίση επί της αποτελεσματικότητας των χρηματικών κυρώσεων, το ύψος τους δεν είναι από μόνο του ικανό να αποτρέψει τη λειτουργία χωματερών και την παράνομη διαχείριση στερεών αποβλήτων σε αρκετές περιοχές της χώρας.

ΠΡΟΣΤΙΜΑ

ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΕΕ

Χωματερές C-378/13

2015 ως σήμερα

48,4 εκατ. €

Αστικά λύματα C-167/14

Ως σήμερα

27,85 εκατ. €

Επικίνδυνα απόβλητα C-584/14

Ως σήμερα

22,98 εκατ. €

Αστικά λύματα στο θριάσιο C-328/16

Ως σήμερα

5 εκατ. €

Παρόλα αυτά, τα στοιχεία δείχνουν ότι το πρόβ-λημα ως ένα βαθμό παραμένει, και περίπου 30 επισήμως καταγεγραμμένοι ΧΑΔΑ παραμένουν λίγο-πολύ ενεργοί. Σύμφωνα με μία εκτίμηση, και μολονότι το Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης Αποβλήτων (ΕΣΔΑ) προβλέπει την «εξάλειψη της ανεξέ-λεγκτης διάθεσης αστικών αποβλήτων εντός του 2015», περίπου 160.000 τόνοι αστικών στερεών αποβλήτων καταλήγουν επίσημα σε ΧΑΔΑ.[583] Ένας «*[π]ίνακας ΟΤΑ που διαθέτουν ΧΑΔΑ (από τη λίστα της απόφασης C-378/13 του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου)*» δημοσιεύθηκε σχετικά πρόσφατα στην τρίτη πρόσκληση ένταξης στο πρόγραμμα «Φιλόδημος Ι», και στον άξονα προτεραιότητας «*Αποκατάσταση των Χώρων Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Απορριμμάτων (ΧΑΔΑ) της χώρας με κάλυψη των υπολειπόμενων αναγκών για το σκοπό αυτό*», ο οποίος φαίνεται να περιλαμβάνει τόσο «ενεργούς», όσο και «μη αποκατεστημένους».[584]

[582] Τμήμα ευρωπαϊκών και διεθνών υποθέσεων περιβάλλοντος. (2018, 30 Ιουλίου). Απάντηση σε αίτημα πληροφοριών του WWF Ελλάς με θέμα «Χρηματικές ποινές και συμμόρφωση με αποφάσεις του ΔΕΕ».

[583] Παράρτημα απόφασης γ.γ. περιβάλλοντος ΥΠΕΝ ΥΠΕΝ/ΔΔΑΠΠ/53900/2142/14.8.2018 «Έγκριση διενέργειας συνοπτικού διαγωνισμού για την επιλογή αναδόχου που θα του ανατεθεί η Παροχή Υπηρεσίας «ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΕΡΓΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ» (ΑΔΑ: 6ΙΩ4653Π8-ΒΚ3).

[584] Υ.α. 31988/29.6.2018 «Πρόσκληση ΙΙΙ για την υποβολή αιτημάτων ένταξης στο πρόγραμμα «Φιλόδημος Ι» στον άξονα προτεραιότητας «Αποκατάσταση των Χώρων Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Απορριμμάτων (ΧΑΔΑ) της χώρας με κάλυψη των υπολειπόμενων αναγκών για το σκοπό αυτό», με τίτλο : αποκατάσταση των Χώρων Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Απορριμμάτων (ΧΑΔΑ)» (ΑΔΑ: ΩΚΟ7465ΧΘ7-ΓΙΡ). Η απόφαση αφορά τη χρηματοδότηση των δήμων του παραρτήματος,

Στην περιβαλλοντικά ευαίσθητη Περιφέρεια Ν. Αιγαίου, το ΥΠΕΝ έκανε λόγο για «*ύπαρξη 5 ενεργών ΧΑΔΑ (Μήλος, Σίφνος, Σίκινος, Θήρα, Κέα), δηλαδή το 25% των ενεργών ΧΑΔΑ της χώρας, αλλά και 6 μη αποκατεστημένων*»:[585] οι πέντε «ενεργοί» ΧΑΔΑ απουσιάζουν από τον πίνακα. Όμως, το επικαιροποιημένο ΠΕΣΔΑ του Νοεμβρίου 2016 για την Περιφέρεια Ν. Αιγαίου ανέφερε ενεργούς ΧΑΔΑ και σε Νάξο, Κάλυμνο, Λέρο και Πάτμο.[586] Άγνωστο εάν υπήρξαν εξελίξεις έκτοτε.

Μία παρόμοια κατάσταση φαίνεται να επικρατεί και στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης. Σύμφωνα με την πρόσφατη «*Επικαιροποίηση Σχεδίου Δράσης για την αντιμετώπιση της οριστικής παύσης και αποκατάστασης εναπομεινάντων ΧΑΔΑ στα γεωγραφικά όρια της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Μακεδονίας - Θράκης, ως προς την προσωρινή και οριστική διαχείριση των Α.Σ.Α*» (αστικών στερών αποβλήτων) της Περιφέρειας Αν. Μακεδονίας- Θράκης, υπάρχουν 7 «ενεργοί» ΧΑΔΑ στην Περιφέρεια, με τους 2 μεγαλύτερους από αυτούς – στη Δράμα, και στον Μαυρότοπο Αλεξανδρούπολης – να δέχονται 34203 και 26265 τόνους τον χρόνο (αντιστοίχως – κάτι λιγότερο από το 1/3 του συνόλου):[587] η αναφορά αυτή επίσης δεν είναι συμβατή με τον Πίνακα 1, καθώς το «σχέδιο δράσης» αναφέρει «εναπομείναντες» ΧΑΔΑ σε Ορεστιάδα, Σουφλί, Διδυμότειχο, Δράμα και Σαμοθράκη (δηλαδή, 5 ακόμα – ο πίνακας μάλιστα παραλείπει τον γιγαντιαίο ΧΑΔΑ στη Δράμα). Ακόμα χειρότερα, η «Επικαιροποίηση Περιφερειακού Σχεδιασμού Διαχείρισης Αποβλήτων ΠΑΜΘ» (2016), η οποία διατίθεται μέσω ιστοσελίδας του ΥΠΕΝ, και σε αντίθεση με τη νομοθεσία (και μάλιστα την ενωσιακή), **δεν αναφέρει** την ύπαρξη ΧΑΔΑ στην περιφέρεια.[588] Σε κάθε περίπτωση, το επικαιροποιημένο σχέδιο για την Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης περιλαμβάνει ένα μείγμα λύσεων, όπως μηχανική διαλογή και κομποστοποίηση, αξιοποίηση «*με το βέλτιστο δυνατό τρόπο*» των σταθμών μεταφόρτωσης απορριμμάτων (οι οποίοι μετατρέπονται σε χώρους προσωρινής απόθεσης) και μεταφορά σε υφιστάμενους χώρους υγειονομικής ταφής.

Έτσι, με βάση τα παραπάνω, προκύπτουν συντηρητικά 29 αναγνωρισμένοι ΧΑΔΑ, οι οποίοι – μόνο με βάση αναφορές των συναρμόδιων υπουργείων – είναι αντικείμενο ειδικών μέτρων. Αλλά υπάρχει και συνέχεια, και αποκαλύπτεται από επερωτήσεις, ή αναφορές ελεγκτικών μηχανισμών. Όπως καταγγέλλεται με ερώτηση ευρωβουλευτή προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή,[589] από το 2015 λειτουργεί στον Δήμο Τρίπολης παράνομος ΧΑΔΑ στη θέση «Άγιος Βλάσσης». Στη Σαντορίνη, η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου επέβαλε στον Δήμο Θήρας πρόστιμο 15.000 ευρώ για τη συστηματική ανεξέλεγκτη απόρριψη αποβλήτων στη θέση «Αλωνάκι».[590] Ενδιαφέρον έχει η επισήμανση του Δήμου Θήρας στο

με σκοπό «την αποκατάσταση των υπολειπόμενων ΧΑΔΑ οι οποίοι βρίσκονται εντός των διοικητικών τους ορίων και έχουν περιληφθεί στην απόφαση C-378/13 του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου και οι οποίοι με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία δεν έχουν ενταχθεί σε κάποιο είτε Περιφερειακό ή Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα. Ειδικότερα, στο πλαίσιο της παρούσας πρόσκλησης εντάσσονται δράσεις όπως: έργα αποκατάστασης ΧΑΔΑ και συνοδά έργα - προμήθειες ή/και εγκαταστάσεις (αρμοδιότητας ΟΤΑ) που διευκολύνουν την άμεση διακοπή λειτουργίας και εν συνεχεία αποκατάσταση ενεργών ΧΑΔΑ ή γενικά την αποκατάσταση ανενεργών ΧΑΔΑ….».

[585] ΥΠΕΝ. (6.6.2018). Αν. ΥΠΕΝ Σωκράτης Φάμελλος: «η κυκλική οικονομία και η βιοκλιματική αρχιτεκτονική είναι συνδεδεμένες με τις Κυκλάδες» (δελτίο τύπου).

[586] Περιφέρεια Νότιου Αιγαίου. (11.2016). Επικαιροποιημένο Περιφερειακό Σχέδιο Διαχείρισης Αποβλήτων (ΠΕΣΔΑ) της Περιφέρειας Νότιου Αιγαίου, κεφ. 7.2.4. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2JuRvt4

[587] Απόφαση Συντονιστή Α.Δ. Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης 4460/2018 «Επικαιροποίηση Σχεδίου Δράσης για την αντιμετώπιση της οριστικής παύσης και αποκατάστασης εναπομεινάντων ΧΑΔΑ στα γεωγραφικά όρια της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Μακεδονίας - Θράκης, ως προς την προσωρινή και οριστική διαχείριση των Α.Σ.Α της Περιφέρειας Αν. Μακεδονίας- Θράκης» (Β' 1978).

[588] ΔΙ.Α.Α.ΜΑ.Θ. Α.ΑΕ (15.2.2017). Μελέτη Επικαιροποίησης του Περιφερειακού Σχεδιασμού Διαχείρισης Αποβλήτων (ΠΕΣΔΑ) της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2DgcLCC . Σύμφωνα με το άρθ. 28 της Οδηγίας 1999/31, τα Σχέδια Διαχείρισης Αποβλήτων περιλαμβάνουν «ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης» και «μπορούν» να περιλαμβάνουν «μπορούν να περιλαμβάνουν, ανάλογα με την περίπτωση και λαμβάνοντας υπόψη το γεωγραφικό επίπεδο και την κάλυψη της περιοχής που περιλαμβάνεται στο σχεδιασμό… παλαιές μολυσμένες τοποθεσίες διάθεσης αποβλήτων και τα μέτρα για την αποκατάστασή τους» (παρ. 2 και παρ. 4).

[589] Χουντής, Νικόλαος. (2018, 28 Σεπτεμβρίου). Λειτουργία παράνομου ΧΑΔΑ στην Τρίπολη. Ερώτηση E-004935-18.

[590] Απόφαση Αντιπεριφερειάρχη Νοτίου Αιγαίου. (2017, 17 Νοεμβρίου). Επιβολή Διοικητικών κυρώσεων σύμφωνα με το άρθρο 30 του Ν. 1650/86, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 21 του Ν. 4014/2011 και ισχύει, στον Δήμο Θήρας, για παράβαση των διατάξεων της κείμενης περιβαλλοντικής νομοθεσίας. ΑΔΑ: 7ΚΓΠ7ΛΞ-Λ5Ν.

σχετικό απαντητικό υπόμνημα, με την οποία τονίζει ότι «*[η] παύση λειτουργίας του ΧΑΔΑ, η οποία αποτελεί έναν από τους βασικούς στόχους της Δημοτικής Αρχής, δεν δύναται να πραγματοποιηθεί αμέσως, προτού υπάρξει εναλλακτική λύση ως προς τη διαχείριση των δημοτικών αποβλήτων. Ως εκ τούτου η λειτουργία του θα συνεχίζει να υφίσταται μέχρι τη θέση σε λειτουργία της ΟΕΔΑ, την οποία έχουμε δρομολογήσει, για λόγους αποκλειστικά ανωτέρας βίας*». Στη Μεσσηνία, η Περιφέρεια Πελοποννήσου επέβαλε στον Δήμο Τριφυλίας πρόστιμο ύψους 5.000 ευρώ για την ανάπτυξη νέου ΧΑΔΑ στη θέση «Αλιμάκι».[591] Στην Κόρινθο, η Περιφέρεια Πελοποννήσου επέβαλε πρόστιμο 3.000 ευρώ στον Δήμο Κορίνθου για τη λειτουργία ΧΑΔΑ στη θέση «Σουσάνα ή Κάτω Κολοβός».[592] Στη Δράμα, η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης επέβαλε στον δήμο πρόστιμο 10.000 ευρώ για παράνομη απόθεση απορριμμάτων στον χείμαρρο Δοξάτου.

Συνεπώς, παράλληλα με το πρόγραμμα αποκατάστασης ΧΑΔΑ και την καταβολή χρηματικών κυρώσεων συνεπεία καταδικαστικών αποφάσεων του ΔΕΕ, στην Ελλάδα η πρακτική της επικίνδυνης για τη δημόσια υγεία και το περιβάλλον λειτουργίας χωματερών συνεχίζεται. Ανεξάρτητα από τον τρόπο που τα συναρμόδια υπουργεία καταμετρούν τους ΧΑΔΑ, φαίνεται ότι έχει επικρατήσει η **εσφαλμένη άποψη ότι η απόφαση του ΔΕΕ αφορά και εφαρμόζεται σε «κλειστό» αριθμό ΧΑΔΑ**, και όχι συνολικά στη διαχείριση των απορριμμάτων μέσω ανεξέλεγκτων χώρων στην Ελλάδα, όπου και αν συμβαίνει. Η διάκριση μεταξύ 'ενεργού' και 'μη αποκατεστημένου' ΧΑΔΑ έχει τελικά μικρή σημασία από περιβαλλοντική και υγειονομική άποψη: οι 'μη αποκατεστημένοι' ΧΑΔΑ είναι κατά κανόνα εγκαταλελειμμένοι χώροι που απειλούν συνεχώς το περιβάλλον και τη δημόσια υγεία, και όπου ενδεχομένως να συνεχίζεται, σε κάποιο βαθμό, η απόθεση. Τέλος, ο αριθμός, η θέση, το καθεστώς και τα στοιχεία παρακολούθησης και λειτουργίας των ΧΑΔΑ (ενεργών ή μη), όπως και όλων των εγκαταστάσεων διαχείρισης, είναι κρίσιμη περιβαλλοντική και υγειονομική πληροφορία που θα πρέπει να είναι ευχερώς διαθέσιμη κάθε στιγμή: το ΥΠΕΝ προωθεί σχετικό έργο,[593] αλλά αναρωτιέται κανείς πώς είναι δυνατόν να έλειπε μέχρι σήμερα αυτό το εργαλείο.

ΟΤΑ	Αριθμός ΧΑΔΑ («Φιλόδημος Ι»)
Αλεξανδρούπολης	1
Καρύστου	1
Ικαρίας	3
Μαραθώνα	1
Αιγιαλείας	1
Ανδραβίδας - Κυλλήνης	1
Παξών	1
Αλεξάνδρειας	1
Σιθωνίας	1
Ιητών	1
Πάρου	1
Χαλκιδέων	3
Μαρκοπούλου	1
Κύμης Αλιβερίου	2
Σύνολο	**19**

[591] Απόφαση Αντιπεριφερειάρχη Πελοποννήσου. (2018, 23 Φεβρουαρίου). Επιβολή διοικητικών κυρώσεων, κατ΄ εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 6 και 30 του Ν. 1650/1986 όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 4014/2011, στο Δήμο Τριφυλίας για τη λειτουργία Χώρου Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Απορριμμάτων (ΧΑΔΑ) πλησίον του προς αποκατάσταση (ΧΑΔΑ) του Δ. Τριφυλίας, στη θέση «Αλιμάκι» του Δ. Τριφυλίας, Π.Ε. Μεσσηνίας. ΑΔΑ: 69ΙΛ7Λ1-7Ο3.

[592] Απόφαση Αντιπεριφερειάρχη Πελοποννήσου. (2018, 19 Απριλίου). Επιβολή διοικητικού προστίμου κατ' εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 6 & 30 του Ν. 1650/1986 (ΦΕΚ 106/Α΄/18.10.1986) όπως τροποποιήθηκε με το Ν .3010/2002 (ΦΕΚ 91/Α΄/25.04.2002) και το αρθ. 21 Ν.4014/2011 (ΦΕΚ 209/Α΄/21.09.2011) στο Δήμο Κορινθίων με έδρα Κολιάτσου 32, Κόρινθος. ΑΔΑ: ΩΝΙΔ7Λ1-ΛΔ3.

[593] Απόφαση γ.γ. περιβάλλοντος ΥΠΕΝ ΥΠΕΝ/ΔΔΑΠΠ/53900/2142/14.8.2018 «Έγκριση διενέργειας συνοπτικού διαγωνισμού για την επιλογή αναδόχου που θα του ανατεθεί η παροχή υπηρεσίας «ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΕΡΓΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΠΟΒΛΗΤΩΝ» (ΑΔΑ: 6ΙΩ4653Π8-ΒΚ3).

Ένα διαφορετικό πρόβλημα προέκυψε στον δήμο Αιγιαλείας, όπου καταγράφεται ήδη ένας ΧΑΔΑ (Πίνακας 2). Εκεί, «*προκειμένου να αντιμετωπιστεί η κατάσταση έκτακτης ανάγκης στο Δήμο Αιγιαλείας, να προστατευθεί η δημόσια υγεία, να αποτραπεί η τυχόν ενεργοποίηση Χώρων Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Αποβλήτων (Χ.Α.Δ.Α.), λόγω της μη εισέτι υλοποίησης των αντίστοιχων υποδομών διαχείρισης στερεών αποβλήτων*» επιβάλλει «*κατά παρέκκλιση του ισχύοντος Περιφερειακού Σχεδιασμού Διαχείρισης Αποβλήτων (ΠΕ.Σ.Δ.Α.) Δυτικής Ελλάδας*» σε άλλους χώρους υγειονομικής ταφής (4 στην Αιτωλοακαρνανία, και 1 στην Αχαΐα): το προοίμιό της, η απόφαση διαπιστώνει ότι «*δεν προκύπτει από την ισχύουσα νομοθεσία, για την κατά παρέκκλιση του ΠΕΣΔΑ έκδοση απόφασης Διαχείρισης ΑΣΑ με μεταφορά σε νόμιμα λειτουργούντα ΧΥΤΑ άλλης Δ.Ε., ότι είναι απαραίτητη η σύμφωνη γνώμη του φορέα υποδοχής*».[594]

Έτσι, χώροι υποδοχής που φαίνεται ότι λειτουργούν νόμιμα και επαρκώς στην ουσία επιστρατεύονται, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η υγειονομική και περιβαλλοντική κρίση σε μία κοντινή διαχειριστική ενότητα. Είναι μία ακόμα απόφαση υποχρεωτικής διαχείρισης των αστικών στερεών αποβλήτων (ΑΣΑ), με τις οποίες έχει επιδιωχθεί τα τελευταία χρόνια η αντιμετώπιση τοπικών κρίσεων. Για τον Δήμο Αιγιαλείας, είναι αξιοσημείωτη η διατύπωση, που επιβάλλει στους αποδέκτες τους (ΟΤΑ και ΦΟΔΣΑ) «*άμεσα*» να συνάψουν προγραμματικές συμβάσεις, να υποβάλλουν τεχνικές μελέτες αποκατάστασης ή βεβαιώσεις περαίωσης έργων αποκατάστασης ή να υλοποιήσουν «*τρόπους προσωρινής διαχείρισης των αστικών στερεών αποβλήτων, με κατάλληλη αδειοδότηση και όρους περιβαλλοντικής προστασίας και με δοκιμασμένη μεθοδολογία*». Δεν υπάρχει, δυστυχώς, καθαρή εικόνα ούτε της αποτελεσματικότητας των δρακόντειων αυτών μέτρων, ούτε των δευτερογενών συνεπειών τους, όπως η αναπόφευκτη επιβάρυνση των χώρων υποδοχής.

Για μία ακόμα φορά, το χρόνιο ζήτημα των ΧΑΔΑ στην Πελοπόννησο έφθασε και στο Συμβούλιο της Επικρατείας, το οποίο ακύρωσε την παράληψη του Δήμου Τρίπολης και της Περιφέρειας Πελοποννήσου να αναλάβουν τα απαραίτητα μέτρα αποκατάστασης του ΧΑΔΑ στη θέση «Πλάτωμα» Τριπόλεως: ήταν μία ευκαιρία για το δικαστήριο να υπενθυμίσει την πάγια νομολογία του, σύμφωνα με την οποία «*ο συντακτικός και ο κοινοτικός νομοθέτης, έχοντας επίγνωση του οικολογικού προβλήματος, το οποίο σε κάποιες πτυχές του, όπως η ρύπανση, θίγει και άλλο βασικό αγαθό, την ανθρώπινη υγεία, ανήγαγε το φυσικό περιβάλλον σε αντικείμενο ιδιαίτερης έννομης προστασίας, η προστασία δε αυτή πρέπει να είναι πλήρης και αποτελεσματική. Κατά συνέπεια, η ως άνω συνταγματική διάταξη*» (ενν. το άρθ. 24 παρ. 1) «*καθιστά υποχρεωτική για μεν τον κοινό νομοθέτη και τη Διοίκηση τη λήψη των προς τούτο αναγκαίων προληπτικών και κατασταλτικών μέτρων, και δη είτε κανονιστικών είτε γενικών ατομικών είτε ατομικών, για δε τα δικαστήρια την παροχή αποτελεσματικής προστασίας στο φυσικό περιβάλλον. Ως εκ τούτου, παράλειψη της Διοικήσεως προς λήψη των μέτρων αυτών είναι, παράλειψη οφειλομένης ενεργείας υποκειμένη σε ακύρωση από το Συμβούλιο της Επικρατείας, ... εφόσον, άλλως, η μεν συνταγματική επιταγή θα μετέπιπτε σε θεωρητική διακήρυξη αρχής, το δε φυσικό περιβάλλον θα παρέμενε άνευ προστασίας, εκτεθειμένο σε καταστροφή, εναντίον της σαφούς βουλήσεως του συνταγματικού νομοθέτη*».[595]

Αστικά απόβλητα και υγειονομική ταφή

Ο τελευταίος χρόνος χαρακτηρίζεται από σημαντικές αλλαγές στη νομοθεσία για την υγειονομική ταφή και τα απόβλητα σε ενωσιακό επίπεδο. Για την υγειονομική ταφή, κεντρικά σημεία ελληνικού ενδιαφέροντος είναι η απαγόρευση της υγειονομικής ταφής των αποβλήτων που έχουν συλλεγεί «*χωριστά για προετοιμασία για επαναχρησιμοποίηση και για ανακύκλωση*», ο διευρυμένος ορισμός των «*απομονωμένων οικισμών*» (όπου είναι δυνατή, για χώρους υγειονομικής ταφής τοπικής σημασίας, η παρέκκλιση από ορισμένες απαιτήσεις της οδηγίας), η πλήρης υπαγωγή των

[594] Απόφαση Συντονιστή Α.Δ. Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου 64413/2018 «Διαχείριση των αστικών στερεών αποβλήτων (ΑΣΑ) του Δήμου Αιγιαλείας Π.Ε. Αχαΐας, Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας» (Β' 1174).
[595] ΣτΕ 2880/2017 (Ε' τμ.), σκ. 8η.

εξορυκτικών αποβλήτων στις νέες απαιτήσεις (στον βαθμό που δεν ισχύουν οι ειδικότερες για αυτά διατάξεις), και φυσικά ο νέος στόχος περιορισμού της υγειονομικής ταφής (με δυνατότητα αναβολής υπό όρους): έως το 2035, η ποσότητα των αστικών αποβλήτων που καταλήγουν σε χώρους υγειονομικής ταφής θα πρέπει να έχει μειωθεί στο 10 % ή λιγότερο της συνολικής ποσότητας των αστικών αποβλήτων που παράγονται (κατά βάρος), ενώ η προετοιμασία για επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση πρέπει να αυξηθεί σε ποσοστό 65 %.[596]

Οι εξελίξεις αυτές συνδυάζονται και με τον ορισμό των «αστικών αποβλήτων» που εισάγεται με την τροποποίηση της οδηγίας-πλαίσιο για τα απόβλητα: εδώ, η βασική επιδίωξη είναι ο διαχωρισμός των αστικών από άλλα ρεύματα αποβλήτων, για τα οποία είναι καταλληλότερη η διευρυμένη ευθύνη παραγωγού, η προετοιμασία για επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση ή άλλες εργασίες ανάκτησης, ή άλλα στοχευμένα μέτρα.[597] Για τον περιορισμό των αποβλήτων τροφίμων, για παράδειγμα, επιβάλλεται η υποχρέωση θέσπισης ειδικών προγραμμάτων πρόληψης, και ο στόχος της μείωσης κατά την πρωτογενή παραγωγή, την επεξεργασία, τη μεταποίηση, το λιανικό εμπόριο και άλλες μορφές διανομής τροφίμων «*ως συμβολή στην επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών για μείωση κατά 50 % της κατά κεφαλήν παγκόσμιας σπατάλης τροφίμων σε επίπεδο λιανικής πώλησης και καταναλωτή, και για μείωση των απωλειών τροφίμων κατά μήκος της αλυσίδας παραγωγής και εφοδιασμού μέχρι το 2030*».[598]

Τους τελευταίους μήνες, ανακοινώθηκε η χρηματοδότηση ενός μεγάλου αριθμού έργων διαχείρισης αποβλήτων διάφορων κατηγοριών: δύο μονάδες επεξεργασίας αποβλήτων και 7 μονάδες επεξεργασίας προεπιλεγμένων βιοαποβλήτων στην Κεντρική Μακεδονία,[599] δύο μονάδες επεξεργασίας αποβλήτων στην Ηλεία[600] και την Αλεξανδρούπολη,[601] και 10 ακόμα έργα σε διάφορες περιοχές.[602] Στα τέλη του 2017, βρίσκονταν «προς ένταξη» στα Περιφερειακά Σχέδια 116 μονάδες επεξεργασίας στερεών αποβλήτων, εκ των οποίων οι 49 είναι μονάδες βιολογικής και μηχανικής επεξεργασίας.[603] Εφόσον υλοποιηθούν απρόσκοπτα, οι εγκαταστάσεις αυτές θα συμβάλουν

---

[596] Άρθ. 5 παρ. 3 στ), 2 περ. ρ), 3 παρ. 3, 5 παρ. 5 και παρ. 6 Οδηγίας 1999/31 του Συμβουλίου «περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων», όπως αντικαθίστανται από την οδηγία 2018/850 της 30ής Μαΐου 2018 «για την τροποποίηση της οδηγίας 1999/31/ΕΚ περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων» (Επίσημη Εφημερίδα L 150/100 της 14.6.2018).

[597] Άρθ. 3 περ. 2β Οδηγίας 2008/98 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «για τα απόβλητα και την κατάργηση ορισμένων οδηγιών», όπως αντικαταστάθηκε από την οδηγία 2018/851 της 30ής Μαΐου 2018 «για την τροποποίηση της οδηγίας 2008/98/ΕΚ για τα απόβλητα» (Επίσημη Εφημερίδα L 150/109 της 14.6.2018). Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, αστικά απόβλητα είναι «*α) τα ανάμεικτα απόβλητα και τα απόβλητα που συλλέγονται χωριστά από τα νοικοκυριά, μεταξύ άλλων χαρτί και χαρτόνι, γυαλί, μέταλλα, πλαστικά, βιολογικά απόβλητα, ξύλο, προϊόντα κλωστοϋφαντουργίας, απορρίμματα συσκευασίας, απόβλητα ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού, απόβλητα ηλεκτρικών στηλών και συσσωρευτών, και ογκώδη απόβλητα, συμπεριλαμβανομένων στρωμάτων και επίπλων· β) τα ανάμεικτα απόβλητα και τα απόβλητα που συλλέγονται χωριστά από άλλες πηγές, όταν είναι παρόμοια ως προς τη φύση και τη σύνθεση με τα οικιακά απόβλητα. Στα αστικά απόβλητα δεν περιλαμβάνονται απόβλητα παραγωγής, γεωργίας, δασοκομίας, αλιείας, σηπτικών δεξαμενών και απόβλητα από δίκτυα αποχέτευσης και επεξεργασίας αποβλήτων, συμπεριλαμβανομένης της ιλύος καθαρισμού λυμάτων, οχήματα στο τέλος του κύκλου ζωής τους ή απόβλητα από κατασκευές και κατεδαφίσεις. Ο ορισμός αυτός ισχύει με την επιφύλαξη του καταμερισμού των ευθυνών για τη διαχείριση των αποβλήτων μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών φορέων*».

[598] Άρθ. 9 παρ. 1 (ζ) Οδηγίας 2008/98 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «για τα απόβλητα και την κατάργηση ορισμένων οδηγιών», όπως αντικαταστάθηκε από την οδηγία 2018/851 της 30ής Μαΐου 2018 «για την τροποποίηση της οδηγίας 2008/98/ΕΚ για τα απόβλητα» (Επίσημη Εφημερίδα L 150/109 της 14.6.2018).

[599] Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. (29.1.2018). 3,7 εκατ. ευρώ για τη χρηματοδότηση 9 μονάδων επεξεργασίας απορριμμάτων στην Κεντρική Μακεδονία (δελτίο τύπου).

[600] Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας.(6.6.2018). Χρηματοδότηση 17 εκατ. ευρώ για το νέο εργοστάσιο επεξεργασίας απορριμμάτων στην Ηλεία (δελτίο τύπου).

[601] Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. (11.4.2018). Δημοπρατείται η Μονάδα Επεξεργασίας Αποβλήτων Αλεξανδρούπολης (δελτίο τύπου).

[602] Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. (25.1.2018). Χρηματοδότηση έργων διαχείρισης αποβλήτων σε 10 περιοχές της χώρας (δελτίο τύπου).

[603] Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. (17.9.2017). Έγκριση έργων διαχείρισης στερεών αποβλήτων, ύψους 137 εκατομμυρίων ευρώ, το επόμενο δίμηνο (δελτίο τύπου).

ουσιαστικά στην καλύτερη διαχείριση των αποβλήτων της χώρας, και στην επιτακτική ανάγκη να κλείσουν όσοι ΧΑΔΑ παραμένουν. Προς το παρόν, πάντως, και στη συνέχεια της «επισκόπησης» της εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας των αρχών του 2017, και του παλαιότερου «οδικού χάρτη» για τα απόβλητα (2011),[604] η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την «έκθεση έγκαιρης προειδοποίησης» για τη χώρα μας.[605] Μερικές βασικές διαπιστώσεις για την ελληνική κατάσταση – όπως η μεγάλη απόκλιση από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο του ποσοστού των αστικών αποβλήτων που οδηγούνται στην υγειονομική ταφή – παραμένουν ισχυρές.

Βάσει των παραπάνω, η έκθεση καταλήγει στο συμπέρασμα «*η Ελλάδα θεωρείται ότι κινδυνεύει να μην επιτύχει τον στόχο του 2020 για την προετοιμασία των αστικών αποβλήτων για επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση σε ποσοστό 50%*». Οι προτεινόμενες δράσεις για να αποτραπεί ο κίνδυνος αυτός είναι συνοπτικά οι εξής:

- **Οικονομικά κίνητρα**:
  - Εφαρμογή του «φόρου» (ενν. τέλους) υγειονομικής ταφής (2018).
  - Συστήματα καταβολής τελών ανάλογων με την ποσότητα των απορριπτόμενων αποβλήτων (pay-as-you-throw).
  - Ορθή και εσωτερικώς συνεπής υποβολή εκθέσεων.
  - «Επανακαθορισμός» των υποβαλλόμενων στοιχείων για τις συσκευασίες, ώστε να είναι συνεπή και ορθά.
  - Έλεγχοι στις εταιρείες που παρέχουν στοιχεία σχετικά με την ποσότητα συσκευασιών που εισέρχεται στην αγορά (παραγωγοί ή οργανισμοί ευθύνης παραγωγών).
  - Ανάλυση της σύνθεσης των αστικών αποβλήτων.
- **Χωριστή συλλογή**: Αναδιάρθρωση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των οργανισμών ευθύνης παραγωγών για τις συσκευασίες (Ελληνική Εταιρία Αξιοποίησης Ανακύκλωσης) και των δήμων.
- **Χρηματοδότηση από την ΕΕ**:
  - Καλύτερη χρήση των κονδυλίων της ΕΕ εξασφαλίζοντας ότι υποστηρίζουν: α) δραστηριότητες στο ανώτερο 1/3 της ιεραρχίας των αποβλήτων, ιδίως την ανακύκλωση και την πρόληψη· β) ενίσχυση των ικανοτήτων σε επίπεδο δήμου για την υποστήριξη της ανάπτυξης υπηρεσιών ανακύκλωσης υψηλής ποιότητας· γ) παροχή υπηρεσιών ανακύκλωσης υψηλής ποιότητας από τις τοπικές αρχές και εύχρηστες υπηρεσίες συλλογής «πόρτα-πόρτα» για τα απορρίμματα τροφίμων· δ) εξασφάλιση της επεξεργασίας των βιολογικών αποβλήτων που έχουν συλλεγεί χωριστά· ε) παροχή πράσινων σημείων.
  - Μικρότερη έμφαση στις επενδύσεις στις ικανότητες επεξεργασίας υπολειμματικών αποβλήτων.
- **Τεχνική υποστήριξη στους δήμους**: Ανάπτυξη, σε εθνικό επίπεδο, συστήματος παροχής τεχνικής υποστήριξης στους δήμους.
- **Επικοινωνία και ευαισθητοποίηση**: Ανάπτυξη ενός συνόλου εθνικών υλικών επικοινωνίας.

Μερικά σημεία που αναδεικνύει ο πίνακας και προκαλούν προβληματισμό είναι η προφανής έλλειψη αξιόπιστων στοιχείων – η οποία καθιστά αδύνατη την αποτελεσματική διαχείριση-, και η συνεχής αναβλητικότητα: για παράδειγμα, στον αντίστοιχο πίνακα του 2011, η εισαγωγή φόρου (ενν. τέλους) ταφής προβλεπόταν για το 2014. Οι προτάσεις επίσης εκφράζουν μία δυσπιστία για το σύστημα ελέγχων, για την αποτελεσματικότητα της χρηματοδότησης, για την έμφαση στη διαχείριση των «υπολειμματικών αποβλήτων» (δηλαδή τους χώρους υγειονομικής ταφής υπολειμμάτων, ΧΥΤΥ) και

[604] BiPRO και European Commission. (2011). Support to Member States in improving waste management based on assessment of Member States' performance. Roadmap for Greece (GR). Ανάκτηση από: http://bit.ly/2P2wLPE.

[605] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (24.9.2018). Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής. Έκθεση έγκαιρης προειδοποίησης για την Ελλάδα, που συνοδεύει το έγγραφο: Έκθεση της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ για τα απόβλητα, συμπεριλαμβανομένης της έκθεσης έγκαιρης προειδοποίησης για τα κράτη μέλη που κινδυνεύουν να μην επιτύχουν τον στόχο για την προετοιμασία των αστικών αποβλήτων για επαναχρησιμοποίηση/ανακύκλωση [COM(2018) 656 final, SWD(2018) 418 final].

για τον ρόλο της Ελληνικής Εταιρείας Αξιοποίησης Ανακύκλωσης (ΕΕΑΑ), η οποία «*θα πρέπει ιδανικά να είναι μόνο δίαυλος παροχής κονδυλίων για την υπηρεσία συλλογής, ενώ οι δήμοι θα πρέπει να έχουν τις δικές τους υποχρεώσεις όσον αφορά τη χωριστή συλλογή. Όταν αυτό γίνει, το σύστημα θα ανταποκρίνεται καλύτερα σε έναν φόρο*» (ενν. τέλος) *« υγειονομικής ταφής. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί είτε: α. με τον ορισμό υποχρεωτικών στόχων ανακύκλωσης για τους δήμους και την επιβολή κυρώσεων για τη μη εκπλήρωσή τους· είτε β. με τη θέσπιση εθνικών ελάχιστων προτύπων υπηρεσιών για τη συλλογή των αποβλήτων (π.χ. συχνότητα συλλογής, είδος και χωρητικότητα των κάδων, λαμβανομένων υπόψη παραγόντων όπως το είδος του αποθέματος κατοικιών, το πόσο αγροτική είναι η περιοχή, το κλίμα της περιοχής κ.λπ.) που πρέπει να πληρούν οι δήμοι. Σε κάθε περίπτωση, η ΕΕΑΑ θα πρέπει να χρηματοδοτεί πλήρως την παροχή του μέρους της υπηρεσίας συλλογής όσον αφορά τα απορρίμματα συσκευασιών σύμφωνα με έναν συμφωνημένο μαθηματικό τύπο χρηματοδότησης*».

Από πλευράς εθνικού δικαίου, αξιοσημείωτη είναι η νέα νομοθεσία για τους ΦΟΔΣΑ: κρίσιμα σημεία είναι η πρόβλεψη αντισταθμιστικού τέλους για τους ΟΤΑ που τους φιλοξενούν, η θέσπιση νομολογιακής πολιτικής που ενσωματώνει την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» και κίνητρα μείωσης του όγκου και της επικινδυνότητας των αποβλήτων, και μία αυστηρότερη διάκριση των αρμοδιοτήτων τους από αυτές των ΟΤΑ που επικεντρώνονται στην πρόληψη και την ανακύκλωση.

Πάντως, ο νέος νόμος παρέχει στους ΦΟΔΣΑ εν μέρει συγκρουόμενα κίνητρα και αρμοδιότητες, τα οποία θα πρέπει να εξισορροπηθούν: για παράδειγμα, αφενός είναι αρμόδιοι για «την εκπόνηση προγραμμάτων πρόληψης - μείωσης παραγωγής αποβλήτων και προετοιμασίας για επαναχρησιμοποίηση» και από την άλλη διαμορφώνουν την τιμολογιακή τους πολιτική με βάση (μεταξύ άλλων) την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Ωστόσο, κατά τη διαμόρφωση του κανονισμού τιμολόγησης, προσδιορίζουν τα τέλη που καταβάλλονται από τους ΟΤΑ ανά παρεχόμενη υπηρεσία σε συνάρτηση με την απόδοση της διαλογής στην πηγή, την εκτροπή οργανικών αποβλήτων από την υγειονομική ταφή, τη συλλογή αποβλήτων συσκευασιών ανά κάτοικο και την πραγματική ανακύκλωση (σε σύνδεση με τους στόχους ανά ΟΤΑ, όπως αυτοί προσδιορίζονται βάσει του τοπικού σχεδίου και του οικείου ΠΕΣΔΑ). Για τον κανονισμό αυτόν, προετοιμάζεται η έκδοση κ.υ.α. Οι νέοι «φορείς σχεδιασμού ΠΕΣΔΑ» (ΦΟ.Σ.ΠΕΣΔΑ) – υποχρεωτικοί σύνδεσμοι των ΟΤΑ με μορφή νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, όπου υπάρχουν περισσότεροι ΦΟΔΣΑ – επιφορτίζονται με την ακανθώδη αρμοδιότητα εκπόνησης, τροποποίησης και επικαιροποίησης του ΠΕΣΔΑ.

Ταυτόχρονα, η άρνηση ή παράλειψη έκδοσης υποχρεωτικών διοικητικών πράξεων που αφορούν την καθαριότητα των κοινόχρηστων χώρων, την αποκομιδή και διαχείριση των αποβλήτων, την κατασκευή, συντήρηση και διαχείριση συστημάτων αποχέτευσης και βιολογικού καθαρισμού, τη λήψη προληπτικών και κατασταλτικών μέτρων για την προστασία των κοινόχρηστων χώρων και ιδιαίτερα των χώρων διάθεσης απορριμμάτων από πυρκαγιά κωδικοποιείται ως πειθαρχικό αδίκημα για τους αιρετούς των ΟΤΑ. [606]

Πρόληψη, ανακύκλωση και ανάκτηση

Το επίπεδο ανακύκλωσης και ανάκτησης υλικών στην Ελλάδα παραμένει δραματικά χαμηλό, σε επίπεδο ΕΕ.

[606] Άρθ. 225-247 ν. 4555/2018 «Μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης - Εμβάθυνση της Δημοκρατίας - Ενίσχυση της Συμμετοχής - Βελτίωση της οικονομικής και αναπτυξιακής λειτουργίας των Ο.Τ.Α. [Πρόγραμμα «Κλεισθένης Ι»] - Ρυθμίσεις για τον εκσυγχρονισμό του πλαισίου οργάνωσης και λειτουργίας των ΦΟΔΣΑ - Ρυθμίσεις για την αποτελεσματικότερη, ταχύτερη και ενιαία άσκηση των αρμοδιοτήτων σχετικά με την απονομή ιθαγένειας και την πολιτογράφηση - Λοιπές διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών και άλλες διατάξεις» (Α' 133).

Πηγή: Eurostat

Σε επίπεδο ΕΕ, αναμφίβολα, η πιο σημαντική εξέλιξη της χρονιάς ήταν η δημοσίευση της τροποποιημένης οδηγίας-πλαίσιο για τα απόβλητα, η οποία εμφορείται από τις ιδέες της κυκλικής οικονομίας. Μία πλήρης παρουσίαση θα ξέφευγε από τα πλαίσια της παρούσας έκθεσης: πάντως, μερικά νέα στοιχεία της τροποποιημένης οδηγίας που πρέπει να αναδειχθούν είναι οι διατάξεις για την ανάκτηση, για τους νέους στόχους προετοιμασίας για επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση, για τα προγράμματα διευρυμένης ευθύνης παραγωγού, για τα επικίνδυνα απόβλητα παραγόμενα από νοικοκυριά, για την τήρηση αρχείων για τα επικίνδυνα απόβλητα.[607] Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στις νέες διατάξεις για τα υποπροϊόντα και τον αποχαρακτηρισμό αποβλήτων, διότι ελλοχεύει ο κίνδυνος, στο όνομα της κυκλικής οικονομίας, να εισαχθούν στις αγορές προϊόντα που είναι επικίνδυνα για το περιβάλλον ή τη δημόσια υγεία: από την άποψη αυτή, ο εναρμονισμός με την ενωσιακή χημική νομοθεσία, είναι μία δικλείδα ασφαλείας. [608] Επίσης, αξιοσημείωτος είναι ο «επαναπροσδιορισμός» της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει»,[609] και ο υποχρεωτικός πλέον διαχωρισμός των βιολογικών αποβλήτων.[610] Ενδεικτικά, η νέα προσέγγιση χαρακτηρίζεται από

[607] Άρθ. 8, 8α, 9-11 οδηγίας 2008/98, όπως αντικαταστάθηκαν, τροποποιήθηκαν ή προστέθηκαν με την οδηγία (ΕΕ) 2018/851 της 30ής Μαΐου 2018 «για την τροποποίηση της οδηγίας 2008/98/ΕΚ για τα απόβλητα» (Επίσημη Εφημερίδα L 150/109 της 14.6.2018).

[608] Άρθ. 5-6, και ιδίως 6 παρ. 5 οδηγίας 2008/98, όπως αντικαταστάθηκαν, τροποποιήθηκαν ή προστέθηκαν με την Οδηγία (ΕΕ) 2018/851 της 30ής Μαΐου 2018 «για την τροποποίηση της οδηγίας 2008/98/ΕΚ για τα απόβλητα» (Επίσημη Εφημερίδα L 150/109 της 14.6.2018).

[609] Άρθ. 14 παρ. 1 οδηγίας 2008/98, όπως αντικαταστάθηκε από την οδηγία (ΕΕ) 2018/851 της 30ής Μαΐου 2018 «για την τροποποίηση της οδηγίας 2008/98/ΕΚ για τα απόβλητα» (Επίσημη Εφημερίδα L 150/109 της 14.6.2018). Η παράγραφος αναφέρει τα εξής: «[σ]ύμφωνα με την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει», το κόστος διαχείρισης των αποβλήτων, συμπεριλαμβανομένου του κόστους της απαιτούμενης υποδομής και της λειτουργίας της, βαρύνει τον αρχικό παραγωγό αποβλήτων ή τον τρέχοντα ή τους προηγούμενους κατόχους αποβλήτων». Η φράση με την έντονη γραμματοσειρά έλειπε από την προηγούμενη διατύπωση.

[610] Άρθ. 22 οδηγίας 2008/98, όπως αντικαταστάθηκε με την Οδηγία (ΕΕ) 2018/851 της 30ης Μαΐου 2018 «για την τροποποίηση της οδηγίας 2008/98/ΕΚ για τα απόβλητα» (Επίσημη Εφημερίδα L 150/109 της 14.6.2018), σύμφωνα με το οποίο «[τα] κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι, έως τις 31 Δεκεμβρίου 2023 και με την επιφύλαξη του άρθρου 10 παράγραφοι 2 και 3, τα βιολογικά απόβλητα είτε διαχωρίζονται και ανακυκλώνονται στην πηγή είτε συλλέγονται χωριστά και δεν αναμιγνύονται με άλλα είδη αποβλήτων…». Αντιθέτως, προηγουμένως η διατύπωση ήταν: «[τα] κράτη μέλη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα, ανάλογα με την περίπτωση και σύμφωνα με τα άρθρα 4 και 13, προκειμένου να ενθαρρύνουν: α) τη χωριστή συλλογή βιολογικών αποβλήτων, ενόψει της λιπασματοποίησης και της ζύμωσης των βιοαποβλήτων…».

πλειάδα μέτρων προώθησης της «επισκευασιμότητας» των προϊόντων,[611] τα οποία συνδέονται με το λεγόμενο «*δικαίωμα στην επισκευή*» (right to repair),[612] μολονότι προς το παρόν η αντίδραση των ενωσιακών δικαστηρίων στο θέμα αυτό είναι επιφυλακτική.[613]

Από πλευράς εθνικού δικαίου, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ο νέος νόμος για την «την εναλλακτική διαχείριση των συσκευασιών και άλλων προϊόντων»: από τη μία μεριά, εισάγονται νέες ρυθμίσεις για του φορείς συλλογικού συστήματος εναλλακτικής διαχείρισης (ΣΣΕΔ) και ατομικού συστήματος εναλλακτικής διαχείρισης (ΑΣΕΔ), οι οποίες αφορούν (μεταξύ άλλων) τα ασυμβίβαστα μετόχων ή εταίρων φορέων ΣΣΕΔ, την καταρχήν απαγόρευση εκτέλεσης εργασιών εναλλακτικής διαχείρισης ΣΣΕΔ, την υποχρέωση των φορέων να επιτύχουν τους στόχους του ΕΣΔΑ, την υποχρέωση συμμετοχής ορισμένων παραγωγών αποβλήτων σε φορείς ΣΣΕΔ ή ΑΣΕΔ (με την αντίστοιχη υποχρέωση των φορέων να αποδέχονται κάθε σχετικό αίτημα), και την απαγόρευση διακίνησης των προϊόντων που δεν έχουν υπαχθεί σε εναλλακτική διαχείριση. Ειδικές διατάξεις θεσπίζονται για τα δημοτικά απόβλητα συσκευασίας. Ο ελεγκτικός ρόλος του ΕΟΑΝ ισχυροποιείται σημαντικά, και περιλαμβάνει και το διοικητικό κόστος λειτουργίας των φορέων ΣΣΕΔ κατά την εξέταση των επιχειρησιακών τους σχεδίων, κατά τη διαδικασία έγκρισης, ανανέωσης ή τροποποίησης των συστημάτων, ή κατά την υποβολή των ετήσιων εκθέσεων. Τέλος, προβλέπεται κοινή υπουργική απόφαση, με την οποία θα καθοριστούν «άλλα» προϊόντα για τα οποία η εναλλακτική διαχείριση των αποβλήτων τους θα γίνεται με οργάνωση και λειτουργία ΑΣΕΔ ή ΣΣΕΔ (καθώς και προϊόντα για τα οποία δεν ισχύει η απαίτηση αυτή), «με κριτήρια ιδίως τις ιδιότητες, τη χρήση και την εμπορία» των προϊόντων αυτών. [614]

Ένα άλλο σημείο στο οποίο σημειώθηκε κάποια πρόοδος, τουλάχιστον σε νομοθετικό επίπεδο, είναι ότι ολοκληρώθηκε, έστω και με ελλείψεις, το πλαίσιο για τα πράσινα σημεία με τον ν. 4447/2016 και την κ.υ.α. οικ. 18485/10-4-2017 και το αντίστοιχο πλαίσιο χωροθέτησης για «*παροχή πράσινων σημείων*», με τροποποιήσεις στη χωροταξική και περιβαλλοντική νομοθεσία.[615]

Είναι πολύ νωρίς για να αποτιμηθεί η επίδραση του ν. 4496/2017. Σύμφωνα με τα τελευταία δημοσιευμένα στοιχεία του ΕΟΑΝ (2014-2016),[616] τα οποία έχουν σημαντικούς περιορισμούς (βλ. παρακάτω), και αφορούν ειδικά για τα απόβλητα συσκευασίας, η εικόνα είναι μεικτή. Θετικό είναι ότι «*μετά από μία δύσκολη περίοδο τριών ετών (2012-2014), κατά την οποία δεν μπόρεσε να επιτευχθεί ο στόχος, το 2015 είναι το πρώτο έτος ανάκαμψης σε ότι αφορά την επίτευξη του συνολικού στόχου ανάκτησης των αποβλήτων συσκευασίας έστω και οριακά σε ποσοστό 60,7%*» (σημ. – στόχος είναι 60%). Το 2016, μάλιστα, η ανάκτηση έφθασε το 67,2%. Ομοίως, δηλώνεται ότι επιτυγχάνονται οι ποσοτικοί στόχοι για το χαρτί, το πλαστικό, το ξύλο και τα μεταλλικά απόβλητα

---

[611] Ιδίως, άρθ. 8 παρ. 2 (β), 8α παρ. 6, 9 παρ. 1, 11 παρ. 1 οδηγίας 2008/98 «για την τροποποίηση της οδηγίας 2008/98/ΕΚ για τα απόβλητα» (Επίσημη Εφημερίδα L 150/109 της 14.6.2018).

[612] V. Mak. (29.4.2015). The Consumer in European Regulatory Private Law. Ανάκτηση από: https://ssrn.com/abstract=2600474

[613] Σε μία πρόσφατη υπόθεση, το Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έκρινε ότι η θέση σε λειτουργία συστημάτων επιλεκτικής επισκευής από τους κατασκευαστές ελβετικών ρολογιών είναι συμβατή με το ευρωπαϊκό δίκαιο ανταγωνισμού. Μολονότι η συγκεκριμένη υπόθεση αφορούσε είδος πολυτελείας, οι πρακτικές αυτές είναι ευρύτερες. Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (δεύτερο τμήμα). Απόφαση της 23ης Οκτωβρίου 2017, Confédération européenne des associations d'horlogers-réparateurs (CEAHR) κατά Ευρωπαϊκής Επιτροπής, υπόθεση T-712/14.

[614] Άρθ. 1-2, 4, 4Α-4Γ, 5-11, 15-17, 19-20 ν. 2939/2001(Α' 170), όπως αντικαθίστανται, τροποποιούνται και συμπληρώνονται με τα άρθ. 1-18 ν. 4496/2017 «Τροποποίηση του ν. 2939/2001 για την εναλλακτική διαχείριση των συσκευασιών και άλλων προϊόντων, προσαρμογή στην Οδηγία 2015/720/ΕΕ, ρύθμιση θεμάτων του Ελληνικού Οργανισμού Ανακύκλωσης και άλλες διατάξεις».

[615] Π.χ., κ.υ.α. οικ. 35088/2017(Β' 3250) «Τροποποίηση της υπ'αριθμ. 171914/2013 κοινής υπουργικής απόφασης (ΦΕΚ Β'3072) «Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις για έργα και δραστηριότητες της κατηγορίας Β της ομάδας 4: «Συστήματα Περιβαλλοντικών Υποδομών», του παραρτήματος IV της υπουργικής απόφασης 1958/2012 (Β' 21), όπως εκάστοτε ισχύει».

[616] Ελληνικός Οργανισμός Ανακύκλωσης (ΕΟΑΝ). (10.7.2018). Ανακύκλωση δημοτικών αποβλήτων συσκευασίας ανά Περιφέρεια και ΟΤΑ για τα έτη 2014-2016 (έκδοση 3), κεφ. 1.4, 1.5.

συσκευασίας, στα οποία μάλιστα παρουσιάζεται έντονο το φαινόμενο της «άτυπης ανακύκλωσης». Από την άλλη, συστηματικά δεν επιτυγχάνονται οι στόχοι για το γυαλί. Βέβαια, θα πρέπει να διερευνηθεί αξιόπιστα η συνολική παραγόμενη ποσότητα συσκευασιών, ώστε να επανακαθοριστούν οι ποσοστιαίοι στόχοι ανακύκλωσης.[617] Στην περίπτωση αυτή, μπορεί να αμφισβητηθεί αν τα ποσοστά έχουν υπολογιστεί σωστά.[618] Από την άποψη αυτή, υπάρχει σημαντικό κενό παρακολούθησης, η κάλυψη του οποίου είναι απαραίτητη για τη μετάβαση στην κυκλική οικονομία.[619]

Με βάση την προαναφερθείσα έκθεση του ΕΟΑΝ, οι ποσότητες δημοτικών αποβλήτων συσκευασίας που ανακυκλώθηκαν το 2016 είχαν ως εξής:

Ανακύκλωση δημοτικών αποβλήτων συσκευασίας (2016)

Περιφέρεια	Μπλε κάδος	Μπλε κώδωνας	ΚΑΑ	Σύνολο
Ανατ. Μακεδονίας-Θράκης	6.329	640		
Αττικής	50.357	1.744	2.294	
Β. Αιγαίου	2.964	53		
Δυτ. Ελλάδας	6.468	1.503		
Δυτ. Μακεδονίας	4.012	0		
Ηπείρου	4.999	112	277	
Θεσσαλίας	12.112	237	46	
Ιονίων Νήσων	3.110	365		
Κεντρ. Μακεδονίας	26.049	2.352	173	
Κρήτης	14.272	1.666	56	

[617] Ημερίδα «Το παρόν και το μέλλον της ανακύκλωσης». (2018, 29 Ιουνίου) Εισήγηση Φίλιππου Κυρκίτσου εκπροσώπου ECO-Παρατηρητηρίου. http://ecoparatiritirio.gr/?page_id=4170

[618] Σύμφωνα με το άρθ. 6α παρ. 1 της Οδηγίας 94/62 «για τις συσκευασίες και τα απορρίμματα συσκευασίας», όπως ισχύει σήμερα, «[γ]ια να εκτιμηθεί κατά πόσον έχουν επιτευχθεί οι στόχοι …: α) Τα κράτη μέλη υπολογίζουν το βάρος των απορριμμάτων συσκευασίας που παράγονται και ανακυκλώνονται σε ένα δεδομένο ημερολογιακό έτος. Τα απορρίμματα συσκευασίας που παράγονται σε ένα κράτος μέλος μπορεί να θεωρηθεί ότι ισούνται με την ποσότητα των συσκευασιών που διατίθεται στην αγορά κατά τη διάρκεια του ιδίου έτους στο εν λόγω κράτος μέλος· β) το βάρος των απορριμμάτων συσκευασίας που ανακυκλώθηκαν υπολογίζεται ως το βάρος των συσκευασιών που έχουν καταστεί απορρίμματα και που, αφού υποβλήθηκαν σε όλες τις αναγκαίες εργασίες ελέγχου και διαλογής και σε άλλες προπαρασκευαστικές εργασίες για την απομάκρυνση των αποβλήτων υλικών που δεν αποτελούν αντικείμενο της επακόλουθης επανεπεξεργασίας και για την εξασφάλιση υψηλής ποιότητας ανακύκλωσης, εισέρχονται σε εργασία ανακύκλωσης, μέσω της οποίας τα απόβλητα υλικά μετατρέπονται σε προϊόντα, υλικά ή ουσίες…». Αντιθέτως, ο ΕΟΑΝ αναφέρει τα εξής: «[ε]κ της αρμοδιότητάς του, ο ΕΟΑΝ δεν συγκεντρώνει και δεν διαθέτει στοιχεία σχετικά με τις ποσότητες ή τη σύνθεση των παραγόμενων ΑΣΑ. Επίσης, παρακολουθεί μέρος μόνο των ανακτώμενων ανακυκλώσιμων υλικών που εκτρέπονται από το ρεύμα των ΑΣΑ, ήτοι: - Απόβλητα Συσκευασίας - Απόβλητα Ηλεκτρικών στηλών (Μπαταρίες) -Απόβλητα Ηλεκτρικού & Ηλεκτρονικού Εξοπλισμού Οικιακής Χρήσης, και ενημερώνει σχετικά τις αρμόδιες υπηρεσίες του ΥΠΕΝ. Ο ΕΟΑΝ δεν έχει συνολική εικόνα για τα υπόλοιπα ανακυκλώσιμα υλικά που ανακτώνται, όπως το έντυπο χαρτί, πλαστικά, μεταλλικά αντικείμενα. Συνεπώς, δεν μπορεί να παρέχει συνολικά στοιχεία ανάκτησης υλικών επί των παραγόμενων ΑΣΑ» (ο.π., σελ. 13).

[619] Πρβλ., σχετικά: το άρθ. 5α της Οδηγίας 1999/31/ΕΚ του Συμβουλίου «περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων», όπως προστέθηκε με το άρθ. 1 περ. 5) της Οδηγίας 2018/850 της 30ής Μαΐου 2018 «για την τροποποίηση της οδηγίας 1999/31/ΕΚ περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων» (Επίσημη Εφημερίδα L 150/100 της 14.6.2018)·άρθ. 11α Οδηγίας 2008/98 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «για τα απόβλητα και την κατάργηση ορισμένων οδηγιών», όπως προστέθηκε με το άρθ. 1 περ. 13) της Οδηγίας 2018/851 της 30ής Μαΐου 2018 «για την τροποποίηση της οδηγίας 2008/98/ΕΚ για τα απόβλητα» (Επίσημη Εφημερίδα L 150/109 της 14.6.2018). Επίσης, όσον αφορά το μέλλον, όπου θα απαιτηθούν δομές και διαδικασίες που θα παρακολουθούν το σύνολο της οικονομίας : Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (16.1.2018). Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με το πλαίσιο παρακολούθησης για την κυκλική οικονομία [SWD(2018) 17 final].

Νοτίου Αιγαίου	8.037	2.179	233	
Πελοποννήσου	10.897	274		
Στερεάς Ελλάδας	6.780	384		
ΣΥΝΟΛΟ (σε τόνους)	**156.386**	**11.509**	**3.079**	**170.974**

Πλαστικά

Η πλαστική ρύπανση των θαλασσών είναι ένα πρόβλημα που έχει αποκτήσει σχεδόν ανεξέλεγκτη διάσταση. Τα επίπεδα ρύπανσης στη Μεσόγειο είναι ιδιαίτερα υψηλά, όπως φάνηκε στην πρόσφατη έκθεση του WWF «Σώζοντας τη Μεσόγειο από την πλαστική παγίδα»,[620] θέτοντας σε κίνδυνο τα θαλάσσια είδη και μια σειρά από ανθρώπινες δραστηριότητες.

Το τελευταίο έτος, στην Ευρωπαϊκή Ένωση επικρατεί μεγάλη κινητικότητα για τον περιορισμό της πλαστικής ρύπανσης και τη μέγιστη αξιοποίηση των πλαστικών που παράγονται στο πλαίσιο της κυκλικής οικονομίας. Το 2018 μια σειρά από σημαντικές θεσμικές πρωτοβουλίες αναλήφθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε σχέση με τα πλαστικά.

Στις 16 Ιανουαρίου 2018 ανακοινώθηκε η «Ευρωπαϊκή στρατηγική για τις πλαστικές ύλες σε μια κυκλική οικονομία»[621] με την οποία γίνεται μια προσπάθεια να διατυπωθούν οι γενικές κατευθύνσεις και να περιγραφούν μια σειρά από βήματα προκειμένου να περιοριστεί η πλαστική ρύπανση και παράλληλα να μεγιστοποιηθεί η ανάκτηση πλαστικών υλών στο πλαίσιο των αρχών της κυκλικής οικονομίας. Η στρατηγική εστιάζει στα εξής:

1. Βελτίωση των οικονομικών παραμέτρων και της ποιότητας της ανακύκλωσης πλαστικών, με έμφαση στον καλύτερο σχεδιασμό προϊόντων, στην τόνωση της ζήτησης για ανακυκλωμένα πλαστικά και στην καλύτερη αποκομιδή και διαλογή πλαστικών απορριμμάτων.
2. Περιορισμό των ποσοτήτων πλαστικών αποβλήτων και της δημιουργίας απορριμμάτων, με έμφαση στην πρόληψη της επιβάρυνσης του περιβάλλοντος με πλαστικά απόβλητα, στη θέσπιση σαφούς ρυθμιστικού πλαισίου για τα βιοαποδομήσιμα πλαστικά και στη διαχείριση της ρύπανσης από μικροπλαστικά.
3. Ώθηση της καινοτομίας και των επενδύσεων προς την κατεύθυνση των κυκλικών λύσεων, μέσα από την αναζήτηση λύσεων που ευνοούν την ανάπτυξη νέων προϊόντων και τη δημιουργία νέων επενδυτικών ευκαιριών.
4. Αξιοποίηση των δυνατοτήτων της δράσης σε παγκόσμια κλίμακα, μέσα από την εφαρμογή των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης, τη συμμετοχή σε παγκόσμιες δράσεις και τη συνεισφορά γνώσης και πόρων.

Στο παράρτημα της ευρωπαϊκής στρατηγικής για τα πλαστικά περιέχεται κατάλογος μελλοντικών μέτρων προς υλοποίηση, στον οποίο περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων προτάσεις για νέες νομοθετικές πρωτοβουλίες, επιμελή εφαρμογή υφιστάμενων μέτρων ιδίως στον τομέα της διαχείρισης απορριμμάτων, διοχέτευση πόρων σε καινοτόμες πρακτικές και προϊόντα, εθελοντικές συμφωνίες και ενημέρωση των πολιτών.

Τον Μάιο του 2018 και στο πλαίσιο υλοποίησης της στρατηγικής για τις πλαστικές ύλες, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε πρόταση Ευρωπαϊκής Οδηγίας[622] για τον περιορισμό των

[620] WWF. (8.6.2018). Σώζοντας τη Μεσόγειο από την πλαστική παγίδα. Ανάκτηση από: http://bit.ly/2CWKro5

[621] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (16.1.2018). Ανακοίνωση. Ευρωπαϊκή στρατηγική για τις πλαστικές ύλες σε μια κυκλική οικονομία [COM(2018) 028 final].

[622] European Commission. (28.05.2018). Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on the reduction of the impact of certain plastic products on the environment [COM(2018) 340 final, 2018/0172 (COD)].

επιπτώσεων συγκεκριμένων πλαστικών προϊόντων στο περιβάλλον. Η πρόταση πραγματεύεται επί της ουσίας τη μείωση των επιπτώσεων που προκαλούνται στο περιβάλλον από τα πλαστικά μιας χρήσης και απαριθμεί σειρά μέτρων που καλούνται να αναλάβουν τα κράτη μέλη.

Όπως εξηγεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η πρόταση Οδηγίας στρέφεται κυρίως γύρω από τα 10 πλαστικά προϊόντα μιας χρήσης και στα αλιευτικά εργαλεία, που αποτελούν μαζί το 70% των θαλάσσιων απορριμμάτων στην Ευρώπη. Σύμφωνα με την Επιτροπή «οι νέοι κανόνες που περιλαμβάνονται στην πρόταση θα επιφέρουν:

- **Απαγόρευση ορισμένων πλαστικών προϊόντων**: Όταν υπάρχουν εναλλακτικά προϊόντα άμεσα διαθέσιμα και οικονομικά προσιτά, τα πλαστικά προϊόντα μιας χρήσης θα απαγορεύονται από την αγορά. Η απαγόρευση θα ισχύσει για **μπατονέτες**, **μαχαιροπήρουνα**, **πιάτα**, **καλαμάκια και αναδευτήρες και καλαμάκια στήριξης μπαλονιών από πλαστικό**, τα οποία θα πρέπει να κατασκευάζονται αποκλειστικά από πιο βιώσιμα υλικά. Πλαστικά ***δοχεία αναψυκτικών*** μιας χρήσης θα επιτρέπονται στη αγορά μόνο εφόσον το πώμα ή το καπάκι τους δεν αποσπάται.
- **Στόχοι μείωσης της κατανάλωσης**: Τα κράτη μέλη θα πρέπει να περιορίσουν τη χρήση πλαστικών **δοχείων τροφίμων** και **ποτηριών**, καθορίζοντας εθνικούς στόχους μείωσης, προσφέροντας εναλλακτικά προϊόντα στα σημεία πώλησης, ή διασφαλίζοντας ότι τα πλαστικά προϊόντα μιας χρήσης θα επιβαρύνονται από κάποιο τέλος.
- **Υποχρεώσεις των κατασκευαστών**: Οι κατασκευαστές θα συμμετέχουν στο κόστος της διαχείρισης αποβλήτων και καθαρισμού, καθώς και των μέτρων ευαισθητοποίησης για δοχεία, συσκευασίες και περιτυλίγματα τροφίμων (π.χ. τσιπς και ζαχαρωτά), δοχεία και κύπελλα για ποτά, προϊόντα καπνού με φίλτρο (π.χ. αποτσίγαρα), υγρά μαντηλάκια, μπαλόνια και λεπτές πλαστικές σακούλες. Θα δοθούν επίσης κίνητρα για την ανάπτυξη λιγότερο ρυπογόνων εναλλακτικών λύσεων για τα προϊόντα αυτά.
- **Στόχοι συλλογής**: Τα κράτη μέλη θα υποχρεούνται να συλλέγουν το 90% των πλαστικών δοχείων για ποτά από το 2025, π.χ. μέσω συστημάτων εγγύησης και επιστροφής.
- **Απαιτήσεις επισήμανσης**: Για ορισμένα προϊόντα θα απαιτείται σαφής και τυποποιημένη επισήμανση η οποία θα αναφέρει τον τρόπο διάθεσης των σχετικών αποβλήτων, τις αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις του προϊόντος, και την παρουσία πλαστικών υλών στο συγκεκριμένο προϊόν. Αυτό θα ισχύει για τις σερβιέτες, τα υγρά μαντηλάκια και τα μπαλόνια.
- **Μέτρα ευαισθητοποίησης**: Τα κράτη μέλη θα πρέπει να ενισχύσουν την ευαισθητοποίηση των καταναλωτών σχετικά με τις αρνητικές επιπτώσεις των απορριμμάτων από πλαστικά προϊόντα μιας χρήσης και αλιευτικά εργαλεία, καθώς και σχετικά με τα διαθέσιμα συστήματα επαναχρησιμοποίησης και τις επιλογές διαχείρισης αποβλήτων για όλα αυτά τα προϊόντα.

Όσον αφορά τα **αλιευτικά εργαλεία**, τα οποία αποτελούν το 27% των απορριμμάτων στις παραλίες, η Επιτροπή έχει ως στόχο να συμπληρώσει το υφιστάμενο πλαίσιο πολιτικής με προγράμματα ευθύνης των κατασκευαστών για πλαστικά αλιευτικά εργαλεία.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισημαίνει επίσης πως «*στο πλαίσιο της προετοιμασίας της σημερινής πρότασης και σύμφωνα με τις απαιτήσεις για τη βελτίωση της νομοθεσίας, διενεργήθηκαν διαβουλεύσεις με τους ενδιαφερομένους, μια ανοικτή δημόσια διαβούλευση καθώς και διεξοδικές αναλύσεις των επιπτώσεων. Κατά τη δημόσια διαβούλευση που διενεργήθηκε από τον Δεκέμβριο του 2017 έως τον Φεβρουάριο του 2018, το 95% των ερωτηθέντων συμφώνησε ότι η δράση για την αντιμετώπιση των πλαστικών μιας χρήσης είναι αναγκαία και επείγουσα, και το 79% πιστεύει ότι τα μέτρα αυτά, για να λειτουργούν αποτελεσματικά, θα πρέπει να λαμβάνονται σε επίπεδο ΕΕ. Το 70% των κατασκευαστών και το 80% των επιχειρήσεων απάντησαν επίσης ότι είναι αναγκαίο να αναληφθεί επειγόντως δράση. Το 72% των ερωτηθέντων έχει μειώσει τη χρήση πλαστικής σακούλας - το 38 % αυτών κατά το προηγούμενο έτος*».

Πέρα από τις δυο αυτές βασικές πρωτοβουλίες για τη ρύθμιση των πλαστικών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε τον Μάιο του 2018 τρεις οδηγίες σχετιζόμενες με τη διαχείριση απορριμμάτων. Οι οδηγίες σχετίζονται άμεσα με τη διαχείριση των πλαστικών καθώς περιλαμβάνουν συγκεκριμένους στόχους που θα επηρεάσουν αναμφισβήτητα την παραγωγή, διάθεση και αποκομιδή πλαστικών προϊόντων.

Πιο συγκεκριμένα, η οδηγία 2018/850 περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων[623], προβλέπει έως το 2035 η ποσότητα των αστικών αποβλήτων που καταλήγουν σε χώρους ταφής να μειωθεί στο 10% ή λιγότερο της συνολικής ποσότητας των αστικών αποβλήτων που παράγονται κατά βάρος.

Η οδηγία 2018/851 για τα απόβλητα[624] αναφέρεται κυρίως στην πρόληψη παραγωγής απορριμμάτων και στην ανάκτηση αυτών και προβλέπει την αύξηση των στόχων επαναχρησιμοποίησης κι ανακύκλωσης, ώστε:

«...έως το 2025, η προετοιμασία για επαναχρησιμοποίηση και η ανακύκλωση των αστικών αποβλήτων αυξάνονται τουλάχιστον σε ποσοστό 55 % κατά βάρος·
έως το 2030, η προετοιμασία για επαναχρησιμοποίηση και η ανακύκλωση των αστικών αποβλήτων αυξάνεται τουλάχιστον σε ποσοστό 60 % κατά βάρος·
έως το 2035, η προετοιμασία για επαναχρησιμοποίηση και η ανακύκλωση των αστικών αποβλήτων αυξάνονται τουλάχιστον σε ποσοστό 65 % κατά βάρος».

Τέλος, η οδηγία (ΕΕ) 2018/852 για τις συσκευασίες και τα απορρίμματα συσκευασίας[625] θέτει νέους υψηλότερους στόχους για την ανακύκλωση των απορριμμάτων συσκευασίας, ώστε i) το αργότερο έως 31/12/2025 να ανακυκλώνεται τουλάχιστον το 65% κατά βάρος του συνόλου των απορριμμάτων συσκευασίας (με ελάχιστο στόχο την ανακύκλωση του 50% των πλαστικών που περιέχονται στα απορρίμματα συσκευασίας), ii) το αργότερο έως 31/12/2030 να ανακυκλώνεται τουλάχιστον το 70% κατά βάρος του συνόλου των απορριμμάτων συσκευασίας (με ελάχιστο στόχο την ανακύκλωση του 55% των πλαστικών που περιέχονται στα απορρίμματα συσκευασίας. Οι τρεις οδηγίες θα πρέπει να ενσωματωθούν στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών της ΕΕ έως τις 5 Ιουλίου 2020.

Η Ελλάδα στο προσεχές διάστημα θα υποχρεωθεί να προσαρμοστεί στις εξελίξεις που κινούν οι πρωτοβουλίες της ΕΕ και να προχωρήσει πολύ πιο γρήγορα μιας και η χρονιά που μας πέρασε μπορεί να χαρακτηριστεί ως χρονιά ράθυμης κινητικότητας για τη διαχείριση των πλαστικών και τον περιορισμό της πλαστικής ρύπανσης.

Ο νόμος 4496/2017 για την «*τροποποίηση του ν. 2939/2001 για την εναλλακτική διαχείριση των συσκευασιών και άλλων προϊόντων, προσαρμογή στην Οδηγία 2015/720/ ΕΕ, ρύθμιση θεμάτων του Ελληνικού Οργανισμού Ανακύκλωσης και άλλες διατάξεις*» είναι η κύρια πρωτοβουλία της ελληνικής πολιτείας σχετικά με τα πλαστικά. Πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 6 του νόμου ενσωματώνεται η οδηγία 2015/720/ΕΕ για τη μείωση των λεπτών πλαστικών σακουλών μεταφοράς κι επιβάλλεται η καταβολή περιβαλλοντικού τέλους ανά τεμάχιο λεπτής σακούλας μεταφοράς, αρχής γενομένης από 1/1/2018. Το τέλος πλαστικής σακούλας ορίζεται στα 3 λεπτά χωρίς ΦΠΑ για το 2018 και στα 7 λεπτά χωρίς ΦΠΑ από την 1η Ιανουαρίου 2019. Από το τέλος εξαιρούνται οι πολύ λεπτές πλαστικές σακούλες μεταφοράς και οι βιοαποδομήσιμες (ή βιοαποικοδομήσιμες) / λιπασματοποιήσιμες) πλαστικές σακούλες μεταφοράς. [626]

---

[623] Οδηγία (ΕΕ) 2018/850 της 30ής Μαΐου 2018 «για την τροποποίηση της οδηγίας 1999/31/ΕΚ περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων» (Επίσημη Εφημερίδα L 150/100 της 14.6.2018).

[624] Οδηγία (ΕΕ) 2018/851 της 30ής Μαΐου 2018 «για την τροποποίηση της οδηγίας 2008/98/ΕΚ για τα απόβλητα» (Επίσημη Εφημερίδα L 150/109 της 14.6.2018).

[625] Οδηγία (ΕΕ) 2018/852 της 30ής Μαΐου 2018 «για την τροποποίηση της οδηγίας 94/62/ΕΚ για τις συσκευασίες και τα απορρίμματα συσκευασίας» (Επίσημη Εφημερίδα L 150/141 της 14.6.2018).

[626] Άρθ. 6^{A} ν. 2939/2001, όπως προστέθηκε με το άρθ. 6 ν. 4496/2017 «*Τροποποίηση του ν. 2939/2001 για την εναλλακτική διαχείριση των συσκευασιών και άλλων προϊόντων, προσαρμογή στην Οδηγία 2015/720/ ΕΕ, ρύθμιση θεμάτων του*

Πέραν του νόμου, άλλη θεσμική πρωτοβουλία που σχετίζεται με τη διαχείριση των πλαστικών είναι η Εθνική Στρατηγική για την Κυκλική Οικονομία που τέθηκε σε διαβούλευση για διάστημα ενός μήνα, από 24 Μαΐου 2018 – 26 Ιουνίου 2018. Η εθνική στρατηγική περιέχει το περίγραμμα του επιχειρησιακού σχεδίου για την επόμενη διετία με στόχους τη δημιουργία νέων κανονιστικών και νομοθετικών ρυθμίσεων, την ανάπτυξη ευνοϊκού πεδίου χρηματοδότησης και οικονομικών κινήτρων, τη βελτίωση της γνώσης και των διαδικασιών διαχείρισης και τέλος, την ενίσχυση της διακυβέρνησης για την κυκλική οικονομία.

Οι περισσότερες από 30 δράσεις που παρατίθενται στην εθνική στρατηγική χρειάζονται εξειδίκευση ώστε να μπορέσει να κριθεί ο βαθμός φιλοδοξίας και η αποτελεσματικότητά τους.

Σύνταξη κεφαλαίου για τα απόβλητα: Γιώργος Χασιώτης και Αχιλλέας Πληθάρας

Ελληνικού Οργανισμού Ανακύκλωσης και άλλες διατάξεις» (Α' 170). Η παράγραφος 2 του άρθ. 6^{Α} ν. 2939/2001 συμπληρώθηκε με το άρθ. 119 ν. 4537/2018 (Α' 84), με το οποίο ορίστηκε η «*αρμόδια για τον έλεγχο της ορθής απόδοσης του περιβαλλοντικού τέλους*» (δηλ. του τέλους πλαστικής σακούλας) αρχή («*αποκλειστικά η Φορολογική Διοίκηση*»), και προστέθηκε μία εξουσιοδοτική διάταξη για έκδοση απόφασης του Διοικητή της Ανεξάρτητης Αρχής Δημόσιων Εσόδων (Α.Α.Δ.Ε.) με την οποία θα προσδιοριστούν «*ο τύπος και το περιεχόμενο της δήλωσης απόδοσης του περιβαλλοντικού τέλους*». Στη συνέχεια, εκδόθηκε η Απόφαση Διοικητή της Α.Α.Δ.Ε. αριθμ. ΠΟΛ. 1091/2018 «*Καθορισμός του τύπου και του περιεχομένου της δήλωσης απόδοσης του περιβαλλοντικού τέλους πλαστικής σακούλας, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6Α του ν. 2939/2001 (Α΄179) όπως ισχύει, καθώς και της διαδικασίας επιβολής και απόδοσης αυτού*» (Β' 1846). Τα μέτρα διαχείρισης και παρακολούθησης, λεπτομέρειες φορολόγησης, και διάφορες υποχρεώσεις για εμπόρους, παραγωγούς, και διανομείς/διακινητές πλαστικών σακουλών εξειδικεύτηκαν περαιτέρω με την κ.υ.α. και απόφαση Διοικητή της Α.Α.Δ.Ε. 180036/952/2017 «*Καθορισμός μέτρων και κανόνων για τη μείωση της κατανάλωσης πλαστικών σακουλών μεταφοράς, σε συμμόρφωση με την οδηγία 2015/720/ΕΕ «για την τροποποίηση της οδηγίας 1994/62/ΕΚ με σκοπό τη μείωση της κατανάλωσης λεπτών πλαστικών σακουλών μεταφοράς» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 29ης Απριλίου 2015*» (Β' 2812) . Οι παραπάνω ρυθμίσεις ενσωματώνουν την οδηγία 2015/720 της 29ης Απριλίου 2015 «σχετικά με την τροποποίηση της οδηγίας 94/62/ΕΚ με σκοπό τη μείωση της κατανάλωσης λεπτών πλαστικών σακουλών μεταφοράς» (Επίσημη Εφημερίδα L 115/11 της 6.5.2015).

ΦΥΣΗ & ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ

Η χρονιά σηματοδοτείται από αισιόδοξες εξελίξεις, με ορόσημο τον νόμο για τους φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών και την επέκταση του Δικτύου Natura 2000. Κηλιδώνεται όμως σοβαρά από το ευνοιοκρατικά ελαστικό αδειοδοτικό πλαίσιο για τις εργασίες πετρελαίου της σεισμικής έρευνας για υδρογονάνθρακες σε περιοχές Natura, Ramsar και εθνικά πάρκα.

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Σύμβαση για τη βιοποικιλότητα

Με ενδιαφέρον αναμένεται η επόμενη, η 14η Συνδιάσκεψη των κρατών μερών της Σύμβασης του ΟΗΕ για τη Βιοποικιλότητα (COP 14) στην Αίγυπτο, τον Νοέμβριο 2018. Κεντρικό ρόλο στη συζήτηση θα έχει η προετοιμασία της επόμενης μέρας για την ατζέντα της διατήρησης της βιοποικιλότητας μετά το 2020. Η χρονιά αυτή αποτελεί ορόσημο μιας και είχε τεθεί ως ο τελικός ορίζοντας και η προθεσμία της παγκόσμιας κοινότητας να ανατρέψει τις ραγδαίες τάσεις απώλειας του φυσικού πλούτου του πλανήτη. Αν και κάποιοι επιμέρους στόχοι που είχαν τεθεί στη Συνδιάσκεψη της Ναγκόγια το 2010 στην Ιαπωνία φαίνεται ότι μπορεί οριακά να επιτευχθούν, τα συνολικά δεδομένα για την κατάσταση του πλανήτη είναι άκρως ανησυχητικά. Ενδεικτικά, ακόμα και αν τελικά επιτευχθεί ο στόχος χαρακτηρισμού προστατευόμενων περιοχών που να καλύπτει το 17% της χερσαίας και το 10% της θαλάσσιας έκτασης του πλανήτη, είναι κατανοητό ότι δεν θα έχει ακόμα επιτευχθεί η ολοκληρωμένη διαχείρισή τους, πόσο μάλλον η ανάκαμψη απειλούμενων πληθυσμών, οι οποίοι καταγράφουν μία απώλεια της τάξης του 58% από το 1970 μέχρι το 2012.[627]

Συνεπώς, η προσπάθεια θα πρέπει να συνεχιστεί και μάλιστα να ενταθεί. Το ποια ακριβώς θα είναι η προσπάθεια, ποιοι θα είναι οι στόχοι που θα τεθούν και οι πόροι που θα διατεθούν είναι τα θέματα που θα απασχολήσουν την παγκόσμια κοινότητα ξεκινώντας από τη Συνδιάσκεψη στην Αίγυπτο και μέχρι τη Συνδιάσκεψη των κρατών μερών στην Κίνα το 2020, οπότε και θα συμφωνηθεί το νέο πλαίσιο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.

Στο μεταξύ προειδοποιητική επιστολή έλαβε η Ελλάδα, μαζί με οκτώ ακόμα κράτη μέλη τον Ιανουάριο 2018, λόγω της μη ενεργοποίησης των απαραίτητων μέτρων και κανόνων για την εφαρμογή του ευρωπαϊκού κανονισμού[628] που αφορά στη χρήση των γενετικών πόρων, κατ' εφαρμογή του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια.

Σύμβαση της Βόννης

Τον Νοέμβριο του 2017, πραγματοποιήθηκε η 12η Συνδιάσκεψη της Σύμβασης για την προστασία των μεταναστευτικών ειδών πανίδας, γνωστής και ως Σύμβασης της Βόννης στις Φιλιππίνες.[629] Από τη συνδιάσκεψη αυτή ξεχωρίζουν κάποιες αποφάσεις που δείχνουν την ωρίμανση και της ίδιας της Σύμβασης. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν αποφάσεις που αφορούν στην προώθηση μηχανισμού αξιολόγησης της εφαρμογής της σύμβασης και ενός προγράμματος που εστιάζει στην εφαρμογή σε

[627] WWF. (2018). Living Planet Report. Ανάκτηση από https://wwf.panda.org/?337502/Nature-matters

[628] Κανονισμός 511/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Απριλίου 2014 σχετικά με τα μέτρα συμμόρφωσης των χρηστών βάσει του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τον δίκαιο και ισότιμο καταμερισμό των οφελών που απορρέουν από τη χρησιμοποίησή τους στην Ένωση.

[629] Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (CMS). (2017, October 23-28). COP12 (The Twelfth Session of the Conference of the Parties to the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals). Ανάκτηση από: https://www.cms.int/en/cop12

επίπεδο εθνικής νομοθεσίας. Ενδιαφέρον είχε επίσης η συζήτηση κατά τη διάρκεια της συνδιάσκεψης για τον ορισμό των ειδών που καλύπτει η σύμβαση, και κυρίως σχετικά με την έννοια του όρου «μεταναστευτικά είδη» που εμπεριέχεται ακόμα και στον τίτλο της σύμβασης.

Από την πλευρά της διατήρησης της φύσης και προστασίας των μεταναστευτικών ειδών ξεχωρίζει η έγκριση διεθνούς σχεδίου δράσης για τους 15 γύπες του Παλαιού Κόσμου (Ευρώπη, Ασία, Αφρική) και του αφρικανικού ελέφαντα. Επίσης, πρέπει να τονιστεί ότι κατά τη διάρκεια της συνδιάσκεψης εξετάστηκαν, ανακλήθηκαν και αναθεωρήθηκαν σχεδόν όλα τα ψηφίσματα που έχουν συμφωνηθεί τα προηγούμενα χρόνια ώστε πλέον να είναι επίκαιρα. Ψηφίσματα υιοθετήθηκαν για σειρά άλλων θεμάτων, όπως η πρόληψη της παράνομης θανάτωσης, σύλληψης και εμπορίας ειδών άγριας ορνιθοπανίδας, η αλληλεπίδραση ενέργειας και ειδικά των υποδομών ενέργειας, περιλαμβανομένων και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, και μεταναστευτικών ειδών (βλ. ενότητα αιολικά πάρκα και ορνιθοπανίδα), η αναγνώριση των σημαντικών περιοχών για τα θαλάσσια θηλαστικά, καθώς και για συγκεκριμένα είδη όπως ο φαλαινοκαρχαρίας, το διαβολόψαρο και το χέλι. Επίσης, αναθεωρήθηκαν τα παραρτήματα της σύμβασης.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ

Εξελίξεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Η εφαρμογή του «*Σχεδίου δράσης της ΕΕ για τη φύση, τον άνθρωπο και την οικονομία*», το οποίο ανακοινώθηκε τον Απρίλιο 2017,[630] αποτελεί τη βασική προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και των κρατών μελών για την εφαρμογή των οδηγιών για τη φύση, δηλαδή των οδηγιών για τους οικοτόπους και τα άγρια πτηνά.[631] Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει αναλάβει ως πρώτο βήμα την επικαιροποίηση των οδηγών με κατευθυντήριες γραμμές για διάφορες επιμέρους πτυχές των προβλέψεων των οδηγιών ή της σχέσης των οδηγιών με συγκεκριμένους κλάδους, ενώ κινεί διαδικασίες παραβίασης κατά κρατών μελών για υστέρηση στην πλήρη ενσωμάτωση των οδηγιών και καθυστέρηση στην εφαρμογή. Λιγότερες, αλλά πολύ σημαντικές είναι οι υποθέσεις που αφορούν στη μη συμμόρφωση με τις προβλέψεις των οδηγιών. Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει κινήσει προδικαστική διαδικασία κατά αρκετών πλέον κρατών-μελών, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα (βλ. κεφάλαιο για την εφαρμογή των οδηγιών) για μη συμμόρφωση με άρθρα των οδηγιών. Ενδεικτικά, ανοιχτές οριζόντιες υποθέσεις για την ενσωμάτωση ή την εφαρμογή βασικών προβλέψεων των οδηγιών εκκρεμούν με την Πορτογαλία, την Κροατία, τη Σλοβενία, τη Σλοβακία, την Ιρλανδία, την Κύπρο, τη Βουλγαρία, την Τσεχία και τη Λιθουανία. Δεν συμπεριλαμβάνονται σε αυτόν τον κατάλογο ανοιχτές υποθέσεις για εστιασμένες περιπτώσεις μη εφαρμογής, π.χ. υποβάθμισης συγκεκριμένης περιοχής.

Η πίεση που ασκεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την καλύτερη εφαρμογή των οδηγιών από τα κράτη μέλη είναι αναμενόμενη με δεδομένο τον ρόλο της ως θεματοφύλακα των συνθηκών, καθώς στα περισσότερα κράτη μέλη καταγράφονται κενά, ελλείψεις και καθυστερήσεις στην εφαρμογή της νομοθεσίας για τη φύση.

Είναι χαρακτηριστικά τα ευρήματα της έκθεσης των περιβαλλοντικών οργανώσεων BirdLife Europe, WWF, European Environmental Bureau (EEB) και Friends of the Earth Europe με τίτλο «Η

[630] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2017) Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών αναφορικά με το Σχέδιο Δράσης για τη φύση, τον άνθρωπο και την οικονομία (COM (2017) 198 final) Ανάκτηση από http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/action_plan/index_en.htm.

[631] α) Οδηγία (ΕΕ) 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1992 για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας. β) Οδηγία (ΕΕ) 2009/147/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ής Νοεμβρίου 2009 περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών.

κατάσταση εφαρμογής των οδηγιών για τα άγρια πτηνά και τους οικότοπους στην Ευρωπαϊκή Ένωση»,[632] στην οποία βαθμολογείται η εφαρμογή των δύο οδηγιών σε 18 κράτη μέλη. Η βαθμολόγηση των κρατών μελών έγινε στη βάση 11 κριτηρίων με χρήση ενός απλού χρωματικού κώδικα που απεικονίζει τις επιδόσεις της κάθε χώρας σε καθένα από αυτά (πράσινο για τα πεδία, όπου η εφαρμογή των οδηγιών υλοποιείται σωστά, πορτοκαλί στις περιπτώσεις εκείνες που η εφαρμογή των οδηγιών θα μπορούσε να είναι καλύτερη και τέλος, κόκκινο, στις περιπτώσεις κακής ή καθόλου εφαρμογής των οδηγιών). Τα περισσότερα κράτη μέλη που αξιολογήθηκαν έχουν ενσωματώσει πλήρως τις ευρωπαϊκές οδηγίες για τα άγρια πτηνά και τους οικοτόπους στο εθνικό τους δίκαιο, κανένα από αυτά όμως δεν έχει καταφέρει να τις εφαρμόσει πλήρως. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα προστατευόμενα είδη και οι οικότοποι της Ευρώπης να μην απολαμβάνουν την προστασία που η νομοθεσία ορίζει και για την οποία τόσο τα κράτη μέλη έχουν δεσμευτεί. Κανένα κράτος μέλος δεν πέρασε με πράσινο στα 5 από τα 11 κριτήρια, και ειδικότερα στα κριτήρια που αφορούν στη διαχείριση των περιοχών, την προστασία των ειδών, την εφαρμογή της δέουσας εκτίμησης και τη συμμετοχή των εμπλεκόμενων φορέων. Ολιγωρία όμως εμφανίζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην κίνηση διαδικασιών παραβίασης, πέρα από τις οριζόντιες υποθέσεις που προαναφέρθηκαν, για συγκεκριμένες υποθέσεις και εστιασμένες τοπικές παραβιάσεις, δίνοντας έμφαση αρχικά στην ενσωμάτωση των οδηγιών και την τήρηση των τυπικών προθεσμιών εφαρμογής.[633] Αν και η κίνηση διαδικασίας παραβίασης είναι στη διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής, παρουσιάζεται μεγάλη καθυστέρηση στην εξέταση επιμέρους υποθέσεων και άσκησης πίεσης προς τα κράτη μέλη σε περιστατικά ήδη προκληθείσας ή επικείμενης υποβάθμισης.

Νομολογιακές εξελίξεις

Σε επίπεδο ευρωπαϊκής νομολογίας ξεχωρίζουν κάποιες αποφάσεις του ΔΕΕ. Συγκεκριμένα, το δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι τα κράτη μέλη πρέπει να χαρακτηρίζουν ως ζώνες ειδικής προστασίας (ΖΕΠ) τα πλέον κατάλληλα, σε αριθμό και επιφάνεια, εδάφη, για τη διατήρηση των ειδών του παραρτήματος Ι της οδηγίας για τα άγρια πτηνά 2009/147/ΕΚ.[634]

Με το σκεπτικό αυτό, το ΔΕΕ αποφάσισε κατά της Βουλγαρίας, καθώς **το κράτος μέλος παρέλειψε να χαρακτηρίσει ως ΖΕΠ ολόκληρη τη σημαντική περιοχή για τα πουλιά** (ΣΠΠ, Important Bird Area – IBA), που καλύπτει τον ορεινό όγκο της Ρίλα. Με την απόφαση του, ακολουθώντας την πάγια νομολογία του, το ΔΕΕ αναγνώρισε την επιστημονικά τεκμηριωμένη προσέγγιση των ΣΠΠ, η οποία καλύπτει τα κριτήρια της οδηγίας για τα άγρια πτηνά.

Επίσης αξιοσημείωτη είναι η απόφαση του ΔΕΕ, σε συνέχεια προδικαστικού ερωτήματος που έλαβε από το αντίστοιχο Συμβούλιο Επικρατείας της Ολλανδίας (Raad van State).[635] Το ΔΕΕ έκρινε ότι πρέπει να ακυρωθεί απόφαση της Επιτροπής, με την οποία δέχτηκε πρόταση της Ολλανδίας να μειώσει την έκταση περιοχής Natura 2000 και συγκεκριμένα ειδικής ζώνης διατήρησης. Η Ολλανδία ζήτησε ένα μέρος μίας έκτασης να εξαιρεθεί από τον κατάλογο, καθώς είχε ενταχθεί από λάθος. Το ΔΕΕ τόνισε την αυξημένη δυσκολία που υπάρχει για να αφαιρεθεί μία περιοχή από τον εγκεκριμένο κατάλογο των περιοχών Natura 2000. Κάτι τέτοιο μπορεί να γίνει μόνο αν μπορεί να αποδειχθεί με επιστημονικά δεδομένα ότι οι συγκεκριμένες εκτάσεις δεν έχουν ουσιώδες ενδιαφέρον για την επίτευξη των σκοπών της οδηγίας ούτε από την εθνική αλλά ούτε και από την ευρωπαϊκή οπτική

[632] Δίκτυο Μεσόγειος SOS, Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, και WWF Ελλάς. (2018, 26 Απριλίου). «Κάτω από τη βάση» 18 κράτη μέλη της ΕΕ που δεν ανταποκρίνονται στις υποχρεώσεις τους για την προστασία της φύσης [Κοινό δελτίο τύπου]. Ανάκτηση από http://www.wwf.gr/news/2077-18

[633] BirdLife Europe, European Environmental Bureau (EEB), Friends of the Earth Europe and WWF. (2018). «EU Commission failing as Nature's last line of defence» (Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποτυγχάνει ως η τελική γραμμή άμυνας της φύσης) [Δελτίο Τύπου]. Ανάκτηση από: http://www.wwf.eu/campaigns/living_land/?uNewsID=327910

[634] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (δεύτερο τμήμα). Απόφαση της 26ης Απριλίου 2018, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Δημοκρατίας της Βουλγαρίας, υπόθεση C-97/17.

[635] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τέταρτο τμήμα). Απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2017, Vereniging Hoekschewaards Landschap κατά Staatssecretaris van Economische Zaken, υπόθεση C-281/16.

γωνιά. Ούτε η Ολλανδία, ούτε η Επιτροπή είχε στη διάθεση τους τέτοιου είδους δεδομένα τη στιγμή της απόφασης.

Ιδιαίτερα σημαντικές είναι και οι αποφάσεις που εξέδωσε το ΔΕΕ κατά της Πολωνίας. Η υπόθεση αφορά στην έγκριση μεταβολών επί ήδη εγκεκριμένου δασικού διαχειριστικού σχεδίου για την περίοδο 2012-2021 από το Υπουργείο Περιβάλλοντος που προέβλεπε τον τριπλασιασμό της επιτρεπόμενης υλοτομίας στο παρθένο δάσος της Μπιαλοβιέζα (Białowieza), ακόμα και σε περιοχές όπου παλαιότερα δεν επιτρεπόταν. Το δάσος της Μπιαλοβιέζα είναι ένα σπάνιο οικοσύστημα στο οποίο απαντούν υπεραιωνόβια δέντρα, νεκρά ιστάμενα δέντρα και πολλά προστατευόμενα είδη πανίδας. Έχει δε χαρακτηριστεί ως μνημείο παγκόσμιας φυσικής κληρονομιάς και ως περιοχή Natura 2000. Το διαχειριστικό σχέδιο που εγκρίθηκε το 2016, καλύπτοντας πάλι την περίοδο 2012-2021, αναίρεσε προηγούμενο σχεδιασμό βάσει του οποίου είχαν τεθεί όρια στην υλοτόμηση της περιοχής, ώστε να καλύπτονται οι τοπικές ανάγκες, αλλά και να διατηρείται ο φυσικός χαρακτήρας. Το πρόσχημα της Πολωνίας για το νέο σχέδιο ήταν ότι ήταν αναγκαίο για την αντιμετώπιση της εξάπλωσης ενός παρασιτικού οργανισμού (βόστρυχος ο χαράκτης) που κατέστρεφε το δάσος.

Σε πρώτο στάδιο και σε μία μάλλον σπάνια ενέργεια, το ΔΕΕ αποφάσισε τη λήψη ασφαλιστικών προσωρινών μέτρων και ενέκρινε το ενδεχόμενο επιβολής ημερήσιου προστίμου 100.000 ευρώ στην Πολωνία για μη συμμόρφωσή της με την προκαταρκτική απόφαση.[636] Συγκεκριμένα, το ΔΕΕ δέχτηκε αίτημα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής **να επιβληθεί επειγόντως προσωρινή παύση όλων**, **πλην των εξαιρετικών και απολύτως αναγκαίων**, **δραστηριοτήτων** στο δάσος της Μπιαλοβιέζα. Η Επιτροπή ζήτησε αυτά τα μέτρα καθώς, ενώ υπήρχε ανοιχτός φάκελος και είχε ήδη προσφύγει στο ΔΕΕ, η Πολωνία προχώρησε στην υλοποίηση του σχεδίου διαχείρισης, προκαλώντας κατά την Επιτροπή ανεπανόρθωτη και σοβαρή βλάβη.

Σε δεύτερο στάδιο και αρκετά σύντομα μετά την υποβολή της προσφυγής της Επιτροπής και της υποβολής των προσωρινών μέτρων, το ΔΕΕ εξέδωσε απόφαση που αφορούσε την ουσία του θέματος. Και σε αυτή την περίπτωση το ΔΕΕ έκρινε κατά της Πολωνίας.[637] Στην απόφαση το ΔΕΕ επανέλαβε μία σημαντική ερμηνεία της οδηγίας για τους οικοτόπους, ότι **ενώ στις περιοχές** Natura 2000 **δεν απαγορεύεται** *a priori* **κάποια δραστηριότητα**, **αυτό δεν σημαίνει και ότι επιτρέπονται όλες**, ακόμα και αν έχουν την επίφαση των δράσεων προστασίας και διαχείρισης. Το ΔΕΕ εξέτασε την επιχειρηματολογία της Πολωνίας που υποστήριξε ότι η υλοτόμηση που προέβλεπε το διαχειριστικό σχέδιο ήταν αναγκαία για την προστασία του δάσους. Όμως καθώς δεν υπήρξε επαρκής επιστημονική τεκμηρίωση για να αποδείξει η Πολωνία τον ισχυρισμό της, το ΔΕΕ έκρινε ότι πρέπει να εξεταστεί όπως όλες οι άλλες δραστηριότητες που δεν σχετίζονται με την προστασία και τη διαχείριση του δάσους, δηλαδή με το κριτήριο αν η υλοτόμηση θίγει ή όχι την ακεραιότητα της περιοχής, βάσει του άρθρου 6(3) της οδηγίας. Επιπλέον, το ΔΕΕ συνεκτίμησε το γεγονός ότι το Υπουργείο Περιβάλλοντος της Πολωνίας, στο σχέδιο που ενέκρινε, δεν έλαβε κανένα μέτρο για να προστατεύσει τα προστατευόμενα και πολύτιμα χαρακτηριστικά του δάσους και δεν ανέφερε την απειλή που αντιμετώπιζε το δάσος. Στη συνέχεια, το δικαστήριο εξέτασε ξανά την εφαρμογή των προβλέψεων του άρθρου αυτού και κατέληξε με τον πλέον ξεκάθαρο τρόπο ότι για να εγκριθεί μία δραστηριότητα πρέπει να εξεταστούν πλήρως, ορθώς και δεόντως οι επιπτώσεις της, στη βάση επιστημονικών δεδομένων, και από την εξέταση αυτή να καταλήγει κανείς πέρα από κάθε αμφιβολία ότι η ακεραιότητα της περιοχής δεν θίγεται, κάνοντας αναφορά στην αρχή της προφύλαξης. Τέλος, το ΔΕΕ υπενθύμισε τη χωριστή ευθύνη που έχουν τα κράτη μέλη της ΕΕ να εξασφαλίζουν ένα αυστηρό πλαίσιο προστασίας για τα είδη και τους οικοτόπους ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος. Διευκρίνισε και διαφοροποίησε δηλαδή τις προβλέψεις του άρθρου 12 που αφορά την προστασία των ειδών από το άρθρο 6 που αφορά την προστασία των περιοχών Natura 2000. Το

[636] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τμήμα μείζονος συνθέσεως). Διάταξη της 20ης Νοεμβρίου 2017, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Δημοκρατίας της Πολωνίας, υπόθεση C-441/17 R.
[637] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τμήμα μείζονος συνθέσεως). Απόφαση της 17ης Απριλίου 2018, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Δημοκρατίας της Πολωνίας, υπόθεση C-441/17.

ΔΕΕ μάλιστα τόνισε ότι η Πολωνία είχε ευθύνη για τη διατήρηση των ειδών του παραρτήματος IV που περιλαμβάνει και τα σκαθάρια που ζουν από το ξύλο των δέντρων της Μπιαλοβγιέζα, και που βεβαίως θα απειλούνταν άμεσα ή θα υφίσταντο σοβαρή βλάβη από την υλοτόμηση του δάσους. Αντίστοιχα, βασισμένο στην οδηγία για τα άγρια πτηνά, το ΔΕΕ έκρινε ότι η Πολωνία δεν διασφάλισε ότι προστατευόμενα είδη της ορνιθοπανίδας δεν θα θανατώνονταν ή δεν θα οχλούνταν.

Το ΔΕΕ επίσης με αφορμή προδικαστικά ερωτήματα που έθεσε το ανώτατο δικαστήριο της Ιρλανδίας, ερμήνευσε με νέα απόφασή του [638] ξανά τις προβλέψεις του άρθρου 6(3) της οδηγίας για τους οικοτόπους. Το κύριο θέμα της δίκης αφορούσε την εκτίμηση των επιπτώσεων από τα συνοδά έργα (καλωδίωση) ενός αιολικού πάρκου που είχε ήδη αδειοδοτηθεί, ώστε να συνδεθεί με το ηλεκτρικό δίκτυο εντός δύο περιοχών Natura 2000, και συγκεκριμένα ειδικών ζωνών διατήρησης.

Με βάση το ιρλανδικό δίκαιο, είχε εξεταστεί σε στάδιο προ-ελέγχου αν απαιτείται ή όχι το έργο αυτό να υποβληθεί σε δέουσα εκτίμηση με βάση το άρθ. 6(3) της οδηγίας και είχε κριθεί ότι οι επιπτώσεις από το έργο στην περιοχή δεν θα είναι σημαντικές, ότι θα ληφθούν υπόψη μέτρα άμβλυνσης των επιπτώσεων, και ότι δεν απαιτείται δέουσα εκτίμηση. Το ιρλανδικό ανώτατο δικαστήριο ρώτησε το ΔΕΕ εάν είναι δυνατόν στο στάδιο του προελέγχου, κατά το οποίο εξετάζεται αν ένα σχέδιο ή έργο χρειάζεται να υποβληθεί σε δέουσα εκτίμηση ή όχι, να ληφθούν υπόψη για την απόφαση επί του προελέγχου και τα μέτρα που αποσκοπούν στη μείωση των επιβλαβών συνεπειών του έργου.

Το ΔΕΕ απαντώντας στο ερώτημα αυτό διευκρίνισε ότι το άρθρο 6(3) της οδηγίας για τους οικοτόπους προβλέπει δύο στάδια. Το πρώτο στάδιο αφορά το ζήτημα αν απαιτείται δέουσα εκτίμηση (screening). Το ΔΕΕ για αυτό το στάδιο διευκρίνισε ότι πρέπει να πληρούνται δύο προϋποθέσεις: 1) το σχέδιο / έργο / δραστηριότητα να μην είναι άμεσα συνδεόμενο με ή αναγκαίο για τη διαχείριση μίας περιοχής και 2) εάν υπάρχει πιθανότητα να επηρεαστεί σημαντικά μία περιοχή. Σε αυτή την περίπτωση ο κίνδυνος για την περιοχή υπάρχει εφόσον δεν μπορεί να αποκλειστεί με αντικειμενικά στοιχεία ότι το σχέδιο θα επηρεάσει την εν λόγω περιοχή. Επιπλέον, το ΔΕΕ υπενθυμίζει ότι **η εκτίμηση θα πρέπει να γίνεται με βάση τα οικολογικά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης κάθε φορά περιοχής**. Το δεύτερο στάδιο του άρθρου 6(3) αφορά την έγκριση του έργου, η οποία μπορεί να δοθεί μόνο υπό την προϋπόθεση ότι το σχέδιο δεν παραβλάπτει την ακεραιότητα της περιοχής (με την εξαίρεση της περίπτωσης 6(4)). Το ΔΕΕ επιβεβαιώνει το αυστηρό αυτό κριτήριο αναφέροντας ότι ένα «*κριτήριο εγκρίσεως λιγότερο αυστηρό από το οριζόμενο στη διάταξη αυτή δεν θα μπορούσε να διασφαλίσει εξίσου αποτελεσματικά την επίτευξη του σκοπού της προστασίας των τόπων που επιδιώκεται με την εν λόγω διάταξη*». Στη συνέχεια, το ΔΕΕ τονίζει ότι η δέουσα εκτίμηση «*δεν μπορεί να παρουσιάζει κενά και πρέπει να περιέχει πλήρη, ακριβή και οριστικά συμπεράσματα και διαπιστώσεις, ώστε να αίρεται κάθε εύλογη αμφιβολία, από επιστημονικής απόψεως, όσον αφορά τις επιπτώσεις των σχεδιαζόμενων εργασιών στον συγκεκριμένο προστατευόμενο τόπο*».

Ειδικά για την περίπτωση της σύνδεσης του αιολικού πάρκου με το δίκτυο, το ΔΕΕ έκρινε ότι εφόσον προτείνονται μέτρα αντιμετώπισης των συνεπειών του έργου, τότε το έργο αυτό θα έχει επιπτώσεις και άρα αυτές θα πρέπει να εξεταστούν δεόντως, αντί να λαμβάνονται υπόψη τα μέτρα αντιμετώπισης των επιπτώσεων, ώστε να εξαιρεθεί το έργο από την υποχρέωση δέουσας εκτίμησης. Εάν τα μέτρα συνεκτιμούνταν στον προέλεγχο που προβλέπει το ιρλανδικό δίκαιο, τότε θα θιγόταν η αποτελεσματικότητα της οδηγίας και θα καταστρατηγείτο η εγγυητική πρόβλεψη του άρθρου 6.

Πέρα από τις ευρωπαϊκές αποφάσεις, σημαντική είναι και η νομολογία στα κράτη μέλη. Στο εθνικό δικαστήριο[639] της Βουλγαρίας κρίθηκε τελικά η τύχη του βουνού Πιρίν, που είναι εθνικό πάρκο,

[638] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (έβδομο τμήμα). Απόφαση της 12ης Απριλίου 2018, People Over Wind και Peter Sweetman κατά Coillte Teoranta, υπόθεση C-323/17.

[639] WWF. (2018, 30 Ιουλίου). Plans to open up Pirin World Heritage site for construction are illegal, Court rules (Τα σχέδια να ανοίξει το μνημείο παγκόσμιας φυσικής κληρονομιάς Πιρίν στη δόμηση είναι παράνομα, αποφασίζει το δικαστήριο). Ανάκτηση από http://www.wwf.eu/?uNewsID=332053

περιοχή Natura 2000 και μνημείο παγκόσμιας φυσικής κληρονομίας. Στην Ελλάδα είναι γνωστό για το δημοφιλές και σχετικά προσιτό χειμερινό τουριστικό θέρετρο, Μπάνσκο.

Το βουνό βρέθηκε υπό απειλή όταν, μετά την καθυστερημένη έγκριση σχεδίου διαχείρισης για την περιοχή, επετράπη η δόμηση σχεδόν της μισής έκτασης του Εθνικού Πάρκου Πιρίν. Οι εκτάσεις στις οποίες προβλεπόταν αυτή η επέμβαση, συμπίπτουν με την περιοχή όπου σχεδίαζε επέκταση το χιονοδρομικό κέντρο. Το σχέδιο διαχείρισης έδινε άδεια για την υπερ-δεκαπλάσια επέκταση των υφιστάμενων χιονοδρομικών υποδομών, τη στιγμή που ο φορέας εκμετάλλευσης του χιονοδρομικού κέντρου ήδη χρησιμοποιεί μία περιοχή κατά 65% μεγαλύτερη από εκείνη που προβλέπει η σύμβαση παραχώρησης. Πέντε χιονοδρομικές πίστες, τέσσερις χιονοδρομικοί αναβατήρες και άλλες υποδομές λειτουργούν ήδη χωρίς τις απαραίτητες άδειες. Το σχέδιο δράσης εγκρίθηκε χωρίς να έχουν τηρηθεί οι διαδικασίες στρατηγικής εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και της δέουσας εκτίμησης των επιπτώσεων με βάση το άρθρο 6 της οδηγίας για τους οικοτόπους. Η απειλή της υποβάθμισης του εθνικού πάρκου του Πιρίν έχει προκαλέσει σημαντική ανησυχία στους ειδικούς επιστήμονες ενώ περισσότεροι από 100.000 άνθρωποι έχουν υπογράψει επιστολή προς τον Πρωθυπουργό της Βουλγαρίας για τη σωτηρία του βουνού. Τις πρώτες μέρες της ανάληψης από τη Βουλγαρία της προεδρίας της ΕΕ, χιλιάδες πολίτες στη Σόφια και πολλές ακόμα πόλεις διαμαρτυρήθηκαν για τη σκανδαλώδη παραβίαση της εθνικής και ευρωπαϊκής νομοθεσίας για τη φύση που προστατεύει το εμβληματικό βουνό.

Εφαρμογή των οδηγιών για τη φύση

Οι νομικές και θεσμικές εξελίξεις σχετικά με την εφαρμογή των οδηγιών για τη φύση στη χώρα είναι, μετά από αρκετά χρόνια, πολλές και σημαντικές. Σε αυτές περιλαμβάνεται η επέκταση του δικτύου Natura 2000, η έκδοση των πρώτων τριών (3) σχεδίων δράσης προστατευόμενων ειδών (βλ. ενότητα για την προστασία ειδών) και η προώθηση στην Επιτροπή Φύση 2000 για γνωμοδότηση των στόχων διατήρησης των περιοχών Natura 2000. Επίσης, συμβολή στην καλύτερη εφαρμογή των οδηγιών αναμένεται να έχει και η υιοθέτηση του νέου νόμου για τους φορείς διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών (βλ. ενότητα για την εθνική νομοθεσία για τη φύση), καθώς για πρώτη φορά προβλέπεται ο ορισμός φορέα διαχείρισης για κάθε περιοχή Natura 2000 της χώρας, είτε επεκτείνοντας τη χωρική αρμοδιότητα υφιστάμενων φορέων διαχείρισης είτε ιδρύοντας νέους.

Επίσης, δόθηκαν στη δημοσιότητα τα επικαιροποιημένα τυποποιημένα δελτία αναφοράς για τις περιοχές Natura 2000 και ολοκληρώθηκε μελέτη για την οριοθέτηση των περιοχών και τη χαρτογράφηση των οικοτόπων. Τέλος, ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται και η έγκριση και έναρξη υλοποίησης του ολοκληρωμένου έργου LIFE-IP 4 NATURA , το οποίο έχει ως κεντρικό στόχο την καλύτερη εφαρμογή των οδηγιών για τη φύση στην Ελλάδα, ενώ παράλληλα δρομολογείται και η υλοποίηση έργου για την υιοθέτηση ειδικών περιβαλλοντικών μελετών, προεδρικών διαταγμάτων και σχεδίων διαχείρισης που θα καλύπτουν όλες τις περιοχές Natura 2000 της χώρας.

Σημειώνεται, όμως, ότι όσο σημαντικά κι αν είναι τα παραπάνω βήματα, λαμβάνονται υπό την πίεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και με δεδομένες τις ανοιχτές υποθέσεις κατά της Ελλάδας. Όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα, η Ελλάδα, βαθμολογείται καλά μόνο στην ενσωμάτωση των οδηγιών στο εθνικό της δίκαιο. Με κόκκινο βαθμολογείται η καρδιά των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις οδηγίες για τη φύση και αφορούν τη διαχείριση των περιοχών Natura 2000 και την προστασία των ειδών. Για άλλα κομβικά θέματα που αφορούν υποχρεώσεις, όπως ο πλήρης χαρακτηρισμός των περιοχών Natura 2000, η δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεων σχεδίων, έργων και δραστηριοτήτων στις περιοχές, η παρακολούθηση της κατάστασης των προστατευόμενων στοιχείων της φύσης και η εξασφάλιση επαρκούς και σταθερής χρηματοδότησης και πόρων, η εφαρμογή είναι μερική και ελλιπής. Σημαντικές ελλείψεις παρουσιάζουν, επίσης, οι διαδικασίες που αφορούν στη διαβούλευση, τη συμμετοχή και την εμπλοκή των ενδιαφερόμενων φορέων, οι οποίες παρόλο που δεν είναι νομικά επιβεβλημένες θεωρούνται κρίσιμες για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής της προστασίας της φύσης.

Εφαρμογή οδηγιών για τα άγρια πτηνά και τους οικοτόπους[640]	
Ενσωμάτωση	Η ενσωμάτωση των οδηγιών στο εθνικό δίκαιο είναι σχεδόν πλήρης
Χαρακτηρισμός περιοχών	· Μέχρι πρόσφατα οι 419 περιοχές Natura 2000 κάλυπταν περίπου το 27% της χερσαίας και το 6% της θαλάσσιας έκτασης της χώρας. Τον Δεκέμβριο 2017, η Ελλάδα πρότεινε σημαντική επέκταση του δικτύου, έτσι ώστε οι περιοχές να φτάσουν τις 446 και να καλύπτουν περίπου 28% της χερσαίας και 22% της θαλάσσιας έκτασης. · Λόγω του μη πλήρους χαρακτηρισμού περιοχών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει κινήσει διαδικασία επί παραβάσει, στο στάδιο της αιτιολογημένης γνώμης. · Οι περιοχές Natura 2000 έχουν ενσωματωθεί στο εθνικό σύστημα προστατευόμενων περιοχών, και αποτελούν χωριστή κατηγορία χαρακτηρισμού εντός αυτού.
Διαχείριση περιοχών	· Δεν έχουν καθοριστεί στόχοι διατήρησης ή μέτρα διαχείρισης. · Έχουν θεσπιστεί δύο σχέδια διαχείρισης (του Σχινιά και της Κορώνειας) ως αποτέλεσμα πιέσεων από την ΕΕ. · Το σχέδιο για την περιοχή του Σχινιά υιοθετήθηκε το 2001 και δεν έχει επικαιροποιηθεί. · Το σχέδιο για την Κορώνεια, ολοκληρώθηκε λίγο πριν την καταδίκη της χώρας από το ΔΕΕ για ελλιπή προστασία της Λίμνης. Για την Κορώνεια, υπάρχει ήδη αιτιολογημένη γνώμη βάσει του άρθρου 260 ΣΛΕΕ (με ημερομηνία 17.11.2016). · Το ΥΠΕΝ έχει προχωρήσει σε διαγωνισμό που προβλέπει την κατάρτιση σχεδίων διαχείρισης για όλες τις περιοχές Natura 2000. · Μόνο σε κάποιες περιοχές, π.χ. περιοχές με φορέα διαχείρισης ή όπου υλοποιούνται δράσεις από ΜΚΟ ή μέσω χρηματοδοτούμενων, κυρίως από την ΕΕ, προγραμμάτων, εφαρμόζονται συστηματικά μέτρα προστασίας. · Μέχρι σήμερα, 28 φ.δ. είχαν αρμοδιότητα μόνο για το 25% της συνολικής έκτασης των περιοχών Natura 2000. Ελλείψεις εφαρμογής εντοπίζονται στην απουσία θεσμικής κατοχύρωσης, για τις περιπτώσεις χαρακτηρισμού ως εθνικά προστατευόμενες περιοχές, την έλλειψη σταθερής χρηματοδότησης, την υποστελέχωση, κλπ. · Ο ν. 4519/2018 οργανώνει το εθνικό σύστημα προστατευόμενων περιοχών. Σχεδόν όλες οι περιοχές Natura 2000 εντάσσονται στην αρμοδιότητα φορέα διαχείρισης, όμως πολλά από τα λειτουργικά προβλήματα παραμένουν. · Προτεινόμενα μέτρα για την προστασία των περιοχών Natura 2000 δεν λαμβάνουν υπόψη τους την παράμετρο της κλιματικής αλλαγής, παρόλο που η Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα –όπως και η Στρατηγική Προσαρμογής για την Κλιματική Αλλαγή – προτείνουν τη λήψη μέτρων προς αυτή την κατεύθυνση.
Διασφάλιση προστασίας των ειδών	· Δύο εθνικά σχέδια δράσης για τον ασπροπάρη (*Neophron percnopterus*) και τη νανόχηνα (*Anser erythropus*) και ένα περιφερειακό σχέδιο δράσης για το κιρκινέζι (*Falco naumanni*) στον Θεσσαλικό κάμπο εγκρίθηκαν το φθινόπωρο του 2017. Είναι τα πρώτα σχέδια δράσης ειδών που εγκρίνονται στην Ελλάδα. Μέχρι σήμερα δεν υπάρχουν προδιαγραφές για την εκπόνηση σχεδίων δράσης. · Σχέδια δράσης έχουν εκπονηθεί για άλλα είδη, αλλά δεν έχουν εγκριθεί. · Σε ορισμένες περιπτώσεις λαμβάνονται επιμέρους μέτρα προστασίας ειδών. · Δεν έχουν εκδοθεί άδειες για δράσεις που επηρεάζουν προστατευόμενα είδη.
Αποφυγή υποβάθμισης και δέουσα εκτίμηση επιπτώσεων	Το άρθρ. 6(2) εφαρμόζεται μερικώς. Η πρόσφατη καταδίκη της χώρας για τον Κυπαρισσιακό (C-504/14) βασίστηκε και σε παραβίαση αυτού του άρθρου.
	· Οι διαδικασίες του άρθ. 6 εφαρμόζεται μερικώς, με προβλήματα που υποβαθμίζουν τη διαδικασία της δέουσας εκτίμησης.

[640] Ο πίνακας παρουσιάζεται επίσης στο παράρτημα της έκθεσης «Η κατάσταση εφαρμογής των οδηγιών για τα άγρια πτηνά και τους οικότοπους στην Ευρωπαϊκή Ένωση» για την Ελλάδα που κατέγραψαν οι περιβαλλοντικές οργανώσεις Δίκτυο Μεσόγειος SOS, Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, και WWF Ελλάς. (2018, Απρίλιος). Βαθμολογία για την προστασία της φύσης: Ελλάδα. Ανάκτηση από http://www.wwf.gr/images/pdfs/Nature-Scorecard_Greece_March-2018_final.pdf

	· Από την πρώτη κ.υ.α. ενσωμάτωσης της 92/43/ΕΟΚ, η διαδικασία δέουσας εκτίμησης έχει σημαδευτεί από ατέλειες. Παρά τις πλέον πρόσφατες και αναθεωρημένες προδιαγραφές εκπόνησης ειδικών οικολογικών αξιολογήσεων, είναι αμφίβολο ότι η διαδικασία συμμορφώνεται πλήρως στις απαιτήσεις της οδηγίας. · Συχνά, η διαφορά μεταξύ της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και της δέουσας εκτίμησης δεν είναι ξεκάθαρη, δεν εφαρμόζεται από τις αρμόδιες αρχές και δεν επιβάλλεται επαρκώς από τα δικαστήρια. · Σε αρκετές περιπτώσεις τα εθνικά δικαστήρια έχουν κρίνει ανεπαρκή τη διαδικασία αδειοδότησης έργων, ακυρώνοντας περιβαλλοντικούς όρους ή θέτοντας το πλαίσιο για την αναθεώρησή τους. · Αντίστοιχα έχει κρίνει και το ΔΕΕ ενδεικτικά για τη Ζάκυνθο (C-600/12), καθώς και για την εκτροπή Αχελώου (C-43/10, 10ο και 11ο ερώτημα). · Ανοιχτή προδικαστική διαδικασία για μη πλήρη εφαρμογή της δέουσας εκτίμησης κατά την εκπόνηση του χωροταξικού σχεδίου ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. · Οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων αξιολογούνται από υπηρεσίες που είναι συχνά υποστελεχωμένες ή δεν έχουν επαρκή κατάρτιση και ειδίκευση. · Οι σεισμικές έρευνες για υδρογονάνθρακες σε περιοχές Natura δεν υποβάλλονται στη διαδικασία δέουσας εκτίμησης.
	· Με βάση τις δημοσιευμένες γνώμες που εκδίδει η ΕΕ στο πλαίσιο του άρθρου 6 (4), το άρθρο δεν έχει εφαρμοστεί ποτέ σε ελληνικό σχέδιο ή έργο.
Προώθηση οικολογικής συνοχής	· Παρόλο που η Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα –όπως και η Στρατηγική Προσαρμογής για την Κλιματική Αλλαγή – προτείνουν τη λήψη κάποιων δράσεων για την οικολογική συνοχή του δικτύου Natura 2000 δεν έχει τεθεί κάποιο συγκεκριμένο πλαίσιο προς αυτή την κατεύθυνση. · Τα καταφύγια άγριας ζωής, προβλέψεις της δασικής νομοθεσίας και το θεσμικό πλαίσιο προστασίας 380 νησιωτικών υγροτόπων, βελτιώνουν, μερικώς την οικολογική συνοχή.
Χρηματοδότηση	· Η Ελλάδα κατάρτισε Πλαίσιο Δράσεων Προτεραιότητας (ΠΔΠ), ωστόσο δεν ελήφθη ουσιαστικά υπόψη κατά τον σχεδιασμό της προγραμματικής περιόδου 2014-2020. · Το ΠΔΠ εκτιμά τις ετήσιες ανάγκες του δικτύου Natura 2000 στην Ελλάδα περίπου στα 84 εατκ. ευρώ και προβλέπει εφάπαξ δράσεις ύψους 246 εατκ. ευρώ, και συνολικές δράσεις που ανέρχονται περίπου στα 668.5 εκατ. ευρώ · Μέχρι σήμερα η χρηματοδότηση της εφαρμογής των οδηγιών καλυπτόταν σχεδόν αποκλειστικά από συγχρηματοδοτούμενους πόρους. Επί χρόνια τα διαρθρωτικά ταμεία κάλυπταν λειτουργία και έργο των φορέων διαχείρισης. Άλλα ευρωπαϊκά προγράμματα που υλοποιούνται από ποικίλους εταίρους (κυρίως ακαδημαϊκά και ερευνητικά ιδρύματα και ΜΚΟ) στήριζαν δράσεις για συγκεκριμένες περιοχές και είδη. Έτσι καλύπτονται βασικές ανάγκες παρακολούθησης και διαχείρισης που προβλέπουν οι οδηγίες. · Οι εθνικοί πόροι που είναι δεσμευμένοι για το δίκτυο Natura 2000 και την εφαρμογή των οδηγιών είναι ελάχιστοι και αφορούν κυρίως στην κάλυψη του προσωπικού των αρμόδιων υπηρεσιών που παρόλα αυτά είναι υποστελεχωμένες. Ο ν. 4519/2018 προβλέπει για πρώτη φορά ότι πόροι από τον τακτικό κρατικό προϋπολογισμό θα εξασφαλίζουν την κάλυψη των αναγκών των φορέων διαχείρισης.
Παρακολούθηση ειδών και οικοτόπων	· Δεν έχει θεσπιστεί εθνικό σύστημα παρακολούθησης της φύσης. · Η Ελλάδα δεν υπέβαλε εγκαίρως τη σχετική έκθεση του άρθρου 17 στην ΕΕ για την περίοδο 2007-2012, ωστόσο το 2015 ολοκλήρωσε το πρόγραμμα εποπτείας των προστατευόμενων ειδών και τύπων οικοτόπων. · Συνήθως οι εκτιμήσεις που γίνονται και οι επικαιροποιήσεις των δεδομένων είναι υψηλής ποιότητας, αν και κατά περιπτώσεις τα δεδομένα δεν πληρούσαν τις απαιτήσεις.
Προώθηση έρευνας	Δεν υπάρχει συγκεκριμένη εθνική προώθηση της ερευνητικής και επιστημονικής δραστηριότητας για είδη και οικοτόπους. Ωστόσο τα ακαδημαϊκά και ερευνητικά ιδρύματα της χώρας δραστηριοποιούνται αρκετά στον τομέα αυτόν.
Ξενικά είδη	Δεν έχει θεσμοθετηθεί ειδικό μέτρο αντιμετώπισης της απειλής ξενικών εισβλητικών ειδών.
Συμμετοχή και επικοινωνία	· Η πιο πρόσφατη επέκταση του δικτύου Natura 2000 (κυρίως στον θαλάσσιο χώρο), συνοδεύτηκε από ηλεκτρονική διαβούλευση. Αυτή ήταν μία νέα διαδικασία. · Όλες οι προτάσεις χαρακτηρισμού μίας περιοχής Natura 2000 καθώς και η ολοκλήρωση των στόχων διατήρησης πρέπει να υποβληθούν για γνωμοδότηση από την Επιτροπή

	Φύση 2000, η οποία αποτελεί το κεντρικό επιστημονικό γνωμοδοτικό όργανο του κράτους για θέματα διατήρησης της βιοποικιλότητας. · Η εμπειρία κατάρτισης των σχεδίων διαχείρισης δεν είναι επαρκής για να αξιολογηθεί η συμμετοχή των εμπλεκόμενων φορέων στην κατάρτισή τους. · Κάποια από τα έργα που υλοποιούνται σήμερα επιδιώκουν την ενσωμάτωση αρχών που αφορούν στη μεγαλύτερη εμπλοκή ενδιαφερόμενων φορέων. · Μέχρι σήμερα, δεν προβλέπονταν ρητά διαδικασίες διαβούλευσης πριν την έγκριση σχεδίων διαχείρισης.Στον ν. 4519/2018 προβλέπεται διαβούλευση στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων των φορέων διαχείρισης και σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση απαιτείται. · Διαδικασίες δημόσιας διαβούλευσης κατά τη διαδικασία αδειοδότησης, με βάση το άρθρο 6, εφαρμόζονται, αλλά όχι επαρκώς. Για παράδειγμα, δεν υπάρχει ένα κεντρικό σύστημα διαθέσιμο στο διαδίκτυο με πληροφορίες σχετικά με τις δημόσιες διαβουλεύσεις που βρίσκονται σε εξέλιξη. Επιπλέον, οι θέσεις διαφορετικών εμπλεκόμενων φορέων δεν είναι ανοιχτά προσβάσιμες και διαθέσιμες. · Αρκετές τοπικές και περιφερειακές εκστρατείες και προγράμματα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης έχουν υλοποιηθεί, αλλά όχι σε εθνική κλίμακα. · Δεν υπάρχει κάποια στρατηγική επικοινωνίας για τις περιοχές Natura ανά περιοχή.

Η χρωματική αξιολόγηση αποτυπώνει τον βαθμό εφαρμογής: Πράσινο: πλήρης / καλή εφαρμογή, Πορτοκαλί: μερική / μέτρα εφαρμογή, Κόκκινο: ελλιπής/ κακή εφαρμογή.

Παρά τις πρόσφατες εξελίξεις, συνεπώς, τα κενά και οι ελλείψεις παραμένουν, καθιστώντας σαφές ότι απαιτείται επίσπευση της εκπλήρωσης όλων των απαραίτητων ενεργειών για την ουσιαστική προστασία και την ολοκληρωμένη διαχείριση των περιοχών Natura 2000. Στο πλαίσιο των ενεργειών της για καλύτερη εφαρμογή των οδηγιών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξακολουθεί να ασκεί πίεση και μετά τη λήψη των παραπάνω μέτρων. Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή απέστειλε στην Ελλάδα νέα αιτιολογημένη γνώμη, τον Μάρτιο του 2018, σε συνέχεια προηγούμενης που είχε αποσταλεί τον Φεβρουάριο του 2016. Η νέα επιστολή αφορά και πάλι στον ελλιπή χαρακτηρισμό των Τόπων Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) ως Ειδικών Ζωνών Διατήρησης (ΕΖΔ), καθώς δεν έχουν οριστεί οι στόχοι διατήρησης και δεν διευκρινίζονται, και στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν λαμβάνονται, μέτρα διαχείρισης.

Το έργο που προωθεί το ΥΠΕΝ για την εκπόνηση ειδικών περιβαλλοντικών μελετών, προεδρικών διαταγμάτων και σχεδίων διαχείρισης (ΕΠΜ/ΠΔ/ΣΔ)[641] για τις περιοχές του δικτύου Natura 2000 θα ενισχύσει την εφαρμογή των οδηγιών, κυρίως, όταν ολοκληρωθούν τα σχέδια διαχείρισης και ξεκινήσει η υλοποίηση τους. Το έργο ωστόσο αναμένεται να ξεκινήσει το φθινόπωρο του 2018 και τα πρώτα σχέδια διαχείρισης προβλέπεται να είναι έτοιμα όχι πριν από το 2020.

Νέες περιοχές Natura 2000: Τον Δεκέμβριο του 2017 πραγματοποιήθηκε σημαντική επέκταση του δικτύου Natura 2000, με έμφαση στον θαλάσσιο χώρο.[642] Σήμερα η Ελλάδα έχει εντάξει 446 περιοχές στο δίκτυο Natura 2000. Από αυτές οι 32 περιοχές είναι νέες ενώ τροποποιηθήκαν τα όρια σε 63 περιοχές. Συνολικά καλύπτουν περίπου το 28% της χερσαίας και το 19% της θαλάσσιας έκτασης της χώρας. Ειδικότερα, ο νέος κατάλογος των περιοχών Natura 2000 περιλαμβάνει:

- 215 περιοχές χαρακτηρισμένες ως Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ)

[641] ΥΠΕΝ. (2017). Διακηρύξεις, Κατακυρώσεις, Αναθέσεις Δημοσίων Συμβάσεων Έργων για το έτος 2017 α) Διαγωνισμός με ανοιχτή διαδικασία σύμφωνα με τον Ν.4412/2016 για την ανάδειξη Αναδόχων για την εκπόνηση της μελέτης «Τεχνικός και επιστημονικός συντονισμός της εκπόνησης ΕΠΜ, σχεδίων π.δ. και Σχεδίων Διαχείρισης για τις περιοχές του δικτύου Natura 2000» και β) Διαγωνισμός με ανοιχτή διαδικασία σύμφωνα με τον Ν 4412/2016 για την ανάδειξη Αναδόχων για την εκπόνηση των έντεκα (11) μελετών «Εκπόνηση ΕΠΜ και ΣΔ για τις περιοχές Natura 2000 […] (μία ανά γεωγραφική ενότητα). Ανάκτηση από http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=952&language=el-GR

[642] Υπουργική απόφαση 50743/2017 «Αναθεώρηση εθνικού καταλόγου περιοχών του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Δικτύου Natura 2000» (Β' 4432/2017).

- 181 περιοχές χαρακτηρισμένες ως Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ)
- 24 περιοχές χαρακτηρισμένες ως ΕΖΔ και ΖΕΠ
- 24 περιοχές χαρακτηρισμένες ως Τόποι Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ)
- 2 περιοχές χαρακτηρισμένες ως ΤΚΣ και ΖΕΠ

Για τις νέες περιοχές που έχουν χαρακτηριστεί με βάση την οδηγία για τους οικοτόπους, θα ακολουθηθεί η διαδικασία αξιολόγησης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ώστε οι προτεινόμενοι τόποι κοινοτικής σημασίας να οριστούν ως τόποι κοινοτικής σημασίας και μετά ως ειδικές ζώνες διατήρησης. Στο πλαίσιο αυτό θα εξεταστεί και πάλι η πληρότητα του δικτύου στην Ελλάδα. Πριν την οριστικοποίηση του καταλόγου είχε προηγηθεί δημόσια διαβούλευση,[643] καθώς και η γνώμη της Επιτροπής Φύση 2000.[644] Παράλληλα, πίεση ασκούσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη συμπλήρωση κενών που υπήρχαν στον χαρακτηρισμό περιοχών ώστε να καλυφθούν από το προστατευτικό πλαίσιο συγκεκριμένοι θαλάσσιοι κυρίως οικοτόποι, όπως τα λιβάδια ποσειδωνίας, και είδη, κυρίως θαλασσοπούλια, που ο προηγούμενος κατάλογος δεν είχε καλύψει επαρκώς.

Η επέκταση του δικτύου Natura 2000 αποτελεί μία εξαιρετικά σημαντική εξέλιξη.[645] Η Ελλάδα έχει τυπικά εκπληρώσει και με το παραπάνω τόσο τον ευρωπαϊκό όσο και τον παγκόσμιο στόχο σχετικά με την έκταση των προστατευόμενων περιοχών που επιδιώκουν τον χαρακτηρισμό 17% της χερσαίας και 10% της θαλάσσιας έκτασης του πλανήτη. Η Ελλάδα επίσης, εκπληρώνει σχεδόν πλήρως τη δέσμευση που έθεσε τον Οκτώβριο του 2017 στο παγκόσμιο συνέδριο "Our Ocean" στη Μάλτα, για αύξηση των θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών σε ποσοστό 20% μέχρι το 2020.[646]

Ο χαρακτηρισμός όμως προστατευόμενων περιοχών και μάλιστα χωρίς επιμέρους συγκεκριμένα μέτρα προστασίας και διαχείρισης δεν επαρκεί για την αποτελεσματική προστασία τους. Απαιτείται ολοκληρωμένη διαχείριση, ένα λειτουργικό σύστημα διοίκησης, το οποίο θα εξασφαλίζει τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων και επαρκή χρηματοδότηση. Σε αυτά τα πεδία έχουν σημειωθεί κάποια βήματα προόδου που αναλύονται στις επόμενες ενότητες ωστόσο ακόμα η χώρα δεν έχει καταφέρει να αποκτήσει ένα πραγματικά λειτουργικό και αποτελεσματικό σύστημα προστατευόμενων περιοχών.

Στόχοι διατήρησης: Ο ορισμός στόχων διατήρησης για τις περιοχές Natura 2000 εκκρεμεί, δώδεκα χρόνια (12) μετά την έκδοση του καταλόγου έγκρισης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή των τόπων κοινοτικής σημασίας για τη Μεσογειακή βιογεωγραφική περιοχή. Υπενθυμίζεται ότι το κάθε κράτος-μέλος έχει έξι (6) χρόνια για τον πλήρη χαρακτηρισμό των τόπων κοινοτικής σημασίας, ως ζωνών ειδικής διατήρησης, που περιλαμβάνει τον ορισμό των στόχων διατήρησης και τη λήψη μέτρων διαχείρισης. Ενώ έχει περάσει το διπλάσιο από το προβλεπόμενο χρονικό διάστημα, η Ελλάδα δεν έχει ορίσει τους στόχους διατήρησης. Για την καθυστέρηση αυτή, μεταξύ άλλων, απέστειλε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή νέα αιτιολογημένη γνώμη τον Μάρτιο 2018.

Οι προτάσεις για στόχους διατήρησης σε επίπεδο εθνικό ανά προστατευόμενο είδος και τύπο οικοτόπου αλλά και ανά περιοχή που έχει η διοίκηση στη διάθεση της έχουν προκύψει από το έργο «Εποπτεία και αξιολόγηση της κατάστασης διατήρησης ειδών και τύπων οικοτόπων κοινοτικού ενδιαφέροντος στην Ελλάδα» που υλοποιήθηκε από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας

[643] Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. (2016). Δημόσια διαβούλευση νέων περιοχών προς ένταξη στο Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο Natura 2000. Ανάκτηση από http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=232&language=el-GR. Διαβάστε επίσης τις παρατηρήσεις του WWF Ελλάς. (2016, 22 Ιουλίου). Παρατηρήσεις WWF Ελλάς επί της διαβούλευσης «Νέες περιοχές προς ένταξη στο Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο Natura 2000». Ανάκτηση από http://www.wwf.gr/images/pdfs/2016Jul22_NeesN2000_WWF.pdf.

[644] Επιτροπή Φύση 2000. (2016, 21 Σεπτεμβρίου). Διατύπωση γνώμης επί του σχεδίου «νέων περιοχών προς ένταξη στο Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο Natura 2000. Ανάκτηση από http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=764&language=el-GR.

[645] WWF Ελλάς. (2017, 17 Δεκεμβρίου). Η Ελλάδα επεκτείνει το δίχτυ προστασίας της ελληνικής και μεσογειακής φύσης (δελτίο τύπου). http://www.wwf.gr/news/2046-i-ellada-epekteinei-to-dixty-prostasias-tis-ellinikis-kai-tis-mesogeiakis-fysis

[646] Our Ocean. (2017, 5-6 Οκτωβρίου). Our Ocean Commitments. Ανάκτηση από:http://www.ourocean2017.org/our-ocean-commitments

κατά την προγραμματική περίοδο (2007-2013). Οι προτάσεις αυτές τέθηκαν προς γνωμοδότηση στην Επιτροπή Φύση 2000. Για πρώτη φορά είχαν τεθεί το 2016, ωστόσο ο τότε φόρτος της Επιτροπής και η λήξη της θητείας της στις αρχές του 2017 δεν επέτρεψε την επεξεργασία των στόχων. Στη συνέχεια έμφαση δόθηκε στη συμβολή της Επιτροπής στον νέο νόμο για τους φορείς διαχείρισης και έτσι τελικά εξέτασε το θέμα σε τρεις συνεδριάσεις το 2018. Η γνώμη της επιτροπής εκφράστηκετον Μάιο 2018. Προσπαθώντας να εξισορροπήσει μεταξύ της ανάγκης η χώρα να προχωρήσει στη θεσμοθέτηση στόχων διατήρησης και της επιστημονικής εγκυρότητας των στόχων, πρότεινε ένα βραχυπρόθεσμο και ένα μακροπρόθεσμο σχέδιο ώστε η Ελλάδα να καλύψει την τυπική υποχρέωση και να αντιμετωπίσει σοβαρές ελλείψεις και προβλήματα.[647]

LIFE-IP 4 NATURA : Το LIFE-IP 4 NATURA (www.edozoume.gr) είναι το πρώτο ολοκληρωμένο έργο LIFE (LIFE Integrated Project – LIFE IP) που εγκρίνεται για την Ελλάδα και, παράλληλα, το μεγαλύτερο σε διάρκεια και χρηματοδότηση πρόγραμμα για τη φύση, που έχει λάβει ποτέ η χώρα.

Με πρωτοβουλία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας ενσωματώνονται σε ένα ενιαίο πρόγραμμα, δράσεις οι οποίες καλύπτουν όλο το εύρος των παραμέτρων που σχετίζονται με τη προστασία της φύσης: πολιτική, οικονομία, κοινωνία, επιστημονική γνώση. Το έργο φιλοδοξεί να ενισχύσει συνολικά τη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα και τη συμμόρφωση της χώρας με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για τη φύση. Συγκεκριμένα, έχει τους εξής στόχους:

- Βελτίωση της κατάστασης διατήρησης προστατευόμενων ειδών και οικοτόπων.
- Ολοκληρωμένη διαχείριση του δικτύου Natura 2000.
- Ενδυνάμωση αρχών και υπηρεσιών με ευθύνη εφαρμογής της νομοθεσίας για τη φύση.
- Ενεργό συμμετοχή των εμπλεκόμενων φορέων στη διατήρηση και διαχείριση των περιοχών.
- Ευρεία ενημέρωση του ελληνικού κοινού και τη σημασία του, ενεργό κοινωνική συμμετοχή και υιοθέτηση θετικών συμπεριφορών αναφορικά με το δίκτυο Natura 2000.
- Κινητοποίηση συμπληρωματικών χρηματοδοτήσεων για την επίτευξη των στόχων των οδηγιών.

Στο έργο συμμετέχουν συνολικά 10 φορείς: το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (συντονιστής), Πανεπιστήμιο Πατρών, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, WWF Ελλάς, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Περιφέρεια Κρήτης, Περιφέρειά Αν. Μακεδονίας & Θράκης, Περιφέρεια Αττικής, Αποκεντρωμένη Διοίκηση Ηπείρου – Δυτ. Μακεδονίας και Πράσινο Ταμείο. Με συνολικό προϋπολογισμό €17 εκατ. συγχρηματοδοτείται στο μεγαλύτερο μέρος του από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Πράσινο Ταμείο και έχει διάρκεια οκτώ χρόνια (2018-2025).

Παρακολούθηση ειδών και οικοτόπων: Κατά την περίοδο αναφοράς αναρτήθηκαν στην ιστοσελίδα του ΥΠΕΝ νεότερα δεδομένα για τις περιοχές Natura 2000. Παρόλο που τα στοιχεία αυτά αναρτήθηκαν, δεν είναι ακόμα δυνατή η συνδυαστική προβολή δεδομένων μέσα από μία οργανωμένη και δημόσια προσβάσιμη βάση δεδομένων. Συγκεκριμένα αναρτήθηκαν:

- αρχείο με τα περιγραφικά δεδομένα των περιοχών Natura 2000, περιλαμβανομένων των τυποποιημένων εντύπων δεδομένων,[648]
- μία εφαρμογή προβολής και εκτύπωσης των τυποποιημένων εντύπων δεδομένων των περιοχών Natura 2000,[649]
- διανυσματικά αρχεία των εξωτερικών ορίων των περιοχών Natura 2000 και

[647] Επιτροπή Φύση 2000. (Μάιος 2018). Διατύπωση γνώμης επί των «Στόχων Διατήρησης των περιοχών Natura 2000». Ανάκτηση από:http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=boZEg9AQYeQ%3d&tabid=764&language=el-GR.

[648] ΥΠΕΝ. (2018). Αρχείο των περιγραφικών δεδομένων Natura 2000 - Τυποποιημένα Έντυπα Δεδομένων. Ανάκτηση από:http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=TE8Nc1YavjM%3d&tabid=37&language=el-GR.

[649] ΥΠΕΝ. (2018). Εφαρμογή προβολής και εκτύπωσης των Τυποποιημένων Εντύπων Δεδομένων των περιοχών. Ανάκτηση από:http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=LQfsw4w0L5A%3d&tabid=37&language=el-GR.

- διανυσματικά αρχεία των ορίων των τύπων οικοτόπων εντός των περιοχών Natura 2000.[650]

Με δεδομένη την πρόσφατη απόφαση του ΔΕΕ[651] για τυχόν μειώσεις προστατευόμενων εκτάσεων, τα στοιχεία πρέπει να εξεταστούν με ιδιαίτερη προσοχή.

Καμία άλλη εξέλιξη δεν έχει σημειωθεί που θα διασφαλίσει ότι η χώρα θα αποκτήσει επιτέλους ένα ολοκληρωμένο εθνικό σύστημα παρακολούθησης το οποίο θα μπορεί να παρέχει σταθερά, συστηματικά και αξιόπιστα δεδομένα για την κατάσταση της ελληνικής φύσης. Το γεγονός ότι ήδη βρισκόμαστε στο τέλος της εξαετούς περιόδου αναφοράς (2013-2018) για την επόμενη έκθεση που η χώρα πρέπει να υποβάλει σε συμμόρφωση με τις απαιτήσεις των οδηγιών για τη φύση (άρθρα 17 και 12 των οδηγιών για τους οικοτόπους και τα άγρια πτηνά αντίστοιχα), φαίνεται να δείχνει ότι η Ελλάδα θα χρησιμοποιήσει τα τελικά παραδοτέα του έργου της εποπτείας κατά την παρουσίαση την εξαετούς έκθεσης το 2019, που είναι και η προθεσμία υποβολής. Η χώρα, εντούτοις, δεν διαθέτει ένα ολοκληρωμένο σύστημα παρακολούθησης στο οποίο θα είναι δυνατή η συνεχής συγκέντρωση δεδομένων ώστε τα στοιχεία να επικαιροποιούνται τακτικά και συστηματικά αξιοποιώντας τα στοιχεία που συγκεντρώνουν οι φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών ή άλλοι φορείς που εκπονούν συστηματική παρακολούθηση.

ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ

Νόμος για τη βιοποικιλότητα

Στην περίοδο που καλύπτει αυτή η έκθεση, διαπιστώνεται συνεχής υστέρηση στην εφαρμογή του νόμου για τη βιοποικιλότητα,[652] καθώς με ευθύνη του κατά βάση αρμόδιου για την εφαρμογή του υπουργείου δεν υπάρχει ουσιαστική πρόοδος στην έκδοση των απαραίτητων εφαρμοστικών και κατ' εξουσιοδότηση πράξεων που προβλέπονται.[653] Το συμπέρασμα αυτό παραμένει συνεπές με την κατάσταση όπως έχει περιγραφεί και σε εκθέσεις προηγούμενων ετών.

Ωστόσο, όπως αναλύεται στις επιμέρους ενότητες, με διάφορες πρωτοβουλίες του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, την πίεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αλλά και τη συνεργασία με εμπλεκόμενους φορείς, επιστήμονες και εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών σημειώνονται βήματα που ενδέχεται να αποδώσουν. Σίγουρα ανάμεσα σε αυτά ξεχωρίζει ο νόμος για τους φορείς διαχείρισης,[654] η ψήφιση του οποίου δίνει τη δυνατότητα επί της ουσίας λειτουργίας του εθνικού συστήματος προστατευόμενων περιοχών που προβλέπει ο νόμος για τη βιοποικιλότητα, και η υλοποίηση δύο έργων που συντονίζει το ΥΠΕΝ: α) για τις ειδικές περιβαλλοντικές μελέτες, τα προεδρικά διατάγματα και τα σχέδια εφαρμογής (ΕΠΜ/ΠΔ/ΣΔ, βλ. παρακάτω), και β) το προαναφερθέν έργο LIFE-IP 4 NATURA. Επίσης, η έκτακτη και προσωρινή λήψη μέτρων για τους υγρότοπους της Αττικής αποδεικνύει ότι υπάρχει δυνατότητα εφαρμογής των διατάξεων του νόμου που αφορούν στην προστασία των υγρότοπων, ενώ η ένταξη έργου στο ΥΜΕΠΕΡΑΑ για τα ξενικά είδη επίσης θα οδηγήσει, εφόσον υλοποιηθεί, και στην εφαρμογή των σχετικών με τα εισβλητικά ξενικά είδη διατάξεων του ίδιου νόμου.

---

[650] ΥΠΕΝ (2018). Διανυσματικά αρχεία των εξωτερικών ορίων των περιοχών Natura 2000. Ανάκτηση από:http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=oLV9E7edsxc%3d&tabid=37&language=el-GR και Διανυσματικά αρχεία των ορίων των τύπων οικοτόπων εντός των περιοχών Natura 2000. Ανάκτηση από http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=txXACYhOLPI%3d&tabid=37&language=el-GR.

[651] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τέταρτο τμήμα). Απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2017, Vereniging Hoekschewaards Landschap κατά Staatssecretaris van Economische Zaken, υπόθεση C-281/16.

[652] Νόμος 3937/2011 «για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις» (Α΄60).

[653] Βλ. ενδεικτικά: WWF Ελλάς. (2015). Δεσμεύσεις για εφαρμογή: Η περιβαλλοντική νομοθεσία στην Ελλάδα, 65-67. Ανάκτηση από:http://www.wwf.gr/images/pdfs/WWF-NOMOreport-2015-FINAL.pdf.

[654] Νόμος 4519/2018 «Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις (Α' 25).

Συνοπτικά, ενώ επί της ουσίας η εφαρμογή του νόμου δεν έχει βελτιωθεί, δρομολογούνται ενέργειες, των οποίων το αποτέλεσμα μπορεί να οδηγήσει σε καλύτερη εφαρμογή αυτού του νόμου.

Επιτροπή Φύση 2000: Στα πρακτικά της 4ης συνεδρίασης της Επιτροπής Φύση 2000 αποτυπώνεται το ιστορικό του νέου νόμου για τους φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, καθώς και του ρόλου της επιτροπής μέσα στα χρόνια αλλά και ειδικότερα τον τελευταίο χρόνο διαμόρφωσης του τελικού νόμου.[655] Αξίζει να αναφερθεί ότι με το άρθ. 10 του νέου νόμου γίνεται σαφές ότι την τεχνική και διοικητική υποστήριξη της Επιτροπής Φύση 2000 αναλαμβάνει το ΥΠΕΝ, κάτι που αν και αυτονόητο, εντούτοις δεν έχει υλοποιηθεί πλήρως στην πράξη.

Στη συνέχεια, η Επιτροπή Φύση 2000 επίσης ολοκλήρωσε τη γνωμοδότησή της για τους στόχους διατήρησης των περιοχών Natura 2000[656] (βλ. ενότητα για την εφαρμογή των οδηγιών για τη φύση). Επιπλέον, παρακολούθησε στενά τις ενέργειες για το ατύχημα του Αγ. Ζώνη ΙΙ στον Σαρωνικό.

Εθνικό σύστημα προστατευόμενων περιοχών

Θεσμική κατοχύρωση προστατευόμενων περιοχών: Το καλοκαίρι 2018 τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση σχέδιο π.δ. για την περιοχή των εκβολών των ποταμών Γαλλικού, Αξιού, Λουδία και Αλιάκμονα, της αλυκής Κίτρους και της λιμνοθάλασσας Καλοχωρίου και της ευρύτερης περιοχής τους.[657] Η έκδοση του π.δ. είναι απαραίτητη, μετά την απόφαση ΣτΕ Ε΄1705/2016, με την οποία ακυρώνεται η κ.υ.α. που εκδόθηκε το 2009 για χαρακτηρισμό της περιοχής.

Με κοινή τους επιστολή σχολιασμού, οι περιβαλλοντικές ΜΚΟ τόνισαν ότι θα έπρεπε την ίδια στάση να έχει το υπουργείο και για τις υπόλοιπες περιοχές για τις οποίες έχουν εκδοθεί παρόμοιες αποφάσεις.[658] Συγκεκριμένα, από το 2007, δηλαδή από την πρώτη ακυρωτική απόφαση του ΣτΕ για την Παμβώτιδα, έχουν εκδοθεί συνολικά οκτώ (8) αποφάσεις που ακυρώνουν ως αναρμοδίως εκδοθείσες με κοινές υπουργικές αποφάσεις αντί προεδρικών διαταγμάτων, πράξεις χαρακτηρισμού αντίστοιχα οκτώ (8) εθνικών πάρκων (βλ. επόμενο πίνακα). Για καμία από αυτές τις περιοχές δεν έχει εκδοθεί στο ενδιάμεσο διάστημα από την ακυρωτική απόφαση μέχρι σήμερα προεδρικό διάταγμα χαρακτηρισμού τους ως εθνικό πάρκο. Ως αποτέλεσμα, οι περιοχές αυτές παραμένουν θεσμικά έωλες και έκθετες σε κάθε είδους επέμβαση και κίνδυνο για την ακεραιότητά τους. Συνεπώς, αν και η κίνηση του ΥΠΕΝ να προχωρήσει ένα βήμα προς τη θεσμική κατοχύρωση της περιοχής του Αξιού αναγνωρίζεται ως θετικό βήμα ιδιαίτερα καθώς προωθείται κατά προτεραιότητα και ανεξάρτητα από το έργο ΕΠΜ/ΠΔ/ΣΔ που βρίσκεται σε τελική διαδικασία συμβασιοποίησης, προκάλεσε εντύπωση η προώθηση μόνο της περιοχής του Αξιού και όχι και των υπολοίπων. Με την επιστολή τους οι ΜΚΟ ζήτησαν να ενημερωθούν για την πορεία θεσμικής κατοχύρωσης των υπόλοιπων επτά περιοχών όπως και για τα μέτρα που έχει λάβει το ΥΠΕΝ για την επαρκεί προστασία και λειτουργία αυτών των προστατευόμενων περιοχών μέχρι τη θεσμική τους θωράκιση.

---

[655] Επιτροπή Φύση 2000. (2018, 22 Φεβρουαρίου). Σύνοψη Πεπραγμένων 4ης Συνεδρίασης. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=74uBYlNe5SE%3d&tabid=764&language=el-GR

[656] Επιτροπή Φύση 2000. (Μάιος 2018). Διατύπωση γνώμης επί τών «Στόχων Διατήρησης των περιοχών Natura 2000». Ανάκτηση από:http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=boZEg9AQYeQ%3d&tabid=764&language=el-GR.

[657] ΥΠΕΝ. (2018). Διαδικτυακός Τόπος Διαβουλεύσεων. Χαρακτηρισμός χερσαίων, υδάτινων και θαλάσσιων περιοχών ως Εθνικού Πάρκου. Ανάκτηση από: http://www.opengov.gr/minenv/?p=9391.

[658] Αρκτούρος, Αρχέλων – Σύλλογος για την προστασία της Θαλάσσιας Χελώνας, Δίκτυο Μεσόγειος SOS, Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, Καλλιστώ – περιβαλλοντική οργάνωση για την άγρια ζωή και τη φύση, ANIMA, MEDASSET – Μεσογειακός Σύνδεσμος για τη Σωτηρία των Θαλάσσιων Χελωνών, MOm – Εταιρία Μελέτης και Προστασίας της Μεσογειακής Φώκιας, WWF Ελλάς. (2018, 13 Ιουλίου). Θεσμική κατοχύρωση και προεδρικά διατάγματα προστατευόμενων περιοχών (κοινή επιστολή προς τον Αναπληρωτή Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας) [αρ. Πρωτ. 125/2018(WWF)].

Σημειώνεται ότι ειδικά στην περίπτωση του Αξιού, το ΥΠΕΝ προέβη σε έκδοση προσωρινών όρων και περιορισμών με υπουργική απόφαση,[659] η οποία έχει διετή διάρκεια και αποτελεί ενδιάμεση διασφάλιση προστασίας μίας περιοχής μέχρι την έκδοση π.δ. και με δεδομένη την απόφαση του ΣτΕ με την οποία ακύρωσε την προηγούμενη κ.υ.α. Παρά την πρόθεση του ΥΠΕΝ ωστόσο να διασφαλίσει την περιοχή, μέσα σε έναν μήνα από την έκδοση της υ.α. προέβη σε συμπλήρωση της υ.α.,[660] τροποποιώντας τους όρους προστασίας και ανοίγοντας τελικά μεγάλες περιοχές του δέλτα στο κυνήγι. Στις περιοχές αυτές δεν επιτρεπόταν το κυνήγι μέχρι σήμερα.

Ακυρωτικές αποφάσεις πράξεων χαρακτηρισμού προστατευόμενων περιοχών

Προστατευόμενη περιοχή	Πράξη χαρακτηρισμού	Αποφάσεις ΣτΕ	Άλλες αποφάσεις
Παμβώτιδα	κ.υ.α. 22943/5.6.2003 (ΦΕΚ)	ΣτΕ (Ε΄Τμ.) 3595/2007	
Εθνικό Πάρκο Δέλτα Έβρου	κ.υ.α. 4110/29.1.2007 (Δ΄102)	ΣτΕ (Ε΄Τμ.) 3290/2009	
Εθνικό Πάρκο Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης	κ.υ.α. 44549/17.10.2008 (Δ΄497)	ΣτΕ (Ε΄Τμ.) 5455/2012	
Εθνικό Πάρκο Χελμού Βουραϊκού	κ.υ.α. 40390/1.10.09 (Δ΄446)	ΣτΕ (Ε΄Τμ.) 808/2014	
Εθνικό Πάρκο Λιμνών Κορώνειας – Βόλβης	κ.υ.α. 6919/11.2.2004 (Δ΄248) και τροποποίηση κ.υ.α. 39542/12.08.2008 (ΤΑΑΠΘ 441)	ΣτΕ (Ε΄Τμ.) 2036/2015	ΔΕΕ (C-517/11)
Εθνικό Πάρκο Υγροτόπων Κοτυχίου – Στροφιλιάς	κ.υ.α. 12365/17.3.2009 (Δ΄159)	ΣτΕ (Ε΄Τμ.) 1671/2016 σε συνέχεια της αναβλητικής απόφασης ΣτΕ (Ε΄Τμ.) 534/2015	
Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού Λουδία Αλιάκμονα	κ.υ.α. 12966/23.3.2009 (ΤΑΠΠΘ 220) υ.α.47695/2669/1.8.20182018 (Δ'294) και υ.α. 57193/3079/31.8.2018 (Δ΄ 317)	Σχετικά με την κ.υ.α. του 2009: ΣτΕ (Ε΄Τμ.) 1705/2016 σε συνέχεια της αναβλητικής απόφασης ΣτΕ (Ε΄Τμ.) 642/2015	
Περιοχή Προστασίας της Φύση Στενών και εκβολών των ποταμών Αχέροντα και Καλαμά	κ.υ.α. 36427/23.03.2009 (Δ΄396)	ΣτΕ (Ε΄ Τμ.) 2296/2017 σε συνέχεια της αναβλητικής απόφασης ΣτΕ (Ε΄Τμ.) 3959/2015	

Αντίστοιχα, άξιο απορίας είναι το γεγονός ότι, ενώ για κάποιες άλλες περιοχές έχει προχωρήσει η διαδικασία χαρακτηρισμού τους, τελικά αυτή δεν έχει ολοκληρωθεί. Στον επόμενο πίνακα αποτυπώνονται μόνο οι πρόσφατα ολοκληρωμένες διαδικασίες (σχέδιο π.δ., δημόσια διαβούλευση, γνώμη Επιτροπής Φύση) αν και στην αντίστοιχη ανασκόπηση προηγούμενων ετών έχουμε σημειώσει την ολοκλήρωση δημόσιας διαβούλευσης για τις ακόλουθες περιοχές: Τήλος, Βόρεια Κάρπαθος, νήσος Σαρία και τα Αστακιδονήσια αλλά και Αλυκή, Ψιλή Άμμος Σάμου, Όλυμπος, Παρνασσός και Μαίναλο.

[659] Υπουργική απόφαση ΥΠΕΝ/ΔΝΕΠ/47695/2669/1.8.2018 «Όροι και περιορισμοί για την προστασία των περιοχών του δικτύου Natura 2000 με κωδικό GR1220002 «Δέλτα Αξιού - Λουδία - Αλιάκμονα - Ευρύτερη περιοχή -Αξιούπολη», με κωδικό GR1220010 «Δέλτα Αξιού - Λουδία - Αλιάκμονα - Αλυκή Κίτρους» και με κωδικό GR1250004 «Αλυκή Κίτρους - Ευρύτερη περιοχή»» (Δ' 294).

[660] Υπουργική απόφαση ΥΠΕΝ/ΔΝΕΠ/57193/3079/31.8.2018 «Συμπλήρωση της ΥΠΕΝ/ΔΝΕΠ/47695/2669/01.08.2018 απόφασης του Αναπληρωτή Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας «Όροι και περιορισμοί για την προστασία των περιοχών του δικτύου Natura 2000 με κωδικό GR1220002 «Δέλτα Αξιού - Λουδία - Αλιάκμονα -Ευρύτερη περιοχή - Αξιούπολη», με κωδικό GR1220010 «Δέλτα Αξιού -Λουδία - Αλιάκμονα - Αλυκή Κίτρους» και με κωδικό GR1250004 «Αλυκή Κίτρους - Ευρύτερη περιοχή» (Δ' 294)» (Δ' 317).

Πρόοδος θεσμικής κατοχύρωσης προστατευόμενων περιοχών		
Προστατευόμενη περιοχή	**Δημόσια διαβούλευση**	**Γνώμη Επιτροπής Φύση 2000**
Δαδιά	Σεπτέμβριος – Οκτώβριος	√ (θητεία 2014-2017)
Οροσειρά Ροδόπης	Ιούνιος – Ιούλιος 2016	√ (θητεία 2014-2017)
Εθνικός Δρυμός Λευκών Ορέων	Ιούλιος – Αύγουστος 2016	√ (θητεία 2014-2017)

Η ελλιπής θεσμοθέτηση των προστατευόμενων περιοχών αποδυναμώνει την έννοια της προστασίας, θέτοντας σε κίνδυνο τελικά την ίδια την ελληνική φύση και παράλληλα απομακρύνει οποιαδήποτε αναπτυξιακή προοπτική αυτών των περιοχών.

Αντίστοιχη είναι η κατάσταση και για τον υγρότοπο της Ψάθας στην Αττική. Στην περίπτωση αυτή μάλιστα, σε συνέχεια της προηγούμενης ακυρωτικής απόφασης, το ΣτΕ ακύρωσε και τη νέα, τρίτη κατά σειρά, απόφαση αναστολής εκτέλεσης οικοδομικών εργασιών και έκδοσης οικοδομικών αδειών στον υγρότοπο αυτό.[661] Η προσωρινή προστασία της Ψάθας από τη δόμηση και άλλες μορφές υποβάθμισης εξασφαλίστηκε τελικά δια νόμου από τη σχετική απαγόρευση δόμησης, επιχωμάτωσης, άσκησης οχλουσών δραστηριοτήτων και κάθε δραστηριότητας που υποβαθμίζει την οικολογική κατάστασή των υγρότοπων της Αττικής, η οποία ψηφίστηκε τον Αύγουστο 2018 με έκτακτη τροπολογία από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Υπενθυμίζεται ότι η διοίκηση δεν έχει προχωρήσει με την προώθηση π.δ. στο ΣτΕ ακόμα παρά την ολοκλήρωση της σχετικής διαβούλευσης[662] ήδη από τον Μάρτιο του 2017. Εξαίρεση στα παραπάνω φαίνεται να είναι η περίπτωση του Κυπαρισσιακού Κόλπου.

Παράλληλα και μετά την ένταξη του στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Υποδομές Μεταφορών και Περιβάλλοντος 2014-2020»,[663] ολοκληρώθηκε ο διαγωνισμός για την επιλογή αναδόχων για το έργο, ύψους περίπου 17 εκατ. ευρώ εκπόνησης ειδικών περιβαλλοντικών μελετών, σχεδίων προεδρικών διαταγμάτων και σχεδίων διαχείρισης (έργο ΕΠΜ/ΠΔ/ΣΔ) για τις περιοχές του δικτύου Natura 2000. Το έργο ΕΠΜ/ΠΔ/ΣΔ αναμένεται να ξεκινήσει την υλοποίηση του το φθινόπωρο 2018. Με το έργο αυτό αναμένεται να προχωρήσει εντός των επόμενων ετών η θεσμική θωράκιση των περιοχών Natura 2000 της χώρας.

Μέσα στην τελευταία χρονιά, το ΥΠΕΝ εξέδωσε κοινή υπουργική απόφαση,[664] με την οποία εξαιρεί από τη διαδικασία στρατηγικής εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων τόσο τα προεδρικά διατάγματα χαρακτηρισμού προστατευόμενων περιοχών όσο και τα σχέδια διαχείρισης.

Κυπαρισσιακός Κόλπος: Τον Οκτώβριο 2018,[665] εκδόθηκε το π.δ. προστασίας της περιοχής ωοτοκίας της θαλάσσιας χελώνας στον Κυπαρισσιακό Κόλπο. Παρά τη σημαντική αυτή εξέλιξη και

[661] ΣτΕ (Ε' Τμ) 1138/2018.
[662] Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. (2017). Η διαβούλευση στο διαδίκτυο. Ανάκτηση από:http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=232&language=el-GR.
[663] Αποφ. Ειδικής Γραμματέως Διαχείρισης Τομεακών ΕΠ ΕΠΤΑ και ΤΑ 15170/12.12.2016 «Ένταξη της Πράξης «Εκπόνηση ΕΠΜ, σχεδίων ΠΔ και Σχεδίων Διαχείρισης για τις περιοχές του Δικτύου Natura 2000, σε όλη τη χώρα πλην των Περιφερειών Νοτίου Αιγαίου και Στερεάς Ελλάδας» με Κωδικό ΟΠΣ 5001198 στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη 2014-2020»» (ΑΔΑ: 78184653Ο7-ΥΦΒ) και 15170/12.12.2016 «Ένταξη της Πράξης «Εκπόνηση ΕΠΜ, σχεδίων ΠΔ και Σχεδίων Διαχείρισης για τις περιοχές του Δικτύου Natura 2000, στις Περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και Στερεάς Ελλάδας» με Κωδικό ΟΠΣ 5001223 στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη 2014-2020»» (ΑΔΑ:. 641Κ4653Ο7-ΔΦΔ).
[664] Κ.υ.α. 40238/28.9.2017 «Τροποποίηση της κοινής υπουργικής απόφασης υπ' αριθμ. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ. 107017/2006 «Εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2001/42/ΕΚ σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων"του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 2001» (Β' 3759).
[665] Π.δ. της 17/9-3/10/2018 «Χαρακτηρισμός του Κυπαρισσιακού κόλπου και της ευρύτερης περιοχής του ως «Περιοχή Προστασίας της Φύσης», καθορισμός ζωνών προστασίας, καθορισμός χρήσεων, όρων και περιορισμών δόμησης» (Δ' 391, διόρθωση σφάλματος στο Δ' 414).

όσο τα προβλήματα στην περιοχή παραμένουν, δεν πρέπει να θεωρείται δεδομένο ότι η υπόθεση του Κυπαρισσιακού τόσο σε επίπεδο ΔΕΕ όσο και σε επίπεδο Σύμβασης της Βέρνης θα κλείσουν.

Μέχρι τη θεσμική κατοχύρωση μέτρων προστασίας, και παρά την ισχύ προσωρινών προστατευτικών μέτρων, οι παραλίες ωοτοκίας και οι αμμοθίνες υπέστησαν έντονες απειλές. Χαρακτηριστικό αποτέλεσμα της καθυστέρησης και της αδράνειας ήταν ότι στις 23 Μαΐου 2018, ενώ έχει ξεκινήσει η περίοδος ωοτοκίας, διοργανώθηκαν αγώνες μότο κρος με τη συμμετοχή 280 μοτοσυκλετών στις αμμοθίνες του Κυπαρισσιακού Κόλπου.[666] Το γεγονός καταδικάστηκε ευρέως, από μόνο του το γεγονός ότι πραγματοποιήθηκαν οι αγώνες καθιστά φανερή την προσπάθεια, τη συνέπεια, την επαγρύπνηση και τη σταθερότητα που απαιτούνται για τη διατήρηση της φύσης, ειδικά σε περιοχές οι οποίες μέχρι πρότινος δεν είχαν παρά μόνο στα χαρτιά τον χαρακτηρισμό «προστατευόμενη περιοχή». Πολλά είναι επίσης τα προβλήματα διαχείρισης της περιοχής, καθώς καθημερινά ειδικά την καλοκαιρινή περίοδο αλλά όχι μόνο παρουσιάζονται φαινόμενα παραβίασης των υφιστάμενων όρων και κανονισμών και υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος.

Την ίδια μέρα με τη διεξαγωγή των αγώνων, το ΥΠΕΝ ανανέωσε για τρίτη χρονιά την υπουργική απόφαση[667] που είχε εκδοθεί το 2016 με διετή ισχύ, η οποία θα έληγε και στην οποία ορίζονται προσωρινά μέτρα προστασίας για την περιοχή μέχρι την έκδοση π.δ. Επιστολές για την ανανέωση της υ.α. είχαν αποστείλει στο ΥΠΕΝ οι περιβαλλοντικές οργανώσεις και ο Φορέας Διαχείρισης Κοτυχίου- Στροφυλιάς & Κυπαρισσιακού Κόλπου,[668] στον οποίο πρόσφατα προστέθηκε η αρμοδιότητα προστασίας της εν λόγω περιοχής.

Το ΣτΕ εξέδωσε το τελικό του πρακτικό επεξεργασίας τον Ιούνιο του 2018.[669] Με το πρακτικό αυτό, το δικαστήριο κάνει δεκτό το σχέδιο π.δ. που είχε υποβάλει προς αξιολόγηση το υπουργείο τον Απρίλιο του 2017, κάνοντας επιμέρους και μάλλον περιορισμένες παρατηρήσεις επί των προβλέψεων του. Το ΣτΕ δέχτηκε τον χαρακτηρισμό της περιοχής ως περιοχής προστασίας της φύσης και την οριοθέτησης ζώνης αγροτικού τοπίου περιμετρικά αυτής, χωρίς να προβλέπεται κάποια ενδιάμεση μεταβατική ζώνη, ακόμα και στις περιοχές εκείνες όπου η περιοχή προστασίας της φύσης προστατεύει τον πυρήνα της περιοχής ωοτοκίας της χελώνας καρέτα.

Με το πρακτικό επεξεργασίας ολοκληρωμένο, το ΥΠΕΝ δεν είχε πλέον δικαιολογία για να μην ολοκληρώσει την έκδοση του π.δ. Την ανάγκη αυτή τόνισαν και σε κοινή επιστολή τους οι περιβαλλοντικές οργανώσεις τον Ιούλιο 2018.[670] Υπενθυμίζεται ότι λόγω της υποβάθμισης της περιοχής, η Ελλάδα καταδικάστηκε από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης τον Νοέμβριο του 2016 ενώ η Σύμβαση της Βέρνης έχει εκδώσει συστάσεις κατά της χώρας.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί το παράδοξο, ή μάλλον η ειρωνία της χρονικής ταύτισης των ανακοινώσεων του ΥΠΕΝ για την υπογραφή του π.δ. μέτρων προστασίας του Κυπαρισσιακού

---

[666] Βλ. ενδεικτικά Φορέας Διαχείρισης Υγροτόπων Κοτυχίου-Στροφυλιάς και Κυπαρισσιακού Κόλπου, Αρχέλων, MEDASSET και WWF Ελλάς (2018, 31 Μαΐου). Προστασία του Κυπαρισσιακού Κόλπου στη θεωρία και στην πράξη (κοινό δελτίο τύπου). Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/news/2090-prostasia-tou-kyparissiakoy-kolpou-sti-theoria-kai-stin-praksi.

[667] Υπουργική απόφαση ΥΠΕΝ/ΔΔΦΠΒ/30121/1277/21.5.2018 «Παράταση υπουργικής απόφασης: «Μέτρα για την προστασία των χερσαίων και θαλάσσιων περιοχών των «GR2330005: Θίνες και παραλιακό Δάσος Ζαχάρως, Στροφυλιά, Κακόβατος», «GR2330008: Θαλάσσια περιοχή Κόλπου Κυπαρισσίας: Ακρ. Κατάκολο - Κυπαρισσία» και «GR2550005: Θίνες Κυπαρισσίας (Νεοχώρι - Κυπαρισσία)» και της ευρύτερης περιοχής τους» (Δ΄ 204).

[668] Φορέας Διαχείρισης Κοτυχίου – Στροφυλιάς & Κυπαρισσιακού. (2018, 7 Μαΐου). Παράταση ισχύος της υπ' αριθ. 257974 Απόφασης του Αν. Υπουργού ΠΕΝ και προώθηση της διαδικασίας έκδοσης ΠΔ για την περιοχή του Κυπαρισσιακού Κόλπου (Natura 2000 – GR2550005, GR23330005 και GR2330008) και της ευρύτερης περιοχής (επιστολή). Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/images/pdfs/epistoli_kyparisiakos.pdf

[669] ΣτΕ Π.Ε. 80/2018.

[670] ΑΝΙΜΑ, Αρκτούρος, Αρχέλων, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, Δίκτυο Μεσόγειος SOS, Καλλιστώ, Οικολογική Εταιρεία Ανακύκλωσης, Greenpeace, MEDASSET, MOm, WWF Ελλάς. (2018, 31 Ιουλίου). Προώθηση της διαδικασίας έκδοσης Προεδρικού Διατάγματος για την περιοχή του Κυπαρισσιακού κόλπου (Natura 2000 - GR2550005, GR2330005 και GR 2330008) και της ευρύτερης περιοχής (κοινή Επιστολή).

Κόλπου με τη μονογραφή των συμβάσεων παραχώρησης για την έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων σε δυο θαλάσσια «οικόπεδα» νότια και νοτιοδυτικά της Κρήτης (Exxon Mobil – Total), καθώς και σε ένα στον Κυπαρισσιακό Κόλπο (Ελληνικά Πετρέλαια ΑΕ).[671] Όπως φαίνεται στον παρακάτω χάρτη, τα όρια περιοχών παραχώρησης για εργασίες πετρελαίου και της προστατευόμενης περιοχής που είτε απέχουν ελάχιστα, είτε συμπίπτουν. Είναι επίσης ανησυχητικά σαφές ότι πολλές ακόμα σημαντικές προστατευόμενες περιοχές γύρω από τη νέα προστατευόμενη περιοχή του Κυπαρισσιακού Κόλπου βρίσκονται περικυκλωμένες από χερσαία ή θαλάσσια οικόπεδα εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων.

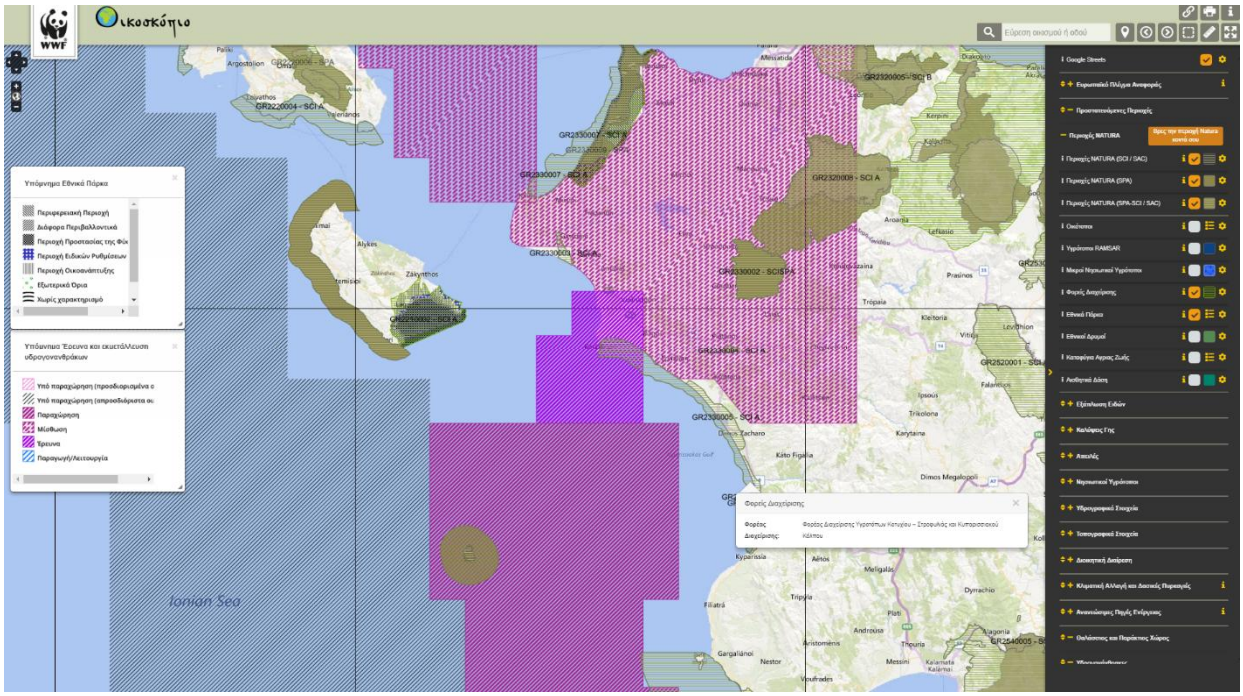

Πηγή: http://www.oikoskopio.gr/map/

Εκμετάλλευση υδρογονανθράκων σε περιοχές Natura: Όπως αναλύεται και στο κεφάλαιο της παρούσας για την περιβαλλοντική αδειοδότηση, τα εγκεκριμένα προγράμματα έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων σε θαλάσσιες και χερσαίες περιοχές της χώρας περιλαμβάνουν και προστατευόμενες περιοχές. Ειδικότερα δε όσον αφορά τις περιοχές του δικτύου Natura 2000, οι αδειοδοτούμενες εργασίες πετρελαίου για τη φάση της σεισμικής έρευνας δεν υποβάλλονται καν στην απαιτούμενη από τα άρθρα 6 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ δέουσα εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και 10 του ν. 4014/2011 ειδική οικολογική αξιολόγηση.

Φέτος, αδειοδοτήθηκε η χερσαία σεισμική έρευνα στην περιοχή παραχώρησης «Ιωάννινα» με βάση «περιβαλλοντικό σχέδιο δράσης» (ΠΣΔ), με την αριθμ. πρωτ. 30192/17-10-2017 πράξη του Αναπληρωτή Διευθυντή της Διεύθυνσης Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης του ΥΠΕΝ. Σημειωτέον ότι το ΠΣΔ για τις σεισμικές έρευνες για υδρογονάνθρακες είναι νομικά καινοφανές, καθώς δεν προβλέπεται τέτοιο στην ισχύουσα διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και περιβαλλοντικής αδειοδότησης.

[671] α) Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. (2018, 27 Σεπτεμβρίου). Μονογραφή συμβάσεων παραχώρησης για έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων [Δελτίο τύπου]. β) Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. (2018, 27 Σεπτεμβρίου). Υπογράφηκε το Προεδρικό Διάταγμα του Κυπαρισσιακού Κόλπου [δελτίο τύπου].

Το ΠΣΔ Ιωαννίνων, το οποίο απορρέει από διατάξεις του ν. 4300/2014 (ΦΕΚ Α' 222) κύρωσης της σύμβασης παραχώρησης της περιοχής στις εταιρείες Energean Oil & Gas και Petra Petroleum INC,[672] προβλέπει ότι εν λόγω σεισμικές έρευνες θα διενεργηθούν εντός των περιοχών Natura. Για παράδειγμα, οι έρευνες εντός της ΕΖΔ «Εκβολές (Δέλτα) Καλαμά» (GR2120001) καταλαμβάνουν έκταση 5.142,5 στρεμμάτων. Αξιοσημείωτη είναι η αρνητική γνωμοδότηση του Φορέα Διαχείρισης Καλαμά-Αχέροντα-Κέρκυρας προς την εταιρεία Repsol για κάθε εργασία σεισμικής έρευνας στις περιοχές Natura χωρικής αρμοδιότητάς του, με δεδομένο ότι από τον Απρίλιο 2018 εκκρεμεί στο ΣτΕ αίτηση ακυρώσεως που κατέθεσαν οι περιβαλλοντικές οργανώσεις WWF Ελλάς και Greenpeace κατά κάθε πράξης με βάση την οποία εκτελείται η χερσαία σεισμική έρευνα για υδρογονάνθρακες στα Ιωάννινα.[673]

Παράλληλα, τον Φεβρουάριο 2018 ψηφίστηκαν από τη Βουλή οι νόμοι κύρωσης των συμβάσεων παραχώρησης θαλάσσιας περιοχής στο Ιόνιο (ν. 4525/2018, ΦΕΚ Α' 47), της χερσαίας περιοχής «Άρτα – Πρέβεζα» (ν. 4526/2018, ΦΕΚ Α' 48), της χερσαίας περιοχής «Αιτωλοακαρνανία» (ν. 4524/2018, ΦΕΚ Α' 46), και της χερσαίας περιοχής «Βορειοδυτική Πελοπόννησος» (ν. 4527/2018, ΦΕΚ Α' 49). Ειδικά οι συμβάσεις για χερσαίες περιοχές καλύπτουν μερικώς ή εν όλω πολλές περιοχές Natura, εθνικά πάρκα και υγροτόπους διεθνούς σημασίας που προστατεύονται από τη Σύμβαση Ραμσάρ. Ενδεικτικά, η περιοχή «Άρτα – Πρέβεζα» αφορά εννέα ΕΖΔ και ΖΕΠ, ενώ γειτνιάζει ή καλύπτει τμήματα των εθνικών πάρκων Μεσολογγίου – Αιτωλικού και Αμβρακικού.

Πρέπει να τονιστεί ότι παρά το γεγονός πως οι συμβάσεις παραχώρησης για υδρογονάνθρακες καλύπτουν πολλές περιοχές Natura, εντούτοις κατά το στάδιο αδειοδότησης των προγραμμάτων δεν ζητήθηκε καν η γνώμη της Επιτροπής Φύση, παρά το γεγονός ότι αρμοδιότητά της είναι, μεταξύ άλλων, και η «γνωμοδότηση στις αποφάσεις των καθ' ύλην αρμόδιων υπουργών για την εφαρμογή μελετών, προγραμμάτων και έργων μέσα στις ειδικές ζώνες διατήρησης».[674]

Η παραχώρηση προστατευόμενων περιοχών σε ολόκληρη τη δυτική Ελλάδα (περιφέρειες Ηπείρου, Δ. Ελλάδας, Πελοποννήσου, Κρήτης, Ιονίων Νήσων) για εργασίες υδρογονανθράκων αποτελεί μια εξαιρετικά επικίνδυνη εξέλιξη. Σε συνδυασμό με τη θεσμικά ελλειμματική και εμφανώς ευνοϊκή προς τις εταιρείες πετρελαίου διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης κατά το στάδιο της σεισμικής έρευνας, πρόκειται για ένα πρωτοφανές πλήγμα στο Εθνικό Σύστημα Προστατευόμενων Περιοχών και γενικότερα στο θεσμικό πλαίσιο προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος.

Υμηττός: Σε εκκρεμότητα παραμένει και η θεσμική κατοχύρωση του Υμηττού μετά την ακυρωτική απόφαση του ΣτΕ.[675] Σε ισχύ παραμένει η κ.υ.α. ορισμού προσωρινών μέτρων.[676] Παράλληλα εκδόθηκε και στη συνέχεια ανανεώθηκε μέσω της ρυθμιστικής θήρας για το κυνηγετικό έτος 2018-2019,[677] η απαγόρευση θήρας στον Υμηττό, αγαπημένη περιοχή αναψυχής και επαφής με τη φύση για τους κατοίκους της πρωτεύουσας.

Διοίκηση και λειτουργία εθνικού συστήματος προστατευόμενων περιοχών: Η χρόνια αυτή σηματοδοτείται από την εκκίνηση μίας νέας αρχής για το εθνικό σύστημα προστατευόμενων

---

[672] Σημειώνεται ότι το ποσοστό συμμετοχής 20% της Petra Petroleum Inc. στη σύμβαση παραχώρησης μεταβιβάστηκε στην Energean Oil & Gas. Ακολούθως, η τελευταία μεταβίβασε το ποσοστό συμμετοχής 60% εκ του συνολικού, πλέον, ποσοστού συμμετοχής της 100%, στην εταιρεία με την επωνυμία Repsol Exploracion Ioannina S.A., η οποία κατέστη εντολοδόχος της σύμβασης παραχώρησης.

[673] Φορέας Διαχείρισης Καλαμά-Αχέροντα-Κέρκυρας προς Willy Hernandez, Repsol. (2018, 26 Σεπτεμβρίου). Γνωμοδότηση για τη σεισμική έρευνα υδρογονανθράκων στη χερσαία περιοχή «Ιωάννινα», που αφορά τις περιοχές του Δικτύου Natura του Νομού Θεσπρωτίας. ΑΔΑ: 6ΑΨΕ46Μ9ΥΩ-444.

[674] Υπουργική απόφαση 33318-3028/1998 (ΦΕΚ 1289/Β΄/28.12.1998) Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων (ενδιαιτημάτων) καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας.

[675] ΣτΕ (Ολομ.) 2355-2361/2017.

[676] Υπουργική απόφαση 40399/29.09.2017 «Αναστολή έκδοσης εγκρίσεων δόμησης, αδειών δόμησης και εκτέλεσης οικοδομικών εργασιών σε τμήμα της περιοχής του ορεινού όγκου του Υμηττού (Ν. Αττικής)» (ΑΑΠ 229).

[677] Άρθ. 11 υ.α. 143542/2086 «Ρυθμίσεις θήρας για την κυνηγετική περίοδο 2018 – 2019» (Β' 3416).

περιοχών, καθώς τέθηκαν οι βάσεις για την αρχιτεκτονική του. Τον Φεβρουάριο 2018 ψηφίστηκε ο νέος νόμος για τους φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών.[678]

Κατά τη φάση προπαρασκευής, τον Ιούλιο του 2017, συγκροτήθηκε ομάδα εργασίας για τη σύνταξη σχεδίου νόμου για το εθνικό σύστημα διοίκησης και διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών.[679] Το έργο της ομάδας εργασίας ήταν χρονικά περιορισμένο, καθώς η στόχευση ήταν το νομοσχέδιο να είναι έτοιμο πριν το τέλος του 2017.[680] Στην ομάδα εργασίας συμμετείχαν εκπρόσωποι από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς. Οι περιβαλλοντικές ΜΚΟ κατέθεσαν αναλυτικό κείμενο θέσεων.[681] Η πολιτική κατεύθυνση που δόθηκε εξαρχής στην ομάδα εργασίας ήταν συνεπής με τις δηλώσεις της πολιτικής ηγεσίας του ΥΠΕΝ: πρόθεση ήταν το σχήμα των φορέων διαχείρισης να καλύψει όσο το δυνατό μεγαλύτερο μέρος του δικτύου Natura 2000. Σημειώνεται ότι τον Δεκέμβριο 2017 το δίκτυο επεκτάθηκε σημαντικά, ιδιαίτερα στον θαλάσσιο χώρο.

Το σχέδιο νόμου που προέβλεπε τελικά την αρχιτεκτονική του νέου συστήματος προστατευόμενων περιοχών τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση[682] για διάστημα δέκα ημερών τον Νοέμβριο του 2017 και τελικά κατατέθηκε στη Βουλή των Ελλήνων με σημαντική καθυστέρηση,[683] στο μέσο του Ιανουαρίου 2018. Καθώς το νομοσχέδιο για τους φορείς διαχείρισης που είχε ήδη προετοιμαστεί δεν κατατέθηκε στη Βουλή εντός του 2017, δόθηκε τον Δεκέμβριο 2017 νέα δίμηνη παράταση (ως τις 28 Φεβρουαρίου 2018) λειτουργίας των φορέων διαχείρισης και αναστολή της απόφασης συγχώνευση των φορέων διαχείρισης που ίσχυε ακόμα από το 2013 με συνεχείς αναβολές στην εφαρμογή της.[684] Ο νόμος τελικά ψηφίστηκε στις 8 Φεβρουαρίου 2018, με μεγαλύτερη της κυβερνητικής πλειοψηφία, αν και δεν κατάφερε να γεφυρώσει κομματικές διαφορές.[685]

Ο νόμος ήδη από το στάδιο της δημόσιας διαβούλευσης είχε θετική αποδοχή.[686] Σημαντικό στοιχείο ανακούφισης ήταν η ανατροπή των προηγούμενων σχεδιασμών για κατάργηση και συγχώνευση των φορέων διαχείρισης, αλλά και η αναγνώριση του κομβικού τους ρόλου καθώς λαμβάνουν κεντρικό ρόλο στη διοίκηση των προστατευόμενων περιοχών. Επίσης, θετικά αξιολογήθηκε η σχεδόν πλήρης

---

[678] Ν. 4519/2018 «Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις» (Α΄25).

[679] Υπουργική απόφαση 29762/05.07.2017. «Συγκρότηση Ομάδας Εργασίας για τη σύνταξη σχεδίου νόμου για το Εθνικό Σύστημα Διοίκησης και Διαχείρισης των Προστατευόμενων Περιοχών» (ΑΔΑ: 7ΧΛ14653Π8-8ΓΙ).

[680] Για μία συνοπτική ανασκόπηση του έργου της ομάδας εργασίας βλ. Επιτροπή Φύση 2000. (2018). Σύνοψη Πεπραγμένων 4ης Συνεδρίασης. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=74uBYlNe5SE%3d&tabid=764&language=el-GR

[681] Καλλιστώ, WWF Ελλάς. (Αύγουστος 2017). Κείμενο παρατηρήσεων και προτάσεων από τις περιβαλλοντικές ΜΚΟ στην ομάδα εργασίας για το εθνικό σύστημα προστατευόμενων περιοχών. Ανάκτηση από: https://www.wwf.gr/images/pdfs/2017Aug_OmadaErgasias_MKO.pdf

[682] ΥΠΕΝ (2017). Διαδικτυακός Τόπος Διαβούλευσης. Οργάνωση και λειτουργία φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών. Ανάκτηση από: http://www.opengov.gr/minenv/?p=8894.

[683] Χριστοπούλου, Ι. (2017, 19 Δεκεμβρίου). Δύο εβδομάδες διορία για την ελληνική φύση. Το Βήμα. Ανάκτηση από: http://www.tovima.gr/society/article/?aid=926114

[684] Άρθ. 48 ν. 4508/2017 «Αδειοδότηση διαστημικών δραστηριοτήτων - Καταχώριση στο Εθνικό Μητρώο Διαστημικών Αντικειμένων - Ίδρυση Ελληνικού Διαστημικού Οργανισμού και λοιπές διατάξεις» (Α΄ 200)

[685] Τον νόμο υπερψήφισαν επί της αρχής και η Δημοκρατική Συμπαράταξη και το Ποτάμι. Η Νέα Δημοκρατία ψήφισε αρνητικά επί της αρχής, υπερψήφισε όμως κάποια άρθρα στα οποία το υπουργείο έκανε δεκτές τις τροποποιήσεις που πρότεινε.

[686] Βλ., ενδεικτικά: Αρκτούρος, Αρχέλων, Δίκτυο Μεσόγειος SOS, Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Εταιρεία Προστασίας Πρεσπών, Καλλιστώ, MEDASSET, MOm, ANIMA, WWF Ελλάς (2017, 20 Νοεμβρίου). Θετικά στοιχεία αλλά και προβληματισμός για το νομοσχέδιο του ΥΠΕΝ (κοινό δελτίο τύπου). Ανάκτηση από http://www.wwf.gr/news/2034-thetika-stoixeia-alla-kai-provlimatismos-gia-to-nomosxedio-tou-ypen . Επίσης: Αρκτούρος, Αρχέλων, Δίκτυο Μεσόγειος SOS, Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Εταιρεία Προστασίας Πρεσπών, Καλλιστώ, MEDASSET, MOm, ANIMA, WWF Ελλάς (2017, Νοέμβρίος). «Συμμετοχή περιβαλλοντικών οργανώσεων στη δημόσια διαβούλευση επί του σχεδίου νόμου «Οργάνωση και λειτουργία φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών». Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/images/pdfs/2017Nov20_Nomos_FDPP_NGOs.pdf

κάλυψη των περιοχών Natura 2000 από τους φορείς διαχείρισης, ανάγκη που καλύπτει την υποχρέωση της Ελλάδας να λάβει διοικητικά μέτρα για την προστασία των περιοχών αυτών. Θετικά αξιολογήθηκε και η πρόβλεψη για τακτική επιχορήγηση από τον προϋπολογισμό του ΥΠΕΝ.

Παράλληλα επισημαίνονταν ελλείψεις, όπως η απαραίτητη συμμετοχή των φορέων διαχείρισης στην κατάρτιση σχεδίων διαχείρισης για την περιοχή του, και είχαν εντοπιστεί προβλήματα, η απουσία περιγραφής του ρόλου του ΥΠΕΝ στο σύστημα προστατευόμενων περιοχών, αλλά και οι περιορισμένης κλίμακας βελτιώσεις αναφορικά με τη λειτουργία, τις αρμοδιότητες και τις πηγές χρηματοδότησης των φορέων διαχείρισης. Κάποια από αυτά τα ζητήματα, όπως φαίνεται από την παραπάνω παρουσίαση του νόμου διορθώθηκαν κατά την επεξεργασία του νομοσχεδίου πριν[687] και μετά την κατάθεση του στη Βουλή. Σημαντική εξάλλου ήταν και η ακρόαση των φορέων στην Επιτροπή Παραγωγής και Εμπορίου της Βουλής[688] στην οποία προσκλήθηκαν οι εμπλεκόμενοι φορείς οι οποίοι κατέθεσαν υπομνήματα με τις απόψεις τους.[689] Οι όποιες βελτιώσεις μετά την κατάθεση στη Βουλή μπόρεσαν να προχωρήσουν επειδή το νομοσχέδιο αυτό δεν κατατέθηκε με τη μορφή του επείγοντος ή του έκτακτου, όπως συνήθως γίνεται και συνεπώς υπήρξε επαρκής χρόνος για την καλύτερη επεξεργασία του.

Ο νέος νόμος καθιερώνει τους φορείς διαχείρισης ως βασικό σχήμα διοίκησης των προστατευόμενων περιοχών, επεκτείνοντας τη χωρική αρμοδιότητα των 28 υφιστάμενων φορέων διαχείρισης και ιδρύοντας οκτώ (8) νέους, ώστε να καλυφθούν όλες (πλην του Άθω) οι περιοχές Natura 2000 της χώρας. Δηλαδή, ο κορμός του συστήματος προστατευόμενων περιοχών είναι οι 36 φορείς διαχείρισης ενώ καταργήθηκε η δυνατότητα ανάθεση της διαχείρισης με σύμβαση, που ποτέ δεν αξιοποιήθηκε. Η επιλογή των περιοχών που ομαδοποιούνται ανά φορέα διαχείρισης φαίνεται να ακολουθεί κυρίως διοικητικά και γεωγραφικά κριτήρια και λιγότερο οικολογικά.

Σε περιπτώσεις προστατευόμενων περιοχών που δεν υπάγονται στη χωρική αρμοδιότητα των προβλεπομένων στο ν. 4519/2018 φορέων διαχείρισης, εξακολουθεί να ισχύει το πρότερο νομικό πλαίσιο για τη διοίκηση και διαχείρισή τους.

Οι φορείς διαχείρισης παραμένουν νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, εποπτευόμενα από το ΥΠΕΝ. Ωστόσο, αλλάζει η σύνθεση των διοικητικών συμβουλίων (δ.σ.), καθώς ο αριθμός των μελών τους μειώθηκε σε επτά και περιλαμβάνει από έναν εκπρόσωπο δήμου, περιφέρειας, του ΥΠΕΝ, μη κυβερνητικών οργανώσεων, καθώς και των παραγωγικών φορέων, και δύο εκπροσώπους της ακαδημαϊκής, ερευνητικής, επιστημονικής κοινότητας ή στελέχη δημόσιων υπηρεσιών και φορέων.

Ο περιορισμός των μελών και του φάσματος εκπροσώπησης φορέων στα διοικητικά συμβούλια αποτελεί ένα πλήγμα στη συμμετοχή στη διοίκηση και διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών.

---

[687] Αρκτούρος, Δίκτυο Μεσόγειος SOS, Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης, Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, Καλλιστώ, Οικολογική Εταιρεία Ανακύκλωσης, MEDASSET, MOm, ANIMA, και WWF Ελλάς. (2018, 19 Ιανουαρίου). Θετικά στοιχεία αλλά και έντονη ανησυχία για τις προστατευόμενες περιοχές (κοινό δελτίο τύπου). Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/news/2054-thetika-stoixeia-alla-kai-entoni-anisyxia-gia-tis-prostatevomenes-perioxes

[688] Βουλή των Ελλήνων. (2018, 25 Ιανουαρίου). Επιτροπή Παραγωγής και Εμπορίου. Συνέχιση της επεξεργασίας και εξέτασης του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας «Φορείς διαχείρισης προστατευομένων περιοχών και άλλες διατάξεις» (ακρόαση εξωκοινοβουλευτικών προσώπων). Ανάκτηση από: https://www.hellenicparliament.gr/Koinovouleftikes-Epitropes/Synedriaseis?met_id=41ed6055-149e-40dd-9d38-a87100bd4da1.

[689] Βλ. ενδεικτικά: Αρκτούρος, ΑΡΧΕΛΩΝ, κ.α. (2018, 25 Ιανουαρίου). Υπόμνημα προς την Επιτροπή Παραγωγής και Εμπορίου της Βουλής των Ελλήνων κατά τη διαδικασία επεξεργασίας του νομοσχεδίου «Φορείς Διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών και άλλες διατάξεις» με τις παρατηρήσεις των περιβαλλοντικών οργανώσεων: Αρκτούρος, Αρχέλων, Δίκτυο Μεσόγειος SOS, Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, Καλλιστώ, Οικολογική Εταιρεία Ανακύκλωσης, ANMA, MEDASSET, MOm και WWF Ελλάς. Ανάκτηση από:http://www.wwf.gr/images/pdfs/2018Jan25_Nomos_FDPP_NGOs.pdf . Επίσης, Επιτροπή Φύση 2000. (2018, 25 Ιανουαρίου). Υπόμνημα προς την Επιτροπή Παραγωγής και Εμπορίου, Βουλή των Ελλήνων κατά τη συζήτηση του ν. για τους φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών (ψηφισθέν ν. 4519/2018). Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=pNQs8SBzZF8%3d&tabid=764&language=el-GR

Τον Απρίλιο 2018, το ΥΠΕΝ κίνησε τη διαδικασία ορισμού εκπροσώπων απευθύνοντας πρόσκληση για τον ορισμό μελών στα διοικητικά συμβούλια των φορέων διαχείρισης.[690] Αντίστοιχες προσκλήσεις απηύθυνε και προς τους δήμους και τις περιφέρειες. Μέχρι στιγμής, η διαδικασία συγκρότησης των νέων δ.σ. των φορέων διαχείρισης δεν έχει ολοκληρωθεί ενώ η προθεσμία που προβλέπει ο νόμος για ολοκλήρωση της διαδικασίας ήταν εντός του 1ου εξαμήνου του 2018. Δεδομένης της καθυστέρησης, το ΥΠΕΝ απέστειλε διευκρινιστική εγκύκλιο στα υφιστάμενα δ.σ. ότι η θητεία τους παρατείνεται μέχρι την αντικατάσταση τους.

Στα αρνητικά στοιχεία του νόμου είναι το γεγονός ότι δεν προβλέπει οτιδήποτε για τη δομή, το οργανόγραμμα ή τις τακτικές θέσεις προσωπικού. Η εξήγηση που δόθηκε για αυτή τη σημαντική παράλειψη που εμποδίζει την επιχειρησιακή ικανότητα και εύρυθμη λειτουργία των φορέων διαχείρισης είναι ότι μία τέτοια πρόβλεψη δεν είναι δυνατή υπό τις συνθήκες των μνημονιακών υποχρεώσεων της χώρας. Το πρόβλημα που δημιουργείται είναι ιδιαίτερα έντονο για τους νέους φορείς διαχείρισης οι οποίοι δεν έχουν προσωπικό. Στην περίπτωση των υφιστάμενων φορέων διαχείρισης δίνεται μέσω του νόμου μία νέα παράταση των συμβάσεων του προσωπικού τους και ορίζεται πλαίσιο για τη σύναψη 8μηνων συμβάσεων μέσω διαγωνισμού, οι οποίες μπορούν να ανανεώνονται μέχρι και για δύο χρόνια.

Ο νέος νόμος συμπλήρωσε χωρίς να αλλάξει σημαντικά τις αρμοδιότητες των φορέων διαχείρισης συγκριτικά με τα προηγουμένως προβλεπόμενα. Εξαίρεση αποτελεί το γεγονός ότι με δεδομένο το έργο των ΕΠΜ/ΠΔ/Σχεδίων Διαχείρισης την υλοποίηση του οποίου αναλάβει κεντρικά το Υπουργείο Περιβάλλοντος, οι φορείς διαχείρισης δεν έχουν πλέον την αρμοδιότητα κατάρτισης σχεδίου διαχείρισης για τις προστατευόμενες περιοχές της αρμοδιότητας τους, αλλά έλαβαν αντ' αυτού την αρμοδιότητα της γνωμοδότησης και της διαβούλευσης επί του σχεδίου και διατήρησαν την αρμοδιότητα της εφαρμογής, παρακολούθησης, αξιολόγησης και όπως συμπληρώθηκε ρητά και της επικαιροποίησης του στη συνέχεια. Αποκτούν επιπλέον σημαντικό ρόλο στη διαβούλευση επί των ειδικών περιβαλλοντικών μελετών, των π.δ. και των σχεδίων διαχείρισης, αλλά και σε όποια άλλη περίπτωση απαιτείται, ενδυναμώνοντας τον ρόλο τους να είναι όργανα διαβούλευσης και συμμετοχής στις τοπικές κοινωνίες όπου λειτουργούν. Τέλος προστέθηκε η πρόβλεψη για κοινές περιπολίες φύλαξης των φορέων διαχείρισης με συναρμόδιες αρχές φύλαξης και ευρύτερα η συνεργασία με άλλες αρχές.

Από τις πλέον καινοτόμες και θετικές προβλέψεις που εισάγει ο νόμος είναι η δυνατότητα που δίνεται στα διοικητικά συμβούλια να προτείνουν προς τον Υπουργό Περιβάλλοντος τη σύσταση συμβουλευτικής επιτροπής. Οι συμβουλευτικές επιτροπές με ευρεία συμμετοχή μπορούν να διασφαλίσουν τον πλουραλιστικό χαρακτήρα της συμμετοχικής διαχείρισης, με τη συμμετοχή τόσο εκπροσώπων δημόσιων υπηρεσιών, τοπικής αυτοδιοίκησης και παραγωγικών φορέων όσο και της επιστημονικής κοινότητας και της κοινωνίας των πολιτών. Η πρόβλεψη είναι κρίσιμη ιδιαίτερα λαμβάνοντας υπόψη ότι η επέκταση της χωρικής αρμοδιότητας των φορέων αυξάνει το πλήθος των τοπικών και άλλων φορέων που εμπλέκονται ή επηρεάζονται από την προστασία της φύσης, και οι οποίοι θα πρέπει να ενημερώνονται και να συμμετέχουν στη διαχείριση της περιοχής τους αλλά και της πρόβλεψης για μειωμένο αριθμό μελών στο δ.σ. του κάθε φ.δ.. Θέσπιση τέτοιας επιτροπής προβλέπεται ονομαστικά και συγκεκριμένα μόνο στην περιοχή του Θερμαϊκού Κόλπου ενώ για τις υπόλοιπες περιοχές δίνεται μόνο η δυνατότητα σύστασης τέτοιας επιτροπής. Είναι ωστόσο απαραίτητο με τον ορισμό των νέων δ.σ. να προωθηθεί και η σύσταση τέτοιων επιτροπών, πιθανώς περισσότερων της μίας ανά φορέα διαχείρισης, ώστε να δίνεται η δυνατότητα συμμετοχής και

[690] ΥΠΕΝ (2018, 5 Απριλίου). Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για τον ορισμό μελών των Διοικητικών Συμβουλίων των Φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών (ανακοίνωση). Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=XdRHFbfp5Tw%3d&tabid=475&language=el-GR

συνδρομής σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς από τις διαφορετικές προστατευόμενες περιοχές (π.χ. ανά ομάδες νησιών ή ενοτήτων) που έχει υπό την αρμοδιότητα του ο κάθε φορέας διαχείρισης.

Ιδιαίτερα θετική και απαραίτητη κρίνεται η πρόβλεψη για πρώτη φορά στα σχεδόν 20 χρόνια λειτουργία των φορέων διαχείρισης, ετήσιας επιχορήγησης από τον τακτικό προϋπολογισμό του ΥΠΕΝ για την κάλυψη των αναγκών των φορέων διαχείρισης. Η επιχορήγηση αυτή για το 2018 αφορά μόνο μέρος των λειτουργικών δαπανών, το οποίο ωστόσο έχει ήδη αρχίσει να καταβάλλεται στους φορείς διαχείρισης,[691] ενώ το άλλο το άλλο μέρος των δαπανών και η μισθοδοσία προβλέπεται να καλυφθεί από το Πράσινο Ταμείο. Η μισθοδοσία θα καλύπτεται από τον τακτικό κρατικό προϋπολογισμό μετά την οριστική επιλογή του προσωπικού στους φορείς διαχείρισης. Επίσης, στον νόμο προβλέπονται άλλες πηγές χρηματοδότησης για τους φορείς διαχείρισης.

Στον νόμο, επίσης ενσωματώνεται η έννοια της αξιολόγησης της διαχείρισης, που είναι, όπως γνωρίζουμε από τη διεθνή βιβλιογραφία και πρακτική, αναπόσπαστο κομμάτι της ολοκληρωμένης και προσαρμοστικής διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών. Σημαίνοντα ρόλο σε αυτή τη διαδικασία αναλαμβάνει και η Επιτροπή Φύση 2000. Καθώς οι διατυπώσεις στον νόμο είναι γενικές θα πρέπει να δοθούν κατευθύνσεις και πρότυπα για την οργάνωση της αξιολόγησης ώστε να γίνεται με πρακτικό τρόπο που να μπορεί να ενισχύει και να βελτιώνει τη διαχείριση των περιοχών στην πράξη, να ανταποκρίνεται σε προκλήσεις και ανάγκες, να δημιουργεί βάση για την ανταλλαγή καλών πρακτικών και εμπειριών χωρίς να προσθέτει υπερβολικό βάρος στους φορείς διαχείρισης, τη διοίκηση και την Επιτροπή Φύση 2000. Για τον σκοπό αυτό, η Επιτροπή Φύση 2000 έχει ήδη αναλάβει πρωτοβουλία διερεύνησης των υφιστάμενων διεθνών μεθοδολογιών και την προσαρμογή τους στα δεδομένα της χώρας.

Τέλος στα ιδιαιτέρως θετικά του νόμου αξιολογείται και η προσθήκη ειδικής μνείας για τον κεντρικό και υποστηρικτικό ρόλο που πρέπει να έχει το Υπουργείο Περιβάλλοντος στο εθνικό σύστημα προστατευόμενων περιοχών ώστε να διασφαλίζεται ενιαία αντιμετώπιση τόσο για θέματα διοικητικής οργάνωσης και οικονομικής λειτουργίας όσο και συλλογής δεδομένων και περιβαλλοντικών στοιχείων, επιστημονικής παρακολούθησης και εφαρμογής των σχεδίων διαχείρισης. Ο ρόλος του ΥΠΕΝ εξασφαλίζεται με τη χορήγηση κοινών προτύπων, προδιαγραφών και συστάσεων αλλά και την τεχνική και υποστήριξη της Επιτροπής Φύση 2000. Ωστόσο, είναι εμφανές ότι ακόμη δεν υπάρχει επαρκής υποδομή στο ΥΠΕΝ για να αναλάβει πραγματικό εποπτικό ρόλο και με συστηματικό τρόπο να καθοδηγήσει τους φορείς διαχείρισης, καθώς οι οδηγίες αποστέλλονται εσπευσμένα, χωρίς επαρκή χρόνο επεξεργασίας από τους ίδιους τους φορείς διαχείρισης και συνήθως με μικρά περιθώρια ευελιξίας ή προσαρμογής στις ιδιαιτερότητες του κάθε φορέα. Με την ίδρυση Διεύθυνσης Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος και Βιοποικιλότητας και εντός αυτής Τμήματος Προστατευόμενων Περιοχών που έχει αρμοδιότητα υποστήριξης των φορέων διαχείρισης), οι προβλέψεις του νέου νόμου αποκτούν οργανική ταυτότητα εντός του ΥΠΕΝ.[692]

Επιτροπή συνδιαχείρισης Γυάρου

Πρότυπο για τις συμβουλευτικές επιτροπές των φορέων διαχείρισης

Το παράδειγμα λειτουργίας επιτροπών συνδιαχείρισης στις περιπτώσεις της Πρέσπας και της Γυάρου, κατά τα τελευταία τρία χρόνια, αναδεικνύουν την εξαιρετική σημασία τους ως πλαισίων ουσιαστικού και συνεχούς διαλόγου και ενεργού συμμετοχής των εμπλεκόμενων φορέων στις σημαντικές αποφάσεις για τη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών.

[691] Βλ., ενδεικτικά, τις αποφάσεις ανάληψης υποχρέωσης για τους Φορείς Διαχείρισης: Δαδιάς (ΑΔΑ: 72ΝΙ4653Π8-Ο2Λ) , Σαμαριάς (ΑΔΑ: Ω41Β4653Π8-ΙΦ5), Ολύμπου (ΑΔΑ: ΩΕ0Β4653Π8-Η9Κ), Πάρκου Πρεσπών, (ΑΔΑ: 68ΘΖ4653Π8-1ΜΡ), και Δέλτα Έβρου και Σαμοθράκης (ΑΔΑ: 68ΘΖ4653Π8-1ΜΡ).

[692] Άρθ. 23 π.δ. 132/2017 «Οργανισμός Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας» (Α' 160)

Ειδικότερα, για την περίπτωση της Γυάρου πρόκειται για μία πρότυπη συμμετοχική προσέγγιση που ακολουθήθηκε στο πρόγραμμα ΚΥΚΛΑΔΕΣ LIFE, για τον σχεδιασμό μίας νέας προστατευόμενης περιοχής στη Γυάρο. Στο πλαίσιο των δράσεων θεσμοθέτησης της περιοχής ως προστατευόμενης λειτούργησε η Επιτροπή Συνδιαχείρισης της Γυάρου. Τα μέλη της κλήθηκαν να συνδιαμορφώσουν την πρόταση για τη δημιουργία και τη διαχείριση της προστατευόμενης περιοχής της Γυάρου, συμπεριλαμβανόμενης της ζώνωσης και των επιμέρους μέτρων προστασίας, ώστε αυτή να ενσωματωθεί στην ΕΠΜ. Η επιτροπή συνδιαχείρισης έχει 15 μέλη και είναι ένας συνδυασμός φορέων της κεντρικής και της αποκεντρωμένης διοίκησης, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, με έμφαση στα δύο κοντινότερα νησιά, και το σημαντικότερο των βασικών χρηστών της θαλάσσιας περιοχής που είναι οι παράκτιοι επαγγελματίες αλιείς της Σύρου και της Άνδρου αλλά και φορέων που μπορούν να έχουν ρόλο στην αναπτυξιακή πορεία του νησιού.

Η Επιτροπή διαμόρφωσε και διατύπωσε ένα κοινό όραμα για την περιοχή της Γυάρου: «*Θέλουμε να δημιουργήσουμε ένα πρωτοποριακό μοντέλο θαλάσσιας προστατευόμενης περιοχής, στην περιοχή της Γυάρου, από κοινού με τις κοινωνίες της Σύρου και της Άνδρου, που θα λειτουργεί με σεβασμό προς το περιβάλλον και τους ανθρώπους*.» Βάσει αυτού του οράματος, το οποίο περιλαμβάνει επιπλέον τα στοιχεία που κάνουν την περιοχή μοναδική, πορεύτηκε η Επιτροπή για τη διαμόρφωση του μέλλοντος της Γυάρου. Η Επιτροπή ξεκίνησε από τη δημιουργία κοινής βάσης κατανόησης με παρουσιάσεις των αποτελεσμάτων των μελετών για το φυσικό και το ανθρωπογενές περιβάλλον της περιοχής αλλά και των εννοιών προστασίας και διαχείρισης μίας θαλάσσιας προστατευόμενης περιοχής και συνέχισε με τη συνδιαμόρφωση επιμέρους στόχων προστασίας και ανάδειξης της Γυάρου. Στη συνέχεια έγινε επεξεργασία μέτρων προστασίας και ανάδειξης της Γυάρου και εξετάστηκαν εναλλακτικές λύσεις για τη διαχείριση της περιοχής. Μέσα από αυτή τη διεργασία προέκυψε ομόφωνη συμφωνία για την οριστική πρόταση και τα μέτρα προστασίας, ανάδειξης και ανάπτυξης της νέας Θαλάσσιας Προστατευόμενης Περιοχής. Οι προτάσεις της επιτροπής ενσωματώθηκαν έκτοτε στην ΕΠΜ η οποία έχει κατατεθεί στο ΥΠΕΝ και βρίσκεται στο στάδιο της αξιολόγησης. Επιπλέον τα μέλη επιδίωξαν τη συνέχεια τη λειτουργία της Επιτροπής μέχρι την έγκριση του σχετικού π.δ. και του Φορέα Διαχείρισης Κυκλάδων που ακόμα δεν έχει λειτουργήσει.

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του νόμου, το οποίο εκθέτει σε κίνδυνο όλες τις προαναφερθείσες παρεμβάσεις και διαδικασίες, είναι το γεγονός ότι για ένα διάστημα ενός-δύο ετών το σύστημα προστατευόμενων περιοχών μπαίνει σε ένα διαφορετικό μεν, εξίσου μεταβατικό δε, στάδιο λειτουργίας.

Συνεπώς, παρά την εξαιρετική σημασία του νέου νόμου,[693] στοίχημα παραμένει η πλήρης εφαρμογή του και η διαμόρφωση της τελικής μορφής των μορφής των φορέων, ώστε να έχουν την επιχειρησιακή και οργανωτική ικανότητα να λειτουργήσουν με επαρκές, κατάλληλο και τακτικό προσωπικό και πόρους.[694] Η κινητοποίηση του ΥΠΕΝ προς την εφαρμογή του νόμου με την εκκίνηση της διαδικασίας ορισμού μελών στα δ.σ. και τη διασφάλιση των πρώτων πόρων από τον τακτικό προϋπολογισμό, σίγουρα είναι πολύ ενθαρρυντική, ωστόσο οι καθυστερήσεις και η έλλειψη επίλυσης ακόμα αρκετών ζητημάτων προκαλεί ανησυχία. Με χρήση απλού χρωματικού κώδικα αξιολόγησης (πράσινο για την επιτυχή ολοκλήρωση, πορτοκαλί για ενέργεια που βρίσκεται σε εξέλιξη, κόκκινο για καθυστερήσεις και γκρι για ενέργειες που ακόμα δεν έχει σημειωθεί πρόοδος) αποτυπώνεται στον παρακάτω πίνακα η πορεία εφαρμογής του νόμου (μέχρι 8/2018).

[693] Αρκτούρος, Αρχέλων, Δίκτυο Μεσόγειος SOS, Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, Καλλιστώ, Οικολογική Εταιρεία Ανακύκλωσης, ANIMA, MEDASSET, MOm και WWF Ελλάς (2018, 9 Φεβρουαρίου). Μια καινούργια αφετηρία για την προστασία της φύσης στην Ελλάδα (κοινό δελτίο τύπου). Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/news/2057-mia-kainoyrgia-afetiria-gia-tin-prostasia-tis-fysis-stin-ellada

[694] Χριστοπούλου, Ι. (2018, 6 Μαρτίου). Στοίχημα που πρέπει να κερδηθεί ο νόμος για τη φύση. Ανάκτηση από: http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=948558

Εφαρμογή 4519/2018 για τους φορείς διαχείρισης	
Ενέργεια	**Εφαρμογή**
Στάδιο Α: Πριν από τη σύσταση διοικητικού συμβουλίου	
Αποστολή πρόσκλησης υπόδειξης μελών στις αρμόδιες αρχές και στους ΦΔΠΠ (άρθ. 5 παρ. 3)	Ανοιχτή πρόσκληση: 05/04/2018 Ειδική πρόσκληση: 17/04/2018
Υπόδειξη προσώπων για τις θέσεις του δ.σ. ΦΔΠΠ (άρθ. 5 παρ. 3)	Αρκετοί φορείς ανταποκρίθηκαν εμπρόθεσμα. Μέχρι το τέλος Αυγούστου 2018 εκκρεμούσαν απαντήσεις.
Ορισμός μελών δ.σ. (άρθ. 5 παρ. 3) και Προέδρου (άρθ. 5 παρ. 2)	Παρέλευση προθεσμίας 30 ημερών χωρίς απόφαση ΥΠΕΝ
Στάδιο Β: Μετά τη σύσταση διοικητικού συμβουλίου	
1) Πρώτη συνεδρίαση δ.σ.,συγκρότηση σε σώμα και εκλογή Αντιπροέδρου και Γραμματέα (άρθ. 5 παρ. 4) 2) Πρόσληψη προσωπικού με σύμβαση ορισμένου χρόνου έως 8 μηνών (άρθ. 7 παρ. 1) 3) Ορισμός εδρών των νέων φ.δ. (άρθ. 3 παρ. 1) 4) Δυνατότητα σύστασης άμισθης συμβουλευτικής επιτροπής για τους φ.δ.	Καθώς δεν έχουν οριστεί νέα δ.σ., τα υφιστάμενα δ.σ. στους προϋπάρχοντες φ.δ. εξακολουθούν να εργάζονται. Δεν αναλύονται περαιτέρω οι μελέτες.
Υποστηρικτικές ενέργειες από ΥΠΕΝ	
Έκδοση προτύπων, προδιαγραφών και συστάσεων για ενιαία αντιμετώπιση και συντονισμό των ΦΔΠΠ για θέματα: α) διοικητικής οργάνωσης και οικονομικής λειτουργίας	Το ΥΠΕΝ έχει οργανώσει σεμινάριο κατάρτισης για την προετοιμασία τεχνικών δελτίων από το ΕΣΠΑ, ενώ αποστέλλει κατευθύνσεις προς φ.δ..
β) συλλογής δεδομένων και περιβαλλοντικών στοιχείων, επιστημονικής παρακολούθησης και εφαρμογής σχεδίων διαχείρισης (άρθ. 10 παρ. 5)	
Τεχνική και διοικητική υποστήριξη της λειτουργίας της Επιτροπής Φύση (άρθ. 10 παρ. 6).	Το ΥΠΕΝ παρέχει στοιχειώδη υποστήριξη στην επιτροπή.
Λειτουργικές δαπάνες ΦΔΠΠ 2018 (άρθ. 11 παρ. 2 εδ.β)	Οι πιστώσεις σταδιακά εγκρίνονται για τους υφιστάμενους φορείς διαχείρισης.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι μελανό σημείο του νέου νόμου είναι ότι περιλαμβάνει και διατάξεις υποβάθμισης της εθνικής περιβαλλοντικής και δασικής νομοθεσίας.[695]

Περιπτώσεις υποβάθμισης προστατευόμενων περιοχών

Ζάκυνθος: Η περίπτωση της Ζακύνθου και του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου (ΕΘΠΖ) είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα προστατευόμενης περιοχής που συνδυάζει πολύτιμα φυσικά χαρακτηριστικά με πολλές ανθρώπινες δραστηριότητες, υποδομές, και τουριστική ανάπτυξη.

Εξετάζοντας την εικοσαετή, περίπου, πορεία του ΕΘΠΖ αναδεικνύεται η δυσκολία εφαρμογής του θεσμικού πλαισίου. Το θαλάσσιο πάρκο συνεχίζει να δέχεται πολλές πιέσεις συνδεδεμένες κυρίως με τον τουρισμό και τον μεγάλο αριθμό επισκεπτών που καταφθάνουν κάθε καλοκαίρι στο νησί και ειδικότερα στις παραλίες του Κόλπου του Λαγανά, την καρδιά του ΕΘΠΖ. Στην περιοχή καταγράφεται, σε ετήσια βάση, πλήθος επεμβάσεων και παράνομων ενεργειών. Παρά τις προσπάθειες του φορέα διαχείρισης, διαπιστώνεται αδυναμία εφαρμογής του θεσμικού. Η έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού και η ασταθής χρηματοδότηση δυσχεραίνουν τις προσπάθειες για αποτελεσματική διαχείριση και φύλαξη της περιοχής.

[695] Άρθ. 13, 14, 15, 17, 18 ν. 4519/2018 «Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις» (Α' 25).

Τον Μάιο του 2018, στην αρχή μίας ακόμη περιόδου ωοτοκίας της εμβληματικής χελώνας καρέτα, οι περιβαλλοντικές οργανώσεις[696] που δραστηριοποιούνται στο νησί απέστειλαν στον Εισαγγελέα Ζακύνθου επείγουσα επιστολή ώστε να αποφευχθεί περαιτέρω υποβάθμιση του ΕΘΠΖ. Είχαν ήδη κατατεθεί καταγγελίες από τον Φορέα Διαχείρισης του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου.Οι οργανώσεις εστίασαν σε συγκεκριμένα περιστατικά και παράνομες ενέργειες, όπως η κατασκευή αυθαίρετων κτισμάτων, η διαπλάτυνση παράνομου δρόμου, η καταστροφή αμμοθινών, ενώ υπενθύμισαν τις υπερβάσεις σχετικά με τα έπιπλα θαλάσσης στις παραλίες ωοτοκίας. Στην περιοχή σημειώνονται επίσης παραβάσεις στη θαλάσσια περιοχή που αφορούν στην κίνηση των πλεούμενων, πολλά περιστατικά θαλάσσιας ρύπανσης, αμμοληψίες, καταστροφή οικοτόπων και ενδιαιτημάτων, και γενικότερα μη τήρηση του θεσμικού πλαισίου.

Τον Αύγουστο 2018 για το θέμα της παράνομης διάνοιξης δρόμου, η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων αποφάσισε την επιβολή προστίμου 200.000 ευρώ.[697] Επίσης, εγκρίθηκε από το ΥΠΕΝ εισήγηση του Συντονιστικού Γραφείου Αντιμετώπισης Περιβαλλοντικών Ζημιών για τη λήψη μέτρων για την πρόληψη και την αποκατάσταση της διαπιστωθείσας περιβαλλοντικής ζημίας.[698] Με την απόφαση ορίζεται ότι ο φορέας εκμετάλλευσης θα πρέπει να σταματήσει κάθε αυθαίρετη επέμβαση, και να προχωρήσει στην επαναφορά του τοπίου, υποβάλλοντας πρώτα σχετική μελέτη και ζητώντας την άποψη του Φορέα Διαχείρισης του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου, με χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των δράσεων διάρκειας δύο μηνών.

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι μετά από σχετική καταγγελία των περιβαλλοντικών οργανώσεων MEDASSET και Αρχέλων, η Σύμβαση της Βέρνης αποφάσισε να εξετάσει τα στοιχεία που έχει στη διάθεση της για τη Ζάκυνθο, σε συνέχεια της υπόθεσης που είχε κινήσει το 1987. Δεδομένης ωστόσο της ενδιάμεσης καταδίκης της χώρας από το ΔΕΕ και της απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να παρακολουθεί σταθερά την κατάσταση στη Ζάκυνθο, η Σύμβαση αποφάσισε στη συνεδρίαση της Γραμματείας τον Μάρτιο του 2018[699] να θέσει το θέμα της Ζακύνθου και στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ώστε το θέμα να εξεταστεί από κοινού. Η υπόθεση είναι σε εξέλιξη.

ΧΥΤΑ Ζακύνθου: Μετά από χρόνια, επιτέλους τον Δεκέμβριο του 2017 έπαψε οριστικά η λειτουργία του ΧΥΤΑ στη θέση Σκοπός, εντός του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου και ξεκινήσε η διαχείριση των απορριμμάτων στη θέση Λίβας με προσωρινά μέσα και χωρίς ακόμα να έχει λυθεί οριστικά το ζήτημα της διαχείρισης των απορριμμάτων στο νησί. Ωστόσο μέχρι στιγμής δεν έχουν κινηθεί διαδικασίες για την αποκατάσταση της περιοχής. Στην περιοχή του ΧΥΤΑ υπάρχουν ακόμη απορρίμματα εκτεθειμένα χωρίς να έχουν καλυφθεί ενώ έχει διαπιστωθεί και εκροή στραγγιδίων που καταλήγουν σε ρέμα και στην παραλία του «Βροντόνερου» στον Κόλπο του Λαγανά, όπως έχει διαπιστώσει τόσο ο φορέας του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου όσο και το Κλιμάκιο Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος της Περιφέρειας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διατηρεί

---

[696] Αρχέλων, MEDASSET, MOm και WWF Ελλάς. (2018, 21 Μαΐου). Σωρεία παράνομων παρεμβάσεων οδηγεί σε υποβάθμιση του περιβάλλοντος στο Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου – ολιγωρούν οι αρμόδιες αρχές (κοινό δελτίου τύπου). Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/news/2084-soreia-paranomon-paremvaseon-odigei-se-ypovathmisi-tou-perivallontos-sto-ethniko-thalassio-parko-zakynthou-oligoroyn-oi-armodies-arxes.

[697] Απόφαση 68944/13313/2.8.2018 του Αντιπεριφερειάρχη Περιφερειακής Ενότητας Ζακύνθου «Απόφαση επιβολής κύρωσης σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 30 του Ν. 1650/86 «Για την προστασία του περιβάλλοντος», όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 21 του Ν. 4014/2011 σε ακίνητο ιδιοκτησίας Γιατρά Πέτρου του Παναγιώτη για υποβάθμιση του περιβάλλοντος, καταστροφή του τοπίου της περιοχής και δημιουργίας μεγάλης περιβαλλοντικής ζημίας, στη περιοχή Γέρακα Τ.Κ. Βασιλικού Δ.Ε. Ζακυνθίων, Δήμου Ζακύνθου, εντός της χερσαίας περιοχής Φ1 του πυρήνα του ΕΘΠΖ, και εντός της περιοχής Natura 2000 με κωδική ονομασία GR 2210002» (ΑΔΑ: 60ΞΞ7ΛΕ-37Ω).

[698] Υ.α. 787/3.8.2018 «Λήψη μέτρων πρόληψης πρόκλησης περιβαλλοντικής ζημίας στο Βασιλικό Ζακύνθου, εντός έκτασης 75.572 m2 φερομένου ιδιοκτήτη του κ. Γιατρά Π. Πέτρου, σε συνέχεια αυθαίρετων επεμβάσεων βάσει του άρθρου 8 του Π.Δ. 148/2009» (ΑΔΑ: ΨΕΓΛ4653Π8-92Τ).

[699] Council of Europe. (29 Μαρτίου 2018). Convention on the conservation of European wildlife and natural habitats. Standing Committee 38th meeting Strasbourg, 27-30 November 2018. Meeting of the Bureau. Meeting Report. Secretariat Memorandum prepared by the Directorate of Democratic Citizenship and Participation [T-PVS(2018) 4]. Ανάκτηση από:https://rm.coe.int/report-of-the-t-pvs-bureau-march-meeting/16807b9046.

ακόμα ανοιχτή την υπόθεση που κίνησε στο τέλος Απριλίου 2017, για μη συμμόρφωση με την απόφαση του ΔΕΕ.

Κορώνεια: Ανοιχτή παραμένει η νέα υπόθεση που είχε κινήσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά της Ελλάδας, με σχετική προειδοποιητική επιστολή που απέστειλε τον Νοέμβριο 2016, λόγω μη συμμόρφωσης της χώρας με την προηγούμενη απόφαση του ΔΕΕ για τη λίμνη Κορώνεια.[700]

Αλυκή Κίτρους: Εντύπωση και εύλογη ανησυχία προκαλεί το γεγονός ότι στο προτεινόμενο σχέδιο προεδρικού διατάγματος για τον χαρακτηρισμό της περιοχής των εκβολών των ποταμών Γαλλικού, Αξιού, Λουδία και Αλιάκμονα, της αλυκής Κίτρους και της λιμνοθάλασσας Καλοχωρίου και της ευρύτερης περιοχής τους ως εθνικό πάρκο που τέθηκε σε διαβούλευση,[701] η επίμαχη έκταση της Αλυκής Κίτρους που αποτελεί μέρος των περιοχών Natura 2000 που εντάσσονται στο π.δ. εξαιρείται από τον χαρακτηρισμό ως εθνικό πάρκο. Η απόφαση αν θα πρέπει να περιληφθεί ή όχι στο εθνικό πάρκο που θα δημιουργηθεί παραπέμπεται στην ολοκλήρωση νέας ειδικής περιβαλλοντικής μελέτης μέσω του νέου έργου του ΥΠΕΝ για ΕΠΜ/ΠΔ και Σχέδια Διαχείρισης. Στη προκειμένη περίπτωση, ωστόσο, η προγενέστερη ΕΠΜ είχε ήδη συμπεριλάβει την έκταση αυτή στα όρια μελέτης και στο προτεινόμενο τότε διάταγμα. Η διαπίστωση αυτή οδήγησε περιβαλλοντικές ΜΚΟ στην υποβολή κοινών παρατηρήσεων κατά τη διαδικασία της διαβούλευσης.[702]

Πάρκο Πρεσπών: Μετά τη σημαντική κύρωση από την Ελλάδα της Διεθνούς Συμφωνίας για την Προστασία και Αειφόρο Ανάπτυξη του Πάρκου Πρεσπών, η Συμφωνία ακόμα δεν έχει τεθεί σε ισχύ λόγω γραφειοκρατικής εμπλοκής στην αλβανική πλευρά.

Προστασία ειδών

Σχέδια δράσης ειδών: Τον Δεκέμβριο 2017 εκδόθηκαν τρεις υπουργικές αποφάσεις που σηματοδοτούν την έγκριση των πρώτων σχεδίων δράσης για την προστασία απειλούμενων ειδών. Συγκεκριμένα πρόκειται για τα εθνικά σχέδια δράσης του ασπροπάρη[703] και της νανόχηνας[704] και το περιφερειακό σχέδιο δράσης για το κιρκινέζι στον θεσσαλικό κάμπο.[705] Τα σχέδια δράσης είχαν τεθεί σε δημόσια διαβούλευση το 2016 και το 2017 και είχε εκφράσει τη σύμφωνη γνώμη της η Επιτροπή Φύση 2000.[706] Και τα τρία σχέδια δράσης είναι αποτέλεσμα της υλοποίησης έργων LIFE, με κύριο εταίρο την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία (στην περίπτωση του ασπροπάρη, εταίρος

---

[700] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τέταρτο τμήμα). Απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 2013, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας, υπόθεση C-517/11.

[701] ΥΠΕΝ. (2018). Διαδικτυακός Τόπος Διαβουλεύσεων. Χαρακτηρισμός χερσαίων, υδάτινων και θαλάσσιων περιοχών ως Εθνικού Πάρκου. Ανάκτηση από: http://www.opengov.gr/minenv/?p=9391.

[702] Αρκτούρος, Αρχέλων, Δίκτυο Μεσόγειος SOS, Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, Καλλιστώ, MEDASSET και WWF Ελλάς. (Αύγουστος 2018). Σχόλια των οργανώσεων για το σχέδιο π.δ. του ΥΠΕΝ «Χαρακτηρισμός των χερσαίων, υδάτινων και θαλάσσιων περιοχών των εκβολών των ποταμών Γαλλικού, Αξιού, Λουδία και Αλιάκμονα, της αλυκής Κίτρους και της λιμνοθάλασσας Καλοχωρίου και της ευρύτερης περιοχής τους ως Εθνικού Πάρκου». Ανάκτηση από:http://www.wwf.gr/images/pdfs/2018Aug08_PDAxios_Diavouleusi_NGOs.pdf.

[703] Κ.υ.α. αριθ. οικ. 43236/1053/ 17.10.2017«Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τον Ασπροπάρη (Neophron percnopterus) στην Ελλάδα» (Β' 3760).

[704] Κ.υ.α. αριθ. 3235/1053 «Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τη Νανόχηνα (Anser erythropus) στην Ελλάδα» (Β΄ 3762).

[705] Κ.υ.α. αριθ. οικ. 43231/1054 Περιφερειακό Σχέδιο Δράσης για το Κιρκινέζι (Falco naumanni) στον Θεσσαλικό κάμπο (Β΄3761)

[706] Συγκεκριμένα: (α) Επιτροπή Φύση 2000. (2017 Ιανουάριος). Διατύπωση σύμφωνης γνώμης επί του σχεδίου Υ.Α. «Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τη Νανόχηνα (*Ansererythropus*) στην Ελλάδα». Ανάκτηση από:http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=878AlsLA%2bPo%3d&tabid=764&language=el-GR. (β) Επιτροπή Φύση 2000. (2017 Ιανουάριος). Διατύπωση σύμφωνης γνώμης επί του σχεδίου Υ.Α. «Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τον Ασπροπάρη (*Neophronpercnopterus*) στην Ελλάδα». Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=WL1evKj%2bOf8%3d&tabid=764&language=el-GR. (γ) Επιτροπή Φύση 2000. (2017 Ιανουάριος). Διατύπωση σύμφωνης γνώμης επί του σχεδίου Υ.Α. «Περιφερειακό Σχέδιο Δράσης για το Κιρκινέζι (*Falconaumanni*) στον Θεσσαλικό κάμπο». Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=Gv5XxAv3GQI%3d&tabid=764&language=el-GR.

ήταν και το WWF Ελλάς). Ειδικά για τον ασπροπάρη σημειώνεται η θετική συγκυρία ότι το σχέδιο δράσης θεσπίστηκε τις ίδιες μέρες που η 12η Συνδιάσκεψη της Σύμβασης της Βόννης ενέκρινε διεθνές σχέδιο δράσης για τους αφρικανικούς και ευρωασιατικούς γύπες.[707]

Για την υλοποίηση των σχεδίων δράσης της Ελλάδας έχουν προβλεφθεί πόροι από το Πράσινο Ταμείο. Επίσης, έχουν συσταθεί οι ομάδες εργασίας για την παρακολούθηση εφαρμογής τους. Ωστόσο, ακόμα δεν έχουν κινηθεί οι διαδικασίες για την εφαρμογή τους. Για παράδειγμα, το σχέδιο δράσης του ασπροπάρη προβλέπει τον ορισμό ζωνών αποκλεισμού αιολικών πάρκων ακτίνας 5 χλμ. γύρω από τις φωλιές του είδους. Επιδιώκοντας να συνδράμουν στον καθορισμό των ζωνών αυτών οι περιβαλλοντικές οργανώσεις Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία και WWF Ελλάς παρέδωσαν στο ΥΠΕΝ σχετικά δεδομένα, αλλά ακόμα δεν έχουν οριοθετηθεί οι συγκεκριμένες ζώνες.

Σημειώνεται ότι τα σχέδια δράσης ειδών προβλέπονται από τον νόμο για τη βιοποικιλότητα,[708] ωστόσο δεν έχουν ακόμα εκδοθεί βασικές προδιαγραφές[709] και δεν έχουν οριστεί τα περιεχόμενα για τα σχέδια αυτά. Η συνδρομή στο πλαίσιο αυτού του έργου LIFE-IP 4 NATURA θα είναι σημαντική, καθώς προβλέπει ότι ένα από τα παραδοτέα είναι το σχέδιο προδιαγραφών και η έγκρισή τους. Επίσης, στο πλαίσιο του έργου LIFE-IP 4 NATURA προβλέπεται η εκπόνηση, έγκριση και υλοποίηση σχεδίων δράσης ειδών και οικοτόπων κοινοτικού ενδιαφέροντος. Για την επιλογή των ειδών, το ΥΠΕΝ βασίστηκε στα πιο πρόσφατα δεδομένα σχετικά με την κατάσταση των ειδών και των οικοτόπων καθώς και τη γνώμη ειδικών που κάλεσε να συμμετάσχουν σε ειδικές ημερίδες εργασίας για να εξετάσουν τις επιλογές με βάση συγκεκριμένα κριτήρια. Παράλληλα, μέσα από το έργο LIFE-IP 4 NATURA θα επικαιροποιηθούν σχέδια δράσης που είχαν εκπονηθεί σε παλαιότερες περιόδους και συγκεκριμένα, για την αρκούδα, τη φώκαινα, τα κητώδη και το γκιζάνι, ενώ στο πλαίσιο του έργου LIFE Euroturtles θα εκπονηθεί σχέδιο δράσης για τη χελώνα καρέτα.

Θαλάσσια θηλαστικά: Στο πλαίσιο της ACCOBAMS, της συμφωνίας που έχουν υπογράψει οι χώρες της Μεσογείου και του Εύξεινου Πόντου, στο πλαίσιο της Σύμβασης της Βόννης, για την προστασία των κητωδών, διενεργείται για πρώτη φορά εναέρια και δια πλοίου καταγραφή κητωδών στη Μεσόγειο, τα πρώτα αποτελέσματα της οποίας είναι διαθέσιμα.[710] Στο έργο αυτό συμμετέχει και το WWF Ελλάς.

Συνύπαρξη άγριας φύσης και ανθρώπου: Η πρόκληση της συνύπαρξης άγριας φύσης και ανθρώπου είναι ένα θέμα που απασχολεί τη διεθνή κοινότητα όπως και τη χώρα μας. Προκύπτει από την αυξημένη αλληλεπίδραση ανθρώπων και άγριας ζωής, καθώς είτε είδη πανίδας επεκτείνουν την περιοχή εξάπλωσης τους λόγω επιτυχημένων διαχειριστικών μέτρων ή/και εγκατάλειψης της υπαίθρου είτε επειδή οι άνθρωποι επεκτεινόμαστε σε φυσικές περιοχές, έχοντας ξεχάσει πώς ζούμε μαζί με άγρια είδη πανίδας.

Στα τέλη του 2017, ο οργανισμός Ελληνικών Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΕΛΓΑ), με στόχο τη βελτίωση των υπηρεσιών του, απηύθυνε δημόσια πρόσκληση προς κάθε ενδιαφερόμενο με στόχο τη συλλογή παρατηρήσεων και προτάσεων για τροποποιήσεις, βελτιώσεις και συμπληρώσεις του ισχύοντος

[707] United Nation Environment. (October 2017). Convention on Migratory Species (CMS). Conservation of African-Eurasian Vultures. Adopted by the Conference of the Parties at its 12th Meeting (Manila, October 2017) (UNEP/CMS/Resolution 12.10). Ανάκτηση από: https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop12_res.12.10_vultures_e.pdf

[708] Άρθ. 10 παρ. 2 ν. 3937/2011 «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις» (Α΄ 60).

[709] Άρθ. 20 παρ. 2 εδ. α' ν. 2927/2011 «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις» (Α΄ 60).

[710] ACCOBAMS. (2018). Preliminary results of the Mediterranean synoptic survey sightings along the areal and vessel transects, for cetaceans, megafauna and marine litter. Ανάκτηση από: http://www.accobams.org/preliminary-results-of-the-mediterranean-synoptic-survey-sightings-along-the-aerial-and-vessel-transects-for-cetaceans-megafauna-and-marine-litters/

θεσμικού πλαισίου που διέπει τη λειτουργία του.[711] Η διαβούλευση ολοκληρώθηκε στις 31/12/2017. Μέχρι σήμερα δεν έχει υπάρξει κάποια επίσημη εξέλιξη ή σχετική ανακοίνωση.

Το WWF Ελλάς συμμετείχε σε αυτή τη διαδικασία υποβάλλοντας προτάσεις για

- την ένταξη των ζημιών που υφίστανται αλιείς και ιχθυοκαλλιεργητές από τα θαλάσσια θηλαστικά (κητώδη και πτερυγιόποδα, στις ελληνικές θάλασσες δελφίνια και μεσογειακές φώκιες) στην παραγωγή, τα εργαλεία και τις εγκαταστάσεις τους στο σύστημα ασφαλιστικής και ενεργητικής προστασίας του ΕΛΓΑ,[712]
- τη σύνταξη αναλογιστικής μελέτης από την αρμόδια υπηρεσία του ΥΠΑΑΤ, ώστε να εκτιμηθεί η οικονομική ζημία που υφίστανται οι παραγωγοί στη Ρόδο από το πλατώνι και την έκδοση σχετικής ΚΥΑ βάσει του άρθ. 5 παρ. 4 του ν. 3877/2010 (Α' 160), ώστε να ξεκινήσει η λειτουργία αποζημίωσης στην πράξη. Επίσης, την ενεργητική προστασία με τη χρηματοδότηση ηλεκτροφόρων περιφράξεων μέσω αγρο-περιβαλλοντικών μέτρων.[713]

Επιπλέον, οι μη κυβερνητικές περιβαλλοντικές οργανώσεις ANIMA, Αρκτούρος, Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Καλλιστώ, Πανεπιστήμιο Κρήτης – Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης και WWF Ελλάς κατέθεσαν γενικότερες προτάσεις ως προς την άγρια πανίδα.[714] Οι προτάσεις περιλάμβαναν την ένταξη επιπλέον ειδών στους ασφαλιζόμενους κινδύνους, την καλύτερη κάλυψη των παραγωγών που αλληλοεπιδρούν με αυτά τα είδη, την ενημέρωσή τους και τη δημιουργία χαρτών επικινδυνότητας καθώς και την ενθάρρυνση εφαρμογής μέτρων ενεργητικής προστασίας (π.χ. ποιμενικοί σκύλοι, συμβατικοί και φορητοί φράχτες, συσχέτιση της ασφαλιστικής κάλυψης με την εφαρμογή προληπτικών μέτρων περιφράξεις). Τέλος, κατατέθηκαν συγκεκριμένες προτάσεις για βελτιώσεις στους κανονισμούς ασφάλισης (π.χ. χρόνος καταβολής αποζημίωσης, ποσοστό κάλυψης, απλούστευση της διαδικασίας αναγγελίας, κ.λπ.).

Η εξάπλωση του αγριόχοιρου (*Sus scrofa*) και οι ζημιές που προκαλεί ήταν το ένα από τα πρώτα ζητήματα, μετά τη σχετική υ.α. που αφορά σε περιστατικά με αρκούδα,[715] σχετικό με τη συνύπαρξη ανθρώπου και άγριας ζωής που αντιμετωπίστηκε επίσημα από την πολιτεία. Εντέλει, υπεγράφη υπουργική απόφαση για τη δίωξη του είδους, με ισχύ από τη δημοσίευσή της έως τις 15 Σεπτεμβρίου 2019.[716] Η απόφαση εκδόθηκε με βάση πρόβλεψη στο άρθρο 259 του Δασικού Κώδικα για ανάλογες περιπτώσεις και καθορίζει την άμεση έκδοση αποφάσεων σύστασης και λειτουργίας συνεργείων από τους συντονιστές των αποκεντρωμένων διοικήσεων.

Δηλητηριασμένα δολώματα: Μία ιδιαίτερη πτυχή της συνύπαρξης ανθρώπου και άγριας φύσης είναι η αντιμετώπιση της παράνομης χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων που εξακολουθεί στη χώρα μας. Εξάλλου ανοιχτή παραμένει και η σχετική προδικαστική υπόθεση από την ΕΕ.

Για πρώτη φορά το θέμα των δηλητηριασμένων δολωμάτων εξετάστηκε στη Βουλή των Ελλήνων, όπου τον Οκτώβριο 2017 σε συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής για την Προστασία Περιβάλλοντος συζητήθηκε το σχετικό θέμα με τη συμμετοχή ειδικών εμπλεκόμενων φορέων και

---

[711] ΕΛΓΑ (2017). Υποβολή προτάσεων για τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου του ΕΛ.Γ.Α. Ανάκτηση από: http://www.elga.gr/nea/96-deite-edo-ola-ta-deltia-typou/680-ypovoli-protaseon-gia-tin-veltiosi-tou-thesmikoy-plaisiou-tou-el-g-a

[712] WWF Ελλάς (2017, 21 Δεκεμβρίου). Προτάσεις για τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου του ΕΛΓΑ, σε ό,τι αφορά ζημιές από θαλάσσια θηλαστικά. Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/images/pdfs/17Dec21_marine%20mammals.pdf

[713] WWF Ελλάς (2017, 21 Δεκεμβρίου). Υποβολή προτάσεων για τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου του ΕΛ.Γ.Α. –Η περίπτωση της Ρόδου. Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/images/pdfs/17Dec18_ELGA_Dama_dama.pdf

[714] Anima κτλ. (2017, 29 Δεκεμβρίου). Θέμα: Προτάσεις οργανώσεων για τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου του ΕΛ.Γ.Α σε ό,τι αφορά ζημιές από είδη της άγριας πανίδας (επιστολή, Αρ. Πρωτ. ΚΑΛΛΙΣΤΩ: 161/17). Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/images/pdfs/17Dec29_ELGA_wild%20fauna.pdf

[715] Κ.υ.α.104180/433/5.2.2014 «Λήψη μέτρων για τη διαχείριση περιστατικών προσέγγισης – αλληλεπίδρασης Αρκούδας (Ursus arctos) σε κατοικημένες περιοχές» (Β΄272).

[716] Υ.α. 168588/1391/8.8.2018 «Δίωξη ημίαιμων μη δεσποζόμενων χοίρων και αγριόχοιρων» (Β΄ 3418).

προσκεκλημένων.[717] Η ανάδειξη του ζητήματος και η συζήτηση με τους βουλευτές αποτελεί μια σημαντική εξέλιξη. Η Ειδική Επιτροπή της Βουλής εξέτασε το ζήτημα από όλες τις πλευρές, δηλαδή τα κίνητρα στα οποία βασίζεται η παράνομη πρακτική αυτή, οι επιπτώσεις τους, τα θέματα της πρόληψης του φαινομένου αλλά και της καταστολής αυτού.

Σημαντικές επίσης είναι οι προβλέψεις του εθνικού σχεδίου δράσης για τον ασπροπάρη, σχετικά με τα δηλητηριασμένα δολώματα, αν και ακόμα δεν έχουν ενεργοποιηθεί, που προβλέπουν την εκπόνηση και έγκριση εθνικού σχεδίου για την αντιμετώπιση των δολωμάτων.

Περιβαλλοντικές ΜΚΟ και άλλοι φορείς (Ομάδα Εργασίας Ενάντια στα Δηλητήρια)[718] συνεχίζουν τις δράσεις τους προσπαθώντας να υλοποιήσουν σχετικές δράσεις πρόληψης του φαινομένου, αμβλύνοντας τις συγκρούσεις ανθρώπου και φύσης, να ενημερώσουν πολίτες και φορείς ώστε να καλλιεργηθεί μία κοινή αντίληψη για το πρόβλημα, και να ενισχύσουν την επιχειρησιακή δυνατότητα των αρμόδιων αρχών και υπηρεσιών.

Μέσα από δράσεις των προγραμμάτων αυτών για παράδειγμα, στην Ελλάδα εκπαιδεύτηκε ο νεότερος σκύλος εντοπισμού δηλητηριασμένων δολωμάτων, πραγματοποιούνται ενημερωτικές και εκπαιδευτικές εκδηλώσεις[719], και συναντήσεις εργασίας με τους αρμόδιους φορείς και υπηρεσίες[720]. Παρ᾽ όλα αυτά το φαινόμενο παραμένει. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις δηλητηρίασης δύο μαυρόγυπων στη Ροδόπη,[721] τριών όρνιων στα Άγραφα,[722] και δύο γερακίνων στα Μετέωρα.[723]

Τον Σεπτέμβριο του 2018 εγκρίθηκε με υπουργική απόφαση το πλαίσιο και το περιεχόμενο για την έκδοση τοπικών σχεδίων δράσης για την καταπολέμηση της παράνομης χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων.[724] Η απόφαση αυτή παρέχει το απαραίτητο θεσμικό πλαίσιο για να υπάρξει σε τοπικό επίπεδο η δυνατότητα ενεργοποίησης και προώθησης της συνεργασίας μεταξύ των συναρμόδιων υπηρεσιών με τη συνδρομή των εμπλεκομένων φορέων ώστε να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά η παράνομη αυτή δράση. Η απόφαση αυτή είναι σημαντική, αν και λόγω της απουσίας ουσιαστικής διαβούλευσης πριν την έκδοση της παρουσιάζει κάποια προβλήματα που ίσως επηρεάσουν την εφαρμογή της. Για παράδειγμα, η απόφαση δεν ορίζει τη διαδικασία έγκρισης ή έκδοσης ενός τοπικού σχεδίου, ούτε ποια είναι η αρμόδια υπηρεσία κίνησης της διαδικασίας και σε κάποια σημεία παρέχει λεπτομερή καταγραφή των προβλεπόμενων ενεργειών, ενώ σε άλλα είναι ασαφής. Τα κενά

---

[717] Βουλή των Ελλήνων (2017, 26 Οκτωβρίου). Ειδική Μόνιμη Επιτροπή για Προστασία Περιβάλλοντος. Συνεδρίαση με θέμα Δηλητηριασμένα Δολώματα. Ανάκτηση από: https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/ToKtirio/Fotografiko-Archeio/#67972558-cb6b-41ac-b4ce-a81900aadb1d

[718] Η Ομάδα Εργασίας Ενάντια στα Δηλητήρια αποτελείται από τις περιβαλλοντικές οργανώσεις ANIMA, Αρκτούρος, Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Καλλιστώ, το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Κρήτης και το WWF Ελλάς. Σκοπός της Ομάδας είναι η προώθηση προτάσεων για την αντιμετώπιση των θανατώσεων της άγριας πανίδας από δηλητηριασμένα δολώματα, καθώς και η ανάδειξη του προβλήματος πανελλαδικά και τοπικά.

[719] Καλλιστώ. (2018, 30 Ιανουαρίου). Η ΚΑΛΛΙΣΤΩ ενημερώνει τους επισκέπτες της AGROTICA για πιθανές λύσεις στο πρόβλημα των ζημιών από αρκούδα και λύκο. Ανάκτηση από https://www.callisto.gr/blog/h-kallisto-enimeronei-toys-episkeptes-tis-agrotica-gia-pithanes-lyseis-sto-provlima-ton-zimion

[720] Ενδεικτικά: (α) Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία. (2018, 7 Μαρτίου). Συμμαχία για την καταπολέμηση των δηλητηριασμένων δολωμάτων στην Ήπειρο. [Ανακοίνωση] Ανάκτηση από http://www.lifeneophron.eu/#a-symmaxia-gia-thn-katapolemhsh-twn-dhlhthriasmenwn-dolwmatwn-sthn-hpeiro (β) WWF Ελλάς. (2018, 4 Μαΐου) Ένα μεγάλο βήμα για τη σωτηρία του ασπροπάρη [Ανακοίνωση]. Ανάκτηση από http://www.lifeneophron.eu/#a-ena-megalo-bhma-gia-th-swthria-toy-asproparh

[721] E. Kret. (2017, 15 Δεκεμβρίου). Δύο νεκροί Μαυρόγυπες στη Ροδόπη πιθανότατα από δηλητηριασμένα δολώματα [Blog post]. Ανάκτηση από http://www.wwf.gr/blog/2044-dyo-nekroi-mavrogypes-sti-rodopi-pithanotata-apo-dilitiriasmena-dolomata.

[722] Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία. (2018, 11 Ιουνίου). Δηλητηριασμένα δολώματα αφανίζουν την άγρια ζωή των Αγράφων: τρεις προστατευόμενοι γύπες νεκροί από δηλητηρίαση (ανακοίνωση). Ανάκτηση από http://lifeneophron.eu/#a-dhlhthriasmena-dolwmata-afanizoyn-thn-agria-zwh-twn-agrafwn-treis-prostateyomenoi-gypes-nekroi-apo-dhlhthriash

[723] Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία. (2018, 14 Μαρτίου). Περιστατικό δηλητηρίασης στην καρδιά της περιοχής φωλιάσματος των Ασπροπάρηδων στα Μετέωρα. Ανάκτηση από http://www.ornithologiki.gr/page_cn.php?aID=1917

[724] Υ.α. 168599/1495/27.8.2018 «Τοπικό Σχέδιο Δράσης για την καταπολέμηση της παράνομης χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων» (Β΄3793).

αυτά ενδέχεται να μειώσουν την αποτελεσματικότητα και την τελική χρησιμότητα της υπουργικής απόφασης. Στο επόμενο διάστημα, και σε συνδυασμό με το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τον ασπροπάρη και την υλοποίηση σχετικού έργου LIFE αναμένεται η έγκριση τοπικών σχεδίων δράσης στις περιοχές εκείνες που το εξαιρετικά απειλούμενο είδος γύπα έχει ακόμα παρουσία στη χώρα μας, οπότε και θα δοκιμαστεί η πληρότητα και αρτιότητα της εν λόγω υ.α.

Κυνήγι: Καμία επί της ουσίας αλλαγή δεν διαπιστώνεται στην έκδοση της ρυθμιστικής απόφασης για το κυνήγι. Εξακολουθεί να τηρείται η ίδια διαδικασία π.χ. αναφορικά με τη διαβούλευση ή τη δυνατότητα πρόσβασης στα δεδομένα τα οποία έχει στη διάθεση του ΥΠΕΝ. Η ρυθμιστική για το κυνήγι για την περίοδο 2018-2019[725] διατηρεί τα σημαντικότερα στοιχεία που είχαν όλες οι προηγούμενες (κλιμακωτές ημερομηνίες λήξης, θηρεύσιμα ήδη για τα οποία υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης με μη θηρεύσιμα, κλπ), καθώς το πλαίσιο δεν έχει αλλάξει και ακόμα δεν έχουν ληφθεί υπόψη τα πορίσματα του εθνικού διαλόγου για το κυνήγι που ολοκληρώθηκε από το ΥΠΕΝ το 2016.[726] Με τη νέα ρυθμιστική αίρεται ο περιορισμός θήρας σε ζώνη πλάτους 500 μ. από τα σύνορα της χώρας, πλην αυτών με την Τουρκία, αυξάνεται ο αριθμός κάρπωσης αγριόχοιρων, μειώνεται ο αριθμός εξόδων για τη νησιωτική πέρδικα στη Χίο, ενώ παρατείνεται η απαγόρευση θήρας στον Υμηττό. Σημαντική θεωρείται η προσθήκη απαγόρευσης θήρας της ασπρομέτωπης χήνας σε άλλη μία περιοχή και συγκεκριμένα στο έλος Αρτζάν της Δοϊράνης, ώστε να αποφευχθεί ο κίνδυνος σύγχυσης με την απειλούμενη νανόχηνα.

Μία διαφοροποίηση της ρυθμιστικής που αξίζει περισσότερη μνεία αφορά τη μείωση της κάρπωσης του τρυγονιού (*Streptopelia turtur*). Στη νέα ρυθμιστική μειώνεται η κάρπωση σε δέκα (10) από δώδεκα (12) πουλιά ανά κυνηγό. Το είδος αυτό παρουσιάζει ανησυχητικά στοιχεία μείωσης σε όλη του την εξάπλωση. Για αυτόν τον λόγο έχει προταθεί τόσο από τον ευρωπαίο Επίτροπο Περιβάλλοντος σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και στα τελικά προσχέδια του διεθνούς σχεδίου δράσης για το είδος η προσωρινή αναστολή της θήρας του είδους. Σημειώνεται ότι το διεθνές σχέδιο βρίσκεται εδώ και τουλάχιστον δύο χρόνια στη διαδικασία προετοιμασίας με τη συμμετοχή των εμπλεκόμενων οργανισμών, επιστημόνων, φορέων και οργανώσεων αλλά και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και εκπροσώπους διεθνών συμβάσεων, όπως η Σύμβαση της Βόννης.

Κατά τη διαδικασία έγκρισης του τελικού σχεδίου δράσης,[727] η Ελλάδα τοποθετήθηκε αρνητικά στην προτεινόμενη αναστολή της θήρας του είδους.[728] Τη θέση αυτή επιβεβαιώνει μέσω της νέας ρυθμιστικής για την περίοδο 2018-2019. Για το ίδιο θέμα, ο Αναπληρωτής Υπουργός απέστειλε σχετική επιστολή στον Επίτροπο Περιβάλλοντος, Θαλάσσιας Πολιτικής και Αλιείας Karmenu Vella στο τέλος Αυγούστου, ενημερώνοντας τον για μείωση κάρπωσης που προβλέπει η νέα ρυθμιστική και καλώντας τον να επιδιώξει την αειφορική διαχείριση του είδους.[729]

Η στάση του ΥΠΕΝ και ειδικά του Αναπληρωτή Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας απέναντι σε θέματα που αφορούν τη θήρα είναι ιδιαίτερα ανησυχητική. Σε ανακοινώσεις του ΥΠΕΝ αλλά και στο κείμενο της προτεινόμενης Εθνικής Στρατηγικής για τα Δάση, το ΥΠΕΝ αναγνωρίζει το κυνήγι ως εργαλείο περιβαλλοντικής διαχείρισης. Η αναγωγή μίας δραστηριότητας αναψυχής σε εργαλείο διαχείρισης είναι προβληματική και δεν έχει βάση στη σύγχρονη επιστημονική θεωρία που τονίζει την ολοκληρωμένη και οικοσυστημική προσέγγιση. Το κυνήγι είναι μία από τις πολλές

---

[725] Υ.α. 143542/2086 «Ρυθμίσεις θήρας για την κυνηγετική περίοδο 2018 – 2019» (Β' 3416).

[726] ΥΠΕΝ. (2016, 15 Ιουλίου). Πόρισμα της ομάδας εργασίας με αντικείμενο την αξιολόγηση των απόψεων του εθνικού διαλόγου για το κυνήγι. Ανάκτηση από: http://ypeka.gr/Default.aspx?tabid=920&language=el-GR.

[727] Royal Society for the Protection of Birds (RSPB). (May 2018). International Single Species Action Plan for the Conservation of the European Turtle-dove *Streptopelia turtur* (2018 to 2028). Final Draft (LIFE14 PRE/UK/000002). Ανάκτηση από: http://www.trackingactionplans.org/SAPTT/downloadDocuments/openDocument?idDocument=49.

[728] Δασαρχείο. (2018, 24 Μαΐου) Η Ελλάδα δεν συμφωνεί στην αναστολή του κυνηγίου των τρυγονιών Ανάκτηση από: https://dasarxeio.com/2018/05/24/57168/

[729] ΥΠΕΝ. (2018, 31 Αυγούστου). Αειφορική διαχείριση και προστασία του τρυγονιού στην Ευρώπη προτείνει η Ελλάδα (δελτίο τύπου). Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=389&sni[524]=5817&language=el-GR

δραστηριότητες στην ύπαιθρο και τις φυσικές περιοχές και διέπεται από συγκεκριμένους κανόνες, που το ΥΠΕΝ έχει ανακοινώσει εδώ και χρόνια ότι πρόκειται να αναθεωρήσει και ανανεώσει. Ο έλεγχος πληθυσμών άγριων ζώων, αν υπάρχει επαρκής τεκμηρίωση και μελέτη ότι είναι αναγκαίος, ως μέτρο διαχείρισης οργανώνεται με συστηματικό τρόπο, βάσει επιστημονικών μελετών και έλεγχο από την πολιτεία και όχι γενικά και συνολικά από τους κυνηγούς. Στο πλαίσιο αυτό είναι εμφανές ότι είναι δυνατό οι κυνηγοί να έχουν συμμετοχή και ρόλο, όπως γίνεται και στην περίπτωση των αγριόχοιρων, αλλά αυτό γίνεται μέσα από οργανωμένο σχεδιασμό.

Στις ενδιαφέρουσες ευρωπαϊκές νομολογιακές εξελίξεις συγκαταλέγεται η απόφαση του ΔΕΕ κατά της Μάλτας καθώς θεσπίζοντας καθεστώς εξαιρέσεων που επιτρέπει τη σύλληψη επτά ειδών άγριων σπίνων (πρόκειται για τον σπίνο *Fringilla coelebs*, το φανέτο *Carduelis cannabina*, την καρδερίνα *Carduelis carduelis*, τον φλώρο *Carduelis chloris*, τον κοκκοθραύστη *Coccothraustes coccothraustes*, το σκαρθάκι *Serinus serinus* και το λούγαρο *Carduelis spinus*), παραβίασε τις υποχρεώσεις της που απορρέουν από την οδηγία για τα άγρια πτηνά (C-557/15). Συγκεκριμένα η Μάλτα, επιτρέποντας το κυνήγι για τα είδη αυτά με παραδοσιακά δίχτυα δεν διασφάλισε το αυστηρό καθεστώς προστασίας τους που προβλέπεται από την οδηγία. Το ΔΕΕ εξέτασε το καθεστώς των εξαιρέσεων που επικαλέστηκε η Μάλτα για να επιτραπεί η θήρα, ως δραστηριότητα αναψυχής, και έκρινε ότι δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για τεκμηριωμένη, περιορισμένης κλίμακας και μικρού μεγέθους παρεκκλίσεις, οι οποίες ελέγχονται από επαρκές σύστημα φύλαξης.

Στο μεταξύ αξίζει να σημειωθεί ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εντός του 2018 αποφάσισε την παραπομπή στο ΔΕΕ τόσο της Φινλανδίας όσο και της Αυστρίας για θέματα που αφορούν στη θήρα.

Αιολικά πάρκα και ορνιθοπανίδα: Ανοιχτή παραμένει η υπόθεση που έχει κινήσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχετικά με τη χωροθέτηση των αιολικών πάρκων στην Ελλάδα. Η υπόθεση εντοπίζει μη συμμόρφωση του Ειδικού Χωροταξικού για τις ΑΠΕ με τις οδηγίες για τους οικοτόπους (92/43/ΕΟΚ) και τη στρατηγική εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (2001/42/ΕΚ). Ασκώντας πίεση προς την Ελλάδα, ο Επίτροπος Περιβάλλοντος Karmenu Vella απέστειλε προς τον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας νέα επιστολή προκειμένου να αντιμετωπισθούν τα προβλήματα ορθής εφαρμογής των οδηγιών 2001/42 και 92/43 κατά τη χωροθέτηση ΑΣΠΗΕ, δεδομένου ότι δεν έχει ληφθεί από τις ελληνικές αρχές κάποιο μέτρο στην κατεύθυνση αυτή. Η πρόσφατη αυτή επιστολή επισημαίνει χαρακτηριστικά ότι η ορθή εκπόνηση της εκτίμησης των επιπτώσεων των αιολικών, δεν εξασφαλίζει μόνο την ορθή εφαρμογή της ενωσιακής περιβαλλοντικής νομοθεσίας, αλλά και την αρχή της ασφάλειας του δικαίου προς τις εταιρείες του κλάδου και καταλήγει ότι η θέσπιση ενός νέου πλαισίου από την Ελλάδα το οποίο θα είναι πλήρως συμβατό με την ενωσιακή νομοθεσία η Ελλάδα όχι μόνο θα μπορέσει να κλείσει την υπόθεση παραβίασης, αλλά θα δώσει και τέλος σε μία λανθασμένη διοικητική πρακτική.

Με καθυστέρηση αλλά και υπό τη συνεχή πίεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το ΥΠΕΝ οργάνωσε στις 30 Νοεμβρίου-1 Δεκεμβρίου διήμερο τεχνικό σεμινάριο με τίτλο «Καλές πρακτικές για τη διατήρηση και προστασία της βιοποικιλότητας κατά την ανάπτυξη αιολικών πηγών ενέργειας».[730] Με κίνητρο να ανταποκριθεί το ΥΠΕΝ στην ουσία της ανοιχτής υπόθεσης, στόχος του σεμιναρίου ήταν η ανάπτυξη μίας κοινής βάσης κατανόησης των προκλήσεων που αφορούν στην παράλληλη προώθηση της αιολικής ενέργειας και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι παρόμοιες πρωτοβουλίες αναπτύσσονται και και σε ευρωπαϊκό[731] και διεθνές επίπεδο. Ανάμεσα σε αυτές ξεχωρίζει η πρωτοβουλία της Σύμβασης της Βόννης, η οποία έχει

[730] ΥΠΕΝ. (2017). Τεχνικό σεμινάριο: Καλές πρακτικές για τη διατήρηση και προστασία της βιοποικιλότητας κατά την ανάπτυξη αιολικών πηγών ενέργειας. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=943&language=el-GR

[731] European Committee of the Regions (2018) Conference on Renewable energy developments and the EU Nature Legislation (12th meeting of the Technical Platform), Βρυξέλλες, 19 Σεπτεμβρίου 2018. Ανάκτηση από

θεσπίσει ομάδα εργασίας που επιδιώκει να γεφυρώσει τα προβλήματα που δημιουργούνται μεταξύ της ανάπτυξης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και της διατήρησης της άγριας πανίδας.[732] Για την υποστήριξη προς αυτή την ομάδα εργασίας βραβεύτηκε η Γερμανία στο πλαίσιο της 12ης Συνδιάσκεψης της Σύμβασης τον Οκτώβριο στις Φιλιππίνες.[733] Στην ίδια συνδιάσκεψη εγκρίθηκε ψήφισμα σχετικά με το θέμα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και των προστατευόμενων ειδών της Σύμβασης, το οποίο μεταξύ άλλων αναγνωρίζει τις δυνητικές επιπτώσεις των αιολικών πάρκων στη βιοποικιλότητα, θέτει ως προτεραιότητα την ορθή χωροθέτηση, την προσεκτική εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των έργων και των μέτρων μετριασμού, την εκτίμηση σωρευτικών επιπτώσεων σε επίπεδο πληθυσμού ή διαδρόμου μετανάστευσης για τα μεταναστευτικά είδη καθώς και τη δοκιμαστική λειτουργία τεχνολογιών αποφυγής πρόσκρουσης.[734]

Το θέμα πάντως της χωροθέτησης αιολικών πάρκων έχει τεθεί στα πλαίσια και άλλων διαδικασιών. Στο επίκεντρο τέθηκε η εφαρμογή του νέου περιφερειακού χωροταξικού σχεδίου της Κρήτης, το οποίο προβλέπει εξαίρεση της εγκατάστασης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, συμπεριλαμβανομένων και των αιολικών, στις περιοχές Natura 2000 και στις υπόλοιπες προστατευόμενες περιοχές του νησιού (βλ. κεφάλαιο για τη χωροταξία). Επίσης, σημαντική είναι η πρόβλεψη του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τον ασπροπάρη για τη μείωση του κινδύνου σύγκρουσης σε ανεμογεννήτριες μέσω του καθορισμού ζωνών αποκλεισμού ακτίνας 5 χλμ.[735] γύρω από τις φωλιές του είδους. Οι συγκεκριμένες ζώνες δεν έχουν ακόμη οριστεί, παρόλο που το ΥΠΕΝ έχει στη διάθεση του την απαραίτητη τεκμηρίωση.

Το θέμα των αιολικών πάρκων απασχόλησε επίσης το Συμβούλιο της Επικρατείας, το οποίο εξέτασε διάφορες προσφυγές πολιτών και περιβαλλοντικών οργανώσεων για διαφορετικές περιοχές της χώρας, περιλαμβανομένης της Εύβοιας,[736] της Θράκης,[737] και της Μάνης.[738] Σε όλες τις περιπτώσεις το ΣτΕ απέρριψε τις αιτήσεις ακύρωσης.

Σε δύο τουλάχιστον από τις υποθέσεις αυτές,[739] το δικαστήριο παρατηρεί ότι οι λόγοι που αφορούν τη διαδικασία που τηρήθηκε για τη σύνταξη των ΕΟΑ - ΕΖΔ και ΕΟΑ - ΖΕΠ ή την ορθότητα τεχνικών και επιστημονικών εκτιμήσεων που περιέχονται στις μελέτες αυτές δεν υπόκειται καταρχήν σε δικαστικό έλεγχο. Το δικαστήριο επίσης παρατηρεί ότι οι επίμαχες μελέτες είχαν υποβληθεί στη διαδικασία της δημόσιας διαβούλευσης, κατά την οποία αντιρρήσεις «μπορούσαν και έπρεπε» να έχουν υποβληθεί στη διοίκηση, ώστε τόσο η διοίκηση όσο και οι μελετητές να έχουν τη δυνατότητα να τις λάβουν υπόψη. Επίσης, το δικαστήριο, μολονότι εξετάζει και απορρίπτει καθένα από τους λόγους αυτούς χωριστά, διατυπώνει επιφυλάξεις σχετικά με το αν παρόμοιοι λόγοι, ακόμα και ευσταθούν, μπορεί να οδηγήσουν «αναγκαίως» σε ακύρωση των προσβαλλομένων πράξεων ή προβάλλονται παραδεκτώς για πρώτη φορά ενώπιον του δικαστηρίου με την αίτηση ακυρώσεως. Πάντως, ακόμα και με το σκεπτικό αυτό, η ευθύνη της διοίκησης για την ορθή εφαρμογή του άρθρου

---

https://cor.europa.eu/en/events/Pages/Conference-on-Renewable-energy-developments-and-the-EU-Nature-Legislation-12th-meeting-of-the-Technical-Platform.aspx.

[732] CMS. (2017). Energy Task Force. Ανάκτηση από https://www.cms.int/en/document/renewable-energy-and-migratory-species-2

[733] CMS. (2018, 22 Οκτωβρίου). Abu Dhabi, European Commission, Germany, Monaco and Philippines Take Champions Awards at Major UN Wildlife Summit. [Δελτίο Τύπου] Ανάκτηση από https://www.cms.int/en/news/abu-dhabi-european-commission-germany-monaco-and-philippines-take-champions-awards-major-un

[734] Ψήφισμα UNEP/CMS/Resolution 11.27 (Rev. COP12). Renewable Energy and Migratory Speciea (Ανανεωσιμές Πηγές Ενέργειας και Μεταναστευτικά Είδη). Σύμβαση Βόννης. Ανάκτηση από:https://www.cms.int/sites/default/files/document/cms_cop12_res.11.27%28rev.cop12%29_renewable-energy_e.pdf

[735] Παράρτημα Ι Μέτρο 1.2 κ.υ.α. αριθ. οικ. 43236/1053/ 17.10.2017 «Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τον Ασπροπάρη (Neophron percnopterus) στην Ελλάδα» (Β' 3760).

[736] ΣτΕ (Ε΄ τμ.) 47/2018.

[737] ΣτΕ (Ε΄ τμ.) 1358/2018.

[738] ΣτΕ (Ε' τμ.) 1469/2018.

[739] ΣτΕ (Ε΄ τμ.) 48/2018, σκ. 36 και ΣτΕ (Ε΄Τμ.) 1358/2018, σκ. 19.

6(3) της οδηγίας για τους οικοτόπους παραμένει ακέραια, ιδίως όπου παρόμοιοι λόγοι τίθενται εγκαίρως και με πειστικό τρόπο υπόψη της.

Στο πλαίσιο αυτό είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι στην περιοχή της Θράκης το τελευταίο διάστημα, οι αρμόδιες υπηρεσίες και αρχές, περιλαμβανομένων και των υπηρεσιών του ΥΠΕΝ έχουν δώσει έμφαση στη συγκεκριμένη υποχρέωση, όπως αυτό βεβαιώνεται από το περιεχόμενο σχετικών γνωμοδοτήσεων αρμόδιων υπηρεσιών.[740] Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι απορρίφτηκε αίτηση έκδοσης άδειας περιβαλλοντικών όρων σε αιολικό πάρκο στην περιοχή με βάση τις προβλέψεις του άρθ. 6(3) της οδηγίας για τους οικοτόπους.[741]

Στην περιοχή της Θράκης εντοπίστηκε το νεώτερο κρούσμα πρόσκρουσης γύπα με ανεμογεννήτρια τον Σεπτέμβριο 2018, στην περιφερειακή ενότητα Ροδόπης.[742] Μετά από νεκροψία, επιβεβαιώθηκε ότι ο θάνατος προκλήθηκε από την πρόσκρουση με την ανεμογεννήτρια. Το περιστατικό αναδεικνύει με θλιβερό τρόπο την ανάγκη για ορθή χωροθέτηση αιολικών πάρκων στην περιοχή.

Το θέμα των αιολικών πάρκων έχει απασχολήσει και το ΔΕΕ. Η μία απόφαση που αφορούσε συνοδό έργο καλωδίωσης αιολικού πάρκου,[743] αναλύθηκε στην εισαγωγική ενότητα. Η δεύτερη[744] που προέκυψε και πάλι μετά από προδικαστικό ερώτημα του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Ιρλανδίας, αφορά την κατασκευή αιολικού πάρκου εντός ζώνης ειδικής προστασίας, η οποία αποτελεί φυσικό οικότοπο και κυρίως ζώνη αναζήτησης τροφής για τον βαλτόκιρκο. Από την κατασκευή του αιολικού πάρκου προβλέπεται ότι θα προκύψουν μόνιμες και προσωρινές επιπτώσεις, οι οποίες θα καταστήσουν τμήματα της ΖΕΠ αντίστοιχα μόνιμα ή προσωρινά μη κατάλληλα ως ενδιαίτημα για τον βαλτόκυρκο. Η περιοχή αυτή είναι δασική και υπόκειται σε διαχείριση και, συνεπώς, μέσα στον χρόνο έτσι κι αλλιώς μεταβάλλεται. Το καταλληλότερο ενδιαίτημα για τον βαλτόκιρκο φαίνεται να είναι η ανοιχτή κομοστέγη που προκύπτει από την αναφύτευση πλήρως υλοτομημένων περιοχών. Κατά την αδειοδότηση του αιολικού πάρκου εγκρίθηκε σχέδιο διαχείρισης, βάσει του οποίου θα υπάρξει σταδιακή αποκατάσταση κάποιων εκ των θιγμένων εκτάσεων καθώς και δημιουργία άλλων κατάλληλων οικοτόπων, οι οποίες μπορεί να είναι μεγαλύτερες σε έκταση από τις σημερινές. Συνοπτικά, μολονότι το έργο θα έχει προσωρινή ή μόνιμη συνέπεια να μην μπορούν πλέον ορισμένα τμήματα του τόπου να προσφέρουν κατάλληλο οικότοπο στο συγκεκριμένο είδος, αλλά περιλαμβάνει μέτρα που έχουν ως σκοπό να εξασφαλίσουν ότι, κατόπιν δέουσας εκτίμησης των

---

[740] Βλ. ενδεικτικά α) υπ' αρ. 38014/1192/28.09.2016 έγγραφο της Δ/νσης Προστασίας Βιοποικιλότητας Εδάφους και Διαχείρισης Αποβλήτων του ΥΠΕΝ με την αρνητική γνωμοδότηση επί της ΜΠΕ του ΑΣΠΗΕ στη θέση «Ορφέας – Επτάδενδρος», εντός των ορίων των Δήμων Αρριανών και Αλεξανδρούπολης, των Π.Ε. Ροδόπης και Έβρου, β) Το υπ' αρ. 11198/353/27.03.2017 έγγραφο της Δ/νσης Προστασίας Βιοποικιλότητας Εδάφους και Διαχείρισης Αποβλήτων του ΥΠΕΝ με την αρνητική γνωμοδότηση επί της ΜΠΕ του ΑΣΠΗΕ στη θέση «Τρελλός Κέδρος», εντός των ορίων του Δήμου Αλεξανδρούπολης, της Π.Ε. Έβρου, γ) Απόσπασμα του Πρακτικού 4/2017 του Περιφερειακού Συμβουλίου Περιβαλλοντικής αδειοδότησης της ΑΔΜΘ για την Περιβαλλοντική αδειοδότηση των ΑΣΠΗΕ στις θέσεις «Ορφέας – Επτάδενδρος», εντός των ορίων των Δήμων Αρριανών και Αλεξανδρούπολης, των Π.Ε. Ροδόπης και Έβρου και «Τρελλός Κέδρος», εντός των ορίων του Δήμου Αλεξανδρούπολης, της Π.Ε. Έβρου, Αριθμ. Πράξης 33/2017, δ) υπ' αρ. 8297/58/21.7.2017 έγγραφο της Δ/νσης Προστασίας Βιοποικιλότητας Εδάφους και Διαχείρισης Αποβλήτων του ΥΠΕΝ με τη γνωμοδότηση επί της τροποιήσεις του έργου «Αιολικός Σταθμός Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας, ισχύος 16,1MW στη θέση «Κορφοβούνι», εντός των ορίων του Δήμου Αλεξανδρούπολης, Π.Ε. Έβρου, ε) υπ' αρ. 34415/3098 έγγραφο της Δ/νσης Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος και Βιοποικιλότητας του ΥΠΕΝ με τη γνωμοδότηση επί της τροποποίησης της περιβαλλοντικής αδειοδότησης του υφιστάμενου έργου «Αιολικός Σταθμός Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας, Ισχύος 11,25 MW στη θέση «Σωρός» εντός των ορίων του Δήμου Αλεξανδρούπολης, Π.Ε. Έβρου».

[741] υπ' αρ. 4679/30.11.2017 απόφαση του Συντονιστή ΑΔΜΘ για την απόρριψη έγκρισης περιβαλλοντικών όρων επί της ΜΠΕ για την κατασκευή και λειτουργία του ΑΣΠΗΕ στη θέση «Τρελλός Κέδρος», εντός των ορίων του Δήμου Αλεξανδρούπολης, της Π.Ε. Έβρου. (ΑΔΑ ΩΓΙΧΟΡ1Υ-Ω4Φ).

[742] WWF Ελλάς, Φορέας διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Δαδιάς – Λευκίμης – Σουφλίου. (2018, 5 Οκτωβρίου). Νεκρό όρνιο καταδεικνύει την ανάγκη ορθής χωροθέτησης αιολικών πάρκων στη Θράκη.

[743] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (έβδομο τμήμα). Απόφαση της 12ης Απριλίου 2018, People Over Wind και Peter Sweetman κατά Coillte Teoranta, υπόθεση C-323/17.

[744] Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (δεύτερο τμήμα). Απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, Edel Grace και Peter Sweetman κατά An Bord Pleanala, υπόθεση C-164/17.

περιβαλλοντικών επιπτώσεών του έργου και ενόσω αυτό διαρκεί, το τμήμα του τόπου το οποίο μπορεί στην πράξη να προσφέρει κατάλληλο οικότοπο δεν θα μειωθεί, και μάλιστα ενδέχεται να αυξηθεί. Το ΔΕΕ ερωτάται αν μία παρόμοια δέσμη μέτρων είναι δυνατό να ληφθεί υπόψη στο πλαίσιο της εκτιμήσεως που απαιτείται βάσει του άρθρου 6(3).

Στην απάντησή του, το ΔΕΕ επιβεβαίωσε τη νομολογία του, που διακρίνει αυστηρά τα μέτρα που έχουν ως σκοπό την αποτροπή ή τον μετριασμό αρνητικών επιπτώσεων ενός έργου από αυτά που αντισταθμίζουν τις αρνητικές του επιπτώσεις. Τα δεύτερα από αυτά, τα μέτρα αντιστάθμισης, δεν επιτρέπεται να ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο της εκτιμήσεως των επιπτώσεών του, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 6(3). Με άλλη διατύπωση, ένα μέτρο μπορεί να ληφθεί υπόψη κατά τη δέουσα εκτίμηση μόνον εφόσον υφίσταται επαρκής βεβαιότητα για την αποτελεσματικότητά του, υπό την έννοια ότι αποκλείει κάθε εύλογη αμφιβολία ως προς το αν το έργο θα παραβλάψει την ακεραιότητα της ζώνης: ωστόσο, οι τυχόν θετικές συνέπειες της μελλοντικής αναπτύξεως ενός νέου οικοτόπου, ο οποίος έχει ως σκοπό να αντισταθμίσει τις απώλειες που προκαλούνται, από πλευράς εκτάσεως και ποιότητας, σε έναν ίδιο τύπο οικοτόπου εντός προστατευόμενης ζώνης, δεν έχουν τον απαιτούμενο βαθμό βεβαιότητας. Κατά συνέπεια, μπορούν να εξεταστούν μόνο υπό το πρίσμα του άρθρου 6(4), εφόσον πληρούν τις προϋποθέσεις του.

Περίθαλψη ειδών της άγριας πανίδας: Σημαντικό πρόβλημα προέκυψε φέτος σχετικά με την περίθαλψη ειδών άγριας πανίδας το οποίο φανέρωσε τα κενά που υπάρχουν σε αυτόν τον κρίσιμο τομέα της προστασίας της άγριας πανίδας. Η αφορμή για να φανερωθούν τα κενά είναι η ανησυχητική κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει το Ελληνικό Κέντρο Περίθαλψης Άγριας Πανίδας στην Αίγινα, μετά από συνεχόμενα λειτουργικά προβλήματα με πιο έντονο το γεγονός ότι λειτουργεί χωρίς βασικές υποδομές (ρεύμα, κτήρια σε καλή κατάσταση, κτλ) και χωρίς τη δυνατότητα να περιθάλπει τα ζώα που βρίσκονται εκεί. Παρά τις επανειλημμένες εκκλήσεις φορέων και οργανώσεων και τις αυτοψίες των αρχών, λύση δεν έχει δοθεί και το πρόβλημα παραμένει ενώ η ευζωία των ζώων, πολλά από τα οποία είναι προστατευόμενα και απειλούμενα δεν διασφαλίζεται.

Τον Μάρτιο 2018 συγκροτήθηκε[745] πενταμελής γνωμοδοτική επιτροπή για τα κέντρα περίθαλψης ειδών της άγριας πανίδας, όπως προβλέπεται από τη σχετική απόφαση για τη λειτουργία και την εποπτεία των κέντρων περίθαλψης άγριων ζώων.[746]

Εμπόριο απειλούμενων ειδών: Στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης CITES και δεδομένης της επικαιροποίησης του σχετικού εκτελεστικού ευρωπαϊκού κανονισμού,[747] το ΥΠΕΝ και συγκεκριμένα η Κεντρική Διαχειριστική Αρχή CITES εξέδωσε εγκύκλιο[748] με την οποία ενημέρωσε τις κατά τόπους αρμόδιες αρχές για την επικαιροποίηση του θεσμικού πλαισίου που τέθηκε σε εφαρμογή στο τέλος του 2017. Σε σχέση με γειτονικές μας χώρες να σημειωθεί ότι πλέον επιτρέπεται η εισαγωγή δειγμάτων της ορχιδέας *Orchis simia* από τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και την Τουρκία καθώς και της ορχιδέας *Orchis mascula* από την Αλβανία. Από τους αποξηραμένους και κονιορτοποιημένους κονδύλους του συγκεκριμένου είδους παράγεται το ρόφημα σαλέπι. Επίσης επιτρέπεται πλέον η εισαγωγή της αμερικάνικης νεροχελώνας *Trachemys scripta elegans*. Ο κανονισμός είναι δεσμευτικός ως προς όλα τα μέρη του και ισχύει άμεσα σε κάθε κράτος μέλος. Από την άλλη, εξακολουθεί, όπως και το 2017, η καθολική απαγόρευση

[745] Απόφ. Γεν. Δ/ντη Δασών ΥΠΕΝ Αριθ. 167221/410/16.3.2018 «Συγκρότηση 5μελούς Γνωμοδοτικής Επιτροπής για τα Κέντρα Περίθαλψης Ειδών της Άγριας Πανίδας» (ΑΔΑ: Ω8ΩΥ4653Π8).

[746] Υ.α. 336107/14.2.2000 «Κριτήρια και διαδικασία αναγνώρισης και εποπτείας Κέντρων Περίθαλψης Ειδών της Άγριας Πανίδας (ΚΕ.Π.Ε.Α.Π.)» (Β΄ 223).

[747] Εκτελεστικός Κανονισμός (ΕΕ) 2017/1915 της Επιτροπής, της 19ης Οκτωβρίου 2017 για την απαγόρευση της εισαγωγής δειγμάτων από ορισμένα είδη άγριας πανίδας και χλωρίδας στην Ένωση (Επίσημη Εφημερίδα L271/20.10.2017).

[748] Εγκύκλιος ΥΠΕΝ 164545/157/9.1.2018 «Διεθνής Σύμβαση CITES – Νεότερη επικαιροποίηση του ισχύοντος Θεσμικού πλαισίου» (ΑΔΑ: 67ΙΜ4653Π8-Λ5Ψ).

εισαγωγής ή εξαγωγής δειγμάτων χελιών (*Anguilla anguilla*) για το έτος 2018. Η απαγόρευση έχει εφαρμογή για όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ.

Ξενικά είδη: Τον Ιούλιο 2018 εντάχθηκε στο ΥΜΕΠΕΡΑΑ έργο προϋπολογισμού 150.000 ευρώ, από το οποίο αναμένεται να συνταχθεί εθνικός κατάλογος ξενικών ειδών, θα μελετηθεί ο κίνδυνος που υπάρχει από το κάθε είδος ενώ θα καταγραφούν και οι δρόμοι εισόδου. Επίσης θα οργανωθεί η μεθοδολογία για την εκτίμηση του κινδύνου που προκαλούν και να λειτουργήσει σχετική βάση δεδομένων. Η έναρξη του έργου αναμένεται τον 2019.[749] Έτσι, εκτιμάται ότι θα υλοποιηθούν οι απαραίτητες ενέργειες για εφαρμογή του κανονισμού 1143/2014 «για την πρόληψη και διαχείριση της εισαγωγής και εξάπλωσης χωροκατακτητικών ξένων ειδών». Με την υλοποίηση του έργου αυτού θα μπορέσουν να εφαρμοστούν και οι ειδικές ρυθμίσεις για τα εισβάλλοντα ξενικά είδη που προβλέπονται στο άρθ. 12 του νόμου για τη βιοποικιλότητα και ακόμα δεν έχουν εφαρμοστεί.

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ

Εφαρμογή του π.δ. για τους μικρούς νησιωτικούς υγροτόπους

Ως γενικό αξιολογικό σχόλιο για την εφαρμογή του προεδρικού διατάγματος του 2012 για τους μικρούς νησιωτικούς υγροτόπους, μπορεί ασφαλώς να ειπωθεί ότι έχει λειτουργήσει αποτρεπτικά σε πολλές περιπτώσεις υποβαθμιστικών ενεργειών, ενώ έχει αυξήσει σημαντικά τη συνειδητοποίηση για την ανάγκη προστασίας των ευαίσθητων αυτών οικοσυστημάτων. Εξακολουθούν βέβαια να αναφέρονται στις αρχές περιπτώσεις υποβάθμισης όπως δόμηση, διανοίξεις δρόμων, εκχερσώσεις και αποθέσεις μπάζων σε υγρότοπους που καλύπτονται από το π.δ. Σαν γενικότερη διαπίστωση, μπορεί να σημειωθεί το γεγονός ότι η δημόσια διοίκηση δεν έχει αναπτύξει ίδιο μηχανισμό παρακολούθησης της κατάστασης των υγρότοπων που εντάχθηκαν.

Στο μεταξύ εκκρεμεί ακόμα η εκδίκαση στο Συμβούλιο της Επικρατείας περιπτώσεων προσφυγής ιδιωτών για τέσσερις υγροτοπικές θέσεις: Έλος Μηλίων (Σκόπελος), Έλος Λήμνος ή Βάλτος Μαρμάρου, Έλος Κώμης & Έλος Κοντάρι (Χίος).

Προστασία υγροτόπων

Μια από τις σημαντικότερες εκκρεμότητες που υπάρχουν είναι η πλήρης εφαρμογή του νόμου για τη βιοποικιλότητα σχετικά με την προστασία του συνόλου των υγροτοπικών περιοχών της χώρας. Ο ν. 3937/2011 προβλέπει την προστασία τόσο των ηπειρωτικών όσο και των νησιωτικών υγροτόπων, κάνοντας μια επιπλέον διάκριση για το μέγεθος (μικροί, <80 στρέμματα και μεγαλύτεροι, >80 στρμ). Το π.δ. για την έγκριση καταλόγου μικρών νησιωτικών υγροτόπων καλύπτει την προστασία των τελευταίων: αντίθετα, το 2016, το WWF Ελλάς στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματός του «Προστασία των νησιωτικών υγρότοπων της Ελλάδας», συνέταξε και απέστειλε στο ΥΠΕΝ έκθεση τεκμηρίωσης με σκοπό να συμβάλει στη θεσμική προστασία των μεγάλων νησιωτικών υγρότοπων της χώρας (>80 στρεμμάτων) που πληρούν τις προϋποθέσεις του ν. 3937/2011. Δυστυχώς, το ΥΠΕΝ δεν έχει ακόμα ανταποκριθεί.

Όσο αφορά τους ηπειρωτικούς υγρότοπους, η προώθηση της προστασίας προϋποθέτει την τεκμηρίωση της παρουσίας και κατάστασής τους μέσω μιας εθνικής απογραφής. Ενώ τον τελευταίο χρόνο υπήρχε ένα σχετικό ενδιαφέρον από το ΥΠΕΝ προς αυτή την κατεύθυνση, το θέμα φαίνεται να έχει ατονίσει.

---

[749] Απόφ. Ειδικής Γραμματέως Διαχείρισης Τομεακών ΕΣΠΑ και ΤΑ 5650/12.7.2018 «Ένταξη της πράξης «Σύνταξη καταλόγου ξενικών ειδών και οργάνωση μεθοδολογίας για την εκτίμηση του κινδύνου που προκαλούν» με Κωδικό ΟΠΣ 5022117 στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη 2014-2020» (ΑΔΑ: ΩΜΑΡ465Χ18-ΚΒ4).

Έκτακτη και προσωρινή προστασία μέχρι την ολοκλήρωση των ως άνω διαδικασιών για τους ηπειρωτικούς υγρότοπους που προβλέπει ο ν. 3937/2011, έλαβαν οι υγρότοποι Αττικής με την έκτακτη τροπολογία του Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, σε συνέχεια των φονικών πλημμυρών και πυρκαγιών που έπληξαν την Αττική το 2018. Η ειδική διάταξη προβλέπει ότι στους υγρότοπους Προτεραιότητας Α του Νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας – Αττικής[750] «απαγορεύεται η δόμηση, η επιχωμάτωση, η άσκηση οχλουσών δραστηριοτήτων και κάθε δραστηριότητα που υποβαθμίζει την οικολογική κατάστασή τους, καθώς και η έκδοση αδειών δόμησης».[751] Η ρύθμιση αφορά τους εξής υγρότοπους της Αττικής: λιμνοθάλασσα Ωρωπού, εκβολή Ασωπού, παράκτιο έλος αλυκών Αναβύσσου, παράκτιο έλος Ψάθας Βιλίων, λιμνοθάλασσα Ψήφτας Μεθάνων, ρέμα Πύργου Βραυρώνας, εκβολή ρέματος Ραφήνας, παράκτιο έλος Λεγραινών, ρέμα Ερασίνου, παράκτιο έλος Μπρέξιζας, παράκτιο έλος Αγίων Αποστόλων, παράκτιο έλος Λούτσας Αρτέμιδας, παράκτιο έλος Αγίου Νικολάου, εκβολή ρέματος Κερατέας και το παράκτιο έλος Βραυρώνας. Η ρύθμιση αυτή είναι αποτέλεσμα της συνδυαστικής προσπάθειας του Ελληνικού Κέντρου Βιοτόπων και Υγροτόπων και της Περιφέρειας Αττικής για την προστασία των υγρότοπων της Αττικής.[752]

Αναφορικά με τις υποχρεώσεις της χώρας στη διεθνή Σύμβαση Ραμσάρ, η Ελλάδα απείχε από τη 13η Σύνοδο που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο 2018 στο Ντουμπάι. Έχασε έτσι μια σημαντική ευκαιρία να παρουσιάσει την εφαρμογή του ψηφίσματος για την προστασία των νησιωτικών υγρότοπων της Μεσογείου, το οποίο είχε η ίδια εισηγηθεί το 2015, στη 12η Σύνοδο που πραγματοποιήθηκε το 2015 στην Ουρουγουάη.

Ως αξιόλογη συνέχεια της πρωτοβουλίας της Ελλάδας στη 12η Σύνοδο Ramsar, υλοποιείται ένα νέο πρόγραμμα με σκοπό την εφαρμογή του ψηφίσματος και την προστασία των μεσογειακών νησιωτικών υγρότοπων. Στο πρόγραμμα με τίτλο MedIsWet (Mediterranean Island Wetlands) συμμετέχουν 13 εταίροι από 9 Μεσογειακές χώρες που περιλαμβάνουν περιβαλλοντικές οργανώσεις, πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα, καθώς την πρωτοβουλία για τη Μεσόγειο της Σύμβασης Ραμσάρ (MedWet) και το ερευνητικό ίδρυμα Tour du Valat με έδρα τη Γαλλία. Το πρόγραμμα συντονίζει το WWF Ελλάς, έχοντας αποκτήσει σημαντική εμπειρία λόγω του ερευνητικού προγράμματος «Προστασία των νησιωτικών υγρότοπων της Ελλάδας». Μερικές από τις δράσεις που σχεδιάζονται στα πλαίσια του προγράμματος MedIsWet είναι η απογραφή όλων των υγρότοπων στα Μεσογειακά νησιά σύμφωνα με τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για τα ελληνικά νησιά, η αποκατάσταση υποβαθμισμένων υγρότοπων και η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών και αρμόδιων αρχών.

Αναφορικά με την κατάσταση των ελληνικών υγρότοπων διεθνούς σημασίας βάσει της Σύμβασης Ραμσάρ (υγρότοποι Ραμσάρ), δεν υπάρχει καμία ουσιαστική εξέλιξη στη βελτίωση του καθεστώτος προστασίας, των υγρότοπων που έχει ενταχθεί στον κατάλογο Μοντρέ ή κι αν γίνονται κινήσεις που αφορούν ευρύτερα τις προστατευόμενες περιοχές της χώρας, αυτές δεν μεταφέρονται προς τη Γραμματεία της διεθνούς Σύμβασης. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι η χώρα δεν ανταποκρίθηκε στην υποχρέωση της να υποβάλει εθνική αναφορά για τους υγρότοπους διεθνούς σημασίας, παρά το γεγονός ότι όφειλε να το πράξει μέχρι το τέλος Ιανουάριου 2018. Σημειώνεται ότι το ΥΠΕΝ είχε αποστείλει εσπευσμένα μήνυμα προς τους φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών που περιλαμβάνουν υγρότοπους Ραμσάρ καθώς και άλλους φορείς που διαθέτουν σχετικά στοιχεία μήνυμα ζητώντας τη συνδρομή τους για την ολοκλήρωση της ετήσιας έκθεσης. Παρά την άμεση ενεργοποίηση των φορέων και την αποστολή δεδομένων, η εθνική έκθεση δεν ολοκληρώθηκε και δεν υποβλήθηκε. Η υποχρέωση των κρατών μερών της Σύμβασης είναι να υποβάλουν εθνική

[750] Άρθ. 20 παρ. 2 περ. γ (αα) ν. 4277/2014 (Α' 156).
[751] Άρθ. 54 ν. 4559/2018 (Α΄ 142)
[752] ΕΚΒΥ (2018, 2 Αυγούστου). Διάταξη για την προστασία των υγροτόπων της Αττικής. Ανάκτηση από http://www.ekby.gr/ekby/el/EKBY_News_Announcements_el.html

αναφορά κάθε 3 χρόνια, κάποιους μήνες πριν την οργάνωση της επόμενης Συνόδου των κρατών μερών. Η τελευταία φορά που υποβλήθηκε από την Ελλάδα ήταν πριν από δέκα χρόνια.[753]

ΔΑΣΗ

Η φετινή χρονιά υπήρξε αντιφατική όσον αφορά στην προστασία των δασικών οικοσυστημάτων. Από τη μία, ξεκίνησε η διαδικασία για την κατάρτιση Εθνικής Δασικής Στρατηγικής, η οποία θα έχει ορίζοντα 20ετίας και για πρώτη φορά διοργανώθηκε ένας ανοιχτός και συμμετοχικός διάλογος για τον σκοπό αυτόν και ορίσθηκε ομάδα εργασίας για των εκσυγχρονισμό των προδιαγραφών διαχειριστικών μελετών δασών και δασικών οικοσυστημάτων, αλλά από την άλλη συνεχίστηκε η υποβάθμιση προστατευτικών διατάξεων της δασικής νομοθεσίας, με εφαλτήριο την ανάγκη ολοκλήρωσης και κύρωσης των δασικών χαρτών. Στο πλαίσιο αυτό προωθήθηκαν μία σειρά από εκτελεστικές υπουργικές αποφάσεις αλλά και περαιτέρω τροποποιήσεις της δασικής νομοθεσίας, με αποκορύφωμα την έγκριση με νόμο της εκκρεμούσας στο ΣτΕ υπουργικής απόφασης για τις «οικιστικές πυκνώσεις» που εξαιρεί αυθαίρετους οικισμούς από δασική γη.

Εθνική στρατηγική για τα δάση

Τον Απρίλιο 2018, με πρωτοβουλία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας και της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Προστασίας Περιβάλλοντος της Βουλής των Ελλήνων ξεκίνησε η διαδικασία κατάρτισης Εθνικής Στρατηγικής για τα Δάση (ΕΣΔ). Η διαδικασία συνεχίστηκε με τη διοργάνωση δύο θεματικών συμμετοχικών εργαστηρίων σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, ειδικές θεματικές συνεδριάσεις της ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Προστασίας Περιβάλλοντος της Βουλής των Ελλήνων και ηλεκτρονικές διαβουλεύσεις, και αναμένεται να καταλήξει σε έκδοση υπουργικής απόφασης (Σχέδιο Στρατηγικής Ανάπτυξης της Δασοπονίας).

Τον Μάιο 2018 συστήθηκε 30μελής ομάδα εργασίας με έργο τη σύνταξη του σεδίου Στρατηγικής Ανάπτυξης της Δασοπονίας της Ελλάδας/Εθνική Στρατηγική για τα δάση. Στα εργαστήρια ενθαρρύνθηκαν οι συμμετέχοντες να υποβάλουν γραπτώς και ηλεκτρονικά τις προτάσεις τους, οι οποίες στη συνέχεια αναρτήθηκαν σε ειδικό δικτυακό τόπο που δημιουργήθηκε για το λόγο αυτό.[754] Τον Ιούλιο 2018, παρουσιάστηκε το πρώτο σχέδιο αναφοράς της ομάδας εργασίας σε συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Προστασίας του Περιβάλλοντος της Βουλής των Ελλήνων.

Ως προς το περιεχόμενο της στρατηγικής, που θα έχει ορίζοντα 20ετίας, δομείται στους εξής άξονες:

- Διακυβέρνηση δασικού τομέα
- Απογραφή και παρακολούθηση
- Έρευνα και καινοτομία
- Οικονομία του δάσους
- Κλιματική αλλαγή
- Προστασία και βελτιστοποίηση οικοσυστημικών λειτουργιών
- Διεθνείς και ευρωπαϊκές πολιτικές

Στη διαδικασία των συμμετοχικών εργαστηρίων συμμετείχαν με κοινούς εκπροσώπους και μέλη των περιβαλλοντικών μη κυβερνητικών οργανώσεων της χώρας, ανάμεσά τους και το WWF Ελλάς, οι

[753] α) Ramsar Convention. (2008). National report on the implementation of the Ramsar Convention on wetlands. Greece. Ανάκτηση από:https://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/pdf/cop10/cop10_nr_greece.pdf β) Convention on Wetlands (Ramsar, Iran, 1971). (2016, 13-17 June). 52nd Meeting of the Standing Committee. Update on the status of Sites of the List of Wetlands of International Importance (SC54-19). Ανάκτηση από: http://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/library/sc52-06_status_ramsar_list_e.pdf.

[754] ΥΠΕΝ. (2018). Προς μία εθνική στρατηγική για τα δάση. Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=950&language=el-GR

οποίες διατύπωσαν τις θέσεις τους και στη συνέχεια απέστειλαν υπόμνημα στο οποίο αποτυπώνονται οι θέσεις τους επί της Εθνικής Στρατηγικής για τα Δάση.[755]

Σύμφωνα με τις περιβαλλοντικές οργανώσεις, η εθνική στρατηγική θα πρέπει να συμπεριλάβει στόχους και μέτρα για όλους τους τύπους δασικών διαπλάσεων και δασικών οικοσυστημάτων, συμπεριλαμβανομένων των φρυγανικών. Τα φρυγανικά οικοσυστήματα φιλοξενούν σημαντική και απειλούμενη βιοποικιλότητα, παρέχουν ποικιλία οικοσυστημικών υπηρεσιών, αποτελούν σημαντικό οικονομικό πόρο (π.χ. παρέχουν ξυλώδη και μη ξυλώδη δασικά προϊόντα, όπως αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά με οικονομική αξία) και ορθώς πλέον περιλαμβάνονται στη δασική νομοθεσία, με το πρόσφατο π.δ. (αρ. 32/2016), σύμφωνα με το οποίο μπορούν με σαφήνεια πια να εξομοιωθούν με τα δασικά. Χρήζουν ειδικής πρόνοιας καθώς, σε πολλές περιοχές της χώρας, ενδεικτικά στον νησιωτικό και παράκτιο χώρο, οι φρυγανικές εκτάσεις αποτελούν τη μόνη ή κύρια μορφή δασικών εκτάσεων. Χρειάζονται αυξημένη προστασία καθώς η πίεση για οικιστική και τουριστική «ανάπτυξη», για δημιουργία παραθεριστικής κατοικίας και διάφορες υποδομές είναι πολύ μεγάλη. Στο υπόμνημα που κατατέθηκε προτείνονται στόχοι, κατευθύνσεις και δράσεις ανά άξονα στρατηγικής, τα οποία κατά προτεραιότητα πρέπει να ενταχθούν στη στρατηγική.

Τον Αύγουστο του 2017 τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση για περίοδο ενός μήνα σχέδιο υπουργικής απόφασης για την εθνική στρατηγική για τα δάση.[756] Από το κείμενο που τέθηκε σε διαβούλευση κατέστη εμφανές ότι ήδη κάποιες από τις προτάσεις που κατατέθηκαν στην προηγούμενη φάση της προετοιμασίας του κειμένου, μεταξύ των οποίων και των περιβαλλοντικών μη κυβερνητικών οργανώσεων, είχαν ήδη ληφθεί υπόψη, ενώ κατατέθηκαν και κάποιες επιπλέον παρατηρήσεις και προτάσεις, π.χ. από τις περιβαλλοντικές οργανώσεις[757] και την Επιτροπή Φύση 2000.[758]

Το θέμα ωστόσο που συγκέντρωσε το μεγαλύτερο ενδιαφέρον στη διαβούλευση ήταν μία και μόνο πρόταση του σχεδίου της στρατηγικής, με την οποία αναγνωρίζεται η θήρα ως εργαλείο περιβαλλοντικής διαχείρισης. Η συγκεκριμένη φράση σχολιάστηκε θετικά από την κυνηγετική κοινότητα, ενώ επικρίθηκε από τους εκπροσώπους της επιστημονικής κοινότητας, την Επιτροπή Φύση 2000 και τις περιβαλλοντικές οργανώσεις. Είναι ιδιαίτερα προβληματικό όταν η πολιτεία δημιουργεί σύγχυση μεταξύ της επιστημονικά τεκμηριωμένης λήψης μέτρων για τη διαχείρισης ενός πληθυσμού με την εποπτεία της πολιτείας και της γενικότερης δραστηριότητας της θήρας που αποτελεί μία από τις πολλές δραστηριότητες και μάλιστα αναψυχής που λαμβάνει χώρο στην ύπαιθρο και στα δασικά οικοσυστήματα. Η συγκεκριμένη φράση αναδεικνύει, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, την προνομιακή αντιμετώπιση των κυνηγών από την πολιτική ηγεσία του ΥΠΕΝ.

Προδιαγραφές δασικών μελετών: Η διαχείριση των δασών και των δασικών οικοσυστημάτων μέχρι σήμερα πραγματοποιείται με διαχειριστικές μελέτες, δασοπονικά σχέδια και πίνακες

---

[755] Αρκτούρος, Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, Καλλιστώ, WWF Ελλάς. (2018 Ιούνιος). Προτάσεις έξι περιβαλλοντικών μη κυβερνητικών οργανώσεων για στόχους, κατευθύνσεις και δράσης ανά άξονα Εθνικής Στρατηγικής Δασών. [Υπόμνημα] Ανάκτηση από http://www.wwf.gr/images/pdfs/2018June19_Apopseis_NGOs_Greek_forest_strategy.pdf

[756] ΥΠΕΝ. (2017). Σχέδιο Στρατηγικής Ανάπτυξης της Δασοπονίας 2018-2038 (Εθνική Στρατηγική για τα Δάση). Ανάκτηση από http://www.opengov.gr/minenv/?p=9523

[757] Αρκτούρος, Αρχέλων, Δίκτυο Μεσόγειος SOS, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Εταιρεία Προστασίας Πρεσπών, Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, Καλλιστώ, Οικολογική Εταιρεία Ανακύκλωσης, ANIMA, MEDASSET και WWF Ελλάς. (2018, Σεπτέμβριος). Συμμετοχή των περιβαλλοντικών οργανώσεων Αρκτούρος, Αρχέλων, Δίκτυο Μεσόγειος SOS, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Εταιρεία Προστασίας Πρεσπών, Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, Καλλιστώ, Οικολογική Εταιρεία Ανακύκλωσης, ANIMA, MEDASSET και WWF Ελλάς στη δημόσια διαβούλευση επί του σχεδίου υ.α. «Σχέδιο Στρατηγικής Ανάπτυξης της Δασοπονίας 2018-2038 (Εθνική Στρατηγική για τα Δάση).» Ανάκτηση από:http://www.wwf.gr/images/pdfs/2018Sept_ForestsStrategy_Consultation_%CE%9DGOs.pdf

[758] Επιτροπή Φύση 2000 (2018, 14 Σεπτεμβρίου). Συμμετοχή στη Δημόσια Διαβούλευση επί του σχεδίου ΥΑ «Σχέδιο Στρατηγικής Ανάπτυξης της Δασοπονίας 2018-2038 (Εθνική Στρατηγική για τα Δάση)». Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=Ntx9WwICAgc%3d&tabid=764&language=el-GR

υλοτομίας, τα οποία συντάσσονται σύμφωνα με προδιαγραφές του 1953 και του 1965. Από το υπουργείο διαφαίνεται διάθεση εκσυγχρονισμού των προδιαγραφών σύνταξης δασικών διαχειριστικών μελετών, καθώς τον Δεκέμβριο του 2016 έθεσε σε δημόσια διαβούλευση[759] πρόταση πλαισίου σύνταξης νέων προδιαγραφών μελετών δασών και δασικών οικοσυστημάτων, στην οποία κατέθεσε τις απόψεις του το WWF Ελλάς[760] και τον Ιανουάριο 2018 σύστησε επταμελή ομάδα εργασίας για την εξέταση προτάσεων που αφορούν τη σύνταξη νέων αυτών προδιαγραφών.

Ένα πρώτο μικρό βήμα προς τον εκσυγχρονισμό των προδιαγραφών έγινε τον Απρίλιο 2018 με την έκδοση υπουργικής απόφασης,[761] η οποία προβλέπει την επικαιροποίηση των εργασιών κατάρτισης των διαχειριστικών μελετών με την αξιοποίηση σύγχρονων τεχνολογιών (γεωχωρικά δεδομένα, δορυφορικές εικόνες, ψηφιακά αρχεία), τη διασύνδεση τους με υφιστάμενους χάρτες και δεδομένα (δασικών χαρτών, χαρτών βλάστησης, διαχειριστικά σχεδία βόσκησης πληροφορίες και τα δεδομένα των περιοχών του Δικτύου Natura 2000), την εισαγωγή ειδικών διαχειριστικών πρακτικών για τον μετριασμό των επιπτώσεων και την προσαρμογή των δασών στην κλιματική αλλαγή, την περιγραφή των οικοσυστημάτων υπηρεσιών του δάσους, όπως αυτές ορίζονται από τη νέα στρατηγικής της ΕΕ για τα δάση και το δασικό τομέα, κ.ά.

Η επανεκκίνηση της διαδικασίας επικαιροποίησης των προδιαγραφών σύνταξης δασικών μελετών είναι πολύ σημαντική, αλλά για την ουσιαστική επικαιροποίηση τους απαιτούνται αρκετές ενέργειες ακόμη ώστε να προωθηθεί ο πολυλειτουργικός ρόλος των δασικών οικοσυστημάτων και η άσκηση αειφορικής δασικής διαχείρισης ως δυναμικό και παραγωγικό κομμάτι του φυσικού περιβάλλοντος της χώρας.

Δασικοί χάρτες και οικιστικές πυκνώσεις

Συνεχίζεται με ταχείς ρυθμούς η διαδικασία ανάρτησης δασικών χαρτών, ενώ στις 21 Δεκεμβρίου 2017 έγινε η μερική κύρωση των δασικών χαρτών για το 31,39% της χώρας. Σύμφωνα με το αναθεωρημένο μνημόνιο η κύρωση των δασικών χαρτών για το 100% της χώρας αναμένεται να ολοκληρωθεί στα μέσα του 2021.

Η ανάρτηση των θεωρημένων δασικών χαρτών ξεκίνησε στις 13 Ιανουαρίου 2017 στις κατά τόπου διευθύνσεις δασών των περιφερειακών ενοτήτων και συγχρόνως μέσω της εφαρμογής της ΕΚΧΑ Α.Ε. στον διαδικτυακό τόπο της εταιρείας. Μέχρι τον Μάιο 2018 είχαν αναρτηθεί δασικοί χάρτες για το 36% της χώρας και είχαν (μερικώς ή ολικώς) κυρωθεί δασικοί χάρτες για το 32%, ενώ μέχρι τον Σεπτέμβριο 2018 αναμένεται να αναρτηθούν χάρτες για το 8% της χώρας.

Μετά την ίδρυση και λειτουργία ειδικού διαδικτυακού τόπου ανάρτησης των δασικών χαρτών (με βάση τα άρθρα 14 έως 24 του ν.3889/2010), η οποία δίνει τη δυνατότητα θέασης του θεωρημένου δασικού χάρτη, υποβολής αντιρρήσεων, υπολογισμού του ειδικού τέλους, εντοπισμού τεμαχίου από αρχείο και υπολογισμού εμβαδού, ακολούθησε τον Φεβρουάριο 2018 η λειτουργία διαδικτυακού τόπου με τους κυρωμένους δασικούς χάρτες.

Η διαδικασία ολοκλήρωσης των δασικών χαρτών, η οποία επιτάσσεται από το Σύνταγμα μαζί με την ύπαρξη δασολογίου, αποτελεί εξαιρετικά θετική εξέλιξη. Ωστόσο, ο καταιγισμός από νομοθετικές

[759] ΥΠΕΝ. (2018, 10 Αυγούστου). Η διαβούλευση στο διαδίκτυο. Δημόσια Διαβούλευση για το «Σχέδιο Στρατηγικής Ανάπτυξης της Δασοπονίας 2018-2038 (Εθνική Στρατηγική για τα Δάση)». Ανάκτηση από: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=232

[760] WWF Ελλάς (2017, Ιανουάριος). Παρατηρήσεις WWF Ελλάς επί της διαβούλευσης οριστικοποίησης σχετικά με την «Πρόταση πλαισίου Σύνταξης νέων Προδιαγραφών Μελετών Δασών & Δασικών Οικοσυστημάτων». Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/images/pdfs/diavouleusi_prodiagrafon_diaheiristikon_meleton.pdf.

[761] Υ.α. 166780/1619/17.4.2018 «Τροποποίηση των «Προσωρινών Πρότυπων Τεχνικών Προδιαγραφών Εργασιών Σύνταξης Δασοπονικών και λοιπών Μελετών Δασών και Δασικών Εκτάσεων»» (Β΄ 1420).

διατάξεις που προώθησε το υπουργείο το 2017 και το 2018[762] δεν επιδεικνύει βούληση για ουσιαστική επίλυση των προβλημάτων που σχετίζονται με την προστασία της δασικής γης και τις αλλαγές στις χρήσεις της, αλλά τείνει να μετατρέψει του δασικούς χάρτες από εργαλείο προστασίας σε μέσο τακτοποίησης της αυθαίρετης δόμησης και των παράνομων χρήσεων γης. Κύριο μέλημα φαίνεται η επιτάχυνση των διαδικασιών και η αποφόρτιση των υπηρεσιών.

Η διαδικασία υποβολής αντιρρήσεων συνεχίζει να λαμβάνει διαρκώς παρατάσεις, παρά την αρχική πρόβλεψη των δύο μηνών ως διάρκειας υποβολής των αντιρρήσεων. Η ολοκλήρωση της διαδικασίας για τους δασικούς χάρτες που είναι σε ανάρτηση αναμένεται ως το τέλος Ιουλίου 2018, ενώ για τις περιοχές της Δυτικής Αττικής, Τρικάλων και Καβάλας (Δ. Νέστου) η προθεσμία είναι μέχρι 18 Οκτωβρίου. Παράταση δόθηκε από το ΥΠΕΝ και για τη δυνατότητα εξαγοράς εκτάσεων δασικού χαρακτήρα για γεωργική καλλιέργεια μέχρι τις 8 Αυγούστου 2020.

Η νεοφανής έννοια των «οικιστικών πυκνώσεων», η οποία εμφανίστηκε στη δασική νομοθεσία για πρώτη φορά το 2016 και αφορά στις οριοθετημένες με ιώδη περιγράμματα δασικές περιοχές που εξαιρούνται από από τη διαδικασία κύρωσης των δασικών χαρτών, έχει εύλογα προκαλέσει προβληματισμό, καθώς επί της ουσίας ανοίγει τον δρόμο των δασικών αποχαρακτηρισμών, ενώ η προστασία των δασών και δασικών εκτάσεων εντός των περιγραμμάτων είναι ανεπαρκής.

Υπουργική απόφαση του 2016[763] ορίζει τα κριτήρια προσδιορισμού του περιγράμματος της οικιστικής πύκνωσης, ενώ νόμος του 2017[764] προσέδωσε μανδύα τυπικού νόμου στις διατάξεις της ίδιας υπουργικής απόφασης, εισήγαγαν την έννοια των «οικιστικών πυκνώσεων», καθόρισαν τα κριτήρια προσδιορισμού τους και όρισαν την υπηρεσία αποτύπωσής τους (τεχνικές υπηρεσίες ΟΤΑ), η οποία αποστέλλει τα περιγράμματά τους στις οικείες διευθύνσεις δασών, προκειμένου να εξαιρεθούν από την ανάρτηση, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 23 του ν. 3889/2010. Σύμφωνα με διάταξη του νόμου, «**[δ]ασικές εκτάσεις εντός των περιοχών των οικιστικών πυκνώσεων συνεχίζουν να υπάγονται στις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας**».[765]

Η εν λόγω υπουργική απόφαση για τις «οικιστικές πυκνώσεις» έχει προσβληθεί με αίτηση ακύρωσης από το WWF Ελλάς και άλλους φορείς ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Τον Ιούλιο 2017, το Ε΄ τμήμα του ΣτΕ έκρινε ότι «άγεται προς ακύρωση» της υπουργικής απόφασης, διότι παραβιάζονται δύο άρθρα του Συντάγματος (άρθ. 43 παρ. 2, και, κατά πλειοψηφία, το άρθ. 24 παρ. 1), και παρέπεμψε την υπόθεση στην Ολομέλεια, όπου και εκκρεμεί.

Πάντως, τα σφάλματα που επισημαίνονται παραπάνω παραδέχθηκε ο Αναπληρωτής Υπουργός Περιβάλλοντος Σωκράτης Φάμελλος, απαντώντας τον Μάρτιο 2018 σε επίκαιρη ερώτηση βουλευτή: *«πέρσι υπέβαλαν οικιστικές πυκνώσεις κάποιοι δήμοι. Να σας πω, λοιπόν, ότι από τις οικιστικές πυκνώσεις που υπέβαλαν, το 18,6% των προτάσεων των δήμων ήταν κάτω από είκοσι πέντε στρέμματα. Άρα δεν εντάσσονται στις προβλέψεις του νόμου. Κατά 12,2% επικαλύπτονται, δηλαδή η μία είναι πάνω στην άλλη. Για να μη σας πω ότι υπάρχουν και περίπου 1% πολύγωνα με συνταγμένες εκτός ελλαδικού χώρου, από λάθη δηλαδή, χώρια του ότι υπάρχει και ένα πολύ μεγάλο*

[762] Βλ. αρθ. 140 και παρ. 4 άρθ. 142 ν. 4483/2017 «Ρυθμίσεις για τον εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου οργάνωσης και λειτουργίας των Δημοτικών Επιχειρήσεων Ύδρευσης Αποχέτευσης (Δ.Ε.Υ.Α.) Ρυθμίσεις σχετικές με την οργάνωση, τη λειτουργία, τα οικονομικά και το προσωπικό των Ο.Τ.Α. Ευρωπαϊκοί Όμιλοι Εδαφικής Συνεργασίας Μητρώο Πολιτών και άλλες διατάξεις» (Α΄107), άρθ. 30 ν.4519/2018 «Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις» (Α' 25)

[763] Υπουργική απόφαση. 34844/11-07-2016 «Κριτήρια προσδιορισμού οικιστικής πύκνωσης άρθρου 23 παρ. 4 Ν. 3889/2010, όπως ισχύει» (ΑΑΠ' 145)

[764] Άρθ. 39 ν. 4489/2017 «Ευρωπαϊκή εντολή έρευνας στις ποινικές υποθέσεις - Εναρμόνιση της νομοθεσίας με την οδηγία 2014/41/ΕΕ και άλλες διατάξεις» (Α' 140).

[765] Άρθ. 39 παρ. 5 ν. 4489/2017 «Ευρωπαϊκή εντολή έρευνας στις ποινικές υποθέσεις - Εναρμόνιση της νομοθεσίας με την οδηγία 2014/41/ΕΕ και άλλες διατάξεις» (Α' 140).

ποσοστό, τα λεγόμενα «χταπόδια», που δεν είναι εκτάσεις, αλλά μια γραμμή που συνδέει κατοικίες και αγροικίες»[766].

Τα παραπάνω δεν εξασφαλίζουν ότι οι δασικοί χάρτες θα πληρούν τα εχέγγυα της ορθής, ακριβούς και αξιόπιστης αποτύπωσης των ορίων και της φύσης των δασικών περιοχών, προϋποθέσεις απαραίτητες για τη σύνταξη του δασολογίου (ΣτΕ 805-808/2016, 4846/2012, 2818/1997).

Τον Δεκέμβριο 2017 ο υπουργός ΠΕΝ συγκρότησε 15μελή ομάδα εργασίας[767] με έργο το σχέδιο νομοθετικής ρύθμισης για την περιβαλλοντική διαχείριση των περιοχών οικιστικών πυκνώσεων που περικλείονται εντός ιώδους περιγράμματος σύμφωνα με τις παρ. 4, 5 και 6 του άρθρου 23 του ν. 3889/2010, όπως ισχύει (Α΄182) με προθεσμία ολοκλήρωσης εργασιών μέχρι τον Απρίλιο 2018. Τον Ιούνιο[768] η προθεσμία για την ολοκλήρωση του τελικού κείμενου ρυθμίσεων παρατάθηκε μέχρι τέλη Αυγούστου 2018. Μέχρι στιγμής (Οκτώβριος 2018) δεν έχει ακόμα ανακοινωθεί το τελικό αποτέλεσμα των εργασιών της ομάδας.

Δασικές πυρκαγιές

Η αντιπυρική περίοδος του 2017 χαρακτηρίστηκε από 26 μέρες με κατηγορία κινδύνου «πολύ υψηλό» (βαθμός 4 σε πενταβάθμια κλίμακα), καθώς παρατηρήθηκαν υψηλές θερμοκρασίες και παρατεταμένη ανομβρία. Παρά όμως την αυξημένη επικινδυνότητα σύμφωνα με τα στοιχεία του Πυροσβεστικού Σώματος στην Ελλάδα κάηκαν 216.960 στρ. δασικών εκτάσεων ως αποτέλεσμα 9.656 αγροτοδασικών πυρκαγιών.[769] Ο αριθμός των καμένων εκτάσεων βρίσκεται κάτω από το μισό του ετήσιου μέσου όρου που για την τελευταία δεκαετία ανέρχεται σε 510.705 στρ.

Το ανησυχητικό στοιχείο για το 2017 ήταν οι πυρκαγιές σε άλλες μεσογειακές αλλά και βαλκανικές χώρες όπως το Μαυροβούνιο και η Κροατία, που δείχνουν ότι πρόβλημα των δασικών πυρκαγιών πρέπει να αντιμετωπιστεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

ΚΑΜΜΕΝΕΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ		
Χώρα	**Σύνολο (στρ.) ως 24/10/2017**	**Ετήσιος μέσος όρος 2008-2016 (στρ.)**
Βοσνία –Ερζεγοβίνη	971.076	162.660
Κροατία	808.356	78.830
Μαυροβούνιο	619.572	86.600
Τουρκία	561.000	287.930
Αλβανία	506.004	170.450
Ρουμανία	351.516	15.610
ΠΓΔΜ	305.688	88.540
Σερβία	97.500	16.550

[766] Δασαρχείο. (2018, 26 Μαρτίου). Σοβαρά ελλείμματα, λάθη και καθυστερήσεις στις οικιστικές πυκνώσεις. Ανάκτηση από:https://dasarxeio.com/2018/03/26/54277/

[767] Υ.α. ΥΠΕΝ/ΔΔΥ/32698/385/15-12-2017 «Συγκρότηση Ομάδας Εργασίας με έργο το σχέδιο νομοθετικής ρύθμισης για την περιβαλλοντική διαχείριση των περιοχών οικιστικών πυκνώσεων» (ΑΔΑ: ΨΨΥ24653Π8-5ΟΩ).

[768] Υ.α. ΥΠΕΝ/ΔΔΥ/39324/5933 «Ολοκλήρωση του έργου που ανατέθηκε στην ομάδα εργασίας που συγκροτήθηκε με την υπ' αρ.πρωτ.: ΥΠΕΝ/ΔΔΥ/32698/385/15-12-2017 απόφαση «Συγκρότηση Ομάδας Εργασίας με έργο το σχέδιο νομοθετικής ρύθμισης για την περιβαλλοντική διαχείριση των περιοχών Οικιστικών πυκνώσεων» (ΑΔΑ ΨΨΥ24653Π8-5ΟΩ)» (ΑΔΑ: ΩΜΓ34562Π8-Γ55).

[769] Πυροσβεστικό Σώμα. (2017). Ανοιχτά δεδομένα/σύνολα δεδομένων. Δασικές πυρκαγιές 2017 (αρχείο excel). Ανάκτηση από:https://www.fireservice.gr/el_GR/synola-dedomenon

Βουλγαρία	65.328	58.710
Κόσοβο	48.180	10.950

Πηγή: European Forest Fire Information System, EFFIS

Για την αντιπυρική περίοδο 2018, καταμετρήθηκαν περίπου 126.000 στρ. καμμένων εκτάσεων (). Παρότι οι καμένες εκτάσεις βρίσκονται πολύ κάτω του μέσου όρου της δεκαετίας, η τρέχουσα αντιπυρική περίοδος σημαδεύτηκε από την ιστορικών διαστάσεων πυρκαγιά στον Νέα Βουτζά-Μάτι λόγω του μεγάλου αριθμού νεκρών πολιτών αλλά και του τρόπου με τον οποίο εξελίχθηκε η πυρκαγιά (μεγάλη ένταση και ραγδαία εξάπλωση σε μικρό χρονικό διάστημα). Η πιο πολύνεκρη δασική πυρκαγιά στην ιστορία του ελληνικού κράτους κατέδειξε με τον πιο εμφανή τρόπο τις αδυναμίες στον μηχανισμό δασοπυροπροστασίας και ειδικά στα θέματα πρόληψης, έγκυρης και έγκαιρης ενημέρωσης του πληθυσμού. Οι υπόλοιπες πυρκαγιές σε Εύβοια, Κυκλάδες, Γεράνεια όρη, Χανιά, Κορινθία, Σάμο ακόμα και σε μια αντιπυρική περίοδο που οι καιρικές συνθήκες είναι ευνοϊκές για τη μη εκδήλωση πυρκαγιών (έντονες βροχοπτώσεις ως τα τέλη Ιουνίου), έδειξαν ότι η πρόληψη των πυρκαγιών και η αποτελεσματική διαχείριση της δασικής γης είναι άκρως απαραίτητα μέτρα για την αποφυγή παρόμοιων καταστροφών στο μέλλον.

Στα παραπάνω πρέπει να σημειώσουμε ακόμα ένα παράγοντα. Η κλιματική αλλαγή πλέον επηρεάζει καθοριστικά τόσο την ένταση, όσο και τις επιπτώσεις των δασικών πυρκαγιών σε παγκόσμιο επίπεδο και οφείλουμε να προσαρμοστούμε στη νέα πραγματικότητα. Τα επιστημονικά δεδομένα είναι γνωστά εδώ και χρόνια. Πιο συγκεκριμένα, η Μεσόγειος, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, απειλούνται με μία αύξηση των ακραίων πυρκαγιών από 20% έως και 50%, μέσα στις επόμενες δεκαετίες.[770] Οι πρόσφατες πυρκαγιές στη Σουηδία και τη Ρωσία, χώρες που παραδοσιακά δεν αντιμετώπιζαν προβλήματα δασικών πυρκαγιών, είναι ένας αδιάψευστος μάρτυρας. Είναι σαφές ότι ο μηχανισμός δασοπυροπροστασίας θα πρέπει να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα. Σκοπός είναι πάντα η μείωση των περιστατικών κυρίως μέσω στοχευμένης ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης ή κατασταλτικών μέτρων αλλά και η έκταση και η δριμύτητα τους που μπορεί να μειωθεί σημαντικά με την έγκαιρη λήψη προληπτικών μέτρων σε νομοθετικό και τεχνικό επίπεδο.

Το σύστημα δασοπυροπροστασίας της χώρας έχει διδαχθεί λίγα από τα λάθη του παρελθόντος αλλά και του παρόντος. Ο χαρακτήρας του παραμένει κατασταλτικός παρότι έχει αποδειχθεί διεθνώς ότι η πρόληψη είναι πιο σημαντική και οικονομικά αποδοτικότερη από την καταστολή. Μια σειρά από απαραίτητα νομοθετικά μέτρα, όπως για παράδειγμα οι δασικοί χάρτες και η θέσπιση συγκεκριμένης εθνικής δασικής πολιτικής θα μείωναν δραστικά την εμφάνιση δασικών πυρκαγιών από πρόθεση. Παρότι και οι δύο παραπάνω θεματικές βρίσκονται σε εξέλιξη, προχωρούν με αργούς ρυθμούς και πολλά διαδικαστικά προβλήματα.

Σύμφωνα με πάγιες θέσεις του WWF Ελλάς, απαραίτητες θεσμικές βελτιώσεις είναι οι εξής:

- Θεσμοθέτηση της συνεργασίας των δασικών υπηρεσιών με το Πυροσβεστικό Σώμα για το καλύτερο μεταξύ τους συντονισμό ώστε να γίνει πιο αποτελεσματικό έργο στην καταστολή αλλά και την πρόληψη, προβλέφθηκε στο άρθρο 100 του ν. 4249/2014.[771] Παρότι όμως έχουν περάσει τέσσερα χρόνια από την ψήφιση του νόμου αυτού, δεν έχει ακόμα υπογραφεί η σχετική κ.υ.α. των αρμόδιων για το περιβάλλον ή τη δημόσια τάξη και προστασία του πολίτη υπουργών, με την οποία θα καθορίζονταν οι διαδικασίες και ο τρόπος συνεργασίας σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο. Αυτό δημιουργεί λειτουργικά κενά σε προληπτικό και επιχειρησιακό επίπεδο μεταξύ της υπηρεσίας που διαχειρίζεται τη δασική γη, γνωρίζει το φυσικό χώρο και έχει

[770] Bowman, D., M.J.S. et al. (2017, February 6). Human exposure and sensitivity to globally extreme wildfire events. Nature Ecology & Evolution 1, 0058(2017). DOI: 10.1038/s41559-016-0058 .

[771] Ν. 4249/2014 «Αναδιοργάνωση της Ελληνικής Αστυνομίας, του Πυροσβεστικού Σώματος και της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας, αναβάθμιση Υπηρεσιών του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και ρύθμιση λοιπών θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και άλλες διατάξεις» (Α΄ 73).

ως αρμοδιότητα την πρόληψη στο πεδίο, και της υπηρεσίας που καλείται να εκπληρώσει καθήκοντα καταστολής των πυρκαγιών.

- Η διαχείριση της καύσιμης ύλης σε δάση και δασικές εκτάσεις είναι κρίσιμος παράγοντας πρόληψης. Παρόλα αυτά, δεν υπάρχει κανένα σχετικό σχέδιο σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο. Είναι άμεση και επιτακτική η ανάγκη για την εφαρμογή του άρθρου 60 του ν. 4280/2014 που προβλέπει τη σύνταξη ολοκληρωμένου Εθνικού Σχεδίου Στρατηγικής Ανάπτυξης της Δασοπονίας. Σίγουρα δεν πρόκειται έτσι να λυθεί αυτό το κρίσιμο ζήτημα αλλά θα τεθούν οι βάσεις για την ενεργοποίηση του μηχανισμού και τον περαιτέρω σχεδιασμό. Στο πλαίσιο αυτό η κατάρτιση της Εθνικής Στρατηγικής για τα Δάση που βρίσκεται υπό διαμόρφωση είναι ένα θετικό βήμα.
- Τέσσερα χρόνια έχουν περάσει από τη θέσπιση του ν. 4249/2014 και ακόμα δεν έχουν γίνει οι απαραίτητες ενέργειες για την αναμόρφωση του συστήματος πολιτικής προστασίας και την πλήρη επιχειρησιακή αξιοποίηση χιλιάδων εθελοντών δασοπυροσβεστών. Ακόμα εκκρεμούν ο νέος οργανισμός της ΓΓΠΠ και η έκδοση τουλάχιστον έξι αποφάσεων του Γενικού Γραμματέα Πολιτικής Προστασίας (μεταξύ αυτών και της ίδρυσης Εθνικής Σχολής Πολιτικής Προστασίας για εκπαίδευση εθελοντών αλλά και στελεχών της Πολιτικής Προστασίας σε όλα τα επίπεδα της διοίκησης) που κρατάνε ουσιαστικά ανενεργό το σύστημα αξιοποίησης των εθελοντών.

Σε μερικές περιπτώσεις απλές νομοθετικές πρωτοβουλίες που θα μπορούσαν να υλοποιηθούν με μια τροπολογία και να λύσουν καίρια προβλήματα δεν λαμβάνονται από κανέναν αρμόδιο φορέα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το νομοθετικό κενό σχετικά με τον χειρισμό κρατικών πυροσβεστικών οχημάτων με πινακίδες Μ.Ε. (μηχάνημα έργου) των ΟΤΑ από εθελοντές και η διαφορετική ερμηνεία του από διαφορετικές κρατικές υπηρεσίες. Επίσης, αποκεντρωμένες διοικήσεις εκδίδουν άδειες κατ΄εξαίρεση χειρισμού οχημάτων Μ.Ε. από εθελοντές, ενώ άλλες αρνούνται με το σκεπτικό ότι τα οχήματα Μ.Ε. δεν εντάσσονται στα κρατικά οχήματα και ότι υπάρχει νομοθετικό κενό.

Κάθε έτος και σχεδόν ένα μήνα πριν την έναρξη της αντιπυρικής περιόδου, η Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας αποστέλλει σχετική εγκύκλιο για τον σχεδιασμό δράσεων αντιμετώπισης δασικών πυρκαγιών. Η εγκύκλιος αναλύει τις νομικές υποχρεώσεις και τις δράσεις που πρέπει να αναλάβει κάθε φορέας που εμπλέκεται με το θέμα. Η εμπειρία αποδεικνύει ότι η εφαρμογή της εγκυκλίου είναι ελλιπής, λόγω της αδυναμίας και κυρίως της απροθυμίας εκτέλεσης δράσεων και του ελλιπούς ελέγχου εκτέλεσης τους από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Έτσι, η εγκύκλιος καταλήγει να είναι ένα έγγραφο καθαρά διεκπεραιωτικού χαρακτήρα και όχι οδηγός εφαρμογής. Αν οι δράσεις που περιγράφονται στην εγκύκλιο εκτελούνταν έγκαιρα, είναι σίγουρο ότι το σύστημα δασοπροστασίας θα είχε βελτιωθεί αισθητά σε προληπτικό επίπεδο.

Επιπλέον, συνεχίζεται η υποχρηματοδότηση για έργα πρόληψης (συντηρήσεις δασικού οδικού δικτύου και υποδομών πυροπροστασίας, καθαρισμούς καύσιμης ύλης) που καλούνται να εκτελέσουν οι ήδη υποστελεχομένες δασικές υπηρεσίες. Παρά την αύξηση πόρων για τα ετήσια προγράμματα δασοπροστασίας, που κατευθύνονται σε υπερωρίες και έξοδα κίνησης των δασικών υπαλλήλων, ο προϋπολογισμός για δασικά έργα είναι ιδιαίτερα χαμηλός. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι τοπικές δασικές υπηρεσίες ζητούν περίπου 15,5 εκατ. ευρώ το χρόνο για δασικά έργα. Από αυτά αποδίδονται σχεδόν μόνο το 10%, ποσοστό που δεν μπορεί να φθάσει ούτε κατά προσέγγιση τις αιτούμενες, από τις δασικές υπηρεσίες, ανάγκες.[772] Αντιθέτως για το 2018 το ΥΠΕΝ επέλεξε την υλοποίηση προγράμματος κοινωφελούς εργασίας για τη δασοπροστασία ύψους 33 εκατ. ευρώ με αμφίβολα αποτελέσματα. Για παράδειγμα, οι προσλήψεις μέσω του προγράμματος δεν είχαν ολοκληρωθεί εντός του Ιουλίου 2018, αλλά ακόμα και αν ολοκληρώνονταν θα έπρεπε αυτά τα στελέχη να

[772] Απόφαση προϊσταμένου Γενικής Διεύθυνσης Δασών και Δασικού Περιβάλλοντος 169429/1647/24-4-2018 «Έγκριση διάθεσης πίστωσης - χρηματοδότηση των Δασικών Υπηρεσιών των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων για την υλοποίηση έργων και εργασιών «αντιπυρικής προστασίας και οδοποιίας» που περιλαμβάνονται στα εγκεκριμένα «Προγράμματα δασικών δραστηριοτήτων για χρηματοδότηση από τον Ειδικό Φορέα Δασών του ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ έτους 2018» από πιστώσεις του Ειδικού Φορέα Δασών του Πράσινου Ταμείου έτους 2018» (ΑΔΑ: 6ΙΙ74653Π8-ΥΔΕ).

εκπαιδευτούν επαρκώς ώστε να αναλάβουν καθήκοντα. Και αυτό γιατί τα κριτήρια επιλογής δεν περιλαμβάνουν κανένα τυπικό ή ουσιαστικό προσόν (π.χ. σχετικό δίπλωμα ή πτυχίο, αποδεδειγμένη εθελοντική ή επαγγελματική εμπειρία) σχετικό με το αντικείμενο.

Οι δήμοι και οι σύνδεσμοι δήμων λαμβάνουν κάθε χρόνο επιχορήγηση από τους κεντρικούς αυτοτελείς πόρους του Υπουργείου Εσωτερικών για την κάλυψη δράσεων πυροπροστασίας.[773] Οι πόροι αυτοί διατίθενται χωρίς ουσιαστική αξιολόγηση, και δεν συνδυάζονται με τις πιθανές προβλέψεις των σχεδίων πυροπροστασίας που οφείλουν να έχουν οι δήμοι. Επίσης, δεν διατίθενται βάσει αιτημάτων για συγκεκριμένες, μετρήσιμες και ελεγχόμενες παρεμβάσεις. Με άλλα λόγια, η διανομή, δεν γίνεται βάσει του σχετικού (αν υπάρχει) προγραμματισμού δράσεων αντιπυρικής προστασίας ή ενός σχεδίου πρόληψης δασικών πυρκαγιών αλλά με κριτήρια όπως ο πληθυσμός ή η έκταση του δήμου. Ο τρόπος διάθεσης και ελέγχου της αξιοποίησής τους υποσκάπτει σοβαρά την αποτελεσματική χρήση τους για δασοπροστασία. Είναι σίγουρο ότι για τα παραπάνω πρέπει να υπάρξει ένα νέο θεσμικό πλαίσιο που θα θέτει σοβαρά και ελέγξιμα κριτήρια συνδεδεμένα με τον αντιπυρικό σχεδιασμό.

Οι παραπάνω οικονομικές ενισχύσεις προς τη δασική υπηρεσία και τους ΟΤΑ παρουσιάζουν μια ακόμα στρέβλωση που αφορά την καθυστερημένη απόδοση τους. Παρότι είναι μια ετήσια διαδικασία, λόγω γραφειοκρατικών διαδικασιών η απόδοση των χρημάτων καθυστερεί και αντίστοιχα καθυστερούν και οι διαδικασίες προκηρύξεων, αναδοχής και εκτέλεσης των απαραίτητων έργων. Συνεπώς, δεν είναι σπάνιο οι απαραίτητες ενέργειες για την αξιοποίηση τους να γίνονται αφού έχει περάσει ένα μεγάλο χρονικό διάστημα εντός της αντιπυρικής περιόδου. Για το 2018 η σχετική απόφαση για τους ΟΤΑ εκδόθηκε 25 ημέρες (5 Απριλίου 2018) πριν την επίσημη έναρξη της αντιπυρικής περιόδου ενώ για τις δασικές υπηρεσίες μόλις έξι ημέρες (24 Απριλίου) πριν την επίσημη έναρξη της αντιπυρικής περιόδου. Το μόνο θετικό είναι ότι στην απόφαση για τους ΟΤΑ αναφέρεται ότι σε περίπτωση αδυναμίας απορρόφησης για την τρέχουσα αντιπυρική περίοδο μπορεί να υπάρξει αξιοποίηση των κονδυλίων για την επόμενη. Πρόβλεψη που δεν υπάρχει για τους πόρους που διατίθενται για τις δασικές υπηρεσίες.

Νομικές αντιδράσεις μετά την πυρκαγιά της 23ης Ιουλίου 2018: Την ώρα που γράφονται οι γραμμές αυτές (Αύγουστος 2018), δεν είναι γνωστά ούτε τα αίτια, ούτε όλες οι επιπτώσεις από την πυρκαγιά της 23ης Ιουλίου 2018 στον Νέο Βουτζά και το Μάτι Ανατολικής Αττικής. Ωστόσο, από τις πρώτες στιγμές είναι σαφές ότι οι οικιστικές συνθήκες στην περιοχή,[774] και ιδίως η αδυναμία εύκολης πρόσβασης στην ακτή, εμπόδισαν τη διαφυγή των κατοίκων και συνέβαλαν στον μεγάλο αριθμό των τραυματισμών και των θανάτων.[775]

Τα γεγονότα αυτά υπενθύμισαν με τραγικό τρόπο ότι η παράκτια ζώνη αποτελεί «πράσινη υποδομή», με πολλαπλή συμβολή, μεταξύ άλλων και στην πολιτική προστασία. Σύμφωνα με ανακοίνωση του ΤΕΕ, οι δηλώσεις αυθαιρέτων στην πυρόπληκτη περιοχή είναι κατηγορίας 5 (156 από 327, 48%),[776] χωρίς οικοδομική άδεια (52%) και αφορούν εκτός σχεδίου δόμηση (93%).[777] Είναι αυτονόητο ότι ο απολογισμός αυτός αφορά αυθαίρετα που έχουν υπαχθεί στις διαδοχικές ρυθμίσεις τακτοποίησης, και η οποιαδήποτε μεταγενέστερη ανασυγκρότηση της περιοχής οφείλει να τα θεωρήσει ως νομίμως υφιστάμενα. Ο αριθμός των «νέων» αυθαιρέτων, και των αυθαιρέτων που εμπίπτουν σε απαγορεύσεις υπαγωγής δεν είναι, τη στιγμή αυτή, γνωστός, όπως και δεν είναι

[773] Υ.α. 10427/2017 «Κατανομή ποσού ύψους 16.910.000,00 € από τους Κεντρικούς Αυτοτελείς Πόρους έτους 2018 σε Δήμους της Χώρας, για την κάλυψη δράσεων πυροπροστασίας» (ΑΔΑ: 6ΖΜ9465ΧΘ7-8ΡΖ).
[774] Tsilimigkas, G. et al. (29.1.2018). Unregulated urban sprawl and spatial distribution of fire events: evidence from Greece. Environmental Hazards 17(5), 436-455. DOI: 10.1080/17477891.2018.1430554 .
[775] Lekkas, E. et al. (7.2018). The July 2018 Attica (Central Greece) Wildfires – Scientific Report (Version 1.0). Newsletter of Environmental, Disaster and Crisis Management Strategies 8. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2Kn6oN4
[776] Για την κατηγορία 5, βλ. άρθ. 96 παρ. ε) ν. 4495/2017 (Α΄ 167).
[777] ΤΕΕ. (27.7.2018). Αριθμητικά δεδομένα και στατιστικά στοιχεία δηλώσεων αυθαίρετης δόμησης στην πυρόπληκτη περιοχή Μάτι Ανατολικής Αττικής. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2O6Papi

γνωστό ποιες άλλες περιοχές της Αττικής παρουσιάζουν ανάλογο πρόβλημα. Η περιοχή επίσης χαρακτηρίζεται από έντονο κίνδυνο παράκτιας διάβρωσης.[778] Αναπόφευκτα, η πυρκαγιά δημιούργησε την ανάγκη παρακολούθησης της ποιότητας του ατμοσφαιρικού αέρα, του πόσιμου νερού και των θαλάσσιων υδάτων, όπως και διαχείρισης αποβλήτων (μεταξύ άλλων, και επικίνδυνων), αλλά κατά το ΥΠΕΝ δεν παρατηρήθηκαν προβλήματα.[779]

Οι δύο νομικές ρυθμίσεις που μπήκαν στο επίκεντρο της προσοχής είναι το καθεστώς της παραλιακής ζώνης στην περιοχή, και των περιφράξεων των ακτών στις εκτός σχεδίου περιοχές. Στο Μάτι, η παραλιακή ζώνη εμπίπτει στην κατηγορία Θ1 του από 6.3.2003 προεδρικού διατάγματος για τη θέσπιση ΖΟΕ Αττικής.[780] Με αυτό το διάταγμα, είχε γίνει δεκτή η πρόταση του δήμου Ραφήνας για χαρακτηρισμό όλης της παραλιακής ζώνης ως ζώνης αναψυχής, ενώ είχε ληφθεί υπόψη και η παρατήρηση του Οργανισμού Ρυθμιστικού Σχεδίου και Περιβάλλοντος Αττικής ότι «*δεν υπάρχουν πολλά περιθώρια για την αποδοχή νέων αιτημάτων που αφορούν την περαιτέρω αστικοποίηση της περιοχής και ότι ο κύριος στόχος των ρυθμίσεων της ΖΟΕ πρέπει να είναι η προστασία των φυσικών πόρων της περιοχής και η διαφύλαξη της οικολογικής ισορροπίας για τη βιώσιμη ανάπτυξή της*».[781]

Σε υπόθεση που αφορούσε ακίνητο της περιοχής, το ΣτΕ είχε παρατηρήσει ότι «*η αρχή της προστατευόμενης εμπιστοσύνης... δεν επιβάλλει πάντως τη διαιώνιση των ισχυουσών σε δεδομένη χρονική στιγμή τυχόν ευνοϊκών ρυθμίσεων για το καθεστώς των εκτός σχεδίου περιοχών, ούτε, κατά μείζονα λόγο, τη διατήρηση και νομιμοποίηση εν τοις πράγμασι οικιστικών συνόλων... Αντίθετη εκδοχή θα αναιρούσε την υποχρέωση του νομοθέτη να ρυθμίζει τα σχετικά ζητήματα κατ' εκτίμηση των επιταγών του δημοσίου συμφέροντος, όπως διαμορφώνονται από τις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες, και να εκπληρώνει, με τον τρόπο αυτό, την κατά το Σύνταγμα επιταγή για προστασία του περιβάλλοντος και για εξασφάλιση των καλυτέρων δυνατών όρων διαβιώσεως. Εν προκειμένω, η ανέγερση στο απώτερο παρελθόν οικοδομής σε ακίνητα κείμενα εκτός σχεδίου πόλεως δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι δημιούργησε εμπιστοσύνη άξια προστασίας, κωλύουσα τον καθορισμό της επίμαχης ζώνης προστασίας της ακτής το έτος 2003*».[782]

Ομοίως, η απαγόρευση των περιφράξεων σε ζώνη πλάτους 500 μέτρων από την ακτή σε εκτός σχεδίου περιοχές θεσπίστηκε το 1983.[783] Όπως έχει κριθεί παλαιότερα, η διάταξη είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα.[784] Φυσικά, και με βάση το αστικό δίκαιο, η κοινοχρησία προϋποθέτει ότι ο αιγιαλός και η παραλία είναι πράγματα προσπελάσιμα από τον καθένα, βάσει της αρχής της ισότητας:[785] πλέον, η «*παροχή ελευθερίας πρόσβασης του κοινού στη θάλασσα και κατά μήκος της ακτής*» είναι

---

[778] Πρβλ. τα χαρτογραφικά στοιχεία που παρατίθενται στο: WWF. (2018). Οικοσκόπιο (ιστοσελίδα). Ανάκτηση από: https://bit.ly/2vCIPKM

[779] ΥΠΕΝ. (2018, 28 Αυγούστου). Κοινό Δελτίο Τύπου των Υπουργείων Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Παιδείας (Τομέας Έρευνας και Καινοτομίας) και Υγείας σχετικά με πρόσφατα δημοσιεύματα (Δελτίο Τύπου). Ανάκτηση από: https://bit.ly/2NcTh6n

[780] Άρθ. 2 στοιχείο ΧΙΙ π.δ./τος της 20.2/6.3.2003 «Καθορισμός χρήσεων γης και όρων και περιορισμών δόμησης στην εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών προ του έτους 1923 ευρύτερη περιοχή Μεσογείων (Ν. Αττικής)» (Δ΄ 199).

[781] ΣτΕ (Ε΄ τμ.) 5492/2012, σκ. 4η.

[782] ΣτΕ (Ε΄ τμ.) 5492/2012, σκ. 13η. Για διάφορες πτυχές του ίδιου π.δ., και ιδίως τις ζώνες περιορισμού της δόμησης, πρβλ. επίσης από την πρόσφατη νομολογία ΣτΕ (Ε΄ τμ.) 1018/2013, 2650/2013,4534/2013, 640/2015, 384/2018· ΣτΕ (Ε΄/7μ.) 3179-3181/2009, 5488-90/2012, 4294/2015. Γενικά για τους εν τοις πράγμασι οικισμούς ή οικιστικά σύνολα που έχουν δημιουργηθεί με το καθεστώς της εκτός σχεδίου δόμησης, πρβλ. επίσης ΣτΕ (Ε΄ τμ.) 640/2015 σκ. 10η , 1856/2016 σκ. 6η, 1025/2017 σκ. 19η έως 23η, 3535/2017 σκ. 14η · ΣτΕ (Ε΄/7μ.) 4046/2015 σκ. 15η, 1242/2016 σκ. 7η, 2136-7/2016 σκ. 9η.

[783] Άρθ. 23 ν. 1337/1983 (Α΄33). Βλ., επίσης, π.δ. 236/1984 «Για τις περιφράξεις γηπέδων μέσα σε ζώνη πλάτους 500 μέτρων από την ακτή ή την όχθη δημοσίων λιμνών σύμφωνα με το άρθρο 23 παρ. 1 του Ν. 1337/83» (Α΄ 95)· υ.α. 44353/1812/1983 «Διαδικασία κατεδάφισης περιφράξεων που εμποδίζουν την πρόσβαση προς τις ακτές» (Β΄466). Από τη νομολογία, ΣτΕ (Ε.Α.) 122/2018. Από την παλαιότερη νομολογία, ΣτΕ (Δ΄ τμ.) 3682/1986, 4609/1986, 121/1987, 216/1996, 903/1996, 4617/1996, 822/2001 · ΣτΕ (Ε΄ τμ.) 162/2000, 3951/2002, 2598/2005.

[784] ΣτΕ (Ολ.) 3521-2/1992.

[785] Λασκαρίδης, Ε. στο συλλογικό έργο: Α. Γεωργιάδης (επιμ.). (2013). Σύντομη ερμηνεία του Αστικού Κώδικα. Τόμος ΙΙ / άρθρα 947-2035 (Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα).

απαίτηση που απορρέει και από το Πρωτόκολλο Ολοκληρωμένης Διαχείρισης των παρακτίων ζωνών της Μεσογείου.[786]

Είναι χαρακτηριστικό παλαιότερο πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη, σύμφωνα με το οποίο η αρμόδια τότε Αποκεντρωμένη Διοίκηση (στην περίπτωση εκείνη, Μακεδονίας Θράκης) διαμαρτύρεται ότι «*δεν δύναται με την υφιστάμενη στελέχωση να ανταπεξέλθει στις ήδη υπάρχουσες υποχρεώσεις της και αδυνατεί να ανταποκριθεί στην πρόσθετη αρμοδιότητα της εκτέλεσης αποφάσεων κατεδάφισης των Δήμων, επισημαίνει την παντελή έλλειψη εξειδικευμένου και κατάλληλων ειδικοτήτων προσωπικού και παραθέτει τις ενέργειες στις οποίες έχει προβεί, ήτοι: α) ζήτησε νομοθετική ρύθμιση ... β) αιτήθηκε τη σύσταση ειδικού γραφείου κατεδαφίσεων, γ) ζήτησε ...την έγκριση πίστωσης ...η οποία δεν είχε μέχρι τότε διατεθεί, δ) ζήτησε με ... έγγραφο της προς το Πολεοδομικό Γραφείο ... να εντάξει τις αυθαίρετες κατασκευές στους Πίνακες Αυθαιρέτων και ε) ... ζήτησε από το Πολεοδομικό Γραφείο ...να εντάξει τις αυθαίρετες κατασκευές στους καταλόγους επισημαίνοντας το θέμα της ιεράρχησης με την οποία θα εκτελούνται οι κατεδαφίσεις*».[787]

Ρυθμίσεις που ψηφίστηκαν τον Αύγουστο 2018 αντιμετωπίζουν κάποιες από τις παθογένειες αυτές. Ειδικότερα, οι παραπάνω περιφράξεις στις ακτές είναι μία από τις περιπτώσεις για τις οποίες παρέχεται η δυνατότητα έκδοσης πράξης κατεδάφισης με κοινή υπουργική απόφαση, κατόπιν σύνταξης έκθεσης αυτοψίας των επιθεωρητών δόμησης.[788] Για την αντιμετώπιση της υποχρηματοδότησης, προβλέπεται η διάθεση πόρων από το Πράσινο Ταμείο, κατά παρέκκλιση του ορίου του 2.5% που ισχύει για τη διάρκεια του Μεσοπρόθεσμου,[789] και με τελικό καταλογισμό στον υπόχρεο· για την αντιμετώπιση της υποστελέχωσης, κινητοποιούνται οι επιθεωρητές δόμησης.[790]

Για το κρίσιμο στάδιο της υλοποίησης, η ρύθμιση δεν εισάγει κάτι νέο, καθώς «[η] εκτέλεση των πράξεων κατεδάφισης θα γίνει από την Α.Δ.»:[791] ωστόσο, η δυνατότητα απευθείας ανάθεσης και επέκτασης των συμβάσεων μπορεί να αποδειχθεί σημαντική. Παράλληλα, το Τμήμα Επιθεώρησης Δόμησης και Κατεδαφίσεων της Ειδικής Γραμματείας Σώματος Επιθεωρητών και Ελεγκτών του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας μπορεί να εκτελεί τις κατεδαφίσεις αυτές, ενώ οι περιφράξεις στις ακτές μπορούν επίσης να αφαιρούνται και από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών, κατόπιν διαβίβασής τους από τον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας και με σύμφωνη γνώμη του Υπουργού Υποδομών και Μεταφορών.[792] Παρόμοια δυνατότητα παρέχεται και για ρέματα που βρίσκονται εντός Ζωνών Δυνητικά Υψηλού Κινδύνου Πλημμύρας (ΖΔΥΚΠ).[793] Η ρύθμιση έχει χαρακτήρα ιεράρχησης προτεραιοτήτων, αν και είναι απορίας άξιο γιατί η ιεράρχηση αυτή, που είναι εσωτερικό θέμα της διοίκησης, πήρε τουλάχιστον 6

[786] Άρθ. 8 παρ. 3 δ) Πρωτοκόλλου για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση των Παράκτιων Ζωνών της Μεσογείου (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L34/19 της 4.2.2009).

[787] Συνήγορος του Πολίτη. (3.2013). Πόρισμα: Αυθαίρετες περιφράξεις και αδυναμία πρόσβασης στον αιγιαλό στη Χαλκιδική. Ανάκτηση από https://bit.ly/2vhsDz4

[788] Άρθ. 52 παρ. 1 περ. α) ν. 4559/2018 (Α΄142).

[789] Άρθ. 3 παρ. 4 ν. 3889/2010, όπως προστέθηκε με το άρθ. 39 παρ. 6 (β) ν. 4024/2011 (Α΄ 226), και τροποποιήθηκε (με ισχύ από 19.11.2012) με το άρθ. 32 παρ. 16 και 49 παρ. 3 ν. 4111/2013 (Α΄ 18).

[790] Άρθ. 52 παρ. 5 και παρ. 6 ν. 4559/2018 (Α΄142). Πρβλ. και άρθ. πρώτο, παρ. 1 β) της Π.Ν.Π. της 10.8.2018 «Επείγοντα μέτρα για την εκτέλεση πράξεων κατεδάφισης και την αποκατάσταση ζημιών από τις πυρκαγιές της 23ης και 24ης Ιουλίου 2018» (Α΄ 149).

[791] Άρθ. 52 παρ. 3 , σύμφωνα με το οποίο «η εκτέλεση των πράξεων κατεδάφισης της παραγράφου 1 γίνεται κατά τις διατάξεις της υποπαρ. 45 της παραγράφου ΙΙ του άρθρου 280 του ν. 3852/2010, με εφαρμογή των διατάξεων του π.δ. 267/1998 (Α΄ 195)».

[792] Άρθ. πρώτο παρ. 1 της Π.Ν.Π. της 10.8.2018 «Επείγοντα μέτρα για την εκτέλεση πράξεων κατεδάφισης και την αποκατάσταση ζημιών από τις πυρκαγιές της 23ης και 24ης Ιουλίου 2018» (Α΄ 149).

[793] Άρθ. 52 παρ. 1 περ. γ) ν. 4559/2018 (Α΄142).

χρόνια.[794] Οι πρώτες 22 κατεδαφίσεις ανακοινώθηκαν στα τέλη Αυγούστου 2018.[795]

Εκ των υστέρων, πάντως, θα μπορούσε να σημειωθεί ότι οι ρυθμίσεις αυτές δεν έχουν συμπεριλάβει τη ζώνη αιγιαλού όπου έχει καθοριστεί, τις παραλιακές ζώνες με περιορισμούς δόμησης βάσει της πολεοδομικής νομοθεσίας,[796] και το υπόλοιπο «*Εθνικό Σύστημα Προστατευόμενων Περιοχών*» του νομού Αττικής. Εφόσον εφαρμοστεί αποτελεσματικά, και μολονότι είναι κάπως ασαφής, η απαγόρευση δόμησης και άσκησης οχλουσών δραστηριοτήτων στους υγρότοπους Α΄ κατηγορίας της Αττικής, καλύπτει μερικώς ένα νομοθετικό κενό και θα συμβάλει στην αντιμετώπιση της τεράστιας οικολογικής υποβάθμισης στον παράκτιο χώρο.[797] Θετική είναι και η ρύθμιση για την καλύτερη αντιμετώπιση της χρονίζουσας αυθαίρετης δόμησης στη Μακρόνησο.[798]

Μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, οι παραπάνω ρυθμίσεις είναι ανεπαρκείς. Μολονότι το ζήτημα δεν μπορεί να εξαντληθεί εδώ, το ζήτημα απαιτεί πρόληψη, και στοιχειώδη επιτήρηση και ολοκληρωμένη διαχείριση του παράκτιου χώρου της Αττικής.

ΘΑΛΑΣΣΑ ΚΑΙ ΑΚΤΕΣ

Οδηγία πλαίσιο για τη θαλάσσια στρατηγική

Η οδηγία 2008/56/ΕΚ για τη θαλάσσια στρατηγική (ΟΘΠΣ) αποτελεί τον περιβαλλοντικό πυλώνα της ολοκληρωμένης θαλάσσιας πολιτικής της ΕΕ. Η οδηγία εισάγει πλαίσιο εντός του οποίου κάθε κράτος-μέλος της ΕΕ λαμβάνει μέτρα για την επίτευξη της καλής περιβαλλοντικής κατάστασης (ΚΠΚ) των θαλασσών, ως το 2020. Ως ΚΠΚ κατά το άρθρο 3 της οδηγίας ορίζεται η περιβαλλοντική κατάσταση των θαλασσών που επιτρέπει τη βέλτιστη παροχή αγαθών και υπηρεσιών για την παρούσα και τις επόμενες γενεές ανθρώπων.

Σε εφαρμογή του ν. 3983/2011 (του νόμου εναρμόνισης με την οδηγία πλαίσιο για τη θαλάσσια στρατηγική), εκδόθηκε στο τέλος της περασμένης χρονιάς υπουργική απόφαση,[799] με την οποία εγκρίθηκαν τα προγράμματα μέτρων για την επίτευξη ή τη διατήρηση της καλής περιβαλλοντικής κατάστασης των θαλασσίων υδάτων. Η κατάρτιση του προγράμματος μέτρων (ΠΜ) έρχεται σε συνέχεια των εργασιών προετοιμασίας, ειδικότερα (α) της αξιολόγησης της περιβαλλοντικής κατάστασης, (β) του προσδιορισμού της καλής περιβαλλοντικής κατάστασης, (γ) της θέσπισης

[794] Το ζήτημα έχει αρκετή ιστορία. Με το προϊσχύον άρθ. 38 παρ. 8 ν. 4178/2013 (Α΄ 174), είχε οριστεί ότι «[μ]ε απόφαση του Ειδικού Γραμματέα Επιθεώρησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας καθορίζεται η ροή των εργασιών μεταξύ των αρμόδιων υπηρεσιών, καθώς και η διαδικασία ιεράρχησης προτεραιοτήτων για την υλοποίηση των κατεδαφίσεων». Φαίνεται ότι η πρώην ΕΥΕΚΑ διαμόρφωσε πρόταση για την απόφαση αυτή, την οποία είχε αποστείλει για ανταλλαγή απόψεων στις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις, αλλά το θέμα δεν προχώρησε. Βλ. Συντονιστικό όργανο Επιθεώρησης και Ελέγχου (Σ.Ο.Ε.Ε.). (7.2018). Ετήσια Έκθεση 2017, 304-305. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2n6aCzc

[795] ΥΠΕΝ. (30.8.2018). Οι πρώτες κατεδαφίσεις αυθαιρέτων (δελτίο τύπου). Ανάκτηση από: https://bit.ly/2N9k03T

[796] Για παράδειγμα, δεν φαίνεται να περιλαμβάνεται το π.δ. της 1/5.3.2004 «Καθορισμός ζωνών προστασίας, χρήσεων γης και όρων και περιορισμών δόμησης στην παραλιακή ζώνη της Αττικής από το Φαληρικό Όρμο μέχρι την Αγία Μαρίνα Κρωπίας» (Δ΄254).

[797] Άρθ. 54 ν. 4559/2018 (Α΄142).

[798] Για την αντιμετώπιση της αυθαίρετης δόμησης στη Μακρόνησο, βλ. Ειδική Γραμματεία Σώματος Επιθεωρητών και Ελεγκτών ΥΠΕΝ (ΕΓΣΕΕ). (4.2018). Συνοπτική παρουσίαση του έργου της ΕΓΣΕΕ το έτος 2017, 58. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2nqbUW4

[799] Υ.α. 142569/19.12.2017«Έγκριση των προγραμμάτων μέτρων για την επίτευξη ή τη διατήρηση της καλής περιβαλλοντικής κατάστασης στα θαλάσσια ύδατα, σύμφωνα με την παράγραφο 9 του άρθρου 12 του ν. 3983/2011 (Α΄ 144)» (Β' 4728)..

περιβαλλοντικών στόχων,[800] (δ) και του περιβαλλοντικού προγράμματος παρακολούθησης,[801] ενώ αναμένεται η περιοδική αξιολόγηση τους κάθε έξι χρόνια.

Η υ.α. περιγράφει μέτρα για α) την προστασία της βιοποικιλότητας, β) τα μη αυτόχθονα είδη, γ) τα αλιεύματα εμπορικού ενδιαφέροντος, δ) τα θαλάσσια τροφικά δίκτυα, ε) μέτρα προστασίας από τον ευτροφισμό, ς) μέτρα για την ακεραιότητα του θαλασσίου βυθού, ζ) τη διατήρηση των υδρογραφικών συνθηκών, η) τις συγκεντρώσεις ρύπων στο θαλάσσιο περιβάλλον, θ) τις ρυπογόνες ουσίες σε εδώδιμα αλιεύματα, ι) μέτρα για τον περιορισμό των θαλάσσιων απορριμμάτων και 11) τον περιορισμό του υποθαλάσσιου θορύβου. Τα μέτρα αποσκοπούν στη διατήρηση του θαλάσσιου περιβάλλοντος, την αποκατάσταση των οικοσυστημάτων του, καθώς και στην πρόληψη της ρύπανσης και των επιπτώσεών της στα οικοσυστήματα, την ανθρώπινη υγεία και τις ανθρώπινες δραστηριότητες στη θάλασσα.

Το εγκεκριμένο πρόγραμμα μέτρων δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερα φιλόδοξο, όπως ομολογείται και στο σχετικό κείμενο που τέθηκε προς δημόσια διαβούλευση τον Μάρτιο 2017, «*[η] κατάρτιση του ΠΜ βασίστηκε κατ' αρχήν σε ένα σύνολο υπάρχοντων μέτρων…[π]ολλά από αυτά δεν εφαρμόστηκαν πλήρως μέχρι σήμερα και η αναδιατύπωσή τους στην ΟΠΘΣ στοχεύει στην κινητοποίηση των αρμοδίων αρχών καθώς και στη συμπλήρωσή τους…*». Το κείμενο που τελικά δημοσιεύθηκε είναι πιο περιεκτικό και περιλαμβάνει αρκετές από τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν κατά το στάδιο της δημόσιας διαβούλευσης. Συχνά όμως δεν καταφέρνει να αποτυπώσει την πραγματική κατάσταση ειδικά σε ότι αφορά κενά γνώσεων και δεδομένων. Περιορίζεται σε μια γενική περιγραφή της διαδικασίας συλλογής πληροφορίων, αλλά δεν εκθέτει το αποτέλεσμά της. Για παράδειγμα, σε αρκετά σημεία σημειώνεται ότι η Ελλάδα εφαρμόζει από το 2002 το Εθνικό Πρόγραμμα τη Συλλογή Αλιευτικών Δεδομένων (ΕΠΣΑΔ), αλλά όχι το γεγονός ότι το πρόγραμμα έχει να επιδείξει ελάχιστες ετήσιες χρονονοσειρές, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν αξιόπιστα και επαρκή δεδομένα έναντι των οποίων να μετράται η πρόοδος των μέτρων.[802]

Επιπλέον, σε αρκετές περιπτώσεις η περιγραφή των υπαρχόντων και προτεινόμενων μέτρων προστασίας είναι κενή περιεχομένου. Αυτό φαίνεται στην περίπτωση του μέτρου 7 για τη διατήρηση των υδρογραφικών συνθηκών. Η παράγραφος 7.3 σχετικά με τα υπάρχοντα μέτρα προστασίας περιορίζεται σε μια αόριστη αναφορά στον νόμο και τις κανονιστικές πράξεις για την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων δραστηριοτήτων, αποσιωπώντας το κενό παρακολούθησης των επιπτώσεων των μεγάλων παράκτιων θερμοηλεκτρικών εργοστασίων της ΔΕΗ, που ωστόσο σημειώνεται στο αρχικό κείμενο της ΠΜ που είχε τεθεί σε δημόσια διαβούλευση τον Μάρτιο 2017.[803]

Σε κάθε περίπτωση, η έκδοση της εν λόγω υ.α. είναι σημαντική, καθώς με αυτήν έπαυσε η διαδικασία καταγγελίας εκ μέρους της ΕΕ για τη μη έγκαιρη ανταπόκρισή της χώρας στις υποχρεώσεις της

---

[800] Υ.α. 11750/2.11.2012 «Έγκριση περιβαλλοντικών στόχων και δεικτών για τα θαλάσσια ύδατα, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 10 του Ν. 3983/2011 (Α' 144)» (Β' 2939).

[801] Υ.α. 126635/25.11.2016 «Έγκριση των προγραμμάτων παρακολούθησης για τη συνεχή εκτίμηση της περιβαλλοντικής κατάστασης των θαλάσσιων υδάτων, του άρθρου 11 του Ν. 3983/2011 (Α' 144)» (Β' 3799)

[802] ΥΠΑΑΤ, Γενική Διεύθυνση Αλιείας. (2018, Μάϊος). Ελληνικός Αλιευτικός Στόλος, Έκθεση Έτους 2017 Σύμφωνα με το Άρθρο 22 του ΚΑΝ (ΕΕ) 1380/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, 3. Εκεί, αναφέρονται τα εξής: «*Όσον αφορά την κατάσταση των αλιευτικών αποθεμάτων, καθώς και την ποσοτικοποίηση των επιπτώσεων των αλιευτικών δραστηριοτήτων, έχουν συνυπολογιστεί στα παλαιότερα δεδομένα και τα δεδομένα που έχουν προκύψει από την υλοποίηση του Εθνικού Προγράμματος Συλλογής Αλιευτικών Δεδομένων των ετών 2014, 2015, 2016, 2017, καθώς κι άλλα διαθέσιμα επιστημονικά στοιχεία. Στο σημείο αυτό υπενθυμίζουμε ότι μετά τη χρονική διακοπή εφαρμογής του εθνικού προγράμματος συλλογής αλιευτικών δεδομένων κατά το διάστημα 2009-2011 η υλοποίηση του προγράμματος επαναλήφθηκε σταδιακά από το 2012».*

[803] ΕΓΥ κ.α. (2017, Μάρτιος). Πρόγραμμα μέτρων. Εφαρμογή του Άρθρου 13 της ΟΠΘΣ (2008/56/ΕΚ) (2017), 26. Εκεί, αναφέρονται τα εξής: «*αξίζει να σημειωθεί ότι τα μεγάλα παράκτια θερμοηλεκτρικά εργοστάσια της ΔΕΗ (π.χ. Λαύριο, Ρόδος, Ηράκλειο) δεν ανακοινώνουν τα αποτελέσματα μετρήσεων. Συνεπώς υπάρχει κενό στη γνώση των επιπτώσεων της συγκεκριμένης ανθρώπινης δραστηριότητας στο θαλάσσιο περιβάλλον…*[κ]*ατά τη φάση αδειοδότηση μεγάλων θερμοηλεκτρικών εργοστασίων …είναι απαραίτητη η μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων…*[ω]*στόσο δεν είναι θεσμοθετημένη η παρακολούθηση επιπτώσεων στη φάση της λειτουργίας*».

οδηγίας 2008/56/ΕΚ. Της έκδοσης προηγήθηκε ομόφωνη εισήγηση της Εθνικής Επιτροπής Θαλάσσιας Περιβαλλοντικής Στρατηγικής προς το ΥΠΕΝ (24.07.2017) και δίμηνη ηλεκτρονική δημόσια διαβούλευσης στον ιστότοπο του ΥΠΕΝ (03.04.2017-03.06.2017).

Παρόλα αυτά, η υλοποίηση του Ελληνικού Προγράμματος Μέτρων κρίνεται ως ιδιαίτερα απαιτητική: η εφαρμογή του εμπλέκει πολλές υπηρεσίες από διαφορετικά υπουργεία, ενδεικτικά τα υπουργεία Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, Αγροτικής Ανάπτυξης, Εθνικής Άμυνας. Η αλληλοεπικάλυψη αρμοδιοτήτων, που επισημάνθηκε και από την Εθνική Επιτροπή Θαλάσσιας Περιβαλλοντικής Στρατηγικής του ΥΠΕΝ, πρέπει να διευθετηθεί, ενώ κρίσιμος είναι ο επιχειρησιακός συντονισμός από την Ειδική Γραμματεία Υδάτων του ΥΠΕΝ. Πρόσθετη δυσκολία στην υλοποίηση του ΠΜ προκαλεί η γειτονία με κράτη που δεν είναι μέλη της ΕΕ. Σε αυτή την περίπτωση προβλέπεται ανάπτυξη δράσης, αξιοποιώντας το διεθνές δίκαιο και ιδίως τη Σύμβαση των ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS), καθώς και τις περιφερειακές συμβάσεις του ΟΗΕ (π.χ., τη Σύμβαση της Βαρκελώνης).

Θαλάσσια και παράκτια ρύπανση

Η περίοδος αναφοράς χαρακτηρίζεται από μία σημαντική υποχώρηση του δικαίου που διέπει τη ρύπανση από πλοία.

Με μία ιδιαίτερα παράδοξη διάταξη, ο Υπουργός Ναυτιλίας εξουσιοδοτείται, με σκοπό τη ρύθμιση «*με ενιαίο τρόπο [του] [συνόλου] των ομοειδών περιπτώσεων*», να καταργεί αυστηρότερες εθνικές διατάξεις, ή να παρέχει εξαίρεση «*από τις αυστηρότερες …απαιτήσεις*», όπου «*για θέματα **ασφαλείας και πρόληψης ρύπανσης των ελληνικών πλοίων**, καθώς και για ζητήματα που ρυθμίζονται από τον Τίτλο 3 της Σύμβασης Ναυτικής Εργασίας, 2006, της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, που κυρώθηκαν με το ν. 4078/2012 (Α΄ 179), υφίστανται, βάσει ειδικών διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας, απαιτήσεις διαφοροποιημένες από τις αντίστοιχες διεθνείς απαιτήσεις των εφαρμοστέων οργάνων του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού (Ι.Μ.Ο.), της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες για ειδικούς λόγους δεν είναι εφικτό να υλοποιηθούν*».[804] Η αιτιολογική έκθεση εξηγεί ότι: «*θα εξετάζεται κάθε περίπτωση χωριστά, και εφόσον υπάρχει τεκμηριωμένη εισήγηση του παρακολουθούντος το πλοίο εξουσιοδοτημένου οργανισμού (Νηογνώμονα), για τη μ**η εφικτότητα συμμόρφωσης του πλοίου με τη συγκεκριμένη αυστηρότερη εθνική διάταξη**, **θα χορηγείται η σχετική εξαίρεση**… ώστε να εφαρμόζονται μόνο οι διεθνείς απαιτήσεις… Έτσι, διασφαλίζεται ότι η εκτελεστική εξουσία …δεν δρα ανεξέλεγκτα, **απενεργοποιώντας κανόνες της νομοθετικής εξουσίας που ισχύουν παρέχοντας μεγαλύτερη προστασία στο περιβάλλον**, στις περιπτώσεις που διαφοροποιούνται από τους υπερνομοθετικής ισχύος κανόνες του διεθνούς δικαίου…*».[805]

Η διάταξη δημιουργεί ερωτηματικά: πρώτον, για το εύρος της εξουσιοδότησης, η οποία δεν προσδιορίζει τι και για ποιο λόγο μπορεί να καταργηθεί· δεύτερον, για τους απροσδιόριστους «*ειδικούς λόγους*», που επιτρέπουν στον Υπουργό να κρίνει ότι η αυστηρότερη εθνική νομοθεσία (που είναι υποχρεωμένος να εφαρμόζει) δεν είναι δυνατόν να υλοποιηθεί και να την καταργεί· τρίτον, για τον τρόπο με τον οποίο η «*παροχή εξαιρέσεων*» αποτελεί συγχρόνως «*ρύθμιση ομοειδών περιπτώσεων*»· τέταρτον, διότι η «διαφοροποίηση» από κανόνες υπερνομοθετικής ισχύος δεν σημαίνει κατ' ανάγκη «ασυμβατότητα» με αυτούς· πέμπτον, για τον τρόπο με τον οποίο ο Υπουργός Ναυτιλίας θα κρίνει ποιο επίπεδο προστασίας απαιτεί η διεθνής και ενωσιακή νομοθεσία για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, όπως οι διάφορες συμβάσεις για την προστασία του

[804] Άρθ. 128 ν. 4504/2017 (Α΄ 184).

[805] Οι υπουργοί κτλ. (31.10.2017). Αιτιολογική έκθεση στο Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής με τίτλο: «*Δια βίου εκπαίδευση προσωπικού Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, ενδυνάμωση της διαφάνειας και της αξιοκρατίας σε θέματα αρμοδιότητας Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, ενίσχυση της κοινωνικής συμμετοχής στην ακτοπλοΐα, θέματα πολιτικού προσωπικού, συμπλήρωση διατάξεων για τα λιμενικά έργα και άλλες διατάξεις*», 80-81. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2nTXNsk

περιβάλλοντος, ή η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (για την οποία, βλ. αμέσως παρακάτω)· έκτον, για τη συνταγματικότητά της, καθώς εντέλει υποβιβάζεται το επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος. Πάνω από όλα, αναρωτιέται κανείς γιατί μία χώρα με τις προκλήσεις της Ελλάδας δεν μπορεί να θεσπίσει αυστηρότερη εθνική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος ή τη ναυτική ασφάλεια. Θετική, πάντως, είναι και η επέκταση των απαιτήσεων του ευρωπαϊκού Κανονισμού για την εσπευσμένη σταδιακή καθιέρωση απαιτήσεων διπλού κύτους ή ισοδύναμου σχεδιασμού σε πλοία διακίνησης καυσίμων ναυτιλίας (πλοία ανεφοδιασμού, δεξαμενόπλοια, σλέπια, πετρελαιοφόρα και πετρελαιοφορτηγίδες), νεκρού βάρους 600 τόννων (και άνω):[806] ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι ο Κανονισμός αυτός έχει επιβάλλει την υποχρέωση αυτή για τα πετρελαιοφόρα που δεν χρησιμοποιούνται στην εσωτερική ναυσιπλοΐα **ήδη από την 20η Ιουλίου** 2012.[807]

Έστω και τόσο καθυστερημένα, είναι εύστοχο ότι η αιτιολογική έκθεση επικαλείται την «αυξημένη περιβαλλοντική επικινδυνότητα» των μέσων αυτών.[808] Δυστυχώς, τα πετρελαιοφόρα που δεν εμπίπτουν στον Κανονισμό 530/2012 δικαιούνται να ζητήσουν (και να λάβουν) «παροχή εξαίρεσης», με βάση τη διάταξη που προαναφέρθηκε.[809] Η σημασία των ζητημάτων αυτών είναι μεγάλη αν ληφθούν υπόψη οι επικείμενες υπεράκτιες εξορύξεις υδρογονανθράκων, και η αυξημένη θαλάσσια κυκλοφορία στις ελληνικές θάλασσες.

Αξιοσημείωτη είναι και η νέα ρύθμιση για την ενίσχυση της διαφάνειας της διαδικασίας πετρέλευσης σε λιμάνια και χωρικά ύδατα.[810] Η διαδικασία αυτή, ειδικά στα χωρικά ύδατα, είναι υψηλού κινδύνου για το περιβάλλον. Δυστυχώς, η «διαφάνεια» της περιοχής πετρέλευσης αφορά τελικά μόνο τις Λιμενικές Αρχές, ενώ η υπουργική απόφαση διάταξη που θα καθορίσει περιοχές «*στις οποίες απαγορεύεται η πετρέλευση, καθώς και κάθε άλλο σχετικό θέμα*» δεν έχει ακόμα εκδοθεί.[811] Επίσης, θεσπίστηκε παράβολο για την «*χορήγηση άδειας διενέργειας εργασιών μετάγγισης φορτίων χύμα αργού πετρελαίου και παραγώγων αυτού μεταξύ πετρελαιοφόρων δεξαμενοπλοίων στη*

---

[806] Άρθ. 108 παρ. 3 ν. 4504/2017 (Α΄ 184), σύμφωνα με την οποία *«[α]πό 1.1.2022 η διακίνηση καυσίμων ναυτιλίας με πλοία ανεφοδιασμού, δεξαμενόπλοια, σλέπια και εν γένει πετρελαιοφόρα και πετρελαιοφορτηγίδες γίνεται αποκλειστικά με πλοία, τα οποία συμμορφώνονται με τα οριζόμενα στον Κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 530/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουνίου 2012, ανεξάρτητα από την ηλικία τους, ακόμα και εάν η χωρητικότητά τους είναι μικρότερη από 600 dwt*» ("dwt": dead weight tonnage, νεκρό βάρος).

[807] Άρθ. 2 παρ. 1 τελευταίο εδάφιο, σε συνδυασμό με το άρθ. 4 παρ. 3 του Κανονισμού 530/2012 «*για την εσπευσμένη σταδιακή καθιέρωση απαιτήσεων διπλού κύτους ή ισοδύναμου σχεδιασμού για τα πετρελαιοφόρα μονού κύτους*» (βλ. και άρθ. 13, για την ημερομηνία εφαρμογής). Το άρθ. 4 παρ. 4 επιτρέπει εξαιρέσεις για «*πετρελαιοφόρα που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά σε λιμένες και στην εσωτερική ναυσιπλοΐα … εφόσον διαθέτουν κανονική άδεια πλοϊμότητας σύμφωνα με τις διατάξεις περί εσωτερικής ναυσιπλοΐας*». Ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η εξαίρεση δεν δικαιολογείται από περιβαλλοντική άποψη (ή άποψη ασφάλειας), δεν υπήρχε καμία διασφάλιση ότι η διακίνηση καυσίμων ναυσιπλοΐας ήταν μέρος της εσωτερικής ναυσιπλοΐας μόνο.

[808] Οι Υπουργοί κτλ. (31.10.2017). Αιτιολογική έκθεση στο Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής με τίτλο: «Δια βίου εκπαίδευση προσωπικού Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, ενδυνάμωση της διαφάνειας και της αξιοκρατίας σε θέματα αρμοδιότητας Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, ενίσχυση της κοινωνικής συμμετοχής στην ακτοπλοΐα, θέματα πολιτικού προσωπικού, συμπλήρωση διατάξεων για τα λιμενικά έργα και άλλες διατάξεις», 71. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2nTXNsk

[809] Βλ. πιο πάνω, για το άρθ. 128 ν. 4504/2017 (Α΄ 184), το οποίο είναι εφαρμοστέο, καθώς υπάρχει εθνική διάταξη που «υπερβαίνει» το ενωσιακό επίπεδο προστασίας.

[810] Άρθ. 116 παρ. 1 ν. 4504/2017 (Α΄ 184).

[811] Άρθ. 116 παρ. 2 ν. 4504/2017 (Α΄ 184). Αυτή τη στιγμή, το θέμα ρυθμίζεται ιδίως τα άρθ. 26 επ. του Γενικού Κανονισμού Λιμένα με αριθ. 18 «Προϋποθέσεις και μέτρα ασφάλειας για τις εργασίες φόρτωσης ή εκφόρτωσης ή μετάγγισης χύμα πετρελαίου ή χύμα υγρών χημικών (ή και των καταλοίπων τους) ή χύμα υγροποιημένων αερίων που μεταφέρονται με δεξαμενόπλοια», όπως ισχύει: στο άρθ. 26 παρ. 3, το οποίο προστέθηκε με τον «Γενικό Κανονισμό Λιμένων αριθμ. 55» (Β΄ 2342/2014), αναφέρονται 3 θαλάσσιες περιοχές όπου επιτρέπεται η πετρέλευση. Παράλληλα, με την κ.υ.α. 2431.02.1/05/2010 «Αποδοχή τροποποιήσεων στο Παράρτημα του Πρωτοκόλλου 1978 σχετικά με τη Διεθνή Σύμβαση για την πρόληψη της Ρύπανσης από πλοία, 1973» (Β΄ 1477) είχε γίνει αποδεκτή η απόφαση MEPC.186(59) της Επιτροπής Προστασίας του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού (International Maritime Organization, IMO), η οποία αφορούσε την «μεταφορά πετρελαιοειδών φορτίων μεταξύ δεξαμενόπλοιων στη θάλασσα [λειτουργίες STS (σημ.: Ship-to-Ship)]».

θάλασσα» : οποιαδήποτε και αν είναι η δικαιολογητική βάση του παράβολου αυτού, που δεν ξεπερνά τα 17000 ευρώ (για μετάγγιση άνω των 150000 τόννων στη θάλασσα) είναι παντελώς ανεπαρκές.[812] Τέλος, τροποποιούνται με βάση μαθηματικό τύπο τα πρόστιμα που επιβάλλουν οι λιμενικές αρχές: μολονότι κάποιες περιβαλλοντικές παράμετροι λαμβάνονται υπόψη – για παράδειγμα, το εμβαδό της έκτασης που έχει επηρεαστεί από την παράβαση, και το αν η παράβαση έχει συντελεστεί σε «*περιβαλλοντικά ευαίσθητη περιοχή (ενταγμένη στο δίκτυο Natura 2000)*» - η αξιολόγηση της ρύθμισης είναι αδύνατη, διότι εκκρεμεί υπουργική απόφαση που θα ορίσει τους συντελεστές βαρύτητας.[813]

Με αφορμή την πρόσφατη απόφαση του Συμβουλίου για την «*επικύρωση και την προσχώρηση των κρατών μελών, προς το συμφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο πρωτόκολλο του 2010 της διεθνούς σύμβασης για την αστική ευθύνη και αποζημίωση για ζημία σε σχέση με τη θαλάσσια μεταφορά επικινδύνων και επιβλαβών ουσιών*» [γνωστής και ως Σύμβασης HNS (Hazardous and Noxious Substances by Sea)] ,[814] θα πρέπει να υπενθυμιστεί ότι η Ελλάδα, παρά τις ιδιαίτερες συνθήκες της, δεν έχει κυρώσει ούτε το πρωτόκολλο, ούτε την αρχική Σύμβαση.[815]

Για την παράκτια ρύπανση, μία σημαντική νομολογιακή συμβολή προήλθε από το Δικαστήριο της ΕΕ. Κατά τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (United Nations Convention for the Law of the Sea, UNCLOS, γνωστή και ως Σύμβαση του Montego Bay), κάθε φορά που «*πλοίο που διαπλέει ... τη χωρική θάλασσα κάποιου κράτους έχει, στην [ΑΟΖ], διαπράξει παράβαση ... με αποτέλεσμα να γίνει διαρροή ουσιών προκαλώντας μεγάλη ζημιά ή υπάρχει κίνδυνος να προκληθεί σοβαρή ζημιά* ***στις ακτές ή στα συναφή συμφέροντα*** *του παράκτιου κράτους, ή σε οποιεσδήποτε πλουτοπαραγωγικές πηγές στη χωρική του θάλασσα*», το κράτος αυτό μπορεί να κινήσει οποιεσδήποτε διαδικασίες προβλέπει για το θέμα αυτό η νομοθεσία του. [816]

Το ΔΕΕ κλήθηκε να απαντήσει στο ερώτημα αν η έκφραση «*ακτές και συναφή συμφέροντα ή ...πλουτοπαραγωγικές πηγές*» περιλαμβάνει και μη ζωντανές πλουτοπαραγωγικές πηγές (όπως τον βυθό ή τα τουριστικά αξιοθέατα), και αν η έκφραση «*οποιεσδήποτε πλουτοπαραγωγικές πηγές*» περιλαμβάνει μόνο τα εκμεταλλεύσιμα είδη ή το ευρύτερο οικοσύστημα (όπως τα είδη με τα οποία τρέφονται, ή τα οποία τρέφουν τα εκμεταλλεύσιμα είδη – π.χ., φυτικό και ζωϊκό πλαγκτόν, θαλάσσια πτηνά και θηλαστικά): μολονότι το νομικό πλαίσιο είναι σύνθετο, η απάντηση του ΔΕΕ ήταν απλή - και θετική. [817] Επίσης, το ΔΕΕ έκρινε ότι τα ιδιαίτερα γεωγραφικά και οικολογικά χαρακτηριστικά και η ευαισθησία της θιγόμενης παράκτιας ή θαλάσσιας περιοχής επηρεάζουν τον προσδιορισμό και

---

[812] Άρθ. 20 παρ. 3 ν. 4504/2017 (Α΄ 184).

[813] Άρθ. 20 παρ. 4 ν. 4504/2017 (Α΄ 184), με το οποίο προστίθεται η παρ. 24 στο άρθ. 3 του ν. 2242/1994 (Α΄ 162).

[814] Απόφαση (ΕΕ) 2017/770 του Συμβουλίου, της 25ης Απριλίου 2017, για την επικύρωση και την προσχώρηση των κρατών μελών, προς το συμφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο πρωτόκολλο του 2010 της διεθνούς σύμβασης για την αστική ευθύνη και αποζημίωση για ζημία σε σχέση με τη θαλάσσια μεταφορά επικινδύνων και επιβλαβών ουσιών, με εξαίρεση τις πτυχές δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L115/18 της 4.5.2017).

[815] Η Σύμβαση καλύπτει ένα σημαντικό κενό στην αστική ευθύνη των πλοιοκτητών, καλύπτοντας ζημιές, μεταξύ άλλων και περιβαλλοντικές, από τη μεταφορά επικίνδυνων και επιβλαβών ουσιών διαφορετικών από τα πετρελαιοειδή: τυπικές ουσίες που καλύπτονται είναι η αμμωνία και το LPG/LNG. Ούτε η αρχική Σύμβαση (1996), ούτε το πρωτόκολλο έχουν τεθεί σε ισχύ. Η Σύμβαση αναφέρεται στο Παράρτημα του π.δ./τος 6/2012 «Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2009/20/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Απριλίου 2009 σχετικά με την ασφάλιση των πλοιοκτητών για ναυτικές απαιτήσεις» (Α΄7), ως μία από τις Συμβάσεις που δεν θίγονται από το π.δ. και την οδηγία που ενσωματώνει (βλ. άρθ. 2 παρ. 3).

[816] Άρθ. 220 παρ. 6 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας, όπως κυρώθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση με την Απόφαση 98/392/ΕΚ του Συμβουλίου, της 23ης Μαρτίου 1998, «για τη σύναψη από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών, της 10ης Δεκεμβρίου 1982, για το δίκαιο της θάλασσας και της συμφωνίας, της 28ης Ιουλίου 1994, σχετικά με την εφαρμογή του μέρους XI της εν λόγω σύμβασης». Η Σύμβαση έχει κυρωθεί επίσης από την Ελλάδα με τον ν. 2321/1995 (Α΄ 136), και τέθηκε σε ισχύ την 19.8.1995 [πρβλ. άρθ. μόνο της υ.α. Φ.0546/3229/Δ΄ 207/1995 « Ανακοίνωση για τη θέση σε ισχύ της Σύμβασης για το δίκαιο της θάλασσας» (Α΄ 207)].

[817] Δικαστήριο της ΕΕ. Απόφαση της 11ης Ιουλίου 2018, Bosphorus Queen Shipping Ltd Corp., υπόθεση C-15/2017, παρ. 66-79.

τον χαρακτηρισμό της παραβάσεως, καθώς και την εκτίμηση της εκτάσεως της ζημίας. Και στην περίπτωση αυτή, η απόφαση είναι σημαντική, αν ληφθούν υπόψη οι υπεράκτιες εξορύξεις υδρογονανθράκων[818] και η θαλάσσια κυκλοφορία στην Ανατολική Μεσόγειο.

Σύμβαση της Βαρκελώνης και άλλες εξελίξεις στο διεθνές δίκαιο

Η 20η τακτική σύνοδος των μερών έλαβε χώρα στις 17 έως 20 Δεκεμβρίου 2017 στα Τίρανα, κατά την οποία ολοκληρώθηκε και η διετής προεδρία της Γραμματείας της Σύμβασης από την Ελλάδα. Στη σύνοδο υπήρχαν πολλά θέματα με ελληνικό ενδιαφέρον – όπως νέες κατευθυντήριες οδηγίες για τις δραστηριότητες αφαλάτωσης[819] και τη διαχείριση των υλικών βυθοκόρησης,[820] και ένα επικαιροποιημένο σχέδιο δράσης για τα είδη θαλάσσιων και παράκτιων πτηνών που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα ΙΙ του πρωτοκόλλου σχετικά με τις περιοχές ειδικής προστασίας και τη βιοποικιλότητα στη Μεσόγειο.[821] Πιο σημαντική, ωστόσο, ήταν η προσθήκη 4 ανθόζωων στο ίδιο παράρτημα (*Isidella elongata*, *Dendrophyllia cornigera*, *Dendrophyllia ramea* και *Desmophyllum dianthus*), τα οποία συνδέονται με κοραλλιογενείς υφάλους.[822] Η απόφαση έχει ήδη υιοθετηθεί από την ΕΕ, και θα αποτελέσει σύντομα ενωσιακό δίκαιο, ενισχύοντας σημαντικά το καθεστώς προστασίας των θαλάσσιων αυτών οικότοπων.[823] Εξίσου σημαντική είναι και μία νέα έκθεση για την οικολογική κατάσταση της Μεσογείου, όπου επιβεβαιώνεται (μεταξύ άλλων) η ρύπανση από ορισμένες χημικές ουσίες [όπως ο ολικός υδράργυρος (HgT) και ο μόλυβδος (Pb)] και η αντικατάσταση των παράκτιων οικότοπων από τεχνητές επιφάνειες (coastal artificialization).[824]

---

[818] Γενικότερα, κατά το Τμήμα Επίλυσης Διαφορών Θαλάσσιου Βυθού του Διεθνούς Δικαστηρίου για το Δίκαιο της Θάλασσας, "*the most important of these direct obligations incumbent on sponsoring States are: … the obligation to apply a precautionary approach; the obligation to apply best environmental practices; … the obligation to ensure the availability of recourse for compensation in respect of damage caused by pollution; and the obligation to conduct environmental impact assessments*". Seabed Disputes Chamber of the International Tribunal of the Law of the Sea. (1.2.2011). Responsibilities and obligations of states sponsoring persons and entities with respect to activities in the Area, παρ. 122. Advisory opinion. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2wammpA . "Area" (η «Περιοχή») είναι ο «*θαλάσσιος και ωκεάνειος βυθός και το υπέδαφος …, πέρα από τα όρια της εθνικής …δικαιοδοσίας*» ενός συμβαλλόμενου μέρους [άρθ. 1 παρ. 1 i) της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας].

[819] The Contracting Parties to the Convention for the Protection of the Marine Environment and the Coastal Region of the Mediterranean and its Protocols at its twentieth meeting. (17-20.12.2017). Updated guidelines on the management of desalination activities (Decision IG.23/13). Ανάκτηση από: https://bit.ly/2o7dUD7

[820] The Contracting Parties to the Convention for the Protection of the Marine Environment and the Coastal Region of the Mediterranean and its Protocols at its twentieth meeting. (17-20.12.2017). Updated Guidelines on Management of Dredged Materials (Decision IG.23/12). Ανάκτηση από: https://bit.ly/2Nc90j6

[821] The Contracting Parties to the Convention for the Protection of the Marine Environment and the Coastal Region of the Mediterranean and its Protocols at its twentieth meeting. (17-20.12.2017). Updated Action Plan for the Conservation of Marine and Coastal Bird Species listed in annex II to the Protocol concerning Specially Protected Areas and Biological Diversity in the Mediterranean Updated Reference List of Marine and Coastal Habitat Types in the Mediterranean (Decision IG. 23/8). Ανάκτηση από: https://bit.ly/2BUYRGr

[822] The Contracting Parties to the Convention for the Protection of the Marine Environment and the Coastal Region of the Mediterranean and its Protocols at its twentieth meeting. (17-20.12.2017). Amendments to annex II to the Protocol concerning Specially Protected Areas and Biological Diversity in the Mediterranean (Decision IG.23/10). Ανάκτηση από: https://bit.ly/2w9HCM5

[823] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (19.10.2017). Πρόταση απόφασης του Συμβουλίου σχετικά με τη θέση που θα πρέπει να ληφθεί, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην εικοστή τακτική σύνοδο των συμβαλλόμενων μερών της σύμβασης για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος και της παράκτιας ζώνης της Μεσογείου, όσον αφορά την πρόταση τροποποίησης του παραρτήματος ΙΙ του πρωτοκόλλου σχετικά με τις περιοχές ειδικής προστασίας και βιοποικιλότητας στη Μεσόγειο [COM(2017) 603 final].

[824] The Contracting Parties to the Convention for the Protection of the Marine Environment and the Coastal Region of the Mediterranean and its Protocols at its twentieth meeting. (17-20.12.2017). 2017 Mediterranean Quality Status Report (Decision IG.23/6), 28, 29. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2Ndebz3

Τέλος, είναι αξιοσημείωτη η επικαιροποίηση των κανόνων της Επιτροπής Συμμόρφωσης της Σύμβασης της Βαρκελώνης, που πλέον επιτρέπουν και αναφορές (καταγγελίες) από το κοινό.[825]

Οι προσπάθειες για ένα διεθνές δεσμευτικό μέσο σχετικά με την τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση της θαλάσσιας βιοποικιλότητας πέραν των περιοχών εθνικής δικαιοδοσίας (biodiversity beyond national jurisdiction, BBNJ) κορυφώθηκαν με τη διακυβερνητική διάσκεψη του Σεπτεμβρίου 2018.[826] Είναι μία από τις ελάχιστες νέες πρωτοβουλίες σε εξέλιξη που αφορούν το διεθνές δίκαιο του περιβάλλοντος. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνιστά τη συμμετοχή στις διαπραγματεύσεις.[827]

Θαλάσσια χωροταξία

Η μεταφορά στο εθνικό δίκαιο της οδηγίας 2014/89/ΕΚ για ένα πλαίσιο θαλάσσιου χωροταξικού σχεδιασμού, η οποία πραγματοποιήθηκε με τον ν. 4546/2018, αναλύεται στην ενότητα που αφορά τον χωρικό σχεδιασμό.

Όπως προβλέπει η οδηγία, ο θαλάσσιος χωροταξικός σχεδιασμός θα πρέπει να ολοκληρωθεί έως τις 31 Μαρτίου 2021, δηλαδή σε λιγότερο από τρία χρόνια. Δεδομένου ότι ο χρόνος είναι εξαιρετικά περιορισμένος, τα θαλάσσια χωροταξικά σχέδια (ΘΧΣ) θα καταρτιστούν χωρίς να έχει αναπτυχθεί και εγκριθεί εθνική χωρική στρατηγική για τον θαλάσσιο χώρο και χωρίς να υπάρχει και εγκεκριμένη εθνική χωρική στρατηγική. Σε κάθε περίπτωση η εφαρμογή του θαλάσσιου χωροταξικού σχεδιασμού δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ότι αφορά μόνο το ΥΠΕΝ ή και μόνο τη Γενική Γραμματεία Χωρικού Σχεδιασμού και Αστικού Περιβάλλοντος.

Ιδιαίτερα θετικό θεωρείται ότι στην ενσωμάτωση της οδηγίας διευκρινίστηκε ότι ο θαλάσσιος και ο παράκτιος χώρος, *περιλαμβανομένου* και του αιγιαλού, θα αντιμετωπίζονται ενιαία. Όπως ανέφερε και η εκπρόσωπος του WWF Ελλάς[828] στην ακρόαση των φορέων κατά την επεξεργασία του νομοσχεδίου, η ενσωμάτωση θα πρέπει επίσης να συνοδευτεί με την κύρωση του πρωτοκόλλου της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την ολοκληρωμένη διαχείριση της παράκτιας ζώνης της Μεσογείου (Πρωτόκολλο ICZM). Σημειώνεται ότι το Πρωτόκολλο έχει επικυρωθεί από την ΕΕ[829]. Η κύρωση και από την Ελλάδα και η διευκρίνιση των μέσων εφαρμογής του θα ενίσχυε σημαντικά το νομικό πλαίσιο προστασίας του παράκτιου χώρου και θα συνέδεε την παράκτια ζώνη με το θαλάσσιο χώρο προσφέροντας τη βάση για ενιαία οριοθέτηση της παράκτιας και παρόχθιας ζώνης με οικοσυστημικά κριτήρια, προϋπόθεση και στον νόμο για τη βιοποικιλότητα και στη νομοθεσία για τα ύδατα. Με βάση τα κριτήρια αυτά, θα πρέπει να ενοποιηθεί η οριοθέτηση, το νομικό καθεστώς και η διαχείριση του αιγιαλού, παραλίας, και παρόχθιας ζώνης.

---

[825] The Contracting Parties to the Convention for the Protection of the Marine Environment and the Coastal Region of the Mediterranean and its Protocols at its twentieth meeting. (17-20.12.2017). Compliance Committee: biennium 2016–2017 (Decision IG.23/10), 10-12. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2NePUZB

[826] United Nations. (2018). Intergovernmental Conference on an international legally binding instrument under the United Nations Convention on the Law of the Sea on the conservation and sustainable use of marine biological diversity of areas beyond national jurisdiction (General Assembly resolution 72/249). Ανάκτηση από: https://www.un.org/bbnj/

[827] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (4.1.2018). Σύσταση για απόφαση του Συμβουλίου με την οποία εξουσιοδοτείται η έναρξη διαπραγματεύσεων όσον αφορά ένα νομικά δεσμευτικό διεθνές μέσο στο πλαίσιο της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας σχετικά με τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση της θαλάσσιας βιοποικιλότητας σε περιοχές πέραν της εθνικής δικαιοδοσίας [COM (2017) 812 final].

[828] WWF Ελλάς. (2018, 31 Μαΐου). WWF Ελλάς: τοποθέτηση για το σχέδιο νόμου για τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό. [Ανακοίνωση] Ανάκτηση από:http://www.wwf.gr/news/2089-topothetisi-gia-to-sxedio-nomou-gia-ton-thalassio-xorotaksiko-sxediasmo

[829]Απόφαση 2009/89/ΕΚ της 4ης Δεκεμβρίου 2008. Ανάκτηση από http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=OJ%3AJOL_2009_034_R_0017_01

Αιγιαλός

Νέος νόμος για αιγιαλό και παραλία: Το ΥΠΕΝ, σύμφωνα με ανακοίνωσή του, ετοιμάζει νομοσχέδιο για τον αιγιαλό μέσα στο 2018.[830] Καθώς δημοσιεύθηκαν εκτιμήσεις ότι το νομοσχέδιο προβλέπει νέες δυνατότητες νομιμοποίησης αυθαιρέτων σε αιγιαλό και παραλία, το WWF Ελλάς απέστειλε επιστολή στην αρμόδια υφυπουργό Οικονομικών με συγκεκριμένες προτάσεις για τις βασικές αρχές με τις οποίες θα πρέπει το νέο νομικό πλαίσιο να συμμορφώνεται.[831]

Οριοθέτηση αιγιαλού: Την ώρα που γράφονται οι γραμμές αυτές, έχουν εκπνεύσει (από την 1.1.2018 και μετά από διαδοχικές παρατάσεις) οι προθεσμίες μέσα στις οποίες οι Περιφερειακές Διευθύνσεις Δημόσιας Περιουσίας όφειλαν να διαγράψουν την προκαταρκτική οριογραμμή αιγιαλού[832] (στις περιοχές που υφίσταται εγκεκριμένη οριογραμμή), ή να ελέγξουν την οριογραμμή αυτή (στις υπόλοιπες περιοχές).[833] Κατά το ισχύον καθεστώς, οι διορθωμένες οριογραμμές θα αποστέλλονταν στις Επιτροπές Καθορισμού Αιγιαλού και Παραλίας, οι οποίες «αποφαίνονται» για την αποδοχή τους: στη συνέχεια, ο Γενικός Γραμματέας εκδίδει απόφαση επικύρωσης της οριογραμμής αιγιαλού στην περιφέρεια αρμοδιότητας του.[834] Εναλλακτικά, αν δεν αποφανθούν οι Επιτροπές Καθορισμού Αιγιαλού και Παραλίας, έπρεπε να είχε εκδοθεί μέχρι την 1.7.2018 η διαπιστωτική πράξη του αρμόδιου Γενικού Γραμματέα Αποκεντρωμένης Διοίκησης, βάσει της οποίας η προκαταρκτική οριογραμμή θα θεωρούνταν οριστική.[835] Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, προβλέπονται όροι δημοσιότητας, από τις οποίους συνάγεται ένα δρακόντειο τεκμήριο πλήρους γνώσης του ενδιαφερομένου.[836] Εντούτοις, ούτε οι αποφάσεις επικύρωσης των οριογραμμών αιγιαλού σε επίπεδο Περιφέρειας ή οι διαπιστωτικές πράξης «οριστικοποίησης» των προκαταρκτικών οριογραμμών έχουν προσώρας εκδοθεί, ούτε οι όροι δημοσιότητας έχουν τηρηθεί. Πρόκειται για κομφούζιο, καθώς αυτή τη στιγμή δεν είναι καθόλου σαφές ποια είναι η προσωρινή ή η οριστική οριογραμμή αιγιαλού, πώς θα επικυρωθεί και πού είναι αναρτημένη. Επισημαίνεται επίσης ότι όλα τα παραπάνω αφορούν μόνο την οριογραμμή αιγιαλού, και όχι το εξίσου κρίσιμο (από περιβαλλοντική, κοινωνική και οικονομική άποψη) θέμα της χάραξης παραλίας: στην πράξη, ο καθορισμός παραλίας και παρόχθιας ζώνης θα συνεχίσει να εκκρεμεί επ' αόριστον, και η εκκρεμότητα αυτή θα βλάπτει την κοινοχρησία και το περιβάλλον, αν και θα ευνοεί την απρόσκοπτη οικοδόμηση της παράκτιας ζώνης. Από την άλλη μεριά, η λειτουργία ενός «ηλεκτρονικού ευρετηρίου» («e-ευρετηρίου») αιγιαλών θα συμβάλλει τουλάχιστον στην ενημέρωση.[837]

---

[830] ΥΠΕΝ (2018, 20 Απριλίου). Αν. ΥΠΕΝ, Σ. Φάμελλος: «με δράσεις για την κλιματική αλλαγή ενισχύουμε τις επενδύσεις» [Δελτίο Τύπου]. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2w9TZa6

[831] WWF Ελλάς (2018, 10 Μαΐου). Παρέμβαση WWF για αιγιαλό και παραλία. Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/news/2081-aigialos-kai-paralia

[832] Σύμφωνα με το άρθ. 4 παρ. 1 ν. 2971/2001, όπως έχει αντικατασταθεί του από το άρθ. 11 παρ. 1 ν. 4281/2014 (Α΄160), «*η οριογραμμή του αιγιαλού χαράσσεται με κόκκινο χρώμα στους έγχρωμους ορθοφωτοχάρτες ακριβείας με υψομετρική πληροφορία, κλίμακας τουλάχιστον 1:1000 και φωτοληψίας ετών 2008-2009, που απεικονίζουν παράκτια ζώνη εύρους τουλάχιστον 300 μέτρων από την ακτογραμμή (εφεξής «υπόβαθρα»). Τα υπόβαθρα παρήχθησαν για την εταιρεία Εθνικό Κτηματολόγιο και Χαρτογράφηση Α.Ε. (ΕΚΧΑ Α.Ε.), δυνάμει του έργου με τίτλο «Παραγωγή Ψηφιακών Ορθοφωτοχαρτών και ψηφιακών μοντέλων εδάφους (Digital Terrain Model) για χάραξη αιγιαλού», είναι εξαρτημένα από το Ελληνικό Γεωδαιτικό Σύστημα Αναφοράς 1987 και φέρουν χαραγμένη επ᾽αυτών «προκαταρκτική οριογραμμή αιγιαλού», βάσει φωτοερμηνείας*».

[833] Άρθ. 4 παρ. 2 περ. β) και γ) ν. 2971/2001, όπως έχει αντικατασταθεί στο σύνολό του από το άρθ. 11 παρ. 1 ν. 4281/2014 (Α΄160), και όπως οι σχετικές προθεσμίες παρατάθηκαν για τελευταία φορά με το άρθ. 62 παρ. 1 ν. 4403/2016 (Α΄125).

[834] Άρθ. 4 παρ. 3 ν. 2971/2001, όπως έχει αντικατασταθεί από το άρθ. 11 παρ. 1 ν. 4281/2014 (Α΄160).

[835] Άρθ. 4 παρ. 7 ν. 2971/2001, όπως έχει αντικατασταθεί από το άρθ. 27 παρ. 3 ν. 4321/2015 (Α΄ 32), και όπως η προθεσμία παρατάθηκε για τελευταία φορά με το άρθ. 62 παρ. 3 ν. 4403/2016 (Α΄ 125).

[836] Άρθ. 4 παρ. 5 και παρ. 7 ν. 2971/2001, όπως έχουν αντικατασταθεί στο σύνολό τους από το άρθ. 11 παρ. 1 ν. 4281/2014 (Α΄160).

[837] Υπουργείο Οικονομικών. (2017). e-Ευρετήριο Αιγιαλών. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2PmiklP

Διάφορες πτυχές της οριοθέτησης, σύμφωνα με το ισχύον καθεστώς, ανακύπτουν στη νομολογία. Κατά την οριοθέτηση της όχθης, νομίμως λαμβάνονται υπόψη παλαιότερα αντιπλημμυρικά και τεχνικά έργα, που υλοποιήθηκαν πριν το Σύνταγμα του 1975 και τη σύγχρονη περιβαλλοντική νομοθεσία.[838] Έτσι, η απόφαση καθορισμού πάσχει, αν η διοίκηση δεν συσχετίσει τον καθορισμό με πολεοδομικά σχέδια που έχουν εγκριθεί προγενέστερα,[839] ή δεν εκφέρει ειδική κρίση για τη νομιμότητα (σύμφωνα με τις διατάξεις που ίσχυαν κατά την ανέγερσή του) κτίσματος εντός της ζώνης αιγιαλού.[840]

Η αλληλεπίδραση μεταξύ του καθεστώτος προστασίας μίας περιοχής και του καθορισμού αιγιαλού επίσης συνεχίζει να απασχολεί τις δικαστικές και ελεγκτικές αρχές. Σε περιοχές Natura, η προηγούμενη έγκριση σχεδίου διαχείρισης δεν αποτελεί προϋπόθεση για τη χάραξη αιγιαλού και παραλίας.[841] Παρόλα αυτά, η ακύρωση της απόφασης καθορισμού σε ευαίσθητη περιβαλλοντικά περιοχή για τυπικό λόγο προκαλεί ανησυχίες.[842] Από την άλλη μεριά, χρειάστηκε η διαμεσολάβηση του Συνηγόρου του Πολίτη για να επιτευχθεί ο καθορισμός αιγιαλού και παραλίας στον υγρότοπο του Αποσελέμη Χανίων, και στη λίμνη Καϊάφα – δύο περιοχές όπου υπήρχαν και αυθαίρετες κατασκευές.[843]

Παραχώρηση απλής και μη χρήσης: Ομοίως, όσον αφορά το θέμα των παραχωρήσεων απλής χρήσης, δεν υπήρξε μεταβολή, καθώς το ισχύον καθεστώς εκπνέει στις 31 Δεκεμβρίου 2019.[844] Νέες διατάξεις θεσπίστηκαν επίσης για την αδειοδότηση των προστατευτικών διχτυών για την προστασία των λουομένων από μέδουσες.[845] Τα τελευταία χρόνια υπάρχει αύξηση των μεδουσών στις ελληνικές θάλασσες, και το φαινόμενο αυτό συνδέεται με την υπεραλίευση και τη ρύπανση.[846] Τα τελευταία χρόνια υπάρχει αύξηση των μεδουσών στην ελληνικές θάλασσες, και το φαινόμενο αυτό συνδέεται με την υπεραλίευση και τη ρύπανση.[847]

Γενικά, η παραβατικότητα σε θέματα παραχωρήσεων φαίνεται να είναι σημαντική. Ενδεικτικά, η Μονάδα εσωτερικού ελέγχου του Υπουργείου Οικονομικών ενεργοποίησε τις διαδικασίες για έκδοση πρωτοκόλλων καθορισμού αποζημίωσης αυθαίρετης χρήσης (ΠΚΑΑΧ) «*σε βάρος αυθαίρετων κατόχων των παλαιών αιγιαλών σε νομούς Μακεδονίας, Κρήτης και Νησιωτικής Ελλάδας με αποτέλεσμα την αναπλήρωση ζημίας του Δημοσίου ύψους 1.290.325,87 ευρώ*».[848] Ωστόσο, μπορεί τα ποσά αυτά να μην είναι πάντα εισπράξιμα: σε μία σημαντική του απόφαση, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ότι, μολονότι το Δημόσιο έχει τη δυνατότητα να ζητά αντάλλαγμα (μίσθωμα) για τις παραχωρήσεις, και μάλιστα ανεξάρτητα από τις διατάξεις με βάση τις οποίες υλοποιήθηκαν αυτές, εν όψει της πρόβλεψης για την αναπροσαρμογή του μισθώματος ανά πενταετία, και των

---

[838] ΣτΕ (Ε΄ τμ.) 1257/2018, σκ. 7η ·ΣτΕ (Ε΄τμ.) 1996-7/2018, σκ. 10η-11η .

[839] ΣτΕ (Ε΄ τμ.) 2410/2017, σκ. 14η . Πρβλ. και ΣτΕ (Ε΄ τμ.) 847,1256/2018.

[840] ΣτΕ (Ε΄ τμ.) 954/2018, σκ. 9η.

[841] ΣτΕ (Ε΄ τμ.) 954/2018, σκ. 7η.

[842] ΣτΕ (Ε΄ τμ.) 310/2018.

[843] Συνήγορος του Πολίτη. (2017). Ετήσια έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη για το έτος 2017, 56, 57. Ανάκτηση από: https://www.synigoros.gr/resources/ee2017-p00.pdf

[844] Άρθ. 6 κ.υ.α. ΔΔΠ0007378/0454ΒΕΞ2017/ 2017 «Καθορισμός όρων, προϋποθέσεων, τεχνικών θεμάτων, αναγκαίων λεπτομερειών και διαδικασίας για την παραχώρηση απλής χρήσης αιγιαλού, παραλίας, όχθης και παρόχθιας ζώνης μεγάλων λιμνών και πλεύσιμων ποταμών» (Β΄ 1636). Για μία ανάλυση και κριτική, βλ.: WWF Ελλάς. (2017). Νόμος και περιβάλλον στην Ελλάδα. Έκθεση 2017 για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, 116-119. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2NcHVfJ

[845] Άρθ. 211 παρ. 3 ν. 4072/2012, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθ. 19 ν. 4519/2018 (Α΄25).

[846] Άρθ. 211 παρ. 3 ν. 4072/2012, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθ. 19 ν. 4519/2018 (Α΄25).

[847] J.E. Purcell et. al. (2007). Anthropogenic causes of jellyfish blooms and their direct consequences for humans: a review. Marine Ecology Progress Series, 350: 153–174. DOI: 10.3354/meps07093

[848] Συντονιστικό όργανο Επιθεώρησης και Ελέγχου (Σ.Ο.Ε.Ε.). (7.2018). Ετήσια Έκθεση 2017, 448, 463. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2n6aCzc

αρχών της ασφάλειας δικαίου και της προστατευόμενης εμπιστοσύνης, το αντάλλαγμα δεν μπορεί να καταλογιστεί αναδρομικά για χρονικό διάστημα που υπερβαίνει την πενταετία.[849]

Ένα άλλο θέμα που απασχόλησε την εθνική νομολογία είναι η «τριβή» ανάμεσα σε παλαιότερα καθεστώτα παραχώρησης και την ισχύουσα νομοθεσία για τον αιγιαλό. Σε μία υπόθεση που αφορούσε μεγάλο ξενοδοχειακό συγκρότημα της Αττικής, το ΣτΕ επιβεβαίωσε ότι ο χαρακτηρισμός τμήματος του αιγιαλού ως «τουριστικού δημόσιου κτήματος» και το ιδιαίτερο δικαίωμα χρήσης αυτού που παραχωρήθηκε με σύμβαση του 1972 ούτε επιτρέπει εργασίες ανακατασκευής και επισκευής σταθερών εγκαταστάσεων, ούτε αναιρεί τη φύση του τμήματος αυτού ως κοινόχρηστου πράγματος.[850] Σε μία άλλη παρόμοια υπόθεση, κρίθηκε ότι οι διαπιστωτικές πράξεις, με τις οποίες θεωρούνται νόμιμες οι τουριστικές κτιριακές και λιμενικές εγκαταστάσεις, που έχουν ανεγερθεί άνευ αδείας από τον Ε.Ο.Τ. (ή από τρίτο για λογαριασμό του οργανισμού),[851] δεν υποκαθιστούν την έλλειψη αδειών που τυχόν απαιτούνται από τη νομοθεσία περί αιγιαλού και παραλίας (όπως και από την αρχαιολογική και δασική νομοθεσία, ή άλλες προστατευτικές του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος διατάξεις), ούτε συνεπάγεται την εξαίρεση από το μέτρο της κατεδάφισης κτισμάτων που εμπίπτουν στον αιγιαλό.[852]

Παράκτια δόμηση: Ανεξάρτητα από τις εξελίξεις που ακολούθησαν την πυρκαγιά στο Μάτι, η αυθαίρετη δόμηση στον αιγιαλό και την παραλία εξακολουθεί να απασχολεί τους ελεγκτικούς μηχανισμούς. Μέσα στο 2017, το Τμήμα Ελέγχου Δόμησης και Κατεδαφίσεων του Σώματος Επιθεωρητών Νότιας Ελλάδας συντόνισε τις διαδικασίες εκτέλεσης 22 αμετάκλητων πρωτοκόλλων κατεδάφισης σε αιγιαλό-παραλία.[853] Το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους υπενθύμισε ότι εξαίρεση από τις απαγορεύσεις υπαγωγής δεν υπάρχει για αυθαίρετα κτίσματα στον αιγιαλό,[854] και η σχετική γνωμοδότηση έγινε αποδεκτή.[855] Από τις περιπτώσεις που ξεχώρισαν ήταν η εκτέλεση των κατεδαφίσεων των παράνομων ταβερνών στην παραλία του Σχινιά στις αρχές του 2018.[856]

Μετά την αναθεώρηση της οδηγίας-πλαίσιο για τη θαλάσσια στρατηγική, είναι σαφέστερο ότι η ανάπτυξη υποδομών τόσο στον βυθό όσο και στην ακτή (και τα παράκτια ύδατα) επηρεάζει τα χαρακτηριστικά ποιοτικής περιγραφής για τον προσδιορισμό της καλής περιβαλλοντικής κατάστασης των θαλάσσιων υδάτων.[857]

---

[849] ΣτΕ (Ε΄ τμ.) 569/2018, σκ. 9η-10η. Το δικαστήριο επικαλέστηκε, μεταξύ άλλων, τη γνωστή ΣτΕ (Ολ.) 1738/2017, με την οποία κρίθηκε αντισυνταγματική η παράταση της της παραγραφής φορολογικών υποθέσεων από τις διατάξεις ορισμένων φορολογικών νόμων μεταξύ 2006 και 2010 (κατά τον κρίσιμο χρόνο), και μεταγενέστερα.

[850] ΣτΕ (Ε΄τμ.) 2449/2017, σκ. 7η και 8η. Επρόκειτο για τη σύμβαση 2560/10.7.1972, όπως είχε δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης (Α΄ 122/1972), σύμφωνα με το άρθ. 3 παρ. 7 του ν.δ./τος 920/1971 (Α΄ 148).

[851] Πρβλ. άρθ. 6 παρ. 1 ν. 2160/1993, το οποίο σήμερα ισχύει όπως αντικαταστάθηκε με το άρθ. 17 παρ.1 εδ. α' ν. 3986/2011 (Α΄152).

[852] ΣτΕ (Ε΄τμ.) 1018/2018, σκ. 7η.

[853] Συντονιστικό όργανο Επιθεώρησης και Ελέγχου (Σ.Ο.Ε.Ε.). (7.2018). Ετήσια Έκθεση 2017, 307. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2n6aCzc

[854] Ν.Σ.Κ. 232/2017.

[855] Υπουργική απόφαση …//55010/2989/22.8.2018 «Αποδοχή γνωμοδότησης» (ΑΔΑ: ΩΩ2Φ4653Π8-ΑΗΖ).

[856] Λιάλιος, Γ. (2018, 12 Μαρτίου). «Με «οδηγό» τον Σχινιά στην πολιορκία των αυθαιρέτων.» *Καθημερινή*. Ανάκτηση από http://www.kathimerini.gr/953118/article/epikairothta/ellada/me-odhgo-ton-sxinia-sthn-poliorkia-twn-ay8airetwn

[857] Παράρτημα Απόφασης (ΕΕ) 2017/848 της Επιτροπής της 17ης Μαΐου 2017 «για τη θέσπιση κριτηρίων και μεθοδολογικών προτύπων για την καλή περιβαλλοντική κατάσταση των θαλάσσιων υδάτων καθώς και προδιαγραφών και τυποποιημένων μεθόδων για την παρακολούθηση και την αξιολόγηση, και για την κατάργηση της απόφασης 2010/477/ΕΕ» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 125/43 της 18.5.2017). Τα σχετικά χαρακτηριστικά που επηρεάζονται είναι τα υπ' αριθμ. 6 («το επίπεδο ακεραιότητας του θαλάσσιου βυθού εξασφαλίζει ότι η δομή και η λειτουργία των οικοσυστημάτων διαφυλάσσονται, καθώς και ότι δεν παρατηρούνται δυσμενείς επιπτώσεις ιδίως στα βενθικά

Οικοσυστήματα») και 8 («η μόνιμη αλλοίωση των υδρογραφικών συνθηκών δεν επηρεάζει δυσμενώς τα θαλάσσια οικοσυστήματα»).

Λιμένες και ιχθυοτροφεία: Η κύρωση της σύμβασης παραχώρησης μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και της «Οργανισμός Λιμένος Θεσσαλονίκης ΑΕ»,[858] αλλά και παλαιότερα, της «Οργανισμός Λιμένα Πειραιώς Α.Ε.», εγείρει το ζήτημα της νομικής φύσης των οργανισμών αυτών. Μετά την ιδιωτικοποίηση, οι οργανισμοί αυτοί δεν μπορούν να θεωρηθούν νομικά πρόσωπα διφυούς χαρακτήρα, συνεπώς οι κανονιστικές και ρυθμιστικές αρμοδιότητες έχουν περιέλθει στη Δημόσια Αρχή Λιμένων: σε αυτές, περιλαμβάνονται και οι αρμοδιότητες προστασίας του περιβάλλοντος και της απομάκρυνσης ναυαγίων.[859] Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι στην περίπτωση του ΟΛΘ η γενική νομοθεσία για τον αιγιαλό και την παραλία εφαρμόζεται *«[σ]το μέγιστο δυνατό βαθμό που κάτι τέτοιο δεν είναι ασυμβίβαστο με τις διατάξεις*» του κυρωτικού νόμου.[860]

Παρόλα αυτά, και κατά τη διάρκεια της τελευταίας χρονιάς, οι (ελάχιστες) νέες νομοθετικές ρυθμίσεις επικεντρώθηκαν στη νομιμοποίηση διάφορων αυθαιρεσιών. Έτσι, πλέον «θεωρούνται νόμιμες» υφιστάμενες λιμενικές εγκαταστάσεις σε λιμένες διεθνούς ενδιαφέροντος, εθνικής σημασίας και μείζονος ενδιαφέροντος, που έχουν κατασκευαστεί παράνομα μέχρι την 29.4.2013: η διάταξη αφορά λιμένες που έχουν κατασκευαστεί από φορείς του δημοσίου, και έχουν αποτυπωθεί και ενταχθεί στο εγκεκριμένο από την Επιτροπή Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Λιμένων (Ε.Σ.Α.Λ.) Αναπτυξιακό Πρόγραμμα και Μελέτη Διαχείρισης (Master Plan) ή το Πλαίσιο Έργων Ανάπτυξης Λιμένα (Π.Ε.Α.Λ.).[861] Η διάταξη είναι ενδιαφέρουσα, όχι μόνο διότι παραβιάζεται η «κόκκινη γραμμή» της 28.7.2011,[862] αλλά και επειδή δεν απαιτείται ούτε καθορισμός αιγιαλού, παραλίας, χερσαίας ή εξομοιούμενης με χερσαία ζώνης λιμένα (αρκεί, κατά τη ρύθμιση, ότι η σχετική διαδικασία κινείται παράλληλα), ούτε απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων (εφόσον έχει εκδοθεί παρόμοια απόφαση για το Master Plan ή το ΠΕΑΛ).[863] Όπως ομολογεί η αιτιολογική έκθεση, αυτό συνέβη για να καλυφθεί το κενό «*που δημιούργησε νομοθετική ρύθμιση για τη λήξη της προθεσμίας (31-12-2013) για τη νομιμοποίηση έργων που εκτελέστηκαν από φορείς του Δημοσίου άνευ αδείας ή κατ' υπέρβαση αυτής*...»:[864] προφανώς, δεν υπάρχει κενό, αλλά η προηγούμενη προθεσμία δεν απέδωσε τα αναμενόμενα, εισάγεται νέα προθεσμία για την ολοκλήρωση των Master Plan,[865] ενώ οι εκκρεμείς διαδικασίες νομιμοποίησης αναστέλλονται.[866] Οι συναρμόδιοι υπουργοί εξουσιοδοτούνται να ρυθμίσουν με απόφασή τους τις λεπτομέρειες που αφορούν «*τις αναγκαίες μελέτες και μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων, την προστασία του παράκτιου και θαλάσσιου οικοσυστήματος και πολιτιστικού κεφαλαίου, καθώς και το σεβασμό των αρχών του χωροταξικού σχεδιασμού*»: μέχρι την ώρα που γράφονται οι γραμμές αυτές, αυτό δεν έχει συμβεί, αλλά σε κάθε περίπτωση η (σημαντική) αυτή εκκρεμότητα «δεν κωλύει» την εφαρμογή των παραπάνω διατάξεων.[867] Για το θέμα αυτό, η Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής, μετά από συνοπτική αναφορά στη σχετικά πλούσια νομολογία, παρατήρησε ότι «*νομιμοποίηση εγκαταστάσεων*

858

859 Εγκύκλιος 6000/415/28.8.2018 «Εγκύκλιος αναφορικά με τις αρμοδιότητες της Δημόσιας Αρχής Λιμένων σε θέματα ναυαγίων και επιβλαβών πλοίων, καθώς και αδειών ΚΥΕ» (ΑΔΑ: ΨΛ1Π4653ΠΩ-0ΙΜ).

860 Άρθ. 2 παρ. 5 ν. 4522/2018 (Α΄ 39). Πρβλ., επίσης, άρθ. 2 παρ. 2 και παρ. 3 του ίδιου νόμου, σύμφωνα με το οποίο «οι δραστηριότητες και οι λειτουργίες της «Οργανισμός Λιμένος Θεσσαλονίκης ΑΕ», καθώς και οποιεσδήποτε περαιτέρω δραστηριότητες και λειτουργίες εντός του Λιμένα Θεσσαλονίκης, υπόκεινται σταθερά στους ακόλουθους υπέρτερους σκοπούς: …(δ) την προστασία του περιβάλλοντος σύμφωνα με την εφαρμοστέα κείμενη νομοθεσία…». Επίσης, από τη Σύμβαση, κυρίως όροι 4.2 (η), 5.2, 5.6, 24.1 (β), 30.4, και Παράρτημα 6.2 (γ).

861 Άρθ. 86 ν. 4504/2017 (Α΄ 184).

862 Πρβλ. άρθ. 88 ν. 4495/2017 (Α΄ 167).

863 Άρθ. 86 παρ. 1 ν. 4504/2017 (Α΄ 184).

864 Με αναφορά στη διάταξη του άρθ. 27 ν. 2971/2001, σε συνδυασμό με το άρθ. 226 ν. 4072/2012. Υπουργός Εσωτερικών, Οικονομίας, κ.α.. Αιτιολογική έκθεση στο νομοσχέδιο «*Δια βίου εκπαίδευση προσωπικού Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, ενδυνάμωση της διαφάνειας και της αξιοκρατίας σε θέματα αρμοδιότητας Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, ενίσχυση της κοινωνικής συμμετοχής στην ακτοπλοΐα, θέματα πολιτικού προσωπικού, συμπλήρωση διατάξεων για τα λιμενικά έργα και άλλες διατάξεις*», 53. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2nTXNsk

865 Άρθ. 86 παρ. 8 ν. 4504/2017 (Α΄ 184).

866 Άρθ. 86 παρ. 4 ν. 4504/2017 (Α΄ 184).

867 Άρθ. 86 παρ. 10 ν. 4504/2017 (Α΄ 184).

αδιακρίτως του χαρακτήρα της περιοχής την οποία αφορά το έργο, χωρίς να διαφοροποιείται η περίπτωση ευπαθών οικοσυστημάτων και προστατευόμενων εν γένει περιοχών, δεν φαίνεται να συνάδει προς τα νομολογιακά δεδομένα προστασίας του περιβάλλοντος. Ούτε, εξάλλου, μπορεί αυτή να νοείται, χωρίς να λαμβάνονται εγγυήσεις δημόσιας ασφάλειας κατά τη χρήση των εν λόγω εγκαταστάσεων. Οι επιτρεπόμενες τεχνικές επεμβάσεις εντάσσονται στο πλαίσιο ορθολογικού σχεδιασμού, συμφώνως προς την ιδιομορφία, τη φυσιογνωμία και τις ανάγκες κάθε περιοχής, στον οποίο συγκεράζονται το δημόσιο συμφέρον και η προστασία του περιβάλλοντος. Εντάσσονται, επίσης, στο πλαίσιο ορθολογικού σχεδιασμού υπό εγκεκριμένους περιβαλλοντικούς όρους, ιδίως σε περιπτώσεις κατά τις οποίες λιμενικά έργα δεν μπορούν να θεωρηθούν ως, εν ευρεία εννοία, λειτουργική επέκταση της λιμενικής υποδομής παλαιού λιμανιού, και αποτελούν, κατ' ουσίαν, νέο λιμένα με αυτοτελή και, έστω και εν μέρει, διαφορετικό χαρακτήρα, οπότε η ένταξη αυτών των έργων απαιτείται να έχει γίνει σε προηγούμενο χωροταξικό σχεδιασμό».[868] Είναι η πολλοστή φορά που θεσπίζονται παρόμοιες ρυθμίσεις:[869] πιθανώς, η συνεχής εμπλοκή του νομοθέτη σχετίζεται και με το γεγονός ότι στο χαρτοφυλάκιο του ΤΑΙΠΕΔ περιλαμβάνονται «*10 λιμάνια με τη μορφή ανωνύμων εταιρειών*».[870] Σε άλλο σημείο της παρούσας έκθεσης, περιγράφεται πρόσφατη απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, σύμφωνα με την οποία η κατασκευή λιμένων οποιασδήποτε κατηγορίας σε οποιαδήποτε ακτή της χώρας δεν επιτρέπεται να αποφασίζεται ευκαιριακά και αποσπασματικά, αλλά πρέπει να αποτελεί αντικείμενο ευρύτερου χωροταξικού σχεδιασμού εντός του εθνικού ή περιφερειακού δικτύου λιμένων της χώρας.[871]

Αλλά τα παραπάνω δεν αποδείχθηκαν αρκετά. Με διαφορετική διάταξη, και «*κατά παρέκκλιση κάθε άλλης διάταξης*», μπορούν να χαρακτηρίζονται νόμιμες οι παράνομες κτηριακές ή λιμενικές κατασκευές ή εγκαταστάσεις, οι οποίες έχουν κατασκευασθεί από φορείς του Δημοσίου, εντός περιοχών που αποχαρακτηρίσθηκαν από Χερσαία Ζώνη Λιμένα μέχρι τις 28.7.2011, και οι οποίες παραχωρούνται κατά χρήση, διαχείριση και εκμετάλλευση σε ΟΤΑ α΄ βαθμού: η ρύθμιση αιτιολογείται ως διευκόλυνση των ΟΤΑ και των δημοτών τους.[872] Στους υφιστάμενους τουριστικούς

---

[868] Επιστημονική Υπηρεσία (Βουλή των Ελλήνων). (22.11.2017). Έκθεση επί του νομοσχεδίου «Δια βίου εκπαίδευση προσωπικού Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, ενδυνάμωση της διαφάνειας και της αξιοκρατίας σε θέματα αρμοδιότητας Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, ενίσχυση της κοινωνικής συμμετοχής στην ακτοπλοΐα, θέματα πολιτικού προσωπικού, συμπλήρωση διατάξεων για τα λιμενικά έργα και άλλες διατάξεις», 18. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2LdwRx4

[869] Με το άρθ. 15 ν. 4081/2012 (Α΄ 184), είχε οριστεί ότι «κυρώνονται και αποκτούν ισχύ τυπικού νόμου, από το χρόνο της εκδόσεώς τους, οι κανονιστικού περιεχομένου αποφάσεις της Επιτροπής Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Λιμένων (ΕΣΑΛ), με τις τροποποιήσεις τους, οι οποίες παρατίθενται στο Παράρτημα, που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ ΑΑΠ 152/3.5.2012, αντίγραφο του οποίου δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως με τον παρόντα νόμο» [όσον αφορά τη διάταξη αυτή, «*η κύρωση …αφορώσα κανονιστική πράξη, με την οποία είχαν τεθεί ρυθμίσεις εξηρημένες της νομοθετικής εξουσιοδοτήσεως του άρθρου 43 παρ. 2 του Συντάγματος…ανεξαρτήτως της συνταγματικότητας αυτής …. ισχύει πάντως από της ενάρξεως ισχύος του εν λόγω νόμου (ήτοι από τις 27.9.2012) και εφ΄ εξής, η δε επίμαχη απόφαση δεν είχε αποκτήσει προ του ως άνω χρονικού σημείου την ισχύ τυπικού νόμου*»· βλ. ΣτΕ (Ε΄τμ.) 715-6/2015]. Σχετική, μεταξύ άλλων, είναι και η διάταξη του άρθ. 19 ν. 2932/2001, όπως είχε αντικατασταθεί στο σύνολό της από το άρθ. 44 ν. 4150/2013 (Α΄ 102), σύμφωνα με την οποία «[*υ]φιστάμενα έργα της παραγράφου 2 του άρθρου 46, μη νομίμως εκτελεσθέντα από φορείς του Δημοσίου, θεωρούνται νόμιμα από το χρόνο έγκρισης από την Ε.Σ.Α.Λ. του Αναπτυξιακού Προγράμματος και Μελέτης Διαχείρισης (Master Plan) του λιμένα, στο οποίο αυτά έχουν αποτυπωθεί και ενταχθεί, και της αντίστοιχης απόφασης έκδοσης των Περιβαλλοντικών Όρων*». Φυσικά, «*κτίρια εντός χερσαίας ζώνης λιμένα, που ανήκουν στο Δημόσιο ή σε δημόσια αρχή ή έχουν παραχωρηθεί στους δήμους*» έχουν νομιμοποιηθεί (και μάλιστα «κατά παρέκκλιση» των απαγορεύσεων υπαγωγής) και με τη διάταξη του άρθ. 114 παρ. 3 ν. 4495/2017 (Α΄ 167). Βλ., επίσης, παρακάτω.

[870] Hellenic Republic Asset Development Fund. (7.2018). 10 Port Authorities. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2OTRVuF

[871] ΣτΕ (Ε' τμ.) 1602/2018. Βλ. σελ. 212 της παρούσας έκθεσης.

[872] Άρθ. 18[Α] παρ. 1 ν. 2971/2001, όπως προστέθηκε με το άρθ. 67 ν. 4554/2018 (Α΄ 130). Προβλέπεται, τουλάχιστον, η εκ των υστέρων υποβολή εγκεκριμένης στατικής μελέτης και μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ο.π.). Κατά την αιτιολογική έκθεση, «*[οι] διατάξεις αυτές κρίνονται απαραίτητες, προκειμένου οι Δήμοι, προς τους οποίους αποδίδονται τα παραλιακά μέτωπα των πόλεων τους, να δύνανται να χρησιμοποιήσουν έργα και κατασκευές που έχουν εκτελεσθεί κατά το παρελθόν, μη νομίμως, από Φορείς του Δημοσίου (συνήθως Λιμενικά Ταμεία και Οργανισμούς Λιμένος), και στη συνέχεια να συντηρήσουν, αναπλάσσουν και χρησιμοποιήσουν αυτά για την κάλυψη των λειτουργικών αναγκών τους, και προς το*

λιμένες που λειτουργούν παράνομα (όπως υπονοείται), χορηγείται εκ του νόμου άδεια ολικής ή τμηματικής λειτουργίας εφόσον ο φορέας διαχείρισης του λιμένα υποβάλει ορισμένα δικαιολογητικά μέχρι τις 31.12.2020: η ρύθμιση αιτιολογείται ως προσπάθεια αντιμετώπισης ή παράκαμψης των χρονοβόρων διαδικασιών, σε συνδυασμό με τον «πολύτιμο χρόνο» των επενδυτών.[873] Τέλος, επιτρέπεται η νομιμοποίηση αυθαίρετων «κατασκευών» εντός περιοχών δικαιοδοσίας των φορέων διοίκησης και εκμετάλλευσης λιμένων.[874] Οι διατάξεις αυτές εισάγουν νέες αποκλίσεις στις «απαγορεύσεις υπαγωγής» των νόμων για τις αυθαίρετες κατασκευές,[875] καθώς και στην ισχύουσα νομοθεσία για τους τουριστικούς λιμένες.[876] Στα παραπάνω, θα πρέπει επίσης να προστεθεί και η αθρόα νομιμοποίηση, και μάλιστα χωρίς προθεσμίες ή όρους που διασφαλίζουν ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος, του συνόλου «*των υφιστάμενων, μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος*» (ενν. ο ν. 4492/2017, που δημοσιεύθηκε την 10.8.2017) «*εγκαταστάσεων και κτιριακών υποδομών των Δημόσιων Ιχθυοτροφείων, που είναι απαραίτητα για την ιχθυοτροφική τους εκμετάλλευση, και ανεγέρθηκαν από το ελληνικό Δημόσιο, ή τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης*»,[877] με επίκληση επιχειρημάτων περί της ανάγκης εκσυγχρονισμού.[878]

Ο καταιγισμός αυτός δεν άφησε πολλά περιθώρια για ρυθμίσεις που δεν αφορούν νομιμοποιήσεις αυθαιρεσιών. Πάντως, το νέο νομοθετικό πλαίσιο περιλαμβάνει επίσης μία νέα διάταξη που διευκολύνει την αδειοδότηση των έργων επισκευής-επέμβασης τοπικού χαρακτήρα, εργασιών

συμφέρον των δημοτών τους». Υπουργοί Εσωτερικών κ.α. (6.6.2018). Αιτιολογική έκθεση σε τροπολογία-προσθήκη του Υπουργείου Οικονομικών στο Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης «*Ασφαλιστικές και συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις - Αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας - Ενίσχυση της προστασίας των εργαζομένων - Επιτροπεία ασυνόδευτων ανηλίκων και άλλες διατάξεις*», 2. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2MEJpSN

[873] Άρθ. 166 παρ. 7 εδ. α΄ν. 4070/2012, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθ. 20 ν. 4531/2018 (Α΄ 62). Κατά την αιτιολογική έκθεση, παρότι (με προηγούμενες διατάξεις) «*έγινε προσπάθεια επίσπευσης των …διαδικασιών αδειοδότησης, με σκοπό την εξοικονόμηση πολύτιμου για τους επενδυτές χρόνου και την αποφυγή άσκοπων νομικών επιπλοκών για πλήθος τουριστικών υποδομών… η εκεί ορισθείσα προθεσμία δεν έφερε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, λόγω των χρονοβόρων διαδικασιών έκδοσης των δικαιολογητικών που έλειπαν*». Οι υπουργοί, κ.α. (22.3.2018). Τροπολογία στο σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με τίτλο: «*Ι) Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, ΙΙ) Ενσωμάτωση της 2005/214/ΔΕΥ απόφασης-πλαίσιο, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση-πλαίσιο 2009/299/ΔΕΥ, σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης επί χρηματικών ποινών και ΙΙΙ) Άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και λοιπές διατάξεις*». Αιτιολογική έκθεση, 2-3. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2nVBe6x

[874] Άρθ. 96 ν. 4504/2017 (Α΄ 184).

[875] Για το σημερινό καθεστώς, πρβλ. άρθ. 89 παρ. 1 και παρ. 2 περ. ζ) ν. 4495/2017 (Α΄ 167), σύμφωνα με τα οποία δεν υπάγονται στον νόμο αυτό αυθαίρετα «*ζ) στον αιγιαλό και στον παλαιό αιγιαλό. Εξαιρούνται οι περιπτώσεις αυθαίρετων κατασκευών ή χρήσεων εντός του παλαιού αιγιαλού, εφόσον υφίστανται νομίμως εμπράγματα δικαιώματα πολιτών που προϋφίστανται της σχετικής οριοθέτησης του παλαιού αιγιαλού, καθώς και οι περιπτώσεις στον παλαιό αιγιαλό για τις οποίες εκκρεμεί δικαστική απόφαση, μέχρι την έναρξη ισχύος του παρόντος, για την εξαίρεση των κτισμάτων σύμφωνα με τη σχετική χάραξη*». Παρόμοια ρύθμιση υπάρχει και για τη ζώνη παραλίας και την παρόχθια ζώνη [ο.π., περ. η)].

[876] Κυρίως άρθ. 31 επ. ν. 2160/1993, όπως ισχύουν.

[877] Άρθ. 35 παρ. 8 ν.δ. 420/1970, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθ. 10 παρ. 1 ν. 4492/2017 (Α΄ 156). Βλ., επίσης, Εγκύκλιο (Υπ.Α.Α.Τ.) 106/12822/14.3.2018 (ΑΔΑ: ΩΡ5Ω4653ΠΓ-ΦΚ1). Για τον σκοπό αυτό, θα εκδοθεί διαπιστωτική πράξη της αρμόδιας Πολεοδομικής Υπηρεσίας, ενώ απαιτείται επίσης η σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας Υπηρεσίας Αλιείας, και, σε περίπτωση ιχθυοτροφείων εντός Εθνικών Πάρκων, η σύμφωνη γνώμη του Φορέα Διαχείρισης. Ανεξάρτητα από τις επιδιώξεις του νομοθέτη, είναι αμφίβολο αν οι ρυθμίσεις αυτές παρακάμπτουν την περιβαλλοντική νομοθεσία [βλ. και παραπάνω, ΣτΕ (Ε΄τμ.) 1018/2018, σκ. 7η, και εκεί αναφορές]. Για τις υπόλοιπες αυθαίρετες κατασκευές μονάδων υδατοκαλλιέργειας και αυθαίρετα προσαρτήματα δημόσιων ιχθυοτροφείων, βλ. επίσης άρθ. 121 ν. 4495/2017 (Α΄167).

[878] Κατά την αιτιολογική έκθεση, «*[μ]ε τη ρύθμιση αυτή, επιτυγχάνεται για τα δημόσια ιχθυοτροφεία η εξασφάλιση του καθεστώτος πολεοδομικής νομιμότητας για το σύνολο των κτιριακών και τεχνικών εγκαταστάσεων και έτσι είναι δυνατή η ένταξη της συντήρησης και εκσυγχρονισμού τους, στα προγράμματα της ΕΕ αλλά και με χρηματοδότηση από το Ελληνικό Δημόσιο ή τους μισθωτές*». Οι Υπουργοί κ.α. (18.9.2017). Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «στο σχέδιο νόμου «Διακίνηση και εμπορία νωπών και ευαλλοίωτων αγροτικών προϊόντων και άλλες διατάξεις», 6. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2Pah4Bf

συντήρησης και συστημάτων ασφαλείας σε υφιστάμενους λιμένες και λιμενικές εγκαταστάσεις.[879] Επίσης, μία νέα διάταξη αφορά την τοποθέτηση, χρήση και εκμετάλλευση ναυδέτων σε οριοθετημένες θαλάσσιες περιοχές εντός θαλάσσιας ζώνης λιμένα.[880]

Τα παραπάνω καταδεικνύουν την αδυναμία του νομοθέτη να προάγει τις επενδύσεις, χωρίς να υποχωρεί από τις ελάχιστες νομικές απαιτήσεις για την προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης, δείχνουν την αδυναμία διαμόρφωσης μίας διαφορετικής αντίληψης για την παράκτια ζώνη, η οποία θα διασφαλίζει τη βιώσιμη ανάπτυξη, την κοινοχρησία και την προστασία ενός κατεξοχήν ευάλωτου περιβαλλοντικού αγαθού. Από την άποψη αυτή, η δέσμευση ότι η κύρωση του Πρωτοκόλλου Ολοκληρωμένης Διαχείρισης της Παράκτιας Ζώνης θα «έρθει γρήγορα» είναι σημαντική,[881] και το WWF Ελλάς θα παρακολουθήσει την πορεία υλοποίησής της.

Αλιεία

Με ακτογραμμή 15.021 χιλιομέτρων και περισσότερα από 6.000 νησιά και νησίδες, η Ελλάδα καλύπτει το 13.89% της συνολικής ακτογραμμής των 23 παράκτιων κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτή η εκτενής ακτογραμμή σε συνδυασμό με ένα εκτεταμένο δίκτυο λιμανιών ευνοεί τη διάσπαση του ελληνικού αλιευτικού στόλου, ο οποίος σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία του Εθνικού Αλιευτικού Μητρώου (εικόνα 18/5/2018)[882] είναι ο πολυπληθέστερος στην Ευρωπαϊκή Ένωση από πλευράς αριθμού σκαφών, καθώς αποτελείται από συνολικά 14.977 ενεργά αλιευτικά σκάφη (εικόνα 31/12/2017). Παρά την περιορισμένη συμβολή της στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) της Ελλάδας (λιγότερο από 4,1% για το πρώτο τρίμηνο του 2018), η αλιεία συνιστά έναν τομέα της πρωτογενούς παραγωγής με μεγάλη κοινωνικό-οικονομική σημασία για τη χώρα, καθώς αποτελεί σημαντική πηγή διατροφής, απασχόλησης και εισοδήματος για τον πληθυσμό των παράκτιων και νησιωτικών περιοχών.

Τα βασικότερα προβλήματα της ελληνικής αλιείας σχετίζονται με την έλλειψη δεδομένων για την κατάσταση των αποθεμάτων, την απουσία αποτελεσματικής διαχείρισης με συμμετοχή όλων των εμπλεκομένων φορέων και με βάση την επιστημονική γνώση, καθώς και την ελλιπή εφαρμογή της νομοθεσίας που σχετίζεται με τον έλεγχο των αλιευτικών δραστηριοτήτων.

Παρά το μέγεθος του στόλου και των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο κλάδος σπάνιες είναι οι πολιτικές συζητήσεις γύρω από την αλιεία με τη συμμετοχή των εμπλεκόμενων φορέων και εκπροσώπων της πολιτείας. Συνεπώς, είναι θετική η πρωτοβουλία της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Προστασίας Περιβάλλοντος της Βουλής να οργανώσει συνεδρίαση με θέμα τη «Διαχείριση ιχθυαποθεμάτων: η κατάσταση σήμερα, προβλήματα και προοπτικές στο πλαίσιο της βιώσιμης

---

[879] Άρθ. 18 παρ. και παρ. 5 ν. 2971/2001, όπως αντικαταστάθηκαν από το άρθ. 91 ν. 4504/2017 (Α΄ 184). Η «διευκόλυνση» συνίσταται στο γεγονός ότι τα έργα επισκευής αδειοδοτούνται με απόφαση του Λιμενικού Ταμείου, ενώ η εγκατάσταση συστημάτων ασφαλείας με απόφαση του γ.γ. Λιμένων, Λιμενικής Πολιτικής και Ναυτιλιακών Επενδύσεων του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής.

[880] Άρθ. 103 ν. 4504/2017 (Α΄ 184). Για τα ναύδετα εκτός θαλάσσιας ζώνης λιμένα, πρβλ., επίσης, άρθ. 12 ν. 4276/2014 (Α΄ 155)· για έναν ορισμό, βλ. άρθ. 1 περ. ιστ) ν. 4278/2014 (Α΄ 157).

[881] Στα πλαίσια της συζήτηση του νομοσχεδίου για τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό, όπου έγιναν πολλές σχετικές νύξεις, ο αρμόδιος υπουργός σημείωσε τα εξής: «*η Βαρκελώνη καθυστερεί. Νομίζω ότι μετά το σημερινό θα έρθει γρήγορα, διότι η Βαρκελώνη και η θαλάσσια χωροταξία φαντάζει να έχουν να αντιμετωπίσουν τις φοβίες και τις ίδιες ανησυχίες, τις οποίες νομίζω με το σύνολο των μέτρων που εξέθεσα, τις 11 τομές στη χωροταξία, νομίζω ότι μπορούμε να φιλοδοξούμε ότι το 2020 επιτέλους η χώρα θα έχει και κτηματολόγιο και σαφείς χρήσεις γης και χωροταξικά σχέδια σε όλα τα επίπεδα και ζώνες και θα δημιουργεί μια πλήρη ασφάλεια δικαίου και για την επιχειρηματικότητα και για τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές μέριμνες που εμπεριέχει ο χωροταξικός σχεδιασμός*». Διαρκής Επιτροπή Παραγωγής και Εμπορίου. (30.5.2018). Συνέχιση της επεξεργασίας και εξέτασης του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας: Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2014/89/ΕΕ «περί θεσπίσεως πλαισίου για το θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό» και άλλες διατάξεις (Α.Α. 2η συνεδρίαση), 54-55. Ανάκτηση από: https://bit.ly/2wfd5vs

[882] ΥΠΑΑΤ. (2018, Μάιος). Ελληνικός Αλιευτικός Στόλος. Έκθεση Έτους 2017. Ανάκτηση από: http://www.alieia.minagric.gr/sites/default/files/basicPageFiles/Annual%20Fleet%20Report%202017.pdf

αλιείας»[883]. Στη διάρκεια της συζήτησης προσκλήθηκαν εκπρόσωποι διαφόρων τύπων αλιείας, επιστήμονες και εκπρόσωποι περιβαλλοντικών οργανώσεων, μεταξύ των οποίων και το WWF Ελλάς.

Εθνικό πρόγραμμα συλλογής αλιευτικών δεδομένων: Το εθνικό πρόγραμμα συλλογής αλιευτικών δεδομένων (ΕΠΣΑΔ), το οποίο αποτελεί συμβατική υποχρέωση της χώρας μας προς την ΕΕ, αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα ως προς την υλοποίησή του την τελευταία δεκαετία, καθώς δεν είχε εφαρμοστεί από το 2008 και για πολλά χρόνια, με αποτέλεσμα να κινηθεί προδικαστική διαδικασία από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Τελικά, ξεκίνησε με καθυστέρηση το 2012 με εθνικούς πόρους και το 2013 με κοινοτική συγχρηματοδότηση Το 2016 πραγματοποιήθηκαν όλα τα απαιτούμενα βήματα προκειμένου να ξεκινήσει η υλοποίηση του ΕΠΣΑΔ ομαλά,[884] σε αντίθεση με το έτος 2017 που πραγματοποιήθηκε αποσπασματικά.

Το 2018 η λειτουργία του ξεκίνησε έγκαιρα μετά από την έγκριση του προγράμματος μέτρων για την καλή κατάσταση του θαλάσσιου περιβάλλοντος τον Δεκέμβριο 2017[885]. Τον Μάιο εγκρίθηκε η καταβολή του πρώτου μέρους της επιχορήγησης της υλοποίησης του, ύψους 1.762.410 ευρώ ενώ μέσα στα προβλεπόμενα χρονικά πλαίσια διεξάγονται και οι σχετικές πειραματικές δειγματοληψίες.

Η σημασία της απρόσκοπτης λειτουργίας του ΕΠΣΑΔ είναι τεράστια καθώς μέσω του προγράμματος αυτού συλλέγονται στοιχεία εκφόρτωσης αλιευμάτων, βιολογικά, περιβαλλοντικά, τεχνικά και κοινωνικοοικονομικά δεδομένα. Χωρίς τη σταθερή λειτουργία του ΕΠΣΑΔ δεν μπορούν να συγκεντρωθούν επαρκή δεδομένα και να διατηρούνται συνεχείς και επαρκώς μεγάλες χρονοσειρές δεδομένων. Τα δεδομένα αυτά είναι απαραίτητα για τον σχεδιασμό και τη λήψη διαχειριστικών μέτρων για την αλιεία και την υδατοκαλλιέργεια στη χώρα μας.

Θέσπιση ευέλικτων μέτρων διαχείρισης της αλιευτικής δραστηριότητας: Στις 20 Απριλίου του 2017 θεσπίστηκε με υπουργική απόφαση[886] η απαγόρευση αλιείας με κάθε αλιευτικό εργαλείο στη θαλάσσια περιοχή που βρίσκεται περιμετρικά από τα νότια παράλια της νήσου Θάσου και σε απόσταση έξι ναυτικών μιλίων από την ακτογραμμή αυτής. Η εν λόγω απαγόρευση είχε ισχύ έναν μήνα, από την 1η έως την 31η Μαΐου του 2017 και, στο πλαίσιο της συμμόρφωσης με ενωσιακές υποχρεώσεις, κάλυψε την ανάγκη για λήψη πρόσθετων εθνικών μέτρων για την προστασία νεαρών ατόμων μπακαλιάρων του είδους *Merluccius merluccius*, σε περιοχή του Θρακικού Πελάγους, όπου είχε εντοπιστεί νηπιοτροφείο του είδους. Λίγο αργότερα, με «διόρθωση σφάλματος» της παραπάνω υπουργικής απόφασης, εξαιρέθηκαν από την απαγόρευση τα κυκλικά δίχτυα (γρι-γρι) καθώς το συγκεκριμένο αλιευτικό εργαλείο δεν έχει καμία επίπτωση στο εν λόγω είδος.[887] Με τη μορφή αυτή, η απαγόρευση θεσπίστηκε για κάθε έτος στις αρχές του 2018.[888]

Η θέσπιση ευέλικτων μέτρων διαχείρισης της αλιείας, όπως τα μέτρα που περιεγράφηκαν παραπάνω είναι ιδιαίτερα σημαντικά, καθώς τέτοιου είδους τοπικοί και χρονικοί περιορισμοί, σε αντίθεση με γενικές εθνικής εμβέλειας ρυθμίσεις, ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες προστασίας κάποιων ειδών και των ενδιαιτημάτων τους. Είναι βέβαια σημαντικό η θέσπιση τέτοιων μέτρων να γίνεται λαμβάνοντας υπόψη τις πραγματικές επιπτώσεις του εκάστοτε τύπου αλιείας στο ευρύτερο

[883] Βουλή των Ελλήνων (2018, 17 Ιανουαρίου). Ειδική Μόνιμη Επιτροπή για Προστασία Περιβάλλοντος. Συνεδρίαση με θέμα Διαχείριση ιχθυαποθεμάτων: Η κατάσταση σήμερα, προβλήματα και προοπτικές στο πλαίσιο της βιώσιμης αλιείας (video). Ανάκτηση από: https://www.hellenicparliament.gr/Koinovouleftikes-Epitropes/Synedriaseis?met_id=85fc6dbb-4cb4-4f88-9455-a86900b430b8

[884] Υ.α. 127/2641/11.01.2016. «Υλοποίηση του «Εθνικού Προγράμματος Συλλογής Αλιευτικών Δεδομένων» για το έτος 2016».

[885] Υ.α. 142569/2017 «Έγκριση των προγραμμάτων μέτρων για την επίτευξη ή τη διατήρηση της καλής περιβαλλοντικής κατάστασης στα θαλάσσια ύδατα, σύμφωνα με την παράγραφο 9 του άρθρου 12 του ν. 3983/2011 (Α' 144)» (Β' 4728).

[886] Υ.α. 1913/43489/20.04.2017 «Απαγόρευση αλιείας για την προστασία νεαρών ατόμων του είδους *Merluccius merluccius*, για το έτος 2017» (Β' 1444).

[887] ΥΠΑΑΤ. (αχρονολόγητο). Διόρθωση σφάλματος στην αριθμ. 1913/43489/20-04-2017 απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. ΦΕΚ Β' 1587/2017.

[888] Π.δ. 24/2018 «Απαγόρευση αλιείας σε θαλάσσια περιοχή νότια της νήσου Θάσου για την προστασία νεαρών ατόμων μπακαλιάρου (Merluccius merluccius)» (Α' 51).

οικοσύστημα και όχι αδιάκριτα ή γενικά, έτσι ώστε να μην επηρεάζεται αρνητικά η δραστηριότητα των αλιευτικών εργαλείων που δεν σχετίζονται με τα υπό προστασία είδη/ενδιαιτήματα, αλλά και η στάση των αλιέων απέναντι στα διαχειριστικά μέτρα εν γένει.

Αλιεία με βιντζότρατα: Στις 9 Αυγούστου 2017, δημοσιεύτηκε εγκύκλιος εφαρμογής του σχεδίου διαχείρισης για τη βιντζότρατα, η οποία προβλέπει τους όρους και τις προϋποθέσεις άσκησης της αλιευτικής δραστηριότητας με το εν λόγω αλιευτικό εργαλείο, έναν ενδεικτικό πίνακα με επιπρόσθετες ισχύουσες απαγορεύσεις για τον συγκεκριμένο τύπο αλιείας, καθώς και ένα υπόδειγμα της απαιτούμενης απόφασης χορήγησης ειδικής άδειας[889].

Τον Δεκέμβριο του 2017 εκδόθηκαν από τις αρμόδιες διευθύνσεις αλιείας 84 άδειες αλίευσης με το εργαλείο «γρίπος που σύρεται από σκάφος» ή «βιντζότρατα» για τους τρεις πρώτους μήνες του 2018, δηλαδή μέχρι και τις 31 Μαρτίου, ημερομηνία κατά την οποία ολοκληρώνεται ο πρώτος κύκλος παρακολούθησης του σχεδίου διαχείρισης. Η παρακολούθηση των αποθεμάτων γίνεται με σκοπό να εξετασθεί αν η κατάστασή τους ανταποκρίνεται στα σημεία αναφοράς που έχουν καθοριστεί στο σχέδιο διαχείρισης.

Το μέλλον της αλιείας με βιντζότρατα παραμένει αβέβαιο. Σύμφωνα με δήλωση του αρμόδιου υπουργού στις 30 Οκτωβρίου 2017,[890] αναμένεται η μελέτη και κοινοποίηση των αποτελεσμάτων των ερευνών βάσει των οποίων θα ληφθεί η απόφαση για θέσπιση επιπλέον ρυθμιστικών μέτρων ή την πλήρη κατάργηση του αλιευτικού εργαλείου.

Παρεμπίπτουσα αλιεία: Παρεμπίπτουσα ονομάζεται η μη επιλεκτική αλιεία που έχει ως αποτέλεσμα την αλίευση ειδών που δεν αποτελούν στόχο και συχνά καταλήγει σε απόρριψη. Τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης καλούνται στο πλαίσιο της Κοινής Αλιευτικής Πολιτικής (ΚΑΛΠ) να εξαλείψουν προοδευτικά τις απορρίψεις – αλιεύματα που απορρίπτονται απευθείας στη θάλασσα, είτε επειδή αποτελούν είδη χαμηλής εμπορικής αξίας που έχουν συλληφθεί παρεμπιπτόντως είτε γιατί το μέγεθός τους είναι μικρότερο από το ελάχιστο επιτρεπόμενο όριο – σε όλους τους τύπους αλιείας της ΕΕ. Για το λόγο αυτό καθιερώθηκε η «υποχρέωση εκφόρτωσης» ως μέσο για την αύξηση της επιλεκτικότητας των αλιευτικών εργαλείων και για τη βελτίωση, όσον αφορά την αξιοπιστία τους, των σχετικών με τα αλιεύματα δεδομένων. Συγκεκριμένα η «υποχρέωση εκφόρτωσης» προβλέπει ότι όλα τα αλιεύματα θα πρέπει να φυλάσσονται επί του σκάφους, να εκφορτώνονται και να καταλογίζονται στις ποσοστώσεις, ενώ τα ψάρια μεγέθους μικρότερου του κανονικού δεν θα μπορούν να πωλούνται για ανθρώπινη κατανάλωση.[891]

Ο κανονισμός υποχρεωτικής εκφόρτωσης τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου του 2015, και εξέπνευσε την 31.12.2017. Μέσα σε αυτά τα χρονικά πλαίσια, είχαν χορηγηθεί εξαιρέσεις *de minimis* («περί του ελαχίστου», δηλαδή για απορρίψεις «ήσσονος σημασίας») για ορισμένα αλιευτικά είδη, και για ορισμένες θαλάσσιες περιοχές: π.χ., στο Αιγαίο και στη Νότια Κρήτη, είχε επιτραπεί η απόρριψη έως και 3 % των συνολικών ετήσιων αλιευμάτων γαύρου, σαρδέλας, σκουμπριού και σαφριδιού με γρι-

[889] Εγκύκλιος ΥΠΑΑΤ 3006/72648/09.08.2017 «Εφαρμογή του σχεδίου διαχείρισης για το αλιευτικό εργαλείο γρίπος που σύρεται από σκάφος ή βιντζότρατα (SB)» (ΑΔΑ: ΩΗ324653ΠΓ-ΩΡ4).
[890] ΥΠΠΑΤ. (2017, 30 Οκτωβρίου). Αποστόλου: Στο θέμα της βιντζότρατας ακολουθούμε τις συμβουλές των επιστημόνων και τις κατευθύνσεις της ΕΕ [Δελτίο Τύπου]. Ανάκτηση από: http://www.minagric.gr/index.php/el/the-ministry-2/grafeiotypou/deltiatypou/5610-dt301017a
[891] Πρβλ. άρθ. 14-15 Κανονισμού (ΕΕ) 1380/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, «σχετικά με την Κοινή Αλιευτική Πολιτική, την τροποποίηση των κανονισμών του Συμβουλίου (ΕΚ) αριθ. 1954/2003 και (ΕΚ) αριθ. 1224/2009 και την κατάργηση των κανονισμών του Συμβουλίου (ΕΚ) αριθ. 2371/2002 και (ΕΚ) αριθ. 639/2004 και της απόφασης 2004/585/ΕΚ του Συμβουλίου» (Επίσημη Εφημερίδα L 354/22 της 28.12.2013).

γρι.[892] Σήμερα, ισχύει όμοια *de minimis* εξαίρεση στη Μεσόγειο θάλασσα για ορισμένους τύπους αλιείας μικρών πελαγικών[893] και βενθοπελαγικών[894] ειδών.

Η εξαίρεση *de minimis* στην περίπτωση της αλίευσης μικρών πελαγικών ειδών με γρι-γρι εκχωρήθηκε στα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, κατόπιν υποβολής από κοινού συστάσεων λόγω του αυξημένου κόστους που συνεπάγεται η διαχείριση των ανεπιθύμητων αλιευμάτων, τόσο επί του σκάφους (διαλογή και συσκευασία, αποθήκευση και διατήρηση) και στην ξηρά (μεταφορά και αποθήκευση, διατήρηση, εμπορία και επεξεργασία ή καταστροφή ως ειδικά απόβλητα). Στην περίπτωση αλίευσης βενθοπελαγικών ειδών, ωστόσο, η εν λόγω εξαίρεση εκχωρήθηκε λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά των αλιευτικών διαρθρώσεων και των ιδιαιτεροτήτων της Μεσογείου Θάλασσας, όπως, το γεγονός ότι επικρατούν κυρίως τύποι αλιείας μικρής κλίμακας, η αποφυγή του δυσανάλογου κόστους διαχείρισης των ανεπιθύμητων αλιευμάτων, αλλά και τα ποσοστά επιβίωσης των υπό εξέταση απορριπτόμενων ειδών.

Από την έναρξη εφαρμογής της υποχρέωσης εκφόρτωσης, λόγω της ασάφειας που επικρατεί ως προς τον τρόπο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού στη Μεσόγειο τόσο η επιστημονική κοινότητα όσο και οι αλιείς έχουν επανειλημμένα εκφράσει έντονα την ανησυχία τους. Πιο συγκεκριμένα δεν έχουν υπάρξει διευκρινίσεις σχετικά με τη διαχείριση των αλιευμάτων που πλέον θα εκφορτώνονται αντί να απορρίπτονται εφόσον δεν μπορούν να πωληθούν προς κατανάλωση, ενώ παράλληλα δεν υπάρχουν οι κατάλληλες υποδομές στα σημεία εκφόρτωσης των αλιευμάτων για αποθήκευση, κατάψυξη και επεξεργασία αυτών. Επίσης, σε περίπτωση άρσης της εξαίρεσης *de minimis*, δεν είναι γνωστό τι θα συμβεί με το επιπρόσθετο κόστος που συνεπάγεται για τους αλιείς η διαλογή, συσκευασία, αποθήκευση, διατήρηση και μεταφορά των εν λόγω αλιευμάτων.

Το WWF σε συνεργασία με ινστιτούτα θαλασσίων ερευνών και αρμόδιους αλιευτικούς φορείς από όλη την Ευρώπη συμμετέχει στην πρωτοβουλία MINOUW (Initiative to Minimise Unwanted Catches in European Fisheries), η οποία σκοπό έχει να ενθαρρύνει την υιοθέτηση αλιευτικών πρακτικών που μειώνουν την παρεμπίπτουσα αλιεία και να συμβάλλει στην οριστική εξάλειψη των απορρίψεων. Με βάση τα αποτελέσματα σχετικής έρευνας που διεξήχθη στο πλαίσιο του προγράμματος και με αφορμή τη συζήτηση που ακολούθησε με αλιείς, έλαβε μέρος στην κατάρτιση συστάσεων που αφορούν στην αποτελεσματικότερη εφαρμογή του κανονισμού υποχρεωτικής εκφόρτωσης. Στο πλαίσιο αυτό, και για την καλύτερη εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας, προτείνεται η χρήση πιο επιλεκτικών αλιευτικών εργαλείων, η λήψη μέτρων που θα ευνοούν την αύξηση της επιβιωσιμότητας των απορριπτόμενων οργανισμών, ο αποκλεισμός αλιευτικών δραστηριοτήτων σε περιοχές που διατηρούν αυξημένες πιθανότητες παρεμπιπτουσών συλλήψεων και η θέσπιση ζωνών ανάκαμψης του αποθέματος σε αναπαραγωγικά πεδία και νηπιοτροφεία. Επιπλέον, ιδιαίτερη σημασία δίνεται στην πρόληψη για την αποφυγή ενός κερδοσκοπικού μηχανισμού διακίνησης υπομεγεθών αλιευμάτων, ενθαρρύνοντας τον έλεγχο της αλυσίδας διανομής των ιχθύων (ιχνηλασιμότητα), την ενημέρωση και τον αυτοέλεγχο των αλιέων. Μεγάλη βαρύτητα δίνεται και στον έλεγχο, την εποπτεία και την παρακολούθηση των εκφορτώσεων, προκειμένου να συλλεχθούν αξιόπιστα δεδομένα, ικανά να χρησιμοποιηθούν κατά την αξιολόγηση των μέτρων.

---

[892] Άρθ. 3 παρ. ε) κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού (ΕΕ) 1392/2014 της Επιτροπής της 20ης Οκτωβρίου 2014 για τη θέσπιση σχεδίου απορρίψεων για ορισμένους τύπους αλιείας μικρών πελαγικών ειδών στη Μεσόγειο Θάλασσα (Επίσημη Εφημερίδα L 370/21 της 30.12.2014) .

[893] Άρθ. 3 κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού (ΕΕ) 2018/161 της Επιτροπής της 23ης Οκτωβρίου 2017 για τη θέσπιση εξαίρεσης de minimis από την υποχρέωση εκφόρτωσης για ορισμένους τύπους αλιείας μικρών πελαγικών ειδών στη Μεσόγειο θάλασσα (Επίσημη Εφημερίδα L 30/1 της 2.2.2018).

[894] Άρθ. 4 κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού (ΕΕ) 2017/86 της Επιτροπής, της 20ής Οκτωβρίου 2016, για τη θέσπιση σχεδίου απορρίψεων για ορισμένους τύπους αλιείας βενθοπελαγικών ειδών στη Μεσόγειο θάλασσα (Επίσημη Εφημερίδα L 14/4 της 18.1.2017), όπως ισχύει.

Μέτρα προστασίας για συγκεκριμένα είδη

Οδηγός αναγνώρισης καρχαριών και σαλαχιών: Τον Δεκέμβριο του 2017, σε συνέχεια της εγκυκλίου της Γενικής Διεύθυνσης Βιώσιμης Αλιείας, τροποποιήθηκε ο υφιστάμενος Οδηγός αναγνώρισης καρχαριών και σαλαχιών. Τα είδη που περιλαμβάνονται στον τροποποιημένο Οδηγό εμπίπτουν σε περιορισμούς ή απαγορεύσεις όσον αφορά την αλιεία, την εκφόρτωση και την εμπορία, σύμφωνα με Διεθνείς Συμβάσεις και τις διατάξεις της ενωσιακής και εθνικής νομοθεσίας, όπως αυτές κάθε φορά ισχύουν.

Αξίζει εδώ να τονιστεί ότι από τον Ιούλιο του 2016 έχει σταλεί από τη Γενική Διεύθυνση Βιώσιμης Αλιείας του ΥΠΑΑΤ εγκύκλιος σε αρμόδιες υπηρεσίες και αλιευτικούς και εμπορικούς φορείς αναφορικά με την πρόσφατη προσθήκη του άρθρ. 16i «Προστατευόμενοι καρχαρίες και σαλάχια» στον κανονισμό 1343/2011.[895] Η φιλοδοξία του συγκεκριμένου βοηθήματος είναι να συμβάλει στην αναγνώριση των καρχαριών και των σαλαχιών της Μεσογείου, με σκοπό να διευκολυνθούν οι αλιείς και οι εμπλεκόμενοι στην αλιεία φορείς στην ορθή διαχείριση των αλιευμάτων, προκειμένου να υποστηριχθεί η οικολογική ισορροπία και η βιοποικιλότητα στο θαλάσσιο περιβάλλον και να τηρηθεί τόσο η προβλεπόμενη νομοθεσία όσο και οι διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας.[896]

ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΑ ΕΙΔΗ ΚΑΡΧΑΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΑΛΑΧΙΩΝ

Επιστημονική ονομασία	Κωδικός FAO	Κοινή ονομασία
Carcharias Taurus	CCT	Ταυροκαρχαρίας
Carcharodon carcharias	WSH	Μεγάλος Λευκός Καρχαρίας
Cetorhinus maximus	BSK	Σαπουνάς ή Προσκυνητής
Dipturus batis	RJB	Γκριζόβατος, Κοινό σαλάχι
Galeorhinus galeus	GAG	Σκυλογαλέος
Gymnura altavela	RGL	Πλατυσέλαχο
Isurus oxyrinchus	SMA	Ρυχγοκαρχαρίας
Lamna nasus	POR	Λάμια
Leucoraja circularis	RJI	Στρογγυλόβατος
Leuoraja melitensis	JAM	Βάτος ή Ράτζα της Μάλτας
Mobula mobular	RMM	Διαβολόψαρο
Odontaspis ferox	LOO	Αγριοκαρχαρίας
Oxynotus centrina	OXY	Οξύνωτος
Pristis pectinate	RPR	Πρίστης, Πριονόψαρο
Pristis pristis	RPR	Πρίστης, Πριονόψαρο
Rhinobatos cemimulus	RBC	Μαυρορινόβατος
Rhinobatos rhinobatos	RBX	Ρινόβατος
Rostroraja alba	RJA	Λευκόβατος
Sphyrna lewini	SPL	Κτενοζύγαινα
Sphyrna mokarran	SPK	Μεγάλος Σφυροκέφαλος
Sphyrna zygaena	SPZ	Ζύγαινα
Squatina aculeate	SUA	Ακανθορίνα

[895] Κανονισμός (ΕΕ) 1343/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2011 σχετικά με ορισμένες διατάξεις περί αλιείας στην περιοχή συμφωνίας της ΓΕΑΜ (Γενική Επιτροπή Αλιείας για τη Μεσόγειο) και την τροποποίηση του Κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1967/2006 του Συμβουλίου σχετικά με μέτρα διαχείρισης για τη βιώσιμη εκμετάλλευση των αλιευτικών πόρων στη Μεσόγειο Θάλασσα.
[896] ΥΠΑΑΤ. (2018, 8 Ιανουαρίου). Τροποποίηση του οδηγού αναγνώρισης καρχαριών & σαλαχίων [ανακοίνωση]. Ανάκτηση από: http://www.alieia.minagric.gr/node/250 .

Squatina oculata	SUT	Ματορίνα
Squatina squatina	AGN	Αγγελόψαρο
Hexanchus griseus	HEX	Γκρίζος καρχαρίας ή Εξαβράγχιος

Προστασία των άκρως μεταναστευτικών ειδών: Ο ερυθρός τόνος (*Thunnus thynnus* – BFT) είναι ένα από τα άκρως μεταναστευτικά είδη, το οποίο εξαιτίας της υπεραλίευσής του σε παγκόσμιο επίπεδο υπόκειται σε πολυετές σχέδιο αποκατάστασης του πληθυσμού του υπό τη Διεθνή Επιτροπή Διατήρησης Τονοειδών Ατλαντικού και Παρακείμενων Θαλασσών (International Commission for the Conservation of the Atlantic Tunas – ICCAT) (στις οποίες περιλαμβάνεται και η Μεσόγειος), συμβαλλόμενο μέρος της οποίας είναι και η ΕΕ και κατ' επέκταση η Ελλάδα.

Στις 30 Νοεμβρίου 2017, εκδόθηκε ο κανονισμός 2017/2107 για τον καθορισμό μέτρων διαχείρισης, διατήρησης και ελέγχου της αλιείας άκρως μεταναστευτικών ειδών ιχθύων που διαχειρίζεται η ICCAT. Ο κανονισμός περιλαμβάνει περιορισμούς ως προς τον αριθμό των ενωσιακών μεγάλων σκαφών αλίευσης, ρυθμίσεις για τις ειδικές άδειες αλιείας, ρυθμίσεις για τα σχέδια διαχείρισης των διατάξεων συγκέντρωσης ιχθύων, χρονικές και χωρικές απαγορεύσεις σε σχέση με την προστασία των ιχθυδίων, ελάχιστα μεγέθη αλίευσης κ.ά.[897]

Στην Ελλάδα, με υπουργική απόφαση[898] χορηγήθηκαν για το 2017 συνολικά 44 άδειες αλίευσης ερυθρού τόνου (*Thunnus thynnus*) με ισχύ από τις 13.02.2017 έως και τις 31.12.2017. Η αλιεία του διακόπηκε τον Μάιο (18.05.2017) λόγω εξάντλησης της Εθνικής Ποσόστωσης[899]. Ωστόσο, έπειτα από θετική της ανταπόκριση η Ισπανία εκχώρησε στη χώρα μας ποσόστωση τόνου (20 tn) που δικαιούταν στη Μεσόγειο και δεν είχε αλιεύσει το 2017, με ανταλλαγή ποσόστωσης ξιφία που διέθετε η Ελλάδα[900]. Η αλιεία επετράπη από τις 11 Δεκεμβρίου 2017 μέχρι εξάντλησης της ποσόστωσης και σε κάθε περίπτωση όχι μετά τις 30 Δεκεμβρίου.

Για το 2018, με υπουργική απόφαση[901] χορηγήθηκαν 52 άδειες αλίευσης ερυθρού τόνου (*Thunnus thynnus*) για την περίοδο από την 01.02.2018 έως και τις 31.12.2018 και μέχρι την εξάντληση της ελληνικής ποσόστωσης. Αντίστοιχα, αδειοδοτήθηκαν 297 σκάφη με άδεια αλίευσης ξιφία (*Xiphias gladius*) από την 01-04-2018 έως και τις 31-12-2018 ή και μέχρι την εξάντληση του συνολικού ελληνικού δικαιώματος αλίευσης και 324 σκάφη με άδεια αλίευσης μακρύπτερου τόννου (*Thunnus alalunga*) από την 01-01-2018 έως τις 30-09-2018 και από 01-12-2018 έως και τις 31-12-2018.[902]

Σύμφωνα με την έκθεση που εξέδωσε η ICCAT για το 2016 – 2017, τα μέτρα που υιοθετήθηκαν για την ανάκαμψη του αποθέματος του ερυθρού τόνου (*Thunnus thynnus*) είχαν θετικά αποτελέσματα, καθώς φαίνεται πως το απόθεμα παρουσιάζει αυξητική τάση.

[897] Κανονισμός (ΕΕ) 2017/2107 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Νοεμβρίου 2017, για τον καθορισμό μέτρων διαχείρισης, διατήρησης και ελέγχου που εφαρμόζονται στη ζώνη της σύμβασης της Διεθνούς Επιτροπής για τη Διατήρηση των Θυννοειδών του Ατλαντικού (ICCAT) και για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 1936/2001, (ΕΚ) αριθ. 1984/2003 και (ΕΚ) αριθ. 520/2007 (Επίσημη Εφημερίδα L 315/1 της 30.11.2017).
[898] Υ.α. 159/3166/11.01.2017 «Χορήγηση αδειών αλίευσης τόννου (*Thunnus thynnus*) για το έτος 2017» (ορθή επανάληψη). (ΑΔΑ: Ω2ΝΧ4653ΠΓ-ΦΗ8).
[899] Υ.α. 2205/52898/15.05.2018 «Διακοπή αλιείας τόννου (BFT) λόγω εξάντλησης Εθνικής Ποσόστωσης. (ΑΔΑ: ΩΓΡΨ4653ΠΓ-Ξ4Β).
[900] Υ.α. 828/129167/2017 «Αλιεία τόννου τον Δεκέμβριο του 2017» (ΑΔΑ: ΩΧΡ44653ΠΓ-ΝΓΒ).
[901] Υ.α.1127/140103/29.12.2017 «Χορήγηση αδειών αλίευσης τόννου (*Thunnus thynnus*) για το έτος 2018» (ορθή επανάληψη) (ΑΔΑ: 61ΥΘ4653ΠΓ-ΑΤ0).
[902] Υ.α. 1131/140148/29.12.2017 «Χορήγηση αδειών αλίευσης ξιφία και μακρύπτερου τόννου για το έτος 2018» (ΑΔΑ: 6Α524653ΠΓ-ΣΒ9), όπως ισχύει.

Βασιζόμενη σε αυτή την εκτίμηση η ICCAT αύξησε τα συνολικά επιτρεπόμενα αλιεύματα (Total Allowable Catches - TAC) στον Ανατολικό Ατλαντικό και τη Μεσόγειο Θάλασσα από 23.155 τόνους που ήταν για το έτος 2017, σε 28.200 για το 2018, 32.240 για το 2019 και 36.000 για το 2020.[903]

Με σχετική ανακοίνωση, το WWF εξέφρασε την ανησυχία του για την απόφαση της ICCAT να αυξήσει άμεσα και απότομα την ποσόστωση της αλίευσης τόνου μέσα στα επόμενα χρόνια προσβλέποντας στο πρόσκαιρο κέρδος χωρίς ακόμα η ανάκαμψη του αποθέματος να έχει επιβεβαιωθεί. Σύμφωνα με το WWF μια πιο σταδιακή αύξηση της εν λόγω ποσόστωσης θα έδινε την ευκαιρία να πετύχουμε καλύτερα αποτελέσματα σε σχέση με την προστασία του αποθέματος του τόνου μακροπρόθεσμα και δεν θα έθετε σε κίνδυνο τη μέχρι τώρα προσπάθεια που έχει γίνει προς αυτή την κατεύθυνση.[904]

Ρυθμιστικά μέτρα για την αλιεία ειδών ολοθούριων του γένους *Holothuria spp.*: Τα ολοθούρια (περισσότερο γνωστά ως αγγούρια της θάλασσας) ανήκουν στο φύλο των εχινοδέρμων (μαζί με τους αχινούς, τους αστερίες, τους οφίουρους και τα κρινοειδή) και έχουν παγκόσμια κατανομή. Η επαγγελματική αλιεία τους είναι διαδεδομένη σε παραπάνω από 70 χώρες και οι εξαγωγές τους κατευθύνονται κυρίως προς τις Ασιατικές αγορές, όπου διατηρούν ιδιαίτερη γαστρονομική και φαρμακευτική αξία.[905] Στην Ελλάδα το είδος *Holothuria tubulosa* αλιεύεται σαν δόλωμα για παραπάνω από 100 χρόνια,[906] ενώ τελευταία δραστηριοποιούνται στη χώρα μας εταιρείες που προωθούν τα ολοθούρια στην Κίνα, την Αυστραλία, την Ιαπωνία, τον Καναδά και τις ΗΠΑ.[907] Πρόσφατα (Ιούλιος 2017) καταγράφηκε ένα περιστατικό παράνομης αλιείας και διακίνησης μεγάλων ποσοτήτων ολοθούριων προς χώρες της ΕΕ.

Στις 4 Μαΐου 2018 με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Αγροτικής Πολιτικής και Διαχείρισης Κοινοτικών Πόρων του ΥΠΑΑΤ[908] εντάχθηκε στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Αλιείας και Θάλασσας 2014-2020» η πράξη «Αλιευτική αξιοποίηση και διαχείριση ολοθούριων (*Holothuria* spp.): Μεταποίηση (τροφή και βιοτεχνολογικά προϊόντα) και διασφάλιση αποθεμάτων». Όπως περιγράφεται στην εν λόγω απόφαση, «αντικείμενο του έργου είναι η εμπορική αξιοποίηση των ολοθούριων, με στόχο αφενός την τελική παραγωγή καινοτόμων εδεσμάτων με υψηλή εξαγωγική αξία (trepang) και αφετέρου πρώτων υλών για τον κλάδο της φαρμοκοβιομηχανίας (ολοθουροϊδίνη 1, σαπωνίνες)». Ως βασική προτεραιότητα της πράξης αυτής ορίστηκε η ρύθμιση της ανεξέλεγκτης αλιείας στον ελλαδικό χώρο.

Θέσπιση ρυθμιστικών μέτρων πραγματοποιήθηκε στις 15 Μαΐου 2018 με προεδρικό διάταγμα.[909] Τα μέτρα αυτά αφορούν την αλιεία ειδών ολουθούριων του γένους *Holothuria* spp. για τη χρήση τους ως δόλωμα, τόσο από επαγγελματίες όσο και από ερασιτέχνες ψαράδες, καθώς και για ανθρώπινη κατανάλωση. Καθορίζουν ένα πιο σαφές πλαίσιο αλιείας των ολοθούριων, ενώ παράλληλα αποτελούν μία απόπειρα προστασίας τους από την παράνομη, λαθραία και άναρχη (ΠΛΑ) αλιεία.

---

[903] ICCAT. (2017). Recommendation by ICCAT amending the recommendation 14-04 on bluefin tuna in the eastern Atlantic and Mediterranean (ICCAT Rec. 17-07). Ανάκτηση από: http://www.iccat.int/Documents/Recs/compendiopdf-e/2017-07-e.pdf

[904] WWF. (2017, 21 November). Unacceptable rise in catch quota for bluefin tuna! WWF protests (ανάρτηση). Ανάκτηση από: http://mediterranean.panda.org/news/?uNewsID=317090&

[905] Purcell, S.W. et. Al. (2012). Commercially Important Sea Cucumbers of the World (FAO Species Catalogue for Fishery Purposes No. 6). Ανάκτηση από: http://bit.ly/2qC55T3

[906] Antoniadou, C., Vafidis, D. (2011). Population structure of the traditionally exploited holothurian *Holothuria tubulosa* in the South Aegean Sea, Cahiers de Biologie Marine 52, 171-175.

[907] Gonzalez-Wanguemert, Mercedes & Godino, Jorge Antonio D. (2016). Sea cucumbers as new marine resource in Europe. Frontiers in Marine Science. Conference Abstract: IMMR, International Meeting on Marine Research 2016. DOI: 10.3389/conf.FMARS.2016.04.00112.

[908] Απόφαση Γενικού Γραμματέα Αγροτικής Πολιτικής και Διαχείρισης Κοινοτικών Πόρων ΥΠΑΑΤ 1442/04.05.2018 «Ένταξη της Πράξης «Αλιευτική αξιοποίηση και διαχείριση ολοθούριων (Holothyria spp): Μεταποίηση (Τροφή και βιοτεχνολογικά προϊόντα) και διασφάλιση αποθεμάτων» με Κωδικό ΟΠΣ 5010720 στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αλιείας και Θάλασσας 2014-2020» (ΑΔΑ: 6ΕΑΑ4653ΠΓ-ΩΑ6).

[909] π.δ. 48/2018 «Ρυθμιστικά μέτρα για την αλιεία ειδών Ολοθούριων του γένους *Holothuria* spp.» (Α' 90).

Ενδεικτικά, προβλέπουν επιτρεπόμενα αλιευτικά εργαλεία και μεθόδους αλίευσης, επιτρεπόμενες περιόδους και περιοχές αλίευσης, ελάχιστα επιτρεπόμενα μεγέθη και μέγιστο επιτρεπόμενο αριθμό αλιευόμενων ατόμων, καταχώρηση των συλλεγόμενων ποσοτήτων και διατήρηση του πληθυσμού του γένους *Holothuria* spp. Η αλιεία τους επιτρέπεται μόνο με την κατοχή της σχετικής άδειας αλίευσης των ειδών αυτών.

Το π.δ. αποτελεί ένα θετικό παράδειγμα άμεσης ανταπόκρισης της διοίκησης προκειμένου να περιοριστούν τα φαινόμενα ΠΛΑ αλιείας σε μία πτυχή που λαμβάνει ανησυχητικές διαστάσεις.

Αλιεία χελιού (*Anguilla Anguilla*) : Το χέλι κατατάχθηκε ανάμεσα στα κρισίμως κινδυνεύοντα είδη του Κόκκινου Βιβλίου της IUCN (Διεθνής Ένωση για τη Διατήρηση της Φύσης) το 2008 και το 2014. Η πίεση που δέχεται το απόθεμα από την αλιεία μπορεί να έχει διάφορες διακυμάνσεις από περιοχή σε περιοχή ενώ σημαντικά συμβάλλει και η παράνομη, λαθραία και άναρχη (ΠΛΑ) αλιεία. Επιπλέον, διάφοροι μη-αλιευτικοί παράγοντες μπορεί να επηρεάσουν την ανθρωπογενή θνησιμότητα, όπως η ύπαρξη υδροηλεκτρικών σταθμών, η υποβάθμιση ή απώλεια ενδιαιτημάτων και η ρύπανση, οι ασθένειες και τα παράσιτα.

Σύμφωνα με την από 7ης Νοεμβρίου 2017 σύσταση του ICES (Διεθνές Συμβούλιο για την Εξερεύνηση της Θάλασσας), το απόθεμα του ευρωπαϊκού χελιού παραμένει σε κρίσιμη κατάσταση. Καθώς το διαχειριστικό σχέδιο για το χέλι,[910] που θεσπίστηκε το 2007, περιλάμβανε μόνο τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χωρίς να καλύπτει ουσιαστικά ολόκληρη την περιοχή εξάπλωσης του αποθέματος, η Γενική Επιτροπή Αλιείας για τη Μεσόγειο (GFCM) έθεσε στις προτεραιότητές της τη θέσπιση ενός διεθνούς διαχειριστικού σχεδίου για το σύνολο της Μεσογείου. Επιπλέον, ενέκρινε μέτρα μείωσης της περαιτέρω ανθρωπογενούς θνησιμότητας κατά τη διάρκεια όλων των σταδίων ζωής του χελιού, μέτρα επιβολής κυρώσεων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τους στόχους των εθνικών σχεδίων ή ανεπαρκούς παροχής στοιχείων και μέτρα βελτίωσης του ελέγχου των συναφών με τα αλιευόμενα χέλια δραστηριοτήτων, ώστε να παταχθεί η παράνομη αλιεία και το παράνομο εμπόριο του είδους.[911] Βάσει των μέτρων αυτών όλα τα κράτη μέρη οφείλουν να αναθεωρήσουν τις τρέχουσες πρακτικές απελευθέρωσης, να υποβάλουν εθνική έκθεση, στην οποία θα αποτυπώνονται τα αποτελέσματα εφαρμογής των εθνικών διαχειριστικών σχεδίων τους την τελευταία τριετία μέχρι τις 30 Ιουνίου (η οποία θα ανανεώνεται κάθε τρία χρόνια) και να ενημερώσουν την ΕΕ σχετικά με τα νέα μέτρα που προτίθενται να πάρουν μέχρι τις 30 Σεπτεμβρίου 2018.

Μια επιπλέον απόφαση (13.11.2017) της Ομάδας Επιστημονικής Εξέτασης, η οποία συστάθηκε βάσει του Κανονισμού 338/97[912] της ΕΕ για την προστασία της άγριας πανίδας και χλωρίδας με τον έλεγχο του εμπορίου τους, απαγορεύει στα κράτη μέλη την έκδοση αδειών εξαγωγής για το χέλι εκτός της ΕΕ μέχρι το τέλος του 2018.[913]

Σε αυτό το σημείο είναι κρίσιμο να δοθεί η απαιτούμενη προσοχή για την πληρέστερη συλλογή στοιχείων του έτους 2017, καθώς θεωρείται πιθανό το έτος αυτό να αποτελέσει σταθμό για επιπλέον μέτρα, που ενδεχόμενα θα περιλαμβάνουν πλήρη ή εποχική απαγόρευση.

---

[910] Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1100/2007 του Συμβουλίου, της 18ης Σεπτεμβρίου 2007 , για τη θέσπιση μέτρων για την ανασύσταση του αποθέματος ευρωπαϊκού χελιού (Επίσημη Εφημερίδα L/17 της 22.9.2007), όπως ισχύει.

[911] Εγκύκλιος ΥΠΑΑΤ «Προετοιμασία ενόψει υιοθέτησης νέων μέτρων για την προστασία του αποθέματος του ευρωπαϊκού χελιού / Υποβολή Ετήσιων Απογραφικών Δελτίων Χελιού» (ΑΔΑ: ΨΤΒΘ2653ΠΓ-3ΛΣ).

[912] Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 338/97 του Συμβουλίου της 9ης Δεκεμβρίου 1996 για την προστασία των ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας με τον έλεγχο του εμπορίου τους (Επίσημη Εφημερίδα L 61/1 της 3.3.1997), όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει.

[913] Εγκύκλιος 163431/4691/2.1.2018 «Ενημέρωση για το ισχύον καθεστώς για τις εξαγωγές και τις εισαγωγές ευρωπαϊκού χελιού (*Anguilla anguilla*) κατά το έτος 2018» (ΑΔΑ: 6ΨΩΩ4653Π8-ΧΝ5).

Απαγόρευση αλιείας με συρόμενα αλιευτικά εργαλεία στον Σαρωνικό Κόλπο: Στις 31 Οκτωβρίου 2017, με απόφαση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης, έπειτα από σχετική εισήγηση του Ελληνικού Κέντρου Θαλασσίων Ερευνών (ΕΛΚΕΘΕ) και λόγω έκτακτων φαινομένων, παρατάθηκε για δύο μήνες η απαγόρευση αλιείας σε τμήμα του Σαρωνικού κόλπου με συρόμενα εργαλεία (τράτα βυθού με πόρτες (OTB) και γρίπος που σύρεται με σκάφος (SB))[914], με ισχύ μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 2017. Η παράταση ανανεώθηκε στις 21 Δεκεμβρίου του 2017,[915] προκειμένου να συνεχιστούν οι δειγματοληψίες και οι αναλύσεις των αποτελεσμάτων, όπως και η εφαρμογή των έκτακτων μέτρων για την προστασία των υδρόβιων οργανισμών, στο πλαίσιο της αντιμετώπισης του φαινομένου ρύπανσης που προκλήθηκε από τη βύθιση του δεξαμενόπλοιου Αγία Ζώνη ΙΙ.

Το Ταμείο Θαλάσσιας και Αλιευτικής Πολιτικής της ΕΕ αναγνωρίζει πως έκτακτες περιστάσεις ενδέχεται να προκαλέσουν σημαντικές οικονομικές απώλειες στους αλιείς. Προκειμένου να μετριάσει τις συνέπειες αυτές το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ) μπορεί να συνεισφέρει σε ταμεία αλληλοβοήθειας για την καταβολή αποζημιώσεων σε αλιείς για απώλειες οφειλόμενες σε δυσμενή καιρικά φαινόμενα ή σε περιβαλλοντικά συμβάντα ή για κόστη διάσωσης αλιέων ή αλιευτικών σκαφών σε περίπτωσης ατυχημάτων στη θάλασσα κατά τις αλιευτικές τους δραστηριότητες. Οι χρηματοδοτικές συνεισφορές χορηγούνται μόνο για την κάλυψη απωλειών που υπερβαίνουν το 30% του ετήσιου κύκλου εργασιών της συγκεκριμένης επιχείρησης, υπολογιζόμενου με βάση τον μέσο κύκλο εργασιών της επιχείρησης κατά τα προηγούμενα τρία ημερολογιακά έτη[916]. Ωστόσο, λόγω των προβλημάτων με τα δεδομένα σχετικά με τον όγκο της παράκτιας αλιείας το ΥΠΑΑΤ δεν μπόρεσε να διεκδικήσει αποζημιώσεις. Με αφορμή την αναγκαστική παύση των εργασιών των αλιέων της περιοχής, τονίζεται ξανά η σπουδαιότητα της ομαλής και συνεχούς διενέργειας του Εθνικού Προγράμματος Συλλογής Αλιευτικών Δεδομένων, προκειμένου να υπάρχουν ασφαλή και αξιόπιστα κοινωνικό-οικονομικά δεδομένα ώστε να καθίσταται δυνατή η αποζημίωση των ψαράδων που έχουν πληγεί από αντίστοιχα φαινόμενα ρύπανσης ή καταστροφής.

Έχει ξεκινήσει, επίσης, η διαδικασία υποβολής αιτήσεων ενώπιον του Διεθνούς Ταμείου IOPC από τους ζημιωθέντες (συμπεριλαμβανομένων των αλιέων) από τη ρύπανση που προκλήθηκε από τη βύθιση του δεξαμενόπλοιου Αγία Ζώνη ΙΙ στο Σαρωνικό κόλπο.[917] Για τους αλιείς, η ζημία αφορά σε οικονομικές απώλειες. Το Ταμείο ανέλαβε τη διαχείριση της διαδικασίας διεκπεραίωσης των απαιτήσεων με τη δημιουργία τοπικού γραφείου υποβολής απαιτήσεων στον Πειραιά, καθότι το συνολικό ποσό των απαιτήσεων αναμένεται να υπερβεί το διαθέσιμο ποσό από την ασφάλιση του πλοιοκτήτη. Η διαδικασία βρίσκεται σε εξέλιξη.

Σύνταξη κεφαλαίου για τη φύση και τη βιοποικιλότητα: Ιόλη Χριστοπούλου, Άννα Βαφειάδου, Φωτεινή Βρεττού, Κωνσταντίνος Γεωργιάδης, Θάνος Γιαννακάκης, Λευτέρης Καψάλης, Σοφία Κόπελα, Εύη Κορακάκη, Παναγιώτα Μαραγκού, Χαρίκλεια Μινώτου, Δώρα Σκαρτσή, Ηλίας Τζηρίτης, Αντιγόνη Φούτση, και Γιώργος Χασιώτης.

[914] Υ.α. 268/114670/2017 «Παράταση απαγόρευσης αλιείας με συρόμενα εργαλεία σε τμήμα του Σαρωνικού κόλπου, λόγω έκτακτων φαινομένων» (Β' 3827).
[915] Υ.α. 3933/2017 «Απαγόρευση αλιείας σε τμήμα του Σαρωνικού Κόλπου, για προληπτικούς λόγους» (Β' 4559).
[916] Άρθρ. 35 (ιδίως παρ. 1, παρ. 8) Κανονισμού (ΕΕ) 518/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Μαΐου 2014 για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας και για την κατάργηση των κανονισμών του Συμβουλίου (ΕΚ) αριθ. 2328/2003, (ΕΚ) αριθ. 861/2006, (ΕΚ) αριθ. 1198/2006 και (ΕΚ) αριθ. 791/2007 και του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1255/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (Επίσημη Εφημερίδα L 149/1 της 20.5.2014).
[917] https://www.iopcfunds.org/agia-zoni-ii-claimants/gr/.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

Η νομολογία της περιόδου αυτής επιβεβαιώνει ότι δεν έχουν μεταβληθεί οι πάγιοι δικανικοί κανόνες και οι αρχές του ακυρωτικού ελέγχου, όχι ως ελέγχου ουσίας, αλλά ως ελέγχου νομιμότητας. Σημαντικές αποφάσεις για έργα υποδομών, αιολικά πάρκα, αντιπυρικές ζώνες, κ.α. επιβεβαιώνουν ότι το δικαστήριο δεν προβαίνει σε αμφισβήτηση της τεχνικής κρίσης της διοίκησης, αλλά μένει πιστό στον έλεγχο της νομιμότητας των πράξεων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όπως είναι γνωστό, στα χρόνια της κρίσης εκφράσθηκε ο προβληματισμός ότι, σε επίπεδο παροχής δικαστικής προστασίας, η ανάγκη διαφύλαξης του περιβάλλοντος θα οπισθοχωρούσε έναντι των νέων οικονομικών και δημοσιονομικών δεδομένων και προτεραιοτήτων. Αυτή η εύλογη έγνοια φαίνεται ωστόσο να διασκεδάζεται στην πράξη.

Από τη μελέτη της περιβαλλοντικής νομολογίας του Ε' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας, προκύπτει ότι το δικαστήριο αντιμετώπισε τις ενώπιόν του αχθείσες υποθέσεις ενόψει και των άλλων σκοπών ευρύτερου δημοσίου συμφέροντος (προσέλκυση επενδύσεων, κατασκευή έργων υποδομής, προώθηση των ΑΠΕ, δημιουργία θέσεων εργασίας σε κρίσιμους τομείς υψηλής ανταγωνιστικότητας, ενίσχυση της επιχειρηματικής δραστηριότητας), βασιζόμενο σε ήδη διαμορφωμένες, προ κρίσης, ερμηνευτικές αρχές, ιδίως στην αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης,[918] επιπλέον δε λαμβάνοντας υπόψη, κατά περίπτωση και ανάλογα με τη φύση της κρινόμενης υπόθεσης (περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων ΑΠΕ και υποδομής), τα κείμενα του ευρύτερου και του τομεακού χωροταξικού σχεδιασμού.

Η παρατιθέμενη νομολογία επιβεβαιώνει ότι δεν έχουν μεταβληθεί οι πάγιοι δικανικοί κανόνες και οι αρχές του ακυρωτικού ελέγχου, όχι ως ελέγχου ουσίας, αλλά ως ελέγχου νομιμότητας.[919] Στις περιβαλλοντικές υποθέσεις άλλωστε η αρμοδιότητα του Ε΄ Τμήματος του ΣτΕ είναι ακυρωτική,[920] αφού το αίτημα ενώπιον του δικαστηρίου δεν μπορεί, σύμφωνα με τον νόμο, να έχει ως περιεχόμενο την τροποποίηση, αλλά μόνο την εν όλω ή εν μέρει ακύρωση εκτελεστής διοικητικής πράξεως ή την ακύρωση παραλείψεως προς έκδοση εκτελεστής διοικητικής πράξεως.[921] Ειδικότερα και επιγραμματικά αναφέρουμε στο σημείο αυτό ότι, ο ακυρωτικός έλεγχος, α) έχει αποκλειστικό αντικείμενο την προσβολή διοικητικής πράξης (ρητής ή σιωπηρής), β) είναι έλεγχος μόνο νομιμότητας (αντικειμενικός χαρακτήρας του ελέγχου), γ) δεν αναμιγνύεται στη διαμόρφωση του πραγματικού της υπόθεσης και δεν προβαίνει σε ουσιαστική εκτίμηση των πραγματικών

---

[918] Σακελλαροπούλου, Κ.. (2018, Φεβρουάριος). Περιβαλλοντικό Σύνταγμα και ΣτΕ στα χρόνια της κρίσης. Επίσης, Γιαννακούρου, Γ. Το περιβαλλοντικό Σύνταγμα και το αναθεωρητικό εγχείρημα. Ανάκτηση από:https://nomosphysis.org.gr/17509/perivallontiko-syntagma-kai-ste-sta-xronia-tis-krisis/

[919] Σακελλαροπούλου, Κ. (2018, Απρίλιος). Ο ακυρωτικός έλεγχος και οι νεώτερες εξελίξεις της νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας. (2018). Εισήγηση στους μεταπτυχιακούς φοιτητές της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ. Ανάκτηση από:https://www.constitutionalism.gr/2018_sakellaropoulou-akurotikos-eleghos/

[920] Παπαπετρόπουλος, Α. (2003, Ιούλιος). Οι γενικές αρχές του ακυρωτικού ελέγχου κατά τη διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων έργων και δραστηριοτήτων. Ανάκτηση από:https://nomosphysis.org.gr/7038/oi-genikes-arxes-tou-akurotikou-elegxou-kata-ti-diadikasia-ektimisis-ton-periballontikon-epiptoseon-ergon-kai-drastiriotiton-ioulios-2003/

[921] Αρμοδιότητα πλήρους δικαιοδοσίας ασκείται, όταν το αίτημα ενώπιον του δικαστηρίου μπορεί, σύμφωνα με τον νόμο, να είναι, εκτός από την ακύρωση, και η μεταρρύθμιση εκτελεστής διοικητικής πράξεως και το δικαστήριο έχει, κατ' αρχήν, την εξουσία να διαμορφώσει το ουσιαστικό περιεχόμενο της πράξεως ή του δικαιώματος, της υποχρεώσεως ή της καταστάσεως που απορρέει από αυτή, μετά από διάγνωση των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως (Βλ. ΣτΕ 3115, 3191/2015).

περιστατικών εκτός (εμμέσως) όταν ελέγχει πλάνη περί τα πράγματα και τα άκρα όρια διακριτικής ευχέρειας, δ) οδηγεί είτε στην απόρριψη του ενδίκου βοηθήματος είτε στην ακύρωση (εν όλω ή εν μέρει) της προσβαλλόμενης πράξης.

Η παρουσίαση που ακολουθεί αφορά τις νομολογιακές εξελίξεις του 2018 (έως τον Σεπτέμβριο) και περιλαμβάνει χαρακτηριστικές αποφάσεις των περισσότερων επιμέρους θεματικών - ήτοι περιβαλλοντική εκτίμηση και αδειοδότηση, φυσικό περιβάλλον, πολιτιστικό περιβάλλον, πολεοδομία, χωροταξία - με τις οποίες αναδεικνύονται τα όρια του ακυρωτικού ελέγχου υπό τα πραγματικά και νομικά δεδομένα της κρινόμενης κάθε φορά υπόθεσης. Για τη διαμόρφωση της κρίσης του Δικαστηρίου σημαίνοντα ρόλο έχει αναμφίβολα η υφιστάμενη έως σήμερα νομολογία. Μεταξύ δε άλλων, ακολουθείται η νομολογιακή πρακτική που διαμορφώθηκε κατά την προηγούμενη περίοδο ως προς δύο παράγοντες: αφενός το έννομο συμφέρον των αιτούντων τόσο για την άσκηση της αιτήσεως ακυρώσεως όσο και για την προβολή των λόγων ακυρώσεων, ώστε να καταδεικνύεται, ιδίως στις υποθέσεις περιβαλλοντικής αδειοδότησης, η σημασία της έγκαιρης συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών στις διαδικασίες διαβούλευσης που προβλέπονται στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας για την έκδοση της προσβαλλόμενης πράξης. Αφετέρου η πληρότητα και εν γένει νομιμότητα της καθαυτής της διοικητικής διαδικασίας, αφού ο ακυρωτικός έλεγχος απαραδέκτως θα εκτεινόταν στην ουσιαστική αξιολόγηση και στον ειδικό έλεγχο των ουσιαστικών και τεχνικών κρίσεων της διοίκησης, όπως με ενάργεια προκύπτει, όχι μόνο στις υποθέσεις περιβαλλοντικής αδειοδότησης (πληρότητα ΜΠΕ, και λοιπών μελετών, όπως η ορνιθολογική μελέτη και η ειδική οικολογική αξιολόγηση), αλλά και στις υποθέσεις με αντικείμενο την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος (γνωμοδοτήσεις αρμοδίων κεντρικών και περιφερειακών Υπηρεσιών και συλλογικών οργάνων (ΚΑΣ, ΚΣΝΜ) του Υπουργείου Πολιτισμού.

Τέλος, στην παρουσίαση γίνεται μνεία και σε πρακτικά επεξεργασίας σχεδίων προεδρικών διαταγμάτων, που έχουν ήδη εκδοθεί, και αφορούν κυρίως τη χωροθέτηση-ανάπτυξη δημόσιων και ιδιωτικών ακινήτων, αλλά και τον χαρακτηρισμό περιοχής προστασίας της φύσης, καθώς και τον κανονιστικό ορισμό των νέων κατηγοριών χρήσεων γης και του περιεχομένου τους.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

Οδικό δίκτυο

ΣτΕ 1646/2018: Κρίθηκε νόμιμη η ΑΕΠΟ σημαντικού οδικού έργου στη Σπάρτη και απορρίφθηκε η κατ' αυτής αίτηση ακυρώσεως με τις ακόλουθες βασικές επιμέρους σκέψεις και κρίσεις.

Λόγος ακυρώσεως, κατά το μέρος που με αυτόν προβάλλεται ότι η προσβαλλόμενη πράξη εκδόθηκε κατά παράβαση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας, διότι η απαιτούμενη για την έκδοσή της έγκριση χορηγήθηκε από το τοπικό συμβούλιο, ενώ αρμόδιος να επιληφθεί ήταν σύμφωνα με τον νόμο ο Υπουργός Πολιτισμού, μετά από γνωμοδότηση του ΚΑΣ ή του ΚΣΜΝ, με δεδομένο ότι πρόκειται για έργο -ή έστω τμήμα έργου- που εκτελείται εντός αρχαιολογικού χώρου, απορρίφθηκε ως αβάσιμος, διότι για το επίδικο ζήτημα, ήτοι για την παροχή της κατά τον νόμο γνώμης για την επιχείρηση τεχνικού έργου σε χερσαίο αρχαιολογικό χώρο που βρίσκεται είτε εντός είτε εκτός σχεδίου πόλεως, αρμόδιο είναι κατ' αρχήν το οικείο Τοπικό Συμβούλιο Μνημείων, εν προκειμένω δε το Τοπικό Συμβούλιο Μνημείων Πελοποννήσου, αφού το ζήτημα αυτό αφορά αρχαιολογικό χώρο που εμπίπτει στην περιφέρειά του. Δεν περιλαμβάνεται δε το ζήτημα αυτό μεταξύ εκείνων, για τα οποία, κατά την παρ. 5γ του άρθρου 50 του ν. 3028/2002, αρμόδιο να γνωμοδοτήσει είναι το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο. Και ναι μεν στα άρθρα 13 και 14 του ν. 3028/2002 γίνεται λόγος για «άδεια» από τον Υπουργό Πολιτισμού, μετά από γνωμοδότηση του οικείου γνωμοδοτικού οργάνου, ωστόσο στο άρθρο 2 παρ. 4 του ν. 4014/2011, ειδικά για τη διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, **ρητώς προβλέπεται η διατύπωση «γνώμης» από το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού**, δηλαδή από τα αρμόδια, αναλόγως του αντικειμένου, γνωμοδοτικά όργανα.

Ενόψει δύο εγγράφων της διοίκησης, που περιλαμβάνονται στον φάκελο και αποτελούν την αιτιολογία της απόφασης του Τοπικού Συμβουλίου Μνημείων Πελοποννήσου, η προσβαλλόμενη

πράξη είναι νομίμως και επαρκώς αιτιολογημένη ως προς την προστασία των αρχαιοτήτων της περιοχής. Εξάλλου, στο μέτρο που πλήττεται η τεχνική κρίση της διοίκησης ως προς την αξιολόγηση των επιπτώσεων από την κατασκευή του εν λόγω έργου, ο λόγος ακυρώσεως απορρίφθηκε ως απαράδεκτος. Τέλος, ο ισχυρισμός των αιτούντων ότι το Τοπικό Συμβούλιο όφειλε να έχει διενεργήσει ενδεικτικές τομές ή διασκόπηση του εδάφους, κατ' άρθρο 38 του ν. 3028/2002, απορρίφθηκε με τη σκέψη ότι τέτοια υποχρέωση δεν προκύπτει από την εφαρμοστέα νομοθεσία, συνεπώς, η αναγκαιότητά της ανάγεται στην ανέλεγκτη ουσιαστική εκτίμηση των αρμόδιων υπηρεσιών.

Εφόσον από όλα τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι τηρήθηκε η διαδικασία της περ. β της παρ. 1 της υ.α. 15277/2012, ο λόγος ακύρωσης, κατά το μέρος που με αυτόν προβάλλεται ότι δεν αιτιολογείται με οποιοδήποτε τρόπο η χορηγούμενη έγκριση επέμβασης και ότι δεν τηρήθηκε η διαδικασία του ανωτέρου άρθρου, απορρίφθηκε ως αβάσιμος, δεδομένου άλλωστε ότι όπως προκύπτει από έγγραφο της Διεύθυνσης Περιβάλλοντας και Χωρικού Σχεδιασμού Πελοποννήσου της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιονίου, αντίγραφο της ΜΠΕ διαβιβάστηκε- και προς το Δασαρχείο Σπάρτης και προς τη Διεύθυνση Συντονισμού και Επιθεώρησης Δασών.

Η προβλεπόμενη οδός, κατά το μέρος μεν που βρίσκεται εντός σχεδίου πόλης, προβλέπεται από το ρυμοτομικό σχέδιο της Σπάρτης, κατά δε το υπόλοιπο προβλέπεται από το ΓΠΣ της πόλης. Με το δεδομένο αυτό κρίθηκε ότι: α) Οι ειδικότεροι ισχυρισμοί περί επιδείνωσης των όρων διαβίωσης σε δύο Ο.Τ. λόγω της ταχύτητας που θα αναπτύσσουν τα οχήματα και λόγω της υποτιθέμενης υπογειοποίησής τους από την κατασκευή της επίδικης οδού προβάλλονται άνευ εννόμου συμφέροντος, διότι δεν προβάλλεται ότι οι αιτούντες είναι κάτοικοι ή ιδιοκτήτες ακινήτων στα εν λόγω Ο.Τ. β) Σε κάθε περίπτωση, οι ταχύτητες μελέτης περιγράφονται στη ΜΠΕ και κυμαίνονται οριακά μεταξύ 50 και 90 χιλιομέτρων/ώρα, για το δε εντός σχεδίου κατοικημένο τμήμα της ισχύει ο Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας. Συνεπώς, ουδόλως παραβλάπτεται η χρήση αμιγούς κατοικίας των Ο.Τ., τα δε περί ταχείας κυκλοφορίας οχημάτων επί της οδού προβαλλόμενα ερείδονται επί εσφαλμένης προϋπόθεσης. γ) Ο ισχυρισμός ότι συγκεκριμένη οδός Μ.... δεν θα μπορεί πλέον να διανοιχθεί στο σύνολό της, εκτός του ότι προβάλλεται χωρίς έννομο συμφέρον, διότι ούτε προβάλλεται ούτε προκύπτει η βλάβη που υφίστανται οι αιτούντες από ένα τέτοιο ενδεχόμενο, τούτο είναι υποθετικό και μελλοντικό, ερειδόμενο άλλωστε, εντελώς ότι το ρυμοτομικό σχέδιο της πόλης, και μάλιστα στο όριο αυτής, θα μείνει ως έχει εις το διηνεκές, έστω και αν αντίκειται στο ΓΠΣ.

Ανεξαρτήτως του περιεχομένου της ΜΠΕ, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, τα αρμόδια διοικητικά όργανα έλαβαν πλήρως υπόψη τους και αξιολόγησαν τους κινδύνους και τις συνέπειες του έργου στο δασικό τμήμα της έκτασης και εξετίμησαν αν η πραγματοποίησή του είναι σύμφωνη με τις διατάξεις της οικείας νομοθεσίας και τις συνταγματικές επιταγές. Εφόσον ούτε προβάλλεται ούτε προκύπτει ότι έχει γίνει χαρακτηρισμός της επίδικης περιοχής ως γης υψηλής παραγωγικότητας, κατά τον ν. 2637/1998, η μη λήψη υπόψη από τη ΜΠΕ του γεγονότος ότι καταστρέφονται, κατά τους αιτούντες, 60 και πλέον στρέμματα γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας δεν συνιστά πλημμέλεια της μελέτης ούτε στοιχείο του κύρους της προσβαλλόμενης πράξης. Εξάλλου, από τη μελέτη κάθε άλλο παρά παραγνωρίζεται ο γεωργικός χαρακτήρας της επίδικης έκτασης ενώ ρητά αναφέρεται σε αυτήν ότι «η χάραξη βαίνει σχεδόν εξ ολοκλήρου επί εκτάσεων με δενδρώδεις καλλιέργειες. Εκτιμάται ότι η νέα οδός θα καταλάβει έκταση περί τα 32 στρέμματα και συνεπώς θα υπάρξει μείωση καλλιεργούμενης έκτασης της τάξης αυτού του εμβαδού. Η μείωση αυτή είναι αμελητέα, ιδίως όταν συγκριθεί με τα πλεονεκτήματα που προσφέρει το νέο οδικό έργο και ειδικότερα η προσφερόμενη στους καλλιεργητές άμεση πρόσβαση στο οδικό δίκτυο (επαρχιακό και εθνικό)». Περαιτέρω, το ότι το επίδικο έργο «κόβει στα δύο την κοιλάδα του Ευρώτα» ουδόλως αποσιωπάται.

Τέλος, το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της Πελοποννήσου ρητώς αναφέρεται στο προοίμιο της προσβαλλομένης μεταξύ των διατάξεων που ελήφθησαν υπόψη για την έκδοση της σχετικής απόφασης έγκρισης περιβαλλοντικών όρων ενώ η «προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και ιδιαίτερα των υγροτόπων, και των τεχνικών υποδομών

που σχετίζονται με τους υδάτινους πόρους» εξασφαλίζεται με την αναλυτική περιγραφή των επιπτώσεων του έργου στα ύδατα και τα προτεινόμενα μέτρα για την αντιμετώπισή τους. Εξάλλου, οι κατευθύνσεις του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό όσον αφορά τη διατήρηση, την προστασία και την ανάδειξη των σημαντικών σημείων του χώρου και τη δημιουργία δικτύων μονοπατιών και διαδρομών περιβαλλοντικής ευαισθησίας και εκπαίδευσης σε εναλλακτικές μορφές τουρισμού, δεν περιλαμβάνονται στο ελάχιστο περιεχόμενο φάκελου ΜΠΕ, απευθύνονται δε κατ' αρχήν προς τη διοίκηση στο πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού και δε σχετίζονται με τις επιπτώσεις οδικού έργου στο περιβάλλον.

ΣτΕ 962/2018: Κρίθηκαν παράνομες τόσο απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, με την οποία εγκρίθηκε αναρμοδίως η διαπλάτυνση παλαιάς πρόσβασης σε παραλία της Πάτμου, όσο και οι οικοδομικές άδειες για την ανοικοδόμηση παρακείμενων ακινήτων, με τις ακόλουθες σκέψεις και κρίσεις που επιβεβαιώνουν τη νομολογία σχετικά με τη νομιμότητα των πράξεων διαχείρισης του οδικού δικτύου.

Αποκλείονται οι αποσπασματικές και απρογραμμάτιστες πράξεις διαχειρίσεως του οδικού δικτύου, όπως η διάνοιξη, διαπλάτυνση και κατάργηση οδών βάσει εντετοπισμένων εκτιμήσεων με γνώμονα την εξυπηρέτηση τοπικής ανάγκης, χωρίς υπολογισμό των ευρύτερων επιπτώσεων που αυτές ενδέχεται να έχουν και μάλιστα όταν πρόκειται για μικρή νήσο, όπου ακόμα και ένα μικρό οδικό έργο, ακριβώς λόγω της μικρής εκτάσεώς της, έχει σημαντικότερες συνέπειες απ' ότι εάν εκτελείτο σε άλλη περιοχή. Τα ανωτέρω δε, ισχύουν, κατά μείζονα λόγο, όταν η μικρή νήσος είναι εντεταγμένη σε καθεστώς ιδιαίτερης προστασίας.

Στην παλαιότερη νομοθεσία, δηλαδή το π.δ. της 25- 28.11.1929, οι οδοί διακρίνονται σε εθνικές, επαρχιακές, δημοτικές ή κοινοτικές και αγροτικές, που είναι «αι άγουσαι από χωρίων προς κτηματικούς αυτών περιφερείας», ενώ στον δε νεώτερο ν. 3155/1955 οι οδοί διακρίνονται σε εθνικές, επαρχιακές και δημοτικές ή κοινοτικές, χωρίς να αναφέρονται οι αγροτικές οδοί. Η μη αναφορά των αγροτικών οδών στον νεότερο ν. 3155/1955 οφείλεται, προφανώς, στο ότι οι εν λόγω οδοί, εφόσον είναι κοινόχρηστες, αποτελούν ειδικότερη κατηγορία των δημοτικών ή κοινοτικών οδών, αν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι στον νόμο αυτό η έννοια των δημοτικών ή κοινοτικών οδών είναι ευρεία, δηλαδή περιλαμβάνει τις οδούς που εξυπηρετούν τις «πάσης φύσεως ανάγκες του Δήμου ή μιας Κοινότητας μέσα στα δημοτικά όρια αυτών». Διαφορετικό είναι το ζήτημα της δομησιμότητας των γηπέδων που έχουν πρόσωπο στις ως άνω οδούς, το οποίο διέπεται αποκλειστικώς από τις διατάξεις της πολεοδομικής νομοθεσίας.

Ένα γήπεδο θεωρείται ότι έχει πρόσωπο, δηλαδή κοινό όριο, σε οδό που το καθιστά, σύμφωνα με τα προαναφερόμενα, οικοδομήσιμο, όταν η οδός αυτή, ανεξαρτήτως εάν είναι εθνική, επαρχιακή, δημοτική ή κοινοτική υφίσταται νομίμως και, περαιτέρω, είναι ήδη διανοιγμένη, κατά τέτοιο, μάλιστα, τρόπο ώστε να είναι προσπελάσιμη και να εξασφαλίζει πράγματι επικοινωνία με το γήπεδο. Τούτο δεν ισχύει για τις «αγροτικές» οδούς, εφόσον οι οδοί αυτές κοινόχρηστες ή ιδιωτικές, δεν καθιστούν οικοδομήσιμα γήπεδα.

Η προσβαλλόμενη πράξη του Δημοτικού Συμβουλίου Πάτμου, κατά το μέρος που με αυτήν εγκρίθηκε η διαπλάτυνση "παλαιού δρόμου" στην περιοχή Γερανός έως την παραλία Λυγγίνου στη νήσο Πάτμο, και ανεξαρτήτως του ειδικότερου χαρακτηρισμού του δρόμου αυτού ως αγροτικού, ή μονοπατιού κρίθηκε ότι εκδόθηκε αναρμοδίως. Τούτο δε, ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι με την πράξη αυτή, μη νομίμως επιχειρείται απρογραμμάτιστη πράξη διαχειρίσεως του οδικού δικτύου μίας μικρής νήσου που έχει στο σύνολό της χαρακτηρισθεί ως τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους χωρίς να έχει προηγηθεί συνολικός σχεδιασμός του οδικού δικτύου της νήσου Πάτμου, κατόπιν, μάλιστα, ειδικής συνεκτιμήσεως του προστατευτέου χαρακτήρα της και των κυκλοφοριακών αναγκών της. Και υπό την εκδοχή, ότι η επίμαχη διαπλάτυνση αποσκοπούσε μόνον στη διευκόλυνση των λουομένων προς την παραλία Λυγγίνου, όπως αναφέρεται στην προσβαλλόμενη πράξη και στη μεταγενέστερη απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Πάτμου, η προσβαλλόμενη επίσης δεν είναι νόμιμη, δεδομένου ότι κατά το π.δ. περί ιδρύσεως ΖΟΕ στην περιοχή, το άρθρο 2 παρ. Β περ. ΙΙΙ υποπερ. 7 της ΖΟΕ για τη δημιουργία οδών προσπελάσεως προς την παραλία και τον αιγιαλό παραπέμπει στη διαδικασία του άρθρου 24 του ν. 1337/1983, δηλαδή απαιτείται απαλλοτρίωση κατόπιν, όμως, γενικότερου σχεδιασμού, που, όπως προεκτέθηκε, δεν υπάρχει. Τέλος, έγινε δεκτό

ότι και υπό την εκδοχή ότι η προσβαλλόμενη απόφαση ελήφθη κατ' εφαρμογή του άρθρου 2 παρ. Β περ. ΙΙΙ υποπερ. 11 της ΖΟΕ, σύμφωνα με το οποίο «επιβάλλεται η διατήρηση και συντήρηση του υφισταμένου δικτύου πεζοδρόμων-μονοπατιών», η διαπλάτυνση του επίμαχου «παλαιού δρόμου» για την «αποκατάσταση του πλάτους του», χωρίς να προκύπτει πόσο ήταν το πλάτος του και πόσο διαπλατύνθηκε, προδήλως, δεν δύναται να θεωρηθεί ως εκπλήρωση της ως άνω υποχρεώσεως.

Με τα δεδομένα αυτά, έγινε δεκτό ότι τα γήπεδα εντός των οποίων έχει επιτραπεί με τις προσβαλλόμενες άδειες οικοδομής του Τμήματος Πολεοδομίας Καλύμνου η ανέγερση κατοικιών, υπό στοιχεία θ' και ι΄ που προήλθαν, μεταξύ άλλων γηπέδων, από την προαναφερθείσα κατάτμηση και βρίσκονται στο ανατολικό όριο του ευρύτερου γηπέδου εκτάσεως 76.615,43 τ.μ. που κατατμήθηκε, δεν είχαν πρόσωπο σε νομίμως υφιστάμενη κοινόχρηστη οδό- εθνική, επαρχιακή, δημοτική ή κοινοτική, οι οδοί αυτές, κοινόχρηστες ή ιδιωτικές, δεν καθιστούν οικοδομήσιμα τα γήπεδα, όπως απαιτείται για να πληρούν τη μία εκ των τριών προϋποθέσεων αρτιότητας (εμβαδόν, πρόσωπο, βάθος). Τούτο δε, και υπό την εκδοχή ότι με την προσβαλλόμενη απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Πάτμου επιτράπηκε η διαπλάτυνση της υπάρχουσας δημοτικής οδού (αγροτικού δρόμου) προς Βαγιά-Κάμπο και προς Γερανό κατά τρόπον ώστε τα επίμαχα γήπεδα να αποκτήσουν πρόσωπο σε αυτήν, εφόσον η πράξη αυτή του Δημοτικού Συμβουλίου δεν είναι νόμιμη. Συνεπώς, κρίθηκε ότι οι προσβαλλόμενες άδειες οικοδομής του Πολεοδομικού Γραφείου Καλύμνου δεν είναι νόμιμες και πρέπει να ακυρωθούν, κατόπιν δε τούτου συνακυρωτέες αποβαίνουν και η προσβαλλόμενη πράξη αναθεωρήσεως της πρώτης εξ αυτών καθώς και η πράξη αναθεωρήσεως της δεύτερης, η οποία πρέπει να θεωρηθεί συμπροσβαλλόμενη.

ΣτΕ 848/2018: Κρίθηκε παράνομη η απόφαση Νομάρχη ως οργάνου τοπικής αυτοδιοίκησης για αναγνώριση αγροτικής οδού ως προϋφιστάμενης του 1923 σε εκτός σχεδίου περιοχή, με τις παρακάτω βασικές σκέψεις και κρίσεις.

Το οδικό δίκτυο ενός οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης δεν αποτελεί τοπική του υπόθεση, εφόσον συνάπτεται τόσο με το υπόλοιπο δίκτυο της χώρας, όσο και με την προστασία των γεωσυστημάτων του φυσικού χώρου, τα οποία αποτελούν στοιχείο της εθνικής φυσικής κληρονομιάς. Αποκλείονται οι αποσπασματικές και απρογραμμάτιστες πράξεις διαχείρισης του οδικού δικτύου, όπως η διάνοιξη, διαπλάτυνση και κατάργηση οδών βάσει εντετοπισμένων εκτιμήσεων, με γνώμονα την εξυπηρέτηση τοπικής ανάγκης χωρίς υπολογισμό των ευρύτερων επιπτώσεων που αυτές ενδέχεται να έχουν.

Κατά την έννοια των περιοριστικών της δόμησης διατάξεων του από 24.5.1985 π.δ/τος, οι οποίες αποβλέπουν, πρωτίστως, στη διαφύλαξη του ιδιαίτερου χαρακτήρα των εκτός σχεδίου περιοχών, η κατ' εξαίρεση επιτρεπόμενη στις περιοχές αυτές δόμηση τελεί υπό την προϋπόθεση ότι πληρούται, πάντως, ο βασικός κανόνας δόμησης της εν γένει πολεοδομικής νομοθεσίας, κατά τον οποίο δομήσιμα είναι τα γήπεδα, που έχουν πρόσωπο, κοινό όριο δηλαδή, σε κοινόχρηστο χώρο νομίμως υφιστάμενο, μη προκύψαντα από ιδιωτική βούληση, διότι, άλλως, θα καθίστατο δυνατή η δόμηση σε εκτός σχεδίου περιοχές υπό όρους ευνοϊκότερους από την ανωτέρω άποψη, ακόμη και εκείνων που ισχύουν στις εντός σχεδίου περιοχές.

Μέχρι την ολοκλήρωση του συνολικού σχεδιασμού του οδικού δικτύου, η οποία πρέπει να λάβει χώρα εντός ευλόγου χρόνου, είναι ανεκτή η κατά περίπτωση αναγνώριση δημοτικών κλπ οδών με πράξη του κατά περίπτωση αρμόδιου οργάνου πολεοδομικού σχεδιασμού, κατά τις διακρίσεις του ν. 2831/2000 και σύμφωνα με τα κριθέντα με την απόφαση 3661/2005 Ολομ. του Δικαστηρίου. Τέλος, κατά το αυτό μεταβατικό διάστημα, ειδικές αρμοδιότητες εξακολουθούν να ασκούνται κατά τα προβλεπόμενα στις οικείες διατάξεις, όπως λ.χ. η αρμοδιότητα αναγνώρισης δημοτικής ή κοινοτικής οδού κατ' άρθρο 162 παρ. Ι του ΚΒΠΝ (1 του π.δ/τος της 24-31.5.1985), ασκούμενη με την έκδοση πράξης του, κατά τις αμέσως ανωτέρω) διακρίσεις, αρμόδιου κατά περίπτωση κρατικού οργάνου, ανάλογα με το αντικείμενο και το εύρος εφαρμογής της, καθώς και η αρμοδιότητα του άρθρου 20 του ν.δ/τος της 17.7.1923, η οποία ασκείται με πράξη του αρμόδιου Υπουργού.

Ο Νομάρχης Αργολίδας, ως όργανο οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης β' βαθμού (της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης), αποφάσισε την αναγνώριση αγροτικής οδού ως προϋφισταμένης του έτους 1923, δηλαδή, με σκοπό να προσδώσει στην οδό αυτή τον χαρακτήρα κοινόχρηστου δρόμου, ο

οποίος θα καταστήσει δομήσιμα τα οικόπεδα που έχουν πρόσωπο στον κοινόχρηστο αυτό χώρο. Με τα δεδομένα, όμως αυτά, κρίθηκε ότι ο Νομάρχης αναρμοδίως προέβη στην αναγνώριση της επίδικης οδού ως προϋφισταμένης του έτους 1923, διότι η σχετική αρμοδιότητα πρέπει να ασκείται με πράξη του αρμόδιου για τον πολεοδομικό και χωροταξικό σχεδιασμό κρατικού οργάνου.

ΣτΕ 845/2018: Κρίθηκε μη νόμιμη, ως αναρμοδίως εκδοθείσα, η κατάργηση τμήματος παλαιάς κοινοτικής οδού, για την οποία δεν επαρκεί η τήρηση της περιβαλλοντικής και δημοτικής νομοθεσίας, με τις εξής βασικές σκέψεις και κρίσεις.

Οι προσβαλλόμενες πράξεις, κατά το μέρος που προσβάλλονται, έχουν ως συνέπεια την κατάργηση τμήματος οδού, δηλαδή τον αποχαρακτηρισμό κοινοχρήστου πράγματος δυνάμει διατάξεων που εντάσσονται στο δημόσιο δίκαιο. Ενόψει αυτού, έγινε δεκτό ότι από την προσβολή των πράξεων αυτών γεννάται ακυρωτική διαφορά. Εξάλλου, οι προσβαλλόμενες πράξεις αφορούν την εν μέρει κατάργηση τμήματος του οδικού δικτύου και τη δημιουργία νέου, ήτοι ζήτημα το οποίο συνάπτεται με τη διαρρύθμιση του χώρου στην περιοχή, επηρεάζει τη δυνατότητα δόμησης των παρόδιων ακινήτων και συνιστά άσκηση αρμοδιότητας οιονεί πολεοδομικού σχεδιασμού.

Δεν επιτρέπονται οι αποσπασματικές και απρογραμμάτιστες πράξεις διαχείρισης του οδικού δικτύου, όπως η διάνοιξη, διαπλάτυνση και κατάργηση οδών βάσει εντετοπισμένων εκτιμήσεων με γνώμονα την εξυπηρέτηση τοπικής ανάγκης, χωρίς υπολογισμό των ευρύτερων επιπτώσεων που αυτές ενδέχεται να έχουν. Η κατ' εξαίρεση επιτρεπόμενη στις εκτός σχεδιασμού περιοχές δόμηση τελεί υπό την προϋπόθεση, ότι πληρούται, πάντως, ο βασικός κανόνας της πολεοδομικής νομοθεσίας, κατά τον οποίο δομήσιμα είναι τα γήπεδα που έχουν πρόσωπο σε κοινόχρηστο χώρο νομίμως υφιστάμενο, μη προκύψαντα από ιδιωτική βούληση, διότι άλλως θα καθίστατο δυνατή η δόμηση σε εκτός σχεδίου περιοχές υπό όρους ευνοϊκότερους, από την ανωτέρω άποψη, ακόμη και εκείνων που ισχύουν στις εντός σχεδίου περιοχές.

Δεδομένου ότι: α) εκ του Συντάγματος προκύπτει υποχρέωση συνολικού σχεδιασμού του οδικού δικτύου, ο οποίος πρέπει να εξειδικεύεται μέχρι το επίπεδο δήμου ή κοινότητας και β) η αναγνώριση, κατάργηση κ.λπ. δημοτικής ή κοινοτικής οδού έχει σοβαρές συνέπειες, μεταξύ άλλων, ως προς τη δόμηση των παρόδιων ακινήτων και την πολεοδομική και χωροταξική διαρρύθμιση της περιοχής, το ζήτημα της ύπαρξης ή μη δημοτικής ή κοινοτικής οδού δεν μπορεί να επιλύεται κατά περίπτωση, επ' ευκαιρία συγκεκριμένης υπόθεσης, με κίνδυνο έκδοσης αποσπασματικών και αντιφατικών αποφάσεων, αλλά πρέπει να τέμνεται εγκύρως με την έκδοση πολιτειακής πράξης ανεξαρτήτως του χαρακτήρα της οδού. Διαφορετικό δε είναι το ζήτημα της τυχόν ύπαρξης ιδιωτικών δικαιωμάτων, για τα οποία αρμόδια είναι τα πολιτικά δικαστήρια.

Μέχρι την ολοκλήρωση του συνολικού σχεδιασμού του οδικού δικτύου, η οποία πρέπει να λάβει χώρα εντός ευλόγου χρόνου, είναι ανεκτή η κατά περίπτωση αναγνώριση δημοτικών κ.λπ. οδών με πράξη του κατά περίπτωση αρμόδιου οργάνου πολεοδομικού σχεδιασμού, κατά τις διακρίσεις του ν. 2831/2000 και σύμφωνα με τα κριθέντα με την απόφαση 3661/2005 Ολ. του Δικαστηρίου. Κατά το αυτό μεταβατικό διάστημα, ειδικές αρμοδιότητες εξακολουθούν να ασκούνται κατά τα προβλεπόμενα στις οικείες διατάξεις, όπως λ.χ. η αρμοδιότητα αναγνώρισης δημοτικής ή κοινοτικής οδού κατ' άρθρο 162 του ΚΒΠΝ (1 του π.δ. της 24-31.5.1985), ασκούμενη με την έκδοση πράξης του κατά τις αμέσως ανωτέρω διακρίσεις, αρμοδίου κατά περίπτωση κρατικού οργάνου, ανάλογα με το αντικείμενο και το εύρος εφαρμογής της καθώς και η αρμοδιότητα του άρθρου 20 του ν.δ. της 17.7.1923, η οποία ασκείται με πράξη του αρμόδιου Υπουργού.

Από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι το Δημοτικό Συμβούλιο Κασσάνδρας και ο Γενικός Γραμματέας της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Μακεδονίας-Θράκης με τις προσβαλλόμενες εν προκειμένω πράξεις τους έκριναν ότι, σύμφωνα με τον νόμο, για την έγκριση και εκτέλεση του επίμαχου έργου και την κατάργηση τμήματος παλαιάς κοινοτικής οδού αρκεί η τήρηση των διατάξεων του ν. 4014/2011 και των κατ' εξουσιοδότηση αυτού εκδοθεισών κανονιστικών πράξεων, καθώς και η έγκριση των σχετικών μελετών και εκθέσεων (οδοποιίας και περιβαλλοντικής τεχνικής έκθεσης) από το Δημοτικό Συμβούλιο. Όμως, εκτός από τις προϋποθέσεις που απαιτούνται από την περιβαλλοντική και δημοτική νομοθεσία, οι οποίες φαίνεται να τηρήθηκαν εν προκειμένω, ο

σχεδιασμός, η επέμβαση και η εκτέλεση έργων επί του οδικού δικτύου των δήμων, στα οποία περιλαμβάνεται και η κατάργηση τμήματος του οδικού τους δικτύου, πρέπει, κατά τον νόμο, να εγκρίνεται με πράξη του αρμόδιου για τον πολεοδομικό σχεδιασμό κρατικού οργάνου, ανάλογα με το είδος και την έκταση της επέμβασης στο οδικό δίκτυο. Εφόσον, στην προκειμένη περίπτωση δεν εκδόθηκε πράξη του αρμόδιου, κατά τις διατάξεις της πολεοδομικής νομοθεσίας, κρατικού οργάνου για την κατάργηση του επίμαχου τμήματος υφισταμένης (παλαιός κοινοτικής) οδού, κρίθηκε ότι οι προσβαλλόμενες πράξεις, καθ' ο μέρος ενσωματώνουν και επιτρέπουν την άμεση κατάργηση του τμήματος αυτού της οδού με την άρση του κοινόχρηστου χαρακτήρα του εν λόγω τμήματος, εκδόθηκαν μη ομίμως.

ΣτΕ 1456/2018: Κρίθηκε παράνομη η ΑΕΠΟ για ανέγερση ξενοδοχειακής μονάδας στη Μύκονο για τον λόγο ότι η οικοδομησιμότητά του (ύπαρξη προσώπου σε κοινόχρηστη οδό) βεβαιώθηκε με βεβαίωση του Δημάρχου. Η απόφαση διατυπώνει τις παρακάτω βασικές σκέψεις και κρίσεις.

Το γήπεδο, επί του οποίου πρόκειται να κατασκευασθεί η ξενοδοχειακή μονάδα που αδειοδοτήθηκε περιβαλλοντικά με την ήδη προσβαλλόμενη πράξη, έχει πρόσωπο σε οδό, η οποία, σύμφωνα με βεβαίωση του Δημάρχου Μυκόνου, ενώνει μεταξύ τους δύο επαρχιακές οδούς και είναι ασφαλτοστρωμένη σε όλο της το μήκος δημόσια οδός πλάτους 10,00 μ., σύμφωνα, δε με μεταγενέστερη βεβαίωση του Δημάρχου Μυκόνου η εν λόγω οδός είναι αγροτική, ξεκινά από τον επαρχιακό δρόμο του Αγίου Ιωάννη και καταλήγει σε άλλο δρόμο. Από τα στοιχεία αυτά δεν προκύπτει αν η εν λόγω οδός έχει τον χαρακτήρα δημοτικής ή κοινοτικής οδού, αν ενώνει οικισμούς κ.ο.κ. και αν έχει λάβει χώρα αναγνώρισή της ως κυριότερης ή μοναδικής με την έκδοση προεδρικού διατάγματος. Δεν προκύπτει, επίσης, αν έχει λάβει χώρα με τη νόμιμη διαδικασία, δηλαδή ομοίως με την έκδοση προεδρικού διατάγματος λόγω του χαρακτήρα της Μυκόνου ως προστατευόμενης περιοχής, η αναγνώρισή της ως οδού προϋφιστάμενης του 1923 που προέκυψε από ιδιωτική βούληση, ούτε, άλλωστε, η διοίκηση ή ο παρεμβαίνων προβάλλουν σχετικό ισχυρισμό, τούτο δε ανεξαρτήτως αν η αναγνώρισή της με τη διαδικασία αυτή θα καθιστούσε το ακίνητο του παρεμβαίνοντος οικοδομήσιμο. Η προσβαλλόμενη απόφαση, επιτρέπουσα την ανέγερση της επίδικης ξενοδοχειακής μονάδας επί γηπέδου, χωρίς όμως να βεβαιώνεται η συνδρομή των προϋποθέσεων δομησιμότητάς του, κρίθηκε ακυρωτέα.

ΣτΕ 1017/2018:* Κρίθηκε μη νόμιμη, ως αναρμοδίως εκδοθείσα, απόφαση πρωτοβάθμιου ΟΤΑ για τη μετατροπή της υποχρέωσης παραχώρησης τμήματος γηπέδου τουριστικής μονάδας σε καταβολή χρηματικού ποσού, με τις εξής βασικές σκέψεις και κρίσεις:

Με ισχύουσες διατάξεις καθορίζονται όροι δόμησης για περιοχές εκτός σχεδίου πόλεως και ορίων οικισμών προϋφισταμένων του 1923. Αυτοί είναι είτε γενικοί και εφαρμόζονται σε κτίρια που δεν υπάγονται σε ορισμένη ειδική κατηγορία κτιρίων, είτε ειδικοί και εφαρμόζονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες κτιρίων και κατασκευών, ανάλογα με τη χρήση τους, μπορούν δε να αποκλίνουν, εν όλω ή εν μέρει, των γενικών όρων δόμησης για λόγους που σχετίζονται με την εκάστοτε ειδική χρήση των κτιρίων και τη λειτουργικότητά τους ενόψει της χρήσης αυτής. Οι εν λόγω ειδικοί όροι δόμησης, ακόμη και αν διαφοροποιούνται σε ορισμένο βαθμό των γενικών όρων εκτός σχεδίου δόμησης, εκείνων, δηλαδή, που δεν εφαρμόζονται σε ειδικές κατηγορίες κτιρίων και κατασκευών, **δεν συνιστούν όρους δόμησης «κατά παρέκκλιση» των γενικών**, δηλαδή όρους ευνοϊκότερους για ορισμένες κατηγορίες ιδιοκτητών ή γηπέδων από τους συνήθεις, αλλά αποτελούν τους κατά κανόνα όρους δόμησης για την ειδική κατηγορία κτιρίων και κατασκευών, για την οποία πρόκειται. Η πρόβλεψη τέτοιων όρων δόμησης, προσαρμοσμένων σε ειδικές χρήσεις κτιρίων, είναι συνταγματικώς ανεκτή υπό τους ίδιους όρους και προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν ως προς την οργάνωση της δόμησης σε περιοχές εκτός σχεδίου, όπου, κατά την έννοια του άρθρου 24 παρ. 2 Συντ. η δόμηση είναι μόνο κατ' εξαίρεση ανεκτή. Κατά το σύστημα που οργανώνεται σχετικώς προβλέπεται η υποχρεωτική διάθεση, χωρίς αποζημίωση για τον ιδιοκτήτη, εκτάσεων αναγκαίων για κοινόχρηστους χώρους και κοινωφελείς χρήσεις και σκοπούς και την καταβολή των οικείων δαπανών, εφαρμόζεται δε, υπό προϋποθέσεις και προκειμένου περί εκτός σχεδίου περιοχών, το ανώτατο όριο εκμετάλλευσης, αναφερόμενο στη δόμηση και όχι το ποσοστό κάλυψης του γηπέδου, δεν συνιστά τη μέγιστη δυνάμενη να υλοποιηθεί δόμηση, αλλά τη μέγιστη δόμηση που μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς υποχρέωση του ιδιοκτήτη να παραχωρήσει τμήμα του γηπέδου στον δήμο.

Η δόμηση καθ' υπέρβαση του ανωτάτου ορίου εκμετάλλευσης και μέχρι την εξάντληση του ανώτατου επιτρεπόμενου συντελεστή δόμησης παραμένει επιτρεπτή, θεσπίζεται, όμως, ως όρος για την υλοποίηση του νομίμου, αλλά αυξημένου έναντι του ορίου εκμετάλλευσης, συντελεστή, η παραχώρηση στον οικείο ΟΤΑ τμήματος του γηπέδου, η επιφάνεια του οποίου καθορίζεται σε συνάρτηση με την υπέρβαση του εν λόγω ανωτάτου ορίου εκμετάλλευσης. Ο βασικός τρόπος εκπλήρωσης, έναντι του οικείου ΟΤΑ, της υποχρέωσης του ενδιαφερομένου να εξαντλήσει τον συντελεστή δόμησης για ξενοδοχειακά κτίρια στην ιδιοκτησία του, είναι η παραχώρηση τμήματος του γηπέδου και μόνο κατ' εξαίρεση η καταβολή χρηματικού ποσού, αφού για τη μετατροπή της υποχρέωσης παραχώρησης γης σε χρηματική, η έγκριση της οποίας απόκειται στη διακριτική ευχέρεια της διοίκησης, προβλέπεται, πάντως, ειδική διαδικασία, η οποία περιλαμβάνει αίτηση του ενδιαφερομένου, γνωμοδότηση του οικείου ΟΤΑ, εισηγήσεις κεντρικών και νομαρχιακών υπηρεσιών και, τέλος, πράξη του Νομάρχη, με την οποία εγκρίνεται η μετατροπή. Η αρμοδιότητα έγκρισης της μετατροπής σε χρηματική της υποχρέωσης παραχώρησης τμήματος γηπέδου στον οικείο ΟΤΑ προκειμένου να υλοποιηθεί ο προβλεπόμενος συντελεστής κατά το μέρος που υπερβαίνει το καθοριζόμενο όριο, δεν περιλαμβάνεται στις αρμοδιότητες των καταργηθεισών νομαρχιακών αυτοδιοικήσεων, οι οποίες είτε μεταβιβάσθηκαν στις συσταθείσεις περιφέρειες ή στις νεοπαγείς Αποκεντρωμένες Διοικήσεις ή στους οικείους ΟΤΑ.

Η παραχώρηση τμήματος του γηπέδου και η, τυχόν, έγκριση της μετατροπής της υποχρέωσης αυτής σε χρηματική λαμβάνουν χώρα προ πάσης εκδόσεως οικοδομικής άδειας ή προελέγχου ή ελέγχου των σχετικών μελετών. Ως προς την αρμοδιότητα αυτή έχει, επομένως, εφαρμογή η γενική διάταξη του άρθρου 283 παρ. 3 περί ολικής μεταφοράς των αρμοδιοτήτων των νομαρχιακών αυτοδιοικήσεων κατά κανόνα στις περιφέρειες, και, ειδικώς εφόσον αφορούν σε θέματα διαχείρισης και προστασίας δασών και χωροταξίας και περιβάλλοντος, στις οικείες Αποκεντρωμένες Διοικήσεις. Η εν λόγω αρμοδιότητα, εξάλλου, δεν συνιστά άσκηση χωροταξίας ούτε συνδέεται ειδικώς με την προστασία του περιβάλλοντος, δεδομένου, μάλιστα, ότι συνιστά έγκριση μετατροπής σε χρηματική της υποχρέωσης παραχώρησης τμήματος γηπέδου. Κατά συνέπεια, η αρμοδιότητα αυτή έχει ήδη μεταφερθεί στην Περιφέρεια κατ' εφαρμογή του άρθρου 283 παρ. 3 του ν. 3852/2010.

Κρίθηκε ότι η προσβαλλόμενη πράξη, εκδοθείσα από τον καθ' ύλην αναρμόδιο Δήμο Ερμιόνης, πρέπει να ακυρωθεί για τον λόγο αυτόν.

Όμοιες οι αποφάσεις ΣτΕ 1019 και 1020/2018.

Ύδατα

ΣτΕ 1455/2018: Κρίθηκε νόμιμη η ΑΕΠΟ για το έργο μεταφοράς και διανομής νερού από τον Νέστο στις πεδιάδες Ξάνθης και Κομοτηνής και απορρίφθηκε η κατ' αυτής αίτηση ακυρώσεως με τις ακόλουθες βασικές επιμέρους σκέψεις και κρίσεις.

Δεν συνιστά πλημμέλεια της προσβαλλόμενης το γεγονός ότι το σχετικό σχέδιο διαχείρισης, αν και εκπονήθηκε τον Μάρτιο του έτους 2007 από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, εγκρίθηκε ένα μήνα μετά την έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης, όπως δε προκύπτει από τη σχετική ΜΠΕ, τα συμπεράσματα και οι προτάσεις του Σχεδίου αυτού περιελήφθησαν και αποτέλεσαν περιεχόμενο της ΜΠΕ της προσβαλλόμενης. Επομένως, η προσβαλλόμενη εκδόθηκε βάσει σχεδίου διαχείρισης των επιφανειακών και υπογείων υδάτων της επίμαχης περιοχής, οι δε περί του αντιθέτου ισχυρισμοί απορρίφθηκαν ως αβάσιμα. Μεταγενεστέρως δε, εγκρίθηκε και το Σχέδιο Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος Θράκης, των Παραρτημάτων του και της οικείας Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, από το οποίο προκύπτει ότι η μεταφορά ύδατος από τον ποταμό Νέστο στην πεδιάδα της Ξάνθης δεν θέτει σε κίνδυνο την επίτευξη των σκοπών που επιδιώκει το άρθρο 4 της οδηγίας 2000/60/ΕΚ. Εφόσον κατά τον χρόνο εκδόσεως της προσβαλλόμενης με την υπό κρίση αίτηση απόφασης, δεν είχε παρέλθει η τασσόμενη στα κράτη μέλη από την οδηγία αυτή προθεσμία (22.12.2009) για την εκπόνηση ολοκληρωμένων σχεδίων διαχείρισης υδάτων σε επίπεδο (περιοχής) λεκάνης απορροής ποταμού, νομίμως, κατά τις διατάξεις της οδηγίας 2000/60 και της εθνικής νομοθεσίας (άρθρα 7 του ν. 3199/2003 και 9 παρ. 1 του ν. 3481/2006), επετράπη, με την προσβαλλόμενη απόφαση περί

εγκρίσεως των περιβαλλοντικών όρων του επίδικου έργου, πριν από τις 22.12.2009, η μεταφορά ύδατος από τη λεκάνη απορροής του ποταμού Νέστου (κωδικός GR07) στην πεδιάδα της Ξάνθης (λεκάνη απορροής Ρέματος Ξάνθης-Ξηρορέματος, κωδικός GR08), χωρίς να έχουν δημοσιευθεί από τις αρμόδιες εθνικές αρχές τα σχέδια διαχειρίσεως της (περιοχής) λεκάνης απορροής ποταμού.

Το επίδικο έργο **δεν αποτελεί** "**σχέδιο**" **ή** "**πρόγραμμα**" και τούτο διότι είναι έργο μεταφοράς ύδατος από τον ποταμό Νέστο στην πεδιάδα της Ξάνθης, προκειμένου να αποκατασταθεί το οικολογικό δυναμικό και η χημική κατάσταση των υδάτινων σωμάτων του Νέστου τόσο κατάντη του σημείου υδροληψίας, όσο και στο Δέλτα του Νέστου, σε επίπεδο δε γενικού σχεδιασμού, προβλέπεται από την ως άνω 29310/21.7.2003 υπουργική απόφαση με τίτλο "Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης" και από την προαναφερθείσα 4777/27.10.2008 απόφαση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης που εγκρίνει το Σχέδιο Διαχείρισης επιφανειακών και υπογείων υδάτων της προστατευόμενης περιοχής του Δέλτα Νέστου, του συμπλέγματος λιμνών Βιστωνίδας και Ισμαρίδας και της ευρύτερης περιοχής τους, ενώ καταγράφεται ως προγραμματισθέν προς υλοποίηση από το εγκριθέν Σχέδιο Διαχείρισης των Λεκανών Απορροής Ποταμών του υδατικού διαμερίσματος Θράκης που εκδόθηκε αφού προηγήθηκε η διαδικασία της στρατηγικής περιβαλλοντικής εκτίμησης. Κατά συνέπεια, το επίμαχο έργο δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2001/42/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 2001, σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων.

Στη ΜΠΕ του επίδικου έργου, στην οποία στηρίζεται η προσβαλλόμενη πράξη έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, έγινε αναλυτική αναφορά στις περιοχές των οικοτόπων που βρίσκονται εντός της περιοχής όδευσης του έργου, αλλά και στην περίμετρο και την ευρύτερη περιοχή αυτού, καθώς και στα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά τους και ερευνήθηκαν οι επιπτώσεις από την κατασκευή και λειτουργία των επίμαχων έργων στο φυσικό περιβάλλον. Η κατασκευή του εξεταζόμενου έργου θα συντελέσει στην ανάταξη των υδρογεωλογικών συνθηκών της υπόψη περιοχής και θα συμβάλει στην αναβάθμιση των οικοσυστημάτων της περιοχής, μεταξύ των οποίων και του Δέλτα του Νέστου που δέχεται σοβαρές πιέσεις. Υπό τα ανωτέρω δεδομένα, προκύπτει ότι κατά τη διαδικασία που προηγήθηκε της εγκρίσεως των περιβαλλοντικών όρων του επίδικου έργου, ελήφθησαν υπόψη τόσο ο χαρακτήρας των προστατευόμενων περιοχών που βρίσκονται εντός, στην περίμετρο και την ευρύτερη περιοχή όδευσης του έργου, όσο και το συμβατό της επίμαχης δραστηριότητας και των σχετικών εργασιών με τον χαρακτήρα της περιοχής. Συνεπώς, ο λόγος ότι η προσβαλλόμενη απόφαση εκδόθηκε μη νομίμως, διότι τα επίδικα έργα εμπίπτουν σε προστατευόμενη κατά τη Σύμβαση Ραμσάρ περιοχή, στην οποία η εγκατάστασή τους δεν είναι επιτρεπτή, κρίθηκε απορριπτέος ως αβάσιμος, διότι η κατασκευή και λειτουργία των προτεινόμενων έργων του επίδικου έργου στη συγκεκριμένη περιοχή όδευσής του είναι σύμφωνη με το καθεστώς προστασίας των υγροβιοτόπων στο πλαίσιο δε της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, εξετάσθηκε και αποκλείσθηκε το ενδεχόμενο δυσμενών επιδράσεων από το συγκεκριμένο έργο.

Απορριπτέος κρίθηκε και ο λόγος-για παράβαση των διατάξεων των άρθρων 24 του Συντάγματος, με τις οποίες θεσπίζονται οι αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, της αειφορίας και της προστασίας του περιβαλλοντικού κεκτημένου, καθώς και των άρθρων 1 παρ. 2, 12 παρ. 1, 2, 3, 4 και 18 παρ. 1 του ν. 1650/1986, εφόσον στην οικεία μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων περιέχονται εκτιμήσεις ως προς τις επιπτώσεις του και προτείνονται μέτρα για την αντιμετώπισή τους κατά τρόπο αποτελεσματικό, ώστε να μην επέρχεται υποβάθμιση της περιοχής. Περαιτέρω, ελήφθη υπόψη και εκτιμήθηκε η ένταξη τμήματος της περιοχής του ένδικου έργου στο δίκτυο Natura 2000, προτάθηκαν δε και συγκεκριμένοι τρόποι για την εκτέλεση του έργου έτσι ώστε να διαφυλαχθεί ο χαρακτήρας της επίμαχης ζώνης του υγροβιότοπου, και, επομένως, δεν παραβιάζεται το άρθρο 24 του Συντάγματος και η προστατευτική των βιοτόπων διεθνή, κοινοτική και εθνική νομοθεσία. Τέλος, ο ίδιος λόγος, κατά το μέρος που-προβλήθηκε ότι η προσβαλλόμενη απόφαση έχει εκδοθεί κατά παράβαση διατάξεων του ν. 2719/1999, με το άρθρο πρώτο του οποίου κυρώθηκε η Διεθνής σύμβαση για τη διατήρηση των αποδημητικών ειδών της άγριας πανίδας, που υπογράφηκε στη Βόννη στις 23.6.1979 (Α' 106), καθώς επίσης και του ν. 1335/1983, με το άρθρο πρώτο οποίου κυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης, που υπογράφηκε στη Βέρνη στις 19.9.1979 (Α'32), απορρίφθηκε με τη σκέψη ανεξαρτήτως του ότι

προβλήθηκε αορίστως, διότι δεν προσδιορίζονται οι συγκεκριμένες διατάξεις των διεθνών αυτών συμβάσεων που, κατά τους αιτούντες, παραβιάσθηκαν η πληρότητα της μελέτης ως προς την περιγραφή της κατάστασης του περιβάλλοντος και την ανάδειξη των κίνδυνων ή συνεπειών του επίμαχου έργου, δεν προκύπτει ούτε και προβλήθηκε ότι αμφισβητήθηκε κατά τη δημόσια διαβούλευση που προηγήθηκε της έκδοσης της προσβαλλόμενης ε.π.ο.

Οι λόγοι που υπαγόρευσαν τον σχεδιασμό του επίδικου έργου και την έκδοση της προσβαλλόμενης αποφάσεως περί εγκρίσεως των περιβαλλοντικών του όρων είναι πρωτευόντως και, κυρίως, περιβαλλοντικοί και εντάσσονται στο πλαίσιο των απορρεουσών από την οδηγία 2000/60 υποχρεώσεων της χώρας να προωθήσει τη βελτίωση της ποιοτικής και ποσοτικής κατάστασης του υπόγειου υδροφορέα της πεδιάδας της Ξάνθης, η οποία εμφανίζει εξαιρετικώς σοβαρά προβλήματα υφαλμύρινσης και περιβαλλοντικής της υποβάθμισης, παραλλήλως δε, η κατασκευή και λειτουργία του έργου θα επιφέρει θετικές οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες για τον νομό της Ξάνθης. Ως εκ τούτου, κρίθηκε απορριπτέος ως αβάσιμος ο λόγος ακυρώσεως, καθ' ό μέρος με αυτόν προβλήθηκε ότι η προσβαλλόμενη απόφαση έχει εκδοθεί κατά παράβαση της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης και της πρόληψης και ότι με το έργο διαταράσσεται η αναγκαία ισορροπία μεταξύ των πυλώνων της αειφόρου ανάπτυξης υπέρ της οικονομικής και σε βάρος της περιβαλλοντικής συνιστώσας.

Η προβλεπόμενη δημοσιοποίηση της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων έχει ως στόχο την ενημέρωση των ενδιαφερομένων και την παροχή σε αυτούς της δυνατότητας υποβολής τεκμηριωμένων προτάσεων ώστε να καταστεί δυνατή η επιλογή των βέλτιστων λύσεων. Εξ άλλου, κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων του άρθρου 5, παρ. 2 του ν. 1650/1986 και του άρθρου 4 της κ.υ.α. Η.Π. 37111/2021/26.9.2003, δεν απαιτείται η εκ νέου τήρηση της διαγραφομένης από τις διατάξεις αυτές διαδικασίας δημοσιοποίησης όταν η άπαξ υποβληθείσα προς έγκριση ΜΠΕ υφίσταται στη συνέχεια επουσιώδεις τροποποιήσεις που ανάγονται σε σημειακές βελτιώσεις και λεπτομερειακά επιμέρους θέματα, μη επηρεάζοντα τις βασικές παραδοχές της μελέτης.

Αιολικά πάρκα

ΣτΕ 47/2018: Κρίθηκε νόμιμη η ΑΕΠΟ για αιολικά πάρκα στη Νότια Εύβοια εντός ΖΕΠ με τις παρακάτω βασικές σκέψεις και κρίσεις.

Από τις διατάξεις των οδηγιών 79/409/ΕΟΚ και 92/43/ΕΟΚ και από τις διατάξεις μεταφοράς τους στην εθνική νομοθεσία δεν απορρέει απόλυτη απαγόρευση εγκαταστάσεως αιολικών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας εντός ή πλησίον περιοχών του δικτύου Natura 2000 και ΖΕΠ, το ζήτημα δε εξετάζεται κατά περίπτωση μετά από εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του συγκεκριμένου κάθε φορά υπό αδειοδότηση έργου[922] λαμβανομένου, άλλωστε, υπόψη ότι η χρήση του αιολικού δυναμικού για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, με αντίστοιχο περιορισμό της ενέργειας που παράγεται από ορυκτά, αποβλέπει στην προστασία του περιβάλλοντος, τη μείωση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου και την τροπή της αλλαγής του κλίματος, η οποία μπορεί να έχει σοβαρές επιπτώσεις στη διατήρηση των προστατευομένων τόπων του δικτύου Natura 2000, στην οποία (διατήρηση) αποβλέπουν και οι ανωτέρω δύο οδηγίες. Εντός του πλαισίου αυτού, αιολικά πάρκα που είναι δυνατόν να επηρεάζουν σημαντικά περιοχές ενταγμένες στο δίκτυο Natura 2000 πρέπει, σύμφωνα με τις διατάζεις του άρθρου 6 παρ. 3 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, οι οποίες ισχύουν και για περιοχές που έχουν χαρακτηρισθεί ως ΖΕΠ, να υπόκεινται σε δέουσα εκτίμηση των περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων, για τη διεξαγωγή της οποίας δεν καθορίζεται ειδική μεθοδολογία από τις εν λόγω διατάξεις.

[922] Κρίση που επαναλαμβάνει παλαιότερη νομολογία (ΣτΕ 1705/2017, 1422/2013, 2741/2014, 807/2014 κ.ά., βλ. και την αναφερόμενη στις αποφάσεις αυτές νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

Η αρμόδια αρχή επιτρέπει την άσκηση δραστηριότητας στον οικείο τόπο μόνον εφόσον δεν υφίσταται, από επιστημονικής απόψεως, μετά από εκτίμηση των στοιχείων που υποβάλλει ο φορέας της δραστηριότητας και γνωμοδοτήσεων άλλων αρμοδίων υπηρεσιών, οποιαδήποτε εύλογη αμφιβολία ως προς την απουσία επιβλαβών συνεπειών για την ακεραιότητά του. Εξάλλου, για τη χωροθέτηση αιολικών εγκαταστάσεων εντός ΖΕΠ επιβαλλόταν η προηγούμενη σύνταξη ορνιθολογικής μελέτης, ήδη δε, υπό την ισχύ του ν. 4014/2011, επιβάλλεται η σύνταξη ειδικής οικολογικής αξιολόγησης, η οποία εντάσσεται στη μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος αυτής, πρέπει δε να περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, ανάλυση και αξιολόγηση των εκτιμώμενων επιπτώσεων στη ΖΕΠ μετά από συνεκτίμηση των σχετικών, ποιοτικών και ποσοτικών, ορνιθολογικών στοιχείων, τα οποία υποχρεωτικά οφείλει να υποβάλλει ο ενδιαφερόμενος.

Από τη διατύπωση του περιφερειακού πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας δεν προκύπτει ότι η εκπόνηση ειδικής μελέτης για το αιολικό δυναμικό της Νότιας Εύβοιας αποτελεί προϋπόθεση για την αδειοδότηση ΑΣΠΗΕ στην περιοχή αυτή, η οποία έχει χαρακτηρισθεί ως Περιοχή Αιολικής Προτεραιότητας για τη χωροθέτηση τέτοιου είδους εγκαταστάσεων με το αφορών ειδικώς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας ειδικό χωροταξικό πλαίσιο, δεδομένου ότι αυτό είναι, άλλωστε, μεταγενέστερο του περιφερειακού πλαισίου και αποβλέπει «στη δημιουργία ενός αποτελεσματικού μηχανισμού χωροθέτησης των αιολικών εγκαταστάσεων, ώστε να επιτευχθεί η μέγιστη δυνατή ανταπόκριση στους στόχους των εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών», όσον αφορά την προώθηση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τη μείωση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου.

Επιτρέπονται επεμβάσεις σε εκτάσεις με δασικό χαρακτήρα προκειμένου να εγκατασταθούν μονάδες ηλεκτροπαραγωγής από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας με τα συνοδά έργα (συμπεριλαμβανομένης και της απαραίτητης οδοποιίας), η λειτουργία των οποίων εξαρτάται κυρίως από το διαθέσιμο ενεργειακό δυναμικό της περιοχής εγκατάστασής τους, που αναγκαίως αποτελεί, ως εκ τούτου, το βασικό κριτήριο για την επιλογή της κατάλληλης θέσης. Κατά την έννοια, εξάλλου, των ίδιων διατάξεων, με τις οποίες επιτρεπτώς, κατά το Σύνταγμα, προβλέπεται κατ' αρχήν δυνατότητα εγκαταστάσεως μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πήγες όχι μόνο σε δάση και δασικές εκτάσεις, αλλά και σε εκτάσεις που έχουν κηρυχθεί αναδασωτέες, όπως κρίθηκε με την απόφαση 2499/2012 της Ολομέλειας του Δικαστηρίου, κατ' εξαίρεση από τον καθιερωμένο με το Σύνταγμα κανόνα της προστασίας των δασικών οικοσυστημάτων, ο δημόσιος σκοπός που υπηρετείται με τη λειτουργία των μονάδων αυτών πρέπει να ικανοποιείται με τη μικρότερη δυνατή απώλεια δασικού πλούτου και με τον περιορισμό στο ελάχιστο αναγκαίο της αλλοίωσης της δασικής μορφής των σχετικών εκτάσεων.

Στο κεφάλαιο Στ' της αρχικής ΜΠΕ (που συνοδεύει την αρχική ΑΕΠΟ), με τίτλο «Ζώνες κατάληψης του έργου επί των οποίων απαιτείται έκδοση έγκρισης επέμβασης επί δασικής έκτασης», προσδιορίζονται οι ζώνες κατάληψης του έργου, δηλαδή οι θέσεις εγκατάστασης των ανεμογεννητριών, οι οδοί και η ζώνη κατάληψης του έργου της διασύνδεσης και αναφέρεται ότι σχεδόν στο σύνολό τους οι ζώνες κατάληψης του έργου εκτείνονται επί δασικών εκτάσεων, προσδιορίζονται δε ακριβώς οι σχετικές πράξεις χαρακτηρισμού. Στο κεφάλαιο αυτό της ΜΠΕ πράγματι δεν περιλαμβάνεται ειδική εκτίμηση των επιπτώσεων από την εκτέλεση έργου στις καταλαμβανόμενες τις δασικές εκτάσεις, ούτε ειδική αιτιολόγηση της καταλήψεως αυτής, ούτε εξέταση εναλλακτικών λύσεων. Παρ' όλα αυτά, δεδομένου ότι στο μέρος Α' της ως άνω ΜΠΕ παρουσιάζονται αναλυτικά τόσο οι εναλλακτικές λύσεις (περιλαμβανομένης και της μηδενικής) για τη χωροθέτηση του έργου και των συνοδών αυτού εγκαταστάσεων στις συγκεκριμένες θέσεις (βλ. κεφάλαιο 5 του τεύχους Α' της ΜΠΕ) όσο και οι επιπτώσεις του έργου στο φυσικό περιβάλλον της περιοχής (πανίδα και χλωρίδα) αλλά και στο τοπίο, η ως άνω απαίτηση του νόμου για ειδική αιτιολόγηση της επεμβάσεως σε δασική έκταση καλύπτεται.

Προκειμένου να εκδοθεί η απόφαση, με την οποία τροποποιήθηκε η αρχική ΑΕΠΟ και εγκρίθηκαν περιβαλλοντικοί όροι, για την κατασκευή και λειτουργία του επιμάχου έργου, όπως αυτό τελικώς σχεδιάσθηκε, εχώρησε νέα εκτίμηση των επιπτώσεων του εν λόγω έργου στη ΖΕΠ και στην ΕΖΔ, εντός των οποίων χωροθετείται και κατόπιν ειδικής μελέτης αφορώσης ειδικώς την ορνιθοπανίδα, η

οποία αποτελεί το περιεχόμενο της ΕΟΑ-ΖΕΠ. Με τα δεδομένα αυτά η αρχική ΜΠΕ, κατά το μέρος που περιελάμβανε δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεων του έργου, όπως είχε αρχικώς σχεδιασθεί, κατ' εφαρμογή της ανωτέρω διατάξεως, καθώς και η ειδική ορνιθολογική μελέτη, που συνόδευε την ως άνω ΜΠΕ, έχουν αντικατασταθεί, κατά τούτο, από τη νεότερη ΜΠΕ και τις αποτελούσες τμήματα αυτής ΕΟΑ-ΖΕΠ και ΕΟΑ-ΕΣΔ. Ενόψει αυτού, κρίθηκαν απορριπτέοι ως αλυσιτελείς όλοι οι λόγοι ακυρώσεως, με τους οποίους προβλήθηκαν πλημμέλειες της αρχικής ΜΠΕ ως προς τη γενόμενη με αυτήν δέουσα εκτίμηση, καθώς και της ενσωματωμένης σε αυτήν ειδικής ορνιθολογικής μελέτης, κατ' επίκληση της από 10.7.2014 προειδοποιητικής επιστολής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς την Ελλάδα (παράβαση αριθ. 2014/4073), η οποία έχει συνταγεί ενόψει της ως άνω αρχικής ΜΠΕ και της ενσωματωμένης σ' αυτήν ειδικής ορνιθολογικής μελέτης. Έγινε δεκτό πως το γεγονός ότι εχώρησε επανασχεδιασμός του έργου και τούτο εν μέρει τροποποιήθηκε ενόψει νεότερων δεδομένων δεν καθιστά πλημμελή την απόφαση με την οποία τροποποιήθηκε η αρχική ΑΕΠΟ και εγκρίθηκαν περιβαλλοντικοί όροι ενόψει του επανασχεδιασμού του, εφόσον τούτο έλαβε χώρα ακριβώς ενόψει των νεότερων δεδομένων.

Οι λόγοι ακυρώσεως που αφορούν τις ΕΟΑ-ΕΖΔ και ΕΟΑ-ΖΕΠ κρίθηκαν απορριπτέοι ανεξαρτήτως εάν οι επισημαινόμενες με τους λόγους αυτούς παραλείψεις, και αληθείς υποτιθέμενες, θα μπορούσαν να οδηγήσουν όλες αναγκαίως σε ακύρωση των προσβαλλόμενων πράξεων ή εάν οι λόγοι αυτοί προβάλλονται παραδεκτώς το πρώτον ενώπιον του Δικαστηρίου με την αίτηση ακυρώσεως. Τούτο δε ενόψει του ότι οι λόγοι αυτοί αφορούν τη διαδικασία που τηρήθηκε για τη σύνταξη των ΕΟΑ-ΕΖΔ και ΕΟΑ-ΖΕΠ ή την ορθότητα τεχνικών και επιστημονικών εκτιμήσεων που περιέχονται στις μελέτες αυτές, η ορθότητα, όμως, των οποίων δεν υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο, όπως σε τέτοιο έλεγχο δεν μπορεί να υποβληθούν ούτε στοιχεία προσκομιζόμενα το πρώτον στο δικαστήριο προς ανατροπή των περιεχομένων στις ως άνω μελέτες εκτιμήσεων. Εξάλλου, οι εν λόγω μελέτες είχαν υποβληθεί στη διαδικασία της δημόσιας διαβούλευσης, κατά την οποία μπορούσαν και έπρεπε να έχουν υποβληθεί στη διοίκηση αντιρρήσεις όπως οι ανωτέρω, ώστε τόσο η διοίκηση όσο και οι μελετητές να έχουν τη δυνατότητα να τις λάβουν υπόψη και, ενδεχομένως, να προβούν στις αναγκαίες ενέργειες για να διορθωθούν ενδεχόμενες πλημμέλειες στην ακολουθηθείσα διαδικασία πριν από τη σύνταξη του τελικού κειμένου των μελετών και την έκδοση της τελικής αποφάσεως περί εγκρίσεως των περιβαλλοντικών όρων για την κατασκευή και λειτουργία του επιμάχου έργου, πράγμα που θα συντελούσε και στην ταχύτερη διεκπεραίωση της διαδικασίας αδειοδοτήσεως του εν λόγω έργου, όπως επιβάλλεται και από τις διατάξεις του άρθρου 13 της οδηγίας 2009/28/ΕΚ, συγκεκριμένους δεσμευτικούς στόχους ως προς το μερίδιο συμμετοχής της παραγόμενης από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας, τους οποίους υποχρεούται κάθε κράτος μέλος να εκπληρώσει έως το έτος 2020.

Οι αιτούντες προβάλλουν ότι οι επίμαχες ΕΟΑ ελέγχονται ως ελλιπείς και πλημμελώς τεκμηριωμένες ως προς την περιγραφή, καταγραφή και ανάλυση των στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής εγκατάστασης του έργου, εφόσον σε αυτές δεν αναφέρεται η παρουσία ως άνω ειδών. Ο λόγος ακυρώσεως ότι οι επίμαχες ΕΟΑ ελέγχονται ως πλημμελώς τεκμηριωμένες ως προς την περιγραφή, καταγραφή και ανάλυση των στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής εγκατάστασης του έργου, εφόσον σε αυτές δεν αναφέρεται η παρουσία προστατευόμενων ειδών κρίθηκε απορριπτέος κυρίως διότι στηρίζεται στην ανωτέρω γνωμοδότηση, η οποία έχει συνταγεί μετά την έκδοση της τελευταίας από τις προσβαλλόμενες πράξεις και επομένως, δεν έχει τεθεί προηγουμένως υπόψη της διοικήσεως, αλλά προσκομίζεται για πρώτη φορά στο δικαστήριο.

Κατά τον χρόνο έκδοσης των προσβαλλόμενων αδειών εγκαταστάσεως, ο νόμος δεν προέβλεπε ως προϋπόθεση για την έκδοσή τους την προηγούμενη έκδοση εγκρίσεως επεμβάσεως σε δάσος ή δασική έκταση και, ως εκ τούτου, οι πράξεις αυτές εκδόθηκαν νομίμως χωρίς την προηγούμενη έκδοση των σχετικών εγκρίσεων επεμβάσεως σε δασική έκταση.

Ενόψει τη διατάξεως του άρθρου 12 του ν. 4014/2011 και του γεγονότος ότι υπό την ισχύ αυτού εκδόθηκε, κατόπιν γνωμοδοτήσεων των αρμοδίων δασικών υπηρεσιών, νέα, τροποποιητική της αρχικής ΑΕΠΟ, με την οποία εγκρίθηκε νέα ΜΠΕ αφορώσα το επίμαχο έργο μετά τον επανασχεδιασμό του, που επηρέασε και τις καταλαμβανόμενες υπ' αυτού δασικές εκτάσεις, οι προσβαλλόμενες άδειες εγκαταστάσεως νομίμως εκδόθηκαν χωρίς την προηγούμενη έκδοση, ως

αυτοτελών πράξεων, των σχετικών εγκρίσεων επεμβάσεως σε δασικές εκτάσεις από τις αρμόδιες δασικές υπηρεσίες· οι σχετικές, όμως, εγκρίσεις –τη νομιμότητα των οποίων δεν αμφισβητούν με συγκεκριμένους ισχυρισμούς οι αιτούντες και οι οποίες, αφορούν το σύνολο του έργου και όχι μόνον τις επερχόμενες με την τελευταία αυτή απόφαση τροποποιήσεις ως προς τους καταλαμβανόμενους χώρους– έχουν ενσωματωθεί στην εν λόγω τελευταία τροποποιητική της αρχικής ΑΕΠΟ απόφαση.

ΣτΕ 1358/2018: Κρίθηκε νόμιμη η ΑΕΠΟ για αιολικά πάρκα στην περιοχή της Αλεξανδρούπολης εντός ΖΕΠ με τις παρακάτω βασικές σκέψεις και κρίσεις.

Από τις διατάξεις των κοινοτικών οδηγιών 92/43/ΕΟΚ και 79/409/ΕΟΚ δεν απορρέει απόλυτη απαγόρευση εγκαταστάσεως αιολικών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας εντός ή πλησίον περιοχών του δικτύου Natura 2000 και ΖΕΠ, το ζήτημα δε εξετάζεται κατά περίπτωση μετά από εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του συγκεκριμένου κάθε φορά υπό αδειοδότηση έργου.

Ενόψει δε του ότι δεν αποκλείεται η εγκατάσταση ΑΣΠΗΕ εντός ή πλησίον των ανωτέρω περιοχών, δεν αποκλείεται, κατ' αρχήν και εκ προοιμίου, ο χαρακτηρισμός των περιοχών αυτών ως περιοχών αιολικής προτεραιότητας, εάν τούτο δικαιολογείται από το διαθέσιμο εντός αυτών αιολικό δυναμικό.

Εξάλλου, στην οικεία στρατηγική μελέτη προσδιορίζονται οι επιπτώσεις στην ορνιθοπανίδα από τις ρυθμίσεις του ειδικού χωροταξικού πλαισίου για τη χωροθέτηση των αιολικών πάρκων και η σχετική αξιολόγηση της μελέτης καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η χωροθέτηση αιολικών πάρκων εντός ΖΕΠ και Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά είναι κατ' αρχήν δυνατή, μετά από λεπτομερή μελέτη των ζητημάτων της ορνιθοπανίδας στο στάδιο των περιβαλλοντικών μελετών των συγκεκριμένων έργων, προκειμένου να προληφθούν οι αρνητικές επιπτώσεις τους.

Περαιτέρω, κατά τα προκύπτοντα από το ειδικό πλαίσιο, οι περιοχές αιολικής προτεραιότητας (όπως είναι ο Νομός Έβρου) αποτελούν ευρύτερες εκτάσεις πλειόνων του ενός οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, που, σύμφωνα με τις διαπιστώσεις της οικείας υποστηρικτικής μελέτης, διαθέτουν αυξημένο εκμεταλλεύσιμο αιολικό δυναμικό και είναι κατάλληλες για την επίτευξη των χωροταξικών στόχων του σχεδίου[923]. Η προστασία, εξάλλου, του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος των περιοχών αυτών επιχειρείται μέσω της εφαρμογής γενικότερων κανόνων, μεταξύ των οποίων προέχουσα θέση κατέχουν οι ρυθμίσεις περί των ζωνών αποκλεισμού και ασυμβατότητας και οι κανόνες που αφορούν τον προσδιορισμό της φέρουσας ικανότητάς τους, της μέγιστης, δηλαδή, δυνατότητας εγκαταστάσεως αιολικών μονάδων. Στη στρατηγική, εξάλλου, μελέτη, με την οποία επιχειρείται η αξιολόγηση του βαθμού, στον οποίο έχουν ενσωματωθεί οι απαιτήσεις περιβαλλοντικής προστασίας στις επιμέρους ρυθμίσεις του σχεδίου, όπως αυτές διαμορφώθηκαν κατ' εκτίμηση των πορισμάτων της υποστηρικτικής μελέτης, αναφέρεται ρητώς ότι τα κριτήρια χωροθέτησης των αιολικών μονάδων και οι κανόνες ένταξής τους στο τοπίο, όπως, επίσης, και ο προσδιορισμός της φέρουσας ικανότητας των περιοχών αιολικής προτεραιότητας, συμβάλλουν στην εξισορρόπηση των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων του οικείου παραγωγικού κλάδου και των απαιτήσεων περιβαλλοντικής προστασίας συγκεκριμένες προτάσεις για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπισή του επανεκτιμήσεις περί των ενδεχομένων επιπτώσεων της λειτουργίας των εγκαταστάσεων εκμεταλλεύσεως της αιολικής ενέργειας στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον της ηπειρωτικής, ορεινής και νησιωτικής χώρας. Και ναι μεν στη μελέτη δεν περιέχεται διακεκριμένη παρουσίαση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των περιοχών αιολικής προτεραιότητας ή των σωρευτικών επιπτώσεων των αιολικών έργων που πρόκειται να εγκατασταθούν στις εν λόγω περιοχές, πλην οι περιοχές αιολικής προτεραιότητας συνιστούν απλώς υποδιάκριση της ηπειρωτικής χώρας για τις ανάγκες εφαρμογής των κανόνων χωροθετήσεως των αιολικών εγκαταστάσεων, στη μελέτη δε γίνεται εκτενής περιγραφή της υφιστάμενης καταστάσεως του φυσικού περιβάλλοντος

[923] Κρίση που επίσης επαναλαμβάνεται σε παλαιότερη νομολογία του Δικαστηρίου και ειδικότερα στις αποφάσεις ΣτΕ 1421/2013 (σκέψη 17) και 4193/2014 (σκέψη 15).

μέσω της αναφοράς σε συγκεκριμένους δείκτες περιβαλλοντικής αειφορίας και παρατίθενται γενικές πληροφορίες για τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά της περιοχής μελέτης και συγκεκριμένες προτάσεις για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπισή του, εκτιμήσεις περί των ενδεχομένων επιπτώσεων της λειτουργίας των εγκαταστάσεων εκμεταλλεύσεως της αιολικής ενέργειας στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον.

Οι προβλέψεις του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας- Θράκης, ουδόλως αποκλείουν την εγκατάσταση αιολικών πάρκων εντός ή πλησίον περιοχών του δικτύου Natura 2000 και ΖΕΠ στην περιοχή του Έβρου αλλά προκρίνουν την κατά περίπτωση αδειοδότηση εγκατάστασης μετά από εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του συγκεκριμένου έργου. Ούτε, άλλωστε, έρχονται σε αντίθεση προς το ειδικό χωροταξικό πλαίσιο, δεδομένου ότι αυτό είναι μεταγενέστερο του ανωτέρω περιφερειακού πλαισίου και αποβλέπει «στη δημιουργία ενός αποτελεσματικού μηχανισμού χωροθέτησης των αιολικών εγκαταστάσεων, ώστε να επιτευχθεί η μεγίστη δυνατή ανταπόκριση στους στόχους των εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών» όσον αφορά την προώθηση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τη μείωση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου. Οι περιοχές αιολικής προτεραιότητας (όπως είναι ο Νομός Έβρου) αποτελούν ευρύτερες εκτάσεις πλειόνων του ενός οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, που, σύμφωνα με τις διαπιστώσεις της υποστηρικτικής μελέτης, διαθέτουν αυξημένο εκμεταλλεύσιμο αιολικό δυναμικό και είναι κατάλληλες για την επίτευξη των χωροταξικών στόχων του σχεδίου. Εκ τούτου παρέπεται ότι τα όρια των περιοχών αυτών, όπως αποτυπώνονται στο ειδικό πλαίσιο, δεν χρησιμοποιούνται ως υφιστάμενες διοικητικές διαιρέσεις υποκείμενες σε μεταβολές αλλά χρησιμοποιούνται ως σταθερό και αμετακίνητο κριτήριο τοπικού προσδιορισμού των συγκεκριμένων εκτάσεων.

Η ΕΟΑ, σε συνδυασμό και με τη μεταγενέστερη της ΕΟΑ αναφορά εργασιών πεδίου, προέβησαν στη δέουσα εκτίμηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων του έργου επί του συγκεκριμένου είδους, κατά τα προβλεπόμενα στην οικεία κοινοτική και εθνική νομοθεσία. Κρίθηκαν απορριπτέοι και οι ισχυρισμοί ότι η ΑΕΠΟ περιλαμβάνει όρους οι οποίοι εκφράζουν ανοχή ή αποδοχή της ενδεχόμενης θανάτωσης προστατευόμενων πτηνών, κατά παράβαση του άρθρου 5 της οδηγίας 2009/147/ΕΟΚ, ότι οι όροι για την αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων είναι ανεπαρκείς, μη ακριβείς, μη δεσμευτικοί και μη ελέγξιμοι, όπως ο όρος για την εφαρμογή αυτοματοποιημένου ή χειροκίνητου συστήματος παύσης λειτουργίας των Α/Γ, καθώς και ότι η ΑΕΠΟ προβλέπει την εκπόνηση προγράμματος περιβαλλοντικής παρακολούθησης εκ του οποίου συνάγεται ότι πάσχει από έλλειψη προηγούμενης ολοκληρωμένης, και τεκμηριωμένης αξιολόγησης των επιπτώσεων του έργου κατά παράβαση των αρχών της πρόληψης και προφύλαξης.

Έργα υποδομής

ΣΤΕ 1362/2018: Κρίθηκε νόμιμη η ΑΕΠΟ για το έργο TAP (Trans Adriatic Pipeline) –Ελληνικό Τμήμα, με τις παρακάτω βασικές σκέψεις και κρίσεις. Εκδόθηκαν και συναφείς αποφάσεις.

Ενόψει των σκοπών και αρμοδιοτήτων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, που συνδέονται κατ' αρχήν με τη διοίκηση των τοπικών υποθέσεων και την προστασία των τοπικών συμφερόντων, οι Δήμοι έχουν έννομο συμφέρον να προσβάλλουν την απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων (ΑΕΠΟ) του έργου, κατ' αρχήν μόνον κατά το μέρος που ο αγωγός φυσικού αερίου διέρχεται από την περιφέρειά τους, μπορούν δε να προβάλλουν και πλημμέλειες του συνολικού έργου, εάν επικαλεσθούν κατά τρόπο συγκεκριμένο ότι αυτό προκαλεί δυσμενείς περιβαλλοντικές ή άλλες επιπτώσεις στην εδαφική τους περιφέρεια. Κατά συνέπεια, κρίθηκε αβάσιμος ο ισχυρισμός των αιτούντων Δήμων ότι «είναι εντεταλμένοι να προστατεύουν όχι μόνον την υγεία και ποιότητα ζωής των δημοτών τους, αλλά και το ευρύτερης σημασίας συλλογικό αγαθό του περιβάλλοντος» και ότι έχουν έννομο συμφέρον για την ακύρωση του συνόλου του έργου, καθ' όλο το μήκος διέλευσής του από το ελληνικό έδαφος [543 χλμ.].

Εξάλλου, δεν εξέλιπε το έννομο συμφέρον αιτούντος δήμου, εκ του λόγου ότι, με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Σερρών, εγκρίθηκε συμφωνία χρηματοδότησης, εκ μέρους της

παρεμβαίνουσας, για την ανάπλαση κεντρικού πάρκου των Σερρών διότι το γεγονός αυτό δεν αποδεικνύει ρητή και ανεπιφύλακτη αποδοχή της προσβαλλόμενης πράξης από τον δήμο.

Η αιτίαση ότι το πλάτος της ζώνης εργασιών έπρεπε να μειωθεί, από τα 400 και 100 μέτρα, ακόμη περισσότερο, στα 18 μ., κρίθηκαν απορριπτέα, διότι, αφενός, στηρίζεται στην εσφαλμένη προϋπόθεση ότι το πλάτος της ζώνης εργασιών είναι 400 ή 100 μ., και αφετέρου, πλήσσει απαραδέκτως την τεχνική κρίση της ΜΠΕ και της διοίκησης για την έκταση που απαιτείται να καταληφθεί προκειμένου να εκτελεσθούν άρτια και απρόσκοπτα οι εργασίες τοποθέτησης του αγωγού. Αορίστως προβλήθηκε η δημιουργία αμφιβολίας για το μέγιστο εύρος των επεμβάσεων.

Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 2 εδ. δ΄ της οδηγίας 2011/92/ΕΕ, το κοινό ενημερώνεται με κάθε πρόσφορο μέσο σχετικά με το σχέδιο απόφασης, στην περίπτωση που αυτό υφίσταται, κατά συνέπεια, η οδηγία δεν επιβάλλει τη σύνταξη συγκεκριμένου σχεδίου πράξης έγκρισης περιβαλλοντικών όρων πριν από την ενημέρωση του ενδιαφερόμενου κοινού επί της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ενόψει, άλλωστε, και του ότι η ΑΕΠΟ διαμορφώνεται κατόπιν συνεκτίμησης των αποτελεσμάτων της διαβούλευσης. Ενόψει αυτού, κρίθηκε απορριπτέος ως αβάσιμος ο λόγος ακυρώσεως ότι κατά παράβαση των άρθρων 3 και 6 [παρ. 2δ΄ και 4] της ως άνω οδηγίας 2011/92/ΕΕ, δεν διενεργήθηκε δημόσια ενημέρωση για το σχέδιο της υπουργικής απόφασης έγκρισης περιβαλλοντικών όρων του ΤΑΡ, παρά μόνον για το απλό κείμενο πληροφόρησης της ΜΠΕ, και ότι, ως εκ τούτου, οι αιτούντες δεν είχαν τη δυνατότητα να διατυπώσουν, σε στάδιο πριν από την έκδοση της προσβαλλόμενης πράξης, απόψεις και παρατηρήσεις επί του τελικού και νομικά κρίσιμου κειμένου.

Δεν αποκλείεται η εκ των υστέρων συμπλήρωση της κύριας μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων έργου με ειδικότερες, αναφερόμενες σε επί μέρους θέματα, μελέτες, η επιτρεπτή δε αυτή συμπλήρωση δεν καθιστά αναιτιολόγητη την κύρια μελέτη, με την οποία γίνεται η βασική και συνθετική εξέταση των επιπτώσεων ορισμένου έργου στο περιβάλλον και των αναγκαίων μέτρων για την αντιμετώπισή τους.

Τα ζητήματα σχετικά με το έδαφος και το υπέδαφος των περιοχών από τις οποίες διέρχεται ο αγωγός αναλύονται στο πλαίσιο της μελέτης της υφιστάμενης κατάστασης Κεφαλαίου της ΜΠΕ του και αποτυπώνονται σε παραρτήματα αυτού. Περαιτέρω, σε επόμενο Κεφάλαιο της ΜΠΕ καταγράφονται οι πιθανές επιπτώσεις στη δομή και τη μηχανική του εδάφους, τόσο κατά τη φάση κατασκευής όσο και κατά τη φάση λειτουργίας του έργου.

Νομίμως η ΑΕΠΟ στηρίζεται στη ΜΠΕ και στα κεφάλαια αυτής που αναφέρονται στην έρευνα, αξιολόγηση και αντιμετώπιση των σχετικών γεωλογικών και σεισμικών ζητημάτων, ενώ η εκπόνηση των λεπτομερέστερων τεχνικών μελετών, που επικαλούνται οι αιτούντες, αποτελεί προϋπόθεση για τη χορήγηση αδείας εγκατάστασης ή και λειτουργίας του συστήματος μεταφοράς και δεν απαιτείται να έχει προηγηθεί της ΑΕΠΟ. Σημειώνεται δε ότι η ΑΕΠΟ, σε αρμονία και με τον Τεχνικό Κανονισμό, περιέχει τον όρο 5.2. «Οριστικοποίηση σχεδιασμού – προγραμματισμός υλοποίησης», σύμφωνα με τον οποίον «Πριν από την έναρξη των εργασιών κατασκευής, θα πρέπει να έχουν ολοκληρωθεί όλες οι πρόδρομες εργασίες, όπως γεωλογικές / γεωτεχνικές μελέτες». Ενόψει αυτών, όλοι οι περί του αντιθέτου λόγοι κρίθηκαν απορριπτέοι ως αβάσιμοι. Επίσης έγινε δεκτό ότι τα ζητήματα ασφαλείας του αγωγού έχουν επαρκώς μελετηθεί πριν από την έκδοση της προσβαλλόμενης ΑΕΠΟ και ότι αβασίμως προβλήθηκε το αντίθετο.

Σε σχέση με τις συνέπειες της διέλευσης από περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές (οικοτόπους, δασικές περιοχές, περιοχές προτεραιότητας, κ.ο.κ.), το 80% των εκτάσεων από τις οποίες διέρχεται ο αγωγός καλύπτεται από γεωργική γη, εκ των οποίων 3.670 στρέμματα αφορούν μόνιμες καλλιέργειες και 13.840 στρ. άλλες καλλιεργήσιμες εκτάσεις (ειδικότερα 11.880 στρ. στο ανατολικό τμήμα του έργου, όπου εμπίπτουν οι αιτούντες, και 1960 στο δυτικό – βλ. σελ. 290, 321 του Κεφαλαίου 8 της ΜΠΕ, όπου υπολογίζεται το εμβαδόν των γεωργικών εδαφών), στη ΜΠΕ προβλέπονται τα εξής: Η επέμβαση στη λωρίδα των 38 μ. που προβλέπεται ως ζώνη εργασίας για την πραγματοποίηση του έργου και απαιτεί την καταστροφή των υπαρχουσών καλλιεργειών και την κατεδάφιση κτισμάτων, θα διαρκέσει μερικές εβδομάδες και είναι προσωρινή. Αν και αναμένεται η απώλεια της εποχιακής παραγωγής να διαρκέσει ένα έτος, γίνεται δεκτό ότι είναι ενδεχόμενο η

αποκατάσταση να απαιτήσει περισσότερο χρόνο... όπως για τα ελαιόδεντρα και τα δένδρα φρούτων, ή τα αμπέλια, τα οποία απαιτούν, για την επίτευξη πλήρους παραγωγής, από 6 έως 10 χρόνια, ή έως 5 χρόνια, αντιστοίχως. Μετά την αποπεράτωση της κατασκευής του αγωγού και κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του, προβλέπονται, ορισμένοι περιορισμοί, κατά ζώνες, γύρω από τον αγωγό, ως εξής: πρώτον, στη «ζώνη προστασίας», πλάτους 8 μ. (4 μ. εκατέρωθεν του αγωγού), δεν επιτρέπεται η ανέγερση κατοικιών και λοιπών κατασκευών, ούτε η βαθιά άροση ή οι καλλιέργειες με βαθύ ριζικό σύστημα. Ως εκ τούτου, οι ιδιοκτήτες εποχιακών και μη βαθύρριζων καλλιεργειών θα υποστούν βραχυπρόθεσμες επιπτώσεις, εφόσον, μετά την ολοκλήρωση της κατασκευής του αγωγού, είναι δυνατή η επαναφύτευση των εδαφών, και μόνον οι ιδιοκτήτες μόνιμων καλλιεργειών ή κτισμάτων θα πληγούν, λόγω μη δυνατότητας επαναφύτευσης των βαθύρριζων καλλιεργειών (δένδρων η ορισμένων φυτών με βαθύ ριζικό σύστημα) η εκ νέου ανέγερσης κτισμάτων στη ζώνη αυτή, δεύτερον, στη «ζώνη ασφαλείας», πλάτους 40 μ. (20 μ. εκατέρωθεν), απαγορεύεται η δημιουργία νέων κατασκευών και, τρίτον, στη «διευρυμένη ζώνη ασφαλείας», πλάτους 400 μ. (200 μ. εκατέρωθεν), θα ισχύσουν συμπληρωματικά μέτρα προστασίας, το ακριβές περιεχόμενο των οποίων δεν έχει ακόμη καθορισθεί.

Με τα δεδομένα αυτά, οι ισχυρισμοί που αναφέρονται στη μεταβολή των χρήσεων και στη δημιουργία πραγματικών ελαττωμάτων των ακινήτων που εμπίπτουν στην τελευταία αυτή ζώνη των 400 μ. κρίθηκαν απορριπτέοι ως πρόωροι, εφόσον δεν έχουν οριστικοποιηθεί επί του παρόντος συγκεκριμένοι περιορισμοί, που υπαγορεύονται, άλλωστε, από διεθνείς κανόνες ασφαλείας αγωγών μεταφοράς φυσικού αερίου.

Οι λόγοι που αφορούν τη δημιουργία «πραγματικού ελαττώματος» των ακινήτων που εμπίπτουν στις ζώνη εργασίας, προστασίας ή ασφαλείας του αγωγού, κρίθηκαν απορριπτέοι, διότι ο ν. 4217/2013 προβλέπει ότι τα δικαιώματα επί της γης που απαιτείται για την κατασκευή του αγωγού αποκτώνται από την παρεμβαίνουσα, κατά βάση κατόπιν διαπραγμάτευσης με τον ιδιοκτήτη κάθε έκτασης, και μόνον επί αποτυχίας αυτής, με αναγκαστική απαλλοτρίωση και, κατά τα λοιπά, κατά τα οριζόμενα στη ΜΠΕ, όλη η προκαλούμενη, προσωρινή η οριστική (λόγω μη δυνατότητας επαναφύτευσης βαθύρριζων καλλιεργειών ή ανέγερσης κτίσματος), ζημία αντισταθμίζεται από την καταβολή αποζημίωσης, η οποία ανέρχεται «στην αξία αποκατάστασης».

Οι ειδικότερες αιτιάσεις περί ύπαρξης αποθηκών, στάβλων, γεωτρήσεων, θερμοκηπίων, αντλιοστασίων κλπ που θίγονται και περί μη πρόβλεψης μέτρων αντιμετώπισης των σχετικών επιπτώσεων, κρίθηκαν απορριπτέες, διότι η ΜΠΕ έχει μελετήσει, με τη λήψη δορυφορικών εικόνων υψηλής ανάλυσης και με έλεγχο πεδίου, το πρόβλημα των επικειμένων που εμπίπτουν στη ζώνη εργασίας και έχει προβλέψει: α. ότι, σε περίπτωση που εντοπισθεί κτήριο (μη κατοικία) στη ζώνη εργασίας των 38 μ. θα πραγματοποιηθεί μικρή τοπική αλλαγή χάραξης, β. ότι, εντός της μελλοντικής ζώνης ασφαλείας των 40 μ... τα επικείμενα θα περιοριστούν σε θερμοκήπια και αντλιοστάσια άρδευσης, άρα τα υπάρχοντα, κατά τη ΜΠΕ, δύο θερμοκήπια στον Δήμο Σερρών θα αφαιρεθούν προσωρινά, όμως μπορούν να επανατοποθετηθούν μετά το πέρας της κατασκευής, και γ. ότι θα καταβληθεί προσπάθεια για μικρότερες επαναχαράξεις, ώστε οι κατασκευές που δεν επιτρέπονται στη ζώνη των 40 μ., σύμφωνα με το αμέσως προηγούμενο στοιχείο β.. να βρεθούν εκτός της ζώνης.

Η εκτέλεση έργων αναγκαίων για την υλοποίηση στρατηγικών επενδύσεων του ν. 3895/2017 **δεν απαγορεύεται σε γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας**, τέτοια δε στρατηγική επένδυση έχει χαρακτηρισθεί η κατασκευή του επίμαχου αγωγού φυσικού αερίου. Εξάλλου, από την εδαφική ζώνη των 38 μ. που θα εκσκαφεί για την τοποθέτηση του αγωγού, η έκταση πλάτους 30 μ. μπορεί να επαναφυτευθεί χωρίς περιορισμούς και μόνο στη ζώνη προστασίας του αγωγού, συνολικού πλάτους 8 μ., δεν επιτρέπεται η επαναφύτευση των τυχόν ήδη υπαρχόντων δέντρων και μονίμων καλλιεργειών με βαθύ ριζικό σύστημα. Στην περίπτωση αυτή, η μόνιμη απώλεια της γης υψηλής παραγωγικότητας στη ζώνη των 8 μ. δεν αντίκειται στο άρθρο 24 του Συντάγματος εφόσον η κατασκευή του αγωγού του φυσικού αερίου αποτελεί βασικό έργο υποδομής της χώρας και στρατηγική επένδυση και δικαιολογείται από σοβαρούς λόγους δημοσίου, εθνικού και ενωσιακού συμφέροντος.

Έχει αξιολογηθεί η επίδραση του αγωγού επί των γεωργικών εδαφών και, ειδικότερα, επί των εδαφών υψηλής παραγωγικότητας, και προτείνονται μέτρα αντιμετώπισης των σχετικών

επιπτώσεων, ενώ κρίθηκε ότι απαραδέκτως προβάλλονται, διότι πλήσσουν την ανέλεγκτη ουσιαστική κρίση της διοίκησης, αιτιάσεις περί συνεπειών του αγωγού στη θερμοκρασία, υγρασία και παραγωγικότητα των εδαφών αυτών και περί κινδύνων λόγω του μικρού βάθους εγκιβωτισμού του. Η αιτιολογία αυτή, που στηρίζεται στις κρίσεις της ΜΠΕ, δεν κλονίζεται από τα πορίσματα επιστημονικής έρευνας των επιπτώσεων κατασκευής αγωγού στην αγροτική γη, που έγινε από το Πανεπιστήμιο Αγροτικής Οικονομίας της πόλης Νίτρα της Σλοβακίας, τούτο δε ανεξαρτήτως του ότι η έρευνα αυτή, που αφορά γεωργικές εκτάσεις τρίτης χώρας, με άλλα κλιματολογικά και λοιπά χαρακτηριστικά, δεν προσκομίσθηκε ενώπιον της διοίκησης, ώστε να εκτιμηθεί πριν από την έκδοση της ΑΕΠΟ, αλλά προσκομίζεται το πρώτον ενώπιον του Δικαστηρίου. Σε κάθε περίπτωση, δεν απαιτείτο για την πληρότητα της σχετικής εκτίμησης της ΜΠΕ η παράθεση επιστημονικής βιβλιογραφίας και όλοι οι περί του αντιθέτου λόγοι είναι απορριπτέοι.

Από τον συνδυασμό των δύο τελευταίων εδαφίων της παρ. 5 του άρθρου 45 του ν. 998/1979 [που προβλέπουν ότι, σε περίπτωση μη κατάρτισης οριστικών τεχνικών μελετών του έργου, η δασική αρχή γνωμοδοτεί επί του φακέλου της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και ότι, μετά την ολοκλήρωση των οριστικών μελετών, ο φορέας του έργου υποχρεούται να υποβάλει στην αρμόδια δασική αρχή τον σχετικό φάκελο για την έκδοση πράξης χαρακτηρισμού] προκύπτει ότι **η πράξη χαρακτηρισμού εκτάσεων ως δασικών ή μη** μ**πορεί να έπεται της κατάρτισης οριστικών τεχνικών μελετών και**, **άρα**, **της γνωμοδότησης της δασικής υπηρεσίας επί της ΜΠΕ** και, επομένως, ο λόγος, που αφορά τη μη συνυποβολή, με τη ΜΠΕ, πράξεων χαρακτηρισμού δασικών εκτάσεων – πέραν του ότι προβάλλεται χωρίς έννομο συμφέρον, αφού δεν αφορά την περιοχή των αιτούντων – κρίθηκε αβάσιμος. Επιπλέον, έγινε δεκτό ότι ο αυτός λόγος προβάλλεται και αλυσιτελώς, εφόσον η ΜΠΕ, συνοδευόμενη από τους χάρτες όδευσης του αγωγού, διαβιβάστηκε στα κατά τόπους Δασαρχεία, υπολογίζει την επέμβαση σε δασικές εκτάσεις που απαιτούνται για την κατασκευή του έργου και οι αιτούντες δεν προβάλλουν ότι κάποια, εν τοις πράγμασι δασική, έκταση εξελήφθη ως μη δασική και ότι, κατά συνέπεια, το οικείο δασαρχείο δεν εξέφρασε τις απόψεις του επί της επέμβασης, ότι η διοίκηση πλανήθηκε κατά τούτο και ότι οι ίδιοι στερήθηκαν της δυνατότητας να επισημάνουν την πλημμέλεια και να υποβάλουν αντιρρήσεις κατά το μέρος αυτό.

Η απλή μνεία των «τυχόν» απαιτούμενων «νέων» δρόμων σε δασικές περιοχές δεν αρκεί για να θεμελιώσει αντίφαση σε σχέση με την παραδοχή της ΜΠΕ ότι απαιτείται αναβάθμιση υπαρχόντων δρόμων και όχι διάνοιξη νέων. Σε περίπτωση, που απαιτηθεί η διάνοιξη νέων δρόμων ουσιωδών διαστάσεων και επιπτώσεων εντός δασικών εκτάσεων, θα πρέπει, αναλόγως της έκτασης της επέμβασης, το ζήτημα να αξιολογηθεί στο πλαίσιο ενδεχόμενης ανάγκης τροποποίησης της ΑΕΠΟ.

Η περιβαλλοντική εκτίμηση δεν εξαρτάται από το ιδιοκτησιακό καθεστώς των δασικών εκτάσεων, ούτε η παραχώρηση της έκτασης από τον ιδιοκτήτη αποτελεί προϋπόθεση για την έκδοση της ΑΕΠΟ. Η συναίνεση του ιδιοκτήτη της δασικής έκτασης είναι απαραίτητη για την ίδια την επέμβαση, δηλ. την υλοποίηση του έργου, και πρέπει να προηγείται της έναρξης εργασιών κατασκευής του έργου.

Οι εισηγήσεις των αρμόδιων κατά τόπον δασαρχείων υποβάλλονται ιεραρχικώς με διατύπωση γνώμης και τελικώς η αρμόδια Διεύθυνση της Ειδικής Γραμματείας Δασών διατυπώνει τις τελικές απόψεις της επί της ΜΠΕ προς την περιβαλλοντική αρχή του ΥΠΕΚΑ. Εν προκειμένω, ακολουθήθηκε η διαδικασία αυτή και στο προοίμιο της επίδικης ΑΕΠΟ γίνεται επίκληση της γνωμοδότησης της Διεύθυνσης Αισθητικών Δασών, Δρυμών και Θήρας της Ειδικής Γραμματείας Δασών του ΥΠΕΚΑ, η οποία έλαβε υπόψη τις εισηγήσεις των κατ' ιδίαν δασαρχείων και δασικών υπηρεσιών, τις οποίες και μνημονεύει, και τοποθετήθηκε υπέρ της ΜΠΕ και της εκτέλεσης του έργου, προτείνοντας τη θέσπιση συγκεκριμένων όρων προστασίας των δασών και δασικών εκτάσεων, το σύνολο των οποίων περιελήφθη στην προσβαλλόμενη. Επομένως, κρίθηκε ότι οι ως άνω λόγοι έπρεπε να απορριφθούν, ανεξαρτήτως της έλλειψης εννόμου συμφέροντος προβολής τους από τους αιτούντες Δήμους, κατά το μέρος που οι περισσότερες γνωμοδοτήσεις που επικαλούνται αναφέρονται σε δάση και δασικές εκτάσεις εκτός της Π. Ε. Σερρών.

Κρίθηκε επίσης ότι αβασίμως προβλήθηκε παράβαση της αρχής της αναλογικότητας ή έλλειψη επιστημονικής τεκμηρίωσης και εξέτασης άλλων λύσεων, αντί της υδραυλικής δοκιμής αφού μάλιστα η ΜΠΕ δέχεται ότι αυτή αποτελεί τη συνηθέστερη μέθοδο ελέγχου της ακεραιότητας των αγωγών.

Το επίδικο έργο δεν συνιστά έργο διαχείρισης και αξιοποίησης υδατικών πόρων, ούτε η χρήση νερού κατά το στάδιο της υδραυλικής δοκιμής το καθιστά τέτοιου είδους έργο. Ως εκ τούτου, αυτό δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/60/ΕΚ και του ν. 3199/2003 και δεν απαιτείται η προηγούμενη εκπόνηση των σχεδίων διαχείρισης των λεκανών απορροής ή η ένταξή του σε προγραμματισμό διαχείρισης υδάτων σε επίπεδο εθνικό ή περιφερειακό, το δε προβλεπόμενο στη ΜΠΕ, Σχέδιο Διαχείρισης Υδάτων, που πρέπει να εκπονηθεί πριν από την έναρξη κατασκευής, θα συμπληρώσει επιτρεπτώς τη βασική εκτίμηση και αντιμετώπιση των επιπτώσεων της υδραυλικής δοκιμής στα ύδατα, που έχει πραγματοποιηθεί από την ίδια τη ΜΠΕ. Περαιτέρω, η απαιτούμενη άδεια χρήσης νερού νομίμως έπεται της έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, όπως προβλέπεται σε όρο της προσβαλλόμενης απόφασης, κατά τον οποίον «όλες οι απαιτούμενες άδειες», άρα και η άδεια χρήσης νερού, θα εκδοθούν πριν από την έναρξη των εργασιών κατασκευής του έργου.

Για την ποιότητα των υπογείων υδάτων, σύμφωνα με τη ΜΠΕ, η αποστράγγιση θα έχει ελάχιστες επιπτώσεις και η σημασία της επίπτωσης θεωρείται χαμηλή, ενώ δευτερογενείς επιπτώσεις στην ποιότητα των επιφανειακών υδάτων, που συνδέονται με τη διάθεση υδάτων (από αποστράγγιση ή διαφυγή), θα μπορούσαν να προκληθούν, λόγω της περιεκτικότητας σε ιζήματα ή λόγω ιστορικού ρύπανσης, αλλά, δεδομένης της φύσης του εδάφους στη ζώνη εργασίας, τέτοια συνέπεια θεωρείται απίθανη. Ενόψει αυτού, οι περί του αντιθέτου λόγοι κρίθηκαν αβάσιμοι.

Έγινε δεκτό ότι οι αιτούντες Δήμοι στερούνται κατ' αρχήν εννόμου συμφέροντος να προβάλουν πλημμέλειες του έργου που εντοπίζονται σε περιοχές όχι μόνον εκτός των διοικητικών τους ορίων, αλλά και εκτός των ορίων του νομού Σερρών και, κατά συνέπεια, ήταν απορριπτέοι ως απαράδεκτοι, ελλείψει εννόμου συμφέροντος προβολής τους, οι ειδικότεροι λόγοι κατά τους οποίους δεν ελήφθησαν υπόψη οι γνωμοδοτήσεις άλλων δήμων, περιφερειών ή περιφερειακών ενοτήτων της χώρας, που εκφράσθηκαν στο πλαίσιο της τοπικής αρμοδιότητάς τους, κατά το μέρος που επισημαίνουν τις δυσμενείς συνέπειες του έργου στα οικοσυστήματα (χερσαία και ιχθυότροφα) της Καστοριάς και της λίμνης Ορεστιάδας, της περιοχής των Γιαννιτσών νομού Πέλλας, λόγω της ανάγκης μετεγκατάστασης του λαγόγυρου (σπάνιου είδους σκίουρου), ή σε περιοχές αναδασμών ή υψηλής γεωργικής παραγωγικότητας της Δυτικής Μακεδονίας, Ροδόπης κ.λπ., κατά το μέρος που αμφισβητούν την όδευση του αγωγού μέσω της ζώνης αμπελώνων του Δήμου Νάουσας και ορισμένων Κοινοτήτων του νομού Ημαθίας, τη διέλευση από τον κάμπο της Χρυσούπολης Καβάλας, την πεδιάδα της Νέας Καρβάλης Καβάλας, την πεδιάδα του Νέστου ή από τις βόρειες παρυφές του όρους Βερμίου, και υποστηρίζουν ότι δημιουργείται πρόβλημα από τη γειτνίαση του επίμαχου έργου με τον αγωγό της ΔΕΠΑ και τη διέλευσή του από περιοχή με βαριές βιομηχανίες στο νομό Καβάλας, από τη λειτουργία εκτεταμένων αρδευτικών δικτύων της Ανατολικής Μακεδονίας (που ξεκινούν από τον Νέστο μέχρι την πεδιάδα της Χρυσούπολης και τη Νέα Καρβάλη και εν γένει δικτύων στην περιοχή της Καβάλας), από τη διασταύρωση με διάφορες άλλες υποδομές (τη σιδηροδρομική γραμμή Κοζάνης – Αμύνταιου, την επαρχιακή οδό Γιαννιτσών – Αλεξάνδρειας, το δίκτυο υψηλής τάσης της ΔΕΗ και ταμιευτήρα στο Δήμο Εορδαίας), από την παράλληλη όδευση με τη σήραγγα της Κλεισούρας, από την κατασκευή της νέας σιδηροδρομικής γραμμής προς τον νέο Λιμένα Καβάλας, των κάθετων οδικών αξόνων σύνδεσης της Εγνατίας Οδού, της επαρχιακής οδού Καστοριάς – Πτολεμαΐδας, των έργων επέκτασης του ΧΥΤΑ Καβάλας κ.ο.κ.

Ομοίως κρίθηκαν απορριπτέοι **ως αόριστοι**, **αλλά και μη συνδεόμενοι με τρόπο συγκεκριμένο προς την εδαφική περιφέρεια των αιτούντων δήμων**, οι ισχυρισμοί ότι το έργο δεν συσχετίζεται με τους «υπάρχοντες οικισμούς και τα εγκεκριμένα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια», ότι, λόγω της εκτέλεσής του, θα ματαιωθούν «εγγειοβελτιωτικά έργα» της περιοχής, ότι δεν έχουν ληφθεί υπόψη γεωκτηνοτροφικές εγκαταστάσεις (μία από τις συγκεκριμένως μνημονευόμενες ανήκει σε άλλον δήμο, αυτόν της Νέας Ζίχνης), δίκτυα κοινής ωφελείας, αποστραγγιστικές τάφροι, καθώς και το οδικό, αρδευτικό και αποχετευτικό δίκτυο, ότι ο αγωγός γειτνιάζει με λατομεία, ορυχεία, στρατηγικούς στόχους, πηγές ανάφλεξης, πιθανή μελλοντική στρατιωτική εγκατάσταση και ότι δεν προσδιορίζονται οι γεωτρήσεις και τα υψηλής στάθμης υπόγεια ύδατα που θα διασχίσει και αποστραγγίσει το έργο, στο πλαίσιο διάνοιξης τάφρου για την τοποθέτηση σωλήνων, και οι καρποί που θα μειωθούν, λόγω της αποστράγγισης.

Δάση - άλση

ΣτΕ 1261/2018: Απορρίφθηκε αίτηση για την ακύρωση της έγκρισης της φυτοτεχνικής μελέτης για άλσος του Πεδίου του Άρεως, με τις βασικές κρίσεις και σκέψεις που ακολουθούν, μεταξύ των οποίων την κρίση ότι το άλσος δεν εμπίπτει στην παρωχημένη υπουργική απόφαση του έτους 1934.

Έγινε δεκτό ότι από τα στοιχεία του φακέλου δεν προκύπτει ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις που θα επέβαλαν στη διοίκηση την υποχρέωση να προβεί στην αναδάσωση του Πεδίου Άρεως, εφ' όσον η δασική βλάστηση του πάρκου δεν έχει, εν προκειμένω, καταστραφεί από πυρκαγιά ή άλλως αποψιλωθεί από ανθρώπινη ενέργεια ή φυσική αιτία. Εξ άλλου, η κοπή τεσσάρων (4) δένδρων από την ανάδοχο εταιρεία δεν αποτελεί λόγο για να κηρυχθεί αυτό αναδασωτέο διότι συνιστά μεμονωμένη επέμβαση εντασσόμενη στις εργασίες ανάπλασης του πάρκου, οι οποίες περιλαμβάνουν εκτεταμένες φυτεύσεις δένδρων και θάμνων που συντείνουν, εν πάση περιπτώσει, στην αύξηση του πρασίνου του Άλσους σύμφωνα με τον προορισμό του. Δεν υποχρεούτο δε η διοίκηση να πραγματοποιήσει αναδάσωση του πάρκου σύμφωνα με την 108424/13.9.1934 απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, διότι, ανεξαρτήτως αν το πάρκο ενέπιπτε στις ρυθμίσεις της απόφασης αυτής με την οποία κηρύχθηκε αναδασωτέα ευρύτατη έκταση του λεκανοπεδίου, το καθεστώς της αναδάσωσης του έτους 1934 δεν δύναται, τόσον εμπειρικώς όσον και από την άποψη της δασολογικής επιστήμης, να διαρκεί επί ογδόντα και πλέον έτη. Περαιτέρω, το γεγονός ότι η διοίκηση δεν όφειλε, εν προκειμένω, να πραγματοποιήσει αναδάσωση του Πεδίου Άρεως ουδόλως αναιρεί την υποχρέωση προστασίας του πάρκου, το οποίο αποτελεί μέρος του φυσικού κεφαλαίου, εξομοιούμενο με δασικό οικοσύστημα. Το ιδιαίτερο αυτό προστατευτικό καθεστώς ουδόλως αποκλείει, αλλά αντιθέτως επιβάλλει την έγκριση ενεργειών ανάπλασης, προκειμένου το πάρκο να ανακτήσει τον χαρακτήρα του άλσους εντός της πόλης, η εγκριθείσα δε με την προσβαλλόμενη πράξη φυτοτεχνική μελέτη, επιτελεί, ακριβώς, τον σκοπό αυτό, δηλαδή τον εξωραϊσμό του πάρκου σύμφωνα με τον προορισμό του. Με τα δεδομένα αυτά, κρίθηκε απορριπτέος ο προβαλλόμενος λόγος ακύρωσης, ο οποίος στηρίζεται στην εσφαλμένη αντίληψη ότι η διοίκηση όφειλε να πραγματοποιήσει αναδάσωση του πάρκου' αντί να εγκρίνει τα φυτοτεχνικά έργα για την ανάπλασή του.–Τέλος, ο ισχυρισμός, καθ' ο μέρος με αυτόν αμφισβητείται η επάρκεια και καταλληλότητα των φυτοτεχνιών και άλλων μέτρων που επέλεξε η διοίκηση, κατά την ανέλεγκτη ακυρωτικά ουσιαστική κρίση της, προκειμένου να υλοποιήσει την ανάπλαση, κρίθηκε απορριπτέος ως απαράδεκτος.

ΣτΕ 1011/2018. Κρίθηκε παράνομη η έγκριση κατά τον δασικό Νόμο της μελέτης για κατασκευή έργων δασικού αντιπυρικού οδικού δικτύου, με τις εξής βασικές σκέψεις και κρίσεις : προκειμένου να εγκριθεί μελέτη για την εκτέλεση έργου οδοποιίας και εν συνεχεία να διενεργηθεί διαγωνισμός για την επιλογή αναδόχου για την εκτέλεση του έργου, πρέπει προηγουμένως να έχει τηρηθεί η διαδικασία της προεκτίμησης των επιπτώσεων από την κατασκευή και λειτουργία του έργου αυτού στο περιβάλλον, ειδικότερα δε να έχουν εγκριθεί οι οικείοι περιβαλλοντικοί όροι. Το επίδικο έργο οδοποιίας, συνιστάμενο σε βελτίωση δασικών δρόμων Β' και Γ' κατηγορίας αποτελεί καταρχήν εκσυγχρονισμό υπάρχοντος έργου και συνεπώς κρίθηκε ότι θα έπρεπε να έχει προηγηθεί των προσβαλλομένων διοικητικών πράξεων έγκριση περιβαλλοντικών όρων. Έγγραφο, στο οποίο βεβαιώνεται η μη επέλευση ουσιαστικών διαφοροποιήσεων σε σχέση με τις επιπτώσεις του επίμαχου έργου στο περιβάλλον, δεν φέρει την απαιτούμενη ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία για την εξαίρεση από τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειδότησης.

Λόγος ακυρώσεως ότι η προσβαλλόμενη απόφαση του Διευθυντή Δασών Θεσσαλονίκης της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, με την οποία εγκρίθηκε μελέτη για το έργο «Βελτίωση και κατασκευή τεχνικών έργων δασικού αντιπυρικού οδικού δικτύου του Περιαστικού Δάσους Θεσσαλονίκης», είναι ακυρωτέα, διότι δεν προηγήθηκε της έκδοσής τους η σχετική έγκριση περιβαλλοντικών όρων, κρίθηκε βάσιμος.

ΣτΕ 1810/2018 . Κρίθηκε νόμιμη πράξη εν μέρει κύρωσης δασικού χάρτη, με τις εξής βασικές σκέψεις και κρίσεις, με τις οποίες αντιμετωπίζονται ποικίλα ζητήματα, συναρτώμενα με τη διαδικασία κατάρτισης και κύρωσης δασικών χαρτών και την αμφισβήτηση των πράξεων που εκδίδονται στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας.

Οι πράξεις με τις οποίες κυρώνονται οι αναρτηθέντες δασικοί χάρτες, αποτελούν εκτελεστές διοικητικές πράξεις, κατά των οποίων χωρεί αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Υπόκεινται, επομένως, σε αίτηση ακυρώσεως όχι μόνο οι πράξεις κύρωσης που εκδίδονται δυνάμει του άρθρου 19 του ν. 3889/2010, δηλαδή μετά την εξέταση των αντιρρήσεων που ασκήθηκαν από τους ενδιαφερομένους και, εφόσον συντρέχει περίπτωση, τη διόρθωση των χαρτών σύμφωνα με όσες από τις αντιρρήσεις έγιναν δεκτές, ως προς τις οποίες, άλλωστε, η δυνατότητα ασκήσεως αιτήσεως ακυρώσεως προβλέπεται ρητώς από το άρθρο 19 παρ. 4 του ν. 3889/2010 (19 παρ. 5, μετά την αντικατάσταση του άρθρο 19 με το άρθρο 153 παρ. Ζ του ν. 4389/2016), αλλά και οι πράξεις κύρωσης που εκδίδονται κατά το άρθρο 17 του ίδιου νόμου και αφορούν το μέρος των αναρτηθέντων δασικών χαρτών που δεν έχει αμφισβητηθεί με την άσκηση αντιρρήσεων.

Οι αντιρρήσεις οι οποίες δεν στρέφονται κατά τελειωθείσας διοικητικής πράξης, αλλά κατά αναρτηθέντων δασικών χαρτών που υπόκεινται σε κύρωση, δεν συνιστούν, προεχόντως για τον λόγο αυτόν, ενδικοφανή προσφυγή, κωλύουσα, την παραδεκτή άσκηση αιτήσεως ακυρώσεως κατά της μερικής κύρωσης των χαρτών, η οποία, άλλωστε, κατά το σύστημα που καθιερώνει ο νόμος, χωρεί ακριβώς διότι το τμήμα του δασικού χάρτη στο οποίο αφορά, δεν αποτέλεσε αντικείμενο αμφισβήτησης και, επομένως, αντιρρήσεων. Κατά συνέπεια, και παρότι στο άρθρο 17 του ν. 3889/2010 δεν περιλαμβάνεται διάταξη αντίστοιχη με αυτήν του άρθρου 19 παρ. 4 (ήδη 5) του ίδιου νόμου, προβλέπουσα και ρητώς την άσκηση αιτήσεως ακυρώσεως, η πράξη μερικής κύρωσης δασικού χάρτη του άρθρου 17 του ν. 3889/2010, η οποία συνεπάγεται την οριστικοποίηση του χάρτη κατά το μέρος αυτό και την πρόσδοση σε αυτόν πλήρους αποδεικτικής ισχύος, υπόκειται για την ταυτότητα του λόγου και αυτή σε αίτηση ακυρώσεως, και μάλιστα, ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, τούτο δε κατά τις γενικές διατάξεις, αλλά και κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 19 παρ. 4 (5) του ίδιου νόμου. Επομένως, και παρότι η αιτούσα δεν άσκησε αντιρρήσεις κατά του αναρτηθέντος δασικού χάρτη, κρίθηκε ότι δεν συντρέχει περίπτωση απαραδέκτου, από τις απόψεως αυτής, για καμιά από τις συνεκδικαζόμενες αιτήσεις, τούτο δε ανεξαρτήτως της συνδρομής εν προκειμένω των προϋποθέσεων υπό τις οποίες καθίσταται περιττή η υποβολή αντιρρήσεων, αν, δηλαδή, το ακίνητο της αιτούσας εμπίπτει εντός εγκεκριμένου σχεδίου πόλεως ή πολεοδομικής μελέτης, όπως η ίδια διατείνεται, ή όχι.

Η προθεσμία ασκήσεως αιτήσεως ακυρώσεως κατά της κύρωσης του μη αμφισβητηθέντος με αντιρρήσεις δασικού χάρτη, η κατάρτιση και ανάρτηση του οποίου είναι γνωστή στον ενδιαφερόμενο λόγω της προηγηθείσης δημοσιότητας, κινείται από τη δημοσίευση της κυρωτικής απόφασης στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, δεδομένου, μάλιστα, ότι ο χάρτης αναφέρεται σε σημαντικού εμβαδού και ευρεία έκταση. Δεν ασκεί δε επιρροή ότι το τμήμα της έκτασης στο οποίο αφορά η κάθε αίτηση ακυρώσεως είναι, ενδεχομένως, μικρό και εντοπισμένο. Άλλως έχει το ζήτημα στην περίπτωση που οι διατυπώσεις δημοσιότητας της ανάρτησης των δασικών χαρτών δεν έχουν τηρηθεί ή υπήρξαν ελλιπείς ή μη προσήκουσες, οπότε δεν μπορεί να στοιχειοθετηθεί τεκμήριο πλήρους γνώσης του περιεχομένου των χαρτών και να κινηθεί η προθεσμία άσκησης αντιρρήσεων. Άλλως, επίσης, έχει το ζήτημα όταν εκτάσεις εμπίπτουσες σε εγκεκριμένα σχέδια πόλεως ή πολεοδομικές μελέτες ως δομήσιμες, οπότε ο ενδιαφερόμενος, γνωρίζοντας ότι το ακίνητό του ευρίσκεται εντός πολεοδομημένης περιοχής, ευλόγως δεν επιδεικνύει ενδιαφέρον για το περιεχόμενο του δασικού χάρτη, περιλαμβάνονται εν τούτοις στο χάρτη ως δασικές, όταν, δηλαδή, και ο νομοθέτης θεωρεί περιττή την υποβολή αντιρρήσεων. Σε αμφότερες τις εν λόγω περιπτώσεις η προθεσμία ασκήσεως αιτήσεως ακυρώσεως κατά της κύρωσης του δασικού χάρτη δεν κινείται από τη δημοσίευση της κυρωτικής απόφασης στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, αλλά από τη γνώση της εκ μέρους του ενδιαφερομένου.

Η νομοθετική πρόβλεψη σταδίου αντιρρήσεων κατά του αναρτηθέντος δασικού χάρτη, ο οποίος καλύπτει ευρεία περιοχή και καταλαμβάνει ήδη ως τεχνική και διοικητική μονάδα κατάρτισης, ολόκληρη τοπική η δημοτική ενότητα, αποσκοπεί στην παροχή προς κάθε ενδιαφερόμενο της ευχέρειας να προβάλει ενώπιον ειδικώς κατεστημένου οργάνου ειδικούς ισχυρισμούς για την αμφισβήτηση του δασικού χαρακτήρα συγκεκριμένου τμήματος της χαρτογραφηθείσης περιοχής, συνοδευόμενους από τα αναγκαία για την υποστήριξή τους στοιχεία, προκειμένου οι ισχυρισμοί αυτοί να αξιολογηθούν από το εν λόγω όργανο, που διαθέτει τις αναγκαίες για τον σκοπό αυτόν

τεχνικές γνώσεις και δεξιότητες, αλλά και μέσα. Εάν οι εν λόγω αντιρρήσεις, με τις οποίες είναι, βεβαίως, δυνατή η προβολή και τεχνικής φύσεως ισχυρισμών, ασκηθούν και απορριφθούν, η νομιμότητα της απόρριψής τους μπορεί να αμφισβητείται με αίτηση ακυρώσεως κατά της κύρωσης του δασικού χάρτη που θα διενεργηθεί αφού η άσκηση αντιρρήσεων δεν επιτρέπει να συμπεριληφθούν οι αμφισβητούμενες εκτάσεις στο δασικό χάρτη που κυρώνεται. Αντικείμενο ελέγχου, στην περίπτωση αυτή, μπορεί να είναι η αιτιολογία απορρίψεως των εν λόγω ισχυρισμών, η οποία θα προκύπτει, μεταξύ άλλων, από το διοικητικό φάκελο που θα έχει σχηματισθεί κατά την εξέταση των αντιρρήσεων. Εάν, αντιθέτως, ο ενδιαφερόμενος, ο οποίος τεκμαίρεται, κατά τα προαναφερόμενα, ότι τελεί σε γνώση της ανάρτησης του δασικού χάρτη και της δυνατότητας άσκησης αντιρρήσεων κατ᾽ αυτού, επιλέξει να μην τις ασκήσει, με αποτέλεσμα η συγκεκριμένη έκταση που τον αφορά, να συμπεριληφθεί στην απόφαση κύρωσης του δασικού χάρτη, δικαιούται, μεν, να ασκήσει αίτηση ακυρώσεως κατά της απόφασης αυτής, με αυτήν, όμως, δεν είναι επιτρεπτή, από τη φύση του ακυρωτικού δικαστικού ελέγχου, η προβολή λόγων ακυρώσεως κατ᾽ επίκληση στοιχείων τεχνικής φύσεως σχετικών με τη βλάστηση της έκτασης, τα οποία θα μπορούσαν να είχαν υποβληθεί ενώπιον του αρμοδίου για την εξέταση των αντιρρήσεων διοικητικού οργάνου και να αξιολογηθούν από αυτό, τέτοιοι δε λόγοι ακυρώσεως είναι, ιδίως, οι προβαλλόμενοι κατ᾽ επίκληση εκθέσεων φωτοερμηνείας αεροφωτογραφιών κλπ.

Λόγοι ακυρώσεως, με τους οποίους αμφισβητείται ευθέως ο δασικός χαρακτήρας του ακινήτου της αιτούσας κατ επίκληση ιδιωτικών εκθέσεων τεχνικού χαρακτήρα και εκθέσεων φωτοερμηνείας αεροφωτογραφιών, κρίθηκαν απορριπτέοι ως απαράδεκτοι. Δεν ασκεί, εξάλλου, επιρροή το γεγονός ότι η προσβαλλόμενη με τη δεύτερη αίτηση ακυρώσεως τροποποιητική της αρχικής κυρώσεως του δασικού χάρτη απόφαση, ως προς την οποία και μόνο η παρούσα δίκη διατηρεί το αντικείμενό της, δεν υπεβλήθη καθ᾽ εαυτή στη διαδικασία των αντιρρήσεων, διότι οι προβαλλόμενοι λόγοι που αμφισβητούν τον δασικό χαρακτήρα της επίμαχης έκτασης δεν επικεντρώνονται στις επελθούσες με την προσβαλλόμενη τροποποιητική πράξη μεταβολές, η δε διαδικασία των αντιρρήσεων είχε τηρηθεί, χωρίς τη συμμετοχή της αιτούσας, ως προς την αρχική κύρωση, εν αναφορά προς το περιεχόμενο της οποίας προβάλλονται οι συγκεκριμένοι λόγοι.

Αποκλείεται άνευ ετέρου, η αποτύπωση σε δασικό χάρτη με πορτοκαλί περίγραμμα, εκτάσεων των οποίων η πολεοδόμηση παραμένει υπό εξέταση, με άδηλη έκβαση, και εξακολουθούν, πάντως, να παραμένουν εκτός σχεδίου.

Μπορούν να επισημανθούν με κίτρινο περίγραμμα εκτάσεις, για τις οποίες δεν υπάρχει, μεν, ολοκληρωμένη πολεοδομική μελέτη με επιστημονικά χαρακτηριστικά, η έλλειψη, όμως, αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι οι σχετικές διαδικασίες κινήθηκαν όλως προσφάτως και δεν έχουν προλάβει να ολοκληρωθούν, και όχι στην απουσία σοβαρής πρόθεσης για την πολεοδόμηση ή την εγκατάλειψή της από τα διοικητικά όργανα που έχουν τη σχετική αποφασιστική αρμοδιότητα.

Από τα στοιχεία του φακέλου ουδόλως προκύπτει, εν πρώτοις, ότι πληρούνται οι νόμιμες προϋποθέσεις εφαρμογής πορτοκαλί περιγράμματος στην επίμαχη έκταση, αφού από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει η ύπαρξη σχεδίου πόλεως, εγκεκριμένου και υποστατού, η δε σχετική επιδίωξη του Δήμου ουδέποτε τελεσφόρησε, με συνέπεια η έκταση να εξακολουθεί να παραμένει εκτός σχεδίου. Περαιτέρω, όμως, δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής ούτε κιτρίνου περιγράμματος, διότι, πέραν του ότι δεν προβάλλεται ούτε, πολύ περισσότερο, αποδεικνύεται ότι έχει πράγματι εκπονηθεί μελέτη πολεοδομικού περιεχομένου για την ένταξη της περιοχής σε σχέδιο πόλεως, τα υπάρχοντα έγγραφα, που είναι, άλλωστε, απλές εκφράσεις γνωμών και απόψεων, ανάγονται, πάντως σε παρωχημένο χρόνο, που υποδηλώνει εγκατάλειψη της σχετικής διαδικασίας, χωρίς, κατά τα λοιπά, να συνάγεται από οποιοδήποτε στοιχείο ότι τέτοια ενεργός διαδικασία ευρίσκεται σε εξέλιξη. Τέλος, η διαδικασία για την εκπόνηση ΓΠΣ, η οποία από μόνη της άλλωστε δεν θα αρκούσε, κατά τα ανωτέρω, για την εφαρμογή κιτρίνου περιγράμματος, είχε κινηθεί ομοίως σε παρωχημένο χρόνο και φαίνεται ότι έχει, και αυτή ακόμη, εγκαταλειφθεί. Υπό τα δεδομένα αυτά, οι λόγοι ακυρώσεως, με τους οποίους προβάλλεται ότι μη νομίμως δεν αποτυπώθηκε με πορτοκαλί ή, επικουρικώς, με κίτρινο περίγραμμα στον κυρωθέντα δασικό χάρτη η περιοχή στην οποία εμπίπτει το ακίνητο της αιτούσας κρίθηκαν απορριπτέοι ως αβάσιμοι.

Τουριστικές μονάδες

ΣτΕ 674/2018. Επ' ευκαιρία της προσβολής ΑΕΠΟ σύνθετου τουριστικού καταλύματος στην Ίο, διατυπώθηκαν προδικαστικά ερωτήματα προς το ΔΕΕ, το ένα εκ των οποίων αφορά το ζήτημα της έναρξης της προθεσμίας προσβολής με αίτηση ακυρώσεως των ΑΕΠΟ μετά τη δημιουργία του ειδικού δικτυακού τόπου για την ανάρτηση των ΑΕΠΟ. Σύμφωνα με το διατακτικό της απόφασης, το δικαστήριο απέχει να αποφανθεί. Υποβάλλει στο ΔΕΕ τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα.

α) είναι συμβατές προς τις διατάξεις του άρθρου 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των άρθρων 6 και 11 της οδηγίας 2011/92/ΕΕ διατάξεις του εθνικού δικαίου, στις οποίες προβλέπεται ότι οι διαδικασίες που προηγούνται της έκδοσης ΑΕΠΟ έργων και δραστηριοτήτων που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον (δημοσιοποίηση των ΜΠΕ, ενημέρωση και συμμετοχή του κοινού στη διαβούλευση) ενεργούνται και ελέγχονται κατά κύριο λόγο από την ευρύτερη διοικητική μονάδα της Περιφέρειας και όχι του οικείου Δήμου,

β) είναι συμβατό προς τις διατάξεις του άρθρου 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των άρθρων 6 και 11 της οδηγίας 2011/92/ΕΚ σύστημα διατάξεων του εθνικού δικαίου, στο οποίο τελικώς προβλέπεται ότι η δημοσίευση των ΑΕΠΟ έργων και δραστηριοτήτων που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, με την ανάρτηση αυτών σε ειδικό δικτυακό τόπο, δημιουργεί τεκμήριο πλήρους γνώσης για κάθε ενδιαφερόμενο, προκειμένου να ασκήσει το προβλεπόμενο κατά την κείμενη νομοθεσία ένδικο βοήθημα (αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του ΣτΕ) εντός προθεσμίας 60 ημερών, λαμβανομένων υπόψιν των νομοθετικών προβλέψεων για τη δημοσιοποίηση των ΜΠΕ την ενημέρωση και συμμετοχή του κοινού στη διαδικασία έγκρισης περιβαλλοντικών όρων των εν λόγω έργων και δραστηριοτήτων, οι οποίες θέτουν στο επίκεντρο των διαδικασιών αυτών την ευρύτερη διοικητική μονάδα της περιφέρειας και όχι του οικείου Δήμου.

ΣτΕ 557/2018 . Απορρίφθηκε η αίτηση ακυρώσεως κατά του π.δ. έγκρισης ΕΣΧΑΔΑ στην έκταση του Αστέρα Βουλιαγμένης, με τις παρακάτω βασικές σκέψεις και κρίσεις.

Η χερσόνησος του Μικρού Καβουρίου περιελήφθη στο σχέδιο πόλεως Βουλιαγμένης από το έτος 1955 ως ειδική τουριστική ζώνη, η οποία αποτυπώνεται στα σχετικά διαγράμματα περικλειόμενη με ζώνη, η οποία αποτυπώνεται στα σχετικά διαγράμματα περικλειόμενη με πράσινη γραμμή, χωρίς δηλαδή οικοδομικές γραμμές, τον χαρακτήρα δε αυτόν, ως ζώνη αποκλειστικά τουρισμού και αναψυχής σε περιοχή εντός σχεδίου πόλεως αλλά με ειδικές μόνον χρήσεις οι οποίες αναπτύχθηκαν ύστερα από έγκριση των σχετικών μελετών και την έκδοση οικοδομικών αδειών των ξενοδοχειακών μονάδων, διατήρησε η εν λόγω περιοχή και μεταγενέστερες τροποποιήσεις του σχεδίου πόλεως.

Οι προβαλλόμενοι λόγοι ακυρώσεως: α) ότι η προσβαλλόμενη πράξη εντάσσει παρανόμως την επίδικη έκταση στο σχέδιο πόλεως, καθώς πρόκειται για εκτός σχεδίου έκταση με ανέκαθεν δασικό χαρακτήρα, αντίθετα προς το άρθρο 60 του ν. 998/1979 όπως ισχύει, το οποίο απαγορεύει την ένταξη των δασών και των δασικών εκτάσεων στο σχέδιο πόλης, β) ότι με αυτήν εγκρίνεται παρανόμως ΕΣΧΑΔΑ που προβλέπει δόμηση σε δασική έκταση, αντίθετα με την παρ. 3 του άρθρου 11 του ν. 3986/2011 η οποία προβλέπει ότι η αξιοποίηση δημοσίων ακινήτων, στα οποία περιλαμβάνονται χώροι που προστατεύονται από την κείμενη περιβαλλοντική νομοθεσία πραγματοποιείται σύμφωνα με τους ειδικότερους όρους και περιορισμούς που θέτουν οι σχετικές διατάξεις του νόμου 998/1979 και ειδικότερα του άρθρου 60 αυτού και γ) ότι εγκρίνει την επέκταση των τουριστικών εγκαταστάσεων εντός δασικής έκτασης σε αντίθεση προς το άρθρο 49 του ν. 998/1979, το οποίο απαγορεύει τις εγκαταστάσεις τουριστικού χαρακτήρα στα δάση και τις δασικές εκτάσεις, κρίθηκαν απορριπτέοι, δεδομένου ότι στηρίζονται στην εσφαλμένη προϋπόθεση ότι η επίδικη έκταση ευρισκόταν εκτός του σχεδίου της Βουλιαγμένης και εντάσσεται με το προσβαλλόμενο διάταγμα, ενώ έχει ήδη γίνει δεκτό ότι πρόκειται για εντός σχεδίου έκταση ήδη από το έτος 1955 ως προς την οποία δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις της δασικής νομοθεσίας.

Αιγιαλός και παραλία

ΣτΕ 1668/2018. Κρίθηκε νόμιμη η απόφαση για τον καθορισμό οριογραμμής αιγιαλού, παραλίας και παλαιού αιγιαλού στον Λαγανά Ζακύνθου, με τις βασικές σκέψεις και κρίσεις που ακολουθούν.

Σε περίπτωση χαράξεως το πρώτον αιγιαλού, παραλίας και παλαιού αιγιαλού, τυχόν υφιστάμενα σχέδια πόλεως, τα οποία είχαν εγκριθεί χωρίς τη χάραξη τέτοιων γραμμών, δεσμεύουν την Επιτροπή μόνο ως προς τον καθορισμό της παραλίας, η οποία, κατά ρητή πρόβλεψη του νόμου, δεν μπορεί να υπερβαίνει την εγκεκριμένη γραμμή δόμησης ενώ δεν δεσμεύουν την Επιτροπή ως προς τον καθορισμό αιγιαλού και παλαιού αιγιαλού. Τούτο διότι ο αιγιαλός, όπως και ο παλαιός αιγιαλός, είναι φυσικό φαινόμενο το οποίο δεν δημιουργείται με πράξη της Πολιτείας, όπως η παραλία, αλλά διαπιστώνεται και καθορίζεται εγκύρως με τη διαδικασία και τα όργανα που ορίζει ο νόμος. Δεν αποκλείεται πάντως από τις διατάξεις αυτές να συνεκτιμηθούν, για τον καθορισμό αιγιαλού και παλαιού αιγιαλού, και προϋφιστάμενα σχέδια πόλεως, εφ' όσον όμως από συγκεκριμένα στοιχεία, όπως λ.χ., έκθεση καθορισμού της αρμόδιας επιτροπής, γνωμοδοτήσεις του Γ.Ε.Ν. κ.τ.λ., προκύπτει ότι κατά την έγκριση των εν λόγω σχεδίων ελήφθη υπ' όψη η ύπαρξη αιγιαλού και παλαιού αιγιαλού. Τα αυτά ισχύουν, για την ταυτότητα του λόγου, και ως προς τις πράξεις εφαρμογής παρόμοιων σχεδίων. Από την από 12.10.2005 έκθεση καθορισμού συνάγεται ότι η Επιτροπή έλαβε μεν υπ' όψη ότι στον οικισμό Λαγανά υφίσταται σχέδιο πόλεως, το οποίο έχει εφαρμοσθεί, πλην θεώρησε ότι δεν δεσμεύεται από τις σχετικές ρυθμίσεις διότι αυτές θεσπίσθηκαν πριν την ολοκλήρωση της χάραξης των οριογραμμών αιγιαλού και παραλίας. Το δικαστήριο δέχθηκε ότι η κρίση αυτή είναι νόμιμη, δεδομένου ότι δεν προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, ούτε άλλωστε προβλήθηκε ότι , ότι κατά την έγκριση των οικείων πράξεων ελήφθη υπ' όψη η ύπαρξη αιγιαλού ή παλαιού αιγιαλού, δεδομένου μάλιστα ότι η σχετική διαδικασία ήταν εκκρεμής από μακρού και είχε διαπιστωθεί επανειλημμένως η ανάγκη άμεσης χαράξεως αιγιαλού, παραλίας και παλαιού αιγιαλού στην περιοχή Λαγανά. Τούτο δε ανεξαρτήτως του ζητήματος της νομιμότητας της πολεοδομικής μελέτης η οποία, όπως και η προηγηθείσα οριοθέτηση του οικισμού, ως αφορώσες σε οικισμό παραλιακό, τουριστικό και εντός προστατευόμενης περιοχής, αναρμοδίως έχουν εγκριθεί με νομαρχιακή απόφαση.

Περίπτωση εξαιρέσεως οικιών ή κτισμάτων συντρέχει μόνο επί καθορισμού το πρώτον οριογραμμής αιγιαλού, και υπό την προϋπόθεση: α) ότι πριν τη χάραξη υπήρξε διάβρωση του εδάφους, δηλαδή προώθηση της θάλασσας εντός της ξηράς, και β) ότι τα κτίσματα είχαν ανεγερθεί πριν τη διάβρωση, εκτός του τμήματος της ξηράς που κατακλυζόταν τότε από το μέγιστο χειμέριο κύμα. Συνεπώς δεν προβλέπεται εξαίρεση οικιών και κτισμάτων από τη χάραξη παλαιού αιγιαλού, δεδομένου ότι οι εφαρμοστέες επί καθορισμού παλαιού αιγιαλού διατάξεις δεν περιέχουν αντίστοιχη ρύθμιση. Δεν αποκλείεται πάντως η λήψη υπ' όψη υφισταμένων κτισμάτων εφ' όσον από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι κατά την έκδοση της σχετικής οικοδομικής άδειας η πολεοδομική αρχή εξέφερε αιτιολογημένη παρεμπίπτουσα κρίση ότι τα κτίσματα ανεγείρονται σε χώρο που δεν αποτελεί αιγιαλό ή παλαιό αιγιαλό. Εν όψει τούτων, κρίθηκε ότι ο λόγος με τον οποίο προβάλλεται ότι έπρεπε να εξαιρεθούν τα κτίσματα του ξενοδοχείου της αιτούσας διότι αυτά έχουν ανεγερθεί με «νόμιμη οικοδομική άδεια», ανεξαρτήτως αν είναι ακριβής κατά την πραγματική του βάση, αφού η εν λόγω οικοδομική άδεια αφορά ορισμένα μόνο από τα υφιστάμενα κτίρια, είναι απορριπτέος ως αβάσιμος διότι δεν προκύπτει ότι κατά την έκδοση της εν λόγω οικοδομικής άδειας η πολεοδομική υπηρεσία ερεύνησε παρεμπιπτόντως την ύπαρξη παλαιού αιγιαλού στην περιοχή, παρά το ότι είχαν προηγηθεί η από 29.6.1984 έκθεση καθορισμού ορίων αιγιαλού, παραλίας και παλαιού αιγιαλού της αρμόδιας Επιτροπής, στην οποία μετείχε ως μέλος η προϊστάμενη της Πολεοδομίας της Ν. Ζακύνθου. Η έλλειψη αυτή δεν αναπληρώνεται από το πρόχειρο σκαρίφημα επί του στελέχους της οικοδομικής άδειας, στο οποίο σημειώνεται απλώς η απόσταση ενός από τα τότε υφιστάμενα κτίρια από τη «θάλασσα», ενώ ο χώρος μεταξύ της «θάλασσας» και του ορίου του ακινήτου της αιτούσας χαρακτηρίζεται αορίστως ως «παραλία».

Οικοδομικές άδειες

ΣτΕ 1121/2018. Κρίθηκε νόμιμη η παράταση ισχύος οικοδομικής άδειας για χρήση που δεν επιτρέπεται από επιγενομένως τροποποιηθέν ΓΠΣ, με τις παρακάτω βασικές σκέψεις και κρίσεις.

Οι επιτρεπόμενες με την οικοδομική άδεια εργασίες πρέπει, κατ' αρχήν, να περατωθούν εντός των χρονικών ορίων της ισχύος της, ήτοι εντός τετραετίας από την έκδοσή της, μετά δε την πάροδο τετραετίας, δεν επιτρέπεται πλέον εκ του νόμου η εκτέλεση των προβλεπόμενων από την οικοδομική άδεια εργασιών, εκτός αν η οικοδομική άδεια αναθεωρηθεί για την παράταση ισχύος της.

Επιτρέπεται, εξάλλου, και παράταση της εν λόγω τετραετίας για τους προβλεπόμενους λόγους με απόφαση του Νομάρχη που εκδίδεται με τις προϋποθέσεις του νόμου. Δηλαδή, αν, εντός της παραπάνω τετραετίας, διακοπούν οι οικοδομικές εργασίες για λόγους ανωτέρας βίας ή για λόγους που δεν οφείλονται στους ενδιαφερόμενους, επιτρέπεται να παραταθεί η χρονική ισχύς της άδειας από την άρση των ανωτέρω λόγων, συνεπώς, και μετά τη λήξη της ισχύος της άδειας, και για όσο χρονικό διάστημα οι λόγοι αυτοί υφίσταντο κατά τη διάρκεια της ανωτέρω τετραετίας, οπότε επιτρέπεται, περαιτέρω, και η αναθεώρηση της άδειας, μετά την παράταση της ισχύος της, υπό την αυτονόητη προϋπόθεση ότι, πάντως οι πράξεις παράτασης της χρονικής ισχύος και της αναθεώρησης της άδειας αφορούν εργασίες επιτρεπόμενες κατά το πολεοδομικό καθεστώς που ίσχυε κατά την αρχική έκδοσή τους.

Οικοδομικές άδειες που έχουν χορηγηθεί, χωρίς να έχει προηγουμένως θεσπισθεί αναστολή εκδόσεώς τους ενόψει τροποποίησης του Γενικού Πολεοδομικού σχεδίου εκτελούνται ως προς την επιτρεπόμενη από την άδεια χρήση όπως εκδόθηκαν. Σ' αυτήν ειδικά την περίπτωση δεν μπορεί να παρεμβληθεί και να ορίσει το αντίθετο, με κανονιστική της διάταξη, η πράξη έγκρισης σχεδίου του πολεοδομικού σχεδιασμού, δηλαδή το ΓΠΣ ή η πολεοδομική μελέτη. Οίκοθεν νοείται ότι υπάρχει εξ ορισμού ένα απώτατο μεταβατικό όριο ανοχής το καταλαμβάνει υφιστάμενες χρήσεις, πολλώ δε μάλλον και χρήσεις που θα εγκατασταθούν βάσει των οικοδομικών αδειών που χορηγήθηκαν. Το χρονικό αυτό όριο το ορίζει ο κανονιστικός νομοθέτης με την πράξη έγκρισης του ΓΠΣ ή της πολεοδομικής μελέτης και το οποίο δεν μπορεί να είναι μικρότερο της πενταετίας από τον χρόνο έγκρισης του οικείου σχεδίου. Με αυτά τα χαρακτηριστικά, το σύστημα, και συγκεκριμένα το πλαίσιο που θέτει το άρθρο 26 του ν. 2831/2000, δεν αντιστρατεύεται τον ορθολογικό πολεοδομικό σχεδιασμό, διότι αφορά είτε σε νομικές είτε σε πραγματικές καταστάσεις που έχουν ήδη δημιουργηθεί με το υφιστάμενο καθεστώς και τις οποίες ο τυπικός νομοθέτης, ενεργώντας στο πλαίσιο των αρχών της ασφάλειας του δικαίου, θεμιτώς επιθυμεί, υπό τις ανωτέρω προϋποθέσεις, να κατοχυρώσει. Η έννοια, άλλωστε, αυτή της διάταξης στοιχεί και σε διαχρονική μέριμνα του νομοθέτη να μην ανατρέπονται πλήρως, με τήρηση, βεβαίως, παράλληλα και των αρχών του ορθολογικού πολεοδομικού σχεδιασμού, πραγματικές και νομικές καταστάσεις που έχουν δημιουργηθεί πριν από την, επιβαλλόμενη, τυχόν με νέο ΓΠΣ, αλλαγή χρήσεων γης μιας περιοχής.

Ενόψει της πολυπλοκότητας της διάρκειας και του κόστους της διαδικασίας εκδόσεως και αναθεωρήσεως οικοδομικής αδείας, και μόνη η έκδοση και αναθεώρηση αυτής, έστω και χωρίς την έναρξη εκτελέσεως οικοδομικών εργασιών υπάγεται και αυτή στο προστατευτικό πεδίο των αρχών της ασφάλειας δικαίου, της χρηστής διοίκησης και της εμπιστοσύνης, δεδομένου ότι η εκ των υστέρων αιφνιδιαστική ανατροπή των δεδομένων, στα οποία ο δικαιούχος στήριξε, με την έκδοση της οικοδομικής αδείας, συγκεκριμένα, αποτιμητά σε χρήμα, δικαιώματα, προσβάλλει τις αρχές αυτές. Ουδόλως δε αναιρείται ο πολεοδομικός σχεδιασμός στην περίπτωση αυτή, δεδομένου ότι ο πολεοδομικός νομοθέτης, που δεν σχεδιάζει εν κενώ, οφείλει κατά νόμο, να λάβει, αλλά και λαμβάνει εν τοις πράγμασι, υπόψη, τις νομίμως υφιστάμενες και προστατευτέες χρήσεις γης, προσαρμόζοντας αναλόγως, ή και αυστηροποιώντας, αν συντρέχει λόγος, τις λοιπές προβλέψεις του για τη μελλοντική πολεοδομική κατάσταση της περιοχής, προκειμένου να επιτευχθεί, συνολικώς ορώμενο, το σκοπούμενο από τον νομοθέτη αποτέλεσμα του ορθολογικού πολεοδομικού σχεδιασμού.

Λιμενικά έργα

ΣτΕ 1602/2018. Παραπέμφθηκε στη μείζονα σύνθεση προς επίλυση το ζήτημα εάν απαιτείται προηγούμενος χωροταξικός σχεδιασμός για την κατασκευή ξενοδοχειακού τουριστικού λιμένα, με τις παρακάτω βασικές σκέψεις και κρίσεις.

Η κατασκευή λιμένων οποιασδήποτε κατηγορίας σε οποιαδήποτε ακτή της χώρας δεν επιτρέπεται να αποφασίζεται ευκαιριακά και αποσπασματικά, αλλά πρέπει να αποτελεί αντικείμενο ευρύτερου χωροταξικού σχεδιασμού εντός του εθνικού ή περιφερειακού δικτύου λιμένων της χώρας. Δεδομένου δε ότι ο σχεδιασμός του εθνικού ή περιφερειακού δικτύου λιμένων εκφράζει κατ' ουσίαν τη στρατηγική της βιώσιμης αναπτύξεως αυτών, ο προγραμματισμός κάθε λιμένα, οποιασδήποτε κλίμακας, πρέπει, περαιτέρω, να στηρίζεται σε πλήρως τεκμηριωμένη μελέτη, στην οποία λαμβάνονται υπόψη αφ' ενός το δημόσιο συμφέρον, το οποίο επιβάλλει την κατασκευή του λιμένα,

και αφ' ετέρου οι όροι προστασίας του παράκτιου και θαλάσσιου οικοσυστήματος που επηρεάζεται από αυτόν, στους οποίους περιλαμβάνεται η διαφύλαξη του αναγκαίου φυσικού κεφαλαίου, η αποφυγή βλάβης του τυχόν εκεί υπάρχοντος πολιτιστικού κεφαλαίου, στο οποίο ανήκουν και οι ενάλιες αρχαιότητες, ο σεβασμός της γεωμορφολογίας και του φυσικού ανάγλυφου των ακτών και η μέριμνα για τη μικρότερη δυνατή διατάραξη των οικείων οικοσυστημάτων και της υδροδυναμικής των ακτών, συμπεριλαμβανομένου και του σεβασμού του αισθητικού κάλλους της ακτής, που αποτελεί πολύτιμο οπτικό πόρο. Μόνο δε αν από την οικεία τεχνική μελέτη προκύπτει ότι οι αρχές αυτές έχουν ενσωματωθεί στον προγραμματισμό του λιμένα, η κατασκευή του δύναται θεωρηθεί ως βιώσιμη και άρα νόμω επιτρεπτή. Από τους κανόνες, εξάλλου, αυτούς δεν εξαιρούνται οι ξενοδοχειακοί λιμένες, οι οποίοι κατασκευάζονται, μεν, έναντι ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων και εξυπηρετούν την πελατεία των ξενοδοχείων, δεν παύουν, όμως να αποτελούν λιμενικά έργα, τα οποία αλλοιώνουν το ευπαθές παράκτιο οικοσύστημα και οφείλουν και αυτά να υπόκεινται σε χωροταξικό σχεδιασμό ως τεχνικά έργα επί των ακτών και δη, λιμενικά.

Κατά τη γνώμη της μειοψηφίας, οι ξενοδοχειακοί λιμένες επιτρέπεται να κατασκευάζονται μόνο στις εγκαταστάσεις ξενοδοχείων ορισμένης δυναμικότητας και με τη μέριμνα των ίδιων των ξενοδοχειακών μονάδων, αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση της πελατείας των ξενοδοχείων αυτών και μόνον, έχουν δυναμικότητα ελλιμενισμού σκαφών καθοριζόμενη σε ποσοστό επί του αριθμού κλινών των ξενοδοχείων και συντηρούνται, διοικούνται, χρησιμοποιούνται και υπόκεινται στη διαχείριση των ξενοδοχειακών μονάδων. Ενόψει τούτου, οι ξενοδοχειακοί λιμένες με τα ως άνω χαρακτηριστικά, υπακούουν, βεβαίως, στο συνταγματικό κανόνα της συμβατότητας με τον ισχύοντα χωροταξικό σχεδιασμό κάθε έργου και δραστηριότητας που ασκεί πιέσεις στο φυσικό περιβάλλον, κρίσιμες, όμως, είναι οι κατευθύνσεις του σχεδιασμού που αναφέρονται στις ίδιες τις ξενοδοχειακές μονάδες που επιτρέπεται να φιλοξενούν, σύμφωνα με τον νόμο, αυτού του είδους τις λιμενικές εγκαταστάσεις, παρακολουθηματικές της λειτουργίας τους, και όχι τα χωροταξικά σχέδια που ρυθμίζουν καθαυτές τις τεχνικές παρεμβάσεις επί των ακτών, όπως είναι τα κρηπιδώματα, οι μώλοι, οι κυματοθραύστες και άλλα λιμενικά και συναφή έργα. Εάν, μάλιστα, τέτοια σχέδια δεν έχουν καταρτισθεί, η χωροθέτηση των ξενοδοχειακών λιμένων, ως παρακολουθήματος των ξενοδοχειακών μονάδων είναι, κατά μείζονα λόγο, συνταγματικώς ανεκτή βάσει των χωροταξικών κατευθύνσεων στα οποία έχουν υπαχθεί υποχρεωτικώς τα ίδια τα ξενοδοχεία, υπό την αυτονόητη, βεβαίως, προϋπόθεση της τηρήσεως των γενικών χωροταξικών περιορισμών που θέτει ο ίδιος ο ν. 2160/1993 (υποχρεωτική απόσταση από υφιστάμενο τουριστικό λιμένα, θέση εκτός περιοχής προστασίας του ν. 1650/1986) και, πάντοτε, βάσει περιβαλλοντικής αδειοδοτήσεως κατά τα γενικώς ισχύοντα. Δεν θα μπορούσε, άλλωστε, ο ξενοδοχειακός λιμένας να εμπίπτει στο χωροταξικό σχεδιασμό των παράκτιων τεχνικών κατασκευών και των λιμενικών έργων εν γένει, αφού ο λιμένας αυτού του είδους δύναται, εξ ορισμού να κατασκευασθεί μόνο προ των εγκαταστάσεων ξενοδοχείων, η χωροθέτηση των οποίων δεν αποτελεί αντικείμενο των χωροταξικών σχεδίων των λιμενικών και παράκτιων κατασκευών εν γένει.

Στη συγκεκριμένη υπόθεση έγινε δεκτό ότι από κανένα στοιχείο του φακέλου δεν προκύπτει ότι η προσβαλλόμενη χωροθέτηση είναι σύμφωνη με τον ισχύοντα για τα έργα αυτού του είδους, και μάλιστα κατά τον χρόνο έκδοσης της προσβαλλόμενης πράξης, χωροταξικό σχεδιασμό ούτε ότι έχει στηριχθεί σε αντιστοίχου περιεχομένου τεκμηριωμένη επιστημονική μελέτη.

Κατά τη μειοψηφήσασα γνώμη, εξάλλου, ο λόγος θα έπρεπε να απορριφθεί. Τούτο δε διότι ο ως ξενοδοχειακός λιμένας, δεν θα μπορούσε, κατά τις εφαρμοστέες διατάξεις, να χωροθετηθεί παρά μόνο εντός ή έμπροσθεν των εγκαταστάσεων της ξενοδοχειακής μονάδας της παρεμβαίνουσας, η δε χωροθέτησή του δεν θα ήταν δυνατόν να προβλέπεται από τον χωροταξικό σχεδιασμό δικτύου λιμένων και λιμενικών έργων αντικείμενο του οποίου δεν είναι ξενοδοχειακές μονάδες (παραπέμπει στη μείζονα σύνθεση προς επίλυση του ζητήματος).

Συγγραφή κεφαλαίου για τη νομολογία του ΣτΕ: Μαρία Φλώρου, δικηγόρος.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Με το κλείσιμο του τελευταίου προγράμματος οικονομικής προσαρμογής και την έγκριση της Εθνικής Στρατηγικής Ανάπτυξης ανοίγει ένα νέο κεφάλαιο εθνικών δεσμεύσεων με σημαντική περιβαλλοντική επίδραση. Εκτός από τις ιδιωτικοποιήσεις και την επέκταση της χρήσης λιγνίτη μέσα από την πώληση λιγνιτικών στοιχείων της ΔΕΗ, δίνεται έμφαση στην εξόρυξη υδρογονανθράκων. Επίσης προβλέπεται η ολοκλήρωση νέων χωροταξικών σχεδίων και των δασικών χαρτών.

Στην ενότητα αυτή, παρουσιάζονται οι εξελίξεις σε οικονομικές και αναπτυξιακές πολιτικές, οι οποίες κατά την περίοδο που καλύπτει η έκθεση είχαν σημαντικές περιβαλλοντικές διαστάσεις. Ειδικότερα, από το 2012, οι ετήσιες νομικές ανασκοπήσεις του WWF Ελλάς εξετάζουν και την περιβαλλοντική διάσταση των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής (Μνημόνιο), μέσα από τις αναθεωρήσεις και τις εκθέσεις αξιολόγησης της πορείας εφαρμογής τους. Η φετινή έκθεση, παρουσιάζει και σημαντικές εξελίξεις σε σχέση με την αναγνώριση του περιβάλλοντος ως ανθρώπινου δικαιώματος.

Η οριζόντια ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης σε όλες τις τομεακές και κοινωνικές πολιτικές αποτελεί κεντρική κατεύθυνση της ΕΕ για όλα τα κράτη μέλη και βεβαίως βασικό πυλώνα για ουσιαστικά βιώσιμη ανάπτυξη.[924]

Γ' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ

Μέσα στη χρονιά έληξε το τρίτο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής. Στις 22 Ιουνίου 2018, το Eurogroup ενέκρινε την εφαρμογή των προαπαιτούμενων μέτρων του προγράμματος, με βάση την έκθεση συμμόρφωσης που υποβλήθηκε από τους θεσμούς της ΕΕ.[925]

Με την απόφαση ενεργοποίησης του «πλαισίου αυξημένης επιτήρησης» της 11ης Ιουλίου 2018, η Ελλάδα ανέλαβε μια σειρά από δεσμεύσεις, σε συνέχεια εφαρμογής μεταρρυθμίσεων που είχαν συμπεριληφθεί στο πρόγραμμα του προγράμματος του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας. Από τις 21 Αυγούστου 2018, η πορεία της ελληνικής οικονομίας θα παρακολουθείται στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου,[926] όπως ισχύει για όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ.

Μεγάλο μέρος της έκθεσης συμμόρφωσης επικεντρώνεται στην απελευθέρωση της αγοράς λιγνίτη, μέσα από την εκποίηση του 40% των στοιχείων της ΔΕΗ για ηλεκτροπαραγωγή από την καύση λιγνίτη. Σύμφωνα με την έκθεση, επιβεβαιώνεται η συμμόρφωση της Ελλάδας: «*Η απόφαση της Επιτροπής C(2018) 2104 και ο ν. 4533/2018 επιβεβαιώνουν την εκποίηση μέσω δυο παράγωγων εταιρειών για (1) τον λιγνιτικό σταθμό Μελίτη I και την επιλογή για έναν νέο σταθμό Μελίτη II· και (2) τις μονάδες III και IV της Μεγαλόπολης και όλων των σχετικών περιουσιακών στοιχείων και πόρων που περιγράφονται στο Πρόγραμμα Δεσμεύσεων (εφεξής «εκχωρούμενες επιχειρήσεις») ως συνεχιζόμενες δραστηριότητες σε έναν ή περισσότερους αγοραστές, σύμφωνα με τους όρους πώλησης, τη διαδικασία εκποίησης και το χρονοδιάγραμμα που έχει εγκριθεί από την Επιτροπή. Ο ψηφισμένος από τη Βουλή νόμος επίσης περιλαμβάνει συγκεκριμένους κανόνες σχετικά με τους εργαζομένους στις εκχωρούμενες επιχειρήσεις. Σχετικά με τους λιγνιτικούς σταθμούς που δεν*

[924] Αναφορά (σελ. 5-6) στην πρώτη ετήσια έκθεση του WWF Ελλάς για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας (2005), η οποία είναι ηλεκτρονικά διαθέσιμη στο http://politics.wwf.gr/images/stories/political/nomothesia/nomoreport2005.pdf.

[925] European Commisssion. (2018, July) Compliance report – ESM Stability Support Progamme for Greece. Fourth review.

[926] European Commission. (undated). The European Semester. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester_en

αποτελούν μέρος των εκχωρούμενων επιχειρήσεων, όπως περιγράφεται στις δεσμεύσεις, εναπόκειται στη ΔΕΗ να αποφασίσει σχετικά με επενδύσεις και επεκτάσεις διάρκειας ζωής».

Το γεγονός ότι το πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στηρίζει την προσκόλληση της Ελλάδας στον λιγνίτη επισημάνθηκε από το WWF Ελλάς σε επιστολή προς τους εκπροσώπους των θεσμών Ντέκλαν Κοστέλο (ΕΕ), Ντίλια Βελκουλέσκου (ΔΝΤ), Φραντσέσκο Ντρούντι (ΕΚΤ) και Νίκολα Τζαμαρόλι (ΕΜΣ).[927] Στην επιστολή, τονίζεται ότι «*[η] νέα ενεργειακή πραγματικότητα απαιτεί μια ΔΕΗ υγιή, καινοτόμο και κυρίως καθαρή, όχι μόνο για λόγους προστασίας του περιβάλλοντος και της δημόσιας υγείας αλλά και για λόγους αμιγώς οικονομικούς. Αντί αυτού, δυστυχώς επιβάλλονται αλλαγές στο ενεργειακό τοπίο της χώρας που δεν θα ωφελήσουν τη ΔΕΗ, ενώ ταυτόχρονα θα οδηγήσουν σε συνέχιση της περιβαλλοντικά και οικονομικά αδιέξοδης εξάρτησης της χώρας από τον λιγνίτη για πολλές δεκαετίες ακόμα.*»

Σύμφωνα με την έκθεση συμμόρφωσης, οι εκκρεμούσες ενέργειες επικεντρώνονται σε μια σειρά από ιδιωτικοποιήσεις και ολοκλήρωση έργων και σχεδίων, όπως οι αδειοδοτήσεις για το Ελληνικό και οι σταθμοί διοδίων στην Εγνατία.[928]

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η διαμόρφωση και υιοθέτηση από την Ελλάδα μιας εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής αποτελούσε αντικείμενο του τρίτου προγράμματος οικονομικής προσαρμογής, με ορίζοντα ολοκλήρωσης του πρώτου σχεδίου της τον Ιούνιο του 2017. Τελικά, το πρώτο σχέδιο υποβλήθηκε από την ελληνική κυβέρνηση στο Eurogroup του Απριλίου 2018, δίχως προηγουμένως να έχει δημοσιοποιηθεί ή τεθεί σε ανοιχτή δημόσια διαβούλευση.

Ειδικά για το θέμα της αδιαφανούς και ελλειμματικής σε θέματα δημοσιοποίησης και διαβούλευσης, το WWF Ελλάς απηύθυνε επιστολές στον Πρωθυπουργό Αλέξη Τσίπρα και τον επικεφαλής της αποστολής της ΕΕ στην Ελλάδα Ντέκλαν Κοστέλο.[929]

Στις επιστολές επισημαίνεται ότι «*για το WWF, η δημοκρατική, διαφανής και συμμετοχική διακυβέρνηση και διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικών αποτελεί αυταξία και ουσιώδη υποχρέωση για την επίτευξη δίκαιης και βιώσιμης ανάπτυξης*». «*Μετά από οκτώ χρόνια επιτήρησης στο πλαίσιο τριών προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής, των οποίων το συνολικό περιβαλλοντικό αποτύπωμα είναι αναμφίβολα βαρύ, πιστεύουμε ακράδαντα ότι η αδιαφάνεια που καλύπτει τις διαπραγματεύσεις και το περιεχόμενο των μέτρων τελικά διαβρώνει τις προοπτικές ευρείας αποδοχής, την αποτελεσματικότητα και την κοινωνική νομιμοποίησή τους.*»

Όπως αναφέρει η 4η έκθεση αξιολόγησης, «οι αρχές θα διαβουλευθούν με τους κοινωνικούς εταίρους και άλλους φορείς για την ολοκλήρωση της αναπτυξιακής στρατηγικής» Προβλέπεται επίσης η συγκρότηση ενός Επιστημονικού Συμβουλίου Ανάπτυξης, στο οποίο θα μετέχουν κοινωνικοί εταίροι και συλλογικά όργανα του επιχειρηματικού κόσμου, καθώς και ένα συμβουλευτικό όργανο που θα αποτελείται από ξένους επενδυτές (σελ. 3).[930]

---

[927] WWF Ελλάς. (2017, 10 Νοεμβρίου). Επιστολή προς θεσμούς και ΥΠΕΝ για την πώληση της ΔΕΗ. Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/news/2029-wwf-7

[928] European Commission. (2018, July). Updated GPAs list. Ανάκτηση από: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/gpas18june2018revisedpostjune2018.pdf

[929] WWF Ελλάς. (2018, 30 Απριλίου). Επιστολή προς τον πρωθυπουργό και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Εθνική Στρατηγική Ανάπτυξης. Ανάκτηση από: http://www.wwf.gr/news/2079-epistoli-pros-ton-prothypourgo-kai-tin-evropaiki-epitropi-gia-tin-ethniki-stratigiki-anaptyksis

[930] European Commission. (2018, June 20). Supplemental memorandum of understanding. Fourth review of the ESM Programme. (Draft). Ανάκτηση από: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-

Στη νέα συμφωνία, αναφέρεται επίσης η ίδρυση ελληνικής αναπτυξιακής τράπεζας, «*η οποία θα συντονίσει την εφαρμογή της ανάπτυξης και προώθησης δράσεων, σε εφαρμογή της απόφασης του Eurogroup της 15ης Ιουνίου 2017. Ο νέος φορέας δεν θα δέχεται καταθέσεις από το κοινό ούτε και θα προβαίνει σε απευθείας δανειοδοτήσεις. Οι λειτουργίες, η τελική δομή και οι κανονισμοί του νέου φορέα θα αντανακλούν εις βάθος διαβούλευση και συμφωνία με τους θεσμούς και θα είναι έτσι σχεδιασμένοι ώστε να διασφαλίσουν μηδενικό ρίσκο για τα δημόσια οικονομικά και την οικονομική σταθερότητα*». Κατ' εικόνα άλλων δημοσίων αναπτυξιακών τράπεζων χωρών-μελών της ΕΕ που επικεντρώνονται στη χρηματοδότηση πράσινων επενδύσεων (κυκλική οικονομία, πράσινες υποδομές, ΑΠΕ και ενεργειακή αποδοτικότητα), η ίδρυση της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας (ΕΑΤ) θα μπορούσε να παίξει κομβικό ρόλο στη μετάβαση προς μια ζωντανή οικονομία.[931] Παρ' όλα αυτά, οι στόχοι της και οι κλάδοι που θα αποτελέσουν προτεραιότητά της, παραμένουν ασαφείς.

Τον Ιούλιο 2018, η Εθνική Στρατηγική Ανάπτυξης δημοσιεύθηκε επίσημα στον κεντρικό κυβερνητικό ιστότοπο χωρίς να είναι ξεκάθαρη η νομική υπόστασή της.[932] Ενσωματώνει τα μέτρα που εκκρεμούν από τα προγράμματα οικονομικής προσαρμογής και προβλέπει μια σειρά από δράσεις και παρεμβάσεις:

- Δημοσιονομική βιωσιμότητα: μακροοικονομικές προβλέψεις, δημοσιονομική βιωσιμότητα, φορολογική πολιτική, βιωσιμότητα του χρέους.
- Βιώσιμη ανάπτυξη: θέσεις εργασίας, παραγωγικότητα, ενίσχυση των επενδύσεων.
- Διαρθρωτικές συνθήκες για την ανάπτυξη: υποδομές και δίκτυα, κρατικά περιουσιακά στοιχεία.
- Δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη: κοινωνική οικονομία, περιφερειακή ανάπτυξη, εκπαίδευση, σύστημα υγείας, κοινωνική προστασία, νέα γενιά.
- Χρηματοδότηση της ανάπτυξης: πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, νέος αναπτυξιακός νόμος, αναπτυξιακή τράπεζα, χρηματοπιστωτικός τομέας

Ως πρώτο γενικό σχόλιο, η αναπτυξιακή στρατηγική περιλαμβάνει λίγο από πολλά, με ένα ανισόρροπο οικολογικό αποτύπωμα. Από τη μια πλευρά, παραδείγματος χάριν, περιγράφει δράσεις τόνωσης δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την κυκλική οικονομία και την «πράσινη» καινοτομία γενικότερα. Την ίδια στιγμή, παραμένει αμφίβολο το κατά πόσο οι δράσεις της στρατηγικής αρκούν για να αντιστρέψουν τις εξαιρετικά φτωχές επιδόσεις της Ελλάδας ως προς τους κλάδους αυτούς. Τέλος, το περιβαλλοντικό αποτύπωμα επιβαρύνεται ιδιαίτερα από την έμφαση στην περαιτέρω ανάπτυξη της ηλεκτροπαραγωγής από λιγνίτη, δίχως ορίζοντα πλήρους απεξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα, και στην έμφαση στην εξόρυξη υδρογονανθράκων.

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Πολιτικές περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος

Άξονας	Πολιτική	Ορίζοντας
Προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης	Κίνητρα για τουριστικά προϊόντα όπως MICE, γκολφ, τουριστικά χωριά.	2018-Δ' τρίμηνο
	Εισαγωγή νέου πλαισίου για τις στρατηγικές επενδύσεις.	2018-Γ' τρίμηνο
	Εθνική πύλη για την κωδικοποίηση της νομοθεσίας.	2022-Β' τρίμηνο
	Καθορισμός αιγιαλού.	2019-Α' τρίμηνο
	Ολοκλήρωση και κύρωση δασικών χαρτών.	2020
	Ολοκλήρωση της κτηματογράφησης.	2021

coordination/eu-financial-assistance/which-eu-countries-have-received-assistance/financial-assistance-greece_en#esm-stability-support-programme

[931] OECD. (2016). Green Investment Banks: Scaling up Private Investment in Low-carbon, Climate-resilient Infrastructure, Green Finance and Investment. OECD Publishing, Paris. Ανάκτηση από: https://doi.org/10.1787/9789264245129-en.

[932] Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης. (2018, 12 Ιουλίου). Ολιστική αναπτυξιακή στρατηγική. Ανάκτηση από: https://government.gov.gr/olistiki-anaptixiaki-stratigiki/

	Εφαρμογή νομοθεσίας για νέο θεσμικό πλαίσιο χωρικού σχεδιασμού.	Τέλος 2018
	Κατάρτιση τοπικών χωρικών σχεδίων για όλη τη χώρα.	Έναρξη: 2018
	Αναθεώρηση περιφερειακών χωροταξικών σχεδίων για όλη τη χώρα.	2018-Γ' τρίμηνο
	Ειδικά χωροταξικά για τον τουρισμό (2019), τη βιομηχανία (2020), τα ορυκτά (2020), τις ΑΠΕ (2020), τις ιχθυοκαλλιέργειες (2021).	Τέλος: 2021-Δ' τρίμηνο
	Π.δ. οργανωμένων περιοχών για τις ιχθυοκαλλιέργειες σε όλη τη χώρα.	2019-Δ' τρίμηνο
Διαρθρωτικά μέτρα για την ανάπτυξη	**Ενέργεια:** Έργα διασύνδεσης νησιών με το ηπειρωτικό σύστημα.	2020
	Ενέργεια: Έργα διασύνδεσης Κρήτης με το ηπειρωτικό σύστημα.	Σε εξέλιξη
	Ενέργεια: Ενίσχυση ενεργειακής αποδοτικότητας σε ΜμΕ	1η φάση: 2020 2η φάση: 2023
	Ενέργεια: Ενίσχυση ενεργειακής αποδοτικότητας σε δημόσια κτίρια.	2018, 2019, 2020
	Ενέργεια: Ενεργειακή αναβάθμιση σε κτίρια του οικιακού τομέα.	2018, 2019, 2020
	Ενέργεια: Πλήρης αντικατάσταση υφιστάμενων μετρητών ηλεκτρικής ενέργειας με «έξυπνους» μετρητές.	Σε εξέλιξη
	Ενέργεια: Διαγωνιστικές διαδικασίες για νέους σταθμούς ΑΠΕ.	2600 MW ως 2020
	Ενέργεια: Αναθεώρηση του αδειοδοτικού πλαισίου για τις ΑΠΕ.	2020-Α' τρίμηνο
	Ενέργεια: Υλοποίηση του διαδριατικού αγωγού φυσικού αερίου ΤΑΡ.	2019
	Ενέργεια: Υλοποίηση τερματικού σταθμού LNG στην Αλεξανδρούπολη.	2020
	Ενέργεια: Υλοποίηση αγωγού φ.α. Ελλάδας – Ιταλίας Poseidon.	2023
	Ενέργεια: Υλοποίηση αγωγού φ.α. East Med.	2025
	Ενέργεια: Εφαρμογή του σχεδίου αναδιάρθρωσης της ΔΕΗ ΑΕ.	Σε εξέλιξη
	Ενέργεια: Υδρογονάνθρακες.	Σε εξέλιξη
	Ενέργεια: Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα μέχρι το 2030.	2018
Δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη	**Συλλογικές μορφές επιχειρηματικής πρωτοβουλίας:** Εφαρμογή του σχεδίου δράσης για την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία 2017-2023.	Σε εξέλιξη
	Συλλογικές μορφές επιχειρηματικής πρωτοβουλίας: Εφαρμογή ν. 4513/2018 για τις ενεργειακές κοινότητες.	Σε εξέλιξη
	Συλλογικές μορφές επιχειρηματικής πρωτοβουλίας: Πολιτικές μικρο-χρηματοδότησης μέσω της ανάπτυξης ιδρυμάτων υποστήριξης των μμε και άλλων οικονομικών και κοινωνικών ομάδων.	2018-Α' τρίμηνο
	Κυκλική οικονομία: Εφαρμογή του εθνικού σχεδίου διαχείρισης και του εθνικού προγράμματος πρόληψης δημιουργίας αποβλήτων.	2018-Δ' τρίμηνο
	Κυκλική οικονομία: Δημιουργία αστικών χώρων ως «δημιουργικών κέντρων επαναχρησιμοποίησης», με αξιοποίηση των Πράσινων Σημείων/ ΚΑΕΔΙΣΠ και μετατροπή τους σε «Πράσινα Κέντρα».	
	Κυκλική οικονομία: Forum για την ανάπτυξη της κυκλικής οικονομίας.	2018-Β' τρίμηνο
	Κυκλική οικονομία: Αποσαφήνιση της διάκρισης μεταξύ αποβλήτου και προϊόντος για τη διευκόλυνση της μετάβασης και της χρησιμοποίησης δευτερογενών πρώτων υλών.	2018-Γ' τρίμηνο
	Κυκλική οικονομία: Σύνταξη προδιαγραφών κομπόστ (compost) από προδιαλεγμένα οργανικά απόβλητα.	2018-Γ' τρίμηνο
	Κυκλική οικονομία: Κίνητρα για επιχειρήσεις που εφαρμόζουν περιβαλλοντικές τεχνολογίες πέρα από τα θεσπισμένα πρότυπα.	2018-Δ' τρίμηνο
	Κυκλική οικονομία: Υιοθέτηση της 20ετούς στρατηγικής για τα δάση.	2018-Δ' τρίμηνο
	Διαχείριση υδάτινων πόρων: Ανάπτυξη υποδομών διαχείρισης υγρών αποβλήτων για οικισμούς με πληθυσμό > 2000 κατοίκων.	Σε εξέλιξη
	Διαχείριση υδάτινων πόρων: Αναβάθμιση πληροφοριακού συστήματος κοστολόγησης και τιμολόγησης νερού και υπηρεσιών.	2018
	Διαχείριση υδάτινων πόρων: Επιχειρησιακά σχέδια ΕΥΔΑΠ-ΕΥΑΘ.	2018-Γ' τρίμηνο
	Ανάπτυξη νησιών: Αναβάθμιση υποδομών με έργα προστασίας περιβάλλοντος, λιμενικά έργα και βασικές υποδομές.	2018-2020
	Ανάπτυξη νησιών: Υδατική αυτονομία και μονάδες αφαλάτωσης.	2019-2020

Όπως προαναφέρθηκε, οι αναπτυξιακές πολιτικές της εθνικής στρατηγικής είναι εξαιρετικά αμφίβολο εάν θα καταφέρουν να αναστρέψουν τις φτωχές επιδόσεις της Ελλάδας στους κρίσιμους κλάδους των περιβαλλοντικών τεχνολογιών και της περιβαλλοντικής έρευνας και ανάπτυξης. Ενδεικτικά των ανησυχητικών αυτών επιδόσεων είναι τα στοιχεία της Eurostat και του ΟΟΣΑ, που παρατίθενται στα παρακάτω γραφήματα.

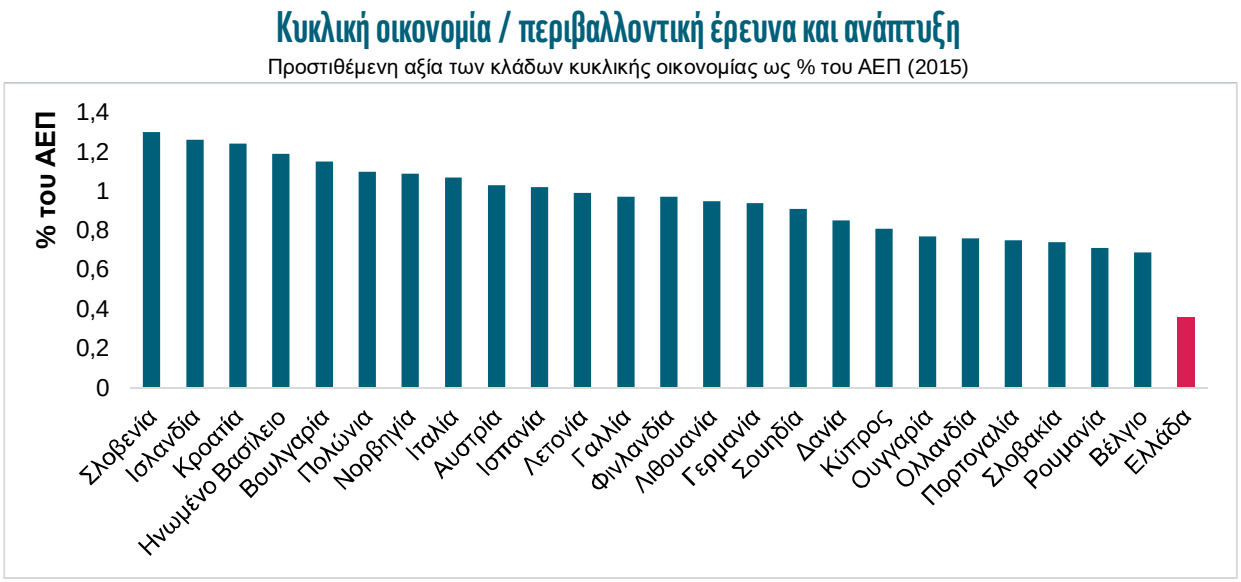

Πηγή: Eurostat

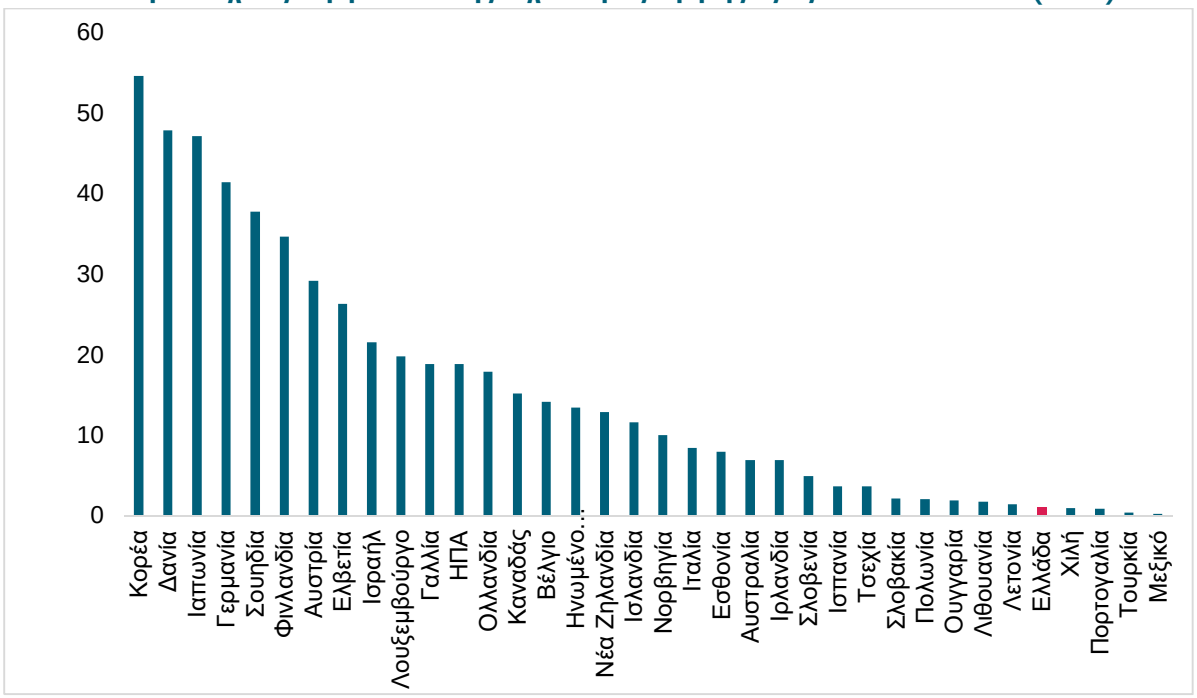

Πηγή: ΟΟΣΑ

ΈΚΘΕΣΗ ΟΟΣΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Τον Απρίλιο 2018 δημοσιεύθηκε η οικονομική έρευνα του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) για την Ελλάδα.[933]

Σύμφωνα με την έρευνα του ΟΟΣΑ, η Ελλάδα κατατάσσεται χαμηλότερα από τον μέσο όρο του «δείκτη καλύτερης ζωής» (better life index). Καταλαμβάνει ευνοϊκότερη θέση μόνο στους δείκτες που αφορούν την κατάσταση υγείας και την ισορροπία εργασιακής και ιδιωτικής ζωής. Ειδικά όσον αφορά τους περιβαλλοντικούς δείκτες, στους οποίους η Ελλάδα κατατάσσεται κάτω από τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ, η έκθεση επισημαίνει ως κυριότερα προβλήματα την ελλιπή και δαπανηρή, λόγω προστίμων για περιβαλλοντικές παραβάσεις, διαχείριση αποβλήτων και την ατμοσφαιρική ρύπανση.

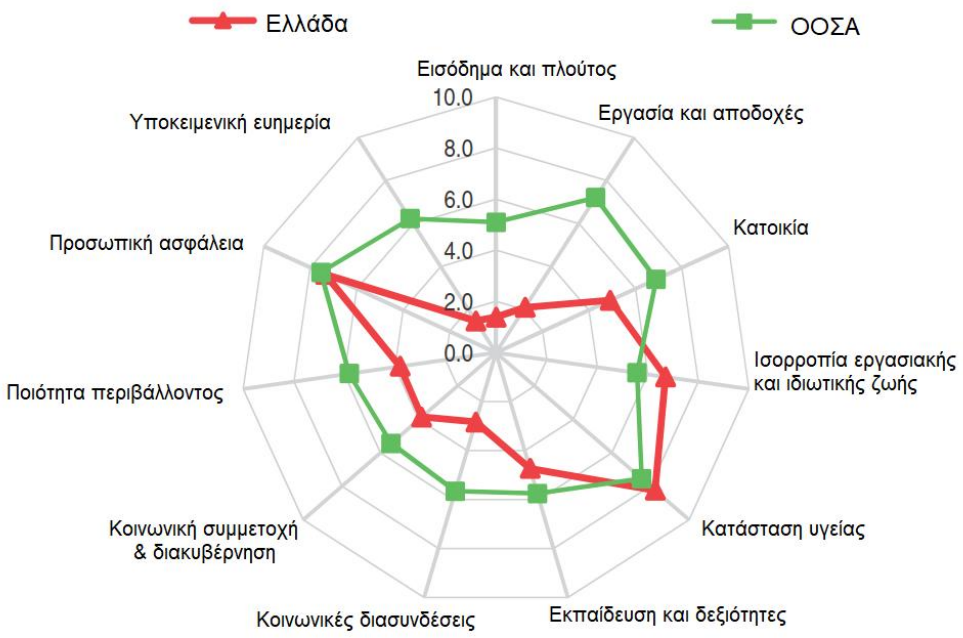

Όπως επισημαίνει 0 ΟΟΣΑ, «*το Δικαστήριο της ΕΕ έχει επανειλημμένα επιβάλει πρόστιμα στην Ελλάδα λόγω του μεγάλου αριθμού παράνομων χώρων ταφής απορριμμάτων και της παραβίασης των οδηγιών για τη διαχείριση των αστικών αποβλήτων. Ο προϋπολογισμός του 2018 προβλέπει 1 δισεκ. ευρώ για απρόβλεπτες και επείγουσες δαπάνες, στις οποίες περιλαμβάνονται και περιβαλλοντικά πρόστιμα για χωματερές και διαχείριση λυμάτων. Η συμμόρφωση όλων των χώρων διαχείρισης απορριμμάτων και αστικών λυμάτων με τους κανονισμούς της ΕΕ αποτελεί επείγουσα προτεραιότητα ώστε να μειωθεί η τοπική ρύπανση και να αποφευχθεί η χρήση των περιορισμένων πόρων για την πληρωμή προστίμων.*

Η Ελλάδα είναι μια από τις λίγες χώρες στις οποίες τα περιβαλλοντικού αντικειμένου φορολογικά έσοδα έχουν αυξηθεί, σε σχέση με το ΑΕΠ, μέσα στην τελευταία δεκαετία. Όμως, τα έσοδα από φόρους πλην ενέργειας και οχημάτων παραμένουν αμελητέα, όπως και στις περισσότερες χώρες. Ο φόρος στο ντίζελ είναι κάτω από το μισό από τον φόρο στο πετρέλαιο. Επίσης, η Ελλάδα παρέχει

[933] Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018). OECD Economic Surveys: Greece 2018.

πολλές ελαφρύνσεις στον φόρο κατανάλωσης και το ΦΠΑ για ορυκτά καύσιμα βιομηχανικής και οικιακής χρήσης. Σύμφωνα με τα δεδομένα του ΟΟΣΑ, η Ελλάδα είναι μια από τις χώρες με τα περισσότερα μέτρα στήριξης των ορυκτών καυσίμων (όπως μέτρα ενθάρρυνσης της παραγωγής και κατανάλωσης ορυκτών καυσίμων) ως ποσοστό των δαπανών της γενικής κυβέρνησης και του συνόλου της φορολογίας. Η Ελλάδα παρέχει επίσης στήριξη στην ανάπτυξη λιγνιτικών σταθμών ηλεκτροπαραγωγής, δεσμεύοντας κεφαλαιουχικά περιουσιακά στοιχεία υψηλής έντασης άνθρακα και αυξάνοντας το ρίσκο από μη αξιοποιήσιμα στοιχεία ενεργητικού. Η σταδιακή κατάργηση των μέτρων στήριξης των ορυκτών καυσίμων θα επιτάχυνε τη στροφή προς την ανανεώσιμη ενέργεια και θα διευκόλυνε την εφαρμογή των νέων κοινοτικών οδηγιών για το σύστημα δικαιωμάτων εκπομπών και για τις βιομηχανικές εκπομπές (IED)».

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΣ ΝΟΜΟΣ

Κατά το τελευταίο έτος δεν σημειώθηκε κάποια κομβική αλλαγή στην εφαρμογή του αναπτυξιακού νομού 4399/2016, πέραν της ενεργοποίησης νέου καθεστώτος με τίτλο «Συνέργειες και δικτυώσεις».[934] Το νέο αυτό καθεστώς αποσκοπεί στην *«προώθηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων που συμμετέχουν στα συνεργατικά σχήματα, καθώς και την αύξηση των σημαντικών οικονομιών που δύνανται να παραχθούν για το σύνολο της οικονομίας από τη δημιουργία πυκνών οριζόντιων και κάθετων δικτυώσεων, μέσω της διασποράς της συνεργατικής κουλτούρας στην ελληνική επιχειρηματικότητα.»*

Το καθεστώς έχει ως στόχο να δώσει κίνητρα για τη δημιουργία επιχειρηματικών συστάδων (cluster), συμπληρώνοντας τα υπάρχοντα κίνητρα για επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε ειδικές βιομηχανικές ζώνες (ΒΙΠΕ). Το νέο καθεστώς αιτιολογείται με βάση καθαρά οικονομικά κριτήρια. Η περιβαλλοντική διάσταση του μέτρου θα μπορούσε να ενδυναμωθεί σημαντικά εάν έδινε ενισχυμένα κίνητρα για τη δημιουργία «πράσινων επιχειρηματικών συστάδων» (green clusters), που στόχο έχουν την καλύτερη περιβαλλοντική επίδοση επιχειρήσεων ανεξαρτήτως κλάδου και αναπτύσσονται ραγδαία τόσο σε άλλα κράτη-μέλη της ΕΕ όσο και παγκοσμίως.[935]

Πέραν αυτού, όπως είχε επισημανθεί στην τελευταία έκθεση του WWF Ελλάς για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, από τις μέχρι σήμερα αξιολογήσεις της υλοποίησης αναπτυξιακών νόμων λείπουν τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά στοιχεία για την περιβαλλοντική τους διάσταση, και τις επιπτώσεις τους στην τόνωση, ή μη, κομβικών «πράσινων» κλάδων της οικονομίας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που χορηγήθηκαν στο WWF Ελλάς από το Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης, οι κλάδοι του τουρισμού και της αγροδιατροφής λαμβάνουν το μεγαλύτερο ποσοστό των ενισχύσεων του ν. 4399/2016. Συγκεκριμένα, τα επενδυτικά σχέδια που υπάγονται στα καθεστώτα ενισχύσεων κατανέμονται ως εξής ανά κλάδο:

Α' κύκλος καθεστώτων γενικής επιχειρηματικότητας, νέων ανεξάρτητων ΜΜΕ, ενισχύσεων μηχανολογικού εξοπλισμού

Κλάδος	Αιτήσεις	(%)	Προϋπολογισμός (€)	(%)
Αγροδιατροφή (πρωτογενής παραγωγή & μεταποίηση)	222	31,4	359.503.056	19,2
Βιομηχανία	175	24,8	497.984.828	26,6

[934] Υπουργική Απόφαση 108030/2018 «Προκήρυξη καθεστώτος ενισχύσεων «Συνέργειες και Δικτυώσεις» του αναπτυξιακού ν. 4399/2016» (ΦΕΚ Β' 4764/24.10.2018).

[935] Pohl, Alina. (2015). Eco-Clusters as Driving Force for Greening Regional Economic Policy (WWW for Europe Policy Paper No. 27, WIFO Studies, WIFO, number 58502).

Υπηρεσίες	59	8,3	102.525.709	5,5
Τουρισμός	251	35,5	910.001.005	48,7
Σύνολο	**707**	**100**	**1.870.014.598**	**100**

Β' κύκλος καθεστώτος γενικής επιχειρηματικότητας

Κλάδος	Πλήθος	%	Συνολική ενίσχυση	%
Αγροδιατροφή (Πρωτογενής παραγωγή & μεταποίηση)	126	24,7%	102.464.629	19,3%
Βιομηχανία	120	23,5%	99.624.218	18,8%
Τουρισμός	240	47,0%	300.291.141	56,5%
Υπηρεσίες	25	4,9%	28.881.106	5,4%
Σύνολο	511	100,0%	531.261.094	100,0%

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΕ

Κατά την περασμένη χρονιά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πηρέ μια σειρά νομοθετικών πρωτοβουλιών που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς την περιβαλλοντική διάσταση των οικονομικών πολίτικων της ΕΕ. Παρουσιάζουμε παρακάτω τρεις από τις πιο σημαντικές πρωτοβουλίες ως προς την αειφόρα ανάπτυξη.

Πρόταση για δημιουργία του InvestEU

Τον Ιούνιο του 2018 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την «Πρόταση για τη θέσπιση του προγράμματος InvestEU»,[936] που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για δυο τουλάχιστον λόγους.

Πρώτον το εργαλείο αυτό ενδέχεται να αντικαταστήσει τα 15 υπάρχοντα χρηματοδοτικά εργαλεία, ενοποιώντας τα σε ένα ευρωπαϊκό ταμείο με συνεκτική στρατηγική για την περίοδο 2021-2027.

Δεύτερον, κατά την πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το InvestEU θα έχει τέσσερα επενδυτικά σκέλη, το πρώτο εκ των οποίων είναι οι αειφόρες υποδομές (sustainable infrastructure). Κατά την πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, *«το 50% τουλάχιστον των επενδύσεων στο σκέλος των αειφόρων υποδομών θα πρέπει να συμβάλουν στους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το κλίμα και το περιβάλλον».* Η νομοθετική πρόταση επισημαίνει επίσης ότι *«οι χρηματοδοτικές και επενδυτικές δραστηριότητες [...] θα υπόκεινται σε κλιματικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικά κριτήρια ώστε να ελαχιστοποιούνται αρνητικές επιπτώσεις για το κλίμα, το περιβάλλον και την κοινωνική συνοχή [...]».*

Σε αναμονή των επόμενων βημάτων, πρόκειται για μια κατ' αρχήν θετική πρωτοβουλία, με ορισμένους όμως σημαντικούς αστερίσκους. Όπως επισήμανε σε ανακοίνωσή του ευρωπαϊκό γραφείο του WWF, *«το επενδυτικό σχέδιο Juncker είχε αμφιλεγόμενα αποτελέσματα, καθώς δισεκατομμύρια κατευθύνθηκαν προς χρηματοδοτήσεις ορυκτών καυσίμων και μεταφορών υψηλού αποτυπώματος άνθρακα. Για το InvestEU, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει στόχο 50% για επενδύσεις με θετικό κλιματικό και περιβαλλοντικό πρόσημο [...], κάτι που ακούγεται θετικό μεν,*

[936] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2018). Πρόταση για τη θέσπιση του προγράμματος InvestEU [COM(2018) 439 final, 2018/0229(COD)]. Ανάκτηση από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018PC0439&from=EN

άλλα στο οποίο θα υπόκεινται μόνο οι χρηματοδοτήσεις υποδομών […]. Ζητάμε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να ξεκαθαρίσει ότι το InvestEU δεν θα χρηματοδοτεί ορυκτά καύσιμα».[937]

Η νομοθετική πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το InvestEU θα κατατεθεί προς συζήτηση και ψήφιση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κατά το πρώτο εξάμηνο του 2019.

Πρόταση για αναθεώρηση του ΕΤΠΑ και του Ταμείου Συνοχής

Τον Μάιο του 2018, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την «Πρόταση για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ταμείο Συνοχής» για την περίοδο 2021-2027.[938]

Το πιο σημαντικό στοιχείο της πρότασης είναι το άρθρο 6 της πρότασης, που αναφέρει ότι θα εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής του ΕΤΠΑ και του Ταμείου Συνοχής οι *«επενδύσεις που συνδέονται με την παραγωγή, την επεξεργασία, τη διανομή, την αποθήκευση ή την καύση ορυκτών καυσίμων, με εξαίρεση τις επενδύσεις που συνδέονται με τα καθαρά οχήματα, όπως ορίζονται στο άρθρο 4 της οδηγίας 2009/33/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου».* Αυτή η διατύπωση σηματοδοτεί τη σταδιακή στροφή της ΕΕ προς την πλήρη κατάργηση κάθε χρηματοδοτικής στήριξης σε ορυκτά καύσιμα.

Η νομοθετική πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ταμείο Συνοχής θα κατατεθεί προς συζήτηση και ψήφιση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εντός του 2019.

Σχέδιο δράσης για τη χρηματοδότηση της αειφόρου ανάπτυξης

Τον Μάρτιο του 2018, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε ένα «Σχέδιο δράσης για τη χρηματοδότηση της αειφόρου ανάπτυξης», με σκοπό την ευθυγράμμιση του χρηματοπιστωτικού τομέα της ΕΕ, και κατ' επέκταση των επενδυτικών ροών, με τη Συμφωνία του Παρισιού για το Κλίμα και τους παγκόσμιους Στόχους για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (SDGs).

Οι κύριοι άξονες του σχεδίου είναι ο αναπροσανατολισμός των χρηματοοικονομικών ροών προς μια βιώσιμη οικονομία, η ενσωμάτωση της διάστασης της αειφορίας στη διαχείριση κίνδυνων και ρίσκου εκ μέρους των τράπεζων και χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων, και η προώθηση της διαφάνειας και του μακρόπνοου χαρακτήρα των επενδυτικών ροών.[939] Το σχέδιο δράσης αναφέρεται επίσης σε συγκεκριμένα μέτρα, για παράδειγμα τη θέσπιση κανόνων και ταξινομίας των πράσινων ομολόγων και την ενσωμάτωση κριτήριων αειφόρας ανάπτυξης στις υποχρεώσεις των επενδυτών.

Με βάση το παραπάνω σχέδιο δράσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε τον Μάιο του 2018 τρεις νομοθετικές προτάσεις προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο: (α) την «πρόταση για τις γνωστοποιήσεις σχετικά με τις αειφόρες επενδύσεις και τους κινδύνους βιωσιμότητας και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2016/2341»,[940] (β) την «πρόταση σχετικά με τη θέσπιση πλαισίου για τη διευκόλυνση των βιώσιμων επενδύσεων»,[941] (γ) την «πρόταση για την

---

[937] WWF European Policy Office. (2018, June 6). InvestEU fund: sounds good, but devil will be in the detail [Press Release]. Ανάκτηση από: http://www.wwf.eu/?uNewsID=328971

[938] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2018). Πρόταση για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ταμείο Συνοχής [COM(2018) 372]. Ανάκτηση από: https://eur-lex.europa.eu/legal content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018PC0372&from=EN

[939] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2018). Σχέδιο Δράσης : Χρηματοδότηση της αειφόρου ανάπτυξης [COM(2018) 97]. Ανάκτηση από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0097&from=EN

[940] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2018). Πρόταση για τις γνωστοποιήσεις σχετικά με τις αειφόρες επενδύσεις και τους κινδύνους βιωσιμότητας και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2016/2341 [COM(2018) 354].

[941] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2018). Πρόταση σχετικά με τη θέσπιση πλαισίου για τη διευκόλυνση των βιώσιμων επενδύσεων [COM(2018) 353].

τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2016/1011 σχετικά με τους δείκτες αναφοράς χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών και τους δείκτες αναφοράς θετικού αντικτύπου άνθρακα».[942]

Συνοπτικά, η πρώτη πρόταση θα υποχρεώνει τους επενδυτές να λαμβάνουν υπόψιν τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές προτιμήσεις των πελατών τους, οι οποίες και θα τους δεσμεύουν νομικά ως προς τις επενδυτικές επιλογές που κάνουν.

Η δεύτερη πρόταση αποσκοπεί στη δημιουργία μιας ξεκάθαρης ταξινόμησης των «πράσινων επενδύσεων», κάνοντας έναν σαφή διαχωρισμό μεταξύ επενδύσεων που είναι πραγματικά φιλικές προς το περιβάλλον και την αειφορία, και επενδύσεων που δεν είναι.

Τέλος, η τρίτη πρόταση αναπτύσσει μέτρα για τη δημιουργία δεικτών εκπομπών CO_2, που θα επιτρέπουν στους επενδυτές να γνωρίζουν εάν και κατά ποσό οι επενδύσεις τους κατευθύνονται σε χρηματοπιστωτικά προϊόντα χαμηλού αποτυπώματος και θετικού αντίκτυπου άνθρακα, ή όχι.

Το Ευρωπαϊκό γραφείο του WWF καλωσόρισε αυτές τις προτάσεις, σημειώνοντας ωστόσο ότι:[943]

- Χρειάζονται επιπλέον μέτρα που θα υποχρεώνουν τους επενδυτές να γνωστοποιούν κατά ποσό τα συνολικά τους χαρτοφυλάκια είναι ευθυγραμμισμένα με τη Συμφωνία του Παρισιού.
- Μαζί με την ταξινόμηση των «πράσινων επενδύσεων» είναι εξίσου απαραίτητη μια συγκεκριμένη ταξινόμηση των μη αειφόρων, περιβαλλοντικά μη βιώσιμων επενδύσεων.

Πάρα τις παραλείψεις και την ανάγκη υιοθέτησης περισσοτέρων μέτρων, η ενδεχομένη υιοθέτηση των παραπάνω προτάσεων από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το 2019 θα αποτελέσει μια σημαντική βελτίωση στους κανόνες λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού τομέα της ΕΕ, συμβάλλοντας στον αναπροσανατολισμό των χρηματοοικονομικών ροών προς οικονομικές δραστηριότητες που είναι συμβατές με τον στόχο συγκράτησης της ανόδου της παγκόσμιας θερμοκρασίας κάτω από τον 1,5 βαθμό Κελσίου.

[942] Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2018). Πρόταση για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) 2016/1011 σχετικά με τους δείκτες αναφοράς χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών και τους δείκτες αναφοράς θετικού αντικτύπου άνθρακα [COM(2018) 355].
[943] WWF European Policy Office. (2018, May 24). EU finance proposals: first steps towards sustainability [Press Release]. Ανακτήθηκε από: http://www.wwf.eu/?uNewsID=328310.

ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΩΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ

Απόφαση του ΟΗΕ

Ένα νέο βήμα, το σημαντικότερο μέχρι σήμερα, έκανε φέτος το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (UNHRC) προς την κατεύθυνση της αναγνώρισης της αλληλεξάρτησης μεταξύ της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της προστασίας του περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα, με ομόφωνο ψήφισμα των 47 (εκλεγμένων από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ) κρατών-μελών του και άλλων 12 κρατών (μη-μελών), το Συμβούλιο αναγνώρισε την κλιματική αλλαγή ως απειλή για τα ανθρώπινα δικαιώματα.[944]

Στις 5 Μαρτίου 2018, ο καθηγητής John Knox, ειδικός εισηγητής του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα και το περιβάλλον, παρουσίασε μια έκθεση σχετικά με *«το ζήτημα των υποχρεώσεων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε σχέση με την απόλαυση ενός ασφαλούς, καθαρού, υγιούς και βιώσιμου περιβάλλοντος»*.[945]

Στην έκθεση προτείνει ένα πλαίσιο αρχών 16 σημείων, εκ των οποίων τα δύο πρώτα κατοχυρώνουν το αδιαχώριστο μεταξύ της ευζωίας ανθρώπων και περιβάλλοντος:

«1. Τα κράτη θα πρέπει να διασφαλίζουν ένα ασφαλές, καθαρό, υγιές και βιώσιμο περιβάλλον προκειμένου να (σ.σ. είναι σε θέση να) σέβονται, προστατεύουν και εκπληρώνουν (σ.σ. τις υποχρεώσεις τους σχετικά με) τα ανθρώπινα δικαιώματα.

2. Τα κράτη θα πρέπει να σέβονται, να προστατεύουν και να εκπληρώνουν (σ.σ. τις υποχρεώσεις τους σχετικά με) τα ανθρώπινα δικαιώματα, ώστε να διασφαλίζουν ένα ασφαλές, καθαρό, υγιές και βιώσιμο περιβάλλον».

Με την έκθεση αυτή, το ζήτημα της σύνδεσης της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της προστασίας του περιβάλλοντος και, επί της ουσίας, της αναγνώρισης της διαβίωσης σε ένα υγιές περιβάλλον ως ανθρώπινου δικαιώματος, ανέβηκε πολύ ψηλότερα στην πολιτική ατζέντα.

Αξίζει επίσης να αναφερθεί η σημαντική εργασία που προηγήθηκε της Έκθεσης.[946] Ενδεικτικά, από το 2009 το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών είχε υιοθετήσει (χωρίς ψηφοφορία) προσχέδιο ψηφίσματος,[947] το οποίο επικροτούσε το περιεχόμενο προηγούμενης έκθεσης[948] σχετικά με το αλληλένδετο μεταξύ ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κλιματικής αλλαγής και ζητούσε, μεταξύ άλλων, την περαιτέρω προώθηση του θέματος στην ατζέντα των οργάνων του ΟΗΕ.

---

[944]United Nations Human Rights Council (UNHRC). (2018, July 2). Thirty-eighth session, 18 June–6 July 2018, Agenda item 3.
Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development (A/HRC/38/L.5). Ανακτήθηκε από: http://undocs.org/A/HRC/38/L.5.

[945]United Nations Human Rights Council (UNHRC). (2018, February 28). Report of the Special Rapporteur on the issue of human rights obligations relating to the enjoyment of a safe, clean, healthy and sustainable environment (United Nations, A/HRC/37/59). Ανακτήθηκε από: https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/017/42/PDF/G1801742.pdf?OpenElement).

[946] Μεταξύ άλλων, το γραφείο του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα προχώρησε το 2013 σε μια εκτεταμένη «χαρτογράφηση» των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που σχετίζονται με το περιβάλλον, η οποία κατέληξε σε 14 μεμονωμένες εκθέσεις και μία έκθεση-σύνοψη (https://www.ohchr.org/EN/Issues/Environment/SREnvironment/Pages/MappingReport.aspx).

[947] United Nations Human Rights Council (UNHRC) of the General Assembly, ψήφισμα A/HRC/10/L.11, Resolution 10/4, (25 Μαρτίου 2009). Συνυπέγραφε και η Ελλάδα. Ανακτήθηκε από: http://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/A_HRC_RES_10_4.pdf .

[948] United Nations Human Rights Council (UNHRC). (2009, January 15). Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the relationship between climate change and human rights (A/HRC/10/61). Ανακτήθηκε από: http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=A/HRC/10/61&Lang=E

Το ψήφισμα του UNHRC δίνει ειδική έμφαση στην προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών απέναντι στις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής,[949] αναγνωρίζοντας όχι μόνο ότι οι τελευταίες αποτελούν ευάλωτη ομάδα, αλλά και την ανάγκη για ισότιμη συμμετοχή τους σε όλα τα στάδια χάραξης πολιτικής για την κλιματική αλλαγή.

Στο ψήφισμα εκφράζεται *«ανησυχία για το γεγονός ότι η κλιματική αλλαγή έχει συμβάλει και συνεχίζει να συμβάλει στην αύξηση της συχνότητας και της έντασης τόσο των αιφνίδιας επέλευσης φυσικών καταστροφών, όσο και άλλων αργής επέλευσης γεγονότων και, για το γεγονός ότι αυτά τα συμβάντα έχουν αρνητικές συνέπειες ως προς την πλήρη απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων».*

Επίσης δίνεται *«έμφαση στον επείγοντα χαρακτήρα και στη σημασία της συνέχισης της αντιμετώπισης -διότι συνδέονται με τις υποχρεώσεις των Κρατών στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων- των αρνητικών συνεπειών της κλιματικής αλλαγής προς όλους, ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες και στους πληθυσμούς των οποίων η κατάσταση είναι η πιο ευάλωτη απέναντι στην κλιματική αλλαγή»*. Παράλληλα, το ψήφισμα καλεί τη διεθνή κοινότητα *«να εξετάσει, μεταξύ άλλων, το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εντός του πλαισίου της Σύμβασης-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (UN Framework Convention on Climate Change – UNFCCC)»*.

Μεταξύ άλλων, το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ στο ψήφισμά του *«επιβεβαιώνει ότι οι υποχρεώσεις, τα πρότυπα και οι αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορούν να [...] ενισχύσουν τη χάραξη πολιτικής για την κλιματική αλλαγή σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο»*. Παράλληλα αναγνωρίζει ότι *«η κλιματική αλλαγή συνιστά μια υπαρξιακή απειλή για κάποιες χώρες»* και ότι *«η κλιματική αλλαγή έχει ήδη αρνητικές επιπτώσεις στην πλήρη και αποτελεσματική απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτά κατοχυρώνονται από την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και από άλλα διεθνή όργανα (σ.σ. προστασίας των) ανθρωπίνων δικαιωμάτων».*

Τρεις μήνες πριν δοθεί στη δημοσιότητα η ειδική έκθεση της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή (Intergovernmental Panel on Climate Change – IPCC), το ψήφισμα του UNHRC συνιστά μια κομβικής σημασίας πολιτική εξέλιξη.

Παρά τον νομικά μη δεσμευτικό χαρακτήρα του, αποτελεί μια ξεκάθαρη έκφραση πολιτικής βούλησης εκ μέρους 59 κρατών, ώστε το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής να συνδεθεί άμεσα και έμπρακτα, σε διεθνές επίπεδο, με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Και ενώ η Συμφωνία του Παρισιού για την κλιματική αλλαγή περιλαμβάνει ευθεία αναφορά στον στόχο του περιορισμού της υπερθέρμανσης του πλανήτη σε 1,5°C, αυτή είναι η πρώτη φορά που εθνικές κυβερνήσεις αναφέρονται στο συγκεκριμένο ζήτημα εντάσσοντάς το στο πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αναγνωρίζοντας μια άμεση σύνδεση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Αυτό που επείγει πλέον, είναι ο σχεδιασμός των βημάτων ώστε να μετουσιωθεί σε πράξη η αναγνώριση αυτής της σύνδεσης. Και όλα δείχνουν ότι η διαδικασία βρίσκεται σε καλό δρόμο, λαμβάνοντας υπόψιν ότι το συγκεκριμένο ψήφισμα φέρνει και άλλα όργανα και επιτροπές του ΟΗΕ προ των ευθυνών τους, καθώς και άλλους διεθνείς οργανισμούς,[950] ως προς τη σύνδεση της

[949] Έρχεται να προστεθεί στις διαδικασίες θεμάτων ισότητας των φύλων (gender action plan) στις εργασίες της UNFCCC (FCCC/TP/2018/1, περιγραφή εδώ: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/01.pdf) αλλά και στη γενική σύσταση που υιοθέτησε η Επιτροπή για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων σε βάρος των γυναικών (CEDAW), διαθέσιμη εδώ: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/GC/37&Lang=en).

[950] Το ψήφισμα ζητά από το Γραφείο του Επιτρόπου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ να διαβουλευθεί με τα κράτη-μέλη του ΟΗΕ, το UNHRC, τον Οργανισμό για την Ισότητα των Φύλων και την Ενδυνάμωση των Γυναικών, τη διακυβερνητική Επιτροπή για το Καθεστώς των Γυναικών (CSW), το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP), τον Παγκόσμιο Οργανισμό Μετεωρολογίας (WMO) και άλλους διεθνείς οργανισμούς και

προστασίας του περιβάλλοντος και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με αιχμή τα δικαιώματα των γυναικών.

Απόφαση διαμερικανικού δικαστηρίου

Στις 7 Φεβρουαρίου 2018 το Διαμερικανικό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Inter-American Court of Human Rights - IACHR) εξέδωσε μια συμβουλευτική γνώμη[951] η οποία χαρακτηρίζεται ως «ορόσημο», καθώς -για πρώτη φορά- αναγνωρίζεται[952] η ύπαρξη ενός αυτόνομου, θεμελιώδους ανθρώπινου «δικαιώματος σε υγιές περιβάλλον».

Τον Μάρτιο του 2016 η Κολομβία ζήτησε από το IACHR να προσδιορίσει το εύρος της διεθνούς κρατικής ευθύνης σε θέματα περιβαλλοντικών βλαβών, με βάση την Αμερικανική Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (American Convention on Human Rights) και, ειδικότερα, υπό το φως α) της Σύμβασης της Καρταχένα[953] και β) του διεθνούς εθιμικού δικαίου. Κατά πάσα πιθανότητα, το κίνητρο της Κολομβιανής κυβέρνησης ήταν η ανάγκη για μεγαλύτερη νομική σαφήνεια ενόψει δικών της σχεδιαζόμενων υπεράκτιων δραστηριοτήτων, αλλά και οι ανησυχίες για πιθανή περιβαλλοντική υποβάθμιση από μεγάλα έργα υποδομών γειτονικών της κρατών, όπως η Νικαράγουα. Το αίτημα της Κολομβίας προσέλκυσε μεγάλο ενδιαφέρον κι έτσι 5 ακόμα κράτη υπέβαλαν γραπτά υπομνήματα (Αργεντινή, Βολιβία, Γουατεμάλα, Παναμάς, Ονδούρα) και/ή συμμετείχαν στην ακρόαση του Μαρτίου του 2017, μαζί με εκπροσώπους της Διαμερικανικής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και πολυάριθμα ενδιαφερόμενα μέρη.

Το δικαστήριο αναφέρθηκε λεπτομερώς στην «[…] **αδιαμφισβήτητη σχέση μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος και της εφαρμογής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων**»[954] και στο **αδιαχώριστο** μεταξύ ανθρωπίνων δικαιωμάτων, περιβάλλοντος και βιώσιμης ανάπτυξης. Μεταξύ άλλων, τόνισε ότι το δικαίωμα σε ένα υγιές περιβάλλον αφενός προβλέπεται ρητά στο άρθρο 11 του Πρωτοκόλλου του Σαν Σαλβαδόρ,[955] και αφετέρου συνάγεται από την πρακτική των κρατών-μελών τόσο στη διεθνή όσο και στην εσωτερική έννομη τάξη. Δέχθηκε επίσης ότι από το άρθρο 26 της Αμερικανικής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων προκύπτει σαφώς το δικαίωμα σε ένα υγιές περιβάλλον και μάλιστα ως **αυτόνομο δικαίωμα**, το οποίο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του ευρύτερου φάσματος των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων.

Αποσαφήνισε περαιτέρω πως, *«(...) το ανθρώπινο δικαίωμα σε ένα υγιές περιβάλλον μπορεί να εκληφθεί ως δικαίωμα με ατομικές και συλλογικές προεκτάσεις. Στη συλλογική του διάσταση, συνιστά ένα παγκόσμιο συμφέρον για τη σημερινή και τις μελλοντικές γενιές. Ωστόσο (...) έχει και ατομική διάσταση, στο βαθμό που η παραβίασή του μπορεί να έχει άμεσες ή έμμεσες συνέπειες σε*

διακυβερνητικά όργανα, με στόχο να ετοιμάσει μια αναλυτική μελέτη για την ενσωμάτωση πολιτικών ισότητας των φύλων στις πολιτικές για την κλιματική αλλαγή, σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

[951] Η συμβουλευτική γνώμη αποτελεί μια επίσημη, αλλά συνήθως μη δεσμευτική για τα κράτη, δήλωση ή ερμηνεία του διεθνούς δικαίου εκ μέρους ενός διεθνούς δικαστηρίου ή διαιτητικού σώματος. Έχει το πλεονέκτημα ότι επιτρέπει στο δικαστήριο να γνωμοδοτήσει ακόμη και χωρίς τη συγκατάθεση του ενδιαφερόμενου κράτους. Επίσης, στην πράξη, έχει διαπιστωθεί ότι τόσο το Διαμερικανικό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, όσο και το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (International Court of Justice – ICJ), ασκούν τις γνωμοδοτικές τους αρμοδιότητες με τρόπο που συνιστά προσπάθεια επιβολής υποχρεώσεων στα κράτη, μέσω της εξέλιξης του διεθνούς εθιμικού και συμβατικού δικαίου (Julie Calidonio Schmid, Duke Journal Of Comparative & International Law, Vol 16:415, σελ. 426). Να σημειωθεί ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων διαθέτει πολύ πιο περιορισμένες γνωμοδοτικές αρμοδιότητες σε σχέση με τα IACHR και ICJ.

[952] Corte Interamericana de Derechos Humanos. (2017, November 15). Opinión consultativa OC-23/17 de 15 de Noviembre de 2017 solicitada por la república de Colombia. Medio Ambiente y Derechos Humanos. Ανακτήθηκε από: http://www.corteidh.or.cr/docs/opiniones/seriea_23_esp.pdf. Για την επίσημη σύνοψη της απόφασης στα αγγλικά, δείτε εδώ: www.corteidh.or.cr/docs/opiniones/resumen_seriea_23_eng.pdf.

[953] Η «Σύμβαση για την Προστασία και Ανάπτυξη του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος στην Ευρύτερη Περιοχή της Καραϊβικής» υιοθετήθηκε στην Κολομβία το 1983 και έχει κυρωθεί από 25 κράτη-μέλη του ΟΗΕ.

[954] Ο.π., παρ. 47. Μετάφραση από το ισπανικό κείμενο της απόφασης και από την αγγλική σύνοψη.

[955] Πρόσθετο Πρωτόκολλο στην Αμερικανική Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (1988).

ανθρώπους, λόγω της σύνδεσής του με άλλα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στην υγεία, την προσωπική ακεραιότητα ή τη ζωή, μεταξύ άλλων. Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος μπορεί να προκαλέσει ανεπανόρθωτη ζημιά σε ανθρώπινα όντα κι έτσι το δικαίωμα σε ένα υγιές περιβάλλον είναι ***θεμελιώδες δικαίωμα για την ύπαρξη της ανθρωπότητας****».*

Οι προεκτάσεις αυτής της απόφασης είναι σημαντικές. Το γεγονός ότι το δικαίωμα σε ένα υγιές περιβάλλον αναγνωρίστηκε ως «αυτόνομο», καθώς στο παρελθόν τα ζητήματα περιβαλλοντικής υποβάθμισης αντιμετωπίζονταν σε συνάρτηση με τον αντίκτυπό τους επί άλλων ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ο οποίος έπρεπε να τεκμηριωθεί). Όπως το περιέγραψε το Δικαστήριο, το δικαίωμα σε ένα υγιές περιβάλλον προστατεύει το περιβάλλον per se. Τα δάση, τα ποτάμια και η θάλασσα, όπως εξήγησε, συνιστούν προστατευόμενα συμφέροντα αφ' εαυτού τους, όπως π.χ. έχει αναγνωρίσει η Κολομβιανή δικαιοσύνη για τον Αμαζόνιο.

Σημαντική είναι επίσης η ευθεία αναφορά του IACHR στην αρνητική επίδραση που έχει η κλιματική αλλαγή στην εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και ο τρόπος που συνδέει τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα με τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά (στα οποία συμπεριλαμβάνει, όπως προαναφέρθηκε, το δικαίωμα σε ένα υγιές περιβάλλον). Αναφέρει χαρακτηριστικά: «το Δικαστήριο επαναλαμβάνει την υφιστάμενη αλληλεξάρτηση και τον αδιαίρετο χαρακτήρα ανάμεσα στα αστικά και πολιτικά δικαιώματα και, στα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά (σ.σ. δικαιώματα), δεδομένου ότι πρέπει να γίνονται κατανοητά στο σύνολό τους και σε παγκόσμιο επίπεδο ως ανθρώπινα δικαιώματα, χωρίς ιεραρχία μεταξύ τους και απαιτητά σε όλες τις περιπτώσεις ενώπιον των αρχών που καταλήγουν να έχουν αρμοδιότητα επ' αυτών».

Γενικότερα η συγκεκριμένη γνωμοδότηση θεωρείται ένα σημαντικό βήμα προόδου σε επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος και, εκτιμάται ότι σε βάθος χρόνου θα μπορούσε να επηρεάσει το σκεπτικό και άλλων διεθνών και εθνικών δικαιοδοτικών οργάνων.[956]

Αυτό σημαίνει ότι οποιαδήποτε βλάβη στο περιβάλλον θα μπορούσε δυνητικά να είναι δικαστικά αξιώσιμη, ακόμη κι αν προκύπτει έμμεσα -από πράξεις ή παραλείψεις που επιτείνουν την **κλιματική αλλαγή** και προκαλούν διασυνοριακή ζημιά- ή ακόμη κι αν δεν υπάρχουν αποδείξεις για βλάβη σε φυσικά πρόσωπα. Μια ενδιαφέρουσα περίπτωση ως προς το τελευταίο (περί αποδεδειγμένης βλάβης σε φυσικά πρόσωπα) και ενδεικτική ενός εντελώς διαφορετικού σκεπτικού, είναι η υπόθεση Kyrtatos v. Greece (2003),[957] όπου το **Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου** (ΕΔΔΑ) περιορίστηκε στην επιδίκαση χρηματικής αποζημίωσης στους ενάγοντες,[958] αγνοώντας ωστόσο την υποχρέωση του κράτους για αποκατάσταση του προστατευόμενου υγροτόπου, καθότι επέλεξε μια συσταλτική ερμηνεία του άρθ. 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, περί σεβασμού της προσωπικής και οικογενειακής ζωής.

Αυτή η συσταλτική ερμηνεία του άρθ. 8 αποτέλεσε απόκλιση από μια βασική αρχή που έχει προκύψει από προηγούμενη νομολογία του Δικαστηρίου, η οποία συνηγορεί υπέρ της διασταλτικής ερμηνείας του περιεχομένου των δικαιωμάτων που προστατεύει, ώστε να επιβεβαιώνεται ο δυναμικός χαρακτήρας του κειμένου της ΕΣΔΑ και η δυνατότητα προσαρμογής του περιεχομένου του στις μεταβαλλόμενες συνθήκες.[959]

---

[956] Όπως το Αφρικανικό Δικαστήριο και Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, του οποίου η δικαιοδοσία αφορά μια περιοχή που αντιμετωπίζει τεράστιες πιέσεις ως προς την υποβάθμιση της προστασίας του περιβάλλοντος και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

[957] Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) (πρώτο τμήμα). Απόφαση της 22ας Μαΐου 2003, Κυρτάτου Σοφία, Κυρτάτος Νικόλαος κατά Ελλάδος (πταροσφυγή υπ' αριθ. 41666/98). Ανακτήθηκε από: https://bit.ly/2nj1IyJ

[958] Το Δικαστήριο δέχθηκε πως υπήρχε παραβίαση του άρθ. 6.1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου περί δίκαιης δίκης σε εύλογο χρονικό διάστημα.

[959] European Court of Human Rights (ECHR). Judgement of 25 April 1978, Case of Tyrer v. the United Kingdom (application No. 5856/72), par. 31. Ανάκτηση από: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57587

Αποτέλεσε παράλληλα απόκλιση από προηγούμενη νομολογία του ΕΔΔΑ, όπως προκύπτει από την υπόθεση López Ostra v. Spain (1994), που ήταν και η πρώτη υπόθεση ενώπιον του δικαστηρίου με κεντρική αιχμή ένα περιβαλλοντικό ζήτημα. Στην περίπτωση εκείνη, όπου επίσης η προσφυγή βασίστηκε στην παραβίαση του δικαιώματος στην προσωπική ζωή (άρθ. 8.1) το δικαστήριο είχε επιλέξει μια διασταλτική ερμηνεία η οποία, αν και δεν αναγνώρισε κάποιο «δικαίωμα» σε υγιές περιβάλλον, εντούτοις επέτρεψε να γίνει δεκτή η σύνδεση ανάμεσα στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος και την παραβίαση των δικαιωμάτων που προστατεύει το άρθ. 8 της ΕΣΔΑ.

Το ζήτημα της απόκλισης του Δικαστηρίου από την προηγούμενη διασταλτική του πρακτική, στην υπόθεση Kyrtatos v. Greece, θίγει με σαφήνεια στη μερικώς αποκλίνουσα άποψή του ο δικαστής Vladimiro Zagrebelsky: «είμαι διατεθειμένος να δεχθώ ότι η εν λόγω παρεμβολή (σ.σ. στην ποιότητα της ζωής των εναγόντων από την περιβαλλοντική υποβάθμιση) δεν ήταν σημαντική, αλλά κατά την άποψή μου είναι αδύνατο να πούμε ότι δεν υπήρξε καμία παρεμβολή. Είναι αλήθεια ότι η σημασία της ποιότητας του περιβάλλοντος και η αυξανόμενη (σ.σ. κοινωνική) ευαισθησία επί του θέματος δε μπορούν να οδηγήσουν το δικαστήριο να κινηθεί εκτός του πεδίου εφαρμογής της Σύμβασης. Αλλά αυτοί οι παράγοντες θα πρέπει να το ωθήσουν να αναγνωρίσει την αυξανόμενη σημασία της περιβαλλοντικής υποβάθμισης στη ζωή των ανθρώπων. Μια τέτοια προσέγγιση θα ήταν απόλυτα ευθυγραμμισμένη με τη δυναμική ερμηνεία και τον εξελικτικό εκσυγχρονισμό της σύμβασης, την οποία το δικαστήριο μέχρι στιγμής υιοθετεί σε πολλούς τομείς».

Σύνταξη κεφαλαίου για την οικονομία και την ανάπτυξη: Ολιβιέ Βαρδακούλιας, Δημήτρης Ζάντζας και Θεοδότα Νάντσου

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1
ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΕ

Ανοιχτές υποθέσεις παραβιάσεων

Αριθμός παραβιάσεων ανά κράτος μέλος το 2017

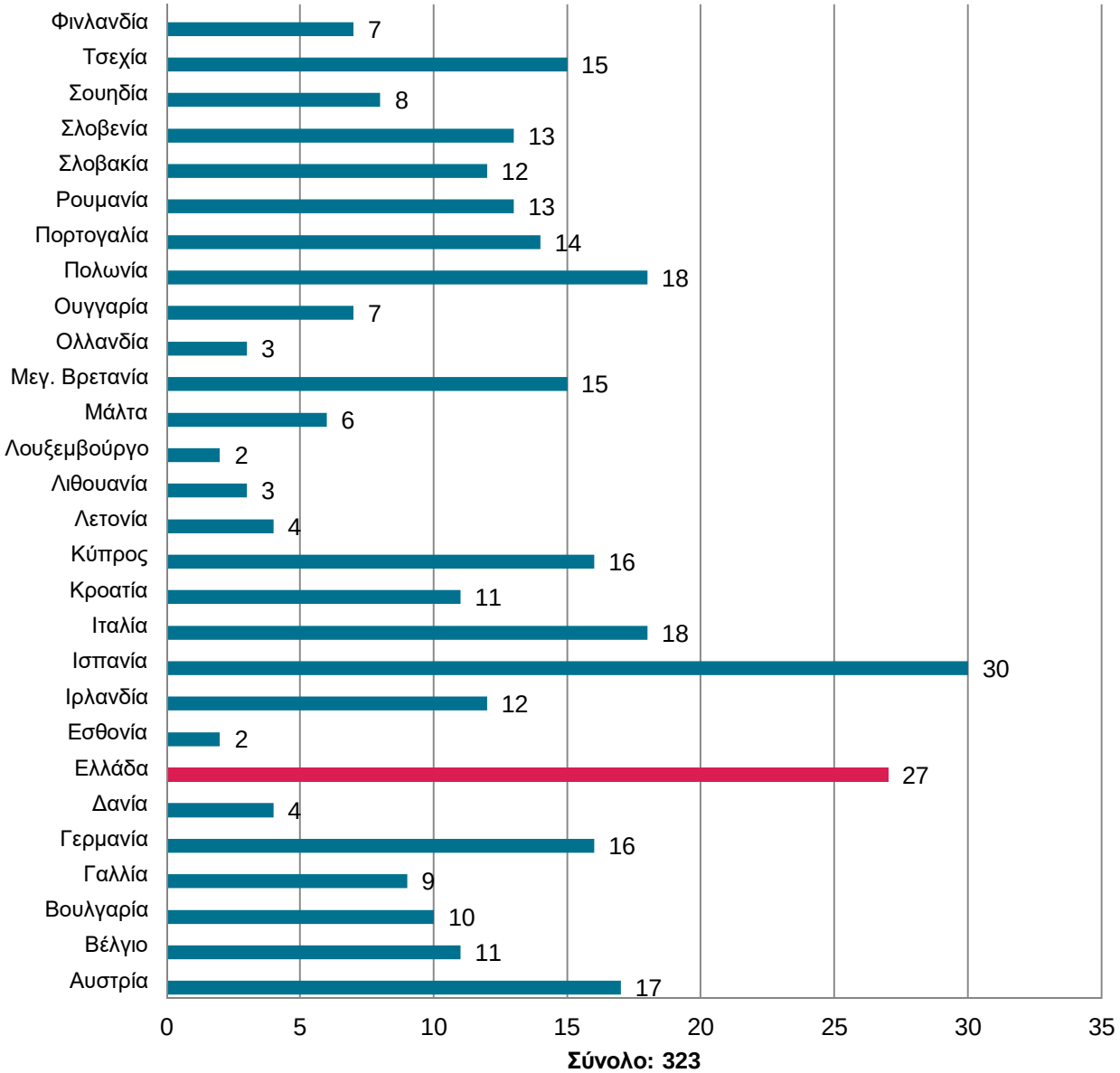

Πηγή: European Commission. Statistics on environmental infringements. Legal enforcement. http://ec.europa.eu/environment/legal/law/statistics.htm

Υποθέσεις μη συμμόρφωσης με αποφάσεις του ΔΕΕ

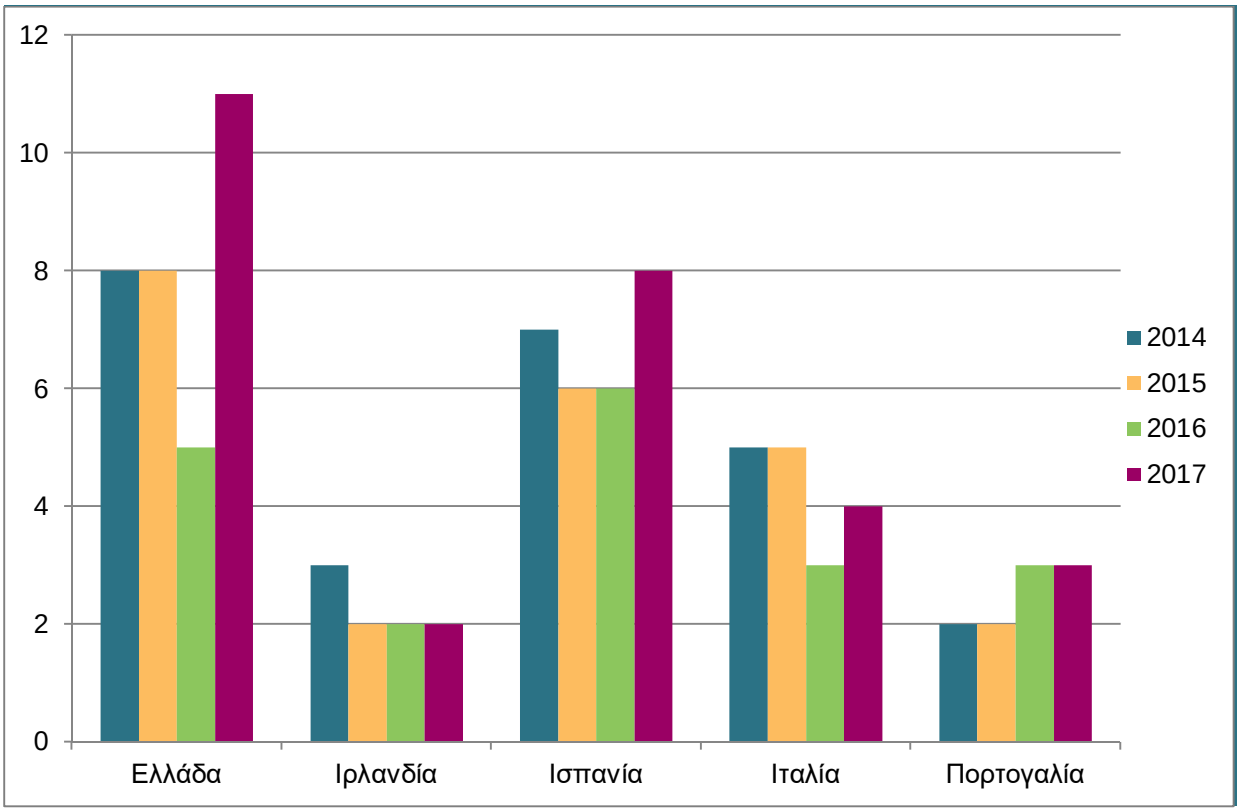

Πηγή: European Commission. Statistics on environmental infringements. Legal enforcement. http://ec.europa.eu/environment/legal/law/statistics.htm

Ο πίνακας δείχνει τις ανοιχτές υποθέσεις κατά κρατών μελών που δεν έχουν συμμορφωθεί με απόφαση του Δικαστηρίου. Σε περίπτωση συνεχιζόμενης μη συμμόρφωσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορεί να προβεί σε εκ νέου παραπομπή στο ΔΕΕ, ζητώντας επιβολή οικονομικών κυρώσεων. Νομική βάση για τις εκ νέου παραπομπές αποτελεί το άρθρο 260 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΕ		
Υπόθεση	**Διάδικοι**	**Αίτημα**
C-328/2016 (απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2018)[960] – Επιβολή χρηματικής ποινής.	Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας	**Επεξεργασία αστικών λυμάτων στο Θριάσιο Πεδίο** Η Ελληνική Δημοκρατία υποχρεούται να καταβάλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματική ποινή ύψους 3.276.000 ευρώ ανά εξάμηνο καθυστερήσεως στην εφαρμογή των αναγκαίων μέτρων για τη συμμόρφωση προς την απόφαση της 24ης Ιουνίου 2004, Επιτροπή κατά Ελλάδας (C-119/02, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2004:385), από την ημερομηνία εκδόσεως της παρούσας αποφάσεως έως την πλήρη εκτέλεση της αποφάσεως της 24ης Ιουνίου 2004, Επιτροπή κατά Ελλάδας (C-119/02, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2004:385), το πραγματικό ποσό της οποίας πρέπει να υπολογίζεται στο τέλος κάθε εξάμηνης περιόδου, ενώ υποχρεούται περαιτέρω να καταβάλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατ' αποκοπήν ποσό 5 εκατ. ευρώ.
C-336/2016 (απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2018)	Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά της Δημοκρατίας της Πολωνίας	**Υπερβάσεις των ημερησίων οριακών τιμών σωματιδίων ΑΣ10 στην πόλη Radom της Πολωνίας** Η Δημοκρατία της Πολωνίας παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από την οδηγία για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα διότι από το 2007 και έως και το 2015, σημειώθηκαν υπερβάσεις των ημερησίων οριακών τιμών των σωματιδίων ΑΣ10 σε 35 ζώνες ποιοτικού ατμοσφαιρικού αέρα και υπερβάσεις των ετησίων οριακών τιμών των σωματιδίων ΑΣ10 σε 9 ζώνες ποιοτικού ατμοσφαιρικού αέρα, ενώ έλαβε τα κατάλληλα μέτρα στα σχέδια για την ποιότητα του αέρα, ώστε η περίοδος υπερβάσεως των οριακών τιμών των σωματιδίων ΑΣ10 στον ατμοσφαιρικό αέρα να είναι όσο το δυνατόν συντομότερη. Η Δημοκρατία της Πολωνίας δεν μετέφερε ορθώς στο εσωτερικό δίκαιο το άρθρο 23, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της 2008/50/ΕΚ.
C-441/2017 (απόφαση της 17ης Απριλίου 2018)	Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά της Δημοκρατίας της Πολωνίας	**Προστασία του δάσους της Μπιαλοβιέσκα στην Πολωνία, του τελευταίου αρχέγονου δάσους στην Ευρώπη** Η Δημοκρατία της Πολωνίας παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 6 της οδηγίας, καθόσον · εξέδωσε παράρτημα στο σχέδιο δασικής διαχειρίσεως της δασικής εκτάσεως της Białowieża, χωρίς να διασφαλίσει ότι αυτό δεν θα έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην **ακεραιότητα** του ΤΚΣ και της ΖΕΠ του δικτύου Natura 2000 Puszcza Białowieska· · δεν έλαβε τα **αναγκαία μέτρα διατηρήσεως** που ανταποκρίνονται στις οικολογικές απαιτήσεις που ισχύουν για τους τύπους φυσικών οικοτόπων του Παραρτήματος Ι και τα είδη του Παραρτήματος ΙΙ της οδηγίας περί οικοτόπων, καθώς και για τα πτηνά του Παραρτήματος Ι της οδηγίας περί πτηνών και τα μη περιλαμβανόμενα στο παράρτημα αποδημητικά είδη, για τη διατήρηση των οποίων αποφασίστηκε ο χαρακτηρισμός του ΤΚΣ και της ΖΕΠ Puszcza Białowieska· · δεν διασφάλισε την αυστηρή προστασία των σαπροξυλικών κανθάρων, ήτοι των ειδών *Buprestis splendens*, *Cucujus*

[960] Σχετική η απόφαση C-320/2015 της 14ης Σεπτεμβρίου 2017, για την παράλειψη της Ελλάδας να εξασφαλίσει δευτεροβάθμια ή ισοδύναμη επεξεργασία των αστικών λυμάτων των οικισμών Προσοτσάνης, Δοξάτου, Ελευθερούπολης, Βάγιας και Γαλάτιστας, αλλά και την απόφαση C-251/2017 της 31ης Μαΐου 2018, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά της Ιταλικής Δημοκρατίας, δυνάμει της οποίας η Ιταλία υποχρεούταν στην καταβολή χρηματικών ποινών.

		cinnaberinus, *Phryganophilus ruficollis* και *Pytho kolwensis*, που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα IV της οδηγίας αυτής, και συγκεκριμένα δεν απαγόρευσε τη με πρόθεση θανάτωσή τους ή την παρενόχλησή τους και τη βλάβη ή την καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής τους εντός της δασικής εκτάσεως της Białowieża, δεν διασφάλισε την προστασία των ειδών πτηνών που μνημονεύονται στο άρθρο 1 της οδηγίας αυτής, μεταξύ άλλων της σπουργιτόγλαυκας (*Glaucidium passerinum*), του αιγιωλιού (*Aegolius funereus*), του λευκονώτη δρυοκολάπτη (*Dendrocopos leucotos*) και του τριδάκτυλου δρυοκολάπτη (*Picoides tridactylus*), και συγκεκριμένα δεν έλαβε μέτρα προκειμένου τα είδη αυτά να μη θανατώνονται και να μην παρενοχλούνται κατά την περίοδο αναπαραγωγής και εξαρτήσεως και προκειμένου οι φωλιές και τα αυγά τους να μην καταστρέφονται, βλάπτονται ή απομακρύνονται με πρόθεση εντός της δασικής εκτάσεως της Białowieża.
C-97/2017 (απόφαση της 26ης Απριλίου 2018)	Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας	**Διατήρηση των πτηνών του ορεινού όγκου της Ρίλα σε Ζώνη Ειδικής Προστασίας του δικτύου Natura 2000** Η Δημοκρατία της Βουλγαρίας, παραλείποντας να συμπεριλάβει ως Ζώνη Ειδικής Προστασίας ολόκληρη τη σημαντική ζώνη για τη διατήρηση των πτηνών που καλύπτει τον ορεινό όγκο της Ρίλα, δεν κατέταξε τα πλέον κατάλληλα εδάφη, σε αριθμό και επιφάνεια, για τη διατήρηση ειδών που αναφέρονται στο παράρτημα I της οδηγίας 2009/147/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών, και κατ' αυτόν τον τρόπο παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 4, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας.
C-526/16 (απόφαση της 31ης Μαΐου 2018)	Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά της Δημοκρατίας της Πολωνίας	**Έρευνες για σχιστολιθικό αέριο στην Πολωνία** Η Δημοκρατία της Πολωνίας, καθόσον απέκλεισε από τη διαδικασία ελέγχου της ανάγκης να διεξαχθεί εκτίμηση των επιπτώσεων που έχουν στο περιβάλλον έργα συνιστάμενα στην αναζήτηση ή εξερεύνηση κοιτασμάτων σχιστολιθικού αερίου με τη μέθοδο γεωτρήσεων πραγματοποιούμενων σε βάθος μέχρι 5.000 μέτρα, εξαιρουμένων των γεωτρήσεων ελάχιστου βάθους 1.000 μέτρων που πραγματοποιούνται σε υδρολογικές λεκάνες ή σε ζώνες προστασίας των εσωτερικών υδάτων και σε περιοχές υπαγόμενες σε καθεστώς προστασίας της φύσης, όπως είναι τα εθνικά πάρκα, οι φυσικοί βιότοποι, τα φυσικά πάρκα και οι περιοχές «Natura 2000», καθώς και στους χώρους που περιβάλλουν τις εν λόγω περιοχές, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από την οδηγία 2011/92/ΕΕ.
C-626/2016 (απόφαση της 4ης Ιουλίου 2018) – Επιβολή χρηματικής ποινής	Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά της Σλοβακικής Δημοκρατίας	**Οριστική απόφαση σχετικά με τη συνέχιση ή μη της λειτουργίας υφιστάμενου χώρου υγειονομικής ταφής αποβλήτων στη Σλοβακία** Η Σλοβακική Δημοκρατία υποχρεούται να καταβάλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματική ποινή ύψους 5.000 ευρώ ανά ημέρα καθυστερήσεως όσον αφορά την εφαρμογή των αναγκαίων μέτρων για τη συμμόρφωση προς την απόφαση της 25ης Απριλίου 2013, Επιτροπή κατά Σλοβακίας (C–331/11, μη δημοσιευθείσα στη Συλλογή, EU:C:2013:271), από την ημερομηνία δημοσιεύσεως της παρούσας αποφάσεως και μέχρι την πλήρη εκτέλεση της αποφάσεως Επιτροπή κατά Σλοβακίας C–331/11, ενώ υποχρεούται περαιτέρω στην καταβολή κατ' αποκοπήν ποσού ύψους 1.000.000 ευρώ.

Συντάκτες παραρτήματος: Βασίλης Παπαδόπουλος και Θεοδότα Νάντσου

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2 – ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΑΠ 1085/2015 – Παράνομη εκχέρσωση δασικής έκτασης

Αναιρείται λόγω έλλειψης αιτιολογίας καταδικαστική απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Αθηνών, διότι δεν εκτίθεται αν η έκταση εντός της οποίας ο κατηγορούμενος ανήγειρε, άνευ άδειας, κτίσμα, είχε τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της «δασικής έκτασης», όπως ορίζεται στο άρθρο 3 παρ. 1 και 2 του ν. 998/1979, δεν παρατίθενται δε οι σκέψεις υπαγωγής των αποδειχθέντων πραγματικών περιστατικών στην εν λόγω ουσιαστική ποινική διάταξη που εφαρμόστηκε. (Ποινικά Χρονικά, τεύχος ΞΖ/2017, σελ. 114-115) (σχετική και η ΑΠ 842/2017, βλ. Νομικό Βήμα, τεύχος 3/2018, σελ. 498)

ΑΠ 515/2016 – Πρόκληση σοβαρής ρύπανσης εξ αμελείας από ναυάγιο πλοίου

Ορθώς και αιτιολογημένως καταδικάσθηκε για σοβαρή ρύπανση εξ αμελείας ο αναιρεσείων, γενικός επιχειρησιακός διευθυντής της διαχειρίστριας του πλοίου εταιρείας, αφού, μετά την προσάραξη και τη βύθιση του πλοίου του τελευταίου, δεν έλαβε κάθε πρόσφορο μέτρο για την αποτροπή – αποφυγή πρόκλησης θαλάσσιας ρύπανσης στην ευρύτερη θαλάσσια περιοχή και τις παρακείμενες ακτογραμμές, ούτε για τον περιορισμό (αρχικά) και την εξάλειψη (ακολούθως) της ήδη προκληθείσας εκ του βυθισμένου πλοίου ρύπανσης. (Ποινικά Χρονικά, τεύχος ΞΖ/2017, σελ. 684-686)

ΑΠ 913/2016 - Καταδίκη για εκ προθέσεως υποβάθμιση του περιβάλλοντος

Η περί ρυπάνσεως ή υποβαθμίσεως του περιβάλλοντος γνωμάτευση διατυπώνεται από ειδικούς και δεν επαφίεται στην αντίληψη του «μέσου κοινωνικού ανθρώπου». Ο Άρειος Πάγος αναιρεί καταδικαστική απόφαση του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Αθηνών για εκ προθέσεως υποβάθμιση του περιβάλλοντος λόγω έλλειψης αιτιολογίας. Ο κατηγορούμενος, έχοντας την αποκλειστική χρήση ακάλυπτου χώρου, εναπόθεσε εντός αυτού στερεά απόβλητα, ήτοι ένα εγκαταλελειμμένο εμπορικό φορτηγό χωρίς πινακίδες, οκτώ βαρέλια, δύο παλιές σιδερένιες πόρτες, διάφορα οικοδομικά υλικά και σωρούς από μπάζα. Η αιτιολογία είναι ελλιπής διότι α) δεν διαλαμβάνεται με ποιον τρόπο υποβαθμίστηκε το περιβάλλον από την κατοχή και εναπόθεση από τον αναιρεσείοντα, σε χώρο αποκλειστικής χρήσης του ιδίου, των ως άνω υλικών, β) δεν αρκεί για την κατάφαση του εγκλήματος μόνη η μαρτυρική κατάθεση κατοίκου της περιοχής, αφού δεν πρόκειται για γνωμάτευση ειδικού, γ) δεν προσδιορίζονται τα επίπεδα των προκληθέντων ρύπων, κατά ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια, και δ) εμφιλοχωρεί αντίφαση στην προσβαλλόμενη μεταξύ των παραδοχών ότι το ως άνω φορτηγό αυτοκίνητο είχε «εναποτεθεί» από τον αναιρεσείοντα μέσα στον ακάλυπτο χώρο και ότι ήταν «εγκαταλελειμμένο» από αυτόν. (Ποινικά Χρονικά, τεύχος ΞΗ/2018, σελ. 42-44)

ΑΠ 1554/2016 – Καλλιέργεια δημόσιας δασικής έκτασης με τη φύτευση κηπευτικών

Αναιρείται λόγω ελλείψεως αιτιολογίας η προσβαλλόμενη καταδικαστική απόφαση του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Πατρών για από κοινού παράβαση του άρθρου 70 παρ. 1 ν. 998/1979, διότι δεν διαλαμβάνεται στην προσβαλλόμενη α) αν η απόφαση του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας, περί κηρύξεως αναδασωτέας της δημόσιας έκτασης 25.625 τ.μ. την οποία καλλιέργησαν οι αναιρεσείοντες με τη φύτευση κηπευτικών (θερμοκήπιο), δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, η δε επίμαχη προϋπόθεση συνιστά συστατικό στοιχείο της εν λόγω απόφασης, β) αν η τελευταία συνοδευόταν από σχεδιάγραμμα της αναδασωτέας έκτασης, όπου καθορίζονται λεπτομερώς τα όρια, προς αποφυγή σύγχυσης με τα όμορα ακίνητα, και γ) αν το σχεδιάγραμμα είχε δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (Ποινικά Χρονικά, ΞΖ/2017, σελ. 504-505)

ΑΠ 696/2017 – Ρύπανση ή υποβάθμιση περιβάλλοντος, ποσότητες επιβλαβούς ουσίας

Αποστερείται της απαιτούμενης ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας η προσβαλλόμενη καταδικαστική απόφαση για ρύπανση του περιβάλλοντος, διότι δεν προσδιορίζονται οι ποσότητες της επιβλαβούς ουσίας (χρώμιο) που φέρεται να προκάλεσαν την ως άνω ρύπανση, ούτε και τα επίπεδα των

ρύπων που μετρήθηκαν στο περιβάλλον της περιοχής, ώστε να αξιολογηθεί το εάν από αυτούς (τους ρύπους) θα μπορούσαν να προκληθούν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία ή/και ζωή των κατοίκων, και να καταστεί το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του. (Νομικό Βήμα τεύχος 3/2018, σελ. 495)

Τριμελές Πλημμελειοδικείο Ξάνθης 709/2015 – Παράνομη υλοτομία σε δημόσιο δάσος

Εν προκειμένω, η παράνομη υλοτόμηση 62 δέντρων συνιστά μεγάλη βλάβη στο δάσος, προκληθείσα μάλιστα μόνον από έναν υλοτόμο σε λίγες ημέρες, και όχι σε βάθος ικανού χρόνου, ούτε από φυσική καταστροφή. Το μέγεθος της βλάβης που υπέστη το δάσος από ένα πρόσωπο εντός ολίγου χρόνου είναι μεγάλο και, δεδομένης της σημαντικής αξίας των δασών για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και της οικολογικής ισορροπίας, δικαιολογείται η επιβολή της παρεπόμενης ποινής της δήμευσης των τριών κατασχεθέντων οχημάτων του υλοτόμου. Ο ισχυρισμός περί αντίθεσης της δήμευσης των τριών κατασχεθέντων οχημάτων του καταδικασθέντος στην αρχή της αναλογικότητας είναι απορριπτέος. (Ποινική Δικαιοσύνη, 7/2017, σελ. 661)

Τριμελές Πλημμελιοδικείο Βόλου 1965/2016 – Υποβάθμιση περιβάλλοντος κατά ν. 1650/1986

Άκυρο το κλητήριο θέσπισμα που επιδόθηκε στην κατηγορουμένη και ανεγνώσθη στο ακροατήριο, διότι σε αυτό δεν αναφέρεται: α) η θετική ενέργεια στην οποία προέβη η τελευταία, προκειμένου να τελέσει το αποδιδόμενο σε αυτήν αδίκημα, β) το είδος των προνυμφών και γ) ποιες συγκεκριμένα ήταν οι αρνητικές για το περιβάλλον επιπτώσεις από τη φερόμενη ως παραβατική συμπεριφορά της κατηγορουμένης, ούτε εξάλλου μνημονεύεται και η διάταξη του άρθρο 2 ν. 1650/1986 που τυποποιεί την αποδιδόμενη στην κατηγορουμένη άδικη πράξη. (Ποινική Δικαιοσύνη, 3/2018, σελ. 305)

Τριμελές Πλημμελειοδικείο Χαλκίδας 1421/2017 – Υποβάθμιση περιβάλλοντος και υφ' όρον παύση ποινικής δίωξης

Παύει υφ' όρον κατ' άρθρο 8 ν. 4411/2016 η ποινική δίωξη σε βάρος του κατηγορουμένου για το αδίκημα της υποβάθμισης περιβάλλοντος. Δεκτή η έφεση κατά της εκκαλούμενης καταδικαστικής απόφασης του Β' Μονομελούς Πλημμελειοδικείου Χαλκίδας δυνάμει της οποίας ο κατηγορούμενος κηρύχθηκε ένοχος του άρθρου 28 παρ. 1α' ν. 1650/1986. (Ποινική Δικαιοσύνη 4/2018, σελ. 408)

Συντάκτης παραρτήματος: Βασίλης Παπαδόπουλος, δικηγόρος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3 - ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ WWF ΕΛΛΑΣ

1. Επιστολή προς ΥΠΕΝ για Συμβούλιο Υπουργών Περιβάλλοντος | Σεπτέμβριος 2018
2. Συμμετοχή 11 περιβαλλοντικών οργανώσεων στη διαβούλευση επί του σχεδίου υ.α. «Σχέδιο Στρατηγικής Ανάπτυξης της Δασοπονίας 2018-2038 | Σεπτέμβριος 2018
3. Σχόλια περιβαλλοντικών οργανώσεων για το σχέδιο π.δ. για τις εκβολές των ποταμών Γαλλικού, Αξιού, Λουδία και Αλιάκμονα, αλυκής Κίτρους και λιμνοθάλασσας Καλοχωρίου | Αύγουστος 2018
4. Κοινή επιστολή ΜΚΟ για τη θεσμική κατοχύρωση των προστατευόμενων περιοχών | Ιούλιος 2018
5. Κοινή επιστολή ΜΚΟ για την προώθηση της διαδικασίας έκδοσης Προεδρικού Διατάγματος για την περιοχή του Κυπαρισσιακού κόλπου περιοχής, Ιούλιος 2018
6. Σχόλια στη δημόσια διαβούλευση για το Εθνικό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης | Ιούλιος 2018
7. Προτάσεις έξι περιβαλλοντικών οργανώσεων για την Εθνική Στρατηγική Δασών | Ιούλιος 2018
8. Κοινή επιστολή σχετικά με σωρεία παράνομων επεμβάσεων στο ΕΘΠ Ζακύνθου | Μάιος 2018
9. Επιστολή προς τον Πρωθυπουργό για Εθνική Στρατηγική Ανάπτυξης | Απρίλιος 2018
10. Κοινή επιστολή περιβαλλοντικών οργανώσεων Αρχέλων, MEDASSET, WWF Ελλάς για την παράταση ισχύος της υ.α. προστασίας του Κυπαρισσιακού Κόλπου | Απρίλιος 2018
11. WWF Greece: Letter to Declan Costello, EC Mission Chief for Greece, Απρίλιος 2018
12. Επιστολή προς βουλευτές για το ν/σ για την πώληση των λιγνιτών της ΔΕΗ | Απρίλιος 2018
13. Υπόμνημα 12 περιβαλλοντικών οργανώσεων κατά τη διαδικασία επεξεργασίας του νομοσχεδίου «Φορείς Διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών και άλλες διατάξεις» | Ιανουάριος 2018
14. WWF & Greenpeace προς ΥΠΕΝ για το πρόγραμμα εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στα Ιωάννινα | Ιανουάριος 2018
15. WWF & Greenpeace προς ΕΔΕΥ για το πρόγραμμα εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στα Ιωάννινα | Ιανουάριος 2018
16. WWF σχόλια επί της διαβούλευσης για το προσχέδιο διαχείρισης κινδύνων πλημμύρας ΥΔ Αττικής | Δεκέμβριος 2017
17. Έκθεση προς Εισαγγελέα Πρωτοδικών Πειραιά για το ναυάγιο «Αγία Ζώνη ΙΙ» | Δεκέμβριος 2017
18. Προτάσεις του WWF Ελλάς για τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου του ΕΛΓΑ όσον αφορά στα θαλάσσια θηλαστικά και στο πλατόνι της Ρόδου | Δεκέμβριος 2017
19. Προτάσεις οργανώσεων για τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου του ΕΛΓΑ όσον αφορά στα είδη άγριας πανίδας | Δεκέμβριος 2017
20. Σχετικά με τη διατήρηση της βιοποικιλότητας κατά την ανάπτυξη αιολικών | Δεκέμβριος 2017
21. WWF Ελλάς προς Υπουργό Περιβάλλοντος για την πώληση της ΔΕΗ, Νοέμβριος 2017
22. WWF Ελλάς προς θεσμούς και ΥΠΕΝ για την πώληση της ΔΕΗ, Νοέμβριος 2017
23. Συμμετοχή περιβαλλοντικών οργανώσεων στη δημόσια διαβούλευση επί του νομοσχεδίου για την «Οργάνωση και λειτουργία φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών» | Νοέμβριος 2017
24. Επιστολή προς Αναπληρωτή Υπουργό Οικονομίας και Ανάπτυξης | Νοέμβριος 2017
25. Σχόλια στο ν/σ για τον έλεγχο των οικονομικών δραστηριοτήτων | Νοέμβριος 2017
26. Επιστολή προς ΥΠΕΝ για την απαγόρευση της θήρας στον Υμηττό | Οκτώβριος 2017

ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

ΑΕΚΚ	Απόβλητα από εκσκαφές, κατασκευές και κατεδαφίσεις
ΑΕΠΟ	Απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων
ΑΠΕ	Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας
ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΖΔ	Ειδικές ζώνες διατήρησης
ΕΟΠ	Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος
ΕΠΕ	Εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων
ΕΠΣΑΔ	Εθνικό πρόγραμμα συλλογής αλιευτικών δεδομένων
ΕΜΣ	Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας
ΕΦΚ	Ειδικός φόρος κατανάλωσης
ΖΕΠ	Ζώνη ειδικής προστασίας
ΚΑλΠ	Κοινή Αλιευτική Πολιτική
ΚΕΝΑΚ	Κανονισμός Ενεργειακής Απόδοσης Κτιρίων
ΚΥΑ (κ.υ.α.)	Κοινή υπουργική απόφαση
Ν. (ν.)	Νόμος
ΠΔ (π.δ.)	Προεδρικό διάταγμα
ΠΠΔ	Πρότυπες περιβαλλοντικές δεσμεύσεις
ΡΑΕ	Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας
ΣΕΔΠΕΜ	Σώμα Επιθεώρησης Περιβάλλοντος, Δόμησης, Ενέργειας και Μεταλλείων
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΥΚΩ	Υπηρεσίες κοινής ωφέλειας
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης
ΧΑΔΑ	Χώρος ανεξέλεγκτης διάθεσης αποβλήτων
ΧΔΒΑ	Χώρος διάθεσης βιομηχανικών αποβλήτων
ΧΥΤΥ	Χώρος υγειονομικής ταφής υπολειμμάτων
IPPC	Integrated Pollution Prevention and Control (οδηγία 96/61/ΕΚ)
WWF	World Wide Fund for nature

1961

Το WWF ιδρύθηκε το 1961 στην Ελβετία

1991

Το WWF ιδρύει γραφείο στην Αθήνα το 1991.

>100

Το WWF αγωνίζεται για την προστασία του περιβάλλοντος σε 6 ηπείρους και σε περισσότερες από 100 χώρες.

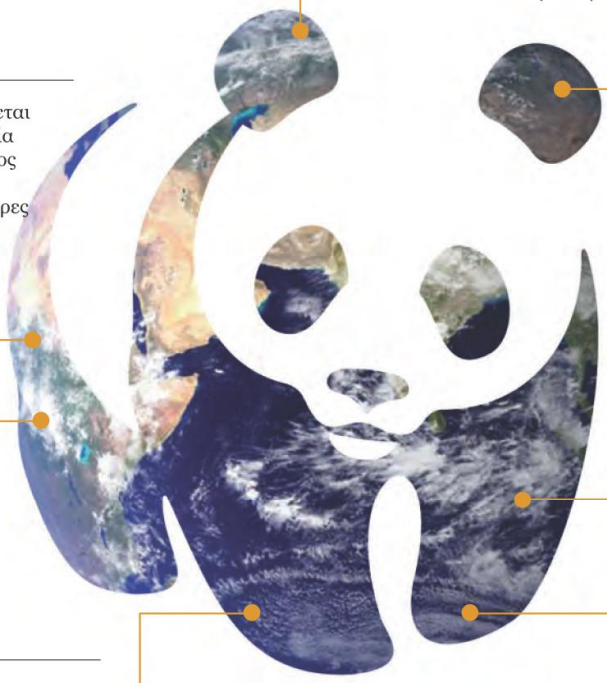

>300

Στην Ελλάδα έχουμε υλοποιήσει περισσότερες από 300 δράσεις.

360°

Προστατεύουμε το περιβάλλον λαμβάνοντας υπόψη τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά αίτια των απειλών και προτείνοντας λύσεις για την αρμονική συνύπαρξη ανθρώπου και φύσης.

5.000.000

Μας στηρίζουν περισσότεροι από 5 εκ. υποστηρικτές παγκοσμίως. Στην Ελλάδα οι υποστηρικτές μας ξεπερνούν τους 10.000.

1995

Η οικονομική διαχείριση του WWF Ελλάς ελέγχεται από ορκωτούς λογιστές ανελλιπώς από το 1995.

WWF

Η αποστολή του WWF Ελλάς
είναι να διατηρήσει την πλούσια βιοποικιλότητα της Ελλάδας ως αναπόσπαστο στοιχείο της Μεσογείου και να παρεμποδίσει – και μακροπρόθεσμα να αντιστρέψει – την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, με στόχο την αρμονική συνύπαρξη ανθρώπου και φύσης.

www.wwf.gr